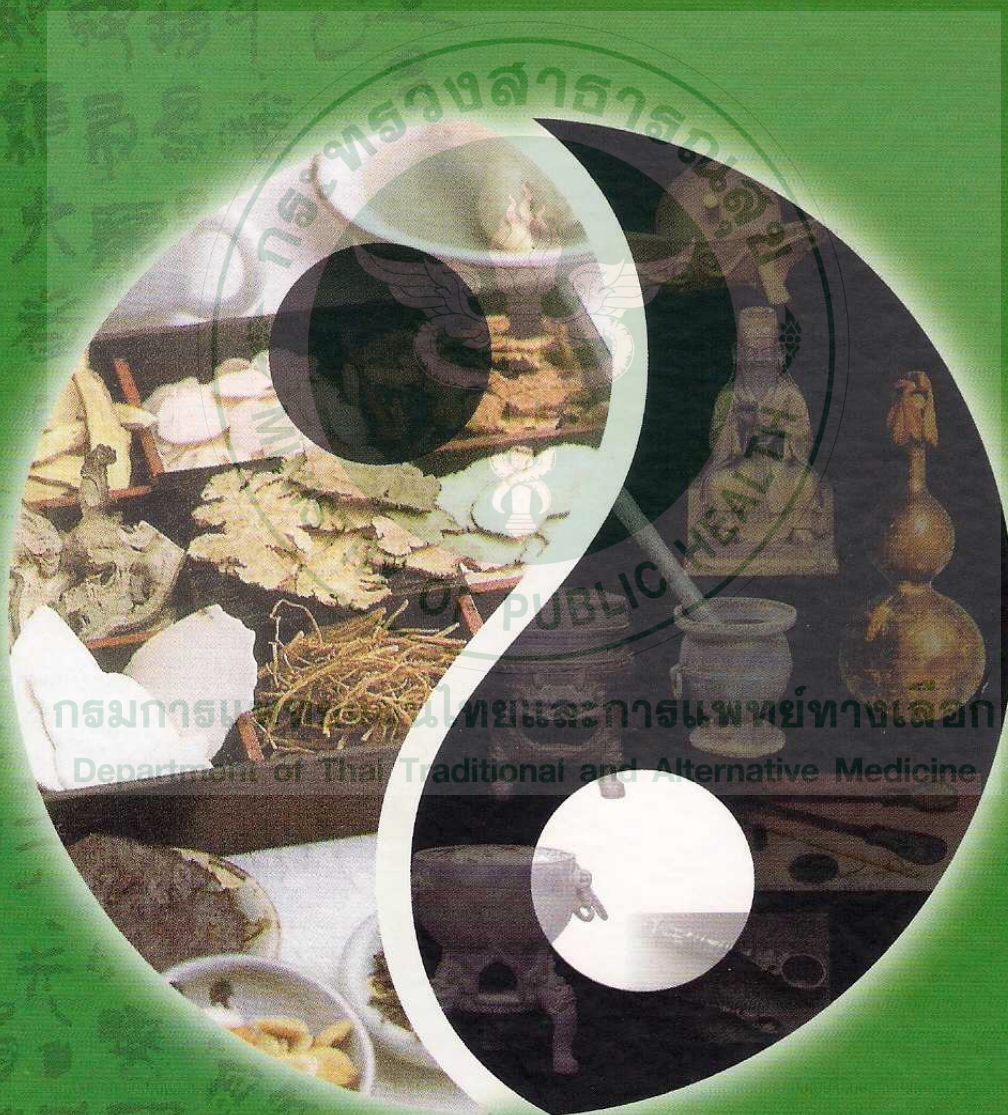

ตำรับยาจีน

ที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3

COMMONLY USED CHINESE PRESCRIPTIONS
IN THAILAND VOLUME 3

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

泰国中医常用方剂 第三册

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย

เล่ม 3

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ. 2553

ISBN 978-616-11-0280-7

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3

ที่ปรึกษา

วิลาวัณย์ จิ่งประเสริฐ นรา นาควัฒนานุกูล

คณะกรรมการ

เย็นจิตร เตชะดำรงสิน	วิชัย โชควิวัฒน์	อุทัย ไสยะพันธุ์	นพมาศ สุนทรเจริญนนท์
จรัส ตั้งอร่ามวงศ์	สว่าง กอแสงเรือง	อภิญา เวชพงศา	กัลยา อนุรักษณาปรกรณ์
ประไพ วงศ์สินคงม้น	วิเชียร จงบุญประเสริฐ	ทัศนีย์ ฮาชาไนน์	สมชัย โกวิทเจริญกุล
สุปรียา ป้อมประเสริฐ	ดวงเพ็ญ ปัทมดิลก		

คณะทำงาน

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เย็นจิตร เตชะดำรงสิน	ทัศนีย์ ฮาชาไนน์	บุญใจ ลิ้มศิลา	เบญจณี เปาพานิชย์
ยุพาวดี บุญชิต	ลักขณา อังอิทธิพร	วลีย์พัชญ์ ชูชาติชัยกุลการ	รวินันท์ กุดทิง
นลินีชา วิบูลวรเศรษฐ์	พิภพ โกะกอย		

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนจีน

จรัส ตั้งอร่ามวงศ์	สว่าง กอแสงเรือง	อภิญา เวชพงศา	สมชัย โกวิทเจริญกุล
บุญเกียรติ เบญจเลิศ	สมบัติ แซ่จิ๋ว	ธงชัย ลีนาโชค	วิญญู เตโชวานิชย์
มานพ เลิศสุทธธีรภักษ์	วิทยา บุญวรพัฒน์	สมชาย จิรพินิจวงศ์	สมบูรณ์ พุเจริญทรัพย์

สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

มาลี บรรจบ	กัลยา อนุรักษณาปรกรณ์	ประไพ วงศ์สินคงม้น	ดวงเพ็ญ ปัทมดิลก

กองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

วินิต อัครกิจวีร์	ประสิทธิ์ ศรีทิพย์สุขโข

องค์การเภสัชกรรม กระทรวงสาธารณสุข

สุปรียา ป้อมประเสริฐ

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

นพมาศ สุนทรเจริญนนท์

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อุทัย โสธนะพันธุ์

คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รพีพล ภาโววาท

วิเชียร จงบุญประเสริฐ

คณะการแพทย์แผนจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

อุดม จันทารักษ์ศรี

สุวัฒน์ ลีชาญกุล

ราชบัณฑิตยสถาน

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์

เจ้าของลิขสิทธิ์: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

ออกแบบ: อุทัย โสธนะพันธุ์ เย็นจิตร เตชะดำรงสิน นพมาศ สุนทรเจริญนนท์

ถ่ายภาพ: อัศวิน นรินทร์ชัยรังษี อุทัย โสธนะพันธุ์ นนทินี สรรพคุณ

ปก: สมชัย โกวิทเจริญกุล

พิมพ์ครั้งที่ 1: มีนาคม 2553

พิมพ์ที่ : ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, วิชัย โชควิวัฒน์, อุทัย โสธนะพันธุ์, นพมาศ สุนทรเจริญนนท์,
จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ)

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3—กรุงเทพมหานคร:

ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2553. 600 หน้า ภาพประกอบ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กระทรวงสาธารณสุข

ISBN 978-616-11-0280-7

คำนิยม

การแพทย์แผนจีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่าห้าพันปี เป็นหนึ่งในห้ามุกอันงดงามของประเทศจีนที่ได้รับการประดิษฐ์คิดค้นขึ้น อันประกอบไปด้วย การแพทย์แผนจีน การประดิษฐ์เข็มทิศ การทำเครื่องกระสุนดินปืน การทำกระดาษ และการพิมพ์ สำหรับการแพทย์แผนจีนถือว่ามีความพิเศษจากการที่ได้นำธรรมชาติเข้ามาใช้ในการดูแลและรักษาสุขภาพ และการแพทย์แผนจีนก็เป็นที่ยอมรับจากทั่วโลก การที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จัดทำหนังสือ “ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” ขึ้นนี้ ถือเป็นสารานุกรมตำรับยาจีนที่มีประโยชน์เป็นอย่างมาก ทำให้การแพทย์แผนจีนในประเทศไทยได้ก้าวหน้าขึ้นมามากขึ้นหนึ่ง

“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” นี้ มีจุดเด่นห้าประการ คือ 1) จัดทำโดยรัฐบาล และพิมพ์เป็นภาษาไทย เป็นดังสารานุกรมตำรับยาจีนในประเทศไทย 2) รวบรวมตำรับยาการแพทย์แผนจีนไว้มากมาย ถือเป็นหนังสือตำรามาตรฐานที่เป็นประโยชน์ต่อวงการการแพทย์แผนจีน และเป็นการจัดทำมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในอนาคต 3) ทำให้แพทย์กลุ่มต่าง ๆ เช่น แพทย์แผนไทย และแพทย์แผนปัจจุบัน ได้ศึกษาศาสตร์การแพทย์แผนจีน ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนศาสตร์การแพทย์แผนจีน รวมทั้งการคิดวิเคราะห์ ค้นคว้าเพิ่มเติม และประยุกต์ให้เข้ากับประเทศไทย 4) หนังสือเล่มนี้เกิดจากความตั้งใจในการจัดทำที่ใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ และเวลาจำนวนมาก อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน จึงแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนเป็นอย่างยิ่ง 5) หนังสือเล่มนี้จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับสังคมไทย ทำให้ลูกหลานนำไปใช้ได้ตลอดไป

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ผมหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้ทุกภาคส่วนมีการตอบรับที่ดี และยอมรับในศาสตร์การแพทย์แผนจีน และมีส่วนช่วยเป็นภูมิคุ้มกันในการดูแลสุขภาพ และรักษาโรคต่างๆ ของคนไทย

1
สมศักดิ์ ๒๕๖๐

(แพทย์จีน สมบัติ แซ่จิว)

นายกสมาคมแพทย์จีนในประเทศไทย

คำนิยม

ตั้งแต่สถาบันการแพทย์ ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระทรวงสาธารณสุข ได้ก่อตั้งขึ้นมา ได้ผลิตหนังสือ “ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย” เล่มที่ 1 เล่มที่ 2 มาแล้ว และเล่มที่ 3 กำลังจะเผยแพร่ให้กับประชาชนทั่วไป หนังสือทั้ง 3 เล่มนี้ได้สร้างบทบาทอันทรงคุณค่าในการสนับสนุนคุ้มครอง และพัฒนาการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย เนื่องด้วยข้อดีเด่นของการแพทย์จีนและยาจีนที่มีสรรพคุณการรักษาโรคมากมาย จึงได้รับความสนใจและการยอมรับจากประชาชนไทย อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 187 ของ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” และมาตรา 5(5) มาตรา 14(5) และมาตรา 33(5) “แห่งพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542” ได้กำหนดให้ประชาชนไทยมีอิสระภาพในการเลือกวิธีการรักษาทางสุขภาพและป้องกันโรค และได้กำหนดให้การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์อีกแขนงหนึ่งทางการแพทย์ ปัจจุบันแพทย์จีนทุกท่านล้วนพยายามเสริมความรู้ ยกระดับความสามารถในการรักษาโรค หมั่นเพียรทำหน้าที่รักษาประชาชนในภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ อุทิศคุณประโยชน์เพื่อสุขภาพของประชาชนในประเทศไทย

หนังสือ “ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่มที่ 3” นี้ เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ รูปภาพคมชัด มีการเปรียบเทียบภาษาไทยจีน อ่านง่ายสะดวกในการค้นหา มีคุณค่าในการใช้งานสูง ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านการแพทย์ เช่น แพทย์จีน เภสัชกรจีน แพทย์แผนไทย เภสัชกรไทย แพทย์แผนปัจจุบันที่ได้ศึกษาแพทย์แผนจีน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานค้นคว้าด้านการแพทย์แผนจีนและแผนไทย สามารถนำมาใช้เพื่อชี้นำการปฏิบัติ และยกระดับคุณภาพการทำงานอย่างดียิ่ง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

นางสาวศิริลักษณ์

(แพทย์จีน รัชชัย ลีนาโชค)

นายกสมาคมศาสตร์การแพทย์แผนจีน

คำนิยม

“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” นี้ เป็นตำราที่ใช้เวลาและความทุ่มเทของนักวิชาการภายใต้การนำของเภสัชกรหญิงเย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน ซึ่งทุกคนได้ฟันฝ่าอุปสรรคมากมายทั้งในแง่วิชาการ ความถูกต้องของต้นตำรับ ความชัดเจนของหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ประจักษ์พยาน และการพิสูจน์ทางด้านเภสัชวิทยาสมัยใหม่ ตลอดจนภาษาไทยที่ถูกต้องทั้งหลักภาษาและไวยากรณ์ ในด้านความถูกต้องของเนื้อหา นอกจากการตรวจสอบจากตำราอ้างอิงซึ่งเป็นภาษาจีนโบราณแล้ว ยังต้องสืบค้นและตรวจสอบกับตำราและงานวิจัยด้านสมุนไพรทั้งสมัยใหม่และดั้งเดิมของมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย เพื่อให้ตำรา “ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย” ทั้ง 3 เล่มนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้รูปภาพสมุนไพรทุกชนิดก็มีการถ่ายอย่างประณีตโดยผู้เชี่ยวชาญคนไทย ผู้ใช้ตำราทั้ง 3 เล่มนี้ จึงวางใจได้ในความถูกต้องทางวิชาการ

“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” นี้ ได้รวบรวมตำรับยาที่ใช้มากกว่า 2,000 ปี และมีการปรับปรุงพัฒนาจนเป็นตำรับพื้นฐานที่หาซื้อได้แย่งทางการวินิจฉัยและการรักษาโรคทางทฤษฎีการแพทย์แผนจีนไม่ได้ จุดเด่นที่จะทำให้ใช้งานต่อไปได้อีกหลายร้อยหลายพันปีคือ สามารถตั้งตำรับใหม่โดยอาศัยตำรับพื้นฐานที่ใช้มานับพันปีเพื่อให้เหมาะสมกับโรค สภาพแวดล้อมของผู้ป่วย ความรุนแรงของการป่วย โรคแทรกซ้อน เพศ อายุ เพื่อใช้กับปัจเจกบุคคลเป็นราย ๆ ไป โดยการเพิ่มหรือลดตัวยา เพิ่มหรือลดน้ำหนักยาในตำรับยาเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับการเจ็บป่วยของคนไข้และให้มีความปลอดภัยสูงสุด ซึ่งตำรับยาจีนที่มีอยู่ 300-400 ตำรับ สามารถนำมาปรับเปลี่ยนสูตรได้นับหมื่น ๆ ตำรับ และสามารถนำมารักษาโรคอุบัติใหม่ เช่น โรคหัดนก โรค SARS โรคหวัด 2009 ฯลฯ ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า หากสามารถปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาจีนโดยอาศัยความรู้ทางเภสัชวิทยาสมัยใหม่ ผสมกับการรักษาทางคลินิกในอนาคต เราจะมียาใหม่ ๆ สำหรับรักษาโรคยากที่ยาแผนปัจจุบันรักษาไม่ได้ผล โดยการนำยาสมุนไพรจีนเข้ามาช่วย แนวความคิดนี้ได้มีการวิจัยอย่างจริงจังในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น อเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส เป็นต้น หากจะให้ประเทศไทยก้าวไปพร้อม ๆ กับนานาชาติในเรื่องยาจีนสมัยใหม่ บุคลากรสาธารณสุขไทยจะต้องให้ความสำคัญกับศาสตร์นี้อย่างจริงจัง ซึ่งความรู้ที่ได้จากตำรานี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค และทำให้การดูแลผู้ป่วยได้หลากหลายวิธีที่เรียกว่า “การแพทย์ผสมผสาน (Integrated Medicine)” เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย

(นายแพทย์สมชัย โกวิทเจริญกุล)

นายกสมาคมแพทย์ฝังเข็มและสมุนไพร

คำนำ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอื่น โดยคุ้มครอง อนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ส่งเสริมและพัฒนาการจัดการระบบความรู้ และสร้างมาตรฐานด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้ทัดเทียมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน และนำไปใช้ในระบบสุขภาพอย่างมีคุณภาพและปลอดภัย เพื่อเป็นทางเลือกแก่ประชาชนในการดูแลสุขภาพ การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์ที่มีรากฐานที่แข็งแกร่ง มีประวัติความเป็นมาหลายพันปี และได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพของคนไทยมากกว่า 700 ปี จุดเด่นของการแพทย์แผนจีนคือมีการบันทึกอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ของบรรพบุรุษสามารถสืบทอดต่อกันมา และพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการแพทย์ดั้งเดิมที่เป็นประโยชน์ในการดูแลสุขภาพของคนไทย และเห็นความจำเป็นของการรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ไว้ใช้ประโยชน์ จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาตำราชุดด้านการแพทย์แผนจีนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 โดยเริ่มจากการพัฒนาตำราชุด **ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย** เพื่อให้สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านตำรายาจีนและความรู้ทั่วไปของศาสตร์การแพทย์แผนจีน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำความเข้าใจยาก ให้เป็นสาระที่อ่านเข้าใจง่ายเหมาะกับยุคสมัย และใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการศึกษาด้านตำรายาจีนในประเทศไทย รวมทั้งอาจใช้เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาตำรายาไทยต่อไป

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย จัดทำเป็นหนังสือชุด 3 เล่ม มีเนื้อหาครอบคลุมความรู้ทั่วไปและความรู้ศาสตร์การแพทย์แผนจีนด้านต่าง ๆ จำนวน 19 เรื่อง ตำรายาจีนจำนวน 100 ตำรับ และอภิธานศัพท์ โดยเนื้อหาภาคภาษาจีนและภาษาอังกฤษใช้ตำราเรียนฟางจีเสวีย (Fangji Xue) จงอีจี้ฉู่หลี่ลุ่น (Zhongyi Jichu Lilun) และจงเหยาเสวีย (Zhongyao Xue) ของมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้ (Shanghai University of Traditional Chinese Medicine) เป็นหลัก ส่วนเนื้อหาภาคภาษาไทยมีส่วนสำคัญที่เพิ่มขึ้น คือ รูปแบบยาในปัจจุบัน การเตรียมตัวยาร่วมใช้ และข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งของตำรายาและตัวยา หนังสือ **ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1** ได้จัดทำและพิมพ์ออกเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจึงต้องจัดพิมพ์ถึง 3 ครั้ง รวม 4,500 เล่ม แต่กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ สำหรับหนังสือ **ตำรายาจีนที่ใช้บ่อย-**

ในประเทศไทย เล่ม 2 ได้จัดทำและพิมพ์ออกเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 จำนวน 1,000 เล่ม โดยได้แจกจ่ายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ห้างสมุด และผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่ได้รับนำไปใช้งานต่างแสดงความชื่นชม ที่สำคัญคือหน่วยงานในสาธารณสุขประชาชนจีนต่างชมเชยทั้งในความถูกต้องของเนื้อหาและความพยายามในการจัดทำ

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3 นับเป็นเล่มสุดท้ายของหนังสือชุด **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย** หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย บทนำ ความรู้ทั่วไปจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เตาดีเหย้าไฉ การจำแนกเตาดีเหย้าไฉ การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเตาดีเหย้าไฉ การบรรจุหีบห่อเตาดีเหย้าไฉ และ ฟางจีเปี่ยนหง สำหรับเนื้อหาหลักเป็นตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยจำนวน 40 ตำรับ และข้อมูลวิชาการของตัวยาจำนวน 115 ชนิด การรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาดังกล่าวให้สมบูรณ์ค่อนข้างยากลำบาก เนื่องจากไม่มีเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ต้องใช้ตำราภาษาจีนเป็นหลัก ทำให้การเรียบเรียงเนื้อหาและการแปลศัพท์เฉพาะทางจากภาษาจีนเป็นภาษาไทยเป็นเรื่องที่ต้องใส่ใจในความหมายเป็นอย่างดี

ในนามของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดิฉันขอขอบคุณคณะทำงานทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลามาช่วยกันทำงานด้วยความตั้งใจและทุ่มเทอย่างเต็มที่ ซึ่งถ้าขาดท่านหนึ่งท่านใดแม้แต่เพียงท่านเดียว ตำราเล่มนี้ก็มิอาจสำเร็จลงได้ นอกจากนี้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกต้องขอขอบคุณภาคีเครือข่ายสมาคมแพทย์จีนในประเทศไทย สมาคมศาสตร์การแพทย์แผนจีน สมาคมแพทย์ฝังเข็มและสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา องค์การเภสัชกรรม ราชบัณฑิตยสถาน และคณะเภสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และขอขอบคุณทางหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เวชพงศ์ โอสธ ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้วยที่ใช้ในการถ่ายภาพประกอบ

ดิฉันหวังว่าตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแพทย์แผนจีน แพทย์แผนปัจจุบัน เภสัชกร นักศึกษาแพทย์แผนจีน นักวิชาการ บุคลากรสาธารณสุข และผู้สนใจทั่วไป และดิฉันมั่นใจว่ากรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจะผลิตผลงานที่มีคุณภาพดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่องสืบไป

(แพทย์หญิงวิลาวัณย์ จิงประเสริฐ)

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

คำแนะนำการใช้หนังสือ ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3

คำแนะนำการใช้หนังสือ ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความหมายและที่มาของข้อความต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ได้แก่ การแพทย์แผนจีน ตำรายาจีน ยา ตำรายา การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ อภิธานศัพท์ มอโนกราฟตำรายาจีน ตลอดจนข้อมูลวิทยาศาสตร์ของตัวยา

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลวิชาการที่ได้ระบุในมอโนกราฟ มิได้หมายความว่า เป็นข้อมูลที่ยอมรับในการขึ้นทะเบียนตำรายาของประเทศไทย การอ้างอิงสรรพคุณเพื่อการขอขึ้นทะเบียนตำรายานั้นต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติยา กฎกระทรวง ประกาศ และคำสั่งกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

การแพทย์แผนจีน

ตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2552 กำหนดให้สาขากการแพทย์แผนจีนเป็นสาขากการประกอบโรคศิลปะ ตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดว่า การแพทย์แผนจีน หมายความว่า “การกระทำต่อมนุษย์หรือมุ่งหมายจะกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพโดยใช้ความรู้แบบแพทย์แผนจีน” และกำหนดให้มีคณะกรรมการวิชาชีพสาขากการแพทย์แผนจีน สำหรับผู้ขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขากการแพทย์แผนจีนต้องมีความรู้ในวิชาชีพ คือ เป็นผู้ได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตรเทียบเท่าปริญญาสาขากการแพทย์แผนจีน จากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขากการแพทย์แผนจีนรับรอง และต้องสอบผ่านความรู้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขากการแพทย์แผนจีนกำหนด สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศซึ่งมิได้มีสัญชาติไทย ต้องได้รับอนุญาตให้ประกอบโรคศิลปะสาขากการแพทย์แผนจีนจากประเทศที่สำเร็จการศึกษาด้วย

ตำรายาจีน

ตำรายาจีน หมายถึง ตำรายาที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีผลต่อการบำบัดโรคมาเป็นเวลานานแล้ว ตำรายาเกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ซึ่งได้จากการวินิจฉัยโรคแล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมมารวมกันในสัดส่วนที่กำหนดในตำราการแพทย์จีน

ยา

ในหนังสือเล่มนี้ ยา หมายถึงวัตถุที่ใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ โดยระบุชื่อ คุณสมบัติ วัสดุ การเข้าเส้นลมปราณ สรรพคุณ ขนาดและวิธีใช้

ตัวยา

กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China) เพื่อความเป็นสากล หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย และอธิบายว่าตัวยาแต่ละชนิดนั้นได้จากส่วนใดของพืชหรือสัตว์ โดยระบุชื่อวิทยาศาสตร์ตามระบบการตั้งชื่อแบบทวินาม (binomial nomenclature) ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุล (genus) และชนิด (species) เขียนด้วยตัวเอน และหากสามารถระบุพันธุ์ (variety) ได้ก็จะระบุไว้หลังชื่อ โดยใช้ตัวย่อ var. ตามด้วยชื่อพันธุ์ หลังชื่อชนิดจะตามด้วยชื่อย่อของผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์นั้น (author name) พร้อมทั้งระบุวงศ์ (family) ไว้ด้วย

การทับศัพท์ภาษาจีน

การทับศัพท์ภาษาจีนในหนังสือเล่มนี้ จะสะกดเสียงคำอ่านเป็นภาษาไทยโดยวิธีต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ดังนี้

1. สะกดเสียงให้ใกล้เคียงกับเสียงเดิม เช่น

黄 หวง 皇 หวง 王 หวาง 院 เวียน 元 เหวียน

2. ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2549 เช่น

阳 หยาง 玉 ยวี่ 节 เจี้ย 与 ยวี่ 内 เนี้ย
局 จุหวิ 君 จูวิน

3. สะกดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ไทย เช่น

血 เซวี่ 学 เสวี่ 论 ลุน 吴 หู 外 ไว

4. สะกดตามความคุ้นเคยของสำเนียง เช่น

神 เลิน 参 เซิน 要 เอี้ยว 叶 เยี้ยว 涩 เซอ
湿 ชือ 肾 เซิน 生 เซิง 饮 อิ่น 芍 เส

การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

การทับศัพท์ภาษาอังกฤษของชื่อองค์ประกอบทางเคมีในตัวยาให้เป็นภาษาไทยนั้น ชื่อกลุ่มสารเคมีจะถอดคำตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535 เช่น

สารกลุ่มซาโปนิน แอลคาลอยด์ เป็นต้น สำหรับสารเคมีเดี่ยวแต่ละชนิดจะยังคงใช้เป็นภาษาอังกฤษ เช่น สาร paeonol, glycyrrhizic acid เป็นต้น

อภิธานศัพท์

คัมภีร์แพทย์จีน เป็นคัมภีร์เฉพาะซึ่งแตกต่างจากคัมภีร์แพทย์แผนตะวันตก เนื่องจากพื้นฐานที่ต่างกัน พื้นฐานการแพทย์จีนได้นำเอาปรัชญาและศาสนาอธิบายถึงสรีรวิทยา พยาธิวิทยา และกฎเกณฑ์วิธีการรักษา โดยถือว่าร่างกายของมนุษย์มีความเป็นเอกภาพกับธรรมชาติ ซึ่งนอกจากอวัยวะต่าง ๆ มีส่วนสัมพันธ์กันเองแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจแยกตัวเป็นอิสระจากธรรมชาติได้ กล่าวคือ เมื่อเงื่อนไขของฤดูกาล เวลา สถานที่เปลี่ยนแปลง ก็จะมีผลกระทบต่อร่างกายในลักษณะที่ต่างกันไป ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ขึ้น หลักการแพทย์แผนจีนประกอบด้วย ทฤษฎีและเหตุผล หลักวิธีการรักษา ตำรับยาจีน และยา ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของคัมภีร์เฉพาะที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ จึงได้รวบรวมและอธิบายศัพท์ที่จำเป็นต้องทราบ โดยใช้ภาษาไทยที่สามารถเข้าใจได้

มโนโนกราฟตำรับยาจีน

คำอธิบายความหมายของมโนโนกราฟตำรับยาจีนในแต่ละหัวข้อ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1. ชื่อตำรับ** ใช้ชื่อไทยทับศัพท์คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน
- 2. ตำราต้นตำรับ** เป็นชื่อหนังสือปฐมภูมิ (primary source) โดยขึ้นต้นด้วยภาษาจีน ตามด้วยคำอ่านภาษาจีนกลาง และวงเล็บชื่ออังกฤษ ตามด้วยปีที่เขียน ชื่อผู้เขียนแบบพินอิน วงเล็บภาษาจีน และคำอ่านทับศัพท์ภาษาจีนกลาง
- 3. ส่วนประกอบ** ระบุชื่อตัวยาซึ่งเป็นส่วนประกอบในตำรับยาจีนโดยเรียงลำดับดังนี้ ตัวยาหลัก ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา สำหรับชื่อตัวยาแต่ละชนิด จะเขียนชื่อจีน ตามด้วยชื่อละติน โดยเอาส่วนที่ใช้ทำยาเป็นคำนำหน้า เช่น Radix (ราก) Fructus (ผล) Semen (เมล็ด) Cortex (เปลือก) เป็นต้น ทั้งนี้ ชื่อละตินจะใช้ตามชื่อที่ปรากฏในเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ตามด้วยคำอ่านภาษาจีนกลาง และปริมาณที่ใช้
- 4. วิธีใช้** อธิบายวิธีเตรียมยา และวิธีรับประทาน
- 5. การออกฤทธิ์** ระบุการออกฤทธิ์ของตำรับยาตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน
- 6. สรรพคุณ** ระบุสรรพคุณของตำรับยาตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน
- 7. คำอธิบายตำรับ** เนื้อหาในหัวข้อนี้เน้นให้ผู้อ่านรู้จักตัวยาซึ่งเป็นส่วนประกอบในตำรับยา ได้แก่ การทำหน้าที่ของตัวยา รส คุณสมบัติ และสรรพคุณของตัวยาแต่ละชนิด

8. รูปแบบยาในปัจจุบัน รูปแบบยาเตรียมจากสมุนไพรจีน ที่มีการจำหน่ายในสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน

9. ข้อแนะนำการใช้ เป็นข้อแนะนำวิธีใช้ยาที่ถูกต้องที่ผู้ป่วยและผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนจีนควรทราบ เช่น ผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนก่อนข้างรุนแรง ควรรับประทานตำรายาหุจจุยหวิทั้งเมื่อเย็นแล้ว เป็นต้น

10. ข้อควรระวังในการใช้ เป็นข้อควรระวังเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการใช้ตำรายาที่ผู้ป่วย หรือผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนจีนควรทราบ เช่น ควรระมัดระวังการใช้ตำรายาชื่อหนี่ส่านในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

11. ข้อห้ามใช้ เป็นข้อมูลที่อธิบายว่าตำรายานั้นห้ามใช้ในผู้ป่วยกลุ่มใด เพื่อความปลอดภัยในการใช้ยาของผู้ป่วย เช่น ห้ามใช้ตำรายาต้าเจิ้งซังทิงในสตรีมีครรภ์ เป็นต้น

12. ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตำรายาแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา ทางคลินิก และความปลอดภัย โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป และระบุเลขเอกสารอ้างอิงไว้หลังฤทธิ์หรือสรรพคุณที่กล่าวถึง

13. ภาพประกอบ มีภาพประกอบตำรายาแต่ละตำราซึ่งซ่งนำหน้าของตัวยาตามสูตร และภาพตัวยาเดี่ยวที่เป็นส่วนประกอบในตำรายา

14. เอกสารอ้างอิง จะอยู่ท้ายมโนกราฟ โดยมีรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง ดังนี้

14.1 การอ้างอิงหนังสือหรือตำราที่ผู้แต่งเขียนทั้งเล่ม

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

14.2 การอ้างอิงบทใดบทหนึ่งในหนังสือหรือตำรา

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ใน: ชื่อบรรณานุกรม. ชื่อหนังสือ. เล่มที่. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

Liu JG, Wu F. Xiebai San. In: Xia M (ed). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

14.3 การอ้างอิงวารสารภาษาอังกฤษ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. (ใช้ชื่อย่อตามระบบ Index Medicus หากเป็นชื่อจีนใช้ตามชื่อวารสาร) ปีที่พิมพ์; ฉบับที่: หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. เช่น

Guo P, Ma ZC, Li YF, Liang QD, Wang JF, Wang SQ. Effect of siwu tang on protein expression of bone marrow of blood deficiency mice induced by irradiation. Zhongguo Zhongyao Zazhi 2004; 29(9): 893-6.

14.4 การอ้างอิงเฉพาะบทในเอกสารประกอบการฝึกอบรม

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ใน: ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อเอกสาร. [เอกสารประกอบการฝึกอบรม]. เมืองที่พิมพ์: ชื่อหน่วยงาน, ปีที่พิมพ์. เช่น

สมบูรณ์ พุเจริญทรัพย์, บุญยง เสวตบวร. การตั้งตำรับยา. ใน: มานพ เลิศสุทธีรักษ์; พงจิต เลิศสุทธีรักษ์; นิตต์นันท์ เทอดเกียรติ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีน. [เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรยาและสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2547.

ข้อมูลวิชาการของตัวยา

ข้อมูลวิชาการของตัวยาต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาในหนังสือเล่มนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ชื่อตัวยา** ใช้ชื่อไทยทับศัพท์คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน
2. **แหล่งที่มา** กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China) หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย และอธิบายว่าตัวยาแต่ละชนิดนั้นได้จากส่วนของพืชหรือสัตว์ โดยระบุชื่อวิทยาศาสตร์ พร้อมระบุว่าอยู่ในวงศ์ (family)ใด ในกรณีที่ต้องมีวิธีพิเศษในการเตรียมตัวยา เช่น การฆ่าฤทธิ์ยา การผัด เป็นต้น จะอธิบายรายละเอียดวิธีเตรียมโดยสังเขป
3. **ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง** เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตัวยา แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา ทางคลินิก ความปลอดภัย ข้อห้ามใช้และข้อควรระวังในการใช้ โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป
4. **ภาพประกอบ** แต่ละตัวยาจะมีภาพประกอบ และมาตราส่วนแสดงขนาด
5. **เอกสารอ้างอิง** จะอยู่ข้างท้าย โดยมีรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงเช่นเดียวกับมอโนกราฟตำรับยาจีน

สารบัญ

	หน้า
คำนิยม	ก
คำนำ	ง
คำแนะนำการใช้หนังสือตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 เตาดีเหยาไฉ	3
บทที่ 3 การจำแนกเตาดีเหยาไฉ	9
บทที่ 4 การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเตาดีเหยาไฉ	15
บทที่ 5 การบรรจุหีบห่อเตาดีเหยาไฉ	25
บทที่ 6 ฟางจีเปี่ยนทง	29
บทที่ 7 ตำรายาจีน	39
7.1 ตำรับยารักษาอาการภายนอก (解表剂)	41
จิวเว่ยเซียงหัวทัง (九味羌活汤)	41
หมาหวงซิงเหรินสือเกากันเฉาทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤)	46
ไฉเก้อเจี๋ยจีทัง (柴葛解肌汤)	50
เจี๋ยเจียนเว่ยหฺยุทัง (加减葳蕤汤)	56
7.2 ตำรับยาระบายความร้อน (清热剂)	61
จู่เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)	61
7.3 ตำรับยาถ่าย (泻下剂)	66
เสี่ยวเฉิงชี่ทัง (小承气汤)	66
เถี่ยวเว่ยเฉิงชี่ทัง (调胃承气汤)	69
ซินเจี๋ยหวงหลงทัง (新加黄龙汤)	72
7.4 ตำรับยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย (温里剂)	77
เสี่ยวเจี๋ยนงทัง (小建中汤)	77
ตังกฺยชื้อหนี่ทัง (当归四逆汤)	81
7.5 ตำรับยาปรับให้สมดุล (和解剂)	86
ป๋ันเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)	86

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.6 ตำรายาปรับการไหลเวียนของชีภายในร่างกาย (理气剂)	91
ตั้งฉ้วนทั้ง (定喘汤)	91
จหวีผิ้อู๋รุทั้ง (橘皮竹茹汤)	97
เยว่จิวี่หวาน (越鞠丸) หรือ ชยงจิวี่หวาน (芎术丸)	102
7.7 ตำรายารักษาความผิดปกติของระบบเลือด (理血剂)	106
เวินจิงทั้ง (温经汤)	106
กงไวยวีนฟาง (宫外孕方)	112
ไทฮวาส่าน (槐花散)	118
เจียวอ้ายทั้ง (胶艾汤)	122
7.8 ตำรายาบรรเทาอาการลม (治风剂)	127
เลียวหัวลั่วตัน (小活络丹)	127
7.9 ตำรายารักษาอาการแห้ง ขาดความชุ่มชื้น (治燥剂)	132
ซังซิงทั้ง (桑杏汤)	132
ไปเทอ์กั๋วจินทั้ง (百合固金汤)	137
หยั่งอินซิงเฟย์ทั้ง (养阴清肺汤)	143
7.10 ตำรายาขับเสมหะ (祛痰剂)	148
จื่อไช่ว่าน (止嗽散)	148
ซานจื่อหยั่งซิงทั้ง (三子养亲汤)	153
หลิงกันอู่เว่ยเจียงซิงทั้ง (苓甘五味姜辛汤)	157
7.11 ตำรายาสลายความชื้น (祛湿剂)	161
ปาเจิ้งส่าน (八正散)	161
อู่ผิ้วส่าน (五皮散)	167
จูหลิงทั้ง (猪苓汤)	171
เซียงหัวเซ็งซือทั้ง (羌活胜湿汤)	175
เจินอู่ทั้ง (真武汤)	180
หลิงกั๋ยจู้กันทั้ง (苓桂术甘汤)	184

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.12 ตำรับยาสมาน (固涩剂)	188
เงินเหรินหยั่งจั้งทั้ง (真人养脏汤)	188
7.13 ตำรับยาบำรุง (补益剂)	194
เซินหลิงไป๋จู้ส่าน (参苓白术散)	194
ต้าปู้อินหวาน (大补阴丸)	201
7.14 ตำรับยาช่วยย่อยสลาย (消导剂)	205
จื่อลื่อเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸)	205
จื่อลื่อเซียวผี่หวาน (枳实消痞丸)	210
7.15 ตำรับยารักษาแผล ฝีหนอง (痈疡剂)	216
ซื่อเมี่ยวหย่งอันทั้ง (四妙勇安汤)	216
หยางเหอทั้ง (阳和汤)	220
เหว่ยจิงทั้ง (苇茎汤)	225
อื่อปู้จื่อไป๋เจียงส่าน (薏苡附子败酱散)	229
บทที่ 8 ข้อมูลวิชาการของตัวยา	233
8.1 กั้นเจียง (干姜) : ชิงแก่แห้ง	235
เซิงเจียง (生姜) : ชิงแก่สด	
เจียงจื่อ (姜汁) : น้ำคั้นชิงแก่สด	
เจียงถ่าน (姜炭) : ชิงแก่เผาเป็นถ่าน	
8.2 กั้นเฉ่า, เซิงกั้นเฉ่า (甘草, 生甘草) : ซะเอมเทศ	238
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)] : ซะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง	
กั้นเฉ่า (เฉ่า) [甘草(炒)] : ซะเอมเทศผัด	
8.3 กุ้ยจื่อ (桂枝) : กิ่งอบเชยจีน	242
8.4 กุ้ยป๋น (งูเฉ่า), กุ้ยเจีย (งูเฉ่า) [龟板(酥炒), 龟甲(酥炒)] :	244
กระดองเต่าคั่ว	
8.5 เกอเกิน (葛根)	246
8.6 เก้าเปิ่น (藁本)	248

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.7 ขว้นตงฮวา (款冬花)	250
8.8 จุหวิผี, จุหวิหง (橘皮, 橘红)	252
8.9 จิงเจี้ย, จิงเจี้ยฮ่วย (荆芥, 荆芥穗)	253
8.10 จิงหมี่ (粳米) : ข้าวเจ้า	255
8.11 จินอันฮวา, อันฮวา (金银花, 银花) : ดอกสายน้ำผึ้ง	256
8.12 จื่อเซอ (枳壳)	258
จื่อเซอ (ฟูเฉ่า) [枳壳 (麸炒)]	
8.13 จื่อซู่จื่อ, ซู่จื่อ (紫苏子, 苏子) : ผลงาขี้ม่อน	260
8.14 จื่อสือ (枳实)	261
8.15 จื่อหมู่ (知母)	262
จื่อหมู่ (จิวจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]	
8.16 จื่อห้วน (เจิง) [紫菀 (蒸)]	264
8.17 จู่เยี่ย, ตันจู่เยี่ย (竹叶, 淡竹叶) : หญ้าขุยไม้ไผ่ หรือใบไม้ไผ่ขม	266
8.18 จู่รุ (竹茹) : เปลือกชั้นกลางของลำต้นไม้ไผ่ดำ	268
8.19 จูหลิง (猪苓)	269
8.20 เจ้อเซี่ย (泽泻)	271
8.21 เจ้อเป้ยหมู่ (浙贝母)	273
8.22 เจี้ยเกิง (桔梗)	274
เจี้ยเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)], เจี้ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) [桔梗 (炒令深黄色)]	
8.23 จูว์ไม (瞿麦)	276
8.24 เฉ่าอู (จื่อ) [草乌 (制)]	277
8.25 เฉินผี, เฉินจุหวิผี (陈皮, 陈橘皮)	280
8.26 ไฉหู (柴胡)	282
8.27 ชงไป๋ (葱白) : หอมจีน	284
เซิงชงไป๋ (生葱白) : หอมจีนสด	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.28 ขวนชยง (川芎) : โคลงหัวบัว	285
8.29 ขวนเปี้ยหมู่, เปี้ยหมู่ (川贝母, 贝母) เปี้ยหมู่ (ซวีซิน) [贝母 (去心)]	288
8.30 ขวนอุ (จื่อ) [川乌 (制)] : รากแก้วของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์	290
8.31 ชังจู่ (苍术) : โคลงเขมา	294
8.32 เซอเจียนจื่อ (车前子)	296
8.33 เซอไปเอี้ย (侧柏叶)	297
8.34 เซอเสา (赤芍)	299
8.35 เซียงหั่ว (羌活)	301
8.36 ชังไปผิ (桑白皮) : เปลือกกรากหม่อน	303
8.37 ชังเอี้ย (桑叶) : ใบหม่อน	305
8.38 ชันจื่อจื่อ, จื่อจื่อ (山梔子, 梔子) : ลูกพุท ชันจื่อจื่อเหริน (山梔子仁) : เนื้อในเมล็ดลูกพุท	308
8.39 ชันเหย้า (山药)	310
8.40 ชาเซิน, เปี้ยชาเซิน (沙参, 北沙参)	311
8.41 ซานเหลิ่ง (三棱)	312
8.42 ชิงเหริน, ชิงเหริน (ซวีผิเจียน) [杏仁, 杏仁 (去皮尖)]	313
8.43 ซี่ซิน (细辛)	315
8.44 ชู่ชาเหริน (缩砂仁)	317
8.45 เซิงเจียงผิ (生姜皮) : ผิขิงแก่สด	319
8.46 เซียงฝู่ (香附) : แห้วหมู	320
8.47 ตงกวาจื่อ (冬瓜子) : เมล็ดฟัก	322

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.48 ตังกุย (当归)	323
ตังกุยโถว (当归头)	
ตังกุยเซิน (当归身)	
ตังกุยเหว่ย (当归尾) : โกลฐเซียง	
เฉวียนตังกุย (全当归)	
8.49 ตันเซิน (丹参)	326
8.50 ตันโต้วฉื่อ (淡豆豉)	328
8.51 ต้าเจ่า, หงเจ่า (大枣, 红枣) : พุทราจีน	330
8.52 ต้าฟูผี้ (大腹皮) : เปลือกผลหมาก	332
8.53 ต้าหวง, เซิงต้าหวง (大黄, 生大黄) : โกลฐน้ำเต้า	333
ต้าหวง (เมียนกว๋อเว่ย, ซิวเมียนเซวีย, เป้ย) [大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)] : โกลฐน้ำเต้าปิ้ง	
8.54 ตี้หลง (地龙) : ไส้เดือนดิน	335
8.55 ตี้หวง, กันตี้หวง, เซิงตี้หวง, ซี้เซิงตี้, ต้าเซิงตี้ (地黄, 干地黄, 生地黄, 细生地, 大生地) : โกลฐชี้แมว	337
สุตี้, สุตี้หวง, สุตี้หวง (จีวเจิง) [熟地, 熟地黄, 热地黄 (酒蒸)] :	
โกลฐชี้แมวหนึ่งเหล้า	
8.56 ตู่หั่ว (独活)	339
8.57 เติงซิน (灯芯)	340
8.58 เถาเหริน (桃仁) : เมล็ดท้อ	341
8.59 เทียนหนันซิง (จื่อ) [天南星 (制)]	342
8.60 ป้อเหอ (薄荷)	345
8.61 ปั้นเซี่ย, ปั้นเซี่ย (จื่อ), ปั้นเซี่ย (ลี้) [半夏, 半夏 (制), 半夏 (洗)]	347
ปั้นเซี่ยชวี่ [半夏曲]	
8.62 เปียนชวี่ (篇蓄)	350
8.63 ไป่กว๋อ (白果) : เปะก๊วย	352
8.64 ไป่จื่อ (白芷) : โกลฐสอ	354

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.65 ไม้จู้ (白术)	356
8.66 ไม้เจี้ยจื่อ (白芥子) : เมล็ดพรรณผักกาด	358
8.67 ไม้เจียงเฉ่า (败酱草)	359
8.68 ไม้เจียน [白前]	361
ไม้เจียน (เจิง) [白前(蒸)]	
8.69 ไม้ปู้, ไม้ปู้ (เจิง) [百部, 百部(蒸)]	363
8.70 ไม้เปียนโต้ว (白扁豆)	365
ไม้เปียนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวีผี้, เว่ยเฉ่า) [白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)]	
8.71 ไม้เว่ย (白薇)	367
8.72 ไม้เหอ (百合)	368
8.73 ผางเฟิง (防风)	370
8.74 ผู่หลิง, ไม้ผู่หลิง (茯苓, 白茯苓) : โป่งรากสน	372
8.75 ผู่หลิงผี้ (茯苓皮) : เปลือกโป่งรากสน	374
8.76 พูจื่อ (เผ้าชวีผี้), สู่พูจื่อ [附子(炮去皮), 熟附子] :	375
รากแขนงของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์	
8.77 ม่อเหย้า (没药) : มดยอบ	378
8.78 มั่นจิงจื่อ (蔓荆子)	379
8.79 มู่เซียง (木香) : โกลฐกระดุก	380
8.80 มู่ทง (木通)	382
8.81 ไม้ตง (麦冬)	384
8.82 ไม้หยา, ไม้หยาชวี (麦芽, 麦芽曲) : ข้าวบาร์เลย์งอก	386
8.83 ยวี่จู้, เจิงเว่ยหฺยุ (玉竹, 生葳蕤)	387
8.84 โร่วก้วย (肉桂) : อบเชยจีน	389
โร่วก้วย (เอียนผีน) [肉桂(研粉)] : อบเชยจีนบดเป็นผง	
8.85 โร่วโต้วโช่ว (肉豆蔻) : ลูกจันทน์	391
8.86 ลู่เจียวเจียว (鹿角胶) : กาวเขากวาง	392

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.87 สลึงเกา (石膏) : เกล็ดจีด	394
8.88 เสวียนเซิน (玄参)	396
8.89 เสาเหยา, ไปเสา (芍药, 白芍) ไปเสา (เผา) [白芍 (炒)]	397
8.90 เลินชวี (神曲)	400
8.91 หมาหวง (麻黄) หมาหวง (ชวีเจีย) [麻黄 (去节)]	401
8.92 หมางเซียว (芒硝) : ดีเกล็ด	404
8.93 หมู่ตันผิ, ตันผิ (牡丹皮, 丹皮) : เปลือกรากโปตัน	405
8.94 หรุเซียง (乳香)	407
8.95 หลีผิ (梨皮) : เปลือกผลสลี่	409
8.96 หลูเกิน, เทวย์เกิน, เทวย์จิง (芦根, 苇根, 苇茎)	410
8.97 หวงฉิน (黄芩)	411
8.98 หวงป้อ (黄柏) หวงป้อ (เผา) [黄柏 (炒)]	414
8.99 หวงเหลียน (黄连)	416
8.100 หวาสลือ (滑石) : หินลื่น	418
8.101 หวงจูยวี่ (吴茱萸)	419
8.102 เหรินเซิน (人参) : โสมคน เหรินเซิน (ชวีหลู) [人参 (去芦)] : โสมคนที่เอาส่วนหัวออก	421
8.103 เหลียนจื่อ, เหลียนจื่อโร่ว (莲子, 莲子肉) : เมล็ดบัว	425
8.104 เหอจื่อ (诃子)	427
8.105 ไห่เซิน (海参)	429
8.106 ไหลฝูจื่อ (莱服子) : เมล็ดหัวผักกาดขาว	431
8.107 ไหวฮวา (槐花) ไหวฮวา (เผา) [槐花 (炒)]	433

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.108 อาเจียว (阿胶) : กาวหนังลา	435
8.109 อ้ายเยี่ย (艾叶)	437
8.110 อิงซู่เค่อ (罌粟壳) : เปลือกฝิ่น	439
8.111 อี้ถั่ง, เจียวอี้ (饴糖, 胶饴)	441
8.112 อี้เอ๋เหริน (薏苡仁) : ลูกเดือย	442
8.113 อู่เว่ยจื่อ (五味子)	444
8.114 เอ๋อร์จู่ (莪术)	447
8.115 โฮ่วผอ (厚朴)	448
โฮ่วผอ (จื่อ) [厚朴 (炙)]	
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 : อภิธานศัพท์	451
ภาคผนวก 2 : รายชื่อตำรับยาจีน	466
ภาคผนวก 3 : รายชื่อตัวยา	468
ดัชนี	
ดัชนีตัวยา	476
ดัชนีทั่วไป	492
ต้นฉบับ	
ต้นฉบับภาษาจีน	503
ต้นฉบับภาษาอังกฤษ	529

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

บทที่ 1

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกได้ให้ความสนใจในเรื่องการใช้จ่ายจากสมุนไพรเพื่อทดแทนการใช้จ่ายแผนปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อยาเพื่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วย และแก้ไขปัญหาและกลุ่มอาการของโรคที่การแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม องค์การอนามัยโลกให้การสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว และได้เรียกร้องให้ประเทศสมาชิกให้ความสนใจในการบูรณาการการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือกเข้ากับการแพทย์แผนปัจจุบันในระบบสาธารณสุขของประเทศตามความเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยนำข้อดีของแต่ละระบบมาใช้และชดเชยส่วนที่เป็นข้อด้อยของอีกระบบหนึ่ง ทำให้เกิดรูปแบบการรักษาสุภาพแบบใหม่ เพื่อรับมือกับปัญหาท้าทายใหม่ ๆ ในอนาคต เช่น การเพิ่มของประชากรสูงอายุ โรคเรื้อรัง โรคอุบัติใหม่ต่าง ๆ และผลกระทบจากภาวะโลกร้อนได้

การแพทย์แผนจีน (Traditional Chinese Medicine) ได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพของคนไทยมากกว่า 700 ปี โดยมีหลักฐานปรากฏมีตำรับยาจีนในคัมภีร์พระโอสถพระนารายณ์ ซึ่งรวบรวมตำรับยาที่ใช้ในวังหลวงของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และมีโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลแห่งแรกที่เปิดให้บริการการแพทย์แผนจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2446 รวมทั้งสมาคมแพทย์จีนในประเทศไทยได้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2468 นอกจากนี้ ศาสตร์การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์หรือความรู้จากต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำการประกอบโรคศิลปะในประเทศไทย ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 ต่อมา มีการพัฒนาศาสตร์การแพทย์แผนจีนและมีมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเปิดการเรียนการสอนในสาขาการแพทย์แผนจีน และเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดให้สาขาการแพทย์แผนจีนเป็นสาขาการประกอบโรคศิลปะตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2552

สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็นหน่วยงานหลักของกระทรวงสาธารณสุขในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย ทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัย พัฒนาการให้บริการ พัฒนาบุคลากร ตลอดจนถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศาสตร์การแพทย์แผนจีนที่ถูกต้อง และผสมผสานการแพทย์แผนจีน

ที่เหมาะสมเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของประเทศไทย จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาตำราชุด “**ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย**” ขึ้น ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 - 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบความรู้ด้านตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย และได้จัดทำเป็นตำรา “ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย” เพื่อการเผยแพร่และใช้ประโยชน์

การดำเนินงานของโครงการทำในรูปแบบคณะทำงาน ประกอบด้วยผู้ที่มีประสบการณ์หลายด้าน และหลากหลายสาขา ได้แก่ แพทย์แผนจีน แพทย์แผนปัจจุบัน เภสัชกรแผนปัจจุบัน เภสัชกรแผนโบราณ และนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์จนได้จุดร่วมที่ลงตัว และได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยคงองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไว้ นำมาจัดทำเป็นรูปเล่ม ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักฐานทางวิชาการในการอ้างอิงและศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางต่อไป

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย จัดทำเป็นหนังสือชุด 3 เล่ม มีเนื้อหาครอบคลุมความรู้ทั่วไปและความรู้ศาสตร์การแพทย์แผนจีนด้านต่าง ๆ 19 เรื่อง และตำรายาจีน 100 ตำรับ ซึ่งจัดเป็นกลุ่มตามประเภทของตำรายา เช่น ยาบำรุง ยาปรับสมดุล ยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด ยาขับเสมหะ เป็นต้น หนังสือ **ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1** และ **เล่ม 2** ที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้จัดทำและเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 และเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 สำหรับหนังสือ **ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3** นับเป็นเล่มสุดท้ายของหนังสือชุดนี้ มีเนื้อหาสำคัญ 3 ส่วน คือ **ส่วนแรก**เป็นความรู้ทั่วไปโดยเฉพาะเรื่องเต๋าตั้เหยาโฉและฟางจี้เปี่ยนทง **ส่วนที่สอง**เป็นเรื่องของตำรายาจีน โดยแต่ละตำรับจะประกอบด้วย ชื่อตำรายา ตำราต้นตำรับ ส่วนประกอบ วิธีใช้ การออกฤทธิ์ สรรพคุณ คำอธิบายตำรับ รูปแบบยาในปัจจุบัน ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้ ข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารอ้างอิง และภาพประกอบของตำรายา นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลวิทยาศาสตร์ของตัวยาแต่ละชนิด **ส่วนที่สาม**เป็นภาคผนวก ซึ่งรวบรวมชื่อตำรายาและตัวยาทั้งภาษาจีนกลาง จีนแต้จิ๋ว และไทย รวมทั้งอักษรคันจิ และเพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่านที่มีความรู้ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ จึงได้นำต้นฉบับภาษาจีนและภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้มาเป็นเอกสารประกอบ สำหรับรูปแบบของหนังสือเล่มนี้มีความทันสมัยเนื่องจากได้รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย โสธนะพันธุ์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ออกแบบที่มีฝีมือ มีประสบการณ์ และยังมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเป็นอย่างดี และได้นายอัศวิน นรินทร์ชัยรังสี เป็นช่างภาพมืออาชีพถ่ายภาพประกอบให้ ซึ่งทั้งสองส่วนดังกล่าวช่วยให้ตำราเล่มนี้มีคุณค่าและน่าอ่านมากขึ้น

บทที่ 2 เต้าตั๋เหยาไฉ

เต้าตั๋เหยาไฉ (道地药材) หรือ **ตี้เต้าเหยาไฉ (地道药材)** หรือ **สมุนไพรมาตรฐาน** หมายถึง ยาสมุนไพรจีนที่ผ่านการทดลองใช้ทางเวชปฏิบัติโดยแพทย์จีนมาเป็นเวลาหลายพันปี ซึ่งคุณภาพของแหล่งผลิตและสรรพคุณของตัวยาคือที่ยอมรับว่าให้ผลการรักษาดีกว่าสมุนไพรชนิดเดียวกันที่ได้จากแหล่งผลิตอื่น ข้อมูลเหล่านี้ได้มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนจีน จากการศึกษาทางวิทยาศาสตร์พบว่า คุณภาพของสมุนไพรและแหล่งผลิตที่เหมาะสมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีผลต่อปริมาณสารสำคัญที่ออกฤทธิ์ในสมุนไพร เช่น ชิงเฮา (青蒿) ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณรักษาโรคมาลาเรีย มีสารสำคัญที่ออกฤทธิ์คือ ชิงเฮาซู่ (青蒿素 artemisinin) ซึ่งหาได้ปลูกในหลายพื้นที่ที่มีปริมาณสารสำคัญแตกต่างกันมาก จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชิงเฮาที่ปลูกทางภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีนจะมีปริมาณชิงเฮาซู่สูง ปัจจัยที่ทำให้เกิดผลดังกล่าว คือ พื้นที่ภาคใต้มีความสูงจากระดับน้ำทะเลน้อย และมีอากาศค่อนข้างอบอุ่น โดยแหล่งผลิตที่ดีที่สุดคือ ไทหนัน (เกาะไหหลำ) และเมืองซีหยางในมณฑลชื้อชวน (เสฉวน) ส่วนชิงเฮาที่ปลูกทางภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาชนจีน จะไม่มีชิงเฮาซู่ ดังนั้น เต้าตั๋เหยาไฉของชิงเฮา คือ ชิงเฮาที่มีแหล่งผลิตที่ไทหนันและมณฑลชื้อชวน จึงอาจกล่าวได้ว่า เต้าตั๋เหยาไฉเป็นการคัดเลือกระดับคุณภาพของสมุนไพรจีนนั่นเอง

สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพื้นที่ซึ่งประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดที่พบในโลก จัดเป็นประเทศที่มีความหลากหลายเป็นอันดับ 3 รองจากประเทศบราซิลและสหพันธรัฐมาเลเซีย และจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการใช้สมุนไพรกันอย่างแพร่หลาย การที่สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่หลากหลาย จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้มีแหล่งวัตถุดิบสมุนไพรมากมาย เมื่อรวมสมุนไพรที่ใช้เป็นยาทั้งหมดประมาณ 12,800 ชนิด เป็นสมุนไพรที่มีการซื้อขายในท้องตลาดประมาณ 1,200 ชนิด และเป็นสมุนไพรที่ปรากฏในเภสัชตำรับจีนประมาณ 500 ชนิด ซึ่งในจำนวนนี้มีเต้าตั๋เหยาไฉประมาณ 200 ชนิด กระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ทั่วประเทศ

สารานุกรมสมุนไพรจีน (中药大辞典 จงเหยาต้าจื่อเตี่ยน) ได้บันทึกตัวยาสสมุนไพรไว้ถึง 5,767 ชนิด เป็นพืชวัตถุ 4,762 ชนิด สัตว์วัตถุ 740 ชนิด ธาตุวัตถุ 82 ชนิด และอื่น ๆ อีก 183 ชนิด สมุนไพรส่วนใหญ่ได้จากพืช พืชแต่ละชนิดมีแหล่งกระจายพันธุ์และถิ่นที่อยู่แตกต่างกัน ส่งผลให้

สมุนไพรชนิดหนึ่ง ๆ มีลักษณะเฉพาะตัว มีองค์ประกอบทางเคมี และสรรพคุณทางยาแตกต่างกัน เค้าตั้เหยาไบบางชนิดอาจได้จากหลายแหล่งหรือหลายมณฑล การแบ่งกลุ่มของเค้าตั้เหยาไบบนใน สาธารณรัฐประชาชนจีนมีหลายแบบ แต่หากแบ่งตามบันทึกทางประวัติศาสตร์และความเคยชินในการใช้ สามารถแบ่งสมุนไพรตามเขตเกษตรกรรมในประเทศออกเป็น 10 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. กลุ่มชวนเหยา (川药) จากมณฑลชื้อชวน (四川 เสฉวน)
2. กลุ่มกว้างเหยา (广药) จากมณฑลกว้างตง (广东 กวางตุ้ง) กว่างซี (广西 กวางสี) และไห่หนัน (海南 เกาะไหหลำ)
3. กลุ่มหวิ้นเหยา (云药) จากมณฑลหวิ้นหนัน (云南 ยูนนาน)
4. กลุ่มก๊วยเหยา (贵药) จากมณฑลก๊วยโจว (贵州)
5. กลุ่มไหวเหยา (怀药) จากมณฑลเหอหนัน (河南)
6. กลุ่มเจ้อเหยา (浙药) จากมณฑลเจ้อเจียง (浙江)
7. กลุ่มกวนเหยา (关药) จากมณฑลเหลียวหนิง (辽宁) จีหลิน (吉林) เฮยหลงเจียง (黑龙江) และภาคตะวันออกของเนย์เหมิงกู่ (内蒙东部 มองโกเลียในตะวันออก)
8. กลุ่มเป่ย์เหยา (北药) จากมณฑลเหอเป่ย์ (河北) ชันตง (山东) ชันซี (山西) และภาคกลางของเนย์เหมิงกู่ (内蒙中部 มองโกเลียในกลาง)
9. กลุ่มซีเหยา (西药) จากมณฑลส่านซีตะวันตก (陕西西部) กั้นซู (甘肃) ชิงไห่ (青海) ซินเจียง (新疆) และภาคตะวันตกของเนย์เหมิงกู่ (内蒙西部 มองโกเลียในตะวันตก)
10. กลุ่มหนันเหยา (南药) จากทางใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง ได้แก่ หูหนัน (湖南) หูเป่ย์ (湖北) เจียงซู (江苏) อันฮุย (安徽) เจียงซี (江西) ฝูเจี้ยน (福建 ฮกเกี้ยน) และไต้หวัน (台湾)

จากการแบ่งกลุ่มดังกล่าว แต่ละมณฑลจะมีสมุนไพรที่ขึ้นชื่อและมีคุณภาพดีแตกต่างกัน พืชสมุนไพรจีนมีความสำคัญในตลาดโลก และภาพรวมของมูลค่าการส่งออกสมุนไพรจีนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี ค.ศ. 2002 สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพื้นที่เพาะปลูกสมุนไพรมากกว่า 480,000 เฮกแตร์ (1.2 ล้านไร่) โดยปลูกสมุนไพรมากกว่า 12,000 ชนิด และได้ผลผลิตมากกว่า 550,000 ตัน จึงนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีความชำนาญและมีประสบการณ์ในการศึกษาวิจัยสมุนไพร และมีประสบการณ์ด้านพฤกษศาสตร์และเกษตรศาสตร์เป็นอย่างมาก

การพาณิชย์ถือเป็นวิวัฒนาการทางสังคมอย่างหนึ่ง トラบใดที่คนจำเป็นต้องใช้สินค้าก็ย่อมจะต้องมีการผลิตเพื่อการค้า ในด้านการแพทย์แผนจีน สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคต้องการ ได้แก่

เหยาไฉ (药材 สมุนไพร) อินเฟียน (饮片 ตัวยาพร้อมใช้) และจงเฉิงเหยา (中成药 ยาสมุนไพรสำเร็จรูป) สินค้าเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษา การป้องกัน และการส่งเสริมบำรุงสุขภาพ เต้าตีเหยาไฉจึงมีความสำคัญในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากเป็นสมุนไพรที่มีการจัดระดับคุณภาพ

ในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นผลทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น และปัจจุบันผู้บริโภคมีความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติตามกระแส “รักธรรมชาติ” จึงทำให้ความต้องการผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเพิ่มขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ดังนั้น ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรจึงต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้มีความทันสมัยและมีมาตรฐานในระดับสากลเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพของประชาชน ขณะนี้ในท้องตลาดจีนมีผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรประมาณ 9,000 ชนิด แยกเป็นเหยาไฉและอินเฟียนประมาณ 1,000 ชนิด และจงเฉิงเหยาประมาณ 7,000 ชนิด ซึ่งมีการจำหน่ายทั้งภายในประเทศและส่งออกไปขายทั่วโลกมากกว่า 130 ประเทศ

แหล่งผลิตเต้าตีเหยาไฉ

แหล่งผลิตเต้าตีเหยาไฉ มี 2 ประเภท คือ แหล่งผลิตจากป้าธรรมชาติ และจากการเพาะปลูก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งผลิตจากป้าธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 80 ของสมุนไพรที่ใช้ทั้งหมด จากความต้องการสมุนไพรของตลาดในปัจจุบันมีมาก รัฐบาลจึงต้องออกกฎหมายควบคุมการพัฒนาที่ดินและอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรของป้าชั้นดีไว้ ขณะเดียวกันก็แสวงหาสมุนไพรที่มีคุณภาพใกล้เคียงกันมาทดแทนการใช้ เช่น ตงจงเซี่ยเฉา (冬虫夏草 หนาวหนอนร้อนหญ้า) คือ ราที่ขึ้นบนตัวหนอน สมุนไพรชนิดนี้ของแท้ต้องเป็นชนิด *Cordyceps sinensis* (Berk.) Sacc. ซึ่งหายากมาก จากการศึกษาวิจัยพบว่า *Cordyceps kawkesii* Gray จากแหล่งผลิตที่มณฑลหูหนาน (湖南) และ *C. liagshanensis* (Zang) Liu et Hu จากแหล่งผลิตที่มณฑลชื้อชวน มีสารสำคัญ ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา และสรรพคุณใกล้เคียงกับ *C. sinensis* (Berk.) Sacc. ซึ่งเป็นของแท้ ดังนั้นปัจจุบันจึงมีการใช้ทดแทนของแท้ซึ่งหายาก

2. แหล่งผลิตจากการเพาะปลูก การเพาะปลูกเต้าตีเหยาไฉขึ้นกับปัจจัยทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และแร่ธาตุในดิน ปัจจุบันมีการศึกษาความสัมพันธ์ของแร่ธาตุในสมุนไพร พบว่าปริมาณของแร่ธาตุในสมุนไพรมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปริมาณของแร่ธาตุในดิน เช่น เทียนหมา (天麻) จากแหล่งผลิตที่มณฑลกุ้ยโจว (贵州) มีธาตุโมลิบดีนัม (molybdenum) โครเมียม (chromium)

โคบอลต์ (cobalt) รูบิเดียม (rubidium) แมงกานีส (manganese) และทองแดง (copper) ในปริมาณที่สูงกว่าเทียบเท่ากับปลูกได้ในพื้นที่อื่น ๆ ดังนั้น แหล่งปลูกของเทียนหมาที่เป็นเต้าตั้เหยาไฉ คือ มณฑลกุ้ยโจว เป็นต้น

นอกจากสมุนไพรที่มีคุณภาพดีจะต้องคำนึงถึงพื้นที่เพาะปลูกแล้ว เทคนิคการเผ้าจื้อ (การเตรียมตัวยาพร้อมใช้) ก็มีความสำคัญมาก เพื่อให้ได้อื่นเพี้ยน (ตัวยาพร้อมใช้) ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีความปลอดภัยในการใช้ ต้องเลือกวิธีเผ้าจื้อให้เหมาะสมกับชนิดของสมุนไพรและสรรพคุณที่ต้องการ เช่น แหล่งปลูกของฟูจื้อที่เป็นเต้าตั้เหยาไฉคือ เมืองเจียงอวี่ (江油) ในมณฑลซื่อชวน เมืองเจียงอวี่นอกจากมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของสมุนไพรชนิดนี้แล้ว ยังมีพันธุ์พืชและเทคนิคการเผ้าจื้อที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานด้วย แม้จะนำเมล็ดพันธุ์พืชจากเมืองเจียงอวี่ไปปลูกที่มณฑลเหอหนาน ก็จะได้ผลผลิตและเทคนิคการเผ้าจื้อที่แตกต่างกัน อื่นเพี้ยนของฟูจื้อที่ผลิตได้จากมณฑลเหอหนานจะมีลักษณะภายนอกและประสิทธิภาพการรักษาไม่ดีเท่ากับอิ่นเพี้ยนจากเมืองเจียงอวี่

เต้าตั้เหยาไฉนอกจากจะบอกถึงแหล่งผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพแล้ว ยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและประวัติการใช้สมุนไพรชนิดนั้น ๆ ของพื้นที่ที่เป็นแหล่งรวมศูนย์และแหล่งกระจายสินค้าด้วย เช่น ในสมัยโบราณแหล่งผลิตจูซา (朱砂 ซาดจ้อแซ) อยู่ที่มณฑลกุ้ยโจว แต่แหล่งรวมศูนย์และแหล่งกระจายสินค้าจูซาอยู่ที่เมืองเฉินโจว (辰州) ในมณฑลหูหนาน [ปัจจุบันคือ อำเภอหยวนหลิง (沅陵) ในมณฑลหูหนาน] ดังนั้น จูซาจากมณฑลหูหนานจึงจัดเป็นเต้าตั้เหยาไฉ และเรียกตามความเคยชินว่า “เฉินซา (辰砂)” แหล่งผลิตเซ่อเซียง (麝香 ชะมดเซ็ด) อยู่ที่ทิเบต (西藏 ซีจั่ง) และซื่อชวน โดยแหล่งรวมศูนย์และแหล่งกระจายสินค้าเซ่อเซียงอยู่ที่เมืองหย่าอัน (雅安) ในมณฑลซื่อชวน จึงเรียกว่า “ชวนเซ่อเซียง (川麝香)” โดยเต้าตั้เหยาไฉของชวนเซ่อเซียงจะรวมถึงเซ่อเซียงจากทิเบตด้วย นอกจากนี้ ยังมีเต้าตั้เหยาไฉอีกหลายชนิดที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น เช่น เทียนหมา (天麻 ตู๋จั้ง (杜仲) ตงจงเซี่ยเฉ่า (冬虫夏草) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แหล่งผลิตเต้าตั้เหยาไฉไม่ใช่พื้นที่ที่ตายตัว อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยจากมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม เต้าตั้เหยาไฉในสมัยโบราณเมื่อเปรียบเทียบกับในสมัยปัจจุบัน นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ตัวอย่างเช่น เทรินเซิน (人參 โสมคน) ในสมัยโบราณเรียก “ซังตังเทรินเซิน (上党人參)” แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่เมืองซันซี (山西) ในเขตพื้นที่ซังตัง (上党) แต่เนื่องจากพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทำให้ปัจจุบันแหล่งผลิตเทรินเซินที่เป็นเต้าตั้เหยาไฉเปลี่ยนมาอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศในเขตพื้นที่ฉางไป๋ซัน (长白山) ในมณฑลเหลียวหนิง (辽宁)

และมีชื่อเรียกใหม่ว่า เหลียวเซิน (辽参) หรือ ตงเป่ย์เหรินเซิน (东北人参 โสมคนจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ชวนชุง (川芎 โกฐหัวบัว) จากบันทึกในยุคราชวงศ์ฮั่น จนถึงราชวงศ์ถัง ระบุว่าชวนชุงที่มีคุณภาพดีมีแหล่งผลิตอยู่ที่มณฑลส่านซี (陕西) เรียกว่า “ฉินชุง (秦芎)” ต่อมามีการเปลี่ยนแหล่งผลิตมาที่มณฑลซื่อชวน เขตตูเจียงเอี้ยน (都江堰) จึงเรียกว่า ชวนชุง อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ตู่จั้ง (杜仲) เดิมแหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่มณฑลเจียงหนัน (江南) แต่ปัจจุบัน แหล่งผลิตได้ย้ายมาอยู่ที่มณฑลซื่อชวนและมณฑลกุ้ยโจว การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แหล่งผลิตเต้าตั้เหยาไฉแต่ละชนิดมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากการขยายพื้นที่การเพาะปลูก หรือมีการนำชนิดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพดีไปปลูกยังพื้นที่อื่นที่เหมาะสมกว่า ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการบันทึกไว้เป็นประวัติของสมุนไพรแต่ละชนิด

กล่าวโดยสรุป เต้าตั้เหยาไฉได้จากข้อมูลการใช้ชื่อยาวนานของแพทย์จีน ซึ่งคุณภาพและสรรพคุณของตัวยาจากแหล่งผลิตเต้าตั้เหยาไฉเป็นที่ยอมรับว่าให้ผลการรักษาดีกว่าตัวยานิดเดียวกันที่ได้จากแหล่งผลิตอื่น ถือว่าเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของการผลิตสมุนไพรจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโต ชนิดพันธุ์พืช เทคนิคการเผ่าจื้อ และประสิทธิภาพการรักษาทางคลินิก ดังนั้น การส่งเสริมการปลูกเต้าตั้เหยาไฉเพื่อทดแทนการเก็บจากป่า โดยการขยายพื้นที่เพาะปลูก หรือการนำชนิดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพดีไปปลูกยังพื้นที่อื่นที่เหมาะสม จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยเหล่านี้ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร หากสามารถปฏิบัติได้ดังที่กล่าวมาแล้ว จะรักษาคุณภาพและความน่าเชื่อถือของเต้าตั้เหยาไฉต่อไปได้

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.

8. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวาลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

บทที่ 3

การจำแนกเต้าตั้เหยาไฉ

ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์และความเคยชินในการใช้ในสาธารณรัฐประชาชนจีน สามารถจำแนกเต้าตั้เหยาไฉตามเขตเกษตรกรรมในประเทศออกเป็น 10 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

แผนที่สาธารณรัฐประชาชนจีน

1. กลุ่มชวนเหยา (川药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑล
ชื้อชวน (四川 เสฉวน) เช่น ชวนซวง (川芎 โกฐหัวบัว) ชวนเป๋ย์หมู่ (川贝母)
ชวนอู (川乌 รากแก้วของโหระเดือยไก่) ชวนหนิวซี (川牛膝 พันธ์งูน้อย)
ชวนไม่ต่ง (川麦冬) ชวนหมาหวง (川麻黄) ชวนฮวาเจียว (川花椒)
ชวนผอ [川朴 หรือ โสฬผอ (厚朴)] ชวนเฉินผี้ (川陈皮) ชวนจหวีทง
(川橘红) ชวนจื่อสือ (川枳实) ชวนจื่อเชอ (川枳壳) ชวนอู่เว่ยจื่อ
(川五味子) ชวนก๊วยผี้ (川桂皮 เปลือกต้นอบเชยจีน) ชวนตันผี้ (川丹皮
เปลือกรากโปต้น) ชวนเลี่ยนผี้ (川楝皮 เปลือกผลเลี่ยน) ชวนเจียง (川姜
ขิง) ชวนเลี่ยนจื่อ (川楝子 ผลเลี่ยน) ชวนมู่เซียง (川木香 โกฐกระดุก)
ชวนไป่จื่อ (川白芷 โกฐสอ) ชวนเซ่งหมา (川升麻) ชวนเซ่อเส้า (川赤芍)
ชวนมู่ทง (川木通) ชวนเหลียน [川连 หรือ หวงเหลียน (黄连)]
ชวนหวงป้อ (川黄柏) ชวนตู่หัว (川独活) ชวนตังเซิน (川党参) ชวนชวี่ต้วน
(川续断) ชวนหลงต่าน (川龙胆) เป็นต้น

2. กลุ่มกว้างเหยา (广药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑล
กว้างตง (广东 กวางตุ้ง) กว่างซี (广西 กวางสี) และไห่หนัน (海南 เกาะ
ไหหลำ) เช่น กว่างฝางจี (广防己) กว่างปาจี (广巴戟) กว่างโต้วเกิน
(广豆根) กว่างฮัวเซียง (广藿香 พืชเสนตัน) กว่างตี้ดิง [广地丁 หรือ
จื่อฮวาตี้ดิง (紫花地丁)] กว่างจินเฉียนเฉ่า (广金钱草 ฝัสน้ำ) กว่างเซ่งหมา
(广升麻) กว่างมู่เซียง (广木香 โกฐกระดุก) กว่างโต้วเกิน (广豆根)
กว่างจีเซิง (广寄生 กาฝากไม้โพไทร) กว่างเล่า [广枣 (พุทราจีน) หรือ ต้าเล่า
(大枣)] กว่างจื่อสือ (广枳实) กว่างปู้กู่จื่อ (广补骨脂) ไท่หนันจ้งโหลว
(海南重楼 ตีนช้างคอย) เป็นต้น

3. กลุ่มหวินหย่า (云药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลหวินหนัน (云南 ยูนนาน) เช่น หวินมู่เซียง (云木香 โกลฐกระดุก) หวินเฉียนหู (云前胡) หวินหนันหลัวฝู่ (云南罗芙木) หวินเหลียน [云连 หรือ หวงเหลียน (黄连)] หวินกู่ [云归 หรือ ตังกู่ (当归)] หวินฝางเฟิง (云防风) หวินหลิง [云苓 (โป่งรากสน) หรือ ฝู่หลิง (茯苓)] หวินผอ [云朴 หรือ โส่วผอ (厚朴)] หวินหนันซาเซิน (云南沙参) หวินหนันตันเซิน (云南丹参) หวินหนันไป่ปู้ (云南百部) หวินหนันจิ่งโหลว (云南重楼 ตีนอึ้งคอย) เป็นต้น

4. กลุ่มก๊วยหย่า (贵药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลก๊วยโจว (贵州) เช่น ก๊วยโจวปาเจียวเหลียน (贵州八角莲) ก๊วยโจวจินซือเถา (贵州金丝桃) เทียนหมา (天麻) เทียนตง (天冬) หวงจิง (黄精) ยวี่จู่ (玉竹) ตู่จิง (杜仲) อู่เป่ย์จื่อ (五倍子 มะเหลียมหิน) เป็นต้น

5. กลุ่มไหวหย่า (怀药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเหอหนัน (河南) เช่น ไหวตั่วหวง (怀地黄 โกลฐขี้แมว) ไหวหนิวซี (怀牛膝 พันธ์น้อย) ไหวซันหย่า (怀山药) ไหวจหวีฮวา (怀菊花 แก๊กฮวย) ไหวกู่จื่อ [怀故子 หรือ ปู่กู่จื่อ (补骨脂)] ไหวอันเลี่ยวฝางเฟิง (怀安小防风) เหอหนันซาเซิน (河南沙参) เป็นต้น

6. กลุ่มเจ้อหย่า (浙药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเจ้อเจียง (浙江) เช่น เจ้อเป่ย์หมู่ (浙贝母) เจ้อเสวียนเซิน (浙玄参) เจ้อตั่วหว (浙独活) เจ้อจู่ [浙术 หรือ ไป่จู่ (白术)] หังไป่จื่อ (杭白芷 โกลฐสอ) หังจหวีฮวา (杭菊花 แก๊กฮวย) หังไม่ตง (杭麦冬) หังไปเสา (杭白芍) เป็นต้น

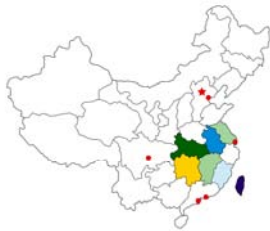
7. กลุ่มกวนเหยา (关药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเหลียวหนิง (辽宁) จีหลิน (吉林) เฮยหลงเจียง (黑龙江) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเนย์เหมิงกู่ (内蒙东部 มณฑลเหลียวหนิงตะวันออก) เช่น กวนฝางเฟิง (关防风) กวนมู่ทง (关木通) กวนหวงป้อ (关黄柏) กวนเซิงหมา (关升麻) กวนหลงตัน (关龙胆) กวนซังจู้ (关苍术 โกฐเซมา) เหลียวซีซิน (辽细辛) เหลียวอู่เว่ยจื่อ (辽五味子) เป็นต้น

8. กลุ่มเป่ย์เหยา (北药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเหอเป่ย์ (河北) ชันตง (山东) ชันซี (山西) และภาคกลางของเนย์เหมิงกู่ (内蒙中部 มณฑลเหลียวหนิงกลาง) เช่น เป่ย์ซาเซิน (北沙参) เป่ย์ไจ่หู (北柴胡) เป่ย์ซันจา (北山楂) เป่ย์โต้วเกิน (北豆根) เป่ย์ต้าหวง (北大黄 โกฐน้ำเต้า) เป่ย์เซิงหมา (北升麻) เป่ย์ซังจู้ (北苍术 โกฐเซมา) เป่ย์ป๋อไท่เวิง (北白头翁) เป่ย์เสวียนเซิน (北玄参) เป่ย์จิ่งโหลว (北重楼) ตินฮุ่ยตอย (北黄芩) เป่ย์เก๋าเปิ่น (北藁本) เป่ย์ซีซิน (北细辛) เป่ย์ฉางซาน (北常山 ฮ่อมดง) เป่ย์หยางจินฮวา (北洋金花 ดอกคำโพง) เป่ย์อู่เจียผิ (北五加皮) เป่ย์อู่เว่ยจื่อ (北五味子) เป่ย์ลิ่งลี่จื่อ (北葶苈子) เป็นต้น

9. กลุ่มซีเหยา (西药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลส่านซีตะวันตก (陕西西部) กานซู (甘肃) ซิงไห่ (青海) ซินเจียง (新疆) และภาคตะวันตกของเนย์เหมิงกู่ (内蒙西部 มณฑลเหลียวหนิงตะวันตก) เช่น ซีหงฮวา (西红花 ฝักราชวงศ์) ซีเซิงหมา (西升麻) ซีกันเฉ่า (西甘草 ชะเอมเทศ) ซีโต้วเกิน (西豆根) ซีตังกู่ย (西当归) ซีเซียง [西羌 หรือ เซียงหัว (羌活)] ซีหยางเซิน (西洋参 โสมอเมริกัน) ซีฉี [西芪 หรือ หงฉี (红芪)] ซีตัง [西党 หรือ ตังเซิน (党参)] ซีอู่เว่ยจื่อ (西五味子) ซีโก่วฉี (西枸杞) ซีอินเจิน (西茵陈) ซีหลิว [西榴 หรือ ลีอหลิวผิ (石榴皮 เปลือกผลทับทิม)] ซีจิ่งมู่กวา (西藏木瓜) เป็นต้น

10. กลุ่มหนันนเหยา (南药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตทางใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง ได้แก่ มณฑลหูหนัน (湖南) หubei (湖北) เจียงซู (江苏) อันฮุย (安徽) เจียงซี (江西) ฝูเจี้ยน (福建) และไต้หวัน (台湾) เช่น หนันอูเว่ยจื่อ (南五味子) หนันอูเจียผิ (南五加皮) หนันซาเซิน (南沙参) หนันตันเซิน (南丹参) หนันป๋นหลันกิง (南板兰根) หนันมู่เซียง (南木香 โกฐกระดุก) หนันซังจู่ (南苍术 โกฐเขมา) หนันจิงโหลว (南重楼 ตีนฮั่งดอย) หนันไฉหู (南柴胡) หนันหวางจิง (南黄精) หนันซี่ซิน (南细辛) หนันต้าหวาง (南大黄 โกฐน้ำเต้า) หนันตันเซิน (南丹参) หนันยวี่กู่ย (南玉桂 อบเชยจีน) หนันหยางจินฮวา (南洋金花 ดอกลำโพง) หนันชว่นจ่า (南酸枣) เป็นต้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวาลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์เด็กในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย ไสยชนะพันธ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์เด็กในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์เด็กในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์เด็กในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

บทที่ 4

การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเต้าตีเหยาไฉ

สมุนไพรส่วนใหญ่ได้จากพืช พืชแต่ละชนิดมีแหล่งกระจายพันธุ์และถิ่นที่อยู่แตกต่างกัน ส่งผลให้สมุนไพรแต่ละชนิดมีลักษณะเฉพาะตัว มีองค์ประกอบทางเคมี และสรรพคุณทางยาแตกต่างกัน การเก็บเกี่ยวสมุนไพรต้องคำนึงถึง การเก็บเกี่ยวให้ถูกชนิด ส่วนที่ใช้ อายุของพืช ช่วงเวลาของวัน ฤดูกาลที่เหมาะสม และการแปรรูปเบื้องต้นที่แหล่งปลูก จึงจะได้ตัวยามีคุณภาพดี หรือได้สรรพคุณของยาตามต้องการ

สมุนไพรจีนมีจำนวนชนิดค่อนข้างมาก สมุนไพรที่ได้จากการเพาะปลูกและได้จากปาริชาติก็มีคุณภาพที่ไม่เหมือนกัน แหล่งผลิตค่อนข้างกระจาย ส่วนที่ใช้หายากก็แตกต่างกัน ระยะเวลาติดดอกออกผลไม่เหมือนกัน และฤดูเก็บเกี่ยวก็ไม่พร้อมกัน ดังนั้น การเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมจะส่งผลต่อคุณภาพของสมุนไพร และมีความสำคัญยิ่งต่อการคุ้มครองพันธุ์และการขยายแหล่งผลิต จากประวัติศาสตร์การแพทย์จีนได้บันทึกฤดูเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมของสมุนไพรแต่ละชนิด เพื่อให้ได้ตัวยามีคุณภาพและได้สรรพคุณของยาตามต้องการ ข้อมูลเหล่านี้ได้จากประสบการณ์ของเกษตรกรผู้เก็บเกี่ยวสมุนไพรซึ่งมีประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง

ปัจจุบันได้มีการศึกษาวิจัยช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวสมุนไพรแต่ละชนิดเพื่อให้ได้ปริมาณสารสำคัญสูงสุด เช่น ตันเซิน (丹参) ซึ่งมีสารสำคัญคือ สารกลุ่ม tanshinones พบว่าในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี รากหรือเหง้าจะมีปริมาณ tanshinone II_A สูงสุด โดยสูงกว่าช่วงเวลาอื่น ๆ ประมาณ 2-3 เท่า ดังนั้น จึงต้องเก็บตันเซินในเดือนพฤศจิกายน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลของปริมาณสูงสุดของสารสำคัญของสมุนไพรส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาเก็บเกี่ยวของสมุนไพรทุกชนิดเพื่อให้ได้ปริมาณสารสำคัญสูงสุดได้ ปัจจุบันการเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนใหญ่จะอาศัยประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา ร่วมกับช่วงเวลาเจริญเติบโตของพืชหรือสัตว์ที่มีสารอาหารสูงสุด เช่น กั้นเฉ่า (甘草 สะเอมเทศ) มีสารสำคัญคือ glycyrrhizin ซึ่งมีปริมาณสูงสุดในช่วงก่อนออกดอก ดังนั้น จึงต้องเก็บเกี่ยวในช่วงก่อนออกดอก นอกจากนี้ หากสภาพภูมิอากาศ ดิน และสภาพแวดล้อมของแหล่งปลูกแตกต่างกัน แม้ว่าจะใช้พันธุ์พืชชนิดเดียวกัน แต่ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวก็ไม่เหมือนกัน เช่น หมาหวง (麻黄) มีสารสำคัญคือ ephedrine ซึ่งมีปริมาณสูงสุดในเดือนกันยายน

ที่แหล่งปลูกต้าถง (大同) แต่ที่แหล่งปลูกเซ่อเฟิง (赤峰) พบปริมาณสูงสุดในเดือนสิงหาคม ดังนั้น ระยะเวลาเก็บเกี่ยวเหมาะสมในพื้นที่ทั้ง 2 แหล่งจะห่างกัน 1 เดือน

โดยทั่วไปการเก็บเกี่ยวเต้าตั้เหยาไห่สามารถจำแนกตามประเภทและส่วนที่ใช้ของสมุนไพร ดังนี้

1. พืชวัตถุ

ส่วนของพืชที่ใช้ทำยามี 8 ส่วน และช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยว มีดังนี้

1.1 รากและเหง้า มักเก็บในฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว ซึ่งเป็นช่วงที่พืชเจริญเติบโตค่อนข้างช้า และในช่วงเวลาดังกล่าว สารอาหารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเก็บสะสมอยู่ในรากและเหง้า สารออกฤทธิ์จะมีปริมาณสูงสุด ดังนั้น จะได้สมุนไพรที่มีคุณภาพดี เช่น เทียนหมา (天麻) ที่เก็บในช่วงปลายฤดูหนาวถึงต้นฤดูใบไม้ผลิ เรียกว่า ตงหมา (冬麻) มีคุณภาพดีกว่าเทียนหมาที่เก็บในช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิถึงต้นฤดูร้อนซึ่งเรียกว่า ชุนหมา (春麻) นอกจากนี้ ระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยว หวงเหลียน (黄连) มู่เซียง (木香) ตังกุย (当归) เฉียนหู (前胡) ไปจื่อ (白芷 โกลฐสอ) ซวนซุย (川芎 โกลฐหัวบัว) คือ ฤดูใบไม้ร่วงหรือฤดูหนาว พืชที่มีผลและลำต้นเหี่ยวเฉาง่าย จะเก็บเกี่ยวรากและเหง้าในฤดูร้อน เช่น เลื่อเปี้ย่มู่ (浙贝母) ซวนเปี้ย่มู่ (川贝母) เสวียนหูซัว (玄胡索) และป๋นเซี่ย (半夏)

1.2 ลำต้น มักเก็บในฤดูใบไม้ร่วงหรือฤดูหนาว เช่น กวนมู่ทง (关木通) ซวนมู่ทง (川木通) ต้าเสวียเถิง (大血藤) หากใช้ทั้งลำต้นและใบทำยา ควรเก็บเกี่ยวในช่วงที่พืชเจริญเติบโตเต็มที่ เช่น อี้หนวเถิง (银花藤) เย่เจียวเถิง (夜交藤) ไห่เฟิงเถิง (海风藤) หากใช้เนื้อไม้ทำยา จะเก็บได้ทั้งปี เช่น ซูมู่ (苏木 ผาง) เจียงเซียง (降香) เป็นต้น

1.3 เปลือก เปลือกจากส่วนใหญ่มักเก็บเกี่ยวในปลายฤดูใบไม้ร่วงถึงต้นฤดูหนาว เช่น ตี้กู่ผิ (地骨皮) หมู่ตันผิ (牡丹皮) เปลือกต้นเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูร้อนดีที่สุด เพราะสามารถลอกเปลือกและเนื้อไม้ออกจากกันได้ง่าย เช่น โฮ่วผอ (厚朴) ตู๋จิ่ง (杜仲) หวงป้อ (黄柏) แต่เปลือกต้นอบเชยจีน (肉桂) จะเก็บเกี่ยวในช่วงก่อนหรือหลังฤดูใบไม้ร่วง ซึ่งจะได้สมุนไพรที่มีกลิ่นหอม รสหวาน และมีคุณภาพดี

1.4 ใบ มักเก็บในช่วงดอกใกล้บานถึงช่วงเริ่มติดผล ซึ่งเป็นช่วงที่พืชเจริญเติบโตเต็มที่ และเป็นช่วงที่ใบสังเคราะห์แสงเต็มที่ เนื้อใบมีสารอาหารมากที่สุด เช่น เหวเยี่ย (荷叶 ใบบัว) เก็บเกี่ยวในช่วงที่ดอกตูมจนกระทั่งดอกบานเต็มที่ แผ่นใบจะหนา มีกลิ่นหอม และมีคุณภาพดี ส่วนป้อเหอ (薄荷) เก็บเกี่ยวในช่วงฤดูร้อนเมื่อดอกบานเต็มที่โดยเลือกวันที่ท้องฟ้าแจ่มใส ใบจะมีกลิ่นหอมมาก เพราะมี

ปริมาณสารเมทอลและน้ำมันหอมระเหยสูงสุด หากเก็บเกี่ยวหลังจากฝนตกแล้ว 2-3 วัน พบว่าปริมาณน้ำมันหอมระเหยจะลดลงถึงร้อยละ 75 มีสมุนไพรบางชนิดเท่านั้นที่เก็บเกี่ยวในช่วงหลังจากหิมะตกและใบกำลังจะร่วง จึงจะมีคุณภาพดี เช่น ซังเยี่ย (桑叶 ใบหม่อน) ผีผาเยี่ย (枇杷叶 ใบป๊อปเปิ้ล) เป็นต้น

1.5 ดอก มักเก็บขณะตูมหรือเริ่มบาน หากเก็บเกี่ยวในขณะบานเต็มที่ ปริมาณสารสำคัญจะลดลง และกลีบดอกจะร่วงง่าย กลิ่นและรสชาติจะอ่อน ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร เช่น ไหวฮวา (槐花) และไหวหมี่ (槐米) เป็นสมุนไพรที่ได้จากพืชชนิดเดียวกัน ไหวหมี่ได้จากดอกตูม มีสารสำคัญคือ rutin ร้อยละ 23.5 แต่ไหวฮวาได้จากดอกที่บานแล้ว มีสาร rutin เพียงร้อยละ 13 หากจะนำมาใช้ในสรรพคุณระบายความร้อนในระบบเลือด (清热凉血) ไหวหมี่จะมีคุณภาพดีกว่าไหวฮวา อีกตัวอย่างคือ จินอิ่นฮวา (金银花 ดอกสายน้ำผึ้ง) มีสาร chlorogenic acid ซึ่งมีสรรพคุณระบายความร้อนและบรรเทาพิษไข้ (清热解毒) มีรายงานการศึกษาเปรียบเทียบปริมาณสาร chlorogenic acid ในดอกตูมและดอกบาน พบว่าดอกตูมมีสารสำคัญสูงกว่า ดังนั้น ระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวจินอิ่นฮวา คือ ขณะดอกตูมหรือเริ่มออกดอกดีที่สุด ส่วนพืชอื่น ๆ ที่ใช้ดอกทำยา เช่น หงฮวา (红花 คำฝอย) จุเหวียฮวา (菊花 แก้วชวย) หยางจินฮวา (洋金花 ดอกล่ำโพง) ควรเก็บในช่วงดอกบานเต็มที่

1.6 ผลและเมล็ด โดยทั่วไปมักเก็บในขณะผลแก่เต็มที่หรือใกล้สุก ซึ่งเป็นช่วงที่มีสารอาหารอุดมสมบูรณ์ หรือ มีสารสำคัญสูง สมุนไพรจะมีคุณภาพดี เช่น ชันจา (山楂) จื่อเชอ (枳壳) อู่เว่ยจื่อ (五味子) ไกวฉี (枸杞) เชอเจียนจื่อ (车前子 เมล็ดผักกาดน้ำ) ฟูซื่อจื่อ (兔丝子 เมล็ดฝอยทอง) สมุนไพรบางชนิดจะเก็บในขณะที่ยังไม่แก่ เช่น จื่อสือ (枳实) ซังเซิน (桑椹 ผลหม่อน) ซิงผี (青皮) พืชที่ใช้เมล็ดทำยาจะต้องเก็บเมื่อผลแก่จัด เช่น จุเหวียหมิงจื่อ (决明子 เมล็ดชุมเห็ดไทย) เชียนหนิวจื่อ (牵牛子) ฟูจื่อ (苏子 ผลงาขี้ม่อน) ไปเจียจื่อ (白芥子) หนิวปังจื่อ (牛蒡子) เป็นต้น

1.7 ทั้งต้น พืชที่ใช้ทั้งต้นทำยา มักเก็บในช่วงที่พืชเจริญเติบโตเต็มที่ก่อนออกดอกหรือช่วงออกดอก แตกกิ่งก้านและมีใบมาก ซึ่งเป็นช่วงที่มีสารสำคัญสูง เช่น อี้หมู่เฉ่า (益母草 ักัญชาเทศ) มีสารสำคัญกลุ่มแอลคาลอยด์ (alkaloids) มีรายงานว่า การเก็บอี้หมู่เฉ่าในระยะดอกตูม ระยะออกดอกเต็มที่ และระยะติดผล จะมีปริมาณแอลคาลอยด์ร้อยละ 0.93, 1.26 และ 0.39 ตามลำดับ ฉะนั้นการเก็บเกี่ยวอี้หมู่เฉ่าควรเก็บในช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิถึงต้นฤดูร้อนในระยะออกดอกเต็มที่ นอกจากนี้ ยังมีสมุนไพรอีกหลายชนิดที่เก็บในช่วงออกดอก เช่น ชวนซินเหลียน (穿心莲 ฟ้ายะลายน้ใจ) เชียนฮ้อเฉ่า

(仙鹤草) ป้อเหอ (薄荷) ฮั่วเซียง (藿香 พิมเสนต้น) พืชบางชนิดจะเก็บต้นอ่อนทำยา เช่น อินเงินเฮา (茵陈蒿) เป็นต้น

1.8 ยาง พืชที่ใช้ยางทำยามีหลายชนิด แต่ละชนิดจะเก็บส่วนที่ใช้และช่วงเวลาเก็บเกี่ยวไม่เหมือนกัน เช่น อันลีเซียง (安息香) ส่วนใหญ่จะเก็บในเดือนเมษายนถึงปลายฤดูใบไม้ร่วงในขณะที่พืชแห้ง โดยกรีดเปลือกต้นเป็นรูปสามเหลี่ยมคว่ำ เก็บน้ำยางที่หยดลงมาและแข็งตัวมาใช้ ส่วนซงเซียง (松香) จะเก็บในฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว

2. สัตว์วัตถุ

การเก็บสัตว์ที่ใช้ทำยานั้นขึ้นกับการเจริญเติบโตและวงจรชีวิตของสัตว์ชนิดนั้น ๆ ควรศึกษาว่าสัตว์แต่ละชนิดจะเก็บอย่างไรจึงจะเหมาะสม เช่น เกอเจี้ย (蛤蚧 ตุ๊กแก) จะจับทั้งตัวในฤดูร้อนและฤดูใบไม้ร่วง เจวียนจเหวีย (全蝎 แมงป่อง) จับในฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน และฤดูใบไม้ร่วง ซังเพียวเซียว (桑螵蛸 ตั๊กแตน) ควรจับช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ หากเลยช่วงนี้จะมีสรรพคุณทางยาลดลง

3. ธาตุวัตถุ

ธาตุวัตถุสามารถเก็บได้ทั้งปี แต่ส่วนใหญ่มักเก็บเมื่อมีการขุดเจาะเพื่อการก่อสร้างเมืองหรือถนน เช่น ลีเอกา (石膏 เกลือจืด) หวาลือ (滑石 หินลื่น) หู่ฟอ (琥珀 อำพัน) เป็นต้น

ข้อควรระวังในการเก็บเกี่ยวเต่าดีเหยาไฉ

การเก็บเกี่ยวสมุนไพรควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ขยายการใช้ประโยชน์จากส่วนต่าง ๆ ของพืชให้มากขึ้น และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากแหล่งผลิตสมุนไพรให้คุ้มค่า เช่น ตู๋จง (杜仲) ภูมิปัญญาโบราณใช้เปลือกต้นทำยา แต่จากการศึกษาทางเคมีและฤทธิ์เภสัชวิทยา พบว่ากิ่งและใบมีสรรพคุณเหมือนกับเปลือก จึงสามารถใช้กิ่งและใบทดแทนเปลือกได้ในระหว่างเก็บเปลือกก็ควรเก็บกิ่งและใบด้วย อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น ไฉหู (柴胡) ใช้รากทำยา แต่จากการศึกษาทางเคมีและจากประสบการณ์การใช้ในพื้นที่ที่สืบทอดต่อกันมา พบว่าลำต้นและใบมีสารสำคัญและมีสรรพคุณเหมือนกับราก ดังนั้น ในการเก็บเกี่ยวจึงควรเก็บลำต้นและใบเพื่อใช้ร่วมกัน หรือเก็บทั้งต้นที่ติดรากด้วยมาใช้ทำยา ปัจจุบันมีหน่วยงานจำนวนมากได้ศึกษาวิจัยในด้านนี้ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า

2. ให้ความสนใจวิธีเก็บเกี่ยวสมุนไพร เพื่อรักษาสภาพของสมุนไพรให้สมบูรณ์ เช่น ในการขุดรากและลำต้นไต้ดิน ต้องคำนึงถึงทิศทางการแผ่กระจายและความลึกในการเจริญเติบโตของรากและ

ลำต้นใต้ดิน เพื่อป้องกันไม่ให้ส่วนของรากและลำต้นใต้ดินเสียหาย เช่น เทรินเซิน (人參 โสมคน) ยูวู้จู่ (玉竹) หวงจิง (黄精) ชันเหยา (山药) เป็นต้น พืชที่ใช้เปลือกกรากทำยา ควรขุดเอารากขึ้นมาก่อน แล้วจึงลอกเอาเปลือกกรากไว้ใช้ พืชที่ใช้ดอกทำยา ควรใช้กรไกรที่สะอาดตัดเอาเฉพาะส่วนดอก ไม่ควรเอาก้านดอกไว้ พืชที่ใช้ผลและเมล็ดทำยา ควรระมัดระวัง เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกกดทับหรือร่วงกระจายโดยทั่วไปจะไม่ล้างน้ำ เพื่อป้องกันการขึ้นราหรือทำให้รสชาติเปลี่ยนไป เช่น อู๋เว่ยจื่อ (五味子) โก้วฉี (枸杞) เป็นต้น

3. คำนี้ถึงการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนและให้มีใช้ตลอดไป แหล่งทรัพยากรพืชวัตถุที่ดีที่สุดคือ ป่าธรรมชาติ เมื่อนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แล้ว โดยธรรมชาติ ป่าจะสร้างทรัพยากรขึ้นมาใหม่ได้ ดังนั้น ในการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร ควรต้องมีการวางแผนก่อน เช่น เก็บสมุนไพรชนิดใด จะใช้มากน้อยเพียงใด เก็บเท่าไร ใช้ส่วนใด หากต้องการเก็บรากหรือลำต้นใต้ดิน ไม่ควรเก็บหมด ควรเหลือไว้บ้าง และทั้งส่วนของรากและลำต้นใต้ดินไว้เพื่อให้พืชเจริญเติบโตต่อไป หากต้องการเก็บใบหรือกิ่ง ไม่ควรตัดต้นเดียวกันมากเกินไป ให้เหลือไว้บางส่วนเพื่อให้พืชเจริญเติบโต หากต้องการเก็บเปลือกต้น ควรลอกเปลือกต้นบางส่วนตามยาว เพื่อให้พืชสร้างเปลือกขึ้นมาทดแทน นอกจากนี้ ควรใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า พืชหรือสัตว์ชนิดเดียวกันอาจมีส่วนที่ใช้ทำยาไม่เหมือนกัน ควรแยกการเก็บเกี่ยวเพื่อให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพดี เช่น ราก ผล และเมล็ดของกวาวโฮลว (栝楼) สามารถใช้ทำยาได้ ดังนั้น ควรเก็บเกี่ยวผลเมื่อผลแก่เต็มที่ก่อน แล้วจึงขูดราก การเก็บเกี่ยวหมาหวง (麻黄) นอกจากจะเก็บกิ่งอ่อนและรากไว้ทำยาแล้ว ให้เหลือโคนรากและรากฝอยไว้ขยายพันธุ์และรักษาพันธุ์ที่ดีไว้ใช้ต่อไป

การแปรรูปเต้าตั้เหยาไฉ

การแปรรูปเต้าตั้เหยาไฉ หมายถึง กระบวนการแปรรูปเบื้องต้นที่แหล่งปลูกของเต้าตั้เหยาไฉ โดยภายหลังการเก็บเกี่ยวสมุนไพรจากแหล่งปลูกแล้ว นำมาคัดเลือก ทำความสะอาด หั่น และทำให้แห้ง ณ โรงงานบริเวณใกล้แหล่งปลูก เต้าตั้เหยาไฉส่วนใหญ่จะต้องดำเนินการแปรรูปเบื้องต้นก่อนใช้ มีเต้าตั้เหยาไฉเพียงบางชนิดเท่านั้นที่ต้องใช้สด

1. วัตถุประสงค์ การแปรรูปเต้าตั้เหยาไฉ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1.1 เพื่อให้ได้สมุนไพรที่สะอาด ปราศจากสิ่งแปลกปลอมและส่วนอื่นของพืชที่ไม่ใช้ทำยา
- 1.2 เพื่อให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพดี โดยดำเนินการแปรรูปเบื้องต้นด้วยวิธีนี้ ต้ม รมควัน ซ้ำเชื้อราและแผลง ช่วยให้สมุนไพรแห้งง่าย และลดการเสื่อมสภาพของสมุนไพร
- 1.3 เพื่อสะดวกต่อการจัดระดับคุณภาพของสมุนไพร การบรรจุ และการขนส่ง

เนื่องจากจำนวนชนิดของสมุนไพรมีค่อนข้างมาก ส่วนที่ใช้ทำยาก็ไม่เหมือนกัน ลักษณะ สีสัน รสชาติ และเนื้อของสมุนไพร รวมทั้งองค์ประกอบทางเคมีของสมุนไพรแต่ละชนิดแตกต่างกันมาก และวิธีการแปรรูปต่างกัน แต่ส่วนใหญ่ถ้าจะให้เข้ามาตราฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด ลักษณะภายนอกของสมุนไพรจะต้องสมบูรณ์ ความชื้นของสมุนไพรต้องพอเหมาะ มีสีสดใส มีรสชาติและกลิ่นปกติ และจะต้องสูญเสียสารสำคัญน้อยที่สุด เช่น ไทวหมี่ (槐米) หากไม่นำมานึ่งก่อน ปริมาณสาร rutin จะลดลง

2. วิธีแปรรูปเบื้องต้นที่ใช้อยู่

2.1 การทำความสะอาด นำสมุนไพรมาล้างน้ำสะอาดเพื่อแยกดิน ทวาย สิ่งแปลกปลอม หรือแยกส่วนของพืชที่ไม่ใช้ทำยาออก เช่น หนิวซี (牛膝 พันธ์น้อย) ให้ตัดทวมรากและรากฝอยออก เจี้ยเกิง (桔梗) และไปโส (白芍) ต้องปอกเอาผิวหรือเปลือกออก ตันผิ (丹皮) ต้องเอาไส้ในออก ผีผาเยี่ย (批把叶) ต้องกำจัดขน เกอเจี้ย (蛤蚧 ตู๊กเก) ต้องเอาอวัยวะภายในออก เป็นต้น

2.2 การกะเทาะเปลือกผล ส่วนมากใช้กับสมุนไพรจำพวกเมล็ด โดยทั่วไปภายหลังการเก็บเกี่ยวผลแล้ว บางชนิดต้องเอาเปลือกผลออกก่อน เก็บเฉพาะเมล็ด แล้วนำมาทำให้แห้ง เช่น เกาเหริน (桃仁 เมล็ดท้อ) ซึงเหริน (杏仁) ยวี่หลี่เหริน (郁李仁) เป็นต้น สมุนไพรบางชนิดต้องนำผลมาทำให้แห้งก่อนแล้วกะเทาะเปลือก เอาเฉพาะเมล็ดมาใช้ เช่น เซอเฉียนจื่อ (车前子 เมล็ดผักกาดน้ำ) เหลียนเฉียวซิน (连翘心) ฟูซื่อจื่อ (兔丝子 เมล็ดฝอยทอง) สมุนไพรบางชนิดจะเก็บทั้งผล แม้ว่าส่วนที่ใช้ทำยาคือเมล็ดหรือเนื้อในเมล็ด ทั้งนี้เนื่องจากสารออกฤทธิ์ไม่คงตัว ทำให้ฤทธิ์ของสมุนไพรเสื่อมเร็ว ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บรักษา จึงเก็บทั้งผล และเมื่อต้องการใช้จึงค่อยกะเทาะเอาเปลือกผลออก เช่น ไป้วอ (白果 เปะก๊วย) ไป้วไฉว (白豆蔻 กระวานไทย) เลากั่ว (草果) เป็นต้น

2.3 การหั่น สมุนไพรบางชนิดมีขนาดยาวหรือหนา เพื่อสะดวกในการทำให้แห้งและการบรรจุหีบห่อ จึงต้องนำมาหั่นให้สั้นหรือบางลง เช่น ฝอโล่ว (佛手 ส้มมือ) เซียงหยวน (香橼) ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ มู่กวา (木瓜) หั่นตามยาวเป็นกลีบ จีเสวี่ยเถิง (鸡血藤) ต้าเสวี่ยเถิง (大血藤) หั่นเป็นแว่นตามขวาง ต้าหวง (大黄 โกงน้ำเต้า) เทอโล่วอู (何首乌) เกอเกิน (葛根) หั่นเป็นแว่นหนา หรือหั่นเป็นชิ้น หรือเป็นท่อน การหั่นสดที่โรงงานบริเวณใกล้แหล่งปลูกมีข้อดีคือ ลดต้นทุนในการแปรรูป ช่วยลดการสลายตัวของสารออกฤทธิ์ ลดเวลาการทำให้แห้ง สะดวกต่อการบรรจุหีบห่อและการเก็บรักษา แต่มีข้อเสียคือ หลังจากหั่นสมุนไพรแล้ว รูปลักษณะภายนอกไม่สม่ำเสมอ ทำให้การตรวจเอกลักษณ์ไม่สะดวก นอกจากนี้ สมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหยเป็นส่วนประกอบ หรือ สมุนไพรที่มี

สารสำคัญที่สามารถเกิดปฏิกิริยาออกซิเดชันได้ง่าย ไม่ควรนำมาหั่น เพราะจะทำให้สารสำคัญลดลง ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร เช่น ชวนชูยง (川芎 โกงสุท้าว) ตังกุย (当归) ไป่จื่อ (白芷 โกงสุท้าว) ปิงหลง (槟榔 หมากสง) เป็นต้น

2.4 การนึ่ง การนึ่งสมุนไพรมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ได้แก่ สมุนไพรที่อมน้ำมาก หรือมีน้ำตาล หรือมีแป้งเป็นส่วนประกอบ โดยทั่วไปจะทำให้แห้งยาก เมื่อนำมานึ่งก่อนจะทำให้เซลล์เนื้อเยื่อแตกสลาย เอนไซม์ถูกทำลาย ทำให้แห้งง่าย และสะดวกต่อการเก็บรักษา เช่น เทียนหมา (天麻) หมิงตังเซิน (明党参) จะต้องนึ่งจนสุกถึงเนื้อในก่อนทำให้แห้ง ในขณะที่อู่เป่ย์จื่อ (五倍子) และซังเพียวเซียว (桑螵蛸) จะนำมานึ่งเพื่อทำลายไข่ของแมลง และป้องกันการฟักตัวของแมลง เทียนตง (天冬) นำมานึ่งหรือลวกเพื่อให้ลอกผิวได้ง่าย สมุนไพรบางชนิดต้องนำมาต้มกับน้ำเกลือ เช่น เฉวียนจูเหวย (全蝎 แมงป่อง) เจินจูมู่ (珍珠母 เปลือกหอยไข่มุกน้ำจืด) และสมุนไพรบางชนิดต้องนำมากลั่นเพื่อให้ตกผลึก เช่น ปิงเฟียน (冰片 การบูร) เป็นต้น

ในการนึ่งสมุนไพรควรให้ความสำคัญกับระดับไฟที่ใช้ หากไฟอ่อนเกินไป จะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ หากไฟแรงเกินไป จะทำให้สูญเสียสารสำคัญ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร

2.5 การรมควัน สมุนไพรบางชนิดจะต้องใช้วิธีรมควัน เพื่อให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และง่ายต่อการเก็บรักษา เช่น อุเหมย (乌梅 บ๊วยดำ) อุเซาเสอ (乌梢蛇) ต้องรมควันจนเป็นสีดำ ส่วนชันเหย้า (山药) เจ้อเจีย (泽泻) เทียนหมา (天麻) ชวนเป่ย์มู่ (川贝母) ต้องรมด้วยกำมะถันจนกระทั่งสีของสมุนไพรเปลี่ยนเป็นสีขาว สำหรับเซียงฝู (香附 หัวหอม) โก่วจี้ (狗脊) กูซู่ยู่ (骨碎补) ต้องใช้ไฟลนเพื่อกำจัดขนออกก่อน แต่ต้องระมัดระวังอย่าให้สมุนไพรไหม้ให้ลดจนกระทั่งขนที่ผิวหลุดก็เพียงพอ

2.6 การทำให้แห้งหรือทำให้น้ำระเหยออกบางส่วน ในระหว่างการแปรรูปสมุนไพรบางชนิด มักจะกองสุมหลังการนึ่งเพื่อให้แห้ง น้ำที่อยู่ในสมุนไพรจะระเหยออกมา ช่วยให้เนื้อสมุนไพรนิ่ม หรือเปลี่ยนสี หรือเพิ่มกลิ่นและรสชาติให้แรงขึ้น ซึ่งมีประโยชน์ต่อการทำให้แห้งและเพิ่มคุณภาพของสมุนไพร วิธีการแปรรูปแบบนี้ เรียกว่า “การทำให้แห้ง” เช่น โฮ่วผอ (厚朴) ตูจิ่ง (杜仲) เสวียนเซิน (玄参) สมุนไพรเหล่านี้ต้องใช้วิธีนี้เพื่อให้ได้สิ่งที่เฉพาะตัว สมุนไพรบางชนิดจำเป็นต้องใช้วิธีนี้จึงสามารถทำให้แห้งสนิทได้ เช่น ชันเหย้า (山药) ชวนชูยง (川芎 โกงสุท้าว) ไป่จู่ (白术) ฝูหลิง (茯苓 โปรงคน) ต้าหวง (大黄 โกงสุท้าว) การแปรรูปสมุนไพรด้วยวิธีนี้ ต้องกำหนด

ระยะเวลาที่ทำให้ออกเหงื่อให้เหมาะสมกับชนิดของสมุนไพร เพื่อป้องกันการขึ้นราและไม่ให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนไป

2.7 การแช่น้ำเกลือ โดยนำสมุนไพรที่สะอาดแช่ในสารละลายน้ำเกลือที่เข้มข้น มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราซึ่งจะทำให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนไป เช่น 肉苁蓉 (附子 โหระเดื่อยไก่ที่ผ่านการเผ่าจื่อ) 全蝎 แมงป่อง) ต้องนำสมุนไพรดังกล่าวมาแช่ในสารละลายน้ำเกลือที่เข้มข้นในระยะเวลาที่เหมาะสม จากนั้นนำไปทำให้แห้ง

2.8 การกระแทกให้สะอาด สมุนไพรบางชนิดต้องแยกเอารากฝอย ผิวที่หยาบ ดิน หรือทรายที่ปะปนมาออก โดยหลังจากผ่านขั้นตอนการทำความสะอาดและการทำให้แห้งแล้ว เติมน้ำมันที่ได้ลงในตะแกรงหรือเครื่องร่อนเพื่อให้สมุนไพรกลิ้งกระแทกไปมาจนผิวสะอาดและเป็นมัน เช่น หวงฉิน (黄芩) เจียงหวง (姜黄 ขมิ้นชัน) เป่ย์หมู่ (贝母) ซานชี (三七 โสมนา) ไม่ตง (麦冬) เป็นต้น

2.9 การทำให้แห้ง เป็นวิธีพื้นฐานและนิยมใช้ที่สุด สมุนไพรทุกชนิดจะต้องใช้วิธีนี้ในการแปรรูป เพื่อกำจัดน้ำที่มีปริมาณมากในสมุนไพรออก และป้องกันมิให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนไปในขั้นตอนการทำให้แห้งต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและปริมาณของสมุนไพรที่ใช้ สภาพภูมิอากาศ และความพร้อมของเครื่องมือในพื้นที่นั้น วิธีทำให้แห้งของแต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกัน แต่จะต้องได้สมุนไพรแห้งที่มีปริมาณน้ำไม่เกินร้อยละ 10-15 ตามเกณฑ์มาตรฐานสากล ที่สำคัญคือ ต้องแห้งเร็ว และแห้งสนิท คุณภูมิที่ใช้ต้องเหมาะสมไม่สูงเกินไปเพื่อรักษารสชาติ กลิ่น และสีของสมุนไพรไว้

วิธีทำให้แห้งที่ใช้อยู่ มีดังนี้

1) การตากแดด วิธีนี้ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ในการทำให้แห้ง เป็นวิธีที่ใช้อย่างง่ายและประหยัด แต่ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของสมุนไพรแต่ละชนิดที่ไม่เหมือนกัน เช่น สมุนไพรที่มีปริมาณน้ำมากต้องตากแดดจัด ๆ เพื่อให้แห้งเร็ว สมุนไพรที่เปลี่ยนสีหรือกลิ่นระเหยง่าย ควรตากแดดอ่อน ๆ หรือตากในวันที่แดดไม่แรง เช่น ดั่งกู่ย (当归) ขวนซู่ยง (川芎 โกลฐหัวบัว) ไร่จื่อ (白芷 โกลฐสอ) หงฮวา (红花 ดอกคำฝอย) เซียงหัว (羌活) ตู่หัว (独活) ส่วนสมุนไพรที่มีปริมาณน้ำมันหรือน้ำตาลมาก มักตากแดดอ่อน ๆ หลาย ๆ ครั้งจนแห้งสนิท เพื่อให้สมุนไพรค่อย ๆ แห้ง สมุนไพรที่มีลักษณะหยาบและใหญ่ มักจะกองสุมหลังการนึ่งเพื่อให้ออกเหงื่อ ทำให้น้ำที่อยู่ในสมุนไพรซึมออกก่อน แล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง สมุนไพรบางชนิดตากแดดไปพร้อมกับหมั่นเกลี่ยและกลับสมุนไพร เพื่อทำให้ผิวหน้าเป็นมัน มีน้ำหนักรวม และเนื้อนุ่ม

2) การอบ เป็นวิธีที่ใช้ทั้งแรงงานคนและเครื่องมือ โดยนำสมุนไพรที่สะอาดใส่ในเตาอบหรือตู้อบ การทำให้แห้งโดยวิธีนี้ต้องคำนึงถึงขนาดใหญ่-เล็กและคุณสมบัติของสมุนไพร โดยควบคุมอุณหภูมิที่ใช้ให้เหมาะสมกับชนิดของสมุนไพร โดยทั่วไปมักใช้อุณหภูมิ 50-60 องศาเซลเซียส สมุนไพรบางชนิดมีน้ำมันหอมระเหยหรือมีกลิ่นหอม ควรควบคุมอุณหภูมิที่อบให้อยู่ระหว่าง 30-40 องศาเซลเซียส สมุนไพรที่มีวิตามินซี และมีปริมาณน้ำมาก เช่น ชันจา (山楂) มูกวา (木瓜) มักอบที่อุณหภูมิ 70-90 องศาเซลเซียส เพื่อให้สมุนไพรแห้งอย่างรวดเร็ว ในระหว่างที่อบสมุนไพรควรหมั่นกลับสมุนไพรบ่อย ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกรียมเฉพาะส่วน วิธีการอบมีข้อดีคือ ไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ และสามารถทำให้แห้งได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการ แต่มีข้อเสียคือ ต้นทุนสูง และต้องสิ้นเปลืองกระแสไฟฟ้า

3) การตากในที่ร่ม โดยนำสมุนไพรที่สะอาดมาตากในที่ร่มซึ่งมีลมถ่ายเทสะดวก เพื่อให้สมุนไพรค่อย ๆ แห้ง น้ำในสมุนไพรสามารถระเหยได้ที่อุณหภูมิปกติ วิธีการนี้จะใช้กับสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหยหรือสารที่ระเหยได้ง่าย ไม่สามารถอบหรือตากแดด สมุนไพรประเภทดอก ใบ ทั้งต้น ผล และเมล็ดที่ใช้วิธีนี้ในการทำแห้ง เช่น จิงเจีย (荆芥) ป้อเหอ (薄荷) จื่อซู (紫苏 ใบงาช้างอ่อน) เเซียงหู (香薷) เหมยกุ้ยฮวา (玫瑰花 ดอกกุหลาบ) หงฮวา (红花 ดอกคำฝอย) ฮวาเจียว (花椒) ปี้เต็งเจีย (毕澄茄 มะเขือเทศ) เป็นต้น

ปัจจุบันเริ่มมีการใช้รังสีอัลตราไวโอเลตหรือเตาไมโครเวฟในการทำแห้ง ซึ่งเป็นเทคโนโลยีใหม่ วิธีนี้สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง แต่ต้องลงทุนซื้อเครื่องมือซึ่งมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนในการทำแห้งค่อนข้างสูง ดังนั้น โรงงานบริเวณใกล้แหล่งปลูกส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเลือกใช้วิธีนี้

2.10 การคัดแยกระดับคุณภาพของสมุนไพร จะดำเนินการหลังจากสมุนไพรได้ผ่านการทำให้แห้งแล้ว โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานการจัดระดับคุณภาพของสมุนไพร ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแปรรูปเต้าหู้เหยาไฉ ซึ่งจะใช้มาตรฐานของขนาดยาว-สั้น ใหญ่-เล็ก สี ความสมบูรณ์ หรือจำนวนชิ้นต่อหน่วยน้ำหนักของสมุนไพร วิธีการนี้สามารถแยกสมุนไพรชนิดเดียวกันแต่มีคุณภาพต่างกันได้ ทำให้ง่ายต่อการกำหนดราคาที่เป็นธรรมตามคุณภาพของสมุนไพร

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิศ สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

บทที่ 5

การบรรจุหีบห่อเต้าตั้เหยาไฉ

การบรรจุหีบห่อเต้าตั้เหยาไฉ คือ รูปลักษณะภายนอกซึ่งบ่งบอกถึงมูลค่าและการใช้ประโยชน์ของเต้าตั้เหยาไฉ การบรรจุหีบห่อที่สวยงามและมีคุณภาพดี จะมีผลโดยตรงต่อมูลค่าของสินค้า และมักเป็นที่ต้องการของตลาด รวมทั้งช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้า เช่น เหรินเฉิน (人參 โสมคน) ของจีนมีคุณภาพดีกว่าของเกาหลี แต่การบรรจุหีบห่อไม่สวยงามเท่าของเกาหลี ดังนั้น ในตลาดต่างประเทศ เหรินเฉินของจีนจึงมีขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าน้อย อีกทั้งมูลค่าและปริมาณการจำหน่ายก็ไม่มากเท่าของเกาหลี จึงอาจกล่าวได้ว่าการบรรจุหีบห่อที่มีคุณภาพดีจะมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของเต้าตั้เหยาไฉในเชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวในการผลิตเต้าตั้เหยาไฉจึงได้รวมเอาเรื่องการบรรจุหีบห่อไว้เป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยปรับปรุงรูปแบบของการบรรจุหีบห่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

การออกแบบการบรรจุหีบห่อของเต้าตั้เหยาไฉ ควรคำนึงถึงปริมาณของเต้าตั้เหยาไฉและวัสดุที่ใช้ รวมทั้งรูปแบบการบรรจุที่แตกต่างกัน นำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาในภาพรวม แล้วออกแบบตามความต้องการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจำหน่ายสินค้า การขนส่ง และการเก็บรักษา ตลอดจนเป็นการประกันคุณภาพและปริมาณที่สม่ำเสมอของเต้าตั้เหยาไฉ ทำให้ผู้บริโภคใช้สะดวก สามารถคัดเลือก และพกพาได้ง่าย โดยทั่วไปการบรรจุหีบห่อชั้นในของเต้าตั้เหยาไฉ ส่วนใหญ่ขนาดบรรจุจะเท่ากับการรับประทานต่อครั้ง หรือต่อวัน หรือต่อ 3 วัน (ภายในห่อใหญ่บรรจุ 3 ห่อย่อย) เพื่อสะดวกต่อผู้บริโภคในการใช้ หรือสะดวกต่อแพทย์จีนในการเลือกใช้ตัวยาเพื่อการเข้าตำรับยา

1. ประโยชน์ของการบรรจุหีบห่อไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Alternative and Complementary Medicine

การบรรจุหีบห่อเต้าตั้เหยาไฉมีประโยชน์ค่อนข้างมาก แต่ที่สำคัญมีดังนี้

1.1 เป็นการประกันคุณภาพของสมุนไพร สมุนไพรจีนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบำบัดรักษาโรค การป้องกันโรค และการบำรุงสุขภาพให้แข็งแรง หากไม่บรรจุหีบห่อ จะทำให้สมุนไพรสัมผัสกับอากาศ แสงแดด อุณหภูมิ ความชื้น ฯลฯ มีแมลงและเชื้อรา ซึ่งทำให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การบรรจุหีบห่อจึงเป็นสิ่งจำเป็น หลังบรรจุหีบห่อแล้ว ควรปิดผนึกให้สนิท เป็นการประกันคุณภาพของสมุนไพร เช่น ตังเซิน (党参) หากไม่บรรจุหีบห่อ ในฤดูร้อนหากเก็บสมุนไพรไว้ใน 1 เดือน ก็จะขึ้นราและแมลงจะกัดกินจนกลวง ไม่สามารถนำมาใช้เป็นยาได้ ดังนั้น

จึงควรใช้ถุงพลาสติกแบบหนาเป็นวัสดุในการบรรจุหีบห่อ และต้องเก็บไว้ในที่แห้งและเย็น จะทำให้สามารถเก็บได้นาน 3-5 ปี โดยรักษาคุณภาพของสมุนไพรไว้ได้

1.2 ป้องกันความเสียหายและรักษาปริมาณของสมุนไพรให้ตรงตามขนาดบรรจุ ขนาดบรรจุของสมุนไพรจะต้องตอบสนองความต้องการของตลาดและต้องมีปริมาณคงที่และสม่ำเสมอ จึงจำเป็นต้องมีการบรรจุหีบห่อเพื่อลดความเสียหาย และสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

1.3 รูปลักษณ์ที่สวยงาม จูงใจผู้บริโภค และส่งเสริมการจำหน่าย สมุนไพรจีนมีหลากหลายชนิด รูปร่างลักษณะแตกต่างกัน ขนาดไม่เท่ากัน หากไม่บรรจุหีบห่อ หรือการบรรจุหีบห่อไม่สวยงาม จะไม่สามารถเข้าเกณฑ์มาตรฐานการบรรจุหีบห่อที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงต้องบรรจุหีบห่อให้มีรูปลักษณ์ที่สวยงาม และต้องมีคำอธิบายเท่าที่จำเป็น เช่น ชื่อของตัวยา การออกฤทธิ์ สรรพคุณ วิธีใช้ ขนาดที่ใช้ และข้อควรระวังในการใช้ การบรรจุหีบห่อที่สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย จะจูงใจให้ผู้บริโภคสนใจ อีกทั้งผู้บริโภคจะสามารถแยกแยะหรือคัดเลือกผลิตภัณฑ์ได้ และสามารถส่งเสริมการขาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการ

1.4 ขนส่งสะดวกและเอื้อประโยชน์ต่อการเก็บรักษา สมุนไพรที่บรรจุหีบห่อแล้ว หากเป็นชนิดเดียวกัน จะกำหนดลักษณะภายนอก ขนาดใหญ่-เล็ก และน้ำหนักที่แน่นอนไว้ ซึ่งสะดวกต่อการขนส่งและขนถ่ายสินค้า การขนย้ายและการตรวจนับสินค้า และสะดวกในการบันทึกน้ำหนักในขั้นตอนของการเก็บรักษา การวางซ้อน การขนย้ายจากคลังสินค้า การตรวจสอบสินค้าคงเหลือ และสามารถบริหารจัดการปริมาณสินค้าในขั้นตอนของการจำหน่าย

2. ภาชนะที่ใช้ในการบรรจุหีบห่อเห้าไฉ (药材) และอินเฟียน (饮片)

ตัวยาแต่ละชนิดมีคุณลักษณะและขนาดแตกต่างกัน ดังนั้นการบรรจุหีบห่อจำเป็นต้องเลือกภาชนะบรรจุให้เหมาะสมกับตัวยาแต่ละชนิด ดังนี้

2.1 ถุงผ้าหรือกระสอบ เป็นภาชนะที่ใช้สืบทอดกันมาแต่โบราณและนับเป็นภาชนะที่นิยมใช้ในการบรรจุหีบห่อมากที่สุด เนื่องจากมีเนื้อละเอียดและสะดวกแก่การหยิบถือ ทนต่อการกดทับและเสียดสี ป้องกันความชื้นและแสง ดังนั้น นอกจากตัวยาที่มีราคาแพงแล้ว ตัวยาอื่น ๆ สามารถใช้ถุงผ้าและกระสอบบรรจุได้ทั้งสิ้น ถุงผ้านิยมใช้บรรจุตัวยาที่มีลักษณะเป็นผง เช่น ผู่หวง (蒲黄 กกช้าง) เงินจูหมู่เฟิน (珍珠母粉 ผงไข่มุก) หรือตัวยาประเภทธาตุวัตถุชนิดผงต่าง ๆ เป็นต้น วัสดุกระสอบที่ห่อด้วยปอหรือป่านชนิดละเอียด เหมาะสำหรับตัวยาที่มีขนาดเล็ก เช่น ตัวยาประเภทผลหรือเมล็ด เช่น

ซูจี้อ (苏子 ผลงาขี้ม้อน) ไปเจี้ยจื่อ (白芥子) เซอเจียนจื่อ (车前子) ทุซื่อจื่อ (菟丝子 เมล็ดฝอยทอง) กระสอบชนิดหยาบมักใช้บรรจุตัวยาทั่วไปหรืออินเพียน (饮片 ตัวยาพร้อมใช้) เช่น ชังจู่ (苍术 โกฐเขมา) ฉางซัน (常山 ฮ่อมดง) ชันจา (山楂 โสฬส) โฮ่วผอ (厚朴) และอินเพียนของตัวยาดังกล่าว เป็นต้น

2.2 ถุงพลาสติก เป็นภาชนะที่เริ่มมีการใช้อย่างแพร่หลายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ถุงพลาสติกเป็นภาชนะที่แข็งแรงและมีความคงทน ทนต่อการกดทับและเสียดสี ป้องกันการกัดกร่อน สามารถปิดผนึกแน่น เพื่อป้องกันไม่ให้ตัวยาได้รับความชื้นหรือระเหย และป้องกันแสง ถือว่าเป็นภาชนะที่เหมาะสมในการบรรจุหีบห่อภายนอก นอกจากจะเหมาะสำหรับการบรรจุยาในขนาดต่าง ๆ และอินเพียนแล้ว ยังเหมาะที่จะใช้บรรจุตัวยาที่มีฤทธิ์กัดกร่อนและป้องกันการเสียดสีได้ เช่น หมางเซียว (芒硝 ดีเกลือ) ตำซิงเอียน (大青盐) และตัวยาประเภทธาตุอื่น ๆ หรือใช้บรรจุตัวยาที่มีคุณสมบัติดูดความชื้นได้ง่าย เช่น เอียนฟูจื่อ (盐附子 โหระเดือยไก่ที่เผ่าจืดด้วยน้ำเกลือ) เอียนซงหรง (盐苁蓉) เซิงตี้ (生地 โกลฐขี้แมว) หวงจิง (黄精) เทียนตง (天冬) เป็นต้น

2.3 ถุง ตะกร้า หรือสาแหกร เซ่งและตะกร้าเป็นภาชนะที่ทำมาจากไม้ไผ่ มีขนาดค่อนข้างใหญ่ มีความทนทานต่อการขนส่ง ระบายอากาศได้ดี เหมาะสำหรับบรรจุตัวยาที่มีลักษณะเป็นเส้นยาว ๆ หรือเป็นท่อน ๆ เช่น หวงฉี (黄芪) หวงจิน (黄芩) กั้นเฉ่า (甘草 สะเอมเทศ) ไปเส้า (白芍) เซอเส้า (赤芍) ตำหวง (大黄 โกลฐน้ำเต้า) หนิวซี (牛膝 พันธ์น้อย) เป็นต้น สาแหกรเป็นภาชนะที่ทำมาจากลำต้นของหญ้าเซม (葶苈 เหว่ยจิง) มีคุณสมบัติค่อนข้างอ่อนนุ่ม มีความยืดหยุ่นน้อย สามารถทำเป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามต้องการได้ง่าย เหมาะสำหรับบรรจุตัวยาประเภทดอก ใบ ทั้งต้น หรือตัวยาที่มีลักษณะโป่งและนิ่ม เช่น จุหวิฮวา (菊花 เก๊กฮวย) จินอันฮวา (金银花 ดอกสายน้ำผึ้ง) ซังเยี่ย (桑叶 ใบหม่อน) ฟานเซี่ยเยี่ย (番泻叶 ใบมะขามแขก) ฮัวเซียง (藿香 ต้นพิมเสน) เป็นต้น วัสดุดังกล่าวนอกจากจะห่อให้เป็นรูปร่างใหญ่-เล็กตามต้องการและเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว ยังสามารถจัดวางเรียงในคลังพัสดุหรือคลังสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่าย

2.4 ลังไม้หรือลังกระดาษ ลังไม้เป็นภาชนะที่มีความแข็งแรงและทนทาน สามารถปิดผนึกแน่น ทนต่อการกดทับและเสียดสี โดยภายในลังไม้จะบุด้วยกระดาษหรือห่อตัวยาด้วยถุงพลาสติก เพื่อป้องกันความชื้นและแสง มักใช้กับตัวยาที่มีราคาแพง เช่น เทียนหมา (天麻) ลู่หรง (鹿茸 เขากวาง) เทรินเซิน (人參 โสมคน) อาเจียว (阿胶 กาวหนังลา) เปี้ยหมู่ (贝母) เป็นต้น นอกจากนี้ ลังไม้ยังใช้เป็นภาชนะภายนอกในการบรรจุผลิตภัณฑ์ยาที่มีปริมาณมาก ลังกระดาษจะมีคุณภาพด้อยกว่าลังไม้

แต่มีราคาถูกกว่าและมีน้ำหนักเบา เหมาะสำหรับบรรจุตัวยามีราคาแพงและใช้เป็นภาชนะภายนอกในการบรรจุยาสำเร็จรูป

2.5 ถุงพลาสติกแบบหนา เป็นภาชนะที่เริ่มมีการใช้อย่างแพร่หลายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีจุดเด่น คือ มีความทนทาน น้ำหนักเบา ป้องกันความชื้นได้ดี มักใช้บรรจุตัวยามีขนาดเล็กหรือละเอียดและยาสำเร็จรูป สามารถใช้เป็นภาชนะในการบรรจุหีบห่อทั้งภายในและระหว่างกลาง โดยเฉพาะอินเฟียน (饮片 ตัวยาพร้อมใช้) ที่กำหนดน้ำหนักที่แน่นอน รวมทั้งเป็นภาชนะที่เหมาะสมในการบรรจุตัวยาประเภทผลและเมล็ดที่มีน้ำหนักแน่นอนทั้งที่มีปริมาณมากและปริมาณน้อย เช่น ต้าเจ่า (大枣 พุทราจีน) โก้วจี (枸杞) อู่เว่ยจื่อ (五味子) เป็นต้น

2.6 ภาชนะประเภทเหล็ก (ถัง ลัง หรือกล่อง) และประเภทกระเบื้องเคลือบ (โถ กระปุก หรือกระป๋อง) แม้ว่าจะมีน้ำหนักมากแต่ทนทานต่อการขนส่งและเรียงซ้อน สามารถปิดผนึกได้ดี เหมาะสำหรับตัวยาคือเป็นของเหลวหรือสารสกัด เช่น พรอท น้ำผึ้ง ตัวยาที่มีกลิ่นหอม หรือตัวยาที่ระเหยง่าย เช่น เชื้อเซียง (麝香 ชะมด) ชูเหอเซียง (苏合香) ปิงเฟียน (冰片 การบูร) ป้อเหอเหน่า (薄荷脑 พิมเสน) เออเว่ย (阿魏 น้ำที่กลั่นได้จากมหาหิงค์) เป็นต้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์ศิลปวัฒนธรรมราชบัณฑิตยสถาน, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนพันธ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์ศิลปวัฒนธรรมราชบัณฑิตยสถาน, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์ศิลปวัฒนธรรมราชบัณฑิตยสถาน, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การพิทักษ์ศิลปวัฒนธรรมราชบัณฑิตยสถาน, 2551.

บทที่ 6 ฟางจีเปียนทง

ฟางจีเปียนทง (方剂变通) คือ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยา เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีความซับซ้อน ตำรับยาจีนที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งมีผลต่อการป้องกันและรักษาโรคนั้น เกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป โดยเริ่มจากการวินิจฉัยโรคของแพทย์จีน แล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมเข้าเป็นหมวดหมู่ ตัวยาแต่ละชนิดมีสรรพคุณเด่นและด้อยในตัวเอง ดังนั้นการตั้งตำรับยาที่เหมาะสมอาจเสริมฤทธิ์หรือลดพิษของตัวยาในตำรับได้ การเสริมฤทธิ์ ลดพิษ หรือลดความแรงของตัวยาที่เหมาะสม มีผลทำให้ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดี พัฒนาการของตำรับยาจีนมีประวัติอันยาวนาน เริ่มจากระดับพื้นฐานที่ไม่ซับซ้อนสู่ระดับที่ก้าวหน้าทันสมัยและลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยเวลาอันยาวนาน แล้วค่อย ๆ สืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นสาขาวิชาหนึ่งของการแพทย์แผนจีนที่โดดเด่นสมบูรณ์ และมีทฤษฎีที่เป็นระบบ

ตามคัมภีร์เนย์จิง 《内经》 **ตำรับยาจะประกอบด้วยตัวยาหลัก (主药 จูเหยา หรือ 君药 จวินเหยา)** คือ ตัวยาที่เป็นตัวยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคของตำรับยานั้น ตัวยานี้จะมีผลรักษาสาเหตุของโรคหรืออาการสำคัญของโรค หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตัวยาหลักบอกสรรพคุณหลักของตำรับนั้น **ตัวยาเสริม (辅药 ผู่เหยา หรือ 臣药 เจินเหยา)** คือ ตัวยาที่ช่วยเสริมหรือเพิ่มประสิทธิภาพการรักษาของตัวยาหลักในตำรับ รวมทั้งใช้รักษาอาการอื่น ๆ ของโรคนั้น ๆ ที่ตัวยาหลักไม่สามารถครอบคลุมอาการเหล่านั้นได้ **ตัวยาช่วย (佐药 จั่วเหยา)** คือตัวยาที่ช่วยเสริมฤทธิ์ ควบคุม ลดพิษ ขจัดพิษของตัวยาหลักและตัวยาเสริม รวมทั้งรักษาผลข้างเคียงของตัวยาหลักและตัวยาเสริม และ**ตัวยานำพา (使药 ลื่อเหยา)** คือ ตัวยาที่ทำหน้าที่นำพาตัวยาอื่น ๆ ให้ไปยังบริเวณที่ต้องการรักษา และทำหน้าที่ปรับตัวยาในตำรับให้เข้ากันได้ ตัวยาหลักเป็นตัวยาที่สำคัญที่สุดในตำรับยา โดยทั่วไปจะใช้ในปริมาณมากที่สุด ส่วนตัวยาเสริมและตัวยาช่วยจะใช้ในปริมาณรองลงมา นอกจากตัวยาหลักแล้ว ตำรับยาหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องมีส่วนประกอบครบหมด และตัวยาหนึ่ง ๆ อาจทำหน้าที่หลายอย่างได้ หากอาการเจ็บป่วยไม่ซับซ้อน อาจใช้ตัวยาเพียงหนึ่งหรือสองชนิดได้ หากตัวยาหลักและตัวยาเสริมไม่มีพิษหรือไม่มีอาการข้างเคียง ก็ไม่จำเป็นต้องมีตัวยาช่วย และหากตัวยาหลักสามารถเข้าสู่บริเวณที่เจ็บป่วยได้ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ตัวยานำพา

ฟางจีเปี่ยนทง (方剂变通) หรือ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยา ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว แต่จะขึ้นกับอาการเจ็บป่วย เพศ อายุ ฤดูกาล และสภาพแวดล้อมของผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย และต้องมีประสิทธิผลในการรักษา ตำรายาจีนโบราณพื้นฐานที่ใช้บ่อยมีประมาณ 300-400 ตำรับ แต่เมื่อนำมาปรับเปลี่ยนสูตรจะได้ตำรับยาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก นับเป็นหลายหมื่นตำรับได้ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาจีนเบื้องต้นสามารถทำได้ ดังนี้

1. การนำตำรายาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกันได้เป็นตำรับยาใหม่

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยารวี้ เป็นกรนำตำรายาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกัน ได้เป็นตำรับยาใหม่ ซึ่งสามารถปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาได้โดยไม่เปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของตำรับยาทั้ง 2 ตำรับ วิธีนี้สามารถเปลี่ยนความแรงของตำรับยาเดิมหรือเปลี่ยนขอบเขตการรักษาได้ บางครั้งคุณสมบัติเด่นหรือด้อยของตัวยานำตำรับยาอาจถูกเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสรรพคุณใหม่ที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น

ชื่อจวิจื่อทัง (四君子汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่ เมื่อนำมารวมกับ ชื่ออุ๋ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ปาเจินทัง (八珍汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่และเลือด ตำรับยานี้ใช้เทรินเซินและสตูตั่วหวง ใช้เป็นยาหลัก เสริมชี่บำรุงเลือด ไปจู ผูลิง ตังกุย และไปเส้า เป็นตัวยาสเสริม โดยไปจู และผูลิง เสริมม้ามระบายชื้น ช่วยตัวยาลักเทรินเซินในการเสริมชี่บำรุงม้าม ตังกุย และไปเส้า เสริมเลือด ปรับสมดุลยั้งชี่ ช่วยตัวยาลักสตูตั่วหวงในการบำรุงอินของเลือด ชวนชยงเป็นตัวยาสช่วย ช่วยการไหลเวียนของเลือด ป้องกันไม่ให้การไหลเวียนของเลือดติดขัด กันเฉ่า (จื่อ) เสริมพลังชี่ ปรับสมดุลยั้งชี่ส่วนกลางและปรับสมดุลยั้งชี่ทั้งหมด

ชื่ออุ๋ทัง (四物汤) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด เมื่อนำมารวมกับ หวงเหลียนเจียตั่วทัง (黄连解毒汤) ซึ่งเป็นตำรับยาระบายความร้อน บรรเทาพิษไข้ จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เวินชิงอิน (温清饮) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด และระบายความร้อน บรรเทาพิษไข้

ตารางแสดงตัวอย่างการนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกัน

ตัวยา	ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤)	ชื่ออู่ทัง (四物汤)	หวงเหลียนเจียตู่ทัง (黄连解毒汤)	ปาเจินทัง (八珍汤)	เวินชิงอิน (温清饮)
เหรินเซิน (人参)	10 กรัม			3 กรัม	
ฝูหลิง (茯苓)	9 กรัม			8 กรัม	
ไ่จู (白术)	9 กรัม			10 กรัม	
กันเฉ่า (จื่อ) [甘草 (炙)]	6 กรัม			5 กรัม	
สุตู่หวง (จิวเจิง) [熟地黄 (酒蒸)]		12 กรัม		15 กรัม	12 กรัม
ตังกุย (จิวจิ้นเฉ่า) [当归 (酒浸炒)]		10 กรัม		10 กรัม	10 กรัม
ไ่เส้า (白芍)		12 กรัม		8 กรัม	12 กรัม
ชวนชุย (川芎)		8 กรัม		5 กรัม	8 กรัม
หวงเหลียน (黄连)			9 กรัม		9 กรัม
หวงฉิน (黄芩)			6 กรัม		6 กรัม
หวงป้อ (黄柏)			9 กรัม		9 กรัม
จื่อจื่อ (梔子)			9 กรัม		9 กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

2. การเพิ่มตัวยาในตำรับยาจีนพื้นฐานได้เป็นตำรับยาใหม่

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

การเพิ่มตัวยาในตำรับยาจีนพื้นฐาน คือ การเพิ่มตัวยาหลักหรือตัวยารอง ในทางคลินิก การเพิ่มตัวยาหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีความซับซ้อนมาก ส่วนการเพิ่มตัวยารอง ขึ้นอยู่กับอาการเจ็บป่วยที่เป็นอาการรอง โดยอาการเจ็บป่วยหลักนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนน้ำหนักของตัวยาในตำรับให้เหมาะสม การตั้งชื่อตำรับยาใหม่ ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการเพิ่มตัวยาหลักหรือตัวยารอง โดยถ้าเพิ่มตัวยาหลักจะเติมชื่อตัวยาที่เพิ่มไว้ข้างหน้าชื่อตำรับยาเดิม ส่วนการเพิ่มตัวยารองจะเติมชื่อตัวยาใหม่เข้าไปข้างหลังชื่อตำรับยาเดิม หรือตั้งเป็นชื่อตำรับยาใหม่

ตัวอย่างการเพิ่มตัวยาลูก เช่น

ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤) เป็นตำรับยาเสริมม้าม บำรุงชี่ เมื่อเพิ่มเงินผิ (陈皮) และปิ่นเซีย (半夏) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เงินเซียลิวจวินหวาน (陈夏六君丸) หรือ ลิวจวินจื่อทัง (六君子汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่ของม้าม ขจัดความชื้นและละลายเสมหะ

ชื่ออู่ทัง (四物汤) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด เมื่อเพิ่มเกาเหริน (桃仁) และหงฮวา (红花) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เกาหงชื่ออู่ทัง (桃红四物汤) เป็นตำรับยาสลายเลือดคั่ง บำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ และช่วยให้เลือดไหลเวียนดี

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยาลูกในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤)	เงินเซียลิวจวินหวาน (陈夏六君丸)	ชื่ออู่ทัง (四物汤)	เกาหงชื่ออู่ทัง (桃红四物汤)
เหรินเซิน (人參)	10 กรัม	10 กรัม		
ฝูหลิง (茯苓)	9 กรัม	9 กรัม		
ไป่จู้ (白术)	9 กรัม	9 กรัม		
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	6 กรัม	6 กรัม		
เงินผิ (陈皮)		9 กรัม		
ปิ่นเซีย (半夏)		12 กรัม		
สุตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄(酒蒸)]			12 กรัม	15 กรัม
ตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]			10 กรัม	12 กรัม
ไป่เส้า (白芍)			12 กรัม	10 กรัม
ชวานชุยยง (川芎)			8 กรัม	8 กรัม
เกาเหริน (桃仁)				6 กรัม
หงฮวา (红花)				4 กรัม

ตัวอย่างการเพิ่มตัวยารอง เช่น

ไป่หูทัง (白虎汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน เสริมธาตุน้ำ เมื่อเพิ่มเหรินเฉิน (人參) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ไป่หูเจียเฉินทัง (白虎加参汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน บำรุงชี เสริมธาตุน้ำ แต่หากเพิ่มซังจู่ (苍术) เข้าไปในไป่หูทัง (白虎汤) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ไป่หูเจียซังจู่ทัง (白虎加苍术汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน สลายความชื้น

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ไป่หูทัง (白虎汤)	ไป่หูเจียเฉินทัง (白虎加参汤)	ไป่หูเจียซังจู่ทัง (白虎加苍术汤)
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	3 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
ลื่อเกา (ซู่ย) [石膏(碎)]	30 กรัม	30 กรัม	30 กรัม
จิงหมี่ (粳米)	9 กรัม	9 กรัม	9 กรัม
จื่อหมู่ (知母)	9 กรัม	9 กรัม	9 กรัม
เหรินเฉิน (人參)		10 กรัม	
ซังจู่ (苍术)			9 กรัม

หมาหวงทั้ง (麻黄汤) เป็นตำรายาขับเหงื่อ กระตุ้นหัวใจ กระจายซีสที่ปอด และบรรเทาอาการหอบ เมื่อเพิ่มไ้จู (白术) จะได้ตำรายาใหม่ เรียกว่า หมาหวงเจียจูทั้ง (麻黄加术汤) เป็นตำรายาขับเหงื่อ กระตุ้นหัวใจ สลายความเย็นและความชื้น

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรายาจีนพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวยา	หมาหวงทั้ง (麻黄汤)	หมาหวงเจียจูทั้ง (麻黄加术汤)
หมาหวง (ซวีเจีย) [麻黄 (去节)]	6 กรัม	6 กรัม
ก๊วยจื่อ (桂枝)	4 กรัม	4 กรัม
ชิงเหริน (ซวีผีเจียน) [杏仁 (去皮尖)]	9 กรัม	9 กรัม
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草 (炙)]	3 กรัม	3 กรัม
ไ้จู (白术)		12 กรัม

ปาเจินทั้ง (八珍汤) เป็นตำรายาบำรุงชีและเลือด เมื่อเพิ่มโร้วก๊วย (肉桂) และหวงฉี (黄芪) จะได้ตำรายาใหม่ เรียกว่า สือฉวนต้าปู้ทั้ง (十全大补汤) ซึ่งจะเพิ่มฤทธิ์บำรุงชีและช่วยให้กล้ามเนื้อแข็งแรง โดยโร้วก๊วยจะให้ความอบอุ่นและทะลวงจิงลั่ว ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชีและเลือดดีขึ้น และหวงฉีบำรุงเหียนชีให้สมบูรณ์ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีและปรับสมดุลหยางของม้าม

เอ้อร์เจินทั้ง (二陈汤) เป็นตำรายาจัดความชื้น ละลายเสมหะ ปรับสมดุลชีส่วนกลาง เมื่อเพิ่มจื่อสือ (枳实) และจู้หู (竹茹) จะได้ตำรายาใหม่ เรียกว่า เวินตันทั้ง (温胆汤) ซึ่งจะเพิ่มฤทธิ์ปรับการไหลเวียนของชีในร่างกาย จัดความร้อน ขับเสมหะ

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรับยาจีนพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวยา	ปาเจินทัง (八珍汤)	สื่อฉวนต้าปู้ทัง (十全大补汤)	เอ๋อร์เจินทัง (二陈汤)	เวินตันทัง (温胆汤)
เหรินเซิน (人参)	3 กรัม	8 กรัม		
ฝูหลิง (茯苓)	8 กรัม	8 กรัม	9 กรัม	5 กรัม
ไป่จู (白术)	10 กรัม	10 กรัม		
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	5 กรัม	5 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
สุตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄(酒蒸)]	15 กรัม	15 กรัม		
ตังกวย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]	10 กรัม	10 กรัม		
ไป่เส้า (白芍)	8 กรัม	8 กรัม		
ชวณซุยง (川芎)	5 กรัม	5 กรัม		
โร่วกั๋ว (肉桂)		8 กรัม		
หวงฉี (黄芪)		15 กรัม		
ป๋ันเซี่ย (半夏)			15 กรัม	6 กรัม
จหวีผี้ (橘皮)			15 กรัม	9 กรัม
จื่อสือ (เมี่ยนเฉ่า) [枳实(面炒)]				6 กรัม
จู่หู่ (竹茹)				6 กรัม
กระสายยา				
เจิงเจียง (生姜)			3 กรัม	3 กรัม
อูเหมย (乌梅)			1 ผล	
ต้าเจ๋า (大枣)				1 ผล

3. การเอาตัวยาเดิมออกและเพิ่มตัวยาใหม่ในตำรายาจีนพื้นฐาน

วิธีนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนสูตรตำรายาชื่ออุ๋ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรายาบำรุงเลือด โดยการเอาสุ้ทังหวง (熟地黄) ออก ใช้ตั๋งกวยเหว้ย (当归尾) แทนตั๋งกวย (当归酒浸炒) ใช้เซ้อเส้า (赤芍) แทนป๋อเส้า (白芍) และเพิ่มเถาเหริน (桃仁) หงฮวา (红花) หวงฉี (黄芪) และตี้หลง (地龙) เข้าไป จะได้ตำรายาใหม่ เรียกว่า บู่หยางทวนอู่ทัง (补阳还五汤) ซึ่งเป็นตำรายาบำรุงชี ช่วยการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และทะลวงเส้นลมปราณ แก้อัมพฤกษ์ อัมพาต เส้นลมปราณติดขัด เส้นเลือดอุดตันจากสาเหตุที่พร่อง ตำรับนี้มีหวงฉีเป็นตัวยาหลักและใช้ปริมาณมาก เพื่อบำรุงม้าม เสริมหยางชี ช่วยให้ชีสมบูรณ์มีแรงขับเคลื่อนด้วยการไหลเวียน เพื่อจัดการคั่ง ตั๋งกวยเหว้ยเป็นตัวยาเสริม ช่วยสลายเลือดคั่งแต่ไม่ทำร้ายเม็ดเลือด ชวนชยง เซ้อเส้า เถาเหริน และหงฮวา ช่วยตั๋งกวยเหว้ยเพื่อการไหลเวียนขจัดเลือดคั่ง ส่วนตี้หลงทะลวงจึงล้วนเป็นตัวยาช่วย

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรายาชื่ออุ๋ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรายาบำรุงเลือด โดยการเอาสุ้ทังหวง (熟地黄) ออก แล้วเพิ่มโร้วก๊วย (肉桂) เลี้ยวหุยเซียง (ฉ่า) [小茴香 (炒)] และกันเจียง (干姜) เพื่อให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ เพิ่มหฺรูเซียง (乳香) และม่อเหย้า (没药) เพื่อสลายเลือดคั่งและขับหนอง เพิ่มผู่หวง (蒲黄) อู่หลิงจื่อ (ฉ่า) [五灵脂 (炒)] และเอี้ยนหฺลุวอ (延胡索) เพื่อระงับปวด จะได้ตำรายาใหม่ เรียกว่า เส้าฟู่จู่ยวี้ทัง (少腹逐瘀汤) ซึ่งเป็นตำรายาสลายเลือดคั่งบริเวณท้องน้อย และระงับอาการไส้ติ่งอักเสบเรื้อรัง

ตารางแสดงตัวอย่างการเอาตัวยาเดิมออกและเพิ่มตัวยาใหม่ในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	สี่อู่ทัง (四物汤)	บูหยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤)	เส้าฟู่จู่วีทัง (少腹逐瘀汤)
สุตี้หวง (จิวเจิง) [熟地黄 (酒蒸)]	12 กรัม		
ดั่งกวย (จิวจิ้นเฉ่า) [当归 (酒浸炒)]	10 กรัม		9 กรัม
ดั่งกวยเหว้ย (当归尾)		6 กรัม	
ไปโส (白芍)	12 กรัม		
เซ่อโส (赤芍)		6 กรัม	6 กรัม
ชวณซุย (川芎)	8 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
หวงฉี (黄芪)		120 กรัม	
เถาเหริน (桃仁)		3 กรัม	
หงฮวา (红花)		3 กรัม	
ตี้หลง (地龙)		3 กรัม	
โร่วก๊วย (肉桂)			3 กรัม
เสี่ยวหุยเซียง (เฉ่า) [小茴香 (炒)]			1.5 กรัม
กั้นเจียง (干姜)			3 กรัม
หฺรูเซียง (乳香)			3 กรัม
ม่อเหย้า (没药)			3 กรัม
ผู่หวง (蒲黄)			9 กรัม
อู่หลิงจื่อ (เฉ่า) [五灵脂 (炒)]			6 กรัม
เยียนหฺูสวอ (延胡索)			3 กรัม

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิศ สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2549.
3. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
4. Zhang EQ. The Chinese Materia Medica: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 1990.
5. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangdong: Guangdong Science and Technology Publishing House, 1991.
6. Zhao QM. Si Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
7. Ru K, Jiang JM. Siwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
8. Zhang J, Zhao XX, Wu F. Huanglian Jiedu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
9. Gao A. Wenqing Yin. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
10. Zhao H, Wang L. Liu Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
11. Ru K, Peng K, Yuan XQ, Lian ZH. Tao Hong Siwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
12. Yuan XQ. Bazhen Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
13. Yuan XQ. Shiquan Dabu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
14. Ru K, Wang XD. Erchen Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
15. Ru K, Wang XD. Wendan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
16. Yuan ZY, Qu YH. Mahuang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
17. Zhang J, Baihu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
18. Peng K, Yuan XQ, Zhao XX. Buyang Huanwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
19. Reng K. Shaofu Zhuyu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

บทที่ 7

ตำรายาจีน

ตำรายาจีนเกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป โดยได้จากการวินิจฉัยโรค แล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมเข้าเป็นหมวดหมู่ ตัวยาแต่ละตัวมีสรรพคุณเด่นและด้อยในตัวเอง ดังนั้น การตั้งตำรายาที่เหมาะสมอาจเสริมฤทธิ์หรือลดพิษของยาในตำรับได้ การเสริมฤทธิ์ ลดพิษหรือ ลดความแรงของยาที่เหมาะสม มีผลทำให้ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดี

ตามคัมภีร์ “เนย์จิง (内经)” ตำรายาจะประกอบด้วยตัวยาหลัก ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา ตัวยาหลักเป็นตัวยาที่สำคัญที่สุดในตำรับยา โดยทั่วไปจะใช้ในปริมาณมากที่สุด ส่วนตัวยาเสริมและตัวยาช่วยจะใช้ในปริมาณรองลงมา

ตำรายาจีนที่ได้คัดเลือกมาบรรจุไว้ในหนังสือเล่มนี้ มีจำนวน 40 ตำรับ แบ่งเป็น 15 ประเภท ดังนี้

1. ตำรายารักษาอาการภายนอก (解表剂)

: จิวเว่ยเซียงหัวทัง (九味羌活汤) หม่าหวงซิงเหรินสือเกากันฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤) ไฉเก้อเจียจี้ทัง (柴葛解肌汤) เจียเจียนเว่ยหฺยุทัง (加減葳蕤汤)

2. ตำรายาระบายความร้อน (清热剂)

: จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)

3. ตำรายาถ่าย (泻下剂)

: เสี่ยวเจิงชีทัง (小承气汤) เฉียวเว่ยเจิงชีทัง (调胃承气汤) ซินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

4. ตำรายาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย (温里剂)

: เสี่ยวเจี้ยนจงทัง (小建中汤) ตังกฺยฺชือหนี่ทัง (当归四逆汤)

5. ตำรายาปรับให้สมดุล (和解剂)

: ปั่นเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)

6. ตำรายาปรับการไหลเวียนของชีภายในร่างกาย (理气剂)

: ตึงฉวนทัง (定喘汤) จหวีผี้จู่ทัง (橘皮竹茹汤) เยว่จิวหวาน (越鞠丸)

7. ตำรับยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด (理血剂)
 - : เวินจิงถัง (温经汤) กงไถ่ยวีนฟาง (宫外孕方) ไท่ฮวาसान (槐花散) เจียวอ้ายถัง (胶艾汤)
8. ตำรับยาบรรเทาอาการลม (治风剂)
 - : เสี่ยวหัวลั่วตัน (小活络丹)
9. ตำรับยารักษาอาการแห้ง ขาดความชุ่มชื้น (治燥剂)
 - : ซังซิงถัง (桑杏汤) ไป่เทอ์กู่จิ้นถัง (百合固金汤) หย่งอินซิงเฟย์ถัง (养阴清肺汤)
10. ตำรับยาขับเสมหะ (祛痰剂)
 - : จื่อไซ่วसान (止嗽散) ซานจื่อหย่งซิ่นถัง (三子养亲汤) หลิงกันอู่เว่ยเจียงซิ่นถัง (苓甘五味姜辛汤)
11. ตำรับยาละลายความชื้น (祛湿剂)
 - : ปาเจิ้งसान (八正散) อู่ผีสาน (五皮散) จูหลิงถัง (猪苓汤) เจียงหัวเจิ้งซือถัง (羌活胜湿汤) เจินอู่ถัง (真武汤) หลิงกู่ยู่กันถัง (苓桂术甘汤)
12. ตำรับยาสมาน (固涩剂)
 - : เจินเหรินหย่งจั้งถัง (真人养脏汤)
13. ตำรับยาบำรุง (补益剂)
 - : เซินหลิงไป่จู่सान (参苓白术散) ต้าปู้อินหวาน (大补阴丸)
14. ตำรับยาช่วยย่อยสลาย (消导剂)
 - : จื่อสือเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸) จื่อสือเซียวผี้หวาน (枳实消痞丸)
15. ตำรับยารักษาแผล ฝีหนอง (痈疡剂)
 - : ซื่อเมี่ยวหย่งอันถัง (四妙勇安汤) หยางเหอถัง (阳和汤) เหว่ยจิงถัง (苇茎汤) อี้่อู่ฟู่จื่อไป่เจียงसान (薏苡附子败酱散)

รายละเอียดของตำรับยาจีนแต่ละตำรับจะประกอบด้วย ตำราต้นตำรับ ส่วนประกอบ วิธีใช้ การออกฤทธิ์ สรรพคุณ คำอธิบายตำรับ รูปแบบยาในปัจจุบัน ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้ ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารอ้างอิง และภาพประกอบของตำรับยาและตัวยา ดังนี้

จิวเว่ยเซียงหัวทัง (九味羌活汤)

ตำราต้นตำรับ

此事难知 จื่อซื่อหนานจื่อ (Prescription by Zhang Yuansu, quoted from the book Medical Problems)¹

« ค.ศ. 1186 Zhang Yuansu (张元素 จางเหวียนซู่) »²

ส่วนประกอบ

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เซียงหัว	6 กรัม
防风	Radix Ledebouriellae	ฝางเฟิง	6 กรัม
苍术	Rhizoma Atractylodis	ซังจู่	6 กรัม
细辛	Herba Asari	ซีซิน*	2 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซุยง	3 กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไปจื่อ	3 กรัม
生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	3 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	3 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับเหงื่อ ขจัดความชื้น และระบายความร้อนภายใน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการมีความร้อนภายในและถูกลมเย็นชื้นกระทบภายนอก ทำให้มีอาการกัฬหนาว มีไข้ ตัวร้อน ไม่มีเหงื่อ ปวดศีรษะและปวดตึงท้ายทอย ปวดเมื่อยตามตัว ปากขมและกระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาวลิ้น สีพจรรอย^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีลมเย็นชื้นปรากฏภายนอกและมีความร้อนอยู่ภายใน เช่น ไข้หวัดใหญ่ ปวดเอว ปวดเส้นประสาทกระดูกองนั่ง ข้ออักเสบจากลมชื้น^{1,3}

* ซีซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

ตำรายา จิวเว่ยเซียงหัวทัง (九味羌活汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เซียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการ กระทบลมเย็นและความชื้น
防风 ผางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามส่วนบนของ ร่างกาย ช่วยกระทุ้งไข้หวัดจากการ กระทบลมภายนอกและ ความชื้น ระงับปวดและคลาย อาการเกร็งของกล้ามเนื้อ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
苍术 ชังจู่ (โกฐเขมา)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขจัดลมชื้น เสริมบำรุงม้าม ให้แข็งแรง ขับความชื้น
细辛 ซี้ซิน	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับลมสลายความเย็น เปิด ทวาร ระงับปวด ให้ความ อบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว
川芎 ชวนซุย (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและ เลือด ขับลมในเลือด ระงับ ปวด
白芷 ไปจื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการ กระทบลมเย็นภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัดจมูก จากไข้หวัดหรือโรคโพรงจมูก อักเสบ
生地黄 ชิงตี้หวง (โกฐชี่แมง)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินซีสของตับ และไต เสริมสารน้ำ
黄芩 หวงจิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนในระบบชี และเลือด ขับพิษร้อน ลดไข้ และห้ามเลือด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยา นำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชีบำรุงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเซียงหัวเป็นตัวยหลัก มีสรรพคุณขับเหงื่อ ขับลมชื้น ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น บรรเทาอาการเหน็บชา ระวังปวด ตัวยาสเสริม ได้แก่ ผางเพิงและซังจู สรรพคุณขับเหงื่อ ขับลมชื้น ช่วยเสริมฤทธิ์ขับเหงื่อของตัวยาสเซียงหัว ตัวยาสช่วย ได้แก่ ซี่ซิ่น ชวนชุง และไปจื่อ มีสรรพคุณขับลมเย็น ช่วยให้ชื้นและเลือดไหลเวียนดีขึ้น บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย เชิงตีหวงช่วยระบายความร้อนของเลือดในร่างกายและควบคุมฤทธิ์ของยาไม่ให้ร้อนแห้งเกินไป และหวงจินช่วยระบายความร้อนของซี่ กั้นเฉาเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาผงพร้อมดื่ม

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่อื่นและซี่พร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ลดไข้ในกระต่าย ระวังปวดและต้านอักเสบในหนูถีบจักร และหนูขาว⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการปวดตามเส้นประสาทบริเวณสะโพกที่ทอดไปถึงขา (Sciatica rheumatic arthritis) ปวดเมื่อยตามร่างกาย บรรเทาอาการหวัด ขับเหงื่อ ลดไข้ ปวดศีรษะเนื่องจากถูกลมเย็นขึ้นมากกระทบ และบรรเทาอาการลมพิษแบบเฉียบพลัน⁷

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีวพัฒน์ ตั้งอรามวงศ์. ตำรับยาจีวเว่ยเซียงหัวทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Fan SP, Wang X. Jiuwei Qianghuo Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หมาหวงซิงเหรินสื่อเกากันเฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

麻黄 (去节)	Herba Ephedrae (with joints removed)	หมาหวง (ซู่ฉีเจีย)*	6 กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สื่อเกา	30 กรัม
杏仁 (去皮尖)	Semen Armeniacae Amarum (with its skin and tip removed)	ซิงเหริน (ซู่ฉีเจียน)	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เปิด เย็น ระบายความร้อน ระบายซิงของปอด ควบคุมอาการหอบ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการไอหอบจากลมร้อนกระทบ โดยมีไข้ไม่ลด บางครั้งมีเหงื่อออก บางครั้งไม่มีเหงื่อ
ไอถี่จากชี่ย้อนกลับ ถ้าเป็นหนักจะมีอาการไอหอบรุนแรง คอแห้ง กระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าบางขาวหรือ
เหลือง ชีพจรลื่นเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีอาการไอหอบจากปอดร้อน
หลอดลมอักเสบเฉียบพลัน และหอบหืดจากปอดหรือหลอดลมอักเสบ^{1,3}

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/
หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

ตำรับยา หมาหวงซึ่งเหรินสื่อเกากันฉ่ำทั้ง (麻黄杏仁石膏甘草汤)

หมาหวง (ซวีเจีย) [麻黄(去节)]

สื่อเกา (石膏)

ซึ่งเหริน (ซวีฝี่เจียน) [杏仁(去皮尖)]

กันฉ่ำ (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 (去节) หมาหวง (ซวีเจี๋ย)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจายซีสที่ ปอด บรรเทาหอบ
石膏 สือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อน รักษาอาการ ไข้ร้อนสูง ลดอาการร้อนกระวน- กระวายและกระหายน้ำ
杏仁 (去皮尖) ซิงเหริน (ซวีฝี่เจียน)	ตัวยาช่วย	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจายซีสที่ปอด ระงับไอ บรรเทาหอบ ให้ความ ชุ่มชื้นแก่ลำไ้ และระบาย- อ่อนๆ
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงซีส เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหมาหวง (ซวีเจี๋ย) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยขับกระจายซีสที่ไม่ดี ออกสู่ภายนอก กระจายซีสของปอด และควบคุมอาการหอบ สือเกาเป็นตัวยาเสริม มีฤทธิ์เย็นมาก น้ำหนักที่ใช้จะมากกว่าหมาหวง (ซวีเจี๋ย) 5 เท่า ซึ่งนอกจากระบายความร้อนที่ปอดแล้ว ยังควบคุมตัวยา หมาหวง (ซวีเจี๋ย) ไม่ให้อุ่นร้อนมากเกินไป ซิงเหริน (ซวีฝี่เจียน) เป็นตัวยาช่วย ช่วยระบายและลดการ ไหลย้อนของซีสปอด และยังช่วยหมาหวง (ซวีเจี๋ย) และสือเกาในการระบายซีสของปอด รวมทั้งควบคุม อาการหอบ กันเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดในตำรับ และป้องกันความเย็น ของสือเกาไม่ให้ไปทำลายกระเพาะอาหาร^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาน้ำเชื่อม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการหอบจากปอดร้อนแรงเกินเท่านั้น ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการหอบจากกระหอบเย็นมากเกินไป หรืออาการหอบจากกลุ่มอาการพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะ และบรรเทาอาการหอบในหนูถีบจักร และหนูตะเภา บรรเทาอาการคันในหนูถีบจักรและหนูขาว บรรเทาอาการปวดอักเสบในหนูขาว ลดไข้ในกระต่าย เสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร และต้านจุลชีพในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจตอนบน หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ หอบหืดในระยะกำเริบ ไอเรื้อรัง ต่อมทอนซิลอักเสบชนิดเฉียบพลันในเด็ก จมูกอักเสบ ลดไข้ ติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ และโรคผิวหนังผื่นคัน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหมาหวงซึ่งเหรินกันเฉ่าสือเกาทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Yuan ZY. Mahuang Xingren Gancao Shigao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ไฉเก๋อเจี้ยจี้ทัง (柴葛解肌汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒六书 ซางห่านลิวชู่ (Six Books on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1445 Tao Hua (陶华 เกาหัว) »²

ส่วนประกอบ

柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	9 กรัม
葛根	Radix Puerariae	เก๋อเกิน	9 กรัม
羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เซียงหัว	3 กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไปจื่อ	3 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	9 กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	ลือเกา	9 กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี้ยเกิง	3 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเหยา	3 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis	เซิงเจียง	3 แว่น
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	2 ผล
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

คลายกล้ามเนื้อ ระบายความร้อน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการลมเย็นกระหวัดร่างกายแล้วการคั่งแปรเปลี่ยนเป็นความร้อน มีอาการกัวหวาน เล็กน้อย มีไข้สูง ปวดศีรษะและปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดตา ปวดเบ้าตา จมูกแห้ง หงุดหงิด กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ ลิ้นมีฝ้าเหลืองบาง ชีพจรลอยใหญ่เล็กน้อย^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด ไข้หวัดธรรมดา หลอดลมอักเสบ ปวดฟัน เป็นต้น^{1,3}

ตำรับยา ไฉ่เก๋อเจี๋ยจีทัง (柴葛解肌汤)

柴胡 (柴胡)

2 เซนติเมตร

เก๋อเก็น (葛根)

2 เซนติเมตร

เซียงหัว (羌活)

2 เซนติเมตร

ไ้จื่อ (白芷)

2 เซนติเมตร

หวงจิ้น (黄芩)

2 เซนติเมตร

ลือเกา (石膏)

2 เซนติเมตร

เจียเกิง (桔梗)

2 เซนติเมตร

เซิงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร

เส้าเหยา (芍药)

2 เซนติเมตร

ต้าเจ่า (大枣)

2 เซนติเมตร

กัณฑ์ (甘草)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไฉหู	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลุดไข้ ผ่อนคลายระบบ ตับและคลายเครียด ช่วยให้หายใจ ขึ้นสู่ส่วนบน
葛根 เก๋อเกิน	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นภายนอก ลุดไข้ บรรเทา อาการคอแห้ง กระหายน้ำ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย
白芷 ไปจื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นภายนอก บรรเทาอาการ ปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัด จมูกจากไข้หวัดหรือโรคโพรงจมูก- อักเสบ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ระบายความร้อน ในเลือด ห้ามเลือด ลุดไข้ และ กล่อมครรภ์
石膏 สือเถา (เกลือจืด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการ กระวนกระวายและกระหายน้ำ
桔梗 เจี้ยเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซี่ที่ปอด ขับเสมหะ ระบาย อาการไอที่มีเสมหะมาก อืดอึด แน่นหน้าอก คอบวม ขับฝืดหนอง และเสมหะในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芍药 เสาเหี่ยว	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณ และประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระวังปวด เก็บกักอินที่ ระวัง เหี่ยว
生姜 เจริญ (ชิงแก่สด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหี่ยว ขับความเย็นทำให้ ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระวังอาเจียนและไอ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้ชุ่ม
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระวังไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ไฉหูและเก๋อเกิน มีสรรพคุณคลายกล้ามเนื้อ บรรเทา
อาการปวดเมื่อยและระบายความร้อน ตัวยาเสริม ได้แก่ เซียงหั่วและไปจื่อ เสริมฤทธิ์ตัวยาหลัก ในการ
บรรเทาอาการปวดเมื่อย ตัวยาช่วย ได้แก่ หวงฉินและลื่อเกา ช่วยระบายความร้อน เจียเกิง ช่วย
กระจายชีที่ปอด ทำให้เสียชี (邪气) ใต้ระบายออก และเสาเหี่ยว ปรับอิงชี (营气) ระบายความร้อน
ตัวยานำพา ได้แก่ เจริญและต้าเจ่า ปรับอิงชีและเวย์ชี (卫气) และปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย
กันเฉ่าช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ลมเย็นกระเทวร่างกายแล้วยังไม่แปรเปลี่ยนเป็นความร้อน หรือผู้ป่วยที่อาการของโรคเข้าสู่ภาวะผู้หยาบหมิง (กระเพาะอาหารและลำไส้) ทำให้มีอาการท้องผูก และปวดท้อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไข้หวัดธรรมดา จำนวน 393 ราย ที่มีอุณหภูมิร่างกายระหว่าง 38-38.9 องศาเซลเซียส จำนวน 240 ราย และ 39-40.5 องศาเซลเซียส จำนวน 153 ราย รับประทานยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะกับผู้ป่วย พบว่า 378 ราย มีอาการไข้ลดลงได้ภายใน 48 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 90 เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่เป็นโรคไข้หวัดธรรมดาและมีไข้สูง จำนวน 12 ราย รับประทานยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม พบว่าได้ผลดีมาก โดยเฉลี่ยไข้จะลดลงภายใน 2 วันครึ่ง เมื่อให้ผู้ป่วยโรคติดเชื้อทางเดินหายใจส่วนบน จำนวน 109 ราย รับประทานยาต้มพบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติทุกราย โดยขนาดยาที่รับประทานคือ 1-6 ห่อ เมื่อให้ยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ จำนวน 125 ราย ซึ่งทุกรายมีอุณหภูมิร่างกายสูงกว่า 38.5 องศาเซลเซียส (39-40 องศาเซลเซียส 70 ราย สูงกว่า 40 องศาเซลเซียส 14 ราย และต่ำกว่า 39 องศาเซลเซียส 41 ราย) พบว่ารักษาได้ผลมากกว่าร้อยละ 90 โดยอาการไข้จะเริ่มลดลงหลังให้ยา 1-5 ชั่วโมง ผู้ป่วยที่มีไข้ลดลงจนเป็นปกติภายใน 24, 24-48 และ 48-72 ชั่วโมง มีจำนวนเท่ากับ 62, 51 และ 12 ราย ตามลำดับ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาไคเก๋อเจี๋ยจี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Yuan ZY. Chai Ge Jieji Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เจียเจียนเว่ยหฺรยฺทัง (加減葳蕤湯)

ตำราต้นตำรับ

重订通俗伤寒论 ฉงตึงทงซู่ซางหฺวานลุ่น (Revised Popular Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1016 Yu Gen (俞根 ยุหวีเก็น) »²

ส่วนประกอบ

生葳蕤	Rhizoma Polygonati Odorati	เซิงเว่ยหฺรยฺ	9 กรัม
生葱白	Bulbus Allii Fistulosi	เซิงซงไป๋	6 กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตันโต้วฉื่อ	9 กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	5 กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจียเกิง	5 กรัม
白薇	Radix Cynanchi Atrati	ไป๋เวย์	3 กรัม
红枣	Fructus Ziziphi Jujubae	หงเจ่า	2 ผล
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นฉ่า (จื่อ)	2 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่มขณะอุ่น^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อน ขับเหงื่อ ขับกระจายหวัดที่เกิดจากลมภายนอก^{1,3}

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยา **เจียเจียนเวย์หฺยุทัง** (加減葳蕤湯)

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีพื้นฐานร่างกายเป็นกลุ่มอาการอินพร่อง แล้วเป็นหวัดซ้ำจากการกระทบลมภายนอก มีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน มีไข้ กล้ามเนื้อเย็นเล็กน้อย ไอ คอแห้ง เสมหะข้นจับออกยาก ไม่มีเหงื่อหรือเหงื่อออกไม่มาก กระหายน้ำ ใจร้อนรุ่ม ลิ้นแดง ชีพจรเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด ใช้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ หรือกรณีหลังคลอดหรือเสียเลือด แล้วเป็นไข้หวัดซ้ำ^{1,3}

เจิงเว่ยหญฺู (生薑蕒)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

เจิงซงไป๋ (生葱白)

2 เซนติเมตร

ตันไต้วี่อ (淡豆豉)

2 เซนติเมตร

ป้อเทอ (薄荷)

2 เซนติเมตร

เจิงเว่ยหญฺู (生薑蕒)

2 เซนติเมตร

ป้อเทอ (薄荷)

2 เซนติเมตร

หงเจ้า (红枣)

2 เซนติเมตร

กัณฉ่า (炙甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生葳蕤 เชิงเว่ยหฺย	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	บำรุงอิน บรรเทาอาการไอแห้ง มี เสมหะแห้งเนื่องจากอินพร่อง ลด ไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ
生葱白 เชิงซงไป (หอมจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับกระจายความร้อน ขับพิษร้อน บรรเทาอาการปวดศีรษะจากการ กระทบปัจจัยก่อโรคจากภายนอก บรรเทาอาการปวดท้อง
淡豆豉 ตันโต้วฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ดอม หวาน ขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลด อาการหงุดหงิด
薄荷 ป้อเหอ	ตัวยาเสริม	เผ็ด	เย็น	กระจายความร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้ สมองโปร่ง ลำคอโล่ง ผ่อนคลาย ตับ คลายเครียด
桔梗 เจียเกิง	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซีสที่ปอด ขับเสมหะ ระบาย อาการไอที่มีเสมหะมาก อึดอัด แน่นหน้าอก คอบวม ขับฟองหนอง และเสมหะในปอด
白薇 ไปเว่ย	ตัวยาช่วย	เค็ม ขม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อนในระบบเลือด ขับ ปัสสาวะ
红枣 หงเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม
甘草 (炙) กั้นเก่า (จื่อ) (ชะเอมเทศต้มน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชิงเว่ยหญฺย รสหวาน ชุ่มชื้น มีสรรพคุณเสริมอินและเพิ่มสารน้ำ ทำให้ปอดชุ่มชื้น บรรเทาอาการไอและคอแห้ง ตัวยาเสริม ได้แก่ เชิงซงไป่ ตันโต้วฉื่อ ป้อเหอ และเจียเกิง ช่วยกระจายซี่ที่ปอด บรรเทาอาการต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทบปัจจัยก่อโรคจากภายนอก บรรเทาอาการไอ ช่วยให้ลำคอโล่ง ตัวยาช่วย ได้แก่ ไป่เว่ย รสเค็ม เย็น ช่วยลดความร้อนในระบบเลือด บรรเทาอาการหงุดหงิดกระหายน้ำ หงเจ้ารสหวานชุ่มช่วยเสริมบำรุงม้าม ตัวยานำพาคือ กั้นเฉ่า (จื่อ) ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ยาตำรับนี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่อ่อนพร่องแล้วเป็นหวัด หากอินไม่พร่องห้ามใช้^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพันธ์วงศ์. ตำรายาเจียเจียนเว่ยหญฺยทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

竹叶	Herba Lophatheri	จู๋เยี่ย	15 กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สือเกา	30 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	15 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	5 กรัม
半夏(制)	Rhizoma Pinelliae Praeparata	ป๋ันเซี่ย (จื่อ)*	9 กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม
粳米	Semen Oryzae Nonglutinosae	จิงหมี่	15 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน เพิ่มสารน้ำ เสริมชี ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

* ป๋ันเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรายา จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)

สรรพคุณ

รักษาอาการภายหลังของผู้ป่วยจากไข้ที่ถูกกระทบด้วยความเย็น หรือความร้อน หรือหวัดแดด ซึ่งพิษร้อนยังถูกกำจัดไม่หมด รวมทั้งกลุ่มอาการของผู้ที่สูญเสียชี่และสารน้ำ ซึ่งมีอาการตัวร้อน เหงื่อออกมาก อ่อนเพลีย ชีพร่ง ร้อนหงุดหงิด แน่นหน้าอก พะอืดพะอม ปากแห้ง กระหายน้ำ หรืออ่อนเพลีย กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ ลิ้นแดงมีฝ้าเล็กน้อย ชีพจรเต้นเร็ว อ่อนแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคไข้หวัดใหญ่ เยื่อหุ้มสมองอักเสบชนิดบี เยื่อหุ้มสมองและไขสันหลังอักเสบ ปอดอักเสบ โลหิตเป็นพิษ ซึ่งเป็นกลุ่มอาการของชี่และอินพร่องในระยะหลังของโรค^{1,3}

จู๋เยี่ย (竹叶)

สือเกา (石膏)

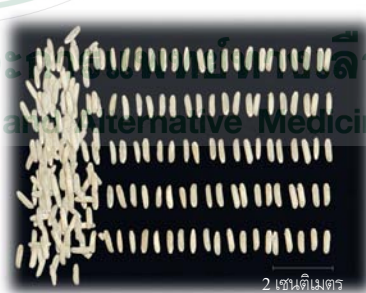
โม่ตง (麦冬)

เหรินเซิน (人參)

ก้านฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]

ป๋ันเซี่ย (จื่อ) [半夏(制)]

จิงหมี่ (粳米)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
竹叶 จู๋เยี่ย (หญ้าขมิ้นไม่เผ็ด, ใบไม้ขมิ้น)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน เผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษไข้ ออกทางปัสสาวะ
石膏 สือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในกระเพาะ- อาหาร รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการกระวนกระวายและ กระหายน้ำ สมานแผล
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอิน ให้ความชุ่มชื้น แก้ปอด เสริมสร้างธาตุน้ำให้ กระเพาะอาหาร ลดอาการ กระวนกระวาย ทำให้จิตใจ สบาย
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังซี่ สร้างธาตุน้ำ บำรุง หัวใจและม้าม สงบจิตใจ
半夏 (制) ป๋ันเซี่ย (จื้อ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของซี่ บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า กัน
粳米 จิงหมี่ (ข้าวเจ้า)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจู๋เยี่ยและสือเกาเป็นตัวยาลหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนและลดอาการกระวนกระวาย ตัวยาเสริม ได้แก่ เทรินเซินมีสรรพคุณเสริมชี ไม่ตึงเสริมอินและสร้างสารน้ำ ปั่นเชี่ย (จื่อ) เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณลดการไหลย้อนกลับของชี ระบายเจียน ตัวยานำพาคือ กั้นเฉ่า (จื่อ) และจิงหมี่ ช่วยเสริมกระเพาะอาหาร และปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย (กระเพาะอาหาร ตับ ถุงน้ำดี และม้าม)^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนแกร่ง หรือมีไข้สูงในระยะแรก ซึ่งร่างกายยังไม่ปรากฏอาการอ่อนแอ ชีและอินยังไม่ถูกทำลาย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบำรุงร่างกายให้แข็งแรง บรรเทาอาการกลุ่มอาการชีและอินพร่องในระยะหลังของโรค มีอาการเลือดออกเป็นจ้ำใต้ผิวหนังเนื่องจากโลหิตเป็นพิษ โรคหัด ปอดอักเสบ มีไข้ ระบายไ้ ขับเสมหะ ปวดฟัน เป็นแผลในปาก บรรเทาอาการอาเจียนที่เกิดจากเคมีบำบัด กระตุ้นระบบการย่อยอาหาร ช่วยให้อาเจียนสงบ^{1,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจู๋เยี่ยสือเกาทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhang J, Wu F. Zhuye Shigao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เสี้ยวเจิงซีทัง (小承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	12	กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โห้วผอ	6	กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยต้มโห้วผอและจื่อสื่อก่อนจนได้ปริมาตรของน้ำต้มเหลือครึ่งหนึ่ง จึงใส่ตำหวงต้มต่อนานประมาณ 10 นาที^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้ลำไส้ใหญ่เคลื่อนไหวได้ดีขึ้น ขับความร้อนที่อุดกั้นระบบการขับถ่าย ช่วยให้ถ่ายอุจจาระสะดวกขึ้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอ้วะผุ่หยางหมิงแกร่งซึ่งไม่รุนแรง มีอาการเพ้อ มีไข้ตอนบ่าย ท้องผูกคล้ำได้เป็นก้อนที่ท้อง ลิ้นมีฝ้าสีเหลืองหนา ชีพจรสั้น เร็วมาก หรือใช้ในโรคบิดระยะแรก มีอาการปวดแน่นท้องหรือปวดจุกใต้ลิ้นปี่และท้อง^{1,3}

ตำรับยา เสียวเจิงชีทัง (小承气汤)

ตำหวง (大黄)

ไผ่ผอ (厚朴)

จื่อสือ (枳实)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลาย ก้อน ระบายความร้อน ห้าม เลือด ขับพิษ ช่วยให้การ ไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
厚朴 โช่วพอ	ตัวยาเสริม	ขมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ซึ่มีการไหลเวียน ขับความชื้น สลายของเสีย ตกค้าง ระบายอาการหอบ
枳实 จื่อสื่อ	ตัวยานำพา	ขมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลาย ของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูตะเภา หนูขาว และกระต่าย พบว่ายาต้มมีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ เพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้ปริมาตรน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น และเร่งการขับกากอาหารออกจากลำไส้ใหญ่ ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง ตับอักเสบ ขับของเสียตกค้าง และช่วยให้การทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ของผู้ป่วยหลังการผ่าตัดดีขึ้น⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาเลี้ยวเฉิงซี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Wen LX. Xiao Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เถี่ยวเว่ยเจิงซี่ทัง (调胃承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	12	กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซี่ยว	12	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

นำต้าหวงและกั้นเฉ่ามาต้ม ละลายหมางเซี่ยวในน้ำยาที่ต้ม แล้วดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับความร้อนที่อุดกั้น ช่วยการขับถ่าย^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการที่มีความร้อนแห้งในกระเพาะอาหารและลำไส้ ซึ่งมีอาการท้องผูก คอแห้ง กระหายน้ำ อารมณ์หงุดหงิด รู้สึกตัวร้อนผ่าว หรือมีอาการท้องอืด แน่นท้อง พุดเพ้อ ลิ้นมีฝ้าเหลือง ซีฟจรลินเร็ว และใช้ในกรณีที่กระเพาะอาหารและลำไส้มีความร้อนสูงจนเกิดมีเลือดออกเป็นจ้ำ ๆ ปรากฏที่ผิวหนัง หรืออาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ปวดท้อง ปั่น และเจ็บคอ ท้องอืดแน่นเป็นแถบ^{1,3}

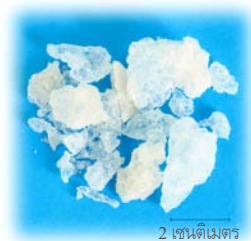

ตำรับยา **เถี่ยวเว่ยเฉิงชีทัง** (调胃承气汤)

ตำหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

หมางเซี่ยว (芒硝)

ก้านเหล้า (甘草)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลาย ของเสียที่ก่อตัวเป็นก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขับพิษ ช่วยให้เลือดมีการ ไหลเวียนดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาช่วย	เค็มอมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระ ที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบาย ความร้อน
甘草 กันเหล้า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณลดการอักเสบ ด้านเชื้อแบคทีเรีย ช่วยกระตุ้นการเคลื่อนไหวน้ำของลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น สงบจิตใจ และลดไข้⁴

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ชีรวัดน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาเถี่ยวเว่ยเฉิงชี่ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Wen LX. Tiaowei Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

ตำราต้นตำรับ

瘟病条辨 เวินปิ่งเถียวเปี่ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หูถัง) »²

ส่วนประกอบ

生大黄	Radix et Rhizoma Rhei	เซ็งต้าหวง	9	กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซียว	9	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	15	กรัม
细生地	Radix Rehmanniae	ซีเซ็งตี้	15	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	15	กรัม
海参	Sea Cucumber	ไห่เซิน*	2	ตัว
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	4.5	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	4.5	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซ็งกันเฉา	6	กรัม
姜汁	Ginger juice	เจียงจื่อ	6	ช้อนชา

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยควรแยกต้มเหรินเซิน แล้วนำมาผสมกับน้ำยาที่ต้มแล้วก่อนดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอิน บำรุงชี ขับระบายความร้อนออกทางอุจจาระ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเจ้ซี้ (พลังภายในร่างกาย) อ่อนแอ มีอาการความร้อนอุตุกั้น ท้องผูก ท้องอืดแน่น อ่อนเพลีย ไม่มีแรง ปากคอแห้ง ริมฝีปากแตก ลิ้นมีฝ้าเหลืองเกรียมหรือแห้งดำเกรียม^{1,3}

* ไท่เซินตัวเล็กใช้ 2 ตัว หรือตัวใหญ่ใช้ 1 ตัว

ตำรับยา ชินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซ่งต้าหวง (生大黄)

หมางเซี่ยว (芒硝)

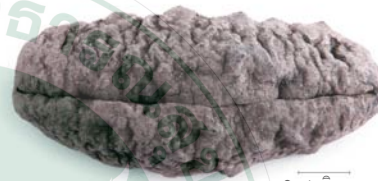
เสวียนเซิน (玄参)

ซีเซิงตี้ (细生地)

ไม่ต้ง (麦冬)

ไห่เซิน (海参)

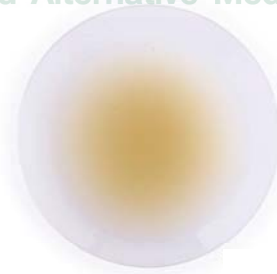
เหรินเซิน (人参)

ดั่งกวย (当归)

เซิงกันฉ่าว (生甘草)

เจียงจื่อ (姜汁)

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยอัมพาตที่ล่าช้า (ล่าช้าไม่ทำงาน) หรือผู้ป่วยที่มีอาการอุดตันของลำไส้เล็ก ท้องผูกเป็นประจำ หรือมีไข้สูงที่อาจเกิดจากการติดเชื้อหรือไม่ติดเชื้อ โดยมีกลุ่มอาการร้อนแกร่งสะสมอยู่ภายใน และเจิ้งชี (正气) พร่อง ทำให้สูญเสียอินของเลือดมาก^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生大黄 เจิงต้าหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้างที่เกาะเป็นก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาหลัก	เค็ม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบายความร้อน
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
细生地 ซีเจิงตี้ (โกฐชี่แมง)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินที่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมธาตุน้ำในกระเพาะอาหาร เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ช่วยให้จิตใจแจ่มใส บรรเทาอาการหงุดหงิด
海参 หั่เซิน	ตัวยาเสริม	เค็ม	อุ่น	บำรุงไต บำรุงเลือด บรรเทาอาการอ่อนเพลีย บรรเทาอาการหย่อนสมรรถภาพทางเพศ และฝั่นเปี้ยก

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังซี่ บำรุงหัวใจและม้าม เสริมปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้ จิตใจสงบ
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้การไหลเวียน ของเลือดดีขึ้น ลดบวม ระบายปวด
生甘草 เจริงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบายไ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน
姜汁 เจียงจื่อ (น้ำคั้นขิงสด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เจริงตำหวงและหมางเซียว มีสรรพคุณขับระบายความร้อนและถ่ายท้อง ทำให้อุจจาระที่เป็นก้อนแข็งอ่อนนุ่มลง ตัวยาเสริม ได้แก่ เจริงเซิน ซี่เซิงตี้ ไม่ตง และไห่เซิน ใช้ร่วมกันเพื่อเพิ่มสารน้ำและเพิ่มอิน ตัวยาช่วย ได้แก่ เทรินเซิน เจริงกันเฉ่า และตังกุย สรรพคุณบำรุงซี่และเลือด ช่วยเพิ่มภูมิต้านทานบำรุงอินของเลือดและเสริมฤทธิ์ยาอื่น ๆ ทำให้ถ่ายอุจจาระระบายความร้อน ไข้จึงลดลง เจียงจื่อเป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมม้าม กระเพาะอาหาร และลดซี่ของกระเพาะอาหารที่ดันขึ้น สามารถป้องกันหรือลดอาการลำรอกยาได้^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาจีนเจียหวงหลงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

เสียวเจี้ยนจงทั้ง (小建中汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

饴糖	Saccharum Granorum	อี่ถ้ง	30	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเหยา	18	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก้วยจื่อ	9	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	6	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซี่ยงเจียง	10	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยละลายอี่ถ้งลงในน้ำยาที่ต้มได้ และดื่มขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นและบำรุงจิงเจียว (กระเพาะอาหาร และม้าม) บรรเทาอาการปวดเกร็ง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการปวดท้องที่เกิดจากภาวะเย็นพร่อง มีอาการปวดท้องเป็นครั้งคราว ชอบความอบอุ่น ชอบให้กดท้องเมื่อปวด เพราะจะช่วยบรรเทาปวดได้ หรือมีอาการอ่อนเพลีย กระวนกระวาย ใจสั่น หน้าซีด ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจุ่ม เล็ก ตึง ไม่มีแรง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีไข้เนื่องจากหยางพร่อง แพทย์จีนจางเอนฉิน ใช้ตำรับยานี้โดยเพิ่มตัวยาวูจื่อ (白芷) 30 กรัม และเพิ่มน้ำหนักของกั้นเฉ่าเป็น 15 กรัม รักษาโรคแผลที่กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบนได้ผลดี^{1,3}

ตำรับยา เลี้ยวเจียนจงทัง (小建中汤)

อี่ถั่ง (饴糖)

เล้าเหยา (芍药)

ก้วยจื่อ (桂枝)

ก้านเช่า (甘草) 2 เซนติเมตร

เซิงเจียง (生姜) 2 เซนติเมตร

ต้าเจ่า (大枣) 2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
饴糖 อี้ถัง	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น	บำรุงซี่ หล่อเลี้ยงอินของม้าม ให้ความอบอุ่นแก่จิงเจียว ระวังปวด
芍药 เสาเหี่ยว	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ปรับสมดุลกับเลือด บรรเทา อาการปวดท้องของโรคบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้มีการไหลเวียนดีขึ้น
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วยและ ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ระบายน ความร้อน ขับพิษ ระวังไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วยและ ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้อาเจียน ช่วยขับปอด อบอุ่น ระวังไอ
大枣 ต้าเฉ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วยและ ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ อี้ถัง มีรสหวาน คุณสมบัติอุ่น เข้าสู่ม้าม ช่วยบำรุงซี่และ หล่อเลี้ยงอินของม้าม จึงมีสรรพคุณทั้งให้ความอบอุ่นแก่จิงเจียวและบรรเทาอาการปวดได้ ตัวยาเสริม ได้แก่ เสาเหี่ยวมีฤทธิ์เสริมอินและเลือด บรรเทาอาการเกร็งและระงับอาการปวดท้อง กุ้ยจื่อช่วย เติมหยางซี่ เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกัน ตัวยาหนึ่งเสริมอิน อีกตัวหนึ่งเพิ่มหยาง จึงช่วยปรับอิงซี่ (营气)

และเว่ยชี (卫气) และช่วยปรับสมดุลอินหยาง ตำรายาช่วยและตำยานำพา ได้แก่ เชิงเจียง มีสรรพคุณเพิ่มเว่ยหยาง (卫阳) ตำเจ้าบำรุงอิงอิน (营阴) บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร กันเฉาปรับสมดุลและบำรุงจิงเจียว^{1,3,4}

หมายเหตุ: ตำรับยานี้ดัดแปลงมาจากตำรับยาถั่วเขียว โดยเพิ่มน้ำหนักของเส้าเหยาอีกเท่าตัว และใส่ถึง ทำให้สรรพคุณเปลี่ยนจากปรับอิงเว่ยเป็นอุ่นและบำรุงจิงเจียว บรรเทาอาการปวด^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการอินพร่อง หรือผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนเนื่องจากรสหวานของยาจะทำให้อาเจียนมากขึ้น หรือผู้ป่วยที่ปวดท้องจากพยาธิ เพราะรสหวานของยาจะทำให้พยาธิย้อนกลับขึ้นมา และเมื่ออาเจียนจะมีพยาธิปนออกมา รวมทั้งผู้ป่วยที่ท้องอืด เพราะตำรับยานี้เป็นยาบำรุง อาจทำให้ท้องอืดมากขึ้น^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ยับยั้งและป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารในหนูขาว และมีฤทธิ์ระงับปวดในสัตว์ทดลอง⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบำรุงร่างกาย ลดอาการเกร็ง ระงับปวด กระตุ้นระบบการไหลเวียนของเลือด เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบย่อยและดูดซึมอาหาร ช่วยสมานแผลในกระเพาะอาหาร บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการท้องผูก รักษาโรคตับอักเสบชนิดบี^{1,3,5}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเขียวเงินยงทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Ou YJJ. Xiao Jianzhong Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ดั่งกู่ชื้อหนี่ทัง (当归四逆汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

当归	Radix Angelicae Sinensis	ดั่งกู่	9 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก้วยจื่อ	9 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเหย้า	9 กรัม
细辛	Herba Asari	ซี่ซิน*	6 กรัม
木通	Caulis Akebiae	มู่ทง**	6 กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	8 ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

อุ่นเส้นลมปราณ กระจายความเย็น เสริมเลือด ทะลวงชีพจร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการช็อคจากเลือดพร่องและความเย็นอุดกั้น โดยมีอาการกล้ามเนื้อหดเกร็ง แขนขาเย็น ไม่กระหายน้ำ ปวดเมื่อยตามแขนขาและลำตัว หรือปวดเกร็งที่ท้อง ลิ้นซีดมีฝ้าขาว ชีพจรจลมเล็ก หรือชีพจรเล็กจนคลำพบยาก^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยเส้นเลือดฝอยที่ปลายมือปลายเท้า อุดตัน เส้นเลือดดำอักเสบที่เกิดจากการอุดตัน แผลจากหิมะกัด ไซซ้ออักเสบเรื้อรังจากลมชื้น ปวดประจำเดือน ปวดเส้นประสาท ปวดเอว เป็นแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนบน ซึ่งเป็นอาการของเลือดพร่องและความเย็นเกาะตัว^{1,3}

* ซี่ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

** นิยมใช้ชวนมู่ทงแทนมู่ทง

ตำรับยา **ดั่งกู่ซื่อหนี่ทัง** (当归四逆汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ดั่งกู่	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้เลือดไหลเวียนดี สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ซึ่มีการไหลเวียนดีขึ้น
芍药 เสาเหี่ยว	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน ปรับสมดุลของตับ ระบายปวด เก็บกักอินซึ่ ระบายเหงื่อ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
细辛 ชีซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับสลายความเย็น เปิดทวาร ระงับปวด อุ่นปอด ขับ ของเหลว
木通 มู่ทง	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว ช่วยให้ เลือดไหลเวียนดี ขับน้ำนม
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและ กระเพาะอาหาร ระบายความ ร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวย าทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมด ให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยุเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงและปรับสมดุลเลือด ตัวยาเสริม ได้แก่ เส้าเหยาช่วยเสริมเลือดและปรับสมดุลอิ่งชี กุ้ยจื่อมีฤทธิ์อุ่นทะลวงหลอดเลือด ช่วยเสริมสรรพคุณของตัวยุในการเพิ่มความอบอุ่นและเสริมเลือด ส่วนชีซินมีฤทธิ์กระตุ้นหยางชี อุ่นเส้นลมปราณภายนอกและอวัยวะภายใน เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ มีฤทธิ์ทะลวงทุกส่วนของร่างกาย ขับกระจายความเย็น ช่วยให้มือและเท้าอบอุ่น และขจัดอาการเหน็บชา มู่ทงเป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์ทะลวงหลอดเลือดและไขข้อ คุณสมบัติเย็นของมู่ทงสามารถป้องกันความร้อนของชีซินและกุ้ยจื่อไม่ให้ไปทำลายอินของเลือด ตัวยานำพา ได้แก่ กั้นเฉ่า (จื่อ) และต้าเจ่า มีสรรพคุณบำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่ช็อคจากเลือดพร่อง ความเย็นอุดกั้น ห้ามใช้ตำรายานี้ในผู้ป่วยที่ช็อคจากความร้อน หรือเป็นแผลจากหิมะกัดระยะสุดท้าย ความเย็นอุดกั้นเป็นเวลานาน ทำให้ความเย็นแปรเปลี่ยนเป็นโรคร้อนอย่างชัดเจน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในกระต่าย พบว่ายาต้มมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดและช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และการศึกษาในหลอดทดลองพบว่ายาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียในลำไส้ใหญ่ และเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อเกิดฝีหนอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเส้นประสาท ปวดเมื่อยมือเท้าและร่างกายในสตรีหลังคลอด ปวดประจำเดือน ระบุปวดในผู้ป่วยมะเร็ง บรรเทาอาการไหล่อักเสบ อาการโพรงกระดูกเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง แผลเปื่อยจากการกระทบหนาวมากเกินไป⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาตั้งกุยชื้อหนี่ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou YJJ. Danggui Sini Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ป๋ันเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

半夏 (洗)	Rhizoma Pinelliae (washed)	ป๋ันเซี่ย (ลี)*	9 กรัม
干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	6 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวางฉิน	6 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	3 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4 ผล
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ลดอาการคลื่นไส้อาเจียน แก้อาการจุกแน่น กระจายชีที่ติดขัดเป็นก้อน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของกระเพาะอาหารติดขัด ทำให้มีอาการเบื่ออาหาร จุกแน่นที่ลิ้นปี่ เรอเป็นลมหรืออาเจียน มีเสียงลมในลำไส้และท้องเสีย ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรตึง เร็ว^{1,3}

* ป๋ันเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรายา บำบัดเสียเสียชันทัง (半夏泻心汤)

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่ขึ้นของกระเพาะอาหารติดขัด เช่น กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กอักเสบเฉียบพลัน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง เป็นแผลที่กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบน ระบบการย่อยอาหารไม่ดี โรคระบบทางเดินอาหารซึ่งมีสาเหตุจากความเครียด และอาการแพ้ท้อง^{1,3}

ปิ่นเซี่ย (ลี) [半夏 (洗)]

ก้านเจียง (干姜)

หวงเหลียน (黄连)

หวงฉิน (黄芩)

ต้าเจ้า (大枣)

เหรินเซิน (人參)

ก้านเผ้า (จื่อ) [甘草 (炙)]

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 (洗) ปั้นเซี่ย (ลี)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของที่ ระงับอาเจียน สลายเสมหะที่ จับตัวเป็นก้อนและเถาตัน
干姜 กั้นเจียง (ชิงแก่แห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน	ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลาง ของร่างกาย สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืนเพื่อกระตุ้น ชีพจร ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความชื้น
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อน ขจัด ความชื้น ขับพิษร้อน ลด ความร้อนในเลือด ห้ามเลือด และกล่อมครรภ์
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังอย่างมาก เสริม ปอด บำรุงม้ามและกระเพาะ- อาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยสงบ จิตใจ ปรับการเต้นของหัวใจ ให้กลับสู่สภาวะปกติ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมที่บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาให้เข้ากัน
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศต้มน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงที่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ บั้นเซี่ย (ลี) และกันเจียง มีสรรพคุณรักษาอาการจุกเสียด แน่นท้อง ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงจินและหวงเหลียน รสขม ลดความร้อนที่อุดกั้น การออกฤทธิ์ของตัวยาข้างต้นทั้ง 4 ชนิดค่อนข้างพิเศษ คือ อาศัยรสเผ็ดเพื่อกระจาย และรสขมเพื่อลดอาการซีดไหลย้อนขึ้น ทำให้ช่องกระเพาะอาหารไม่ติดขัด อาการจุกแน่นจึงหายได้ ตัวยาช่วย ได้แก่ เหรินเซิน กันเฉ่า (จื่อ) และต้าเฉ่า ร่วมกันบำรุงซี่โครงเจียว ตัวยาทั้งหมดในตำรายานี้ร่วมกันเสริมฤทธิ์การรักษาอาการจุกเสียด แน่นท้อง อาเจียน และระบอบการถ่ายท้อง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้มีคุณสมบัติค่อนข้างร้อนและมีฤทธิ์ทำให้แห้ง ดังนั้น ห้ามใช้ตำรายานี้ในผู้ป่วยที่อ่อนของกระเพาะอาหารพร่อง มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน เรอเป็นลม^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ป้องกันกระเพาะอาหารเป็นแผลในหนูขาว ต้านอักเสบบนสัตว์ทดลอง สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ระงับปวด และยับยั้งการเคลื่อนไหวของลำไส้เล็กหนูถีบจักร⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณรักษาอาการกระเพาะอาหารอักเสบที่ไม่รุนแรง กระเพาะอาหารฟอัส ระบบทางเดินอาหารเป็นแผลและมีเลือดออก เสริมบำรุงกระเพาะอาหาร และปรับสมดุลการทำงานของกระเพาะอาหารลำไส้ สงบจิตใจ ระงับอาเจียนในสตรีมีครรภ์ และรักษาโรคบิด^{1,3,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาจีนเซี่ยเซินซันทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Liu SQ, Zhang SF, Li CW. Banxia Xiexin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ดั่งจวนทั้ง (定喘汤)

ตำราต้นตำรับ

摄生众妙方 เชื้อเชิงจั้งเมี่ยวฟาง (Effective Prescriptions for Health Conservation)¹

« ค.ศ. 1550 Zhang Sheche (张摄尺 จางเช่อเช่อ) »²

ส่วนประกอบ

麻黄	Herba Ephedrae	หมาหวง*	9 กรัม
白果	Semen Ginkgo	ไป่กว่อ**	9 กรัม
苏子	Fructus Perillae	ซูจื่อ	6 กรัม
杏仁	Semen Armeniacae Amarum	ซิงเหริน	9 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋นเซีย***	9 กรัม
款冬花	Flos Farfarae	ข่วนตงฮวา	9 กรัม
桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไป่ฝี	9 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงจิ้น	6 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยกระจายซิปอด ระบายหอบ ขจัดความร้อน ขับเสมหะ^{1,3}

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในเนื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

** ไป่กว่อ เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ห้ามใช้ในปริมาณมาก ควรระมัดระวังการใช้ในเด็กเล็ก

*** ป๋นเซีย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรายา ตึงจ้วนทัง (定喘汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการมีเสมหะร้อนอุดกั้นในปอด ร่วมกับถูกลมเย็นภายนอกมากระทบ มีอาการไอ หอบ เสมหะปริมาณมากสีเหลืองข้น หรือกลั้วหนาว มีไข้ ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรลื่นเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง อาการหอบจากหลอดลมหดเกร็ง และมีกลุ่มอาการดังที่กล่าวข้างต้น^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 มหาหวง	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจาย ชี่ปอด บรรเทาหอบ
白果 ไป่กว๋อ (แปะก๊วย)	ตัวยาหลัก	อมหวาน ขมฝาด	สุขุม (มีพิษ)	ควบคุมการทำงานของระบบปอด บรรเทาอาการหอบ ละลายเสมหะ
苏子 ซูจื่อ (ผลงาขี้ม่อน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ระงับไอ ระงับหอบ ช่วยให้ ลำไส้ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
杏仁 ชิงเหริน	ตัวยาเสริม	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจายชี่ที่ปอด ระงับ ไอ บรรเทาหอบ ให้ความชุ่มชื้น แก่ลำไส้ และระบายอ่อน ๆ
半夏 ปั่นเซี่ย	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดชี่ลงล่าง บรรเทาอาการ คลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่ เกาะตัวเป็นก้อน
款冬花 ข่วนตงฮา	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม เล็กน้อย	อุ่น	ให้ความชุ่มชื้นแก่ระบบปอด ระงับอาการไอ ละลายเสมหะ
桑白皮 ซังไป่ผี (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็น	ระบายและขับความร้อนของ ปอด
黄芩 หวงจิ้น	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน จัดความชื้น ขับพิษร้อน ช่วยให้เลือดเย็น ห้ามเลือด ลดไข้ และกล่อมครรภ์
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยา นำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ หมาหวงมีสรรพคุณช่วยกระจายชีของปอด ขับชีที่ไม่ดี ออกนอกร่างกาย ควบคุมอาการหอบให้สงบลง ไปกว่ามีสรรพคุณสมานปอด ขับเสมหะ ควบคุมอาการหอบให้สงบลง เมื่อใช้ตัวยาสองชนิดนี้ร่วมกัน หมาหวงจะช่วยกระจาย ในขณะที่ไปกว่าจะช่วยเหนี่ยวรั้ง จึงเสริมฤทธิ์ทำให้อาการหอบหายเร็วขึ้น และยังช่วยลดฤทธิ์ของหมาหวงมิให้ชีของปอดกระจายมากเกินไป ตัวยาเสริม ได้แก่ ชูฉื่อ ชิงเหริน บั่นเซีย และชวนตงฮวา มีสรรพคุณช่วยลดชี ควบคุมอาการหอบ ขับเสมหะ และระงับอาการไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ ซังไปผี และหวงจิน มีสรรพคุณช่วยระบายความร้อนของปอด ลดไข้ และระงับอาการหอบ กันฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาในตำรับให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นในระยะแรก ซึ่งมีอาการไอหอบ และไม่มีเหงื่อ หรือไม่มีเสมหะร้อน ซึ่งเป็นเหตุให้ไอ และห้ามใช้ในกรณีที่เป็นโรคหอบหืดเป็นเวลานาน ชีพร่อง ชีพจรม เล็ก อ่อนแรง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับเสมหะ บรรเทาอาการหอบในหนูถีบจักร และหนูตะเภา ระงับอาการไอในหนูถีบจักร ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมหนูตะเภา เสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร และต้านจุลชีพในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้จะช่วยคลายกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลม ทำให้อาการหอบสงบลง และขับเสมหะ ระงับอาการไอ ขับเหงื่อ และลดไข้⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 150 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติหรือตายภายใน 3 วัน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาตั้งฉนวนหัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Ding Chuan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จุฬหวีผี้จุ๋หู่ทัง (橘皮竹茹汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคฺยฺเอี้ยวเลี้ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจั้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

橘皮	Exocarpium Citri Rubrum	จุฬหวีผี้	9	กรัม
竹茹	Caulis Bambusae in Taenis	จุ๋หู่	9	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เจียงเจียง	9	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	3	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเหล้า	6	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ้า	5	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ลดชี่ย้อนกลับ ระบายอาเจียน เสริมชี่ ระบายความร้อน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการกระเพาะอาหารพร่อง ชี่ส่วนทางลอยขึ้น (ชี่ย้อนกลับ) และมีความร้อน มีอาการสะอึก เรอ หรืออาเจียน เบื่ออาหาร ลิ้นชุ่มแดง ชีพจรเร็ว ไม่มีแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในสตรีมีครรภ์ที่มีอาการแพ้ท้อง มีภาวะอุดตันบางส่วนที่ช่วงตอนปลายกระเพาะอาหาร อาเจียนเนื่องจากกระเพาะอาหารอักเสบ มีอาการของระบบประสาทกระเพาะอาหาร (เช่น ความเครียดลงกระเพาะ) อาเจียนหลังจากผ่าตัดท้อง มีอาการสะอึกไม่หยุด โดยมีกลุ่มอาการกระเพาะอาหารพร่อง และชี่ย้อนกลับ^{1,3}

ตำรับยา จูหวีฝี่จู๋หูทัง (橘皮竹茹汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
橘皮 จูหวีฝี่	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	เสริมม้าม ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
竹茹 จู๋หู (เปลือกชั้นกลางของ ลำต้นไผ่ดำ)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生姜 เชิงเจียง (ชิงแก่สด)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ที่ ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงเหียนซี้ เสริมม้าม บำรุงปอด เสริมน้ำ ลดอาการ กระหายน้ำ สงบประสาท
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี้ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบาย อาการไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี้ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ จูหวีผี มีสรรพคุณปรับซี้ช่วยให้กระเพาะอาหารทำงาน
ดี ปรับสมดุล ระบายอาเจียน จูหู่ ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร ระบายอาเจียน ตัวยาทั้ง 2 ชนิดนี้
เมื่อใช้ร่วมกันจะช่วยเสริมฤทธิ์ลดซี้ย้อนกลับ ระบายอาเจียน และระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร
เชิงเจียงเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณเสริมตัวยาหลักในการระบายอาเจียนและป้องกันไม่ให้ตัวยาหลัก
ระบายความร้อนในกระเพาะอาหารมากเกินไป ตัวยาช่วยและตัวยานำพา ได้แก่ เทรินเซิน กันเฉ่า
และต้าเจ่า บำรุงซี้ บำรุงม้าม ปรับสมดุลกระเพาะอาหารและปรับสมดุลของตัวยาทั้งตำรับ^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรายานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการซี้ย้อนขึ้น สะอึก อาเจียน ซึ่งเกิดจากกลุ่มอาการเย็นพร่อง
หรือ อาการร้อนแกร่ง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการวิงเวียนศีรษะจำนวน 128 ราย รับประทานยาต้มที่เพิ่มตัวยาอื่นตามความเหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติ 106 ราย มีอาการดีขึ้น 22 ราย และเมื่อเฝ้าติดตามผลนาน 6 เดือน ไม่พบผู้ป่วยรายใดเป็นซ้ำอีก เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีเนื้องอกและได้รับการฉายรังสี จำนวน 41 ราย รับประทานยาต้มวันละ 1 ห่อ โดยแบ่งรับประทานวันละ 6-8 ครั้ง ติดต่อกัน 5 ห่อ หากผู้ป่วยมีอาการอาเจียนรุนแรง ให้เพิ่มเกลือที่คั่วแล้ว 1 กรัม (เกลือคั่วระบอบาเจียนได้ผลดีมาก) พบว่ายาต้มสามารถลดอาการข้างเคียงที่เกิดจากการฉายรังสีเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม นอกจากนี้ ยาต้มยังมีสรรพคุณรักษาอาการอักเสบของระบบทางเดินอาหารของผู้ป่วยจำนวน 69 ราย และรักษาโรคไตวายเรื้อรังในผู้ป่วยจำนวน 40 ราย โดยได้ผลดีเมื่อใช้ร่วมกับยาแผนปัจจุบัน⁴

เย่วจู้หวาน (越鞠丸) หรือ ชฺยงจู้หวาน (芎朮丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ต้นชีชินฟา (Danxi's Experimental Therapy)¹

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี) »²

ส่วนประกอบ

香附	Rhizoma Cyperi	เซียงฝู	90	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชฺวานชฺยง	90	กรัม
苍朮	Rhizoma Atractylodis	ซังจู้	90	กรัม
梔子	Fructus Gardeniae	จื่อจื่อ	90	กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เสินชฺวี	90	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด บั่นเป็นยาลูกกลอนเม็ดเล็ก ขนาดเท่าเม็ดถั่วเขียว ใช้น้ำเป็นกระสายยา รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับยาข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้ไหลเวียน ขจัดการคั่งของชี^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เกิดอาการคั่งทกลักษณะ ได้แก่ ชี เลือด เสมหะ ความร้อน อาหารและความชื้น มีอาการแน่นอึดอัดบริเวณทรวงอกและลิ้นปี่ ปวดแน่นท้อง รู้สึกไม่สบายท้อง อาหารไม่ย่อย คลื่นไส้อาเจียน หรือเรอมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยว ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ชีพจรัส^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคระบบทางเดินอาหารซึ่งมีสาเหตุจากความเครียด กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบนเป็นแผล กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ตับอักเสบชนิดติดต่อ ถุงน้ำดีอักเสบ หรือเป็นนิ่วในถุงน้ำดี ปวดเส้นประสาทบริเวณชายโครง ปวดประจำเดือน เป็นต้น^{1,3}

ตำรับยา เยว่จวีหวน (越鞠丸)

เซียงฝู (香附)

ชวานซฺยง (川芎)

ซังจู้ (苍术)

จื่อจื่อ (栀子)

เลินชวี (神曲)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
香附 เชียงฝู (แห้วหมู)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม และอมหวาน เล็กน้อย	สุขุม	ผ่อนคลายตับ ช่วยให้ ไหลเวียน ปรับประจำเดือน ระงับปวด
川芎 ชวนชุนยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและ เลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
苍术 ชังจู่ (โกฐเขมา)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขับลมชื้น เสริมบำรุงม้าม ขับความชื้น
梔子 จือจื่อ (ลูกพุด)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมความชื้น ขับพิษอักเสบ
神曲 เลินชวี	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย และเผ็ด	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลาย อาหารที่บูดและตกค้าง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ เชียงฝู มีสรรพคุณจัดการคั่งของชี ช่วยให้ชีไหลเวียน
ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนชุนยง มีสรรพคุณช่วยให้ชีไหลเวียน เพิ่มการไหลเวียนของเลือด
ขจัดการคั่งของเลือด และช่วยเสริมฤทธิ์เชียงฝูในการจัดการคั่งของชี ชังจู่เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัด
ความชื้นที่อุดกั้น จือจื่อลดไข้ ระบายความร้อน และเลินชวีช่วยปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร ช่วย
ย่อยอาหารที่ตกค้าง การเกิดเสมหะที่มีสาเหตุจากม้ามมีความชื้น หรือมีการคั่งของชี ความร้อน อาหาร
ไม่ย่อย หากขจัดการคั่งออก เสมหะก็จะหาย^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาผง⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยกลุ่มอาการแกร่งเท่านั้น ไม่เหมาะกับผู้ป่วยกลุ่มอาการพร่อง^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดเอทานอล สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ และสารสกัดบิวทานอล ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาการซึมเศร้า⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยให้จิตใจสงบ ระบุปวดไมเกรน บรรเทาอาการตับอักเสบชนิดเฉียบพลัน ภูน้ำดีอักเสบ บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบทั้งชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง กระตุ้นระบบการย่อยอาหาร คลายการบีบตัวของกล้ามเนื้อดลูก^{1,3,6}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเยว่จูวี้หวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Wei XH, Cheng XM, Shen JS, Wang ZT. Antidepressant effect of Yue-ju-Wan ethanol extract and its fractions in mice models of despair. J Ethnopharmacol 2008; 117(2): 339-44.
6. Fan SP, Zhang Q. Yueju Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เวินจิงทัง (温经汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี่ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

吴茱萸	Fructus Evodiae	ทวูลุยทวี่*	9 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก๊วยจื่อ	6 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวณซุ่ยยง	6 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเหยา	9 กรัม
阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	6 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	9 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	6 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋ันเซี่ย**	9 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	6 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	6 กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
 วิชา
 Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
 ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

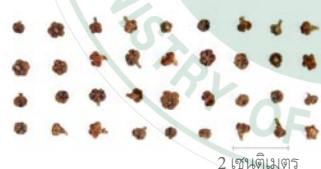
ให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ ขับกระจายความเย็น บำรุงเลือด ขจัดเลือดคั่ง^{1,3}

* ทวูลุยทวี่ เป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

** ป๋ันเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา เวินจิงทัง (温经汤)

หวูจูยฺหวี่ (吴茱萸)

ก้วยจื่อ (桂枝)

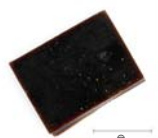
ตังกุย (当归)

ชวณซฺยง (川芎)

เส้าเหย้า (芍药)

อาเจียว (阿胶)

ไม่ตง (麦冬)

ตันผี (丹皮)

เหวียนเซิน (人参)

ป๋นเซี่ย (半夏)

เซิงเจียง (生姜)

ก้านจ๋า (甘草)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเย็นพร่องเกาะกุมเส้นลมปราณชงเย็น หรือมีเลือดคั่งเป็นเหตุให้ประจำเดือนมาไม่ปกติ มาเร็วหรือมาช้า หรือมานานเกินไป หรือมีไข้ในช่วงหัวค่ำ ร้อนที่ฝ่ามือ ปาก ริมฝีปากแห้ง หรือเย็น ปวดที่ท้องน้อย มีบุตรยาก^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีอาการประจำเดือนมาผิดปกติ เนื่องจากกลไกการทำงานของมดลูกผิดปกติ มิใช่เกิดจากความผิดปกติของมดลูก อังเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง และเนื้องอกที่มดลูก^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
吴茱萸 หูจูหยวี	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม	ร้อน (มีพิษเล็กน้อย)	สลายความเย็นของเส้นลมปราณตับ ระบายปวด ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ระบายอาเจียน เสริมหยาง ระบายท้องร่วง
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ซึ่มีการไหลเวียนดีขึ้น
当归 ตังกุย	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
川芎 ชวนชฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระบายปวด
芍药 เส้าเหย้า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับประจำเดือน ปรับสมดุลของตับ ระบายปวด เก็บกักอินที่ระบายเหงื่อ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริม บำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	ขมอม หวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมธาตุน้ำในกระเพาะอาหาร เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ ปอด ช่วยให้อุจจาระชุ่มชื้น บรรเทาอาการหอบหืด
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบทัน)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็น ระบายความ- ร้อน ขับความร้อนในเลือด
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลัง บำรุงหัวใจและ ม้าม เสริมปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
半夏 ปั่นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดขี่ลงล่าง บรรเทาอาการ คลื่นไส้ อาเจียน สลายเสมหะที่ เกาะตัวเป็นก้อน
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้ ช่วยให้อาเจียน ระงับไอ
甘草 กันฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริม บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ หวูจูหยวี่ และก๊วยจื่อ มีสรรพคุณช่วยให้ความอบอุ่น แก่เส้นลมปราณ สลายความเย็น และช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ตัวยาเสริม ได้แก่ ตังกุก ชวนซุง และเสาเหยา มีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของเลือด สลายเลือดคั่ง เสริมเลือด และปรับประจำเดือน อาเจียว ไม่ตง และตันผิ มีสรรพคุณบำรุงเลือดและอินของตับ ตัวยาเหล่านี้ร่วมกันขจัดเลือดคั่งออกไป เพื่อให้เลือดใหม่ไหลเวียนดี และไม่มีผลข้างเคียง ตัวยาช่วย ได้แก่ เทรินซินและกันเฉ่า มีสรรพคุณ บำรุงม้าม ซึ่งเป็นแหล่งสร้างซีและเลือด เพื่อช่วยตั้งกุกและอาเจียวเพิ่มอินและบำรุงเลือด ปั่นเซียมี สรรพคุณปรับชีของกระเพาะอาหารให้ลงต่ำ สลายการคั่ง และช่วยปรับประจำเดือน เซิงเจียงช่วยให้ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร ทำให้ระบบการทำงานของกระเพาะอาหารดีขึ้น กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาในตำรับยา^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของสมองส่วนล่างและต่อมใต้สมอง ในหนูขาว เพิ่มการหลั่งฮอร์โมนที่กระตุ้นการตกไข่ (Luteinizing hormone) มีฤทธิ์บำรุงเลือดใน หนูถีบจักร^{4,5}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติหรือภาวะขาด ประจำเดือน ปวดประจำเดือน ช่วยในการทำงานของมดลูกดีขึ้น ลดอาการเกร็ง บรรเทาอาการเลือดออก ที่มดลูก มดลูกอักเสบ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอรัณวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเวินจิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Peng K, Yuan XQ. Wenjing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Miyake A, Lee JW, Tasaka K, Ohtsuka S, Aono T. Wenjing-tang, a traditional Chinese herbal medicine increases luteinizing hormone release *in vitro*. Am J Chin Med 1986; 14(3-4): 157-60.

กงไวยวีนฟาง (宫外孕方)

ตำราต้นตำรับ

山西医学院 ซานซีอีเสี่ยวเยียน (Shanxi Medical College)¹

ส่วนประกอบ

สูตร 1

丹参	Radix Salviae Miltiorrhizae	ตันเซิน	15	กรัม
赤芍	Radix Paeoniae Rubrae	เซ่อเส้า	9	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	9	กรัม
乳香	Resina Olibani	หฺรูเซียง	9	กรัม
没药	Myrrha	ม่อเหย้า	9	กรัม

สูตร 2 ส่วนประกอบเหมือนสูตร 1 โดยเพิ่มตัวยาก็ 2 ชนิด ดังนี้

三棱	Rhizoma Sparganii	ซานเหลิ่ง	6	กรัม
莪术	Rhizoma Zedoariae	เอ๋อร์จู่	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,2}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ขจัดเลือดคั่ง สลายก้อน ระวังปวด^{1,2}

สรรพคุณ

รักษาสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูกที่มีอาการปวดท้องน้อยเฉียบพลันหลังขาดประจำเดือน มีเลือดออกทางช่องคลอด สีเลือดคล้ำหรือมีเยื่อเมือกปนออกมา กดเจ็บมากที่ช่องท้องน้อย^{1,2}

ตำรับยา กงไวยูวีนฟาง (宫外孕方) สูตร 1

ตำรับยา กงไวยูวีนฟาง (宫外孕方) สูตร 2

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
丹参 ตันเซิน	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้เลือดไหลเวียน สลาย เลือดคั่ง ระบายปวด แน่นหน้าอก เส้นเลือดหัวใจตีบ ช่วยให้ ประจำเดือนปกติ ลดความร้อน ในเลือด สงบประสาท
赤芍 เช่อเส้า	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด บรรเทาอาการผื่นแดงบน ผิวหนัง อาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ประจำเดือนไม่ มา เป็นเถาตันหรือก้อนในท้อง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและ หัวใจไหลเวียนดีขึ้น กระจาย เลือดคั่ง รักษาอาการประจำ- เดือนไม่มา บรรเทาอาการปวด ประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
乳香 หรุเซียง	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชีและ เลือดดีขึ้น ระบายปวด ลดบวม
没药 ม่อเหย้า (มดยอบ)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ระบายปวด ลดบวม สมานแผล
三棱 ซานเหลิง	ตัวยาช่วย	ขม	สุขุม	ขับเคลื่อนการไหลเวียนของชี ขจัดเลือดคั่ง สลายของเสียที่ ตกค้าง ระบายปวด
莪术 เอ้อร์จู่	ตัวยาช่วย	ขม เผ็ด	อุ่น	ขับเคลื่อนการไหลเวียนของชี ขจัดเลือดคั่ง สลายของเสียที่ ตกค้าง ระบายปวด

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ต้นเซินและเซอเส้า รสขม เย็นเล็กน้อย ออกฤทธิ์ในระดับเลือด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ขจัดเลือดคั่ง ลดความร้อนในเลือด ระบายปวด เถาเหรินเป็นตัวยาสเสริม รสขมอมหวาน สุกุม สลายลิ่มเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ใช้ได้ผลดีกรณีปวดท้องหลังการคลอดเนื่องจากเลือดคั่งอุดตัน ตัวยาช่วย ได้แก่ หูเซียงและม่อเหยา มีกลิ่นหอม มีฤทธิ์ทะลุทะลวง สามารถสลายเลือดคั่งและช่วยให้การไหลเวียนของชีและเลือดดีขึ้น อาการปวดก็จะค่อย ๆ หายไป ตัวยาทั้งสองนี้มีสรรพคุณกระจายการคั่งของเลือด และระบายปวดโดยเฉพาะ ชานเหลิงรสขม ไม่มีกลิ่นหอม ออกฤทธิ์ดีในการทะลุทะลวงเลือดที่คั่ง ทำให้เส้นลมปราณโล่ง ขณะที่เออร์จู่รสขมเผ็ดอุ่น มีกลิ่นหอม ออกฤทธิ์สลายชีที่ติดขัดในเลือดและสิ่งตกค้าง เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะเสริมฤทธิ์ทะลุทะลวงและสลายสิ่งตกค้างได้ดีขึ้น^{1,2}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ในกรณีสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูก และมีเลือดออกมาก หรือข้อห้ามดสดี ไม่ควรใช้ตำรายานี้ แต่ควรช่วยเหลือนฉุกเฉินและผ่าตัดจะเหมาะสมกว่า^{1,2}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

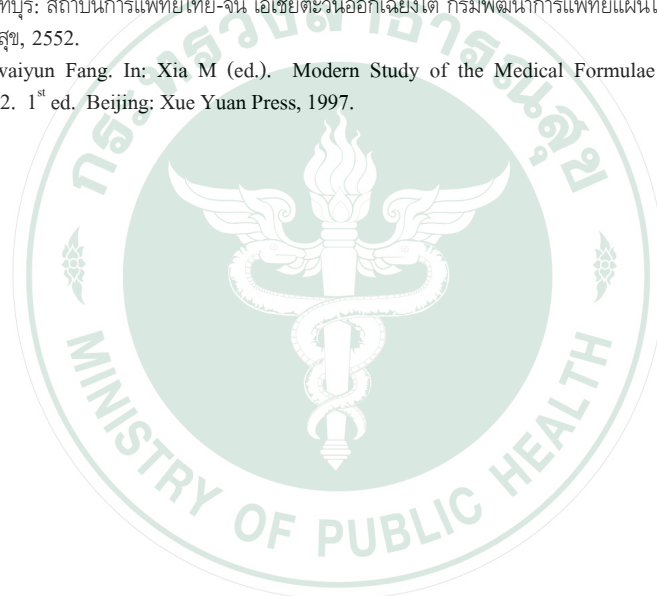
การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มสูตร 1 และสูตร 2 มีฤทธิ์ลดอาการบวมน้ำในหนูถีบจักร โดยยาต้มสูตร 2 มีฤทธิ์แรงกว่า สูตร 1 เมื่อแยกศึกษาตัวยาเดี่ยว พบว่าเซอเส้า เถาเหริน และ เออร์จู่มีฤทธิ์ยับยั้งอาการบวมน้ำ แต่ชานเหลิงและต้นเซินมีฤทธิ์ไม่ชัดเจน ยาต้มสูตร 1 และสูตร 2 มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือด ช่วยสลายลิ่มเลือด และลดอาการบวมในกระต่าย และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดได้ดีในหลอดทดลอง โดยตัวยาที่มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียคือ เซอเส้าและต้นเซิน ยาต้มสูตร 2 มีฤทธิ์ระงับอาการปวดท้องได้ดีในหนูถีบจักร กระตุ้นการทำงานของเซลล์กลืนทำลาย (phagocyte) ในกระต่ายและหนูถีบจักร เพิ่มการซึมผ่านของผนังหลอดเลือดให้ดีขึ้น และกระตุ้นการทำงานของระบบการสลายการแข็งตัวของเลือด³

การศึกษาทางคลินิก: การเลือกใช้สูตรตำรายานี้ในผู้ป่วยจะขึ้นอยู่กับสุขภาพและอาการของผู้ป่วย โดยยาต้มสูตร 1 ใช้กับผู้ป่วยที่เริ่มเป็นระยะแรก หรือเลือดในช่องท้องยังไหลเวียนและไม่มีอาการห่อเลือด ส่วนยาต้มสูตร 2 ใช้กับผู้ป่วยที่เลือดในช่องท้องจับกันเป็นก้อน³

จากการศึกษาในสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูก เมื่อให้ผู้ป่วยที่เลือดในช่องท้องยังไหลเวียนไม่จับตัวเป็นก้อน จำนวน 20 ราย ใช้ยาสูตร 1 พบว่าทุกรายหายเป็นปกติ และเมื่อให้ผู้ป่วยที่มีเลือดในช่องท้องจับตัวเป็นก้อน จำนวน 593 ราย ใช้ยาสูตร 2 พบว่า 53 ราย อาการดีขึ้น 540 ราย อาการหายเป็นปกติ³

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. จรัส ตั้งอรัมวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอรัมวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยากล้งไวยวินfang. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
3. Peng K. Gongwaiyun Fang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไหวฮวาसान (槐花散)

ตำราต้นตำรับ

本事方 เป็นชื่อฟาง (Effective Prescriptions for Universal Relief)¹

« ค.ศ. 1949 Xu Shuwei (许叔微 สวี่ชู่เวย์) »²

ส่วนประกอบ

槐花 (炒)	Flos Sophorae (parched)	ไหวฮวา (เฉ่า)	12	กรัม
侧柏叶	Cacumen Biotae	เซ่อไปเยี่ย	12	กรัม
荆芥穗	Spica Schizonepetae	จิงเจียซู่ย	6	กรัม
枳壳 (麸炒)	Fructus Aurantii (parched with bran)	จื่อเชอ (ฟูเฉ่า)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขจัดความร้อนในลำไส้ ห้ามเลือด กระเจายลม ทำให้สีลงต่ำ^{1,3}

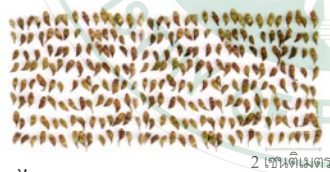
สรรพคุณ

รักษาอาการที่เกิดจากพิษลมร้อนและความชื้นสะสมในลำไส้ใหญ่ส่วนปลายเป็นเวลานาน ทำให้มีอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดปน เป็นสีม่วงคล้ำหรือสีแดงสด เลือดอาจออกก่อนหรือหลังถ่ายอุจจาระ หรือปนมากับอุจจาระก็ได้ และรักษาอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดออกสีแดงสดจากริดสีดวงทวาร^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีอาการถ่ายอุจจาระที่มีเลือดปนเนื่องจากลำไส้ใหญ่ส่วนปลายอักเสบ หรือมีติ่งเนื้อที่ลำไส้ตรง หรือริดสีดวงทวาร^{1,3}

ตำรับยา ไหวฮวาसान (槐花散)

ไหวฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)]

เซ่อไปเยี่ย (侧柏叶)

จิงเจี้ยซู่ย (荆芥穗)

จื่อเซอ (ฟูเฉ่า) [枳壳 (麸炒)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
槐花 (炒) ไหวฮวา (เฉ่า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ขับความร้อน ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด บรรเทาอาการเลือดกำเดาไหล อาเจียนเป็นเลือด ถ่ายอุจจาระมีเลือดปน ริดสีดวงทวาร ตาแดง ตาเจ็บเนื่องจากความร้อนที่ตบขึ้นสู่เบื้องบน
侧柏叶 เซอไปเยี่ย	ตัวยาเสริม	ขมฝาด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็น ห้ามเลือด บรรเทาอาการเลือดกำเดาไหล อาเจียนเป็นเลือด ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะมีเลือดปน ตกเลือดในสตรี ระงับไอ ขับเสมหะ
荆芥穗 จิงเจี๋ยซุย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลมภายนอก ขับเหงื่อ กระทุ้งพิษ
枳壳 (麸炒) จื่อเชอ (ฟูเฉ่า) (ส้มซ่าผัดรำข้าวสาลี)	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้ขับบริเวณทรวงอกและเลือดไหลเวียนดีขึ้น

ตำรับยานี้ประกอบด้วยไหวฮวา (เฉ่า) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับความร้อน ขับพิษ ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด ใช้ได้ผลดีกับการขับความร้อนขึ้นในลำไส้ใหญ่ บรรเทาอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดปน เซอไปเยี่ยเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณช่วยเสริมฤทธิ์ของไหวฮวา (เฉ่า) ให้เข้าสู่ระดับเลือดได้ เพื่อลดความร้อนในเลือด ลดความชื้น ช่วยให้แห้ง และรสฝาดของเซอไปเยี่ยยังช่วยเสริมฤทธิ์ในการห้ามเลือดของไหวฮวา (เฉ่า) จิงเจี๋ยซุยเป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์กระจายลมและห้ามเลือด ช่วยขับ

ความร้อนในระดับที่ ยกระดับที่บริสุทธิ์ขึ้นข้างบน และสลายลมในระดับเลือด จื่อเซอ (พุเฉ่า) เป็นตัวยา-
นำพา ช่วยขยายลำไส้ให้ขี้ลงล่าง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม^{1,3}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ติดต่อกันเป็นเวลานาน และห้ามใช้ในกรณีที่ถ่ายเป็นเลือดโดยไม่ได้มี
สาเหตุจากร้อนขึ้น^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณห้ามเลือด บรรเทาอาการอักเสบ และฆ่าเชื้อ^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาไหวฮวาसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

เจียวอ้ายทัง (胶艾汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี่ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจั้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	6 กรัม
艾叶	Folium Artemisiae Argyi	อ้ายเยี่ย	9 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเหยา	12 กรัม
干地黄	Radix Rehmanniae	กัณฑ์หวง	12 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวณชฺยง	12 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กัณฑ์	6 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดต้มเอาน้ำดื่ม ยกเว้นอาเจียวให้ชงละลายน้ำยาที่ต้มแล้ว แบ่งดื่ม 2 ครั้ง ดื่ม
ขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงเลือด ห้ามเลือด ปรับประจำเดือน กล่อมครรภ์^{1,3}
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยา เจียวอ้ายทัง (胶艾汤)

สรรพคุณ

รักษาอาการที่เส้นลมปราณชงม่าย (冲脉) และเยินม่าย (任脉) เกิดภาวะพร่อง ทำให้มีอาการประจำเดือนออกมาก กะปริดกะปรอย มีเลือดออกไม่หยุด หรือแท้งบุตร แท้งบุตรแล้วยังมีเลือดออก มีอาการปวดท้อง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการแท้งคุกคาม หรือแท้งบุตรซ้ำซาก ประจำเดือนออกมากจากภาวะการทำงานของมดลูกผิดปกติ หลังคลอดมดลูกไม่เข้าอู่ และมีเลือดออกไม่หยุดเนื่องจากเส้นลมปราณชงม่ายและเยินม่ายเสื่อมหรือพร่อง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาหลัก	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริมบำรุง อิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
艾叶 อ้ายเยี่ย	ตัวยาหลัก	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นระบบเส้นลมปราณ ห้ามเลือด ปรับประจำเดือนให้ ปกติ บำรุงครรภ์ ป้องกันการแท้ง
当归 ตังกุย	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียน ดีขึ้น ลดบวม ระวังปวด
芍药 เส้าเหยา	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ปรับสมานที่กับเลือด บรรเทา อาการปวดท้องของโรคบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ
干地黄 กันตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุง เลือดและอินที่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
川芎 ชวนซุยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระวังปวด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ อาเจียวมีสรรพคุณบำรุงเลือดและห้ามเลือด อ้ายเยี่ย
อุ่นเส้นลมปราณห้ามเลือดได้ เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะช่วยปรับระดู กล่อมครรภ์ และห้ามเลือด
ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุย เส้าเหยา กันตี้หวง และชวนซุยง มีสรรพคุณบำรุงเลือด ปรับระดู
และยังช่วยการไหลเวียนของเลือด สามารถป้องกันภาวะเกิดการคั่งของเลือด กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา
ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน นอกจากนี้เมื่อใช้กันเฉ่าร่วมกับอาเจียวจะช่วยห้ามเลือด และ
เมื่อใช้ร่วมกับเส้าเหยาจะช่วยลดการหดเกร็งและบรรเทาปวด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนแรงแรงอันเป็นสาเหตุทำให้ประจำเดือนมาผิดปกติ หรือมากะปริดกะปรอย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณห้ามเลือดได้ผลดี ทั้งยังปรับการทำงานของมดลูก และกระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดแดง^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเขียว่ายทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Peng K. Jiao Ai Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เลี้ยวหัวล้นตัน (小活络丹)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方^๑ ไผ่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จุหวีฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เงินชื่อเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

川乌 (制)	Radix Aconiti Praeparata	ชาวู (จื่อ)*	180	กรัม
草乌 (制)	Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata	เฉ่าอู (จื่อ)*	180	กรัม
天南星 (制)	Rhizoma Arisaematis	เทียนหนันซิง (จื่อ)*	180	กรัม
乳香	Resina Olibani	หลูเซียง	66	กรัม
没药	Myrrha	ม่อเหย้า	66	กรัม
地龙	Lumbricus	ตี้หลง	180	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดให้ละเอียด ผสมกับน้ำกระสายยา เช่น น้ำ น้ำผึ้ง เป็นต้น ปั้นเป็นยา-
ลูกกลอนหนักเม็ดละประมาณ 3 กรัม รับประทานขณะท้องว่าง ครั้งละ 1 เม็ด วันละ 1-2 ครั้ง โดยใช้
เหล้าหรือน้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา^{1,3}

การออกกฤษฎี

อันเส้นลมปราณ เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขจัดลมชื้น ขับเสมหะและเลือดคั่ง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เส้นลมปราณถูกลมขึ้นอุดกั้น มีอาการชาตามแขนขาเรื้อรังเป็นเวลานานไม่หาย หรือมีอาการปวดเส้นเอ็นและกระดูกตามแขนขา โดยตำแหน่งที่ปวดไม่แน่นอน^{1,3}

* ชวนอู เจ่าอู และเทียนหนันชิง เป็นสมุนไพร่ที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรายา **เลี้ยวหัวลั่วตัน** (小活络丹)

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีกลุ่มอาการจากลมชื้นอุดกั้นเส้นลมปราณ ทำให้ข้ออักเสบ ปวดแหว หรือเกิดกลุ่มอาการปวดตั้งแต่ต้นคอ ไหล่ และข้อมือ หรือปวดข้ออักเสบบริเวณข้อต่อของไหล่ ปวดข้อเนื่องจากข้อผิดรูป ข้ออักเสบชนิดเรื้อรัง และใช้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองจากเส้นลมชื้นอุดกั้นเส้นลมปราณ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
川乌 (制) ชวนอู (จื้อ) (รากแก้วของโหระเดื่อยไก่ ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น (มีพิษ)	ขจัดลมชื้น กระจายความเย็น ระงับปวด เป็นยาชา
草乌 (制) เจ้าอู (จื้อ)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	ร้อน (มีพิษ)	ขจัดลมชื้น ให้ความอบอุ่น ระงับปวด
天南星 (制) เทียนหนันซิง (จื้อ)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	อุ่น (มีพิษ)	ขับความชื้น ขับเสมหะ บรรเทา อาการลมวิงเวียน เส้นเลือด สมองตีบ ลมชัก อัมพาตที่ ใบหน้า บรรเทาอาการอักเสบ ปวดบวม
乳香 หูเซียง	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชีและ เลือดดีขึ้น ระงับปวด ลดบวม
没药 ม่อเหย้า (มดยอบ)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ระงับ ปวด ลดบวม สมานแผล
地龙 ตี้หลง (ไส้เดือนดิน)	ตัวยาช่วย	เค็ม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อน ช่วยให้เส้น ลมปราณไหลเวียนดี บรรเทา อาการไข้สูงที่ทำให้กล้ามเนื้อ อาการชักกระตุก หรือเป็นลม หมดสติ ชีพรวงติดขัดที่ทำให้ เป็นอัมพาต อัมพฤกษ์ ปากเบี้ยว ตาเหล่

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักที่มีฤทธิ์แรง ได้แก่ ชวนอู (จื่อ) และเฉาอู (จื่อ) มีรสเผ็ด คุณสมบัติร้อน จึงมีสรรพคุณขจัดลมชื้น ช่วยให้เส้นลมปราณอบอุ่น และระงับปวด ตัวยาเสริม คือ เทียนหนันซิง (จื่อ) มีสรรพคุณละลายเสมหะ ขจัดความชื้น และระงับปวด ตัวยาช่วย ได้แก่ หูเซียง และม่อเหยา เมื่อใช้ร่วมกันมีสรรพคุณช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ขจัดการคั่งของเลือด ทำให้สีเลือดแดงดี ต้หลงมีฤทธิ์แรงในการทะลวงเส้นลมปราณ เสริมสรรพคุณของยาทั้งสอง เหล้าเป็นตัวยานำพา มีคุณสมบัติร้อนแรง มีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขับความเย็น สลายลม และช่วยให้ยาไปออกฤทธิ์ในตำแหน่งที่ต้องการ^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง ยาลูกกลอนสารสกัด ยาเม็ด^{1,5}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์แรงมาก เหมาะสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ยังมีสภาพร่างกายแข็งแรง ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์และผู้ป่วยอินฟิรอนที่มีไข้^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับปวดและสงบจิตใจในหนูถีบจักร⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณระงับปวด บรรเทาอาการเกร็ง ช่วยสงบจิตใจ บรรเทาอาการข้ออักเสบ ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ ปรับระบบการไหลเวียนของเลือดให้เป็นปกติ^{1,3,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเลี้ยวหัววัด. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Xu ZH. Xiao Huo Luo Dan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซังซิงทัง (桑杏汤)

ตำราต้นตำรับ

温病条辨 温病条辨 (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หนูถัง) »²

ส่วนประกอบ

桑叶	Folium Mori	ซังเยี่ย	6 กรัม
杏仁	Semen Pruni Armeniacae	ซิงเหริน	9 กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตันไต้วฉื่อ	6 กรัม
沙参	Radix Glehniae	ซาเซิน	12 กรัม
浙贝母	Bulbus Fritillariae Thunbergii	เจ้อเป้ยหมู่	6 กรัม
山梔子	Fructus Gardeniae	ซันจื่อจื่อ	6 กรัม
梨皮	Pear peel	หลี่ผี	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยกระจายอาการร้อนแห้งที่ไม่รุนแรง ช่วยให้ปอดชุ่มชื้น ระบายไ้^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากความแห้งชนิดอ่อนมากกระทบปอด มีอาการตัวร้อน ปวดศีรษะ กระหายน้ำ คอแห้ง ไอแห้ง มีเสมหะน้อยและเหนียว ลิ้นแดง มีฝ้าบางขาวแห้ง ซีฟจรรอย เร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด คออักเสบ หลอดลมอักเสบ หลอดลมโป่งพอง ซึ่งมีสาเหตุจากความแห้งชนิดอ่อนมากกระทบปอด^{1,3}

ตำรายา ซังซิงทัง (桑杏汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桑叶 ซังเยี่ย (ใบหม่อน)	ตัวยาหลัก	ขมเย็น	เย็น	ระบายและกระจายความร้อน แห้งของปอดและตับ ช่วยให้ สายตามองเห็นชัดเจนขึ้น
杏仁 ซิงเหริน	ตัวยาหลัก	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระงับไอ ระงับหอบ หล่อลื่น ลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
淡豆豉 ตันโต้วฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน ขมเล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลดอาการหงุดหงิด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
沙参 ซาเซิน	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ระบายความร้อนที่ ปอด เสริมสารน้ำ บำรุง กระเพาะอาหาร
浙贝母 เจ้อเป่ย์หมู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลาย เสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายก้อน ลดบวม
山梔子 ชันจื่อจื่อ (ลูกพุท)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน เสริม ความชื้น แก้พิษอักเสบ ลดความร้อนในเลือด
梨皮 หลีผี	ตัวยาช่วย	หวาน อมฝาด	เย็น	ระบายความร้อน เสริมสารน้ำ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับ ไอ ลดไข้

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ซังเยี่ย มีสรรพคุณรักษาอาการแห้งอันเนื่องมาจาก
อากาศภายนอก ช่วยการไหลเวียนของชีที่ปอด ระงับอาการไอ ซึ่งเหรินช่วยให้ชีปอดกระจาย ให้ความ-
ชุ่มชื้นและระงับไอ ตัวยาเสริม ได้แก่ ต้นไต้ฉื่อมีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ของซังเยี่ยในการขับกระจายชีของ
ปอด ช่วยให้ชีของปอดไหลเวียนดีขึ้น ซาเซินและเจ้อเป่ย์หมู่ช่วยเสริมฤทธิ์ของซังเหรินในการให้ความ
ชุ่มชื้นแก่ปอดและระงับไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ ชันจื่อจื่อช่วยระบายความร้อนที่ปอด และหลีผีช่วยเพิ่ม
ความชุ่มชื้นแก่ปอด^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อ่อน ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยโรคกลุ่มอาการร้อนแห่งรุนแรงจนทำลายอินของปอด มี
ไข้และไอหอบ ลิ้นแห้งมีสีแดง และมีฝ้าบางขาว⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการไอเรื้อรัง ลดไข้ บรรเทาอาการอักเสบ และฆ่าเชื้อ^{4,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาซึ่งทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions, 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Xu CH. Sang Xing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเหอกู้จันทัง (百合固金汤)

ตำราต้นตำรับ

医方集解 อี้ฟางจี้เจี๋ย (Collection of Prescription with Notes)¹

« ค.ศ. 1846 Bao Xiang'ao (鲍相璈 เป้าเซียงเอ้อ) »²

ส่วนประกอบ

生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	6 กรัม
熟地黄	Radix Rehmanniae Praeparata	สุตี้หวง	9 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	5 กรัม
百合	Bulbus Lili	ไปเหอ	3 กรัม
贝母	Bulbus Fritillariae	เป่ย์หมู่	3 กรัม
白芍 (炒)	Radix Paeoniae Alba (parched)	ไปเส้า (เฉ่า)	3 กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	3 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	3 กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี้ยเก็ง	3 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

สร้างอิน ทำให้ปอดชุ่มชื้น ละลายเสมหะ ระบายไอ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการไอจากความแห้งกระหอบปอด มีอาการลำคอแห้งและเจ็บ ไอ หายใจหอบ เสมหะมีเลือดปน รู้สึกร้อนที่ฝ่ามือและฝ่าเท้า ลิ้นแดง ฝ้าน้อย ชีพจรเล็กเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยวัณโรคปอด หลอดลมอักเสบเรื้อรัง หลอดลมโป่งพอง คออักเสบเรื้อรัง ไอจากปอดแห้ง^{1,3}

ตำรายา ไปเหอกู้จิ้นหัง (百合固金汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซ่งตี้หวง (生地黃)

สุตี้หวง (熟地黄)

ไม่ตง (麦冬)

ไปเหอ (百合)

เปี้ย่หลู่ (贝母)

ไปเส้า (เผ้า) [白芍 (炒)]

เลวี่ยนเซิน (玄参)

ตังกวย (当归)

เจี้ยเกิง (桔梗)

เซ็งกันเผ้า (生甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生地黄 เชิงดีหลวง (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมอิน ซิงของตับและไต สร้างสารน้ำ
熟地黄 สู้ดีหลวง (โกฐเชียงหนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิและ ไขกระดูก
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอดชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวนกระวาย ทำให้ จิตใจสบาย
百合 ไปเหอ	ตัวยาเสริม	หวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ ระบายความร้อนของ หัวใจ ทำให้จิตใจสบาย
贝母 เปี้ยหมู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายก้อน ลดบวม
白芍 (炒) ไปเส้า (เจ้า)	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณ และประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระงับปวด แก้บวมอักเสบ ระงับ เหงื่อ
玄参 เสวียนเฉิน	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษ ร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบ หัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทา อาการท้องผูก
当归 ตังกวย	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	เพิ่มการไหลเวียนและบำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桔梗 เจียเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเฝื่อน	สุขุม	กระจายซึ่ที่ปอด ขับเสมหะ ระวัง อาการไอที่มีเสมหะมาก อึดอัด แน่นหน้าอก คอบวมเจ็บ ขับฝี หนองและเสมหะในปอด
生甘草 เชิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซึ่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระวังไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชิงตั้งหวงและลู่ตั้งหวง มีฤทธิ์เสริมอิน บำรุงไต ช่วยปรับให้เลือดเย็น และห้ามเลือด ตัวยาเสริม ได้แก่ ไม่ตง ไปเหอ และเป่ย์หมู่ เสริมอิน ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้น แก้ปอด ละลายเสมหะ ระวังอาการไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ เลวียนเซิน เสริมอิน ช่วยลดความร้อนในเลือด ตังกุย เสริมเลือด ลดความแห้ง ไปเสา (เฉ่า) เสริมอินของเลือด เจียเกิง ช่วยกระจายซึ่ที่ปอด ระวังอาการไอ ขับเสมหะ กันเฉ่าเป็นตัวยานำพาและช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน และเมื่อใช้ร่วมกับเจียเกิงจะช่วยให้ลำคอโล่ง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาลูกกลอนเข้มข้น ยาขงละลาย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

เนื่องจากตัวยาในตำรับนี้ส่วนใหญ่มีรสหวาน คุณสมบัติเย็น เสริมความชุ่มชื้น จะทำให้มีความเหนียวมากจนซึ่ติดขัดได้ หากผู้ที่มีม้ามพร่อง ถ่ายเหลว ท้องอืด ปวดท้อง เบื่ออาหาร ต้องระมัดระวังในการใช้หรือห้ามใช้^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการหายใจหอบ จำนวน 30 ราย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 ราย กลุ่มที่ 1 ให้รับประทานยาต้มร่วมกับยาแผนปัจจุบัน กลุ่มที่ 2 ให้รับประทานยาแผนปัจจุบันอย่างเดียว พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติเมื่อพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเฉลี่ย 18.93 วัน และ

27.83 วัน ตามลำดับ เมื่อศึกษาในผู้ป่วยนี้อีกจำนวน 36 ราย ที่ได้รับการรักษาโดยการฉายรังสี และในระหว่างการรักษามีอาการปวดอักเสบจากการไอ หายใจขัด ปากแห้ง คอแห้ง เป็นไข้ โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาต้มวันละ 2 ห่อ ติดต่อกันหลายห่อ จนกว่าอาการข้างเคียงเหล่านี้หายไป และในระหว่างการฉายรังสี ให้รับประทานยาต้มด้วย พบว่ายาต้มสามารถลดอาการข้างเคียงที่เกิดจากการฉายรังสี ได้ผลดี และช่วยเพิ่มประสิทธิผลการรักษาทางคลินิก อีกการศึกษาในผู้ป่วยวัณโรคปอดจำนวน 60 ราย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มควบคุมให้รับประทานยาแผนปัจจุบัน กลุ่มที่ 2 ให้รับประทานยาต้มโดยเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วย พบว่ากลุ่มควบคุมรักษาได้ผล 10 ราย (ร้อยละ 33.33) ไม่ได้ผล 20 ราย (ร้อยละ 66.67) ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับยาต้มได้ผลดี 26 ราย (ร้อยละ 86.67) ไม่ได้ผล 4 ราย (ร้อยละ 13.33) นอกจากนี้ เมื่อให้ยาตำรับนี้เพื่อรักษาอาการไอเรื้อรังในเด็ก จำนวน 42 ราย พบว่าได้ผลร้อยละ 97.6⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรายาไปเหอกุ๋จิ้นทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xu CH. Baihe Gujin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หยั่งอินซิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)

ตำราต้นตำรับ

重楼玉钥 จงโหลยวี่เย่า (Jade Key to the Selected Chamber)¹

« ค.ศ. 1838 Zheng Meijian (郑梅涧 เจิ้งเหมยเจี้ยน) »²

ส่วนประกอบ

大生地	Radix Rehmanniae	ต้าเซิงตี้	6 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	5 กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	5 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	3 กรัม
贝母 (去心)	Bulbus Fritillariae (core removed)	เปี้ยหมู่ (ซวีซิ่น)	3 กรัม
白芍 (炒)	Radix Paeoniae Alba (parched)	ไปเส้า (เฉ่า)	3 กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	2 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	2 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อนในปอด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาคออักเสบจากอินพร่อง มีอาการเป็นไข้ จมูกแห้ง ริมฝีปากแห้ง อาจมีหรือไม่มีอาการไอ หายใจไม่คล่องเหมือนหอบหืด แต่ไม่ได้เป็นโรคหอบหืด ลำคามีแผ่นเยื่อขาว ลอกออกยาก^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอินพร่อง เช่น มีอาการคออักเสบ คอหอยหรือต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน หลอดลมหรือคอหอยอักเสบเรื้อรัง^{1,3}

ตำรายา หยั่งอินซิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大生地 ต้าเซิงตี้ (โกฐจุ้มแมว)	ตัวยาหลัก	หวาน	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาหลัก	หวาน	เย็น	เสริมอินซิงของตับและไต สร้าง
		อมขม	เล็กน้อย	สารน้ำ
				เสริมบำรุงอินและทำให้ปอด
				ชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้
				กระเพาะอาหาร ลดอาการ
				กระวนกระวาย ทำให้จิตใจ
				สบาย

2 เซนติเมตร
ต้าเซิงตี้ (大生地)

2 เซนติเมตร
ไม่ตง (麦冬)

2 เซนติเมตร
เสวี่ยนเซิน (玄参)

2 เซนติเมตร
ตันผี (丹皮)

2 เซนติเมตร
เป่ย์หมู่ (ซู่ชีน) [贝母 (去心)]

2 เซนติเมตร
ไป่เส้า (เฉ่า) [白芍 (炒)]

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร
ป้อเหอ (薄荷)

2 เซนติเมตร
เซิงกันเฉ่า (生甘草)

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือด และระบบหัวใจ เสริมอิน ซัพพิช บรรเทาอาการท้องผูก
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบทัน)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด กระจายเลือดคั่ง ช่วยให้การ ไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
贝母 (去心) เป่ย์หมู่ (ขี้ชี้น)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลาย เสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายเสมหะที่จับตัว เป็นก้อน ลดบวม
白芍 (炒) ไปเส้า (เผ้า)	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้น ลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลของตับ ระงับ ปวด แก้บักกิ้นซี่ ระงับเห็้อ
薄荷 ป้อเหอ	ตัวยานำพา	เผ็ด	เย็น	กระจายลมร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้สมองโปร่ง สายตา มองเห็นชัดขึ้น ลำคอโล่ง ผ่อนคลายตับ คลายเครียด
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	หวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ซัพพิช ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้เป็นตำรับรักษาอาการคอติดจากอินพร่องโดยเฉพาะ ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ต้าเซิงตี้ มีสรรพคุณช่วยเสริมอินของไต ไม่ต่งสร้างอินให้แก่ปอด เสริมอินเซินซัพพิชและขจัดความร้อนพร่อง ตันฝี่เป็นตัวยาเสริม สรรพคุณลดอาการบวมและความร้อนในเลือด ตัวยาช่วย ได้แก่ เป้ยหมู่ (ซูวี่ซิ่น) เพิ่มความชุ่มชื้นแก่ปอด ละลายเสมหะ ไปเส้า (เฉ่า) เก็บกักอินซิ่งและระบายความร้อน ตัวยานำพาได้แก่ ป้อเหอ ช่วยให้น้ำคอกำลัง เชิงกันเฉ่า ขจัดพิษและปรับประสานตัวยาให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาน้ำเชื่อม สารสกัดเข้มข้นกึ่งเหลว⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อคอติดในหลอดทดลอง เสริมภูมิคุ้มกันในหนูตะเภาและหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการคอติด ต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน ระบุรับไอ ขับเสมหะ เจ็บคอ ช่องปากอักเสบ โรคเกี่ยวกับเยื่อประสาทเสียง และเลือดกำเดาไหล^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหยั่งอินซิงเฟย์ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xu CH. Yangyin Qingfei Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อโซ่วसान (止嗽散)

ตำราต้นตำรับ

医学心悟 อี้เสวียชินวู (Medicine Comprehended หรือ A Summary on Medicine from Clinical Practice)^{1,2}

« ค.ศ. 1732 Cheng Zhongling (程钟龄 เฉิงจงหลิง) »²

ส่วนประกอบ

紫菀 (蒸)	Radix Asteris (steamed)	จื่อหวั่น (เจิง)	1,000	กรัม
百部 (蒸)	Radix Stemonaе (steamed)	ไป่ปู้ (เจิง)	1,000	กรัม
白前 (蒸)	Rhizoma Cynanchi Vincetoxici (steamed)	ไป่เจียน (เจิง)	1,000	กรัม
桔梗 (炒)	Radix Platycodi (parched)	เจียเกิง (เฉ่า)	1,000	กรัม
陈皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินพี	500	กรัม
荆芥	Herba Schizonepetae	จิงเจีย	1,000	กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae Praeparata (parched)	กั้นเฉ่า (เฉ่า)	375	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผง รับประทานครั้งละ 6 กรัม พร้อมน้ำอุ่นหรือน้ำขิง หรือเตรียมเป็นยาต้ม โดยปรับลดน้ำหนัทยาจากตำรับยาข้างต้นลง 100 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระงับไอ ละลายเสมหะ กระจายชี่ปอด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการโรคปอดเนื่องมาจากกระทบลมภายนอก มีอาการคันคอแล้วไอ หรือมีไข้ กลั้วหนาวเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาวบาง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด ไข้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ หลอดลมอักเสบเรื้อรังที่มีอาการกำเริบ และวัณโรคปอด^{1,3}

ตำรับยา จื่อโซ่วसान (止嗽散)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพรร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
紫苑 (蒸) จื่อห้วน (เจิง)	ตัวยาหลัก	เผ็ดค่อมหวาน และขม	อุ่น	ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ดึงซึ่งลงต่ำ ละลายเสมหะที่เป็นสาเหตุ ของการไอ ทั้งการไอแบบ เฉียบพลันและเรื้อรัง ทั้งแบบ เย็น ร้อนพร่อง หรือแกร่ง บรรเทาอาการคันคอ เสมหะมี เลือดปน

2 เซนติเมตร

จื่อห้วน (เจิง) [紫菀 (蒸)]

2 เซนติเมตร

ไป๋ปู้ (เจิง) [百部 (蒸)]

2 เซนติเมตร

ไป๋เจี้ยน (เจิง) [白前 (蒸)]

2 เซนติเมตร

เจียงเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)]

2 เซนติเมตร

เฉินผี้ (陈皮)

2 เซนติเมตร

จิงเจี๋ย (荆芥)

2 เซนติเมตร

ก้านเฉ่า (เฉ่า) [甘草 (炒)]

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
百部 (蒸) ไป๋ปู้ (เจิง)	ตัวยาหลัก	ขมอมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ให้ความชุ่มชื้นแก้ปอด ระบาย ไอทั้งแบบเฉียบพลันและ เรื้อรัง ไอกรน วัณโรค
白前 (蒸) ไป๋เจียน (เจิง)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้ชุ่มชื้นต่ำ ละลายเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก หอบ
桔梗 (炒) เจี๋ยเกิง (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขมอมเผ็ด	สุ่ม	กระจายที่ปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก อึดอัด คอบวม เจ็บคอ ผื่นปอด อาเจียน
陈皮 เฉินผี	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม	อุ่น	ปรับและกระจายที่ ปรับ ส่วนกลางของร่างกายให้เป็น ปกติ ขับความชื้น ละลาย เสมหะ
荆芥 จิงเจี๋ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบ ลมเย็นภายนอก ขับเหงื่อ กระทุ้งพิษ
甘草 (炒) กั้นเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุ่ม	บำรุงที่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับ- พิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมด ให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วย จื่อห้วน (เจิง) ไป่ปู้ (เจิง) และไป่เจียน (เจิง) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณ แก้ไอและขับเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ เจียเกิง (เฉ่า) และเจินผี ช่วยกระจายซี่ของปอดให้ลงสู่เบื้องล่าง ของร่างกาย บรรเทาอาการไอ ละลายเสมหะ จึงช่วยกระทุ้งทั่ว กระจายลมเย็นออกสู่ภายนอก ช่วยให้ซี่ของปอดไหลเวียน เป็นตัวยาช่วย กันเฉ่า (เฉ่า) ใช้ร่วมกับเจียเกิง (เฉ่า) รักษาอาการระคายคอ และทำให้ลำคอโล่ง รวมทั้งปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอเรื้อรังเนื่องจากอินพร่อง ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอ เนื่องจากปอดร้อน หรือไอจากเสมหะร้อน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะ บรรเทาอาการหอบหืด ต้านอักเสบ และลดไข้ในสัตว์ทดลอง ยับยั้งเชื้อไวรัสในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ บรรเทาอาการ ไอเรื้อรัง ขับเสมหะ ขับเหงื่อ และลดไข้⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาจื่อฮ้วน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ru G, Zhao XX, Wang XD. Zhisou San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซานจื่อหยั่งซิงทัง (三子养亲汤)

ตำราต้นตำรับ

韩氏医通 หานชืออี้ทง (Han's Book on Medicine)¹

« ค.ศ. 1522 Han Mao (韩懋 หานเมา) »²

ส่วนประกอบ

白芥子	Semen Sinapis Albae	ไปเจียจื่อ	6 กรัม
苏子	Fructus Perillae	ซูจื่อ	9 กรัม
莱服子	Semen Raphani	ไหลฟูจื่อ	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ลดไข้ ช่วยให้การขับลมเคลื่อนไหวดี ละลายเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่ติดขัด มีเสมหะอุดตัน มีอาการไอหอบที่เกิดจากหลอดลมเกร็งตัว ซึ่งของปอดไหลย้อน มีเสมหะมากจนทำให้แน่นหน้าอก รับประทานอาหารได้น้อย อาหารไม่ย่อย ลิ้นเป็นฝ้าขาว เหนื่อยว ซิฟจรัล^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง หลอดลมโป่งพอง หอบหืดจากหลอดลมเกร็งตัว ถุงลมโป่งพอง หอบหืดจากโรคหัวใจ ซึ่งเป็นกลุ่มอาการของที่ติดขัด และเสมหะอุดตัน^{1,3}

ซานจื่อหยั่งชินทัง (三子养亲汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเจียจื่อ (白芥子)
2 เซนติเมตร

ซูจื่อ (苏子)
2 เซนติเมตร

ไหลฝูจื่อ (莱服子)
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白芥子 ไปเจี้ยจื่อ (เมล็ดพรวนผักกาด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ช่วยให้ ไหลเวียน ขับเสมหะ ระบาย บรรเทาอาการหอบ กระจายเลือด คั่ง สลายเสมหะที่สะสมอยู่ได้ ผิวหนังและระหว่างกล้ามเนื้อ ระงับปวด
苏子 ซูจื่อ (ผลงาขี้ม้อน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ระงับอาการไอและหอบ ช่วยให้ ลำไ้ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
莱菔子 ไหลฝูจื่อ (เมล็ดหัวผักกาดขาว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้ชุ่มชื้น สลายเสมหะ เจริญ- อาหาร และสลายอาหารที่ตกค้าง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ไปเจี้ยจื่อ มีสรรพคุณช่วยอุ่นซี่ของปอดให้มีการไหลเวียนดี และกระบังลมเคลื่อนไหวดี สลายเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ ซูจื่อ สรรพคุณช่วยลดซี่ที่ไหลย้อน ทำให้เสมหะถูกขับออกง่าย ระงับอาการไอ บรรเทาอาการหอบ ไหลฝูจื่อ ช่วยย่อยอาหาร สลายอาหารที่ตกค้าง ทำให้การไหลเวียนของซี่ดีขึ้น ช่วยขับเสมหะ^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาขงละลาย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

หลังรับประทานยาจนอาการดีขึ้นแล้ว ยังต้องเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันของผู้ป่วยอีกด้วย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูตะเภาในขนาดเทียบเท่าผงยา 4.5 และ 9 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับอาการหอบ และฤทธิ์ดีกว่าตัวยาเดี่ยวแต่ละชนิดในขนาดยาที่เท่ากัน ยาต้มมีฤทธิ์ขยายกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา เมื่อแยกให้ยาต้มเฉพาะส่วนที่ละลายในแอลกอฮอล์และตัวยาเดี่ยวทั้ง 3 ชนิด ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 9 กรัม/กิโลกรัม พบว่าตำรับยาซานจื่อหยั่งซิงทังและไหลฝูจื่อมีฤทธิ์ระงับอาการไอได้ดี แต่ซูจื่อและไปเจี้ยจื่อมีฤทธิ์ไม่

ชัดเจน ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการลำเลียงอาหารในระบบทางเดินอาหารหนูถีบจักร ทำให้ระยะเวลาที่อาหารอยู่ในลำไส้เล็กนานขึ้น จึงมีการดูดซึมอาหารดีขึ้น นอกจากนี้ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักร และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการไอ 40 ราย ซึ่งในจำนวนนี้มีผู้ป่วยที่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีอาการไอเรื้อรังมานานกว่า 10 ปี จำนวน 14 ราย โดยให้รับประทานยาต้ม วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกัน 21 วัน พบว่าผู้ป่วย 25 ราย หายเป็นปกติ และ 15 ราย มีอาการดีขึ้นมาก ไม่พบอาการข้างเคียงในผู้ป่วยทุกราย ยาตำรับนี้ให้ผลการรักษาดีมาก จึงเป็นยาลำไ้รูปที่นิยมใช้ระงับอาการไอ และขับเสมหะ เมื่อให้ตำรับยาชานจื่อหยั่งซินทั้งร่วมกับยาแผนปัจจุบันในการรักษาผู้ป่วยโรคปอดและหัวใจเต้นเร็วเฉียบพลัน ซึ่งมีอาการไอ มีเสมหะ และหอบร่วมด้วย จำนวน 37 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 21 ราย ดีขึ้น 13 ราย เมื่อให้ยาต้มแก่ผู้ป่วยโรคคอตีบอักเสบเรื้อรัง (chronic pharyngitis) จำนวน 32 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 15 ราย ดีขึ้น 13 ราย⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มชานจื่อหยั่งซินทั้ง ไปเจี๋ยจื่อ ชูจื่อ และไหลผู่จื่อ ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 120, 80, 250 และ 200 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ไม่พบหนูทดลองตัวใดตาย เมื่อฉีดสารสกัดน้ำของตำรับยานี้เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 41.5 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อให้สารสกัดทางปาก พบว่าไม่สามารถหาค่า LD₅₀ แต่ขนาดสูงสุดที่หนูถีบจักรทนได้เมื่อให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 120 กรัม/กิโลกรัม ผลการทดลองนี้แสดงให้เห็นว่าตำรับยานี้มีความปลอดภัย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาชานจื่อหยั่งซินทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ru K, Xie M. Sanzi Yangqin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หลังกินอุ๋เว่ย์เจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	9 กรัม
细辛	Herba Asari	ซึ่ซิน*	6 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	12 กรัม
五味子	Fructus Schisandrae	อู่เว่ย์จื่อ	6 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายของเหลวที่ตกค้าง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีของเหลวเย็นตกค้างภายใน มีอาการไอ มีเสมหะมาก ลักษณะสีสีขาว อืดอัดแน่นทรวงอก หายใจไม่สะดวก ลิ้นมีฝ้าขาวลิ้น ซีฟจรตึงลิ้น^{1,3}
ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง และมีอาการหอบหืดเนื่องจากมีของเหลวเย็นตกค้างภายใน^{1,3}

* ซึ่ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

ตำรายา หลังกันอู่เวย์เจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤)

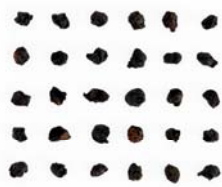

กันเจียง (干姜)

ชีซิน (细辛)

ฟูหลิง (茯苓)

อู่เวย์จื่อ (五味子)

กันเช่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
干姜 กั้นเจียง (ชิงแก่แห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	เสริมความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ขับความเย็นและฟั่นฟูหยางซี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร สมานระบบกระเพาะอาหาร ทำให้ขี้ลงต่ำ ระวังอาการคลื่นไส้อาเจียน
细辛 ซี้ซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับลม สลายความเย็น เปิดทวาร ระวังปวด ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว
茯苓 ผู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ
五味子 อุ๋เว่ย์จื่อ	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	เก็บซี่ของปอด เสริมธาตุน้ำของไต ระวังเหงื่อ เหงื่อวรั้งซี่ของปอด ระวังถ่าย สงบจิตใจ
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระวังอาการไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ กั้นเจียง รสเผ็ด มีสรรพคุณให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความเย็น สลายของเหลวที่ตกค้าง ให้ความอบอุ่นแก่ม้าม และขจัดความชื้น ตัวยาเสริม ได้แก่ ซี้ซิน รสเผ็ดกระจาย ช่วยให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความเย็น เสริมฤทธิ์ของกั้นเจียง ผู่หลิง รสหวานจัด เสริมม้าม ระบายชื้น ตัวยาช่วยคือ อุ๋เว่ย์จื่อ สรรพคุณเหนียวรั้งซี่ของปอด ระวังอาการไอ เมื่อใช้ร่วมกับซี้ซิน ซี้ซินมีฤทธิ์อุ่นกระจาย อุ๋เว่ย์จื่อมีฤทธิ์เหนียวรั้ง ทำให้เสียซี่ (邪气) ถูกกำจัดและเจ็งซี่ (正气) ไม่ถูกทำลาย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับนี้ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดร้อน มีความแห้งในปอด อินพร่อง เสมหะร้อน มีอาการไอจากวัณโรคปอด เนื่องจากตำรายานี้มีรสเผ็ด และมีฤทธิ์ร้อนแห้ง^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาหลังกัณโฏเวียเจียงชินหัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยา ปาเจิ้งซาน (八正散)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่ปัสสาวะขัด ปวดแสบ เนื่องจากความร้อนขึ้น มีอาการปวดแน่นบริเวณท้องน้อย ปัสสาวะขุ่น มีสีเข้มถึงสีแดง ปัสสาวะบ่อย กลั้นปัสสาวะไม่ได้ หากมีอาการรุนแรงอาจถึงขั้นปัสสาวะไม่ออก มักมีอาการปากคอแห้งร่วมด้วย ลิ้นแดง มีฝ้าเหลือง ชีพจรล้นแกร่ง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะเนื่องมาจากกลุ่มอาการร้อนขึ้น เช่น ทางเดินปัสสาวะอักเสบชนิดเฉียบพลัน กระเพาะปัสสาวะอักเสบ กรวยไตอักเสบ นิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ หรือติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ^{1,3}

ชานมู่ทง (川木通)
2 เซนติเมตร

ฉวีไม่ (瞿麦)
2 เซนติเมตร

เซอเจียนจื่อ (车前子)
2 เซนติเมตร

เปียนชวี (篇蓄)
2 เซนติเมตร

หว่าลือ (滑石)
2 เซนติเมตร

ต้าหวง (เมียนกั่วอเว่ย, ชวีเมียนชวี่, เป้ย)
[大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)]
2 เซนติเมตร

ซันจื่อจื่อเหริน (山梔子仁)
2 เซนติเมตร

เติงชิน (灯芯)
2 เซนติเมตร

กัณฑ์ (จื่อ) [甘草 (炙)]
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
木通 มู่ทง	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว ช่วยให้เกิดไหลเวียนดี ขับน้ำนม
瞿麦 จู๋ไม่	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ระบายความร้อนของระบบหัวใจและลำไส้เล็ก ดึงความร้อนลงสู่ส่วนล่างของร่างกายและขับออกทางปัสสาวะ ทะลวงจิงลั่ว ทำให้เลือดไหลเวียน
车前子 เชอเจียนจื่อ	ตัวยาหลัก	หวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ระบายความชื้น ระงับอาการท้องเสีย ระบายความร้อนของตับและปอด ละลายเสมหะ ช่วยให้การมองเห็นดีขึ้น
篇蓄 เปียนชู่	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความชื้นและความร้อน บริเวณส่วนล่างของร่างกาย ขับปัสสาวะ ถ่ายพยาธิ บรรเทาอาการผื่นคันจากความชื้น
滑石 หว่าสือ (หินลื่น)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	เย็น	ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ขับความร้อน ขับความชื้น ขับฝีหนอง
大黄 (面裹煨, 去面切, 焙) ต้าหวง (เมียนกั๋วเว่ย, ชวีเมียนชวี่, เป๋ย) (โกฐน้ำเต้าปิ้ง)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เกิดมีการไหลเวียนดีขึ้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
山梔子仁 ชันจื่อจื่อเหริน (เนื้อในเมล็ดลูกพุท)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนชื้น ทำให้ เลือดเย็น บรรเทาอาการ อักเสบ ขับพิษ
灯芯 เติงซิน	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ขับปัสสาวะ ระบายความร้อน ที่หัวใจ ลดอาการหงุดหงิด ช่วยให้นอนหลับ
甘草(炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยมู่ทง จูว์ไม๋ เซอเฉียนจื่อ เปียนซูวี และหว่าลือเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับปัสสาวะและระบายความชื้น ตัวยาเสริมคือ ตำหวง (เมียนกว๋อเว่ย, ซูวีเมียนเซวี่, เป้ย) เมื่อใช้ร่วมกับมู่ทงจะช่วยขับของเสียตกค้าง ขับปัสสาวะและระบายความร้อน ตัวยาช่วย ได้แก่ ชันจื่อจื่อเหริน ช่วยระบายความร้อนชื้นในซานเจียว เติงซินช่วยนำความร้อนลงส่วนล่างของร่างกาย กันเฉ่า (จื่อ) มีสรรพคุณบรรเทาปวดและปรับประสานตัวยาในตำรับให้สมดุล ช่วยป้องกันไม่ให้คุณสมบัติเย็นของตัวยาอื่นในตำรับทำลายกระเพาะอาหาร^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม⁵

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในสตรีมีครรภ์ หรือผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปัสสาวะขุ่นสีขาวเหมือนนมเจื่อน้ำมัน และซีดขัด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง ป้องกันการรวมตัวของพื้กแคลเซียมออกซาเลตในหลอดทดลอง และช่วยให้ความหนืดของเลือดลดลงในหนูขาว⁵

การศึกษาทางคลินิก: ยาผงมีสรรพคุณบรรเทาอาการทางเดินปัสสาวะอักเสบเฉียบพลันและเรื้อรัง ขับนิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ รักษาอาการติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ กรวยไตอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการปวดตามข้อ และลดไข้

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาปาเจิงसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
5. Fan YP, Zhang Q, Wang XD, Wang X. Bazheng San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อุฬีสำน (五皮散)

ตำราต้นตำรับ

华氏中藏经 หัวซื่อจงจางจิง (Huatuo's Treatise on Viscera)¹

« ค.ศ. 1322 Zhao Zi'ang (赵子昂 จ้าวจื่ออ๋าง) »²

ส่วนประกอบ

茯苓皮	Cortex Poria	ฝูหลิงผิ	9 กรัม
生姜皮	Cortex Zingiberis	เซิงเจียงผิ	9 กรัม
桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไปผิ	9 กรัม
大腹皮	Pericarpium Arecae	ต้าฟุผิ	9 กรัม
陈橘皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินจูหวีผิ	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความชื้น ลดอาการบวม น้ำ ปรับสี เสริมกล้ามเนื้อให้แข็งแรง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการบวม น้ำได้ผิวหนังเนื่องจากม้ามพร่อง เกิดความชื้นสะสมมาก มีอาการบวมทั้งตัว ลำตัวรู้สึกหนักหน่วง อึดแน่นท้องและทรวงอก ชี้นอนขึ้นทำให้เหนื่อยหอบหายใจถี่ ปัสสาวะไม่คล่อง และใช้ในสตรีมีครรภ์ที่มีอาการบวม น้ำ ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ชีพจรม เต้นค่อนข้างช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการบวม น้ำเฉียบพลัน สตรีมีครรภ์ที่มีอาการบวม น้ำ ไตอักเสบเฉียบพลันระยะแรก ร่วมกับบวม น้ำ โดยมีกลุ่มอาการของม้ามพร่อง เกิดความชื้นสะสมมาก ทำให้บวม น้ำได้ผิวหนัง^{1,3}

ตำรับยา ฝูฝี่सान (五皮散)

ฝูหลิงฝี่ (茯苓皮)

เซิงเจียงฝี่ (生姜皮)

ซังเป่ฝี่ (桑白皮)

ต้าฟู่ฝี่ (大腹皮)

เฉินจูหวิฝี่ (陈橘皮)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓皮 ฝูหลิงผี้ (เปลือกโป้งรากสน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	สุขุม	ขับน้ำ ลดบวม
生姜皮 เชิงเจียงผี้ (ผิวขิงแก่สด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการบวมน้ำ ปรับ สมดุลของน้ำ ช่วยให้การ ไหลเวียนของน้ำในร่างกาย สะดวกขึ้น
桑白皮 ซังไปผี้ (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนของปอด บรรเทาอาการหอบ ระบายน้ำ ลดบวม
大腹皮 ต้าฟู่ผี้ (เปลือกผลหมาก)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้ซีกของกระเพาะอาหาร และลำไส้ไหลเวียน ระบาย ของเสียตกค้าง ขับน้ำ ลดบวม
陈橘皮 เฉินจู่ผี้	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น	ขับลมและระบายของเสีย ตกค้าง ปรับกระเพาะอาหาร และบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน

ตำรับยานี้ประกอบด้วย ฝูหลิงผี้มีสรรพคุณขับน้ำ ระบายความชื้น และเสริมบำรุงม้าม ทำให้ม้ามทำหน้าที่ลำเลียงน้ำได้ดีขึ้น เชิงเจียงผี้รสเผ็ด มีฤทธิ์ขับกระจายน้ำ ซังไปผี้ช่วยปรับซีกของปอดลงต่ำ ทำให้การไหลเวียนของน้ำดีขึ้น ต้าฟู่ผี้มีสรรพคุณช่วยให้ซีกของกระเพาะอาหารและลำไส้ไหลเวียน และขับน้ำ เฉินจู่ผี้ช่วยให้ซีกของกระเพาะอาหารไหลเวียน และสลายความชื้น เมื่อใช้ตัวยาทั้งห้าร่วมกันมีสรรพคุณช่วยให้ปัสสาวะคล่อง และลดอาการบวม^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

การใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีลมพร่องและบวมน้ำมาก หรือผู้ป่วยที่บวมน้ำและมีลมภายนอก
ร่วมด้วย ต้องปรับปริมาณของยาให้เหมาะสมกับสาเหตุของโรค^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ รักษาอาการไตอักเสบเฉียบพลัน ช่วย
ขับเหงื่อ ลดความดันโลหิตจากไตอักเสบเฉียบพลัน ปรับการเคลื่อนไหวของลำไส้ และช่วยกระตุ้นให้การ
หลั่งสารในระบบการย่อยอาหารดีขึ้น^{1,3,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Chuan WK, Li JW, Lin ZG. A General History of Chinese Medicine. 1st ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 1999.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาอุฟีซาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
5. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Wupi San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จูหลิงทัง (猪苓汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหนานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

猪苓	Polyporus Umbellatus	จูหลิง	9 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	9 กรัม
阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	9 กรัม
滑石	Talcum	หว่าสือ	9 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทิ้งหมดมาต้มเอาน้ำดื่ม ยกเว้นอาเจียวให้ชงละลายน้ำยาที่ต้มแล้ว แบ่งดื่ม 2 ครั้ง ดื่มขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ขับปัสสาวะ เสริมอิน ห้ามเลือด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีความร้อนชื้นในร่างกายจนมีผลต่ออิน มีอาการปัสสาวะขัดและปวด หรือปัสสาวะมีเลือดปน ถ่ายเป็นน้ำ ปวดแน่นท้องน้อย กระวนกระวายนอนไม่หลับ กระหายน้ำอยากดื่มน้ำ และมีอาการไอ^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ ติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะชนิดไม่รุนแรง มีนิ่วในทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบจากร้อนชื้นกระทบอิน ซึ่งกลุ่มอาการร้อนชื้นเหล่านี้จะส่งผลต่ออิน^{1,3}

ตำรายา จูหลิงทัง (猪苓汤)

จูหลิง (猪苓)

2 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร

เจ้อเซี่ย (泽泻)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

อาเจียว (阿胶)

2 เซนติเมตร

หว่าลือ (滑石)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
猪苓 จูหลิง	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ ลด อาการถ่ายเหลว ช่วยให้ ปัสสาวะคล่อง บรรเทาอาการ ปัสสาวะขุ่น ลดบวม
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริม บำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
滑石 หวาลือ (หินลื่น)	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น	ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ขับความ- ร้อน ขับความชื้น ขับผื่นหนอง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจูหลิงและฝูหลิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความชื้นออกทางปัสสาวะ เสริมม้ามให้แข็งแรง ตัวยาเสริมคือ เจ้อเซี่ยมีสรรพคุณขับปัสสาวะ เมื่อใช้ร่วมกับจูหลิงและฝูหลิงจะเพิ่มฤทธิ์ขับปัสสาวะและระบายของเสีย ตัวยาช่วย ได้แก่ อาเจียว มีสรรพคุณเสริมบำรุงอิน บำรุงเลือด และห้ามเลือด หวาลือมีสรรพคุณระบายความร้อน บรรเทาอาการปัสสาวะขัด และขับนิ่ว^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาตำม¹ Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนสะสมในร่างกาย และมีเหงื่อออกมากจนอินถูกทำลายอย่างรุนแรง^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในหนูขาวพบว่า ยาตำมมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ช่วยในการทำงานของไตที่ผิดปกติชนิดเรื้อรังดีขึ้น ขับนิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ และยับยั้งการเจริญของเนื้องอก⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณรักษาโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะ บรรเทาอาการปัสสาวะขัด ขับนิ่ว กระเพาะปัสสาวะอักเสบชนิดเฉียบพลัน ปัสสาวะมีเลือดปน โรคข้ออักเสบที่มีอาการปากแห้ง ตาแห้ง และโรคตับแข็งที่มีอาการท้องบวมน้ำ

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาอุทกทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions, 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Fan SP, Zhang Q. Zhuling Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เชียงหัวเซ็งซือทัง (羌活胜湿汤)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨感论 เน้นไ่วางเบียนกั้่นลุ่น (Differentiation on Endogenous and Exogenous Diseases)¹

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เชียงหัว	6 กรัม
独活	Radix Angelicae Pubescentis	ตุ้หัว	6 กรัม
防风	Radix Ledebouriellae	ฝางเฟิง	3 กรัม
藁本	Rhizoma et Radix Ligustici	เก้าเปิ่น	3 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชว่นซุ่ยยง	3 กรัม
蔓荆子	Fructus Viticis	มันจิงจื่อ	2 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขจัดลมชื้นภายนอก ระบายปวด^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยา **เซียงห้วเซ็งชือทัง** (羌活胜湿汤)

สรรพคุณ

รักษาโรคหรือกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากลมชื้น มีอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย ขยับตัวลำบาก กลัวลมและความเย็นเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรลอย เต็มเชิงซำ^{1,3}

ตำรับยาี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด โรคหวัดตามฤดูกาล โรคปวดประสาทบริเวณกระดูกอง้ง โรคข้ออักเสบเรื้อรังจากการกระทบลมเย็นและความชื้นภายนอก^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นและความชื้น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยส่วนบนของร่างกาย
独活 ตูหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นและความชื้นภายนอก ขจัด ลมชื้น บรรเทาอาการปวดเมื่อยที่ ส่วนล่างของร่างกาย
防风 ผางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระทุ้งไขหวัดจากการกระทบ ลมภายนอก
藁本 เก้าเป็น	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับลม บรรเทาอาการหวัดปวด ศีรษะที่เกิดจากการกระทบลมเย็นและ ความชื้น ระวังปวด
川芎 ขวนชวย (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระวังปวด
蔓荆子 มั่นจิงจื่อ	ตัวยาช่วย	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	กระจายอาการหวัดจากการกระทบ ลมร้อน บรรเทาอาการปวดศีรษะ ตาแดง บวม ปวดตา ตาตาย
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายน้ำร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชิงหัว มีสรรพคุณขจัดลมชื้นที่ส่วนบนของร่างกาย และตู่หัวขจัดลมชื้นที่ส่วนล่างของร่างกาย เมื่อใช้ตัวยาทั้ง 2 ร่วมกัน สามารถขจัดลมชื้นทั่วร่างกาย ช่วยบรรเทาอาการปวดไขข้อ ตัวยาเสริม ได้แก่ ผางเพิงและเก๋าเป็น ช่วยขจัดลมชื้น ระบายการปวดศีรษะ ตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนชวยง ช่วยเพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขจัดลม ระบายปวด มั่นจิ้งจื่อช่วยขจัดลม ระบายปวด กันเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาน้ำ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีรสเผ็ดและมีคุณสมบัติอุ่น กระจายภายนอก ใช้รักษาอาการไข้จากการกระทบลมชื้น ไม่เหมาะสำหรับกลุ่มอาการหวัดจากการกระทบลมร้อนหรืออาการหวัดที่มีเหงื่อออก^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 2.5 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดอาการบวมที่อุ้งเท้า ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันโดยการเพิ่ม Natural Killer Cells ในหนูขาวอย่างชัดเจน เมื่อนำยาต้มที่สกัดน้ำมันหอมระเหยออกแล้ว ตกตะกอนด้วยแอลกอฮอล์ นำสารละลายที่ได้มาเตรียมเป็นยาน้ำที่ความเข้มข้นต่าง ๆ กัน และให้ทางปากกระต่าย พบว่าขนาดของยาเทียบเท่าผงยา 3.9 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดไข้ที่เกิดจากการกระทบลมเย็น⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน. ตำรับยาเชิงหัวเชิงข้อทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xie M. Qianghuo Shengshi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เงินอุ๋ทัง (真武汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

附子 (炮去皮)	Radix Aconiti Praeparata (roasted and peel-removed)	ฟูจื่อ (เผ้าซู่ฝี่)*	9 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	6 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	9 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเหยา	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

อุ่นหยาง และระบายน้ำ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่หยางของม้ามและไตอ่อนแอมาก ทำให้เกิดน้ำสะสม มีอาการปัสสาวะไม่คล่อง
แขนขาปวดหนักหน่วง ปวดท้องถ่ายเหลวเป็นน้ำ หรือตัวบวม ไม่กระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจัม^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยกลุ่มอาการของโรคไต บวมน้ำจาก
โปรตีนต่ำ บวมน้ำจากโรคหัวใจ ไตอักเสบเรื้อรัง ภาวะการทำงานของต่อมไทรอยด์และต่อมใต้สมอง
ลดลง ภาวะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรังที่มีอาการบวมน้ำเนื่องจากหยางพร่อง^{1,3}

* ฟูจื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา เงินอุทัง (真武汤)

ฟู่จื่อ (เผ่าซวีตี้) [附子 (炮去皮)] ฟู่หลิง (茯苓) เซิงเจียง (生姜)

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไป่จู้ (白术)

เส้าเหย้า (芍药)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
附子 (炮去皮) ฟูจื่อ (เผ้าซวีผี้)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)	ดึงหยางให้กลับคืนมา เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟ สลายความเย็น ระงับปวด
茯苓 ฟูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	สุขุม	ขับน้ำ สลายความชื้น บำรุงม้าม สงบจิตใจ
白朮 ไป๋จู่	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเห็้อ
生姜 เซิงเจียง (ชิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเห็้อ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้ ช่วยให้ปอดอบอุ่น ระงับไอ
芍药 เส้าเหยา	ตัวยานำพา	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับ ประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระงับปวด แก้บักกิ้นซี่ ระงับเห็้อ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยฟูจื่อ (เผ้าซวีผี้) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยอุ่นหยางซึ่งของไต ทำให้ไตมีแรงขับน้ำ จึงมีผลทำให้หยางของม้ามดีขึ้น ฟูหลิงเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณช่วยเสริมม้าม สลายความชื้น ระบายน้ำ ตัวยาช่วย ได้แก่ ไป๋จู่ช่วยให้ม้ามทำงานดีขึ้น และขจัดความชื้น เซิงเจียงช่วยอุ่นหยาง ขับกระจายความเย็นและน้ำ เส้าเหยาเป็นตัวยานำพา ช่วยบรรเทาอาการปวดท้อง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูขาว พบว่ายาดมช่วยให้งานของไตดีขึ้น⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาดมมีสรรพคุณรักษากลุ่มอาการที่หยางของม้ามและไตอ่อนแอมาก ทำให้เกิดน้ำสะสม มีอาการปัสสาวะไม่คล่อง รักษาอาการไตอักเสบเรื้อรัง ช่วยให้การเต้นของหัวใจเป็นปกติ ปรับแก้ภาวะความดันโลหิตที่สูงหรือต่ำเรื้อรังให้เป็นปกติ ช่วยให้ระบบทางเดินหายใจทำงานดีขึ้น บรรเทาอาการหวัด ไอหอบ วิงเวียนศีรษะ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเงินอุทัย. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Zhang Q, Fan YP. Zhenwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หลิงก้วยจูกันทั้ง (苓桂术甘汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

茯苓	Poria	ฝูหลิง	12	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamoni	ก้วยจื่อ	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	6	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุงม้าม ระบายความชื้น อุ่นสลายเสมหะและของเหลวที่คั่งอยู่ภายใน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีเสมหะและของเหลวตกค้างที่เกิดจากหยางพร่อง ซึ่งมีอาการแน่นบริเวณทรวงอก และชายโครง ใจสั่น วิงเวียนศีรษะ ไอจนอาเจียน เสมหะใส ลิ้นมีฝ้าขาวลิ้น สีพจดัง ลิ้น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีเสมหะอันเกิดจากหยางพร่อง ซึ่งพบในรายที่การควบคุมของระบบประสาทอัตโนมัติผิดปกติ ปวดศีรษะข้างเดียว มีเสียงในหู วิงเวียนศีรษะ ความดันโลหิตต่ำ กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง หลอดลมอักเสบเรื้อรัง^{1,3}

ตำรับยา หลิงก้วยจูกันทั้ง (苓桂术甘汤)

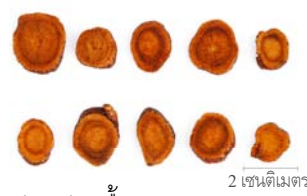
2 เซนติเมตร
ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร
ก้วยจื่อ (桂枝)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร
ไ่จู (白术)

2 เซนติเมตร
กันเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้ จิตใจสงบ
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น ช่วยให้ซึมการ ไหลเวียนดีขึ้น
白朮 ไป่จู่	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์
甘草 (炙) กัณเฒ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ฝูหลิง มีสรรพคุณบำรุงม้าม ระบายความชื้น ขับเสมหะ และสลายของเหลวที่คั่ง ตัวยาเสริมคือ กุ้ยจื่อมีฤทธิ์อุ่น ช่วยเพิ่มหยางซี่ สลายของเหลวที่คั่ง ลดซี่ที่ไหลย้อน เมื่อใช้ร่วมกับฝูหลิงซึ่งมีฤทธิ์ระบายน้ำ จะช่วยสลายความชื้น ทำให้การไหลเวียนของซี่ดีขึ้น ละลายเสมหะและของเหลวที่คั่งค้างอยู่ ไป่จู่เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณบำรุงม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ช่วยปรับเปลี่ยนการลำเลียงของม้ามให้ดีขึ้น กัณเฒ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมซี่และปรับสมดุลของจิงเจียว^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อุ่นแห้ง มีผลทำลายสารน้ำของร่างกาย จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอินพร่อง ขาดสารน้ำ^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ป้องกันกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดในหนูถีบจักรและหนูขาว ช่วยกระตุ้นให้การเต้นของหัวใจกระต่ายเป็นปกติ ช่วยสงบจิตใจและทำให้หนูถีบจักรและหนูขาวนอนหลับได้นานขึ้น ยับยั้งการหดตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูขาว⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยให้การทำงานของหัวใจเป็นปกติ ระบายไอบรรเทาอาการหอบหืด โรคเยื่อหุ้มปอดอักเสบ และโรคไตอักเสบเรื้อรัง กระตุ้นระบบการย่อยและดูดซึมอาหาร ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของชี้นำจัดนำส่วนเกินออกไป^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหลังภัยอุทกภัย. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang XD. Ling Gui Zhu Gan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เจิ้นเหรีนหยั่งจั้งทัง (真人养脏汤)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจีจื๋วหวิฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เจินซือเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

罂粟壳	Pericarpium Papaveris	อิงซูเค่อ	20	กรัม
肉桂	Cortex Cinnamomi	โร่วก๊วย	3	กรัม
肉豆蔻	Semen Myristicae	โร่วไต้วไซ่	12	กรัม
诃子	Fructus Chebulae	เหอจื่อ	12	กรัม
人參	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6	กรัม
白朮	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไ้จู๋	12	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	9	กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไ้โส	15	กรัม
木香	Radix Aucklandiae	มู่เซียง	9	กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กัันเฉ่า (จื่อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ตำแน่งน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นและบำรุงหยางของม้าม ทำให้ลำไส้แข็งแรง ระวังอาการท้องเสีย^{1,3}

ตำรายา เจินเหรินหยั่งจั้ง (真人养脏汤)

อิงซูเค่อ (罂粟壳)

โร่วก๊วย (肉桂)

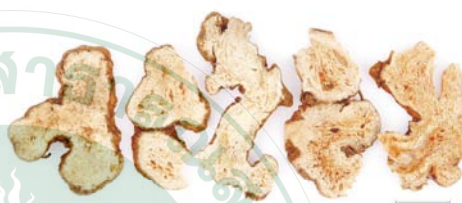
โรว์ไต่วไฮ่ว (肉豆蔻)

เหอจื่อ (诃子)

เหรินเซิน (人參)

ไปจู (白朮)

ตังกุย (当归)

ไปโส (白芍)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

มู่เซียง (木香)

กัณฬ้า (จื่อ) [甘草 (炙)]

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องเดินหรือถ่ายบิดเรื้อรังที่มีสาเหตุจากกลุ่มอาการเย็นพร่องที่ม้ามและไต ซึ่งมีอาการอื่นอุจจาระไม่ได้อ่อนหรือถ่ายจนลำไส้ตรงหย่อนย้อยลงมา ปวดท้องและชอบความอบอุ่น กัดท้องแล้วอาการดีขึ้น มีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง รับประทานอาหารได้น้อย ลิ้นซีดมีฝ้าขาว ชีพจรจุ่มช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบเรื้อรัง หรือเป็นวัณโรคที่ลำไส้ โรคบิดเรื้อรัง ลำไส้ตรงหย่อนเนื่องจากหยางพร่อง และอ่อนอุจจาระไม่ได้อีก^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
罂粟壳 อิงซู่เค่อ (เปลือกฝิ่น)	ตัวยาหลัก	เปรี้ยว	สุขุม	สมานปอดเพื่อระงับอาการไอเรื้อรัง ระงับอาการปวดท้อง ปวดกระดูก และกล้ามเนื้อ ช่วยให้ลำไส้ชุ่มชื้น ระงับอาการบิดเรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง ปัสสาวะมีเลือดปน
肉桂 โร่วก๊วย (อบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟในระบบไต ขับความเย็น ระงับปวด เพิ่มความอบอุ่นให้ลมปราณไหลเวียนดี
肉豆蔻 โร่วไตโหว่ (ลูกจันทน์)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต สมานลำไส้ ระงับท้องเดิน
诃子 เหว่จื่อ	ตัวยาเสริม	ขม เปรี้ยว ฝาด	อุ่น	สมานปอดเพื่อระงับอาการไอเรื้อรัง มีอาการเสียงแหบ ระงับอาการบิดเรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง ปัสสาวะมีเลือดปน
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่ บำรุงหัวใจและม้าม เสริมปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
白术 ไป่จู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ระบายน้ำ ระงับเห็บเหื่อ กล่อมครรภ์

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเฝื่อน	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ลดบวม ระบายปวด
白芍 ไปเสา	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลของตับ ระบายปวด แก้กักอินที่ ระบายเหงื่อ
木香 มู่เซียง (โกฐกระดูก)	ตัวยาช่วย	ขม อมเฝื่อน	อุ่น	ช่วยให้ชี้ไหลเวียน ระบายปวด ช่วยให้เจริญอาหาร กระตุ้นการทำงานของม้าม เพื่อป้องกันชืดตืด
甘草 (炙) กันเฉ่า (จ้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี้ เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ อิงชูเค่อ ซึ่งใช้ในขนาดสูงเพื่อให้ออกฤทธิ์หยุดถ่ายโร้วกั้ยให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต ตัวยาเสริม ได้แก่ โร้วไต่วไช่ว ให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต ช่วยสมานลำไส้ เหวจื่อระงับการถ่าย เหวรินเฉินและไปจู่ ช่วยบำรุงชี้และม้าม ตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุยและไปเสา บำรุงเลือดและปรับพลังงานที่เดินในหลอดเลือด ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่วร่างกาย มู่เซียงช่วยให้ชี้ไหลเวียน ระบายอาการปวดท้อง ตัวยานำพาคือ กันเฉ่า (จ้อ) ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน และเมื่อใช้ร่วมกับไปเสาจะช่วยบรรเทาอาการปวด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในโรคบิดระยะแรกที่มีไข้ร้อนสะสมยังไม่ถูกกำจัดหรือระบายออก^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบ จำนวน 49 ราย รับประทานยาต้มโดยเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม วันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 30 วัน โดยห้ามผู้ป่วยรับประทานยาอื่นในระหว่าง

การรักษา และห้ามรับประทานของมันและอาหารรสจัด พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติโดยไม่กลับมาเป็นอีก จำนวน 29 ราย (คิดเป็นร้อยละ 59.18) ได้ผลดี 10 ราย (คิดเป็นร้อยละ 20.41) มีอาการดีขึ้น 8 ราย (คิดเป็นร้อยละ 16.33) และไม่ได้ผลในการรักษา 2 ราย (คิดเป็นร้อยละ 4.08) เมื่อให้ผู้ป่วย โรคเบาหวานที่มีอาการท้องเสีย 78 ราย รับประทานยาต้มวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 7 ห่อ หลังจากอาการดีขึ้นให้รับประทานยาต่ออีก 8 ห่อ พบว่าผู้ป่วย 75 ราย (คิดเป็นร้อยละ 96.2) สามารถควบคุมอาการท้องเสียได้ และไม่ได้ผลในผู้ป่วย 3 ราย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed, Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาเงินเหรียญจิ้งหรีด. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xin Y. Zhenren Yang Zang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed, Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เซินหลิงไป๋จู่सान (参苓白术散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 白朮茯苓人参汤 (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เซินซือเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

人参 (去芦)	Radix Ginseng (stem removed)	เหรีนเซิน (ชวีหลู)	1,000	กรัม
白茯苓	Poria	ไป๋ฝูหลิง	1,000	กรัม
白朮	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู่	1,000	กรัม
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)	Semen Dolichoris Album (macerated in ginger juice, bark removed and stir-baked to just dry)	ไป๋เปียนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวีฝี, เว่ยเฉ่า)	750	กรัม
薏苡仁	Semen Coicis	อื่อเหรีน	500	กรัม
山药	Rhizoma Dioscoreae	ซันเหย้า	1,000	กรัม
莲子肉	Semen Nelumbinis	เหลียนจื่อโร่ว	500	กรัม
缩砂仁	Fructus Amomi	ซู่ซาเหรีน	500	กรัม
桔梗 (炒令深黄色)	Radix Platycodonis (stir-baked to deep yellowish)	เจียเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซอ)	500	กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae (stir-baked)	ก้านเฉ่า (เฉ่า)	1,000	กรัม

หมายเหตุ: สามารถปรับลดน้ำหนักยาข้างต้นตามอัตราส่วนให้เหมาะสมกับความต้องการใช้

ตำรับยา เซินหลิงไป๋จู้ส่าน (参苓白术散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร
เหรินเซิน (ชวี่หลู) [人參(去芦)]

2 เซนติเมตร
ไป๋ฝูหลิง (白茯苓)

ไ้จู (白朮) 2 เซนติเมตร

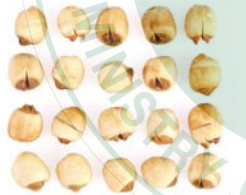
ไ้เปี่ยนไต่ว (เจียงจื่อจิน, ชวีฝี่, เวย์เฉ่า)
[白扁豆(姜汁津, 去皮, 微炒)] 2 เซนติเมตร

อื่อเหริน (薏苡仁) 2 เซนติเมตร

ซันเหยา (山药) 2 เซนติเมตร

เหลียนจื่อโร่ว (莲子肉) 2 เซนติเมตร

ซู่ซาเหริน (缩砂仁) 2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เจียเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ)
[桔梗(炒令深黄色)] 2 เซนติเมตร

กั้นเฉ่า (เฉ่า)[甘草(炒)] 2 เซนติเมตร

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 6 กรัม โดยใช้ น้ำต้มพุทราจีน (大枣 ต้าเจ๋า) เป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักลงจากตำรับยาข้างต้น 100 เท่า^{1,3-5}

การออกฤทธิ์

บำรุงชี เสริมม้าม ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ระบายความชื้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีความชื้นคั่งจากม้ามพร่อง ซึ่งมีอาการแขนขาไม่มีแรง ร่างกายอ่อนเพลีย อาหารไม่ย่อย อาจมีอาการอาเจียนร่วมด้วย หรือท้องเสีย แน่นท้องและอึดอัดบริเวณทรวงอกและลิ้นปี่ หน้าเหลืองซีด ลิ้นมีฝ้าเหนียวขาว ชีพจรพร่อง เชื่องช้า^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีความชื้นตกค้างจากม้ามพร่อง ซึ่งแสดงออกโดยมีอาการอาหารไม่ย่อย กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง โลหิตจาง กลุ่มอาการของโรคไต โรคไตอักเสบเรื้อรัง และโรคเรื้อรังอื่น ๆ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 (去芦) เหรินเซิน (ขี้เหล็ก) (โสมคนที่เอาส่วนหัวออก)	ตัวยาหลัก	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังอย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยสงบจิตใจ ปรับการเต้นของหัวใจ ให้กลับสู่สภาวะปกติ
白茯苓 ไป่ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
白朮 ไป่จู	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระบายเหงื่อ กล่อมครรภ์

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒) ไป่เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวีผี, เว่ย เฉ่า)	ตัวยาเสริม	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	เสริมม้าม จัดความชื้น บรรเทาอาการที่เกิดจากการ กระทบลมแดดที่มีอาการ ท้องเสีย อาเจียน
薏苡仁 อื้อเอ่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ เสริมบำรุงม้าม บรรเทาอาการ บวม น้ำ ปวดข้อ ปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ ปวดอักเสบ ลำไส้- อักเสบ ขับหนอง
山药 ชันเหย้า	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงซี่ เสริมอิน บำรุงม้าม ปอดและไต เหนี่ยวรั้งสาร- จำเป็น บรรเทาอาการตกขาว
莲子肉 เหลียนจื่อโร้ว (เมล็ดบัว)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	สุขุม	เสริมสร้างบำรุงไตให้แข็งแรง เหนี่ยวรั้งอสุจิ บำรุงม้าม ระงับ อาการท้องเสีย รักษาอาการ ตกขาวของสตรี เสริมบำรุง หัวใจ
缩砂仁 ชู่ซาเหริน	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	สลายความชื้น ช่วยให้การ ไหลเวียนของซิดดีขึ้น อุ่นจืดเจียว ระงับอาเจียน บรรเทาอาการ ท้องเสีย กล่อมครรภ์
桔梗 (炒令深黄色) เจี้ยเก็ง (เผ่าลิ่งเซิน หวงเซ่อ)	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซิดที่ปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก อึดอัด แน่นหน้าอก คอบวม เจ็บคอ ขับฟืนหนองในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草 (炒) กันเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า กัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ เหรินเซิน (ชวีหลู) ไป๋ฝูหลิง และไป๋จู๋ ซึ่งเป็นตัวยาในตำรับยาชื่อจวินจื่อทั้ง มีสรรพคุณบำรุงซี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร ตัวยาเสริม ได้แก่ ไป๋เปียนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวีฝี, เว่ยเฉ่า) อี้เอี๋เหริน ชันเหย้า และเหลียนจื่อโร่ว มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ของไป๋จู๋ในการเสริมม้ามให้แข็งแรง โดยระบายความชื้น และระงับอาการท้องเสีย ตัวยาช่วยคือ ชูซาเหริน ช่วยกระตุ้นระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและม้ามให้ดีขึ้น และยังช่วยตัวยาชื่อจวินจื่อในการกระตุ้นการทำงานของกระเพาะอาหาร และม้ามให้ดีขึ้น บรรเทาอาการท้องเสีย และระงับอาเจียน ตัวยานำพา ได้แก่ เจี้ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) ช่วยนำฤทธิ์ของตัวยาขึ้นส่วนบนของร่างกาย ซึ่งดีต่อปอด และกันเฉ่า (เฉ่า) มีสรรพคุณบำรุงส่วนกลาง และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีกลุ่มอาการร้อนจากอินพร่อง หากซี่และอินพร่อง หรืออินพร่องร่วมกับม้ามพร่อง ต้องปรับการใช้ให้เหมาะสม^{1,3,4}

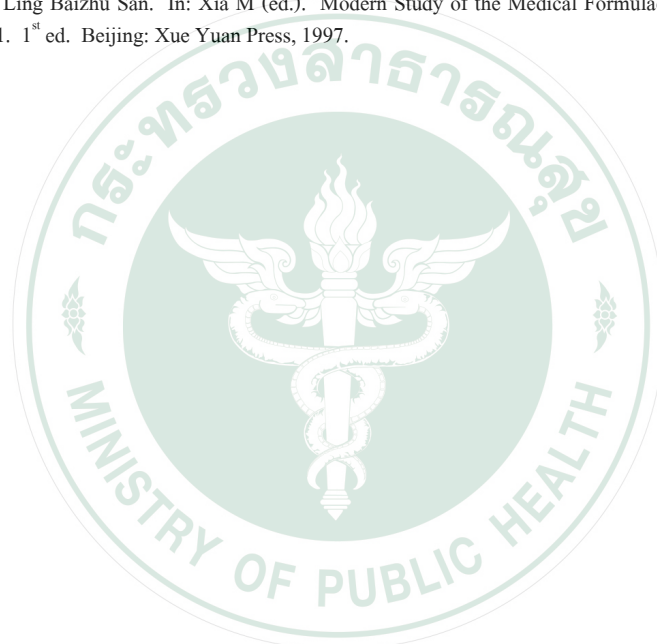
ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์กระตุ้นการดูดซึมของลำไส้เล็กในกระต่าย เมื่อให้ยาทางปากกระต่ายในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการกระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ หากให้ยาในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์บรรเทาอาการบีบเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการท้องเสียจากม้ามพร่องทั้งในผู้ใหญ่และเด็ก บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบที่ไม่รุนแรง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ กระตุ้นการย่อยและดูดซึมอาหาร บรรเทาอาการลำไส้อักเสบชนิดเรื้อรัง ลดบวม และลดอาการข้างเคียงจากการฉายรังสี^{1,3,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวัดน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาจีนหลังไปจุ๋ส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Zhao H. Shen Ling Baizhu San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ต้าป๋ออินหวาน (大补阴丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ต้นชีชินฟา (Danxi's Experimental Therapy)¹

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี) »²

ส่วนประกอบ

熟地黄 (酒蒸)	Rhizoma Rehmanniae Praeparata (steamed in rice wine)	สุตี้หวง (จีวเจิง)	180	กรัม
龟板 (酥炒)	Plastrum Testudinis (fried with honey to crisp)	ก๊วยป๋น (ซูเฉ่า)	180	กรัม
黄柏 (炒)	Cortex Phellodendri (parched)	หวงป้อ (เฉ่า)	120	กรัม
知母 (酒浸炒)	Rhizoma Anemarrhenae (macerated in rice wine and then parched)	จีอหมู่ (จีวจิ้นเฉ่า)	120	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทิ้งหมดมาบดให้ละเอียด เติมน้ำที่ได้จากการนึ่งกระดูกสันหลังหมูในปริมาณพอเหมาะ คลุกเคล้าให้เข้ากัน นวดยาให้มีลักษณะเหมือนดินเหนียว ผสมน้ำผึ้งบริสุทธิ์ที่เคี่ยวจนเหนียวและมีสีคล้ำ จากนั้นนำมาปั้นเป็นยาลูกกลอน หนักเม็ดละประมาณ 9 กรัม รับประทาน ครั้งละ 1 เม็ด วันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น โดยใช้น้ำเกลือเจือจางเป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรายาข้างต้น 10 เท่า³

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ลดความร้อนจากอินพร่อง^{1,3}

ตำรับยา **ต้าปู้อินหวาน** (大补阴丸)

ลูตี่หวง (จิ่วเจิง) [热地黄 (酒蒸)]

2 เซนติเมตร

ก๊วยป๋น (ซูเฉ่า) [龟板 (酥炒)]

2 เซนติเมตร

หวงป้อ (เฉ่า) [黄柏 (炒)]

2 เซนติเมตร

จิ๋วหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]

2 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอินพร่องที่มีความร้อนแกร่ง มีอาการไข้ต่ำ ๆ ช่วงบ่าย ซึ่งมักเกิดกับผู้ป่วย วัณโรคกระดูก มีอาการปวดร้อนที่เข่า และขาไม่มีแรง หรือมีเหงื่อลักออก (เหงื่อออกขณะหลับ ตื่นแล้ว ไม่มีเหงื่อ) และน้ำกามเคลื่อนไหวในขณะนอนหลับ ไอมีเลือดปน อาเจียนเป็นเลือด มีอารมณ์โกรธง่าย หงุดหงิด กระวนกระวาย ลิ้นแดง มีฝ้าน้อย ชีพจรตำแหน่ง “ฉือ” เต็มเร็วและแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคต่อมไทรอยด์ทำงานมากเกินไป วัณโรคไต วัณโรคกระดูก และโรคเบาหวาน ซึ่งมีกลุ่มอาการอินพร่องหยางแกร่ง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
热地黄 (酒蒸) ลูตี้หวง (จิวเจิง) (โกลฐี่แมวหนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิ และไขกระดูก
龟板 (酥炒) กุยป๋น (ซูเฉ่า) (กระตองเต่าคั่ว)	ตัวยาหลัก	เค็ม อมหวาน	เย็น	เสริมอิน ลดหยาง บำรุงไต บำรุงกระดูก บรรเทาอาการปวด เมื่อยเอว ปวดหัวเข่า เส้นเอ็น
黄柏 (炒) หวงป้อ (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่าง ของร่างกาย
知母 (酒浸炒) จื่อหมู่ (จิวจิ้นเฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน เสริมอิน ให้ ความชุ่มชื้น

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ลูตี้หวง (จิวเจิง) และกุยป๋น (ซูเฉ่า) ซึ่งใช้ปริมาณมากกว่าปกติ มีสรรพคุณเสริมอิน ควบคุมหยาง เพิ่มสารน้ำ ควบคุมธาตุไฟ ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงป้อ (เฉ่า) และจื่อหมู่ (จิวจิ้นเฉ่า) มีสรรพคุณระบายความร้อนและรักษาอินไว้ ไขกระดูกสันหลังหมูและน้ำฝิ่งเป็นตัวยาช่วยและนำพา ออกฤทธิ์เสริมบำรุงร่างกาย และช่วยตัวยาหลักในการเสริมบำรุงสาร-จำเป็นพื้นฐานของร่างกาย รวมทั้งช่วยควบคุมความขมและความแห้งของหวงป้อ (เฉ่า)^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม^{1,4}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีธาตุอ่อน ถ่ายเหลว^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณลดไข้ ต้านอักเสบ สงบจิตใจ ควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติที่ตื่นตัว และบำรุงสุขภาพร่างกาย^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาตำปูลินหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อสื่อเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨惑论 เน่ยไ่ว่ซางเปี่ยนฮว่าลุ่น (Treatise on Differentiation of Internal and External Injuries)¹

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	30 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	15 กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เลินซวี	15 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	9 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	9 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	9 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	6 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำ ปั้นเป็นยาลูกกลอน รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา หรือปรับลดน้ำหากยาจากตำรับยาข้างต้นครึ่งหนึ่ง ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยย่อยสลายของเสียที่ตกค้าง และระบายความร้อนขึ้น^{1,3}

ตำรับยา จื่อลื่อเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอาหารไม่ย่อย มีภาวะร้อนชื้นปรากฏ คือ ปวดแน่นบริเวณลิ้นปี่ ถ่ายท้องและถ่ายเป็นบิด หรือท้องผูก ปัสสาวะสีเข้ม และปริมาณน้อย ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรจัม มีแรง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่ระบบการย่อยอาหารไม่ดีที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ ท้องเสียจากการติดเชื้อ ซึ่งมีอาการอาหารไม่ย่อย มีความร้อนชื้นที่ม้ามและกระเพาะอาหาร^{1,3}

ต้าหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

จี๋สื่อ (枳实)

2 เซนติเมตร

เลินชวี (神曲)

2 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร

หวงฉิน (黄芩)

2 เซนติเมตร

หวงเหลียน (黄连)

2 เซนติเมตร

ไ่จู้ (白术)

2 เซนติเมตร

เจ๋อเซี่ย (泽泻)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	เป็นยาระบาย ขับของเสียที่ตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น
枳实 จื่อสือ	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ
神曲 เสินซูวี่	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน เล็กละเอียด และเผ็ด	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลายอาหารที่บูดและตกค้าง
茯苓 ผู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน เล็กละเอียด	สุ่ม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
黄芩 หวงจิน	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด และกล่อมครรภ์
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
白朮 เป่จู	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระวังท้องกล่อมครรภ์
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาช่วย และนำพา	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตำหวงเป็นตัวยาหลัก ใช้ปริมาณมากเพื่อเป็นยาระบาย ถ่ายของเสียที่ตกค้างอยู่ภายในกระเพาะอาหารที่เกิดจากอาการแกร่ง ตัวยาเสริม คือ จื่อสือ ช่วยให้ไหลเวียนกระจายการคั่ง สลายของเสียที่ตกค้าง และบรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ หวงจิน และหวงเหลียน ขจัดความชื้นให้แห้งและระบายความร้อน บรรเทาอาการท้องเสีย ผู้หลังและเจ้อเซีย มีฤทธิ์ระบายน้ำและความชื้น บรรเทาอาการท้องเดิน ไปจู เสริมม้ามและขจัดความชื้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการอาหารไม่ย่อยจากม้ามพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ช่วยย่อยอาหาร ปรับสมดุลระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ในสัตว์ทดลอง และต้านเชื้อแบคทีเรียในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยกระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยการย่อยอาหารและการดูดซึม ช่วยระบาย ขับปัสสาวะ ด้านอักเสบ และฆ่าเชื้อแบคทีเรีย^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจื่อสือเต้าจื่อหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Jiang DX, Liu ZY, Zhishi Daozhi Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จื่อสื่อเซียวผีหวน (枳实消痞丸)

ตำราต้นตำรับ

兰室秘藏 หลานลือมีฉาง (Secret Record of the Chamber of Orchid)¹

« ค.ศ 1249 Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	15	กรัม
厚朴 (炙)	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ้วผุอ (จื่อ)	12	กรัม
黄柏	Cortex Phellodendri	หวงป้อ	15	กรัม
半夏曲	Rhizoma Pinelliae	ป๋ันเซียวชวี*	9	กรัม
干生姜	Rhizoma Zingiberis	กั้นเซ็งเจียง	3	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไ่จู่	6	กรัม
白茯苓	Poria	ไ่ฝูหลิง	6	กรัม
麦芽曲	Fructus Hordei Germinatus	ไ่หยาชวี	6	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	6	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำหรือแบ่งเปียก ปั่นเป็นยาลูกกลอนรับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

บรรเทาอาการแน่นเฟ้อ บำรุงม้าม ปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร^{1,3}

* ปั่นเซียวชวี คือ ปั่นเซียวที่ผ่านการเผ้าจื่อแล้วและแปรรูปเป็นก้อน ปัจจุบันใช้ป่นเซียวทดแทนได้ และป่นเซียวเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องล้างฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา จื่อลื่อเชียวผู่หวาน (枳实消痞丸)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai and Alternative Medicine

จื่อลื่อ (枳实) 2 เซนติเมตร

โช่วผอ (จื่อ) [厚朴 (炙)] 2 เซนติเมตร

หวงป้อ (黄柏) 2 เซนติเมตร

ป๋นเซียซวี (半夏曲) 2 เซนติเมตร

กัณเชียงเจียง (干生姜) 2 เซนติเมตร

เหรินเซิน (人參) 2 เซนติเมตร

ไ้จู (白术) 2 เซนติเมตร

ไ้ฝูหลิง (白茯苓) 2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไ้หยาชวี (麦芽曲) 2 เซนติเมตร

กัณเฉ้า (จี้) [甘草 (炙)] 2 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการแน่นท้องจากม้ามพร่อง มีอาการแน่นอึดอัดใต้ลิ้นปี่ เบื่ออาหาร ร่างกายอ่อนเพลีย หรือมีอาการแน่นหน้าอกและแน่นท้อง รับประทานอาหารได้น้อย อาหารไม่ย่อย ถ่ายอุจจาระไม่คล่อง ลิ้นมีฝ้าเหนียว ชีพจรลื่น^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการแน่นท้องจากม้ามพร่อง เช่น กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง เป็นต้น^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
枳实 จื่อสือ	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับขี้ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ
厚朴 (炙) โห้วผอ (จื่อ)	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชีพจรเวียนดี ขจัดความชื้น สลายของเสียตกค้าง ระงับอาการหอบ
黄柏 หวงป้อ	ตัวยาช่วย	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่างของร่างกาย เสริมธาตุน้ำ ระงับอาการถ่ายเป็นบิด
半夏曲 บั่นเซียวซิว	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี
干生姜 กั้นเซียงเจียง (ชิงแก่แห้ง)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน	ระงับอาเจียน สลายเสมหะที่จับตัวเป็นก้อนและเถาดาน ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืนเพื่อกระตุ้นชีพจร ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความชื้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังอย่างมาก เสริม ปอด บำรุงม้ามและกระเพาะ- อาหาร สร้างธาตุน้ำ สงบจิตใจ
白朮 ไปจู๋	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง จัด ความชื้น ระบายน้ำ ระบายเหงื่อ กลุ่มมครรรค์
白茯苓 ไปฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วย จิตใจสงบ
麦芽曲 ไม่หยาศูวี่ (ข้าวบาร์เลย์งอก)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	เสริมกระเพาะอาหารให้ แข็งแรง ช่วยย่อยอาหาร บรรเทาอาการแน่นท้อง
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยจื่อสื่อเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยให้ซี่ไหลเวียน สลายของเสียที่จับตัวเป็นก้อน บรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาเสริม คือ โห้วผอ (จื่อ) ช่วยเสริมฤทธิ์ของตัวยาหลักเพิ่มประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาช่วย ได้แก่ หวงป้อ มีสรรพคุณระบายความร้อน จัดความชื้น บรรเทาอาการแน่นท้อง ปั้นเซียซวี ช่วยสลายความชื้น ปรับความสมดุลของกระเพาะอาหาร กันเชิงเจียง มีฤทธิ์อุ่นจางเจียว จัดความเย็น เมื่อใช้ตัวยาทั้งสามร่วมกันจะช่วยเสริมฤทธิ์ให้แรงขึ้น โดยกันเชิงเจียงรสเผ็ด มีฤทธิ์ขับกระจาย และหวงป้อรสขม มีฤทธิ์กดขี้ลงล่าง เทรินเซินมีฤทธิ์เสริมภูมิต้านทานและบำรุงม้ามให้แข็งแรง ไปจู๋และไปฝูหลิงมีฤทธิ์จัดความชื้น เสริมบำรุงม้าม ไม่หยาศูวี่มีสรรพคุณช่วยย่อยอาหารและปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร กันเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา มีฤทธิ์ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาอุกกลอน ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการแน่นท้องชนิดแกร่ง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์กระตุ้นการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้นในหนูถีบจักรและกระต่าย⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง จำนวน 30 ราย โดยให้รับประทานยานาน 6 เดือน พบว่าได้ผลดีในผู้ป่วย 26 ราย มีอาการดีขึ้น 3 ราย และไม่ได้ผล 1 ราย จากการศึกษาในผู้ป่วยหลังการผ่าตัดที่มีอาการอุดตันลำไส้ ถ่ายลำบาก จำนวน 12 ราย โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาในรูปแบบยาต้มแทนยาอุกกลอน วันละ 2 ห่อ แบ่งรับประทานวันละ 4 ครั้ง พบว่าผู้ป่วยจำนวน 11 ราย หายเป็นปกติโดยไม่กลับมาเป็นอีก⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัณวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวัฒน์ ตั้งอรัณวงศ์. ตำรับยาจี๋ลือเซียวผีหวน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Jiang DX, Liu ZY, Wang X. Zhishi Xiaopi Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชื่อเมื่อยางหงอันทัง (四妙勇安汤)

ตำราต้นตำรับ

验方新编 เอียนฟางซินเฟียน (New Compilation of Proved Recipes)¹

« ค.ศ. 1846 Bao Xiang'ao (鲍相璈 เป้าเซียงเอ้อ) »²

ส่วนประกอบ

金银花	Flos Lonicerae	จินอินฮวา	90	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	90	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	30	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	15	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ขจัดพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ระบุปวด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการเน่าตายของเนื้อเยื่อและกระดูกตรงส่วนปลายของนิ้วเท้า ซึ่งเกิดจากการอักเสบและการอุดตันของเส้นเลือดจากอินฟารกชั่นเกร็ง โดยผิวหนังบริเวณนั้นจะมีสีดำคล้ำ บวมเล็กน้อย ปวดมาก เหน็บและมึนงง มีไข้ กระหายน้ำ ลิ้นแดง ชีพจรเต้นเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม ในผู้ป่วยหลอดเลือดแดงอักเสบที่มีสาเหตุจากการอุดตันในหลอดเลือด หรือจากสาเหตุอื่น^{1,3}

ตำรับยา ซื่อเมี่ยวหย่งอันหัง (四妙勇安汤)

จินอิ่นฮวา (金银花)
2 เซนติเมตร

เลวี่ยนเซิน (玄参)
2 เซนติเมตร

ตังกวย (当归)
3 เซนติเมตร

กั้นเฉ่า (甘草)
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
金银花 จินอิ่นฮวา (ดอกสายน้ำผึ้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน ขับพิษผื่นหนอง บรรเทาหวัดจากการกระทบลมร้อน
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษ ร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบ หัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทา อาการท้องผูก
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียน ดี ลดบวม ระบายปวด
甘草 กันเหล้า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบาย ขับเสมหะ ระบายประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ จินอิ่นฮวา มีสรรพคุณระบายความร้อน ขับพิษ ตัวยาเสริมคือ เสวียนเซิน ขับพิษร้อน ตังกุยเป็นตัวยาช่วย ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น สลายเลือดคั่งกันเฉาเป็นตัวยานำพา เมื่อใช้ร่วมกับจินอิ่นฮวา จะช่วยให้สรรพคุณระบายความร้อนและขับพิษดีขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดอักเสบที่มีกลุ่มอาการเย็น หรือช้ำและเลือดพ่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ยาต้มโดยเพิ่มตัวยาอื่นให้เหมาะสมแก่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดอุดตันที่เกิดจากการอักเสบจำนวน 120 ราย พบว่าได้ผลร้อยละ 100 อีกการศึกษาให้ยาต้มชื่อเมี่ยวหย่งอันทั้งรักษาผู้ป่วยโรคดังกล่าว จำนวน 30 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 28 ราย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัมวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอรัมวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรายาชื่อเมื่อยวหย่งอันทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y. Simaio Yonggan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หยางเหอถัง (阳和汤)

ตำราต้นตำรับ

外科全生集 ไวเคอเฉวียนเซิงจี (Life-saving Manual of Diagnosis and Treatment of External Diseases)¹

« ค.ศ. 1740 Wang Weide (王惟德 หวางเหว่ยเต๋อ) »²

ส่วนประกอบ

熟地	Radix Rehmanniae Praeparata	สุตี้	30	กรัม
鹿角胶	Colla Cornu Cervi	ลูเจียวเจียว	9	กรัม
肉桂 (研粉)	Cortex Cinnamomi (ground into fine powder)	โรวก๊วย (เอียนเฟิ่น)	3	กรัม
姜炭	Zingiberis Praeparata	เจียงถ่าน	2	กรัม
麻黄	Herba Ephedrae	หมาหวง*	2	กรัม
白芥子	Semen Sinapis Albae	ไปเจียจื่อ	6	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

อุ่นหยางบำรุงเลือด กระจายความเย็น ทะลวงการอุดตัน^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในครั้งหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

ตำรับยา หยางเหอทั้ง (阳和汤)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอื่นที่เกิดจากหยางพร่องและถูกความเย็นจับตัวเกิดเป็นก้อน มีลักษณะเป็นตุ่มก้อนหรือเป็นฝีที่ไม่มีหัว บริเวณที่เป็นตุ่มก้อนสีไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ร้อน ไม่มีอาการกระหายน้ำ ลิ้นซีด มีฝ้าขาว ชีพจรจุ่มเล็ก^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยวัณโรคกระดูก วัณโรคที่เยื่อช่องท้อง วัณโรคต่อมน้ำเหลือง หลอดเลือดอักเสบจากภูมิเลือดอุดตัน ไชกระดูกสันหลังอักเสบชนิดเรื้อรัง เป็นฝีระดับลึกมานาน อาการหมอนรองกระดูกสันหลังโป่งออกหรือกระดูกสันหลังหนาขึ้น เนื่องจากหยางพร่องและมีความเย็นจับตัวกัน^{1,3}

熟地 (熟地)

2 เซนติเมตร

โรวกุ้ย (เอียนเฟิน) [肉桂 (研粉)]

2 เซนติเมตร

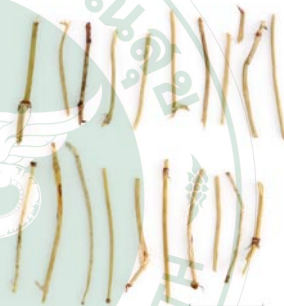
ลูเจียวเจียว (鹿角胶)

2 เซนติเมตร

เจียงถ่าน (姜炭)

2 เซนติเมตร

หมาหวง (麻黄)

2 เซนติเมตร

ไ้เจี้ยจื่อ (白芥子)

2 เซนติเมตร

เซิงกันฉ่า (生甘草)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地 สู้ตี้ (โกฐชื้แมวหนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิ และไขกระดูก
鹿角胶 ลู่เจียวเจียว (กาวเขากวาง)	ตัวยาเสริม	เค็ม	อุ่น	บำรุงตับและไต เสริมอสุจิและ บำรุงเลือด ห้ามเลือด
肉桂 (研粉) โร่วกั๊ย (เอียนเฟิ่น) (อบเชยจีนบดเป็นผง)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟใน ระบบไต ขับความเย็น ระวัง ปวด เพิ่มความอบอุ่นให้ ไหลเวียน
姜炭 เจียงถ่าน (ชิงแก่เผาเป็นถ่าน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ปอดและ กระเพาะอาหาร ระวังอาเจียน ระงับไอ ดูดซับพิษ
麻黄 หมาหวง	ตัวยาช่วย	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจาย ชีพอด บรรเทาหอบ
白芥子 ไปเจี้ยจื่อ (เมล็ดพรรณผักกาด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	อุ่นปอด ช่วยให้ไหลเวียน ขับเสมหะ ระงับไอ บรรเทา อาการหอบ กระจายการคั่ง สลายเมือกที่สะสมอยู่ใต้ ผิวหนังและระหว่างกล้ามเนื้อ ระงับปวด
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยสูตรที่เป็นตัวยาลึก มีสรรพคุณบำรุงและช่วยให้เลือดอุ่น ลู่เจียวเจียว เป็นตัวยาละอิม ช่วยบำรุงไขกระดูกและช่วยเพิ่มพลัง (精 หมายถึง สารจำเป็นในร่างกาย) ทำให้เอ็นและ กระดูกแข็งแรง และช่วยเสริมสรรพคุณในการบำรุงเลือดของสูตร ตัวยาคือ ใต้แก๊ เจียงถ่านและโร่วก๊วย (เอียนเฟิ่น) มีสรรพคุณช่วยอุ่นและทะลวงเส้นลมปราณ สลายความเย็นที่จับตัว หมากหวงช่วยเปิดขุมชน และกล่อมเนื้อให้กระจายความเย็นออกภายนอก และไปเจียจื่อช่วยขับเมือกที่สะสมระหว่างกล้ามเนื้อ กับไตผิวหนัง เชิงกันเฉาเป็นตัวยานำพา มีสรรพคุณจัดพิษและปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาสุกกลอน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยกลุ่มอาการหยาง หรือมีอาการกำกวมระหว่างกลุ่มอาการหยางและอิน หรือผู้ป่วย ที่มีอาการอินพร่องและมีความร้อน และตำรายานี้ห้ามใช้หมากหวงเกินปริมาณที่กำหนด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: การศึกษาในผู้ป่วยวัณโรคปอดที่ตรวจพบเชื้อในเสมหะ เมื่อนำเชื้อ ดังกล่าวมาศึกษาในหลอดทดลอง พบว่ายาต้มสามารถฆ่าเชื้อดังกล่าวได้เมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม มี รายงานการศึกษาวิจัยทางคลินิกหลายฉบับที่แสดงว่าหยางเหอทั้งสามสามารถรักษาผู้ป่วยวัณโรคกระดูก ได้ผลดี นอกจากนี้ ยังพบว่ายาดังกล่าวสามารถรักษาอาการหอบหืดกระดูกสันหลังโป่งออกหรือกระดูกสันหลัง หนาขึ้น หลอดเลือดอักเสบจากภูมิแพ้เลือดอุดตัน ประสาทส่วนกลางอักเสบ ไขกระดูกสันหลังอักเสบชนิด เรื้อรัง แผลมีหนอง หลอดลมอักเสบและไอหอบชนิดเรื้อรัง และการเต้นของหัวใจผิดปกติ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาหยางเหอทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Yanghe Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เหว่ยจิงทัง (苇茎汤)

ตำราต้นตำรับ

千金要方 เขียนจินเอี้ยวฟาง (Thousand Golden Prescriptions)¹

« ค.ศ. 652 Sun Simiao (孙思邈 ชุนซือเหมี่ยว) »²

ส่วนประกอบ

苇茎	Rhizoma Phragmitis	เหว่ยจิง	30	กรัม
薏苡仁	Semen Coicis	อี้อี้เหริน	30	กรัม
冬瓜子	Semen Benincasae	ตงกวาจื่อ	24	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับร้อน ละลายเสมหะ ขจัดการคั่งและขับหนอง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีการคั่งของเสมหะร้อนทำให้เป็นฝีในปอด มีอาการไอ เสมหะข้นเหลือง มีหนองเลือดปน มีกลิ่นเหม็นคาว ไอบางคนมีความรู้สึกเจ็บลึก ๆ ในทรวงอก ลิ้นแดง ฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรลิ้นเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีฝีในปอด ปอดอักเสบที่มีเสมหะร้อนในปอด^{1,3}

ตำรับยา เหว่ยจิงถัง (苇茎汤)

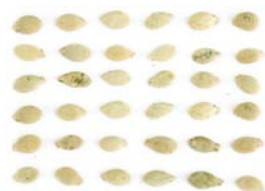

หว่อยจิง (苇茎)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

ตงกวาจื่อ (冬瓜子)

2 เซนติเมตร

เถาเหริน (桃仁)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芎藭 เหว่ยจิง (หญ้าขมิ้น)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็นมาก	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน กระหายน้ำ เพิ่มความชุ่มชื้น ให้ปอดและกระเพาะอาหาร ระงับคลื่นไส้อาเจียน ระงับไอ มีเสมหะเหลืองข้นจากภาวะ ปอดอักเสบ
薏苡仁 อี้เอ่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาเสริม	จืดอมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการบวม น้ำ เสริม บำรุงม้าม บรรเทาอาการ ปวดข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ ขับหนอง
冬瓜子 ตงกวางจื่อ (เมล็ดฟัก)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนของปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการ ปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ และขับหนอง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและ หัวใจไหลเวียนดี กระจาย เลือดคั่ง รักษาภาวะขาด ประจำเดือน ปวดประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเหว่ยจิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณจัดความร้อนในปอด ตัวยาเสริม ได้แก่ อี้เอ่เหรินและตงกวางจื่อ มีสรรพคุณช่วยขับเสมหะร้อน ระบายความชื้น และขับหนอง เถาเหรินเป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น และสลายการคั่งของเลือด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์บรรเทาอาการอ่อนเพลีย และเสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการผื่นในปอด ปอดอักเสบ หลอดลมอักเสบ ไอเรื้อรัง จมูกอักเสบ และชากรไกรบนอักเสบ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรายาเหว่ยจิงทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Weijing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อี้จื่อฟูจื่อไปเจียงसान (薏苡附子败酱散)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี่ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

薏苡仁	Semen Coicis	อี้สิ่เหริน	30	กรัม
败酱草	Herba Patriniae	ไปเจียงเฉ่า	15	กรัม
熟附子	Radix Aconiti Praeparata	สุฟูจื่อ*	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับหนอง ลดบวม^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเป็นฝีที่ก้นหนองในลำไส้ ผิวหนังหายบกร้านเป็นเกล็ด เล็บบางฉีกแตกง่าย ไม่มีไข้ หนองตึง ปวดแน่นบริเวณด้านล่างของช่องท้องด้านขวา เมื่อกดแล้วรู้สึกนิ่ม ชีพจรเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยได้ตั้งแต่อักเสบเรื้อรังที่ก้นหนองแล้ว^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

* ฟูจื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา อี้้อฟูจื่อไปเจียงसान (薏苡附子败酱散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเจียงเฉ่า (败酱草)
2 เซนติเมตร

สุฟูจื่อ (熟附子)
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
薏苡仁 อื้อเหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการบวม น้ำ เสริม บำรุงม้าม บรรเทาอาการปวด- ข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดอักเสบ ลำไส้อักเสบ ขับหนอง
败酱草 ไปเจียงเฉ่า	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ขับพิษ สลายฝี ขับหนอง สลายเลือดคั่ง ระงับปวด
熟附子 สุฟู่จื่อ (รากแขนงของ โหระเดือยไก่ที่ผ่าน การฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)	ดึงหยางให้กลับคืนมา เสริม หยาง บำรุงธาตุไฟ สลาย ความเย็น ระงับปวด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ อื้อเหริน มีสรรพคุณระบายความชื้น ลดบวม ตัวยาเสริมคือ ไปเจียงเฉ่า ช่วยขับกระจายเลือดคั่งและขับหนอง สุฟู่จื่อเป็นตัวยาช่วย ใช้ในปริมาณน้อย รสเผ็ดร้อน มีฤทธิ์สลายความเย็นชื้น ทำให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

กระทรวงสาธารณสุขไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในกรณีไส้ติ่งอักเสบเฉียบพลันที่ยังไม่กลัดหนอง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาโรคไส้ติ่งอักเสบทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง หนองน้ำดีอักเสบเรื้อรัง และโพรงกระดูกเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัมวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธิรวัฒน์ ตั้งอรัมวงศ์. ตำรับยาอู่ฟู่จื่อไปเจียงसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Yiyi Fuzi Baijiang San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

บทที่ 8

ข้อมูลวิชาการของตัวยา

คุณสมบัติและรสของตัวยาจะบ่งบอกถึงสรรพคุณของยา การแพทย์แผนจีนได้แบ่งคุณสมบัติของตัวยาออกเป็น 4 อย่าง ได้แก่ เย็น-ร้อน อุณหภูมิ-สุขุม ซึ่งคุณสมบัติของยาจะขึ้นกับการออกฤทธิ์ของตัวยา เมื่อยาเข้าสู่ร่างกายแล้วจะมีกลไกการออกฤทธิ์และประสิทธิผลการรักษาแตกต่างกัน ตัวยาแต่ละชนิดจะมีรสชาติไม่เหมือนกัน เนื่องจากมีองค์ประกอบทางเคมีแตกต่างกัน ทำให้ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและประสิทธิผลการรักษาแตกต่างกันด้วย ตัวยาที่มีรสชาติเหมือนกันจะมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาใกล้เคียงกัน แพทย์แผนจีนแบ่งรยาออกเป็น 5 รส ได้แก่ รสเผ็ด (ฉุนซ่า) รสหวาน (ชุ่ม) รสเปรี้ยว รสขม และรสเค็ม นอกจากนี้ แพทย์แผนจีนยังจัด “รสจืด” เข้าไว้ใน “รสหวาน” เนื่องจากทั้งสองรสมักใช้ร่วมกัน และจัด “รสฝาด” เข้าไว้กับ “รสเปรี้ยว” ซึ่งรายละเอียดสรรพคุณของตัวยาแต่ละชนิดสามารถอ่านได้จากตำรับยาจีนซึ่งมีตัวยาเหล่านี้เป็นส่วนประกอบ

ตัวยาต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาจีนในหนังสือเล่มนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 115 ชนิด ซึ่งสามารถจำแนกตามคุณสมบัติของตัวยา ดังนี้

1. คุณสมบัติเย็น: กุยป๋น เกอเกิน จินอินฮวา จื่อหมู่ จื่อเซอ จื่อสือ เจอเซี่ย จื่อไม่ ไฉหู ชวนเป้ยหมู่ เซอเจียนจื่อ เซอไปเจีย เซอเสา ซังไปผี้ ซังเยี่ย ซาเซิน ชันจื่อจื่อ ตงกวาจื่อ ตันชิน ต้าหวง ตี้หลง ตี้หวง เติงชิน ป้อเหอ เปียนชวี ไป่เจียงเฉา ไป่เวย์ ไป่เหอ มั่นจิงจื่อ มู่ทง ไม่ตง ยวี่จู้ ลือเกา เสาเหยา เสวียนชิน หมางเซียว หมู่ตันผี้ หวงจิน หวงป้อ หวงเหลียน หวาสือ เหว่ยจิง ไหวฮวา อี้เอ่เหริน

2. คุณสมบัติร้อน: เฉ่าอู๋ โร่วกั๋ว กันเจียง ฟู่จื่อ หวูจฺยหฺวี่

3. คุณสมบัติอุ่น: กุยจื่อ เกาเปิ่น ชวนตงฮวา จิงเจี่ย จิงหมี่ จื่อซุจื่อ จื่อซุเยี่ย จื่อหฺวัน เจินผี้ ซงไป่ ชวนชฺยง ชวนอู๋ ซังจู้ เซียงหฺว ซิงเหริน จีชิน ชูซาเหริน ตังกุย ตันโต้วฉื่อ ต้าเจ่า ต้าฟู่ผี้ ตู๋หฺว เตียนหนันซิง ปั้นเซี่ย ไป่จื่อ ไป่จู้ ไป่เจี่ยจื่อ ไป่เจียน ไป่ปู้ ไป่เปียนโต้ว ผางเฟิง มู่เซียง โร่วโต้วไชว ลู่เจียวเจียว เลินชวี หมาหวง หรูเซียง เหวรินชิน เทอจื่อ ไท่เซิน อ้ายเยี่ย อี้ถั่ง อู่เว่ยจื่อ เออร์จู้ โฮ้วผอ

4. คุณสมบัติสุขุม: กันเฉ่า จูหลิง เจี่ยเกิง ชันเหยา ซานเหลิง เซียงฟู่ เกาเหริน ไป่กว่อ ผูลิง ผูลิงผี้ ม่อเหยา ไม่หยา เหลียนจื่อ ไหลผู่จื่อ อาเจียว อิงชู่เค่อ

เมื่อจำแนกตัวยา 115 ชนิดดังกล่าวตามรสของตัวยา พบว่าตัวยาบางชนิดมีเพียงรสเดียว แต่ตัวยาส่วนใหญ่มีหลายรสผสมกัน ดังนี้

1. รสเผ็ด (ฉุนซ่า): เกาเปิ่น กั้นเจียง จิงเจี้ย จื่อซู่จื่อ จื่อซู่เยี่ย ชวนชุนง ซี้ซิ่น ป้อเหอ ปั้นเซี่ย ไป่จื่อ ฟู่จื่อ เป็นต้น

2. รสหวาน (จืด): กั้นเฉ่า จิงหมี่ จินอินฮวา ต้าเจ่า อาเจียว อี้ถั่ง เป็นต้น

3. รสเปรี้ยว (ฝาด): อิงซู่เค่อ เป็นต้น

4. รสขม: เซ้อเส้า ชันจื่อจื่อ ซิงเหริน ตันเซิน ต้าหวง หวงจิน หวงป้อ หวงเหลียน เป็นต้น

5. รสเค็ม: ตี้หลง ไห่เซิน ลู่เจียวเจียว เป็นต้น

ตัวยาที่มีหลายรสผสมกัน เช่น ชังจู้ (เผ็ดอมขม) ตี้หวง (หวานอมขม) เสวียนเซิน (ขมอมหวาน) เหมรินเซิน (หวานอมขมเล็กน้อย) เป็นต้น

ในบทนี้จะกล่าวถึงเฉพาะข้อมูลวิชาการของตัวยาต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาในหนังสือเล่มนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ชื่อตัวยา** ใช้ชื่อจีนตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China 2005) เพื่อความเป็นสากล โดยสะกดเสียงคำอ่านเป็นภาษาไทยทับศัพท์ คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน

2. **แหล่งที่มา** กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย และอธิบายว่าตัวยาแต่ละชนิดนั้นได้จากส่วนของพืชหรือสัตว์ โดยระบุชื่อวิทยาศาสตร์ตามระบบการตั้งชื่อแบบทวินาม (binomial nomenclature) ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุล (genus) และชนิด (species) เขียนด้วยตัวเอน และหากตัวยาชนิดใดสามารถระบุพันธุ์ (variety) ได้ก็จะระบุไว้หลังชื่อ โดยใช้ตัวย่อ var. ตามด้วยชื่อพันธุ์ หลังชื่อชนิดจะตามด้วยชื่อย่อของผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ (author name) พร้อมระบุว่าอยู่ในวงศ์ (family) ไใด ในกรณีที่ต้องมีวิธีพิเศษในการเตรียมตัวยา เช่น การฆ่าฤทธิ์ยา การผัด เป็นต้น จะอธิบายรายละเอียดวิธีเตรียมโดยสังเขป

3. **ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง** เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตัวยา แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา การศึกษาทางคลินิก การศึกษาความปลอดภัย ข้อห้ามใช้และข้อควรระวังในการใช้ โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป

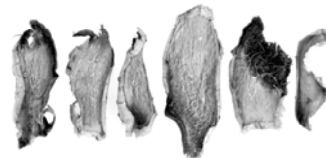
4. **ภาพประกอบ** แต่ละตัวยาจะมีภาพประกอบ และใช้มาตราส่วนเป็นเซนติเมตร

5. **เอกสารอ้างอิง** จะอยู่ข้างท้ายของตัวยาแต่ละชนิด

กันเจียง (干姜)

กันเจียง [ชิงแก่แห้ง (Rhizoma Zingiberis)]

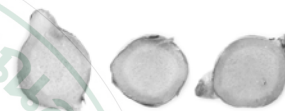
คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Zingiber officinale* (Willd.) Rosc. วงศ์ Zingiberaceae¹

กันเจียง (干姜)

เซียงเจียง (生姜) [ชิงแก่สด (Rhizoma Zingiberis Recens)]

คือ เหง้าสดของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Zingiber officinale* (Willd.) Rosc. วงศ์ Zingiberaceae¹

เซียงเจียง (生姜)

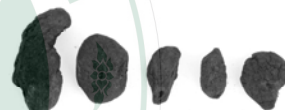
เจียงจือ (姜汁) (น้ำคั้นชิงแก่สด) เตรียมโดย

นำเซียงเจียงมาคั้นเอาน้ำ¹

เจียงถ่าน (姜炭) [ชิงแก่เผาเป็นถ่าน

(Rhizoma Zingiberis Praeparatum)] เตรียมโดยนำ

กันเจียงที่สะอาดใส่กระทะ ผัดโดยใช้ไฟแรง จนกระทั่งผิวนอกของตัวยามีสีดำไหม้ เนื้อในเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม พรหมน้ำเล็กน้อย นำออกจากเตา ทิ้งไว้ให้เย็น²⁻⁵

2 เซนติเมตร
เจียงถ่าน (姜炭)

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำของเซียงเจียงทางปากสัตว์ทดลองหลายชนิดพบว่ามียฤทธิ์ต้านอาเจียน⁶ โดยไม่ได้ออกฤทธิ์ที่ระบบประสาทส่วนกลาง แต่ออกฤทธิ์โดยตรงที่ระบบทางเดินอาหาร^{6,7} สารออกฤทธิ์คือ shogaols และ zingerone⁶ เจียงจือความเข้มข้นต่ำ ๆ จะเพิ่มแรงบีบตัวของลำไส้หนูโดยไม่ทำให้ความตึงตัวของลำไส้เปลี่ยนแปลง แต่ความเข้มข้นสูงจะลดแรงบีบตัวและความตึงตัวของลำไส้อย่างชัดเจน⁸ สารที่มีผลต่อการบีบตัวของลำไส้คือ 6-gingerol และ 6-shogaol^{9,10} แต่การออกฤทธิ์ของสารทั้งสองจะขึ้นกับวิธีการให้ยา เช่น เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำจะยับยั้งการบีบตัว แต่ถ้าให้ทางปากจะกระตุ้นการบีบตัว⁹ เมื่อให้สารสกัดน้ำของเซียงเจียงความเข้มข้น 25% ในขนาด 200 มิลลิลิตร ทางปากสุนัข จะกระตุ้นการหลั่งน้ำย่อยอาหารได้นาน 24 ชั่วโมง⁶ เมื่อให้สารสกัดน้ำร้อนทางปากหนูขาวสามารถลดอาการบวมได้ โดยยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอักเสบ⁹ สารสกัดเอทานอลของกันเจียงขนาด 50-800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมียฤทธิ์

ระงับปวด และสารสกัดในขนาดเดียวกันเมื่อให้ทางปากหนูขาวมีฤทธิ์ต้านอักเสบ¹¹ สาร 6-shogaol และ 6-gingerol ขนาด 70-140 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ทางปากหนูขาว มีฤทธิ์ระงับปวด ลดไข้¹² อย่างไรก็ตาม พบว่าเมื่อผสมผงยาในอาหารให้หนูขาวกิน 5 วัน ไม่ทำให้อุณหภูมิร่างกายเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อฉีดสาร 6-gingerol เข้าช่องท้อง ขนาด 2.5 หรือ 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้อุณหภูมิร่างกายลดลงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นไปได้ว่าสาร 6-gingerol มีฤทธิ์ลดอุณหภูมิของร่างกาย แต่สารอื่นในเจียงมีฤทธิ์ในทางตรงกันข้าม¹³ นอกจากนี้ สาร 6-shogaol มีฤทธิ์ระงับไอ¹⁰ สาร gingerols มีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบของหัวใจ¹² ทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้น⁶ และสารในน้ำมันหอมระเหย เช่น 6- และ 10-gingerol มีฤทธิ์กระตุ้นการหลั่งน้ำดี⁹ เจียง (ถ่าน) มีฤทธิ์ห้ามเลือด^{3,4}

การศึกษาทางคลินิก: เจียงมีสรรพคุณรักษาไข้หวัดจากการกระทบลมเย็น บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ท้องเสีย¹⁴ เจียง (ถ่าน) มีสรรพคุณรักษาอาการเอ็นพร่องแล้วทำให้เลือดออก เช่น อาเจียนเป็นเลือด อุจจาระมีเลือดปน เลือดออกที่มดลูก ปวดประจำเดือน เป็นต้น^{4,5,15} ขนาดที่ใช้ของเจียงสำหรับบรรเทาอาการอาเจียนต้องสูงเพียงพอ เช่น เจียงจื่อ ความเข้มข้น 5% ขนาด 30 มิลลิลิตร ไม่มีฤทธิ์ต้านอาเจียน แต่ความเข้มข้น 10-50% จะมีฤทธิ์⁶ การศึกษาประสิทธิผลทางคลินิกของเจียง พบว่าผงยาขนาดอย่างน้อย 1 กรัม สามารถบรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียนในผู้ป่วยหลังผ่าตัด¹⁶ และผงยาขนาดวันละ 1 กรัม มีประสิทธิผลสำหรับอาการเมารถเมาเรือ และอาการคลื่นไส้อาเจียนในสตรีมีครรภ์^{17,18} ขนาดยาสำหรับบรรเทาอาการเมาเรือในผู้ใหญ่และเด็กอายุมากกว่า 6 ปี คือ รับประทานครั้งละ 0.5 กรัม วันละ 2-4 ครั้ง⁹ ขนาดสำหรับลดอาการคลื่นไส้อาเจียนในสตรีมีครรภ์คือ ผงยา 250 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้ง⁹ หรือเตรียมเป็นชาชงจากเชิงเจียง⁷ เมื่อให้ยาฉีดเชิงเจียงและสารสกัดความเข้มข้น 5-10% เข้าที่ตำแหน่งปวดในคนไข้รูมาติกหรือปวดหลังเรื้อรัง พบว่าสามารถลดอาการปวด ข้อบวม และทำให้การทำงานของข้อเป็นปกติ^{6,9} และการให้ผงยาทางปากในคนไข้รูมาติกหรือมีความผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก สามารถลดการปวดบวมในระดับต่าง ๆ ได้⁹

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดน้ำคั้นเชิงเจียงความเข้มข้น 20% เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 1.5 กรัม/กิโลกรัม อาการพิษที่ทำให้สัตว์ตาย คือ ชักและหยุดหายใจ¹⁹ ยาฉีดเชิงเจียงขนาด 625 เท่าของขนาดรักษา เมื่อฉีดเข้ากล้ามเนื้อหนูถีบจักร ไม่ทำให้ระคายเคืองหรือไม่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก⁶ สาร 6-gingerol และ shogaols มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ แต่ น้ำคั้นเชิงเจียงและสาร zingerone มีฤทธิ์ต้านการก่อกลายพันธุ์⁹

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: การใช้ผงยาขนาด 250 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้ง ในสตรีมีครรภ์ ไม่ทำให้กำเนิดทารกวิรูป⁹ แต่ในบางเภสัชตำรับจะมีข้อห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์²⁰ อาการข้างเคียงที่อาจจะพบได้ คือ อาการไม่สบายในระบบทางเดินอาหาร นอนไม่หลับ²¹⁻²²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press, Inc., 2003.
3. National Chinese Herbal Medicine Committee. A Corpus of National Chinese Herbal Medicine. Vol. I. 1st ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.
4. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
7. Thorne Research. Monograph: *Zingiber officinale* (Ginger). Alt Med Rev 2003; 8(3): 331-5.
8. สร้อยศิริ ทวีบุรณ. ชิง. ใน: บพิตร กลางกัลยา, นงลักษณ์ สุขวานิชย์ศิลป์ (บรรณาธิการ). รายงานผลการศึกษาโครงการการประเมินประสิทธิภาพและความปลอดภัยของยาสมุนไพร. นนทบุรี: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, 2544.
9. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.
10. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
11. Ojewole JA. Analgesic, antiinflammatory and hypoglycaemic effects of ethanol extract of *Zingiber officinale* (Roscoe) rhizomes (Zingiberaceae) in mice and rats. Phytother Res 2006; 20(9): 764-72.
12. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
13. Ueki S, Miyoshi M, Shido O, Hasegawa J, Watanabe T. Systemic administration of [6]-gingerol, a pungent constituent of ginger, induces hypothermia in rats via an inhibitory effect on metabolic rate. Eur J Pharmacol 2008; 584(1): 87-92.
14. Zhao GB. Rhizoma Zingiberis Recens: sheng jiang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
15. National Chinese Herbal Medicine Committee. A Corpus of National Chinese Herbal Medicine. Vol. I. 1st ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.
16. Chaiyakunapruk N, Kitikannakorn N, Nathisuwan S, Leepakobboon K, Leelasattagool C. The efficacy of ginger for the prevention of postoperative nausea and vomiting: A meta-analysis. Am J Obstet & Gynecol 2006; 194: 95-9.
17. Ernst E, Pittler MH. Efficacy of ginger for nausea and vomiting: a systematic review of randomized clinical trials. Br J Anaesth 2000; 84(3): 367-71.
18. Borrelli F, Capasso R, Aviello G, Pittler MH, Izzo AA. Effectiveness and safety of ginger in the treatment of pregnancy-induced nausea and vomiting. Obstet Gynecol 2005; 105(4): 849-56.
19. สถาบันวิจัยสมุนไพร. เอกสารวิชาการสมุนไพร. นนทบุรี: กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2543.
20. Blumenthal M, Goldberg A, Brinckman J. Herbal Medicine. Expanded Commission E Monographs. MA: Integrative Medicine Communications, 2000.
21. Betz O, Kranke P, Geldner G, Wulf H, Eberhart LH. Is ginger a clinically relevant antiemetic? A systematic review of randomized controlled trials. Forsch Komplementarmed Klass Naturheilkd 2005; 12(1): 14-23.
22. Ali BH, Blunden G, Tanira MO, Nemmar A. Some phytochemical, pharmacological and toxicological properties of ginger (*Zingiber officinale* Roscoe): a review of recent research. Food Chem Toxicol 2008; 46(2): 409-20.

ก้นเจ้า (甘草)

ก้นเจ้า หรือ เชิงก้นเจ้า (生甘草) [ชะเอมเทศ (Radix Glycyrrhizae)] คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glycyrrhiza uralensis* Fisch., *G. inflata* Bat., *G. glabra* L. วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)¹

ก้นเจ้า (จื่อ) [甘草 (炙)] [ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง (Radix Glycyrrhizae Praeparata)] เตรียมโดยนำน้ำผึ้งบริสุทธิ์มาเจือจางด้วยน้ำต้มในปริมาณที่เหมาะสม ใส่ก้นเจ้าที่หั่นเป็นแว่น ๆ หรือเป็นชิ้น ๆ อัตราส่วนของตัวยา:น้ำผึ้ง เท่ากับ 4:1 แล้วคลุกให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่เพื่อให้ น้ำผึ้งซึมเข้าในตัวยา จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟระดับปานกลาง จนกระทั่งมีสีเหลืองเข้มและไม่เหนียวติดมือ นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น²

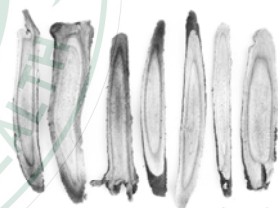
ก้นเจ้า (เฉา) [甘草 (炒)] เตรียมโดยนำก้นเจ้าที่หั่นเป็นแว่น ๆ หรือเป็นชิ้น ๆ ใส่ในภาชนะที่เหมาะสม ผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเข้มขึ้น นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น²

ก้นเจ้า (甘草)

ก้นเจ้า (จื่อ) [甘草 (炙)]

ก้นเจ้า (เฉา) [甘草 (炒)]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ก้นเจ้ามีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมน

จากต่อมหมวกไต ทำให้มีการเก็บกักน้ำในร่างกาย ลดการขับออกของน้ำและเกลือโซเดียมทางปัสสาวะ³ และมีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารออกฤทธิ์คือ glycyrrhizin และ glycyrrhetinic acid⁴⁻⁶ สาร glycyrrhizin และส่วนสกัดที่ไม่มีสาร glycyrrhizin มีฤทธิ์กดการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน และต้านอาการแพ้ การฉีดสาร glycyrrhizin เข้าช่องท้องหนูตะเภา สามารถลดอาการผิวหนังอักเสบจากการสัมผัส แต่เมื่อให้ทางปากพบว่าไม่มีฤทธิ์⁷ สาร glycyrrhizin, glycyrrhetinic acid และสารกลุ่มฟเลโวน มีฤทธิ์รักษาแผลในกระเพาะอาหารโดยลดการหลั่งกรดในกระเพาะอาหาร และเพิ่มการสร้างเมือกเพื่อปกป้องเยื่อในกระเพาะอาหาร^{3,7} สารกลุ่มฟเลโวนยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Helicobacter pylori* ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการ

เกิดแผลในกระเพาะอาหาร⁵ สารกลุ่มเฟลโวน^{3,4,7} และสาร glycycomarin⁸ มีฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้เล็ก สาร glycyrrhizin มีฤทธิ์ระงับไอบรรเทาอาการระคายเคือง กระตุ้นการหลั่งเมือกในหลอดลม และขับเสมหะ⁷ มีฤทธิ์ต้านพิษ³ และต้านเชื้อไวรัสหลายชนิด เช่น ริม อีสุกอีใส เอเดิลส์ ตับอักเสบนิดเอและซี งูสวัด^{3,6} สาร glycyrrhizin และส่วนสกัดของเฟลโวนอยด์มีฤทธิ์ปกป้องตับ^{6,7}

การศึกษาทางคลินิก: กันเฝ้ามีสรรพคุณระบายนความร้อน ขับพิษ ระงับไอบ ขับเสมหะ โดยทั่วไปมักใช้เข้าในตำรับยารักษาอาการไอที่มีเสมหะมาก พิษจากฝีแผล คอบวมอักเสบ หรือพิษจากยาและอาหาร โดยสามารถช่วยระบายนความร้อนและขับพิษได้^{9,10} กันเฝ้าใช้ได้ผลกับผู้ป่วยโรคต่อมหมวกไตพิการ (Addison's disease) อย่างอ่อนๆ แต่ถ้าอาการรุนแรง การใช้เดี่ยวๆ จะไม่ได้ผล ต้องใช้ร่วมกับยากกลุ่ม corticosteroids³ การรับประทานกันเฝ้าขนาด 2.5-5 กรัม วันละ 3 ครั้ง นาน 3 สัปดาห์ สามารถรักษาแผลในกระเพาะอาหารได้³ การใช้ส่วนสกัดที่ขจัดสาร glycyrrhizin ออก ขนาด 380 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง ให้ผลดีเทียบเท่ายาลดกรด และยา cimetidine⁷ สาร glycyrrhizin มีสรรพคุณรักษาตับอักเสบริ้วรังชนิดซี³ ครีมที่เตรียมจากสาร glycyrrhizin ความเข้มข้น 2% ทาวันละ 6 ครั้ง ในผู้ป่วยริมที่ปาก พบว่าสามารถลดอาการปวดและกลืนลำบากได้ภายใน 24-48 ชั่วโมง และแผลจะค่อยๆ หายภายใน 24-72 ชั่วโมง³ การฉีดสาร glycyrrhizin 20 มิลลิกรัม เข้าหลอดเลือดดำ 6 ครั้ง ภายใน 1 เดือน สามารถลดอาการปวดในผู้ป่วยงูสวัด แต่ความแรงในการออกฤทธิ์น้อยกว่ายา acyclovir⁵ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาการใช้สาร glycyrrhizin ในผู้ป่วยโรคเอดส์ โดยการฉีดเข้าหลอดเลือดดำในขนาด 400-1,600 มิลลิกรัม จำนวน 6 ครั้ง ภายใน 1 เดือน พบว่าผู้ป่วยมีสารก่อภูมิคุ้มกันต้านต่อเชื้อเอชไอวี HIV p24 ลดลงหรือให้ผลลบ³ กันเฝ้าต้มน้ำผึ้งมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันแรงกว่ากันเฝ้าที่ไม่ได้ต้มน้ำผึ้ง จัดเป็นตัวยามีสรรพคุณบำรุงชีวิตที่ดีที่สุดชนิดหนึ่งในทางคลินิก²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายทั้งหมด (LD₁₀₀) เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนัง มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 3.6 กรัม/กิโลกรัม³ ขนาดของสาร glycyrrhizin ต่ำสุดที่ทำให้หนูถีบจักรตาย เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนัง มีค่าเท่ากับ 1 กรัม/กิโลกรัม³ ค่า LD₅₀ ของส่วนสกัดเฟลโวนอยด์ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 760 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³ ค่า LD₅₀ ของสาร glycyrrhetic acid เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเท่ากับ 308 มิลลิกรัม/กิโลกรัม⁶ การให้สาร glycyrrhetic acid ขนาดสูง (1,250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) ในหนูถีบจักร จะเกิดการหายใจ และทำให้น้ำหนักลดลง³ การศึกษาพิษเรื้อรัง พบว่าเมื่อให้กันเฝ้าขนาด 0.3-0.6 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูขาว นาน 90 วัน ไม่ทำให้เกิดอาการพิษ⁴ เมื่อให้สารสกัดทางปากหนูตะเภา ใน

ขนาดเทียบเท่าผงยา 2 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 6 สัปดาห์ พบว่าทำให้น้ำหนักตัวหนูเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่ไม่มีอาการบวม ต่อมหมวกไตมีน้ำหนักลดลง ไตผิดปกติเล็กน้อย³ เมื่อให้กัณฑ์ทางปากหนูขนาด 2.5 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 3 สัปดาห์ พบว่าการเพิ่มของน้ำหนักตัวน้อยกว่ากลุ่มควบคุม จำนวนเม็ดเลือดลดลง ต่อมไทมัสมีน้ำหนักลดลง แต่เมื่อหยุดให้ยา อาการต่าง ๆ จะกลับคืนเป็นปกติ⁴ การให้สาร glycyrrhizin ขนาดสูง (20-30 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) นานกว่า 1 สัปดาห์ จะทำให้หนูมีอาการบวม แต่อาการจะหายไปเมื่อหยุดยา⁵ กัณฑ์ไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ และไม่ทำให้เกิดการกลายพันธุ์ในสัตว์ทดลอง⁷

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: จากการศึกษาทางคลินิก พบว่าการใช้กัณฑ์ขนาดสูงหรือขนาดต่ำเป็นเวลานาน ๆ จะทำให้ผู้ป่วยมีอาการบวม แขนขาอ่อนแรง กล้ามเนื้อชา เวียนศีรษะ ความดันโลหิตสูง โพแทสเซียมต่ำ จึงต้องระวังการใช้ในผู้สูงอายุ ผู้ป่วยโรคไตและโรคหัวใจ เนื่องจากจะทำให้ความดันโลหิตสูงและมีเลือดคั่งที่หัวใจ³ ขนาดใช้ที่ปลอดภัยของกัณฑ์ในผู้ใหญ่สุขภาพดีคือ 1-5 กรัม/วัน⁶ ห้ามใช้กัณฑ์ในผู้ป่วยความดันโลหิตสูง ตับแข็ง มีภาวะโพแทสเซียมต่ำ และสตรีมีครรภ์⁷ กัณฑ์มีอันตรกิริยากับสมุนไพรอื่นตามที่ระบุไว้ในการแพทย์แผนจีนคือ เมื่อใช้เหยินฮวา (芫花 *Daphne genkwa*) ร่วมกับกัณฑ์ จะทำให้เกิดพิษมากกว่าใช้เดี่ยว ๆ และฤทธิ์ขับปัสสาวะและระบายของเหยินฮวาถูกยับยั้ง กัณฑ์ขนาดต่ำ ๆ จะลดความเป็นพิษของตั๊กจี้ (大戟 *Euphorbia pekinensis*) แต่ในขนาดสูงจะเพิ่มความเป็นพิษ เมื่อให้กัณฑ์ร่วมกับกัณฑ์ (甘遂 *Euphorbia kansui*) พบว่าทำให้เกิดอาการพิษในหนูตะเภา เช่น กระเพาะอาหารพองอืดจนตาย แต่เมื่อให้ร่วมกับไต้เจ้า (海藻 *Sargassum fusiforme*) ทางปากกระต่าย ไม่พบอาการไม่พึงประสงค์ใด ๆ³

หมายเหตุ: กัณฑ์ (จื่อ) มีคุณสมบัติอุ่น มีรสหวาน มีสรรพคุณบำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร เสริมชี ทำให้การเดินของชีพจรมีแรงและกลับคืนสภาพปกติ โดยทั่วไปมักใช้ในตำรายารักษาอาการม้ามและกระเพาะอาหารอ่อนเพลีย ไม่มีแรง ชีพจรหัวใจพร่อง ปวดท้อง เส้นเอ็นและชีพจรตึงแข็ง ชีพจรเต้นไม่สม่ำเสมอ และชีพจรเต้นหยุดอย่างมีจังหวะ การศึกษาปริมาณ glycyrrhizic acid ในกัณฑ์ที่ผัดและไม่ได้ผัดน้ำผึ้ง พบว่ากัณฑ์ผัดน้ำผึ้งจะมีปริมาณสารดังกล่าวน้อยกว่ากัณฑ์ที่ไม่ได้ผัดร้อยละ 47-60 โดยขึ้นกับคุณภาพของเครื่องยา²

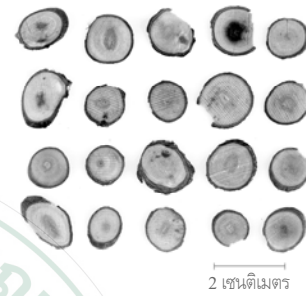
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. Thorne Research. Monograph: *Glycyrrhiza glabra*. Alt Med Rev 2005; 10(3): 230-7.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
8. Sato Y, Akao T, He JX, Nojima H, Kuraishi Y, Morota T, Asano Y, Tani T. Glycycomarin from Glycyrrhizae Radix acts as a potent antispasmodic through inhibition of phosphodiesterase 3. J Ethnopharmacol 2006; 105(3): 409-14.
9. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
10. Zhou QL, Wang BX. Radix Glycyrrhizae: gan cao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ก้วยจื่อ (桂枝)

ก้วยจื่อ (桂枝) [กิ่งอบเชยจีน (Ramulus Cinnamomi)] คือ กิ่งอ่อนแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cinnamomum cassia* Presl วงศ์ Lauraceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดไข้ และระบายความร้อนอย่างอ่อน ๆ ในหนูถีบจักรและกระต่าย เมื่อฉีดสาร cinnamaldehyde ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักใน น้ำมันหอมระเหย เข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 125 และ 250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม หรือให้ทางปากในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ สงบจิตใจ สารสกัดขนาดเทียบเท่าผงยา 0.01-0.2 กรัม มีฤทธิ์ต้านการแข็งตัวของเลือดในหลอดทดลอง นอกจากนี้ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียและไวรัสบางชนิด^{3,4}

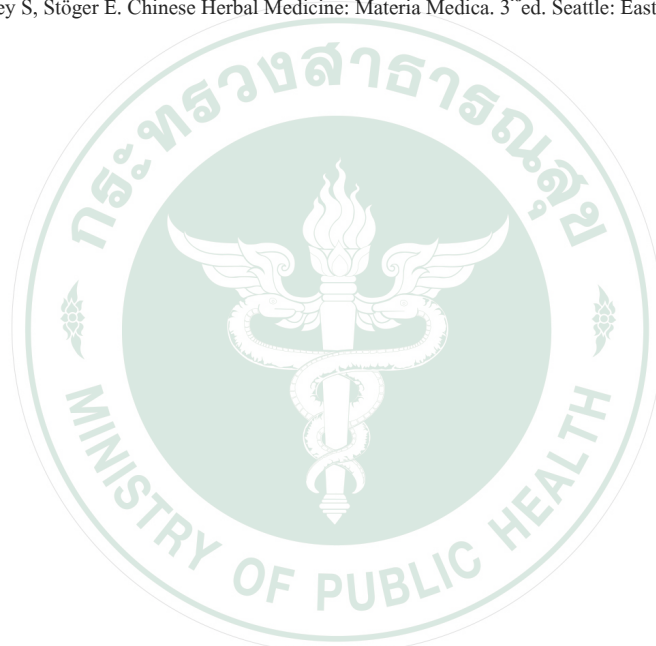
การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปมักใช้ก้วยจื่อเป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการไข้หวัด เนื่องจากการกระตุ้นระบบไหลเวียนโลหิต โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจในเด็ก และอาการหอบเนื่องจาก หลอดลมอักเสบ⁴

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันโดยฉีดสารสกัดน้ำที่มีส่วนประกอบของ น้ำมันหอมระเหยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายหมด (LD_{100}) ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) และไม่มีตัวใดตาย เมื่อให้สารสกัดในเวลากลางวันมีค่าเท่ากับ 1,400, 624.7 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ แต่เมื่อให้สารสกัดในเวลากลางคืนมีค่าเท่ากับ 1,600, 773.6 และ 400 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาของวันมีผลต่อการออกฤทธิ์ของสารสกัด⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากก้วยจื่อมีฤทธิ์กระตุ้นการไหลเวียนของเลือด จึงควร ใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่เลือดออกง่าย สตรีมีครรภ์ หรือสตรีที่มีประจำเดือนมาก ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีไข้ มีภาวะร้อนพร่อง มีความร้อนในเลือดร่วมกับอาเจียน^{5,6}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เติม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Ma JK. Ramulus Cinnamomi: gui zhi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
6. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

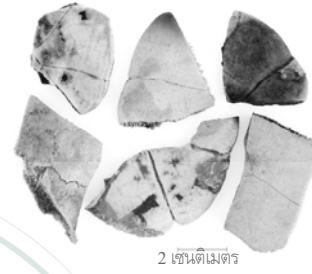
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ก๊วยป๋ัน (ซูเฉ่า) [龟板 (酥炒)]

ก๊วยป๋ัน (ซูเฉ่า) หรือ ก๊วยเจีย (ซูเฉ่า) [龟甲 (酥炒)]

[กระดองเต่าตัว (Carapax et Plastrum Testudinis)]

คือ กระดองทั้งส่วนบนและส่วนท้องของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Chinemys reevesii* (Gray) วงศ์ Emydidae¹ เตรียมโดยนำทรายใส่ในภาชนะที่เหมาะสม แล้วให้ความร้อนที่อุณหภูมิสูง ใส่กระดองเต่าที่สะอาดและแยกเป็นชิ้น ๆ ลงไป คนอย่างสม่ำเสมอจนตัวยากรอบ ผิวนอกสีเหลือง นำออกจากเตา ร่อนเอาทรายออก จุ่มในน้ำส้มสายชู แล้วนำไปทำให้แห้ง¹⁻⁴

2 เซนต์เมตร

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันและต้านเนื้องอกในหนูถีบจักร ช่วยให้มดลูกหดตัวในหนูขาว ต้านภาวะการเกิดไขมันในเลือดและการแข็งตัวของผนังหลอดเลือด กระตุ้น มีฤทธิ์ต่อกลุ่มอาการต่าง ๆ ที่เกิดจากภาวะอินพร่องในหนูขาว ช่วยให้นอนหลับในหนูถีบจักร เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของมดลูกและของอัณฑะ^{5,6}

การศึกษาทางคลินิก: ก๊วยป๋ันมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่ใช้เป็นส่วนประกอบในตำรายาช่วยการทำงานของมดลูกและของอัณฑะดีขึ้น ช่วยบรรเทาอาการวัณโรคปอด ไตอักเสบเรื้อรังเนื่องจากภาวะอินพร่อง และช่วยสงบจิตใจ⁵

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าไม่สามารถหาขนาดของสารสกัดน้ำที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปาก และขนาดสูงสุดของสารสกัดน้ำที่หนูถีบจักรสามารถทนได้ มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 250 กรัม/กิโลกรัม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์ ผู้ป่วยที่มีภาวะกระเพาะอาหารเย็น-ชื้น และท้องเสียเนื่องจากหยางพร่อง⁷

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.

3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
5. Zhang Y, Lin ZB. Plastrum Testudinis: gui ban. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
7. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

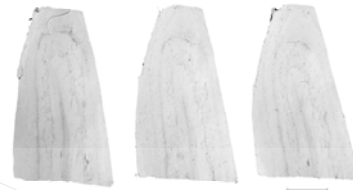

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เก๋อเกิน (葛根)

เก๋อเกิน (*Radix Puerariae Lobatae*) คือ

รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pueraria lobata* (Willd.) Ohwi^{1,2} วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)³

2 เซนติเมตร

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในสัตว์ทดลองพบว่า เก๋อเกินมีฤทธิ์ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น สารกลุ่มกลัยโคไซด์ โดยเฉพาะสาร puerarin มีฤทธิ์ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจคลายตัวและลดอัตราการเต้นของหัวใจ ลดความดันโลหิต^{1,4} ป้องกันและรักษาหัวใจขาดเลือด⁵ ทำให้ระบบการไหลเวียนของเลือดที่สมองดีขึ้น^{1,4} ลดไข้และต้านการชัก^{1,4} นอกจากนี้ สาร puerarin ยังมีฤทธิ์ปกป้องตับจากสาร carbon tetrachloride โดยการยับยั้งเอนไซม์ CYP2E1 และต้านอนุมูลอิสระ⁶

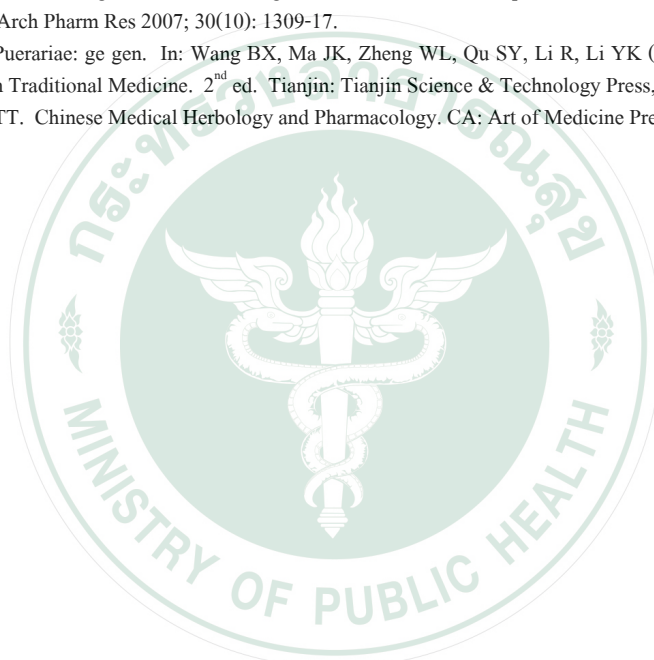
การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดแอลกอฮอล์มีสรรพคุณบรรเทาอาการเจ็บหน้าอก ปวดศีรษะข้างเดียว และไข้หวัด สารสกัดน้ำและสารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวมมีสรรพคุณลดความดันโลหิต⁷

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันโดยการให้สารสกัดแอลกอฮอล์ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 10 และ 20 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกัน 3 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ เมื่อฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์ สารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวม และสาร puerarin เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรพบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 2.1, 1.6 และ 0.74 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้สารสกัดน้ำที่ฉีดสารกลุ่มไอโซเฟลโวนอยด์ออกแล้วทางปาก ฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 4.0, 1.04 และ 2.0 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ การศึกษาพิษกึ่งเรื้อรังเมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์ทางปากหนูถีบจักรวันละ 2 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 2 เดือน ไม่พบอาการข้างเคียงหรืออาการผิดปกติใด ๆ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากสุนัขที่มีความดันโลหิตสูงวันละ 2 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกัน 14 วัน ไม่พบอาการข้างเคียงหรืออาการผิดปกติใด ๆ⁷

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากเก๋อเกินมีคุณสมบัติเย็น อาจทำให้เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียน จึงควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่มีภาวะกระเพาะอาหารเย็นหรือหยางพร่อง และควรระวังการใช้ในฤดูร้อน เมื่อมีเหงื่อออกมากร่วมกับการถูกลมร้อนกระทบ⁸

เอกสารอ้างอิง

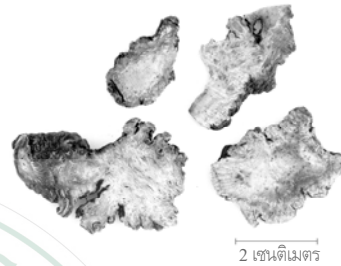
1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washing: Eastland Press Inc., 2003.
2. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
4. Wu L, Qiao H, Li Y, Li L. Protective roles of puerarin and Danshensu on acute ischemic myocardial injury in rats. Phytomedicine 2007; 14(10): 652-8.
5. Hwang YP, Choi CY, Chung YC, Jeon SS, Jeong HG. Protective effects of puerarin on carbon tetrachloride-induced hepatotoxicity. Arch Pharm Res 2007; 30(10): 1309-17.
6. Ma JK. Radix Puerariae: ge gen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เก้าเปิ่น (藁本)

เก้าเปิ่น (Rhizoma et Radix Ligustici) คือ เหง้าและรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ligusticum sinense* Oliv., *L. jeholense* Nakai et Kitag. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร butylphthalide, butylidenephthalide และ ligustilide มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วยสาร prostaglandin $F_{2\alpha}$ โดย butylidenephthalide มีฤทธิ์แรงกว่า ligustilide² เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 7.0 และ 14.0 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ และเมื่อให้ทางปากกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 7.14 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ บรรเทาปวด และสงบจิตใจ สารสกัดน้ำขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดเมื่อฉีดเข้าช่องท้องกระต่าย สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งอาการบีบเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้เล็กและมดลูกกระต่าย สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอล ขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย สาร ligustilide มีฤทธิ์ระงับอาการหอบในหนูตะเภาเมื่อฉีดเข้าช่องท้อง สารสกัดน้ำความเข้มข้น 15-30% มีฤทธิ์ต้านเชื้อราในหลอดทดลอง³

การศึกษาทางคลินิก: เก้าเปิ่นมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นส่วนประกอบของตำรายารักษาอาการปวดศีรษะ เช่น ยาต้มที่ประกอบด้วยเก้าเปิ่น ชวนชุง (川芎 โกฐหัวบัว) ชีซิน (细辛) และชงไป (葱白 หอมจีน) มีสรรพคุณรักษาโรคปวดศีรษะ ตำรายาที่มีเก้าเปิ่นเป็นส่วนประกอบสำคัญสามารถรักษาโรคไมเกรน แน่นหน้าอก ปวดศีรษะจากการกระแทก บาดเจ็บ และแขนขาชา การศึกษาในผู้ป่วยโรคผิวหนังหนังเรื้อรัง จำนวน 139 ราย โดยฉีดยาเตรียมเก้าเปิ่น 50% เข้าใต้ผิวหนังเฉพาะที่ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 5-10 มิลลิเมตร จำนวน 8-20 ครั้ง ขึ้นกับอาการของผู้ป่วย รักษาตาม 1-4 เดือน พบว่าผู้ป่วยจำนวน 46 ราย หายเป็นปกติและไม่กลับมาเป็นอีก ผู้ป่วย 44 ราย ได้ผลดีมาก และผู้ป่วย 47 ราย ได้ผลดี รวมได้ผลร้อยละ 98.56 ผู้ป่วย 2 ราย ไม่ได้ผล คิดเป็นร้อยละ 1.44

นอกจากนี้ ยังพบว่ายาต้มที่เตรียมจากเก๋ากำเป็น (藎本) 15 กรัม และซังจู (苍术 โกลูเซมา) 9 กรัม ใช้รักษาอาการหดเกร็งของกระเพาะอาหาร และปวดท้องได้ผลดี³

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของน้ำมันหอมระเหยและสารสกัดเอทานอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้โดยฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 0.63 มิลลิตร/กิโลกรัม และมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 42.5 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ น้ำมันหอมระเหยเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เทียบเท่ากับผงยา 70.7 กรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากตัวยานี้มีรสเผ็ดร้อนและอุ่น มีฤทธิ์ในการขับกระจาย จึงไม่ควรใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะเนื่องจากอินพรวงหรือเลือดพรวงและมีไข้⁴⁻⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Du XM. Rhizoma Ligustici: gao ben. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.

ชวนตงฮวา (款冬花)

ชวนตงฮวา (Flos Farfarae) คือ ดอกตูมแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Tussilago farfara* L. วงศ์ Asteraceae (Compositae)¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ระงับไอในสุนัขและหนูถีบจักร และขับเสมหะในแมว เมื่อฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์หรืออีเทอร์เข้าหลอดเลือดดำแมวและกระต่าย จะกระตุ้นการหายใจ บางครั้งพบภาวะหยุดหายใจชั่วคราว ซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนหรือหลังการกระตุ้น เมื่อฉีดยาต้มหรือสารสกัดจากแอลกอฮอล์เข้าหลอดเลือดดำแมว จะทำให้ความดันโลหิตลดลงเล็กน้อย หลังจากนั้นจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และออกฤทธิ์อยู่นาน ส่วนสารสกัดอีเทอร์จะเพิ่มความดันโลหิตแมว กระต่าย สุนัข และหนูขาว โดยไม่มีอาการนำของความดันโลหิตลดลงก่อน สารสกัดอีเทอร์ ขนาด 0.2 กรัม จะทำให้แมวที่ฉีดจากการเสียเลือดมีความดันโลหิตสูงขึ้นอย่างเด่นชัด การให้ยาซ้ำไม่มีผลทำให้เกิดความชินยาอย่างรวดเร็ว สารสกัดอีเทอร์มีฤทธิ์ยับยั้งกล้ามเนื้อเรียบของกระเพาะอาหารและลำไส้ และต้านการหดตัวของลำไส้ที่เกิดจากการเหนี่ยวนำของ barium chloride ชวนตงฮวาในขนาดตำมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก แต่ถ้าใช้ในขนาดสูงจะมีฤทธิ์ยับยั้ง²

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์แก่ผู้ป่วยที่มีอาการหอบหืด 36 ราย ขนาด 5 มิลลิลิตร (เทียบเท่าผงยา 6 กรัม) วันละ 3 ครั้ง พบว่าได้ผลดี 27 ราย โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการหอบหืดไม่รุนแรง²

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของยาต้มและสารสกัดแอลกอฮอล์ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 124 และ 112 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สารสกัดอีเทอร์เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 43 กรัม/กิโลกรัม² สาร senkirkine ซึ่งเป็นสารในกลุ่ม pyrrolizidine alkaloids จากชวนตงฮวา มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 220 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ชวนตงฮวามีคุณสมบัติอุ่น จึงควรใช้อย่างระวังกับอาการไอที่เกิดจากความร้อน³ ชวนตงฮวาอาจเกิดอันตรกิริยากับกลุ่มยาลดความดันโลหิต² การใช้ชวนตงฮวาใน

ขนาดสูงมากจะทำให้เป็นลมและหายใจไม่ออก อาการคลื่นไส้เป็นอาการที่พบบ่อย บางรายอาจมีอาการ กระวนกระวาย นอนไม่หลับ³ นอกจากนี้ ชวนตงฮวามีสารกลุ่ม pyrrolizidine alkaloids ซึ่งเป็นพิษต่อตับ เป็นสารก่อมะเร็งและก่อกลายพันธุ์ แต่พบปริมาณต่ำมาก (0.015%) และสารนี้ถูกทำลายได้ด้วยความร้อน ขณะต้มยา⁴ อย่างไรก็ตาม หลายประเทศในยุโรป ห้ามใช้สารกลุ่ม pyrrolizidine alkaloids มากกว่า 1 มิลลิกรัม/วัน⁶ ดังนั้นจึงควรใช้ชวนตงฮวาตามแพทย์สั่งเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
4. Hirono I, Haga M, Fujii M, Matsuura S, Matsubara N, Nakayama M, Furuya T, Hikichi M, Takanashi H, Uchida E, Hosaka S, Ueno I. Induction of hepatic tumors in rats by senkirkine and symphytine. J Natl Cancer Inst 1979; 63(2): 469-72.
5. Cupp M.J. Toxicology and Clinical Pharmacology of Herbal Products. Totowa: Humana Press Inc., 2000.
6. Schulz V, Hansel R, Tyler VE. Rational Phytotherapy-A Physician's Guide to Herbal Medicine, 3rd ed. Berlin: Springer-Verlag, 1998.

จหวีผี (橘皮)

จหวีผี หรือ จหวีหง (橘红) (Exocarpium Citri Rubrum) คือ เปลือกผลสุกเฉพาะส่วนเปลือกสีแดงที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus reticulata* Blanco วงศ์ Rutaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1 และ 2-4 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้ที่แยกจากกายหนูตะเภา และกระต่าย ตามลำดับ สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา สารสกัดเอทานอลความเข้มข้น 20 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ขับเสมหะและบรรเทาอาการหอบในหนูตะเภา และต้านอนุมูลอิสระในหนูขาว น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเสมหะ โดยสารออกฤทธิ์คือ limonene นอกจากนี้ น้ำมันหอมระเหยยังมีฤทธิ์ให้ความอบอุ่น และกระตุ้นการทำงานของระบบกระเพาะอาหารและลำไส้กระต่าย และรักษาน้ำในถุงน้ำดีในสุนัข³

การศึกษาทางคลินิก: จหวีผีมีสรรพคุณรักษาอาการช็อคที่เกิดจากการติดเชื้อ สารสกัดมีสรรพคุณรักษาอาการท้องเสีย บรรเทาอาการแพ้ และอาการจุกเสียดมีเลือดปน น้ำมันหอมระเหยมีสรรพคุณรักษาน้ำในถุงน้ำดี³ ตามการแพทย์แผนจีน จหวีผีมีฤทธิ์แห้งและหอมกว่าเงินผิซึ่งเป็นตัวยาที่ได้จากพืชชนิดเดียวกัน แต่มีประสิทธิผลในการปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย ควบคุมกระเพาะอาหาร และมักได้น้อยกว่า ใช้รักษาอาการอาเจียน เรอ และไอมีเสมหะ¹

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Li W. Pericarpium Citri Reticulatae: chen pi, ju pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

จิงเจีย (荆芥)

จิงเจีย (Herba Schizonepetae) คือ ส่วนเหนือดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Schizonepeta tenuifolia* Briq. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)¹

จิงเจียซูย (荆芥穗) เป็นส่วนช่อดอกแห้งของพืช มีสรรพคุณเหมือนจิงเจีย แต่ฤทธิ์แรงกว่า²

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด³ สาร *d-menthone* มีฤทธิ์ลดไข้ต้านอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบ ที่ความเข้มข้นสูงมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Bacillus tuberculi* ในหลอดทดลอง² น้ำมันจิงเจียมีฤทธิ์ลดไข้ในหนูขาว ช่วยให้จิตใจสงบในกระต่าย บรรเทาอาการหอบในหนูตะเภา และขับเสมหะในหนูถีบจักร ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าทางช่องท้อง หนูถีบจักร มีฤทธิ์ต้านอักเสบ⁴

การศึกษาทางคลินิก: จิงเจียมีสรรพคุณลดไข้และบรรเทาอาการปวดศีรษะในผู้ป่วยที่มีอาการหวัด เจ็บคอ หลอดลมอักเสบและหอบในเด็ก เยื่อตาอักเสบ ระยะแรกของหัด แผลเปื่อย และหิด³ นอกจากนี้ ยังมีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนัง แผลอักเสบมีหนอง และโรคเรื้อนกวาง³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดยาต้มเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 39.8 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้น้ำมันจิงเจียทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีค่า LD₅₀ เท่ากับ 1.1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม และเมื่อให้น้ำมันจิงเจียแก่กระต่าย ขนาด 0.15 มิลลิลิตร/กิโลกรัม (เทียบเท่า 25 เท่าของขนาดใช้ในคน) วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกัน 20 วัน ไม่พบความผิดปกติใดๆ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่อาจพบในผู้ป่วยที่รับประทานจิงเจีย ได้แก่ ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน แน่นหน้าอก ปวดแสบผิวหนังและคัน เมื่อรับประทานปลาและกุ้งหลังจากรับประทานจิงเจีย อาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้⁴ ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้จิงเจียในผู้ป่วยที่มีอาการเหงื่อออกเอง และปวดศีรษะเนื่องจากอินพร่อง²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Ma JK. Herba Schizonepetae: jing jie. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

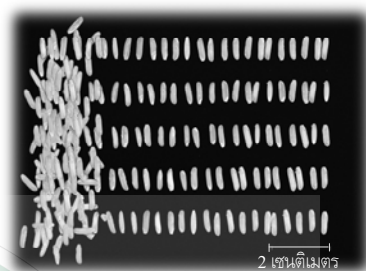
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จิงหมี่ (粳米)

จิงหมี่ [ข้าวเจ้า (Nonglutinous Rice)] คือ เมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* L. วงศ์ Poaceae (Gramineae)^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านมะเร็งตับในหนูถีบจักร²

การศึกษาทางคลินิก: จิงหมี่มีสรรพคุณบำรุงร่างกาย ม้าม กระเพาะอาหารและลำไส้ บรรเทาอาการกระหายน้ำ รักษาบิด และท้องร่วง^{2,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. ชัยโย ชัยชาญพิทยทอ, วชิรา แดนตะวัน, สุรางค์ หอมจันทร์, ลักษณะหญิง รัตสาร (คณะบรรณารักษะ). สมุนไพร ลำดับที่ 01: โครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สารมวลชน จำกัด, 2525.
3. วิฑิต วัฒนวิบูล. อาหารสมุนไพรในทัศนะจีน-ตะวันตก. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2544.

จินอินฮวา (金银花)

จินอินฮวา หรือ **อินฮวา (银花) [ดอกสายน้ำผึ้ง (Flos Lonicerae Japonicae)]** คือ ดอกตูมหรือดอกเริ่มบานที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lonicera japonica* Thunb. วงศ์ Caprifoliaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, β -hemolytic *Streptococcus*, *Escherichia coli*, *Bacillus dysenteriae*, *Vibrio cholerae*, *Salmonella typhi*, *Diplococcus pneumoniae*, *D. meningitidis*, *Pseudomonas aeruginosa* และ *Mycobacterium tuberculosis*³ (สารออกฤทธิ์ ได้แก่ chlorogenic acid, isochlorogenic acid และ luteolin) มีฤทธิ์ลดไข้ ต้านอักเสบ ต้านอนุมูลอิสระ ลดไขมันในเลือด และห้ามเลือด สาร chlorogenic acid เมื่อให้ทางปากมีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลางหนูขาวและหนูถีบจักร โดยมีความแรง 1/6 เท่าของคาเฟอีน แต่เมื่อให้พร้อมกันจะไม่เสริมฤทธิ์ของคาเฟอีน⁴⁻¹⁰ นอกจากนี้ การฉีดสารสกัดเอทานอล-น้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักรเพศเมียจะทำให้อัตราการตั้งท้องลดลง เมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวเข้ามดลูกสุนัขจะทำให้ตัวอ่อนของสุนัขตาย และการฉีดเข้าถุงน้ำคร่ำลิงจะทำให้แท้ง เมื่อให้สารสกัดทางปากหนูขาว จะมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร สาร chlorogenic acid ในขนาดสูงเมื่อให้ทางปาก พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ทำให้การหลั่งน้ำย่อยในกระเพาะอาหารและการหลั่งน้ำดีเพิ่มขึ้น และยังพบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นมดลูกที่แยกจากกายหนูขาว

การศึกษาทางคลินิก: มีการใช้ทั้งที่เป็นยาเดี่ยวหรือเป็นส่วนประกอบในตำรับยาที่ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจในทารก การอักเสบที่เกิดขึ้นที่ส่วนของคอหอยที่อยู่เหนือระดับของเพดานอ่อนของปาก การติดเชื้อที่เกิดจากเชื้อปรสิตตระกูล *Treponemataceae* การติดเชื้อที่เกิดจากการผ่าตัด การอักเสบชนิดเฉียบพลัน โรคผิวหนังโดยเฉพาที่เกิดขึ้นชั้นหนังแท้ โรคซาร์ และลำไส้เล็กอักเสบ⁷

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากกระต่ายและสุนัข ไม่ทำให้เกิดความเป็นพิษ ไม่พบความผิดปกติของเลือด การหายใจ และการถ่ายปัสสาวะ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 53 กรัม/กิโลกรัม^{4,7} การฉีด

สาร chlorogenic acid เข้าได้ผิวหนังจะทำให้เกิดอาการแพ้ แต่ถ้าให้ทางปาก สารนี้จะถูกเปลี่ยนในลำไส้เล็กให้อยู่ในรูปที่ไม่ทำให้เกิดอาการแพ้⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะเยื่อพองของม้ามและกระเพาะอาหาร¹¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
6. Deng WL. Flos Lonicerae: jin yin hua. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2007.
8. Chang WC, Hsu FL. Inhibition of platelet activation and endothelial cell injury by polyphenolic compounds isolated from *Lonicera japonica* Thunb. Prostaglandins Leukot Essent Fatty acids 1992; 45(4): 307-12.
9. Parh E, Kum S, Wang C, Park SY, Kim BS, Schuller-Lavis G. Anti-inflammatory activity of herbal medicines: Inhibition of nitric oxide production and tumor necrosis factor-alpha secretion in an activated macrophage-like cell line. Am J Chin Med 2005; 33(3): 415-24.
10. Kang OH, Choi YA, Park HJ, Lee JY, Kim DK, Choi SC, Kim TH, Nah YH, Yun KJ, Choi SJ, Kim YH, Bae KH, Lee YM. Inhibition of trypsin-induced mast cell activation by water fraction of *Lonicera japonica*. Arch Pharm Res 2004; 27(11): 1141-6.
11. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อเชอ (枳壳)

จื่อเชอ (Fructus Aurantii) คือ ผลที่ไม่แก่จัดและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus aurantium* L. (ส้มซ่า) วงศ์ Rutaceae^{1,2} เตรียมโดยนำผลที่ไม่แก่จัดมาล้างน้ำให้สะอาด ทิ้งเป็นแฉ่นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง^{1,2}

2 เซนติเมตร

จื่อเชอ (ฟูเหล้า) [枳壳 (麸炒)]

จื่อเชอ (ฟูเหล้า) [枳壳 (麸炒)] เตรียมโดย

นำรำข้าวสาลีใส่ลงในภาชนะที่เหมาะสม แล้วให้ความร้อนจนกระทั่งมีควันออกมา เติมจื่อเชอที่สะอาดลงไป (ใช้รำข้าวสาลี 10 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) คนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งผิวของตัวยาเป็นสีเหลืองเข้ม นำออกจากเตา แล้วร่อนเอารำข้าวสาลีออก³⁻⁵

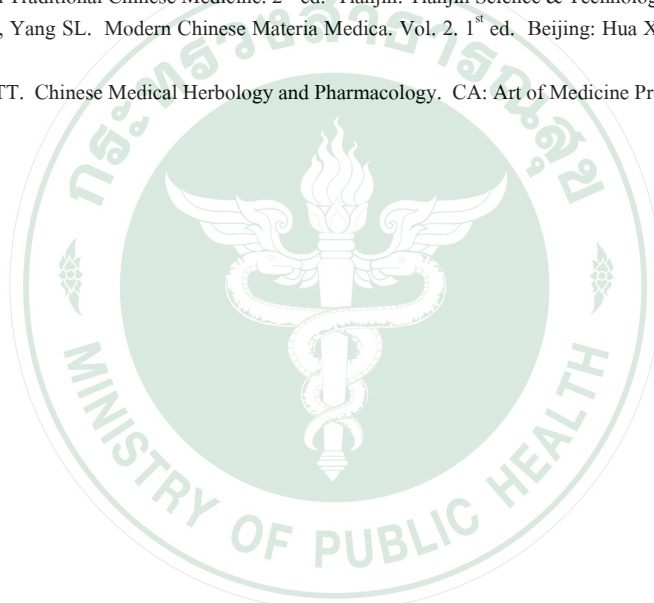
การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มความเข้มข้น 100% (ผงยา 1 กรัม เตรียมเป็นยาต้ม 1 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของมดลูกหนูถีบจักร แต่มีฤทธิ์กระตุ้นการหดตัวของมดลูกกระต่าย นอกจากนี้ ยังมีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้หนูถีบจักรและกระต่าย เมื่อฉีดยาต้มความเข้มข้น 100% เข้าหลอดเลือดดำสุนัขขนาด 1-3 มิลลิลิตร พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต โดยความแรงจะขึ้นกับขนาดยา ยาต้มที่ความเข้มข้นต่ำมีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจคางคก แต่ไม่มีผลต่อการหดตัวของหลอดเลือดหนูตะเภา^{6,7} เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์เข้าหลอดเลือดดำสุนัขและกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต กระตุ้นการทำงานของหัวใจ แต่ไม่มีผลชัดเจนต่อระบบทางเดินหายใจ การให้สารสกัดน้ำที่ความเข้มข้นต่ำจะเพิ่มการบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจคางคก แต่ที่ความเข้มข้นสูงฤทธิ์จะลดลง ดังนั้นการใช้ทางคลินิกจึงควรปรับขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วย^{6,7}

การศึกษาทางคลินิก: สตรีที่ป่วยและต้องนอนเป็นเวลานานจนทำให้มดลูกคล้อยต่ำ หรือบุตรที่เป็นโรคไส้เลื่อนและทวารหนักคล้อยต่ำ เมื่อรับประทานยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 10-30 กรัม ติดต่อกัน 5-10 วัน พบว่ารักษาอาการดังกล่าวได้ดี⁶

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์ ผู้ป่วยที่มีภาวะม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง หรือมีแผลในกระเพาะอาหารหรือลำไส้ เนื่องจากจื่อเชออาจระคายเคืองทางเดินอาหาร⁸

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เติม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
4. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
6. Li W. Fructus Aurantii: zhi qiao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

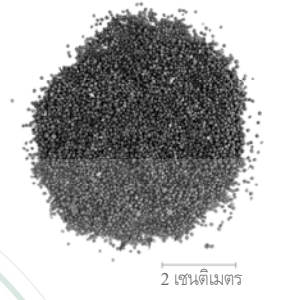

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อซูจื่อ (紫苏子)

จื่อซูจื่อ หรือ **ซูจื่อ (苏子) [ผลงาขี้ม่อน (Fructus Perillae)]** คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Perilla frutescens* (L.) Britt. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันจื่อซูจื่อมีกรดไขมันในกลุ่มโอเมกา-3 สูง เช่น ALA (alpha linolenic acid)³ กรดไขมันนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในร่างกายเป็น DHA (docosahexaenoic acid) และ EPA (eicosapentaenoic acid) ซึ่งช่วยลดการเกิดอาการหอบได้⁴ จากการศึกษาฤทธิ์ต้านหอบของน้ำมันจื่อซูจื่อในหลอดทดลองและในหนูตะเภา พบว่าทำให้การทำงานของปอดดีขึ้น โดยควบคุมการสร้าง eicosanoid และลดการสร้าง leukotriene⁵ การให้สาร rosmarinic acid ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทุกวัน จะป้องกันการเกิดอาการหอบหืดจากการแพ้ได้⁶ น้ำมันจื่อซูจื่อมีฤทธิ์ทำให้ไขมันในเลือดลดลง แต่ไม่แสดงฤทธิ์ดังกล่าวในหนูถีบจักร และจะเพิ่มน้ำหนักและขนาดของตับในกระต่าย⁷

การศึกษาทางคลินิก: จื่อซูจื่อมีสรรพคุณระงับอาการเรอ อาเจียน รักษาอาการเลือดออกตามไรฟัน และตกเลือดในสตรี⁷

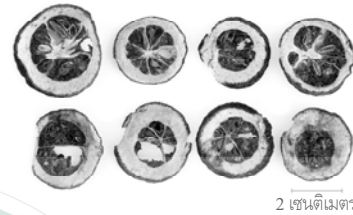
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากตัวยานี้ทำให้ลำไส้ชุ่มชื้น ช่วยรักษาอาการท้องผูก จึงควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการท้องเสียเรื้อรัง¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เติม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Wikipedia, the free encyclopedia. Perilla oil. [Online]. [cited December, 2009]; Available from: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Perilla_oil.
4. Mickleborough TD, Rundell KW. Dietary polyunsaturated fatty acids in asthma- and exercise-induced bronchoconstriction. Eur J Clin Nutr 2005; 59: 1335-46.
5. Deng Y, Xie Q, Zhang S, Yao H, Zhang H. Anti-asthmatic effects of perilla seed oil in the guinea pig *in vitro* and *in vivo*. Planta Med 2007; 73 (1): 53-8.
6. Sanbonai, C, Takano H, Osakabe N, Sasa N, Natsume M, Yanagisawa R, Inoue K, Sadakane K, Ichinose T, Yoshikawa T. Rosmarinic acid in perilla extract inhibits allergic inflammation induced by mite allergen, in a mouse model. Clin Exp Allergy 2004; 34(6): 971-7.
7. Zhang BF. Fructus Perillae: zi su zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

จื่อสือ (枳实)

จื่อสือ (Fructus Aurantii Immaturus) คือ
ผลอ่อนและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า
Citrus aurantium L. (ส้มซ่า), *C. sinensis* Osbeck
(ส้มเกลี้ยง) วงศ์ Rutaceae^{1,2} เตรียมโดยนำผลอ่อนมา
ล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง'

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดจื่อสือความเข้มข้น 0.01 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์เพิ่มการเคลื่อนไหวของลำไส้กระต่าย ยาฉีดขนาด 0.1-0.2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์อ่อน ๆ ในการเพิ่มการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงหัวใจ และช่วยให้การทำงานของกล้ามเนื้อหัวใจหุตะเกา หุขาว แมว และสุนัขดีขึ้น เมื่อให้ยาฉีดขนาด 1.5 กรัม/กิโลกรัม แก่สุนัขทางหลอดเลือดดำ พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต³ ยาฉีดขนาด 20-40 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้กระต่าย และสารสกัดน้ำเมื่อให้ทางปากสุนัขในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เพิ่มการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้เล็ก⁴ สาร synephrine และ *N*-methyltyramine จากจื่อสือมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดสุนัข

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณช่วยให้การทำงานของกระเพาะอาหารและการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงหัวใจและสมองดีขึ้น และรักษาอาการท้องผูกเรื้อรังในผู้สูงอายุได้ผลดี³

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการให้ยาฉีดเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้อง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่าผงยา 71.8 และ 267 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Li W. Fructus Aurantii Immaturus: zhi shi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.

จื่อหมู่ (知母)

จื่อหมู่ (Rhizoma Anemarrhenae) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Anemarrhena asphodeloides* Bge. วงศ์ Liliaceae¹

จื่อหมู่ (จื่อจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)] เตรียมโดยนำจื่อหมู่มาหมักกับเหล้าเหลืองที่ผลิตจากข้าวเจ้า จนกระทั่งเหล้าซึมเข้าเนื้อในตัวยาลง แล้วนำไปผายแห้งบนเตาไฟ ผัดโดยใช้ไฟระดับอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเข้มขึ้น นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น เหล้ามีคุณสมบัติร้อนแรง รสหวานเผ็ด มีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขับความเย็น สลายลม ดับกลิ่นและรส นอกจากนี้ เหล้ายังช่วยให้สารอนินทรีย์บางชนิดแตกตัวและละลายน้ำได้มากขึ้น²

จื่อหมู่ (จื่อจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ระบายความร้อนและลดไข้ในกระต่าย³ สารออกฤทธิ์คือ sarsasapogenin³ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักรและกระต่าย^{3,4} สารออกฤทธิ์ได้แก่ anemaran A, B, C, D⁵, mangiferin, mangiferin-7-O-β-glucoside⁶, pseudoprototimosaponin AIII และ prototimosaponin AIII⁷ จื่อหมู่มีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์หลายชนิด^{3,4} และทำให้กระบวนการสลายของ cortisol โดยเซลล์ตับช้าลง⁴

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปมักใช้จื่อหมู่เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาโรคติดเชื้อระบบทางเดินปัสสาวะ และยาระบายความร้อน ลดไข้ มีการศึกษาพบว่ายาต้มขนาด 6-15 กรัม/วัน สามารถใช้รักษาวัณโรค³ เมื่อให้อาสาสมัครสุขภาพดีรับประทานสาร timosaponin ในขนาด 2 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติของระบบหัวใจ ความดันโลหิต และประสาทสัมผัส³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยมีลมพร่อง อุดจาระเหลว³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.

3. Hou JY. Rhizoma Anemarrhenae: zhi mu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Ichiki H, Miura, T, Kubo M, Ishihara E, Komatsu Y, Tanigawa K, Okada M. New antidiabetic compounds, mangiferin and its glucoside. Biol Pharm Bull 1998; 21(12): 1389-90.
7. Nakashima N, Kimura I, Kimura M, Matsuura H. Isolation of pseudoprototimosaponin AIII from rhizomes of *Anemarrhena asphodeloides* and its hypoglycemic activity in streptozotocin-induced diabetic mice. J Nat Prod 1993; 56(3): 345-50.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อห้วน (เจิง) [紫苑 (蒸)]

จื่อห้วน (เจิง) (Radix Asteris Tatarici

Praeparata) คือ รากและเหง้าที่ผ่านการเผ้าจื่อและทำให้แห้ง

ของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aster tataricus* L.f. วงศ์

Asteraceae (Compositae)¹⁻³ ในสมัยราชวงศ์ซิง เตรียม

โดยนำจื่อห้วนที่สะอาดมาคลุกเคล้ากับน้ำผึ้งให้เข้ากัน นำไป

ใส่ในภาชนะหนึ่งที่มีฝาปิดมิดชิด หนึ่งจนกระทั่งน้ำผึ้งแทรกซึม

เข้าในตัวยาล แล้วนำไปตากแห้ง ปัจจุบันเตรียมโดยนำน้ำผึ้ง-

บริสุทธิ์มาเจือจางด้วยน้ำในปริมาณที่เหมาะสม ต้มจนเดือดแล้วกรองเอาสิ่งเจือปนออก ใส่ตัวยาลที่สะอาดแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่เพื่อให้ น้ำผึ้งซึมเข้าตัวยาล จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งมีสีน้ำตาลแดงและไม่เหนียวติดมือ นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น⁴

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จื่อห้วน มีฤทธิ์ขับเสมหะในสุนัข กระต่าย และหนูขาว^{2,3} เมื่อให้

ยาต้มทางปากกระต่ายที่สลบ ขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับเสมหะ และออกฤทธิ์ได้นาน 4

ชั่วโมง² เมื่อให้สารสกัดหยาดทางปากหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการขับของเหลวในหลอดลม² ยาเตรียม

จื่อห้วนไม่มีฤทธิ์ต้านไอในแมวที่เหนียวน้ำโดยการฉีดสาร iodine เข้าช่องเยื่อหุ้มปอด แต่มีฤทธิ์ต้านไอ

ในหนูถีบจักรที่เหนียวน้ำด้วยแอมโมเนีย³ เมื่อฉีดสาร shinone จากจื่อห้วนเข้าทางช่องท้องในขนาด 5

มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านไอในหนูถีบจักรที่เหนียวน้ำด้วยแอมโมเนีย² ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อ-

แบคทีเรียก่อโรคหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Shigella sonnei*, *Escherichia coli*, *Vibrio proteus*,

V. cholerae, *Salmonella typhi* และ *Pseudomonas aeruginosa*^{2,3} สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส

สาร quercetin มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ สาร epifriedelinol มีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งตับชนิด Ehrlich ascites

carcinoma² สาร quercetin, kaempferol, scopoletin, emodin, aurantiamide acetate และ 1,7-

dihydroxy-6-methyl-anthraquinone มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ โดยสาร quercetin และ kaempferol มี

ฤทธิ์แรงที่สุด⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาจื่อหวนทั้ง (紫菀汤) มีสรรพคุณรักษาโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง และยาต้มจี้เซอฝาง (痉咳方) ซึ่งมีจื่อหวนเป็นส่วนประกอบหลัก มีสรรพคุณรักษาอาการไอเรื้อรัง⁵

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยที่เตรียมในรูปแบบอิมัลชัน ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 333.3, 500.0, 666.7 และ 833.3 กรัม/กิโลกรัม ภายหลังให้ยาแล้ว 2.5 ชั่วโมง พบว่าสัตว์ทดลองตายร้อยละ 7.7, 25.0, 80.0 และ 100 ตามลำดับ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้ด้วยความระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีอาการไอที่เกิดจากร้อนปอด (อินปอดและมีอาการที่บ่งบอกถึงความร้อน) หรือกรณีที่มีความร้อนมากเกินไป และไม่แนะนำให้ใช้ในขนาดสูง หรือใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
5. Song LY. Radix Asteris: zi wan. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Ng TB, Liu F, Cheng CH, Wang Z. Antioxidant activity of compounds from the medicinal herb *Aster tataricus*. Comp Biochem Physiol C Toxicol Pharmacol 2003; 136(2): 109-15.

จู้เยี่ย (竹叶)

จู้เยี่ย หรือ **ต้นจู้เยี่ย (淡竹叶)** [หญ้าขมิ้นไผ่, ไผ่ไผ่ขมิ้น (*Herba Lophatheri*)] คือ ใบและต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lophatherum gracile* Brongn. วงศ์ Poaceae (Gramineae)^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูขาว กระต่าย และแมว พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้^{3,4}

การศึกษาทางคลินิก: น้ำต้มจากจู้เยี่ย 10 กรัม มีฤทธิ์ขับปัสสาวะอย่างอ่อนในอาสาสมัครปกติ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้จู้เยี่ยอย่างระมัดระวังในสตรีมีครรภ์¹

หมายเหตุ: เดิมจู้เยี่ยจะได้จากพืชที่ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phyllostachys nigra* Munro var. *henonis* Stapf ex Rendle⁵ ซึ่งมีการศึกษาทางเภสัชวิทยาได้แก่ สารกลุ่มฟีนอลอยด์รวม (ประกอบด้วย chlorogenic acid, caffeic acid และ luteolin 7-glycoside) มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน^{6,7} สาร orientin มีฤทธิ์ทำให้หลอดเลือดแดงเออร์ตาที่คอซึ่งแยกจากกายกระต่ายและถูกกระตุ้นให้หดตัวด้วย phenylephrine เกิดการคลายตัว โดยออกฤทธิ์ผ่าน nitric oxide-cGMP pathway⁸ และเมื่อฉีดสาร orientin เข้าหลอดเลือดดำหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ปกป้องกล้ามเนื้อหัวใจจากการขาดเลือดมาหล่อเลี้ยงชั่วคราว และลดการเกิด apoptosis ของเซลล์กล้ามเนื้อหัวใจที่ขาดออกซิเจนชั่วคราวในหลอดเลือด⁹ สารสกัดเอชไอทีมีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งในหลอดเลือด¹⁰ ยับยั้งการสร้าง interleukin-12 (IL-12) ที่เกิดจากการชักนำด้วย lipopolysaccharide ในเซลล์เพะเลี้ยง RAW264.7 macrophage¹¹ สาร luteolin 6-C-(6'-O-trans-caffeoylglucoside) มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ aldose reductase และยับยั้งการสร้าง advanced glycation endproducts ที่เป็นสาเหตุการเกิดอาการแทรกซ้อนต่าง ๆ ในผู้ป่วยเบาหวาน¹²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.

2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป้าไม้ สำนักรักษาการป้าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Incorporated, 2003.
5. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
6. Zhang Y, Wu XQ, Yu ZY. Comparison study on total flavonoid content and anti-free radical activity of the leaves of bamboo, *Phyllostachys nigra*, and *Ginkgo biloba*. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2002; 27(4): 254-7.
7. Hu C, Zhang Y, Kitts DD. Evaluation of antioxidant and prooxidant activities of bamboo *Phyllostachys nigra* var. *henonis* leaf extract *in vitro*. J Agric Food Chem 2000; 48(8): 3170-6.
8. Fu XC, Wang MW, Li SP, Zhang Y, Wang HL. Vasodilatation produced by orientin and its mechanism study. Biol Pharm Bull 2005; 28(1): 37-41.
9. Fu XC, Wang MW, Li SP, Wang HL. Anti-apoptotic effect and the mechanism of orientin on ischaemic/reperfused myocardium. J Asian Nat Pro Res 2006; 8(3): 265-72.
10. Kim SH, Kim TS, Lee HJ, Yoo JC. Enhancement of 1,25-dihydroxyvitamin D3 and all-trans retinoic acid induced differentiation of human leukemia HL-60 cells by *Phyllostachys nigra* var. *henonis*. Immunopharmacol Immunotoxicol 2007; 29(1): 119-29.
11. Kim SH, Kim TS, Kim SJ, Seong CN, Lee OH, Lee HJ, Yoo JC. Inhibition of interleukin-12 production in mouse macrophages via suppression of nuclear factor-kappa B binding activity by *Phyllostachys nigra* var. *henonis*. Immunopharmacol Immunotoxicol 2007; 29(1): 131-9.
12. Jung SH, Lee JM, Lee HJ, Kim CY, Lee EH, Um BH. Aldose reductase and advanced glycation endproducts inhibitory effect of *Phyllostachys nigra*. Biol Pharm Bull 2007; 30(8): 1569-72.

จู้หู่ (竹茹)

จู้หู่ [เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ (*Caulis Bambusae in Taenia*)] คือ เปลือกชั้นกลางของลำต้นที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Bambusa tuldoidea* Munro, *Sinocalamus beecheyanus* (Munro) McClure var. *pubescens* P.F. Li, *Phyllostachys nigra* (Lodd.) Munro var. *henonis* (Mitf.) Stapf ex Rendle. วงศ์ Poaceae (Gramineae)¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จู้หู่มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Staphylococcus aureus*, *S. albus*, *Bacillus subtilis*, *Escherichia coli* และ *Salmonella typhi* ในหลอดทดลอง²⁻⁴

การศึกษาทางคลินิก: จู้หู่มีสรรพคุณบรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียนที่เกิดจากความร้อนในกระเพาะอาหาร²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีที่อาการคลื่นไส้อาเจียนที่เกิดจากความเย็นในกระเพาะอาหาร หรือมีอาการอุจจาระที่เกิดจากอาหารที่มีคุณสมบัติเย็น³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Dou CG. Caulis Bambusae In Taeniam: zhū ru. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.

จูหลิง (猪苓)

จูหลิง (Polyporus) คือ เห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr วงศ์ Polyporaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มหรือสารสกัดน้ำเข้มข้นทางปากกระต่ายเพศผู้ในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่าภายหลังการให้ยา 6 ชั่วโมง ปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นไม่ชัดเจน แต่ปริมาณคลอไรด์ในปัสสาวะเพิ่มขึ้นร้อยละ 121.7-165 เมื่อฉีดยาต้มเข้ากล้ามเนื้อหรือฉีดเข้าหลอดเลือดดำสุนัขในขนาด 0.25-0.5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นร้อยละ 62 และปริมาณคลอไรด์ในปัสสาวะเพิ่มขึ้นร้อยละ 54.5 ภายในเวลา 4-6 ชั่วโมง เมื่อให้ส่วนที่ละลายน้ำได้ของสารสกัด 85% เอทานอล แก่หนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นเนื้องอกชนิด S₁₈₀ และชนิด U₁₄ โดยฉีดเข้าช่องท้องในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 10 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งเนื้องอกได้ร้อยละ 62 เมื่อให้สารสกัดหยาบของพอลิแซ็กคาไรด์ในขนาด 0.1, 1.0, 10, 100 กรัม/กิโลกรัม สารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์กึ่งบริสุทธิ์ขนาด 5.0 และ 10 กรัม/กิโลกรัม และสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์บริสุทธิ์ขนาด 1.0, 5.0 และ 10 กรัม/กิโลกรัม โดยฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรวันละครั้ง ติดต่อกัน 14 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งเนื้องอกได้ร้อยละ 51.2-78.1 นอกจากนี้ เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้ากล้ามเนื้อหนูถีบจักรในขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 12 วัน พบว่ามีฤทธิ์ต้านการแพร่กระจายของเนื้องอกที่ปอด (C₅₇BL และ BDF₁)²⁻⁴ เมื่อฉีดยาต้มเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักรในขนาด 3 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 9 วัน หรือฉีดส่วนที่ละลายน้ำได้ของสารสกัด 85% เอทานอล ในขนาด 1.0 หรือ 3.0 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 12 วัน พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มน้ำหนักของม้ามและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อกำจัดสิ่งแปลกปลอม เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 12 วัน พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน สารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์ในขนาด 100 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ปกป้องตับจากสารพิษเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร²⁻⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้ากล้ามเนื้อผู้ป่วยโรคไวรัสตับอักเสบ จำนวน 279 ราย ครั้งละ 40 มิลลิกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 20 วัน แล้วให้หยุดยานาน 10 วัน เป็นเวลา 3 เดือน พบว่ารักษาได้ผลดี เมื่อให้ผู้ป่วยโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบเฉียบพลัน จำนวน 107 ราย รับประทานยาต้มจุหลิงทัง (猪苓汤) ซึ่งมีจุหลิงเป็นตัวยาลูก พบว่ารักษาได้ผลดี^{2,4,5}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์กึ่งบริสุทธิ์เข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่เกิดอาการผิดปกติใด ๆ ภายใน 72 ชั่วโมง และเมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 1, 30, 60 และ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 28 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ นอกจากนี้ เมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวเข้าใต้ผิวหนังหรือเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 0.5 และ 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 6 เดือน ไม่ทำให้เกิดโรคมะเร็ง และเมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวในขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักรที่กำลังตั้งท้อง พบว่าไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ²

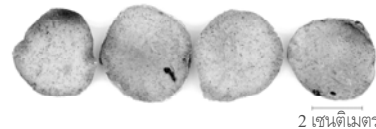
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการวิงเวียนเนื่องจากอินพรวง หรือผู้ป่วยบวมหน้าที่ไม่ได้เกิดจากความชื้น⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hu RJ, Wang SX. Polyporus: zhu ling. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medico Pharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
5. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
6. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

เจ้อเซี่ย (泽泻)

เจ้อเซี่ย (Rhizoma Alismatis) คือ ลำต้นใต้ดิน
 แห่งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Alisma orientalis*
 (Sam.) Juzep. วงศ์ Alismataceae¹

2 เซนติเมตร

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เจ้อเซี่ยมีฤทธิ์

ขับปัสสาวะทั้งในคนและสัตว์ทดลอง เพิ่มการขับออกของโซเดียมคลอไรด์ โพแทสเซียม และยูเรีย²⁻⁴
 สารออกฤทธิ์คือ alisols A, B^{4,5} วิธีการเผ้าจ้อมีผลต่อฤทธิ์ขับปัสสาวะ เจ้อเซี่ยที่ไม่ได้ผ่านการเผ้าจ้อมีฤทธิ์
 เผ้าจ้อมีผลน้อยกว่า หรือการเผ้าจ้อมีผลต่อฤทธิ์ขับปัสสาวะ แต่ถ้าเผ้าจ้อมีผลน้อยกว่า จะไม่มีฤทธิ์²
 นอกจากนี้ ฤทธิ์ขับปัสสาวะจะผันแปรตามฤดูเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวในฤดูหนาวจะได้ตัวยาที่มีฤทธิ์แรง
 กว่าในฤดูใบไม้ผลิ² เจ้อเซี่ยมีฤทธิ์ลดคอเลสเตอรอล ไทรอกซีนไฮโดรไลต์ เพิ่ม high-density lipoprotein
 (HDL) ในเลือด และลดการสะสมไขมันในตับ² สารออกฤทธิ์คือ alisols และเกลือแอสเททของ
 alisols^{2,5} ส่วนสกัดที่ละลายได้ในไขมันซึ่งมีสาร alisols สามารถลดการเกิดภาวะหลอดเลือดแดงแข็ง
 ในกระต่ายที่ถูกชักนำให้คอเลสเตอรอลสูง² ส่วนที่ละลายน้ำได้ของสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ขยายหลอด-
 เลือดหัวใจของหัวใจที่แยกจากกายกระต่าย² และสารสกัดเอซีโตนมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของหลอด-
 เลือดเออร์ตา ซึ่งสารออกฤทธิ์คือ alismol²⁻⁵

การศึกษาทางคลินิก: พงยาภิบาลพฤษภาคมโรคิดเชื่อในระบบทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบ
 ชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง บรรเทาอาการวิงเวียนศีรษะ³ เมื่อให้ผู้ป่วยไขมันในเลือดสูง 281 คน ใช้
 ผลิตภัณฑ์ยาเจ้อเซี่ยที่มีขนาดเทียบเท่ากับผงยา 2.5-2.8 กรัม ครั้งละ 3-4 เม็ด วันละ 3-4 ครั้ง นาน 3
 เดือน พบว่าสามารถลดคอเลสเตอรอลและไตรกลีเซอไรด์ได้²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาวโดยการให้สารสกัดน้ำทางปาก
 พบว่าขนาดที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 36.36 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีด
 สารสกัดน้ำและสารสกัด 50% แอลกอฮอล์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ ของสารสกัดทั้งสองมีค่า
 เทียบเท่ากับผงยา 15 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดสารสกัดเมทานอลเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร
 พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 0.78 และ 1.27 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปาก
 หนูถีบจักรในขนาด 4 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตาย³ เมื่อให้หนูขาวกินอาหารที่ผสมสารสกัด

ขนาด 1 และ 2 กรัม ซึ่งเทียบเท่า 20 และ 40 เท่าของขนาดที่ใช้รักษา นาน 3 เดือน พบว่าหนูเขายังมีสุขภาพดี แต่มีความผิดปกติทางจุลพยาธิวิทยาของเซลล์ตับและไต²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียง ได้แก่ ผื่นแพ้ อุจจาระเหลว ถ่ายบ่อยวันละ 2-3 ครั้ง และมีเสียงลำไส้บีบตัว (borborygmus)²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Kuang P, Wang SX. Rhizoma Alismatis: ze xie. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เจ้อเป๋ย์หมู่ (浙贝母)

เจ้อเป๋ย์หมู่ (Bulbus Fritillariae Thunbergii)

คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Fritillaria thunbergii* Miq. วงศ์ Liliaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัด

แอลกอฮอล์ขนาด 2.4 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักร หรือฉีดสารสกัดที่มีแอลกอฮอล์รวมขนาด 3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาการไอ สารออกฤทธิ์คือ peimine และ peiminine เมื่อให้สาร peimine หรือ peiminine ขนาด 4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำให้ไอด้วยแอมโมเนีย พบว่ามีฤทธิ์ยั้งระยะเวลาการเหนี่ยวนำให้ไอให้นานขึ้น และเมื่อฉีดสารดังกล่าวในขนาดเดียวกันเข้าใต้ผิวหนังหนูตะเภา พบว่ามีฤทธิ์ลดความรุนแรงในการไอได้ 45%³ สาร peimine ความเข้มข้นต่ำ (1:5,000,000) มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบหลอดลมที่แยกจากกายแวนและกระต่าย แต่ที่ความเข้มข้นสูง (1:10,000-1:1,000) จะทำให้หดตัว สาร peimine ความเข้มข้น 10^{-5} ถึง 2.5×10^{-4} มีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวและความตึงของกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายกระต่าย โดยมดลูกของสัตว์ทดลองที่ตั้งท้องจะตอบสนองมากกว่า³ สาร peimine และ peiminine ความเข้มข้น 1:5,000-1:1,000 มีฤทธิ์ลดอัตราการเต้นของหัวใจ เมื่อฉีดสาร peimine หรือ peiminoside เข้าทางหลอดเลือดดำสุนัขที่ถูกทำให้สลบ แวน และกระต่าย ในขนาด 5-10, 1-3 และ 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่าทำให้ความดันโลหิตลดลง³

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสาร peiminine ที่ทำให้กระต่ายและแมวตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำมีค่าเท่ากับ 10-12 และ 8-10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่มีเสมหะเย็นหรือชื้น⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
3. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เจี๋ยเกิง (桔梗)

เจี๋ยเกิง (Radix Platycodonis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Platycodon grandiflorum* (Jacq.) A. DC. วงศ์ Campanulaceae^{1,2}

เจี๋ยเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)] หรือ **เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) [桔梗 (炒令深黄色)]** เตรียมโดยนำเจี๋ยเกิงใส่ในภาชนะที่เหมาะสม ผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเข้มขึ้น นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น³⁻⁵

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาตามทางปากสุนัขและแมวในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับเสมหะ เมื่อฉีดสาร platycodigenin จากเจี๋ยเกิงในขนาด 15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูตะเภา พบว่ามีฤทธิ์ระงับไอ โดยขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED₅₀) คือ 6.4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นอกจากนี้ ยังพบว่าสาร platycodigenin มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาว^{6,7}

การศึกษาทางคลินิก: เจี๋ยเกิงมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นตัวยาสำคัญในตำรายารักษาโรคหลอดลมอักเสบ วัณโรคในเด็ก โพรงจมูกอักเสบ ทางเดินอาหารอักเสบ เป็นต้น⁷

การศึกษาค่าความปลอดภัย: สารกลุ่มซาโปนินจากเจี๋ยเกิงทำให้เกิดเลือดแดงแตกโดยค่าดัชนีที่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก (hemolytic index) มีค่าเท่ากับ 10,000 ดังนั้นจึงไม่ควรให้โดยการฉีด เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 770 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ยาต้มเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรมีค่า LD₅₀ เท่ากับ 24 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารกลุ่มซาโปนินทางปากหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่ามีค่า LD₅₀ เท่ากับ 420 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และมีค่ามากกว่า 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูขาว ค่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 14.1 และ 22.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁶ ระบบย่อยในทางเดินอาหารจะทำลายพิษที่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตกของสารกลุ่มซาโปนิน^{2,7}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยไข้อี้อาการที่เกิดจากอินฟลูเอนซ่า หรือไอมีเลือดปนในเสมหะ^{8,9}

หมายเหตุ: ก้นเจี๋ยเกิง (甘桔梗) ได้จากพืชคนละชนิดกับเจี๋ยเกิง โดยได้จากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Adenophora tracheloides* Maxim. วงศ์ Campanulaceae มีคุณสมบัติเย็นและให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ขับความร้อนและขับพิษ²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English Ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed, Washington: Eastland Inc., 1993.
3. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
4. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
6. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. Dou CG. Radix Platycodi: jie geng. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
9. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

จูวี่ไม (瞿麦)

จูวี่ไม (Herba Dianthi) คือ ส่วนเหนือดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dianthus superbus* L., *D. chinensis* L. วงศ์ Caryophyllaceae¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม ทางปากกระต่าย พบว่าปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นและเพิ่มการขับคลอไรด์ ยาต้มมีฤทธิ์เพิ่มปริมาณปัสสาวะในสุนัขที่สลบและสุนัขที่ไม่สลบ 1-2.5 และ 5-8 เท่า ตามลำดับ กลไกการออกฤทธิ์อาจเนื่องจากโพแทสเซียมที่มีมากในตัวยานี้ ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นลำไส้ที่แยกจากกายกระต่าย และลำไส้ที่ไม่ได้แยกจากกาย (*in situ*) สุนัขที่ทำให้สลบ³ สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูกกระต่ายที่ทำให้สลบ⁴ ยาต้มที่เตรียมจากช่อดอกมีฤทธิ์ยับยั้งการทำงานของหัวใจที่แยกจากกายกบและกระต่าย เมื่อฉีดยาต้มช่อดอกขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม เข้าหลอดเลือดดำสุนัขที่ทำให้สลบ พบว่าทำให้ความดันโลหิตลดลง³

การศึกษาทางคลินิก: การใช้ชาชงที่เตรียมจากการแช่จูวี่ไม 100 กรัมในน้ำร้อน นาน 1 ชั่วโมง ในขวดที่ปิดสนิท สามารถลดอาการบวมได้⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ เนื่องจากมีฤทธิ์บีบมดลูก⁴

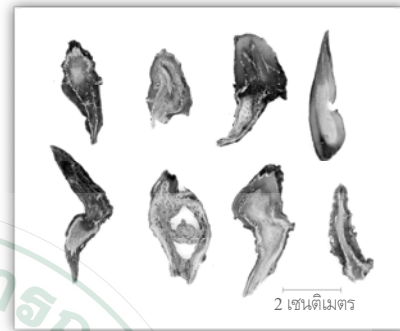
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
3. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เฝ้ายู (จื้อ) [草乌 (制)]

เฝ้ายู (จื้อ) (*Radix Aconiti Kusnezoffii*

Praeparata) คือ รากแก้วที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aconitum kusnezoffii* Reichb. วงศ์ Ranunculaceae เตรียมโดยนำรากแก้วมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วแช่น้ำในภาชนะที่เหมาะสมจนน้ำแทรกซึมเข้าไปในเนื้อตัวยา จากนั้นนำไปต้มน้ำจนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา และเมื่อนำมาชิมดูจะรู้สึกชาที่ลิ้นเล็กน้อย นำออกจากเตา ตากในที่ร่ม หั่นเป็นแผ่นบาง ๆ ตากให้แห้ง¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัด 70% แอลกอฮอล์ เข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 190, 95 และ 48 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับปวด โดยมีความแรงเทียบเท่ามอร์ฟีนขนาด 12, 6 และ 3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สารออกฤทธิ์ คือ beiwutine และ hypaconitine อย่างไรก็ตามขนาดของสารดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดอาการพิษในสัตว์ทดลอง และมีค่า therapeutic index เท่ากับ 3.91 ซึ่งต่ำกว่ามอร์ฟีนมาก (ค่า therapeutic index ของมอร์ฟีนเท่ากับ 48.58) การเผ้าจื้อเฝ้ายูด้วยกันเฝ้า (甘草 ชะเอมเทศ) และถั่วดำ จะทำให้ความเป็นพิษลดลงโดยไม่ทำให้ฤทธิ์ระงับปวดลดลง² สารกลุ่มแอลคาลอยด์รวมในเฝ้ายูที่ขนาด 5-10 ไมโครกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เพิ่มความแรงในการออกฤทธิ์ต่อหัวใจของสาร epinephrine และต้านฤทธิ์ของสาร calcium chloride และ pituitrin สารแอลคาลอยด์รวมยังเพิ่มความเข้มของหัวใจของสาร ouabain ในหนูตะเภา เมื่อให้ยาต้มครั้งเดียวในขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่สามารถป้องกันการบวมของอุ้งเท้าหนูขาวที่ถูกเหนียวนำด้วยไข่ขาว แต่ช่วยให้อาการทุเลาลงได้หลังจากฉีดไข่ขาวเข้าอุ้งเท้า 6 ชั่วโมง² สารแอลคาลอยด์รวม และสาร aconitine มีฤทธิ์ต้าน histamine และ acetylcholine ในการเหนียวนำให้ลำไส้หนูตะเภาบีบตัว แต่ฤทธิ์อ่อนกว่า promethazine มาก สารแอลคาลอยด์รวมยังต้านฤทธิ์ของไข่ขาวในการเหนียวนำให้เกิดการบีบตัวของลำไส้หนูตะเภา และมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในแมว ซึ่งฤทธิ์จะชัดเจนและอยู่ได้นานเมื่อใช้ในขนาดสูง⁴

การศึกษาทางคลินิก: เฝ้ายู (จื้อ) มีสารออกฤทธิ์คล้ายกับชวนอู (จื้อ) จึงมีสรรพคุณทางคลินิกคล้ายกัน ส่วนใหญ่ใช้ตัวยานี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของตำรับยารักษาโรคไขข้ออักเสบ ปวดเอว

อีกเสบบริเวณหัวไหล่ และอัมพาต-อัมพฤกษ์ เช่น เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 32 ราย รับประทานตำรายาที่มีเฉ่าอู (จื่อ) เป็นตัวยาหลัก วันละ 1 ห่อ โดยต้มเอาน้ำดื่ม นาน 3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 88 เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 150 ราย รับประทานยาเม็ดเฟิงชื้อหนิง (风湿宁) ครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง นาน 3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 92.4 เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการปวดตามประสาทไขแอดิก จำนวน 54 ราย รับประทานยาต้มอุโถวทั้งร่วมกับหวงฉีจื่ออู๋ทัง (乌头汤加黄芪桂枝五物汤) วันละ 1 ห่อ แบ่งรับประทานเช้า-เย็น พบว่าได้ผลร้อยละ 94.4 เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการปวดเอว จำนวน 54 ราย และผู้ป่วยที่สูญเสียความทรงจำหลังจากป่วยเป็นโรคอัมพาต-อัมพฤกษ์ จำนวน 24 ราย รับประทานยาซานอูเจียว (三乌胶) ครั้งละ 5 กรัม วันละ 1-2 ครั้ง พบว่าได้ผลร้อยละ 88.9 และ 79.2 ตามลำดับ¹ ยาฉิดเฉ่าอูใช้ได้ผลในผู้ป่วย 64 ราย ที่มีอาการข้ออักเสบรูมาติก ปวดข้อ ปวดเอว และปวดประสาท เมื่อใช้ร่วมกับเหอโหลวอู (何首乌) โดยทำเป็นยาขี้ผึ้งใช้รักษาผู้ป่วยอัมพาต ใบหน้าครึ่งซีก 50 ราย พบว่าหายดี 45 ราย และดีขึ้น 5 ราย²

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดแอลกอฮอล์รวมเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูตะเภา พบว่าขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 98 และ 140 ไมโครกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴ สารสกัด 70% แอลกอฮอล์ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 380 มิลลิกรัม/กิโลกรัม² สาร aconitine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 1.8 และ 0.31 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และสาร hypaconitine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 5.8 และ 1.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้เฉ่าอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้เฉ่าอู (จื่อ) ร่วมกับเบย์หมู่ (贝母) ปั่นเซี่ย (半夏) ไปจี (白及) ไปเลี่ยน (白蔹) เทียนฮวาเฟิน (天花粉) และกวาโหลว (瓜蒌) เพราะหากใช้ร่วมกันจะทำให้สรรพคุณของเฉ่าอู (จื่อ) ถูกกลบฝัง¹

หมายเหตุ: เฉ่าอูเป็นสมุนไพรที่มีพิษ อาการพิษที่พบ ได้แก่ คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย เวียนศีรษะ การมองเห็นไม่ชัดเจน มีอาการชาที่ปาก ลิ้น แขน ขา และลำตัว หายใจลำบาก แขนขากระตุก ไม่รู้สึกตัว ไม่สามารถกลืนปัสสาวะและอุจจาระ ความดันโลหิตต่ำ ตัวเย็น และหัวใจเต้นผิดจังหวะ สาเหตุที่ทำให้เสียชีวิต เกิดจากการกดศูนย์ควบคุมการหายใจ และการเกิดภาวะหัวใจเต้นแผ่วระรัว (ventricular fibrillation)²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Yang YZ, Liu SF. Antihistaminic effects of total alkaloids of *Aconitum kusnezoffii* Reichb. Acta Pharmacol Sin 1980; 1(2): 131-3.
5. Sheng SH, Wei XB. Radix Aconiti Kusnezoffii: cao wu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เงินฝी (陈皮)

เงินฝी หรือ **เงินจุหวีฝี (陈橘皮) (Pericarpium Citri Reticulatae)** คือ เปลือกผลสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus reticulata* Blanco วงศ์ Rutaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของกล้ามเนื้อเรียบในระบบทางเดินอาหารของสัตว์ทดลองหลายชนิด โดยออกฤทธิ์ต้าน acetylcholine^{2,3} สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของหลอดลมโดยการต้านฮีสตามีน สารออกฤทธิ์คือ nobiletin³ สารสกัดน้ำและน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเสมหะและบรรเทาอาการหอบ² สารสำคัญในน้ำมันหอมระเหยคือ limonene สารสกัดน้ำและแอลกอฮอล์มีฤทธิ์กระตุ้นหัวใจที่แยกจากกายกบ เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำสุนัขและกระต่าย จะทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้น และพบว่าสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดแดงที่เลี้ยงหัวใจที่แยกจากกายกระต่าย³ น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของระบบทางเดินอาหาร รักษาโรคหัวใจในสุนัขน้ำดีสุนัข² สาร hesperidin และ methylhesperidin จากเงินฝีมีฤทธิ์ยับยั้งการหลังกรด ลดการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร และขับน้ำดี^{3,4} สารทั้งสองชนิดยังมีฤทธิ์คล้ายวิตามินพี และต้านการเกิดสภาพยอมให้ซึมผ่านได้ จึงทำให้มีฤทธิ์ต้านอักเสบ³

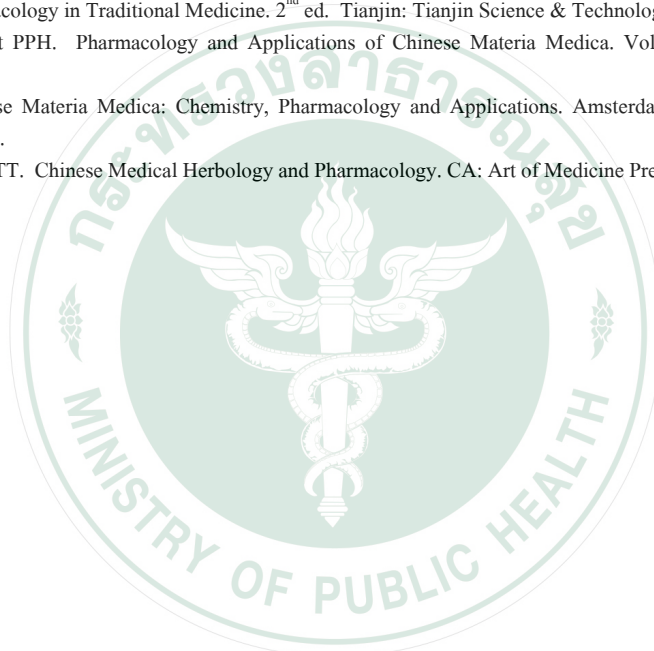
การศึกษาทางคลินิก: เงินฝีมีสรรพคุณใช้รักษาอาการท้องอืด แน่นหน้าอก เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน มีเสมหะขาวเหนียว มักใช้ร่วมกับตัวยาอื่นในตำรับยาระงับอาการไอ³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดยาต้มความเข้มข้น 50% เข้าหลอดเลือดดำสัตว์ทดลองหลายชนิด ขนาด 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่าไม่มีพิษ³ ขนาดของน้ำมันหอมระเหยที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม² สาร nobiletin เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรมีค่า LD₅₀ เท่ากับ 0.7 กรัม/กิโลกรัม และสาร methylhesperidin เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 850 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: การใช้เงินผิระยะยาวอาจทำให้หยวนชี่ (元气) ลดลง ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ของเหลวในร่างกาย (จิ้นเยี่ย 津液) พร่อง มีความร้อนภายในสูง และ/หรือไอจากซี่หรืออินพร่อง⁵

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Li W. Pericarpium Citri Reticulatae: chen pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไฉหู (柴胡)

ไฉหู (Radix Bupleuri) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Bupleurum chinense* DC., *B. scorzonerifolium* Willd., *B. falcatum* L. วงศ์ *Apiaceae* (Umbelliferae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำ สาร-

สกัดเอทานอล สาร saikosides (saikosaponins หรือส่วนสกัดซาโปนิน) และน้ำมันหอมระเหย มีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลองหลายชนิด²⁻⁵ สาร saikosides มีฤทธิ์ระงับปวด² ทำให้สงบระงับและคลายกังวล ต้านอักเสบ กระตุ้นและส่งเสริมการทำงานของระบบฮอร์โมนของต่อมหมวกไต² เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูตะเภา มีฤทธิ์ระงับอาการไอ โดยขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED₅₀) มีค่าเท่ากับ 9.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม^{2,3,6} ลดระดับไขมันในเลือดโดยเฉพาะระดับของไตรกลีเซอไรด์ เร่งการขับคอเลสเตอรอลและเมแทบอลิต์ออกทางน้ำดีและอุจจาระ^{2,3} ลดการหลั่งกรดในกระเพาะอาหาร ลดการทำงานของน้ำย่อยเพปซิน และลดการเกิดแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น^{2,3,6} แต่หากให้สาร saikosides ในขนาดสูง (100 หรือ 150 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) ทางปากหนูขาว จะระคายเยื่อเมือกของกระเพาะอาหารโดยตรง เมื่อฉีดสารนี้ในขนาด 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าหลอดเลือดดำสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตและทำให้หัวใจเต้นช้าลง และสลายเม็ดเลือดแดง สารสกัดน้ำที่ความเข้มข้น 1:20 มีฤทธิ์ขับน้ำดีในสุนัข² และปกป้องตับกระต่ายจากสารพิษ⁴ เมื่อให้สาร saikosides ขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ทางปากหนูขาว นาน 3 วัน พบว่าสามารถฟื้นฟูการทำงานของตับที่ได้รับพิษจาก carbon tetrachloride² น้ำมันหอมระเหยและสาร kaempferitin เมื่อฉีดเข้าช่องท้องจะมีฤทธิ์ต้านอักเสบ^{2,5} แต่เมื่อให้สาร kaempferitin ทางปากจะไม่มีฤทธิ์ต้านอักเสบ² นอกจากนี้ ส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์ยังมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารโดยส่งเสริมการสร้างเยื่อเมือก และลดการหลั่งกรดและน้ำย่อยเพปซิน⁷

การศึกษาทางคลินิก: ไฉหามีสรรพคุณลดไข้จากโรคหวัด ไข้หวัดใหญ่ มาลาเรีย ปอดบวม^{2,4} แต่ในกรณีที่มีการติดเชื้อ การลดไข้จะเป็นเพียงแบบชั่วคราว จึงควรใช้ร่วมกับยาปฏิชีวนะ² และสามารถไฉหูเพื่อบรรเทาอาการของผู้ป่วยตับอักเสบ^{2,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากมีค่ามากกว่า 3 กรัม/กิโลกรัม³ ส่วนของสารสกัดแอลกอฮอล์ที่ละลายน้ำได้ที่มีความเข้มข้น 10% เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร ขนาดต่ำสุดที่ทำให้หนูถีบจักรตาย (MLD) มีค่าเท่ากับ 110 มิลลิกรัม/กิโลกรัม⁴ การศึกษาความเป็นพิษของส่วนสกัดชาโปนิน เมื่อให้ทางปากฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 4.70, 1.90, 0.11 และ 0.07 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อฉีดสารดังกล่าวเข้าช่องท้องหนูตะเภาและหนูถีบจักร LD_{50} มีค่าเท่ากับ 58.3 และ 479 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ^{3,4} นอกจากนี้ สารสกัดเมทานอลไม่เป็นสารก่อกลายพันธุ์⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่มักพบคือ ทำให้ง่วงนอน การใช้ในขนาดสูงจะทำให้เบื่ออาหาร ท้องอืด ท้องมาน ซึ่งสามารถบรรเทาอาการเหล่านี้ได้โดยการใช้ร่วมกับกันเฒ่า² ไม่ควรใช้ใหญ่ในสตรีมีครรภ์ สตรีให้นมบุตร และเด็ก เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลความปลอดภัย⁵

หมายเหตุ: พืชใกล้เคียงกับใหญ่คือ *Bupleurum longiradiatum* อาจพบปนปลอมเป็นใหญ่ พืชนี้มีความเป็นพิษสูง ซึ่งเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม^{2,3}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Ma JK. Radix Bupleuri: cai hu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
6. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

ชงไป (葱白)

ชงไป หรือ เชิงชงไป (生葱白) (Bulbus Allii Fistulosi) คือ ลำต้นใต้ดินของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Allium fistulosum* L. (หอมจีน)¹ วงศ์ Alliaceae (Liliaceae)¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหย มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา และแบคทีเรีย^{1,3} บรรเทาอาการ อ่อนเพลีย ขับปัสสาวะ ช่วยให้การเพาะอาหารทำงานดีขึ้น และขับเสมหะ^{3,4}

การศึกษาทางคลินิก: เชิงชงไปมีสรรพคุณรักษาอาการหวัด ขับปัสสาวะ ลดไขมันในเลือด รักษาอาการลมพิษ โรคพยาธิเข็มหมุด โรคปวดท้องเฉียบพลันหรือลำไส้อุดตันจากพยาธิไส้เดือน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะพร่องที่เกิดจากปัจจัยภายนอก และมีเหงื่อออกเองในปริมาณมาก และไม่ควรรับประทานร่วมกับน้ำผึ้ง^{1,4}

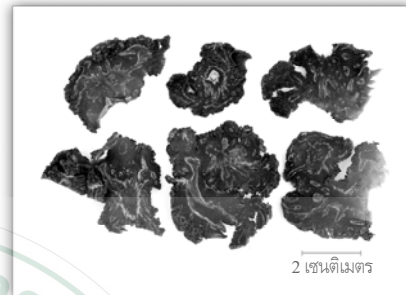
เอกสารอ้างอิง

1. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เติม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Liu GW. Clinical Essentials of Contemporary Series Chinese Medicine: Chinese Herbal Medicine. Beijing, Hua Xia Publishing House, 2000.
4. Ma J. Bulbus Allii Fistulosi: cong bai. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ชวนซฺยง (川芎)

ชวนซฺยง [โหล้วหัวบัว (Rhizoma Chuanxiong)]

คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ligusticum chuanxiong* Hort. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ชวนซฺยงในขนาดต่ำ ๆ

มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูกกระต่าย แต่เมื่อให้ในขนาดสูงจะยับยั้งการบีบตัวอย่างสมบูรณ์^{2,3} สารออกฤทธิ์คือสารกลุ่ม phthalides ได้แก่ สาร butylphthalide, butylidenephthalide และ ligustilide⁴ เมื่อให้ผงยาชวนซฺยงทางปากกบ ขนาด 20 หรือ 30 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้หัวใจเต้นแรงขึ้น แต่อัตราการเต้นของหัวใจลดลง และเมื่อเพิ่มขนาดเป็น 40 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้หัวใจหยุดเต้น³ สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และส่วนสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต³ สารสกัดเอทานอล ส่วนสกัดแอลกอฮอล์ และส่วนสกัดกลุ่มฟีนอลิกมีฤทธิ์ขยายและเพิ่มการไหลเวียนเลือดในหลอดเลือดหัวใจ และลดการใช้ออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจ³ สารออกฤทธิ์ดังกล่าวคือ tetramethylpyrazine^{3,4} สาร ligustrazine มีฤทธิ์เพิ่มความดันในหลอดเลือดแดงและเพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจ ลดความแรงในการบีบตัวของหัวใจ แต่เพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจ⁵ สาร sodium ferulate มีฤทธิ์ป้องกันการเกิดกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด⁴ สารกลุ่ม phthalides มีฤทธิ์ยับยั้งภาวะหัวใจเสียจังหวะ และขยายหลอดเลือดหัวใจ สาร ligustilide, senkyunolide A และ butylidenephthalide มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อของหลอดเลือดเอออร์ตา^{6,7} ชวนซฺยงมีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด ซึ่งสารออกฤทธิ์ดังกล่าวคือสาร tetramethylpyrazine³, ferulic acid⁴ และ ligustrazine⁵ สารสกัดชวนซฺยงมีฤทธิ์ลดระดับคอเลสเตอรอลในเลือด⁸ เมื่อให้สารสกัดขนาด 3 กรัมในกระต่ายที่เป็นโรคหลอดเลือดแดงแข็งตัว นาน 16 สัปดาห์ หรือให้พร้อมกับอาหารที่กระตุ้นให้เกิดโรคหลอดเลือดแดงแข็งตัว พบว่าสามารถลดขนาดรอยโรคในหลอดเลือดเอออร์ตาจากร้อยละ 68.5 เหลือร้อยละ 37.5 และลดระดับของคอเลสเตอรอลและ LDL ในเลือด⁴ เมื่อให้สารสกัดน้ำของชวนซฺยงทางปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 25-50 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์สงบประสาท⁸ คาดว่าสารที่ออกฤทธิ์คือ ferulic acid³

การศึกษาทางคลินิก: ชวนชุนสามารถบรรเทาอาการปวดภายหลังจากการคลอด ช่วยให้การหรือเนื้อเยื่อของมดลูกที่ตายแล้วถูกขับออกมาได้ดี⁸ สามารถใช้สารสกัดชวนชุนกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจ เช่น พบว่ายาเม็ดที่เตรียมจากสารสกัดชวนชุนทำให้ 1 ใน 3 ของผู้ป่วยที่มีอาการปวดเค้นหัวใจ (angina pectoris) 19 คนมีอาการดีขึ้น³ การศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเค้นหัวใจ 30 คน เมื่อให้ส่วนสกัดแอลคาลอยด์ของชวนชุนโดยการหยดเข้าหลอดเลือดดำ (infusion) ในขนาด 10 มิลลิลิตร ใน 5-10% dextrose จำนวน 250 มิลลิลิตร ผู้ป่วยมากกว่าครึ่งหนึ่งหายจากอาการปวดเค้นหัวใจหรือมีอาการดีขึ้นภายใน 24 ชั่วโมง และมีคลื่นไฟฟ้าหัวใจดีขึ้นร้อยละ 40³

ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 3-9 กรัม สามารถใช้รักษาอาการปวดศีรษะ อาการรู้สึกหมุน (vertigo) ความดันโลหิตสูง⁴ เมื่อให้ยาฉีดสารสกัดชวนชุน 10% ในผู้ป่วย 220 คน ที่มีอาการสมองขาดเลือดเฉียบพลัน พบว่าให้ผลดีกว่ากลุ่มควบคุม⁴ และผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของหลอดเลือดในสมอง 545 คน เมื่อให้สาร tetramethylpyrazine 40-80 มิลลิกรัม/วัน นาน 10 วัน โดยการหยดเข้าหลอดเลือดดำ พบว่าอาการดีขึ้นร้อยละ 80-90⁴

การศึกษาความปลอดภัย: จากการศึกษพิษเฉียบพลันโดยฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องและกล้ามเนื้อหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 65.86 และ 66.42 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁹ เมื่อฉีดสาร tetramethylpyrazine เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร ค่า LD₅₀ เท่ากับ 239 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³ และเมื่อให้สาร tetramethylpyrazine ทางปากหนูถีบจักร ขนาด 5 หรือ 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 4 สัปดาห์ พบว่าไม่ทำให้เกิดความผิดปกติของน้ำหนักตัว เลือด ตับ ไต และจุลพยาธิวิทยา³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการไม่พึงประสงค์ ได้แก่ อาการทางระบบทางเดินอาหาร มีน้อยรายมากที่มีอาการปวดประจำเดือน³ และเนื่องจากชวนชุนมีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของมดลูก ทำให้ประจำเดือนมาเร็วขึ้น จึงไม่แนะนำให้ใช้ขณะมี อาการปวดประจำเดือน หรือโรคที่เกี่ยวกับการตกเลือดอื่น ๆ⁸

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.

4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
6. Chan SS, Cheng TY, Lin G. Relaxation effects of ligustilide and senkyunolide A, two main constituents of *Ligusticum chuanxiong*, in rat isolated aorta. J Ethnopharmacol 2007; 111(3): 677-80.
7. Chan SS, Choi AO, Jones RL, Lin G. Mechanisms underlying the vasorelaxing effects of butylidenephthalide, an active constituent of *Ligusticum chuanxiong*, in rat isolated aorta. Eur J Pharmacol 2006; 537: 111-7.
8. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
9. Li R. Rhizoma Chuan Xiong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

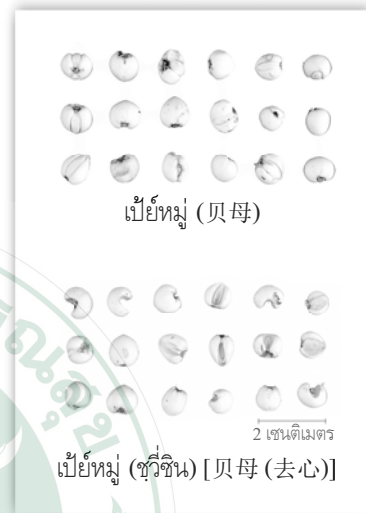
ชวนเปี้ย่หมู่ (川贝母)

ชวนเปี้ย่หมู่ หรือ **เปี้ย่หมู่ (贝母) (Bulbus Fritillariae Cirrhosae)** คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Fritillaria cirrhosa* D. Don, *F. unibracteata* Hsiao et K.C. Hsia, *F. przewalskii* Maxim, *F. delavayi* Franch. วงศ์ Liliaceae¹

เปี้ย่หมู่ (ซวีซิ่น) [贝母 (去心)] เตรียมโดยนำลำต้นใต้ดินที่สะอาดมาหั่นเอาไส้กลางออกก่อนทำให้แห้ง เพื่อขจัดเอาส่วนที่ไม่มีฤทธิ์ทางยาและมีผลข้างเคียงออก ทำให้มีประสิทธิผลในการรักษามากขึ้น²

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดแอลคาลอยด์รวมและส่วนสกัดที่ไม่ใช่แอลคาลอยด์ ขนาด 0.25-0.50 มิลลิกรัม/ตัว เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักรที่เหนียวน้ำให้เกิดอาการไอด้วยน้ำแอมโมเนีย พบว่าสามารถระงับไอและขับเสมหะ³ ชวนเปี้ย่หมู่สามารถลดการอักเสบของหลอดลมในหนูที่เป็นหืดโดยลดการสร้างสารก่อภูมิแพ้ และลดการสะสมของเม็ดเลือดขาวอีโอซิโนฟิล⁴ สารออกฤทธิ์ระงับไอคือ fritillaria saponin Nos. I-VII และสารกลุ่มแอลคาลอยด์ ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสารอื่น ๆ ได้แก่ สาร fritimine มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตเฉียบพลัน และเพิ่มระดับน้ำตาลในเลือดกระต่าย สาร sipeimine มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตสุนัข คลายกล้ามเนื้อลำไส้เล็กส่วนปลายที่แยกจากกายหนูขาว ลำไส้เล็กส่วนต้นที่แยกจากกายกระต่าย และลำไส้เล็กในกายสุนัข สาร verticine และ verticine มีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต แต่ในขนาดสูงจะทำให้ความดันโลหิตลดลง และสาร verticine มีฤทธิ์เพิ่มความตึงของกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา³

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วย 67 ราย รับประทานยาเม็ดที่เตรียมจากชวนเปี้ย่หมู่ขนาด 0.5 กรัม/เม็ด ครั้งละ 4 เม็ด วันละ 3 ครั้ง พบว่าสามารถระงับไอ ขับเสมหะในผู้ป่วยทุกราย ใช้ได้ผลดีโดยเฉพาะกับผู้ป่วยที่ติดต่อการรักษาและขับเสมหะออกยาก ชวนเปี้ย่หมู่มีฤทธิ์ขับเสมหะในผู้ป่วยที่มีอาการอ่อนเพลีย หน้าแดงร้อน ไข้มีเสมหะมาก มีเลือดปนในเสมหะ แ่น้ำหนัก เบื่ออาหาร จึงนิยมใช้ร่วมกับตัวยารักษาวัณโรคปอด อย่างไรก็ดีตาม ตำรายานี้ใช้ไม่ได้ผลกับกรณีไอมีเสมหะ

มากที่เกิดจากความเย็นและความชื้น เช่น ภาวะมีอากาศในเนื้อเยื่อปอด (pulmonary emphysema) และโรคหลอดลมโป่งพอง (bronchiectasis)³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสาร fritimine เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรและกระต่าย พบว่าขนาดต่ำสุดที่ทำให้สัตว์ทดลองตาย (MLD) มีค่าเท่ากับ 40 และ 12-15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตามศาสตร์การแพทย์จีน ห้ามใช้ตัวยานี้ร่วมกับอูโถว (乌头) เพราะจะทำให้สรรพคุณถูกกลบฝัง¹

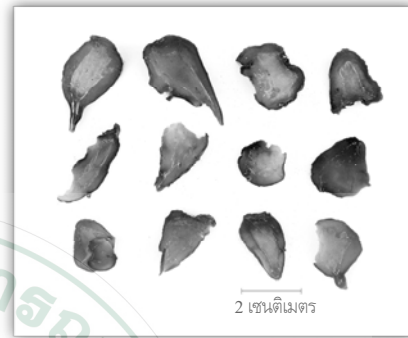
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Yeum HS, Lee YC, Kim SH, Roh SS, Lee JC, Seo YB. *Fritillaria cirrhosa*, *Anemarrhena asphodeloides*, Lee-Mo-Tang and cyclosporine an inhibit ovalbumin-induced eosinophil accumulation and Th2-mediated bronchial hyperresponsiveness in a murine model of asthma. Basic Clin Pharmacol Toxicol 2007; 100(3): 205-13.

ชวนอุ (จื่อ) [川乌 (制)]

ชวนอุ (จื่อ) (Radix Aconiti Praeparata)

คือ รากแก้วที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื่อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aconitum carmichaeli* Debx. (โหระเดียดงไก) วงศ์ Ranunculaceae เตรียมโดยนำรากแก้วที่สะอาดมาแช่น้ำในภาชนะที่เหมาะสมจนน้ำแทรกซึมเข้าไปในเนื้อตัวยา แล้วนำไปต้มในน้ำเดือดนาน 4-6 ชั่วโมง หรือนำไปนึ่งนาน 6-8 ชั่วโมง จนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา และเมื่อนำมาชิมดูจะรู้สึกชาที่ลิ้นเล็กน้อย นำออกจากเตา ตากในที่ร่ม นำมาหั่นเป็นแผ่นบาง ๆ ตากให้แห้ง¹⁻⁴

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มชวนอุทั้งที่ผ่านการเผ้าจื่อและไม่เผ้าจื่อมีผลต่อการทำงานของหัวใจของสัตว์ทดลองหลายชนิด ชวนอุในขนาดสูงจะทำให้เกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ สารออกฤทธิ์คือ อนุพันธ์ของสาร aconitine อย่างไรก็ตาม สาร higenamine จากชวนอุมีฤทธิ์ต่อต้านฤทธิ์ของสาร aconitine ในการทำให้หัวใจเต้นช้าลง สาร higenamine ออกฤทธิ์กระตุ้นตัวรับชนิดบีต้า ทำให้หัวใจที่แยกจากกายคางคกบีบตัวมากขึ้น เพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจและเพิ่มการไหลเวียนในหลอดเลือดหัวใจของสุนัขที่สลบ สารสกัดเมทานอลจากชวนอุที่ไม่ผ่านการเผ้าจื่อ ขนาด 0.1 กรัม/กิโลกรัม หรือสาร aconitine ขนาด 50 ไมโครกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ พบว่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการลดความดันโลหิตแบบชั่วคราว ในขณะที่สารสกัดจากชวนอุ (จื่อ) มีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิตแบบชั่วคราวอย่างชัดเจน และพบว่ายาต้มชวนอุ (จื่อ) มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดที่ขาและหลอดเลือดหัวใจ²

ยาต้มชวนอุ (จื่อ) มีฤทธิ์ยับยั้งการบวมของข้อเท้าหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยสาร formaldehyde หรือไข่ขาว สาร aconitine มีฤทธิ์ยับยั้งการเพิ่มสภาพให้ซึมผ่านได้ในช่องท้องหนูถีบจักรและผิวหนังหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยกรดน้ำส้มและ histamine ตามลำดับ และต้านการอักเสบของอุ้งเท้าหนูขาวและหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยสาร carrageenan เมื่อให้สาร aconitine, mesaconitine, hypaconitine, benzoyl-aconitine, benzoylmesaconitine และ benzoyl-hypaconitine ทางปากหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ² สารสกัดน้ำร้อนมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดข้ออักเสบในหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วย adjuvant และมีฤทธิ์คล้าย histamine⁵ ชวนอุที่ไม่ผ่านการเผ้าจื่อ ขนาด 0.1-1.0 กรัม มีฤทธิ์

ระงับปวดในหนูถีบจักร และเสริมฤทธิ์ในการทำให้ชาของยา hexobarbital ในหนูถีบจักร สารที่ออกฤทธิ์ระงับปวด คือ mesaconitine, aconitine และ hypaconitine สาร aconitine ขนาด 1 มิลลิกรัม มีฤทธิ์ลดอุณหภูมิร่างกายหนูถีบจักร² นอกจากนี้ ชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้ และสาร aconitine มีฤทธิ์อย่างอ่อนในการทำให้ลำไส้ที่แยกจากกายหนูตะเภาบีบตัว ซึ่งสามารถต่อต้านฤทธิ์ได้ด้วยสาร atropine² ยาต้มชวนอู (จี้) มีฤทธิ์ต้านความเหนียวลำในหนูถีบจักร และส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในหนูขาว⁶ ชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้มีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูถีบจักรที่ถูกเหนียวนำด้วยความเครียด² ยาต้มชวนอูมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาวที่เหนียวนำด้วยความเครียดหรือกรดเกลือ ด้านอาการท้องเสียในหนูถีบจักรที่เหนียวนำด้วยน้ำมันละหุ่งหรือใบมะขามแขก และมีฤทธิ์ระงับปวด ในทางการแพทย์แผนจีนจึงใช้อุ่นน้ำและกระเพาะอาหาร และเป็นยาระงับปวด⁷ สารสกัดน้ำของตำรับยา Chuck-me-sun-dan (CMSD) ที่มีชวนอูเป็นส่วนประกอบมีฤทธิ์ปกป้องเซลล์ประสาททั้งในหลอดทดลองและในสัตว์ทดลอง⁸

การศึกษาทางคลินิก: ส่วนใหญ่ใช้ชวนอู (จี้) เป็นตัวยาลึกในตำรับยารักษาโรคไขข้อ-อักเสบ ปวดเอว อักเสบบริเวณหัวไหล่ และอัมพาต อัมพฤกษ์ เช่น เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 38 ราย รับประทานตำรับยาที่มีชวนอู (จี้) เป็นตัวยาลึก วันละ 1 ห่อ โดยต้มเอาน้ำดื่ม แบ่งรับประทานเช้า-เย็น ติดต่อกันนาน 1-3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 94.3 เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 150 ราย รับประทานยาเม็ดเฟิงซือหนิง (凤湿宁) ครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง ติดต่อกันนาน 1-3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 92.4 เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการอักเสบบริเวณหัวไหล่ จำนวน 11 ราย รับประทานยาต้มอุโถวทังเจียเว่ย (乌头汤加味) วันละ 1 ห่อ แบ่งรับประทานเช้า-เย็น ติดต่อกันนาน 6-15 วัน พบว่าได้ผลดีมาก เมื่อให้ผู้ป่วยที่สูญเสียความทรงจำหลังจากป่วยเป็นโรคอัมพาต-อัมพฤกษ์จำนวน 24 ราย รับประทานยาชานอูเจียว (三乌胶) ครั้งละ 5 กรัม วันละ 1-2 ครั้ง พบว่าได้ผลดี⁹

เมื่อศึกษาผลทางคลินิกของยาฉิดชวนอู (จี้) ในผู้ป่วยโรคมะเร็ง จำนวน 271 ราย แยกเป็น มะเร็งกระเพาะอาหาร 139 ราย มะเร็งตับ 124 ราย มะเร็งลำไส้ 5 ราย และมะเร็งในระบบทางเดินอาหาร 3 ราย พบว่าได้ผลในผู้ป่วยมะเร็งกระเพาะอาหารและมะเร็งตับในระยะสุดท้าย โดยสามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเซลล์มะเร็ง และระงับอาการปวดได้ผลดีมาก ลดอาการข้างเคียงของเคมีบำบัด เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ท้องอืด และอาการกรกลืนลำบาก ช่วยให้เจริญอาหารและน้ำหนักเพิ่ม และผู้ป่วยส่วนใหญ่มียุคคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ชวนอู (จี้) ยังสามารถใช้รักษาโรคปวดท้อง ปวดเอวและชาอัมพาตที่ใบหน้าได้ผลดี⁹

การศึกษาความปลอดภัย: สาร aconitine, mesaconitine และ hyaconitine เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 0.22, 0.27 และ 0.50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้แอลคาลอยด์รวมทางปาก ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำของหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 1.89, 0.28, 0.38 และ 0.20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สาร aconitine จะถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) เมื่อได้รับความร้อนสูงตามกระบวนการเผ้าจี้ กลายเป็นสาร hyaconitine และ aconine ซึ่งมีความเป็นพิษลดลงอย่างมาก จากการทดสอบพิษกึ่งเฉียบพลันในหนูขาว เมื่อฉีดสารสกัดชุนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้ ขนาด 1.1 กรัม/กิโลกรัม หรือสาร mesaconitine ขนาด 1.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าใต้ผิวหนัง จะทำให้สัตว์ทดลองตายภายใน 3-6 วัน เมื่อให้สารสกัดชุนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้แก่หนูถีบจักรวันละ 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้จำนวนเม็ดเลือดแดง ปริมาณโปรตีนรวม และแอลบูมินในซีรัมลดลง การศึกษาพิษกึ่งเรื้อรังในหนูขาว พบว่าสาร mesaconitine ขนาด 0.4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ทำให้น้ำหนักตัวลดลง ระดับของ glutamic-oxaloacetic transaminase และ lactate dehydrogenase ลดลงในสัตว์ทดลองที่ได้รับชุนอูที่ผ่านและไม่ผ่านการเผ้าจี้ วันละ 0.08-0.32 และ 5-20 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ชุนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้ และสาร mesaconitine ทำให้ระดับของ alkaline phosphatase เพิ่มขึ้นในหนูถีบจักรและลดลงในหนูขาว หนูถีบจักรที่ได้รับชุนอู (จี้) วันละ 1 กรัม/กิโลกรัม นาน 3-6 วัน ไม่พบการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

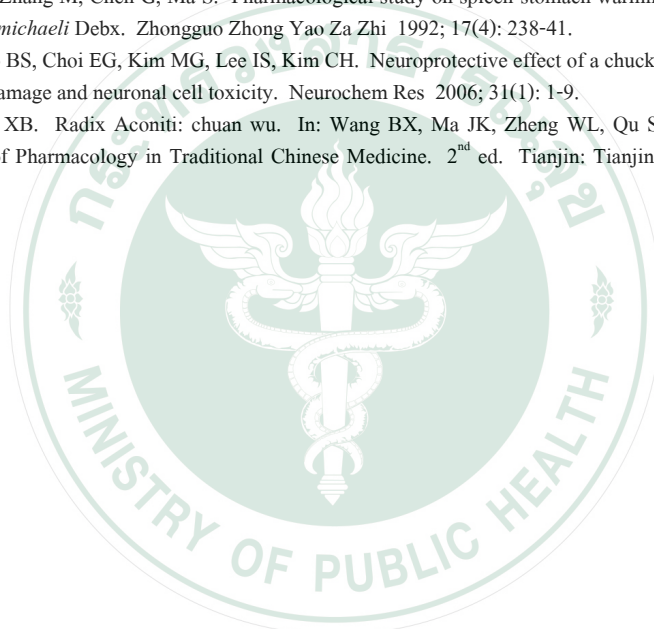
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ชุนอู (จี้) ในสตรีมีครรภ์ ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้ชุนอู (จี้) ร่วมกับเป่ย์หมู่ (贝母) บั้นเซี่ย (半夏) ไป่จี (白芨) ไป่เลี่ยน (白蔹) เทียนฮวาเฟิน (天花粉) และกวาโหลว (瓜蒌) เพราะสรรพคุณของชุนอู (จี้) จะถูกกลบล้าง¹

หมายเหตุ: สาร aconitine เป็นพิษต่อระบบประสาท โดยเริ่มแรกจะมีฤทธิ์กระตุ้น และต่อมากจะยับยั้งประสาทเวกัสและประสาทรับความรู้สึก และยังมีผลโดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจ อาการพิษที่เกิดขึ้น ได้แก่ อัมพาตทั้งตัว คลื่นไส้อาเจียน เวียนศีรษะ ใจสั่น กลัวหนาว ไวเกินต่อการกระตุ้น เพื่อความดันโลหิตลดลง ทำให้เกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ ช็อก และโคมา ปริมาณสารแอลคาลอยด์ในชุนอู และความเป็นพิษของชุนอูจะลดลงเมื่อนำไปผ่านการเผ้าจี้²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.

2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. ส่วนพฤกษศาสตร์ป้าไม้ สำนักวิชาการป้าไม้ กรมป้าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เติม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
5. Kubo M, Moriura T, Matsuda H. Pharmacological study on Aconiti tuber. I. Effect of water extract from Aconiti tuber on adjuvant-induced arthritis. Yakugaku Zasshi 1990; 110(1): 16-26.
6. Cao H, Wang ST, Wu LY, Wang XT, Jiang AP. Pharmacological study on Tianxiong (tuber of *Aconitum carmichaeli* Debx.), a Chinese drug for reinforcing the kidney yang retailnin Hong Kong market. Zhongguo Yao Za Zhi 2001; 26(6): 369-72.
7. Zhu Z, Shen Y, Zhang M, Chen G, Ma S. Pharmacological study on spleen-stomach warming and analgesic actions of *Aconitum carmichaeli* Debx. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 1992; 17(4): 238-41.
8. Chung TW, Koo BS, Choi EG, Kim MG, Lee IS, Kim CH. Neuroprotective effect of a chuck-me-sun-dan on neurons from ischemic damage and neuronal cell toxicity. Neurochem Res 2006; 31(1): 1-9.
9. Sheng SH, Wei XB. Radix Aconiti: chuan wu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชังจู (苍术)

ชังจู [โกฎิเซมา (Rhizoma Atractylodis)]

คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Atractylodes lancea* (Thunb.) DC., *A. chinensis* (DC.) Koidz. วงศ์ Asteraceae (Compositae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มชังจูทาง

ปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 10, 20 และ 40 กรัม/กิโลกรัม สังเกตผลภายใน 5 ชั่วโมง พบว่าการเปลี่ยนแปลงของปริมาตรของปัสสาวะไม่ชัดเจน แต่ความเข้มข้นของโซเดียมในปัสสาวะและสัดส่วนของโซเดียม/โพแทสเซียมที่ขับออกมาเพิ่มขึ้น สารสกัดน้ำซึ่งประกอบด้วยสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันในหนูที่ทำให้ติดเชื้อรา *Candida albicans* ทำให้หนูรอดชีวิตมากขึ้น สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์ทำให้อาหารอยู่ในกระเพาะนานขึ้น^{2,3} เมื่อให้สาร β -eudesmol, hinesol และส่วนผสมของสารทั้ง 2 ชนิด ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร และสาร β -eudesmol มีผลต่อการคลายตัวของกล้ามเนื้อลายของหนูที่เป็นเบาหวานมากกว่าหนูปกติ^{4,5} และมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหลอดทดลอง⁶ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูขาว สาร atractyloside มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักร หนูขาว กระต่าย และสุนัข และสาร atractylone มีฤทธิ์ต้านการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว⁷

การศึกษาทางคลินิก: ชังจูเป็นตัวยาลึกในการรักษาอาการตาบอดกลางคืน โดยทั่วไปชังจูไม่ใช้เดี่ยว มักใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาที่มีสรรพคุณป้องกันอาการเมารถ ช่วยให้อาการวิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ และตื่นตระหนกตกใจดีขึ้น นอกจากนี้ ยังใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาป้องกันหวัด รักษาโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการไอ และปรับสมดุลการทำงานของกระเพาะอาหารและม้ามในเด็ก (มีอาการท้องเสีย ตานขโมย เป็นต้น)⁷

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร เมื่อให้สารสกัด 50% แอลกอฮอล์จากชังจูโดยการป้อนหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนัง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50

(LD₅₀) มีค่ามากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม⁸ เมื่อให้สารสกัดน้ำร้อนทางปากหนูถีบจักรหรือหนูขาว พบว่ามีค่า LD₅₀ เท่ากับ 15 กรัม/กิโลกรัม⁹

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยร้อนป่อง หรือผู้ป่วยที่มีเหงื่อออกมากเนื่องจากเว่ยชี (卫气) พ่อง¹⁰

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Inagaki N, Komatsu Y, Sasaki H, Kiyohara H, Yamada H, Ishibashi H, Tansho S, Yamaguchi H, Abe S. Acidic polysaccharides from rhizomes of *Atractylodes lancea* as protective principle in Candida-Infected mice. *Planta Med* 2001; 67(5): 428-31.
3. Nakai Y, Kido T, Hashimoto K, Kase Y, Sakakibara I, Higuchi M, Sasaki H. Effect of the rhizomes of *Atractylodes lancea* and its constituents on the delay of gastric emptying. *J Ethnopharmacol* 2003; 84(1): 51-5.
4. Kimura M, Diwan PV, Yanagi S, Kon-No Y, Nojima H, Kimura I. Potentiating effect of β -eudesmol-related cyclohexylidene derivatives on succinylcholine-induced neuromuscular block in isolated phrenic nerve-diaphragm muscles of normal and alloxan-diabetic mice. *Biol Pharm Bull* 1995; 18(3): 407-10.
5. Kimura M, Kimura I, Moroi M, Tanaka K, Nojima H, Uwano T. Different modes of potentiation by beta-eudesmol, a main compound from *Atractylodes lancea*, depending on neuromuscular blocking actions of *p*-phenylene-polymethylene bis-ammonium derivatives in isolated phrenic nerve-diaphragm muscles of normal and alloxan-diabetic mice. *Jpn J Pharmacol* 1992; 60(1): 19-24.
6. Resch M, Steigel A, Chen ZL, Bauer R. 5-Lipoxygenase and cyclooxygenase-1 inhibitory active compounds from *Atractylodes lancea*. *J Nat Prod* 1998; 61(3): 347-50.
7. Zhou QL, Wang BX. Rhizoma Atractylodis: cang zhu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). *Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine*. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
8. มงคล โมกขะสมิต, กมล สวัสดิ์มงคล, ประยูทธ สาตราวาหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรรไทย. ใน: ปราณี ขวลิตธารัง, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส อุตตวิชัย (คณะบรรณาธิการ). *ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยาของสถาบันวิจัยสมุนไพรรไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.*
9. Aburada M, Takeda S, Ito E, Nakamura M, Hosoya E. Protective effects of juzentaihoto, dried decoction of 10 Chinese herbs mixture, upon the adverse effects of mitomycin C in mice. *J Pharmacobio Dyn* 1983; 6(12): 1000-4.
10. Chen JK, Chen TT. *Chinese Medical Herbology and Pharmacology*. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.

เซอเจียนจื่อ (车前子)

เซอเจียนจื่อ (Semen Plantaginis) คือ เมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Plantago asiatica* L., *P. depressa* Willd. วงศ์ Plantaginaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เซอเจียนจื่อมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ² ขับเสมหะและระงับไอ³ เมื่อฉีดยาเตรียมจากน้ำต้มในขนาดต่ำ ซ้ำหลาย ๆ ครั้งทีโพรงข้อเข้ากระดูกตาย ระยะแรกจะมีอาการเยื่ออักเสบ ต่อมาจะเพิ่มการเจริญของเนื้อเยื่อยึดต่อและเพิ่มแรงดึงผิวของปอดหุ้มข้อต่อ^{3,4} จากการศึกษาในหลอดทดลอง พบว่าสาร aucubin จากเซอเจียนจื่อจะถูกเปลี่ยนเป็นสารออกฤทธิ์ด้วยเอนไซม์ β -glucosidase โดยจะมีฤทธิ์ยับยั้งไวรัสตับอักเสบบีในระยะการถ่ายแบบดีเอ็นเอ (DNA replication)³

การศึกษาทางคลินิก: เซอเจียนจื่อมีสรรพคุณขับปัสสาวะ ต้านอักเสบในกรณีเกิดการติดเชื้อบรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ ลดความดันโลหิต และมีฤทธิ์ต่อปอดหุ้มข้อต่อ ใช้สำหรับการรักษาโรคข้อเข่าอักเสบ⁴ เซอเจียนจื่อให้ผลการรักษาที่น่าพอใจในผู้ป่วยเด็ก 63 ราย ที่มีอาการอาหารไม่ย่อย พบว่าทำให้ลำไส้ทำงานเป็นปกติ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปัสสาวะบ่อย ท้องผูก หรือผู้ป่วยที่ไม่มีอาการร้อนชื้น⁴

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Kuang P, Wang SX. Semen Plantaginis: che qian zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.

เชอไปเยี่ย (侧柏叶)

เชอไปเยี่ย (Cacumen Platycladi) คือ กิ่งและใบแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Platycladus orientalis* (L.) Franco วงศ์ Cupressaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารกลุ่มฟลาโวนอยด์ และสารกลุ่มแทนนินจากสารสกัดน้ำร้อน ขนาด 80 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ห้ามเลือด เมื่อฉีดสารสกัดเอทานอล ขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม หรือสารกลุ่มฟลาโวนอยด์ ขนาด 250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ระงับไอ สารสกัดเอทานอล สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ และสารสกัดน้ำส่วนที่ไม่ละลายในเอทานอลมีฤทธิ์ขับเสมหะ และขยายหลอดลม³ สาร quercetin glycoside มีฤทธิ์ต้านอักเสบ³ สารกลุ่ม labdanes และ isopimaranes และสาร aframodial จากเชอไปเยี่ย มีฤทธิ์ต้านเชื้อพลาสมาเรียด *Plasmodium falciparum* โดยมีผลต่อผนังเม็ดเลือดแดง⁴

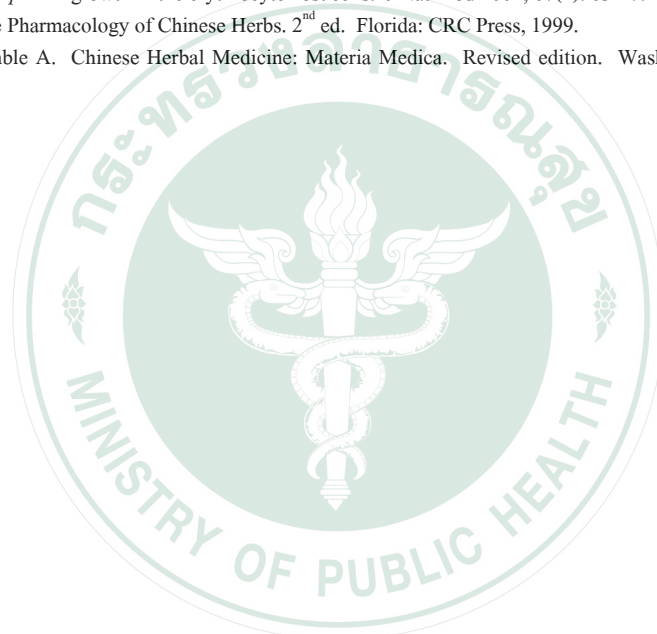
การศึกษาทางคลินิก: เชอไปเยี่ยมีสรรพคุณเป็นยาห้ามเลือด เช่น เลือดออกที่มดลูก และลำไส้เล็กส่วนต้น อุจจาระมีเลือดปน รักษาอาการหลอดลมอักเสบชนิดเรื้อรัง ไอกรน วัณโรค เป็นต้น ผงยาใช้ใส่แผลไฟไหม้ที่แผลมีขนาดเล็กหรือปานกลาง จะช่วยสมานแผลได้^{3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มและสารสกัดน้ำส่วนที่ไม่ละลายในเอทานอลโดยฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารดังกล่าวที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 15.2 และ 30.5 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ^{3,5} เมื่อให้สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีค่า LD₅₀ เทียบเท่ากับผงยา 2.964 กรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หากใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน หรือใช้ในขนาดสูง อาจเกิดอาการข้างเคียง เช่น วิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร เป็นต้น^{5,6}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Lu YH, Liu ZY, Wang ZT, Wei DZ. Quality evaluation of *Platycladus orientalis* (L.) Franco through simultaneous determination of four bioactive flavonoids by high-performance liquid chromatography. J Pharm Biomed Anal 2006; 41(4): 1186-90.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Asili J, Lambert M, Ziegler HL, Staerk D, Sairafianpour M, Witt M, Asghari G, Ibrahimi IS, Jaroszewski JW. Labdanes and isopimaranes from *Platycladus orientalis* and their effects on erythrocyte membrane and on *Plasmodium falciparum* growth in the erythrocyte host cells. J Nat Prod 2004; 67(4): 631-7.
5. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Florida: CRC Press, 1999.
6. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised edition. Washington; Eastland Press, Inc., 2003.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เชอเส้า (赤芍)

เชอเส้า (*Radix Paeoniae Rubrae*) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall., *P. veitchii* Lynch วงศ์ Ranunculaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เชอเส้ามีผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง โดยยาเตรียมเชอเส้ามีฤทธิ์ด้านการชักที่เกิดจากสาร strychnine² สาร paeoniflorin จากเชอเส้ามีฤทธิ์สงบระบบในหนูขาว ทำให้ช่วงเวลาการหลับที่เกิดจากสาร hexobarbital นานขึ้น เมื่อฉีดสาร paeoniflorin เข้าหลอดเลือดดำหนูขาว จะทำให้สูญเสียการตอบสนองเฉียบพลัน (righting reflex) นอกจากนี้ สาร paeoniflorin ยังมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักรที่ถูกเหนียวหน้าด้วยกรดน้ำส้ม และลดอุณหภูมิร่างกายของทั้งหนูขาวปกติและหนูขาวที่ถูกเหนียวหน้าให้มีใช้ มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาว และมีฤทธิ์ต้านชักอ่อน ๆ³ ยาต้มเชอเส้ามีฤทธิ์ยับยั้งจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง² และมีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจและหลอดเลือดที่กล้ามเนื้อหัวใจ³ สาร paeoniflorin ทำให้ความดันโลหิตหนูตะเภาลดลงและเพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจสุนัข โดยที่ฤทธิ์ดังกล่าวจะอ่อนกว่าฤทธิ์ของยาไนโตรกลีเซอริน สาร paeoniflorin และ benzoylpaeoniflorin มีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด² เชอเส้าในขนาดสูงมีฤทธิ์ต้านการหดตัวของลำไส้กระต่าย สาร paeoniflorin มีฤทธิ์ต้านการหดตัวของลำไส้เล็กหนูขาวและหนูตะเภา คลายกล้ามเนื้อหลอดลมหนูขาว² และป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาวที่เกิดจากความเครียด³

การศึกษาความปลอดภัย: ยาต้มเชอเส้ามีความปลอดภัยสูง² สาร paeoniflorin ความเป็นพิษต่ำมาก ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องมีค่าเท่ากับ 3.53 และ 9.53 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 10.8 กรัม/กิโลกรัม³

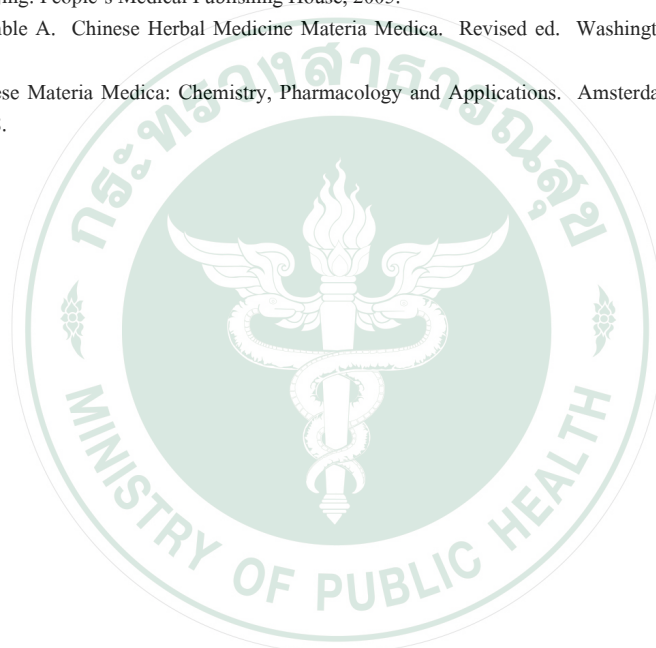
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการเลือดพร่อง²

หมายเหตุ: เชอเส้าและไปเส้าได้มาจากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall. เหมือนกัน แต่วิธีการเตรียมยาต่างกัน คือ เชอเส้า เมื่อเก็บรากของพืชแล้ว ให้เอาเหง้าและรากฝอยออก

ก่อนนำไปตากแห้ง ส่วนโป๊เส้า จะตัดหัวท้ายของราก เด็ดรากฝอยทิ้งและปอกเปลือกก่อนต้ม หรือต้มก่อนปอกเปลือก แล้วนำไปตากแห้ง³ โป๊เส้ามีสรรพคุณบำรุงเลือดและอิน และช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ส่วนเชื้อเส้ามีสรรพคุณทำให้เลือดเย็นลงและรักษาเลือดคั่ง จะใช้ร่วมกันเพื่อบรรเทาอาการปวดและร้อนรุ่มภายใน ร่วมกับภาวะที่ตับถูกเก็บกัก หรือปวดและบวมเนื่องจากบาดเจ็บ²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซียงหัว (羌活)

เซียงหัว (Rhizoma et Radix Notopterygii)

คือ เหง้าและรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Notopterygium incisum* Ting ex H.T. Chang., *N. forbesii* Boiss. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูขาวในขนาด 1.32 และ 0.13 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อหัวใจเฉียบพลันที่เกิดจากการเหนี่ยวนำด้วยฮอร์โมน pituitrin และเพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่กล้ามเนื้อหัวใจ สาร notopterol จากเซียงหัว มีฤทธิ์บรรเทาอาการปวดที่เกิดจากการกระตุ้นด้วยกรดน้ำส้ม และต้านการอักเสบโดยการยับยั้งความสามารถในการซึมผ่านหลอดเลือด นอกจากนี้ น้ำมันหอมระเหยและยาต้มยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง^{3,4}

การศึกษาทางคลินิก: เซียงหัวมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นตัวยาลหลักในตำรับยารักษาโรคหัวใจจากการกระทบลมเย็น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว⁴

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดสูงสุดที่ไม่พบความเป็นพิษหลังจากให้ยาแล้ว 72 ชั่วโมง คือ 12 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ยาฉีดซึ่งเตรียมจากเซียงหัวความเข้มข้น 2% ขนาด 10 มิลลิลิตร/กิโลกรัม (เทียบเท่า 125 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน) โดยฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย ไม่พบความเป็นพิษ เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 6.64 มิลลิลิตร/กิโลกรัม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีไข้ ลื่นแดง มีหรือไม่มีผื่น อื่นพร่อง หรือมีอาการปวดกล้ามเนื้อเนื่องจากเลือดพร่อง⁵

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Inc., 1993.
3. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Wang DP, Ma JK. Rhizoma seu Radix Notopterygii: qiang huo. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ซังไปผี (桑白皮)

ซังไปผี [เปลือกรากหม่อน (Cortex Mori Radicis)] คือ เปลือกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Morus alba* L. วงศ์ Moraceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้สัตว์ทดลองสงบ ความรู้สึกล้มผัสและความเจ็บปวดลดลง สารสกัดน้ำเมื่อให้หนูถีบจักรทางปากในขนาดเทียบเท่าผงยา 2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดได้ดีเทียบเท่าแอสไพริน 0.5 กรัม/กิโลกรัม^{2,3} สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์หลายชนิดในหลอดทดลอง เช่น *Staphylococcus aureus*, *Bacillus dysenteriae* และเชื้อรา เมื่อให้สารสกัดน้ำหรือสารสกัดบิวทานอล ทางปากหนูขาวหรือฉีดเข้าช่องท้อง ขนาด 300-500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และให้ยาต้มทางปากกระต่ายขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะ³ ยาต้มเมื่อให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสัตว์ทดลองหลายชนิด เมื่อให้สารสกัดอีเทอร์ สารสกัดน้ำร้อน หรือสารสกัดเมทานอลโดยฉีดเข้าใต้ผิวหนังกระต่ายขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตลงได้ 15-20 มิลลิเมตรปรอท ซึ่งฤทธิ์นี้จะอยู่ได้ค่อนข้างนาน เมื่อฉีดสาร kuwanon G และ H, morusin A, B, C และ D เข้าหลอดเลือดดำกระต่ายขนาด 1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต²

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีอาการน้ำลายไหลที่มุมปากรับประทานสารสกัดน้ำในขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม โดยเด็กที่อายุต่ำกว่า 1 ขวบ ให้ใช้ขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม รับประทานวันละ 2-3 ครั้ง ติดต่อกัน 3-7 วัน พบว่าอาการดังกล่าวหายเป็นปกติ โดยทั่วไปซังไปผีมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้เป็นส่วนประกอบในตำรายารักษาอาการบวม น้ำ หลอดลมอักเสบ และเยื่อหุ้มปอดอักเสบ²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันของผงยาสีเหลืองที่ได้จากการสกัดซังไปผี พบว่าเมื่อฉีดเข้าช่องท้อง ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 32.7 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/

กิโลกรัม และฉีดเข้าหลอดเลือดดำในขนาดเทียบเท่าผงยา 5 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูตัวใดตาย นอกจากนี้ ยังพบว่า การให้ยาขนาดสูงครั้งเดียว หรือแบ่งให้ครั้งละน้อย ๆ ให้ผลไม่แตกต่างกัน^{2,3}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Feng RZ, Tong YQ. Cortex Mori: sang bai pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ซังเยี้ย (桑叶)

ซังเยี้ย [ใบหม่อน (Folium Mori)] คือ ใบแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Morus alba* L. วงศ์ Moraceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร mulberroside F จากซังเยี้ยมีฤทธิ์ยับยั้งการสร้างเม็ดสี² สารสกัดเมทานอลในทุกช่วงอายุของการเจริญเติบโตของซังเยี้ยและสารกลุ่มฟลโวนอยด์มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน³⁻⁶ สารฟลโวนอยด์รวมมีฤทธิ์ลดไขมันในเลือดหนูถีบจักร⁷ สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์คล้ายฮอโมนเอสโตรเจน⁸ สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของมดลูกหนูถีบจักร^{9,10} สารสกัดน้ำและเอทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อแบคทีเรียที่ก่อเกิดโรคท้องเสีย^{11,12} ผงยาและสารสกัดซังเยี้ยมีฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือดสัตว์ทดลอง¹³⁻¹⁹

การศึกษาทางคลินิก: มีรายงานการศึกษาวิจัยในผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน จำนวน 24 ราย อายุระหว่าง 40-60 ปี ที่มีระดับน้ำตาลในเลือดหลังอดอาหารมากกว่า 150 มิลลิกรัม/เดซิลิตร และระดับ HbA1C มากกว่า 12% โดยแบ่งผู้ป่วยเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 12 ราย ให้รับประทานแคปซูลซังเยี้ย (500 มิลลิกรัม/แคปซูล) ครั้งละ 2 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เปรียบเทียบกับการรับประทานยา glibenclamide 5 มิลลิกรัม/วัน เป็นเวลา 4 สัปดาห์ พบว่าแคปซูลซังเยี้ยให้ผลการรักษาดีกว่า glibenclamide ทำให้ระดับน้ำตาลและไขมันในเลือดผู้ป่วยลดลง มีการลดลงของระดับคอเลสเตอรอล ไทรอกซีน LDL- และ VLDL-cholesterol, free fatty acid และ lipid peroxides ผู้ป่วยที่ได้รับผงซังเยี้ยยังมีระดับ HDL-cholesterol สูงขึ้น และไม่พบการเปลี่ยนแปลงของระดับ HbA1C ในผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม²⁰ การวิจัยในผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน จำนวน 27 ราย โดยให้รับประทานสารสกัดน้ำขนาด 350 มิลลิกรัม/แคปซูล ครั้งละ 2 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันนาน 8 สัปดาห์ พบว่าไม่มีผลต่อระดับน้ำตาลในเลือด แต่อาจช่วยลดระดับไขมันในเลือดได้²¹ นอกจากนี้ การวิจัยในผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน ที่ได้รับยา glibenclamide พบว่าเมื่อให้แคปซูลผงซังเยี้ยร่วมด้วยในขนาด 20 กรัมต่อวัน นาน 8 สัปดาห์ มีผลช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือดก่อน

อาหารเข้า และระดับ HbA1C อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับยาหลอกไม่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การนำซังเยื่อในรูปแบบชาชงหรือสารสกัดมาใช้ในการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ยังต้องศึกษาวิจัยทางคลินิกเพิ่มเติม²²

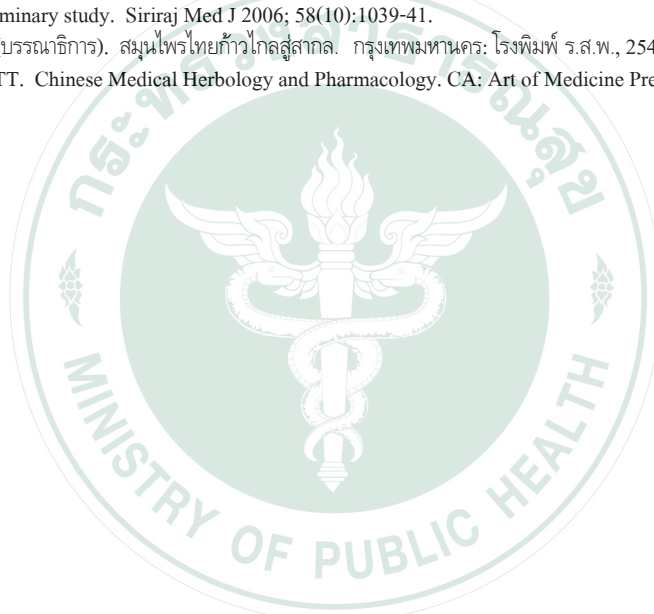
การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันของสารสกัด 50% แอลกอฮอล์จากพืชทั้งต้น เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่ามากกว่า 1 กรัม/กิโลกรัม²¹

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการพร่องหรือเย็น²³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Lee SH, Choi SY, Kim H, Hwang JS, Lee BG, Gao JJ, Kim SY. Mulberoside F isolated from the leaves of *Morus alba* inhibit melanin biosynthesis. Biol Pharm Bull 2002; 25(8): 1045-8.
3. Cheong KO, Nam KS, Park JH, Kadota S, Moon JO. Development of SOD mimic from the natural products by a novel biosystem-antiinflammatory effect of *Morus alba*. Korean J Pharmacog 1998; 29(1): 1-7.
4. Wu SC, Yen GC. Antioxidant activity of mulberry leaves at various maturity stages. Shipin Kexue (Taipei) 1996; 23(3): 412-21.
5. Huang DQ, Xiao H, Fu WQ, Zhao B, Xin WJ. Effect of extract of mulberry leaves (*Morus alba* L.) on scavenging oxygen free radicals *in vitro* and on the life span of *Drosophila melanogaster*. Fujian Shifan Daxue Xuebao Ziran Kexueban 1995; 11(1): 85-90.
6. Kim SY, Gao JJ, Lee W-C, Ryu KS, Lee KR, Kim YC. Antioxidative flavanoids from the leaves of *Morus alba*. Arch Pharm Res 1999; 22(1): 81-5.
7. Chen J, Li X. Hypolipidemic effect of flavonoids from mulberry leaves in triton WR-1339 induced hyperlipidemic mice. Asia Pac J Clin Nutr 2007; 16 Suppl 1: 290-4.
8. Choi EM, Hwang JK. Effects of *Morus alba* leaf extract on the production of nitric oxide, prostaglandin E₂ and cytokines in RAW264.7 macrophages. Fitoterapia 2005; 76: 608-13.
9. Sharaf A. Food pants as a possible factor in fertility control. Qual Plant Mater Veg 1969; 17: 153.
10. Inokuchi JJ, Okabe H, Yamauchi T, Nagamatsu A. Inhibitor of angiotensin converting enzyme in crude drug I. Chem Pharm Bull 1984; 32(9): 3615-9.
11. Winter AG, Willeke L. Investigations of plant antibiotic IV. Inhibitors in plant foliage. Naturwissenschaften 1952; 39: 45.
12. Alkofahi A, Batshoun R, Owais W, Najib N. Biological activity of some Lodanian medical plant extracts. Part II. Fitoterapia 1997; 68(2): 163-8.
13. Arzi A, Zahedi S, Ghanavati J. Effect of *Morus alba* leaf extract on STZ-induced diabetes in mice. Ahvas J Medical Sciences 2001; 30: 62.
14. Chen F, Nakashima N, Kimura I, Kimura M. Hypoglycemic activity and mechanisms of extracts from mulberry leaves (folium mori) and cortex mori radices in STZ-induced diabetic mice. Yakugaku Zasshi 1995; 115(6): 476-82.
15. Lemus I, Garcia R, Delvillar E, Knop G. Hypoglycemic activity of four plants used in Chilean popular medicine. Phytother Res 1999; 13(2): 91-4.

16. Sharaf A, Mansour MY. Pharmacological studies of the leaves of *Morus alba*, with special reference to its hypoglycemic activity. *Planta Med* 1964; 12(1): 71-6.
17. Taniguchi S, Asano N, Tomino F, Miwa I. Potentiation of glucose-induced insulin secretion by fagomine, a pseudo-sugar isolated from mulberry leaves. *Horm Metab Res* 1998; 30(11): 679-83.
18. Andallu B, Varadachayulu NCh. Control of hyperglycemia and retardation of cataract by mulberry (*Morus indica* L.) leaves in STZ diabetic rats. *Indian J Exp Biol* 2002, 40(7): 791-5.
19. Kojima Y, Tonegawa E, Taniguchi K, Narasaki R, Hasumi K. Retardation of the development of diabetes mellitus in a murine model of type 1 diabetes (NOD mouse) fed *Morus alba* leaves. *J Jpn Soc Nutr Food Sci* 2001, 54: 361-4.
20. Andallu B, Suryakantham V, Srikanthi BL, Kesava Reddy G. Effect of mulberry (*Morus alba* L.) therapy on plasma and erythrocyte membrane lipids in patients with type 2 diabetes. *Clin Chim Acta* 2001, 314: 47-53.
21. Sinsatienporn S, Boonrod U, Chavalittumrong P, Banjob M, Anulukanapakorn K, Luanratana O, Thongdaeng PH, Thamlikitkul V. Clinical study of *Morus alba* Linn. on glycemic control and blood lipids in patients with type 2 diabetes: A preliminary study. *Siriraj Med J* 2006; 58(10):1039-41.
22. อัญชลี จุฑะพุทธิ (บรรณาธิการ). สมุนไพรไทยก้าวไกลสู่สากล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ., 2548.
23. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชันจื่อจื่อ (山梔子)

ชันจื่อจื่อ หรือ **จื่อจื่อ (梔子)** [ลูกพุด (Fructus Gardeniae)] คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Gardenia jasminoides* Ellis วงศ์ Rubiaceae¹

ชันจื่อจื่อเหริน (山梔子仁) คือ เนื้อในเมล็ดแห้งของชันจื่อจื่อ²

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อศึกษาในสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่าสารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล สารสกัดเมทานอล และสารสกัดเอทิลแอลกอฮอล์ มีฤทธิ์ลดไข้ ระบายปวด ต้านอักเสบ^{3,4} สารออกฤทธิ์ได้แก่ genipin และ geniposide⁴ พงยาและสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขับน้ำดี สารออกฤทธิ์ได้แก่ genipin, crocin และ crocetin³⁻⁵ สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลส่งเสริมเมแทบอลิซึมของบิลิรูบินในกระต่าย³ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับในหนูขาว³ สารสกัดเอทานอลที่ความเข้มข้นต่ำจะกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้เล็กหนูขาวและกระต่าย แต่ที่ความเข้มข้นสูงจะแสดงฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัว⁴ สาร genipin และ geniposide มีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของกระเพาะอาหารหนูขาว สาร genipin ลดการหลั่งน้ำย่อยและกรดในกระเพาะอาหารหนูขาว สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ทำให้หนูถีบจักรสงบ⁴ นอกจากนี้ พบว่าสารสกัดจากจื่อจื่อมีฤทธิ์ลดการบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจ ลดปริมาณเลือดที่บีบออกจากหัวใจ ลดความดันโลหิต⁴ และมีฤทธิ์ต้านเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคผิวหนังและต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด^{3,4}

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคดีซ่าน ลดบวม และระบายปวด³ จื่อจื่อใช้ได้ผลดีในผู้ป่วยตับอักเสบเฉียบพลันที่มีอาการดีซ่าน กระเพาะปัสสาวะอักเสบเฉียบพลันจากการติดเชื้อแบคทีเรีย ติดเชื้อที่ผิวหนังและเยื่อเมือก สามารถใช้ภายนอกโดยผสมแอลกอฮอล์และปิดที่แขนขาที่มีอาการคัน จะลดอาการปวดบวมและเพิ่มการไหลเวียนของเลือด⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อน้ำคั้นสดสกัดเมทานอลเข้าสู่ช่องท้องและให้ทางปาก พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 17.1 และ 107.4 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ³ เมื่อน้ำคั้นสดสกัดเหลว (fluid extract) เข้าได้ผิวหนังหนูถีบจักร LD_{50} มีค่าเท่ากับ 31.79 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อน้ำคั้นสดสกัดน้ำเข้าสู่ช่องท้องขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่ทำให้สัตว์ทดลองตาย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: จี๋จื่อไม่เหมาะสำหรับคนธาตุอ่อน อุจจาระเหลว⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
3. Hou JY. Fructus Gardeniae; zhí zǐ. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
6. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาล องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชันเหย้า (山药)

ชันเหย้า (Rhizoma Dioscoreae) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dioscorea opposita* Thunb. วงศ์ Dioscoreaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 30 และ 60 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 10 วัน พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดเมื่อให้ในขนาดเทียบเท่าผงยา 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกันนาน 14 วัน พบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นและเสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร และผงยามีฤทธิ์ช่วยให้การเคลื่อนไหวของลำไส้กระต่ายดีขึ้น²

การศึกษาทางคลินิก: ผงยามีสรรพคุณรักษาแผลอักเสบในช่องปาก อาหารไม่ย่อย ท้องเสียในเด็ก มีรายงานการศึกษาในเด็กที่มีอาการท้องเสียจำนวน 123 คน โดยแบ่งผู้ป่วยออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้รับยาชันเหย้า กลุ่มที่ 2 ได้รับยาหลอก โดยให้เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี รับประทานยาในขนาด 5-10 กรัม เด็กอายุ 1-2 ปี รับประทาน 11-15 กรัม และอายุ 2-3 ปี รับประทาน 16-20 กรัม พบว่ากลุ่มที่ได้รับชันเหย้าให้ผลการรักษาดีกว่ากลุ่มที่ได้รับยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญ³ โดยทั่วไปแล้วตัวยาชินี้มักใช้เป็น ส่วนประกอบในตำรับต่าง ๆ เช่น ยารักษาโรคตับอักเสบ ตับแข็ง โรคเบาหวาน วัณโรคปอด ตกขาว เป็นต้น²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีที่มีความร้อนสูง ไม่ควรใช้เดี่ยว ๆ ในกรณีที่มีความชื้นสะสม ชันเหย้าอาจทำให้เกิดอาการแน่นท้อง หรือเบื่ออาหาร การใช้เงินฝัเพื่อควบคุมซึ่งสามารถลดผลข้างเคียงเหล่านี้ได้³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhou ZC, Liu W. Rhizoma Dioscoreae: shan yao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ซาเซิน (沙参)

ซาเซิน หรือ **เป่ย์ซาเซิน (北沙参) (Radix Glehniae)** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glehnia littoralis* Fr. Schmidt ex Miq. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการลดไข้ และระงับปวดในกระต่าย สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบตัวของหัวใจที่แยกจากกายคางคก² สาร falcilindiol มีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด³

การศึกษาทางคลินิก: ซาเซินมีสรรพคุณขับความร้อนออกจากปอด บำรุงอินของปอดและกระเพาะอาหาร และเสริมของเหลวในร่างกาย บรรเทาอาการไอแห้งหรือไอเนื่องจากอวัยวะภายในอ่อนแรง ลื่นแห้ง กระหายน้ำที่มีสาเหตุจากไข้ที่ทำให้ของเหลวในร่างกายลดลง^{3,4} รักษาอาการไอจากวัณโรค⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการเย็นพร่อง ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีนห้ามใช้ซาเซินร่วมกับหลี่หลู่ (黎芦) เพราะจะลบล้างสรรพคุณซึ่งกันและกัน³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Tao C, Lin ZB. Radix Glehniae: bei sha shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

ซานเหลิ่ง (三棱)

ซานเหลิ่ง (Rhizoma Sparganii) คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sparganium stoloniferum* Buch.-Ham. วงศ์ Sparganiaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูขาวขนาดเทียบเท่าผงยา 10 และ 20 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการรวมตัวของเกล็ดเลือด^{2,4} สลายลิ่มเลือด และช่วยให้เลือดไหลเวียนดี เมื่อให้สารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวมทางปากหนูขาวและหนูถีบจักรขนาด 42 และ 84 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบมดลูกและลำไส้ที่แยกจากกายกระต่าย^{2,3} นอกจากนี้ ยาต้มยังมีฤทธิ์ต้านเนื้องอก (sarcoma₁₈₀) ในหนูถีบจักร³

การศึกษาทางคลินิก: ซานเหลิ่งใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการเป็นลม โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ ตั้งครรภ์นอกมดลูก ไล่ตุงอกเสบ ตับอักเสบริ้ว และกระเพาะปัสสาวะอักเสบเรื้อรัง²

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 480 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักร พบว่าหนูมีการเคลื่อนไหวลดลงและหลับอย่างสงบ แต่จะกลับคืนสู่สภาพปกติในวันรุ่งขึ้น และไม่พบหนูตัวใดตายภายใน 1 สัปดาห์ เมื่อฉีดยาต้มเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 233.3 กรัม/กิโลกรัม²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ หรือในระหว่างที่มีประจำเดือนมา^{2,4,5}

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

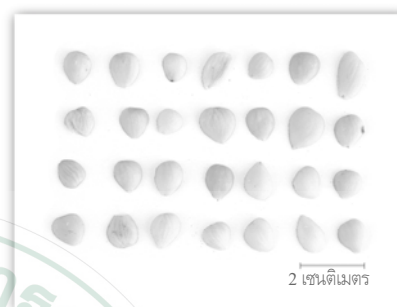
ชิงเหริน (杏仁)

ชิงเหริน หรือ **ชิงเหริน (ซวีฝีเจียน)** [杏仁 (去皮尖)] (*Semen Armeniacae Amarum*) คือ

เมล็ดสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Prunus armeniaca* L. var. *ansu* Maxim., *P. sibirica* L., *P. mandshurica* (Maxim.) Koehne, *P. armeniaca* L.

วงศ์ Rosaceae¹ เตรียมโดยนำชิงเหรินที่สะอาด 1 ส่วนใส่ลงในน้ำเดือด 10 ส่วน ต้มประมาณ 5 นาที จนกระทั่ง

เปลือกหุ้มเมล็ดพองตัวและมีผิวเรียบจนสามารถแยกออกมาได้ จากนั้นนำไปแช่น้ำเย็นเพื่อลอกเอาเปลือกเมล็ดชั้นนอกออก แล้วนำไปตากแดด²

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ชิงเหรินมีฤทธิ์ระงับไอ สารออกฤทธิ์คือ amygdalin สารนี้จะถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) ให้สาร hydrocyanic acid ซึ่งมีฤทธิ์กดศูนย์หายใจ แต่มีผลย้อนกลับไปกระตุ้นการหายใจ ทำให้มีฤทธิ์ระงับไอและหอบ³⁻⁵ นอกจากนี้ เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากกระต่ายในขนาดเทียบเท่าพงยา 5 กรัม/ครั้ง วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกันนาน 2 วัน พบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างโปรตีนที่ผิวของปอด และช่วยให้การทำงานของปอดดีขึ้น³

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปชิงเหรินมักใช้ร่วมกับมหาหิงในตำรับยารักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ เช่น ยาบรรเทาอาการไอ หลอดลมอักเสบ อาการหอบเนื่องจากหลอดลมอักเสบ เป็นต้น³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อใช้ชิงเหรินเกินขนาด จะเกิดพิษจากสาร amygdalin ความเป็นพิษจากการให้ทางปากจะรุนแรงกว่าการให้โดยวิธีอื่น ๆ เนื่องจากสาร amygdalin จะเปลี่ยนเป็นสาร hydrocyanic acid ในทางเดินอาหาร การศึกษาในหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสาร amygdalin ที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 887 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แต่เมื่อนำเข้าหลอดเลือดดำ LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 25 กรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ชิงเหรินมีพิษเล็กน้อย ห้ามใช้ในปริมาณมาก และระวังการใช้ในเด็กเล็ก^{1,2} ขนาดที่เป็นพิษในผู้ใหญ่และเด็กคือ 50-60 และ 10 เมล็ด ตามลำดับ อาการที่พบเมื่อใช้เกินขนาด ได้แก่ วิงเวียนศีรษะ ตาลาย คลื่นเหียน อาเจียน หายใจสั้น และปวดศีรษะ จากนั้นอาการจะ

รุนแรงถึงขั้นหายใจขัด ชักกระตุก รุนานตาขยาย หัวใจเต้นไม่เป็นจังหวะ และหมดสติ หากไม่รีบช่วยชีวิตหรือใช้วิธีที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เสียชีวิตได้ วิธีแก้พิษคือ รับประทานยาเม็ดถ่านและยาน้ำเชื่อม ipecac หรือให้ nitrites ก่อน แล้วตามด้วย sodium thiosulfate³⁻⁵

หมายเหตุ: การเตรียมตัวยาชิงเหรินโดยการต้มแล้วลอกเอาเปลือกหุ้มเมล็ดออก และผสมกับน้ำตาลจะทำให้ความเป็นพิษลดลง³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Zhang BF. Semen Armeniacae Amarum: ku xing ren. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ซีซิน (细辛)

ซีซิน (Radix et Rhizoma Asari) คือ รากและลำต้นใต้ดินที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Asarum heterotropoides* Fr. Schmidt var. *mandshuricum* (Maxim.) Kitag., *A. sieboldii* Miq., *A. sieboldii* Miq. var. *seoulense* Nakai วงศ์ Aristolochiaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มและน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ระงับปวดและลดไข้ น้ำมันหอมระเหยและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ช่วยทำให้การทำงานของระบบทางเดินหายใจดีขึ้น^{2,3} สารออกฤทธิ์คือ methyleugenol มีฤทธิ์คลายหลอดลม และสาร higenamine สามารถกระตุ้นตัวรับบีต้า จึงมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบและบำรุงหัวใจ นอกจากนี้ สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์เพิ่มความแรงและความเร็วในการเต้นของหัวใจ เพิ่มการไหลเวียนในหลอดเลือดหัวใจ น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ลดความดันโลหิต ด้านการเกิดกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดเฉพาะที่ เพิ่มความต้านทานต่อภาวะเลือดมีออกซิเจนน้อยที่เกิดจากสภาวะที่มีความกดอากาศต่ำ และกดระบบประสาทส่วนกลาง² ซีซินมีฤทธิ์ทำให้สงบ³ ระงับอาการแพ้² เพิ่มการไหลเวียนของเลือด⁴ และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด²

การศึกษาทางคลินิก: ซีซินมีสรรพคุณระงับปวด รักษาอาการหวัด ปวดศีรษะ และไอ^{2,3} ใช้เป็นส่วนประกอบในยาบรรเทาอาการปวดฟัน ปวดเหงือก น้ำมันหอมระเหยที่เตรียมเป็นยาฉีดความเข้มข้น 3% ใช้เป็นยาชาเฉพาะที่ในผู้ป่วยผ่าตัดระบบทางเดินหายใจ โดยเฉพาะเมื่อผสมกับ 1% epinephrine จะช่วยเพิ่มระยะเวลาการออกฤทธิ์ให้นานขึ้นและลดอาการบวม²

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของยาต้มที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 12.375 และ 0.778 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ^{2,3} เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 1.2 มิลลิลิตร/ กิโลกรัม³ ซีซินเป็นพิษต่อไต ต้องใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยโรคไต² สารที่เป็นพิษต่อไต คือ aristolochic acid⁵ และพบสาร safrole และ methyleugenol ซึ่งเป็นสารก่อเกิดมะเร็ง^{2,4}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ซีซินมีพิษเล็กน้อย ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้ร่วมกับหลี่หลู (藜芦 *Veratrum nigrum* L.) เพราะจะลดล้างสรรพคุณของซีซิน และควรระวังการใช้ซีซินในผู้ป่วยโรคไต^{1,2}

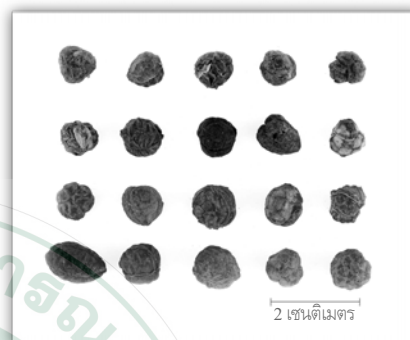
หมายเหตุ: ซีซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดที่ใช้ ขนาดที่ใช้ในรูปยาต้มคือ 1-3 กรัม และในรูปยาผงคือ 0.5-2 กรัม ห้ามใช้เกินขนาดที่กำหนด เพราะสาร safrolo ในน้ำมันหอมระเหยมีพิษ ซึ่งสามารถลดพิษได้โดยการต้ม จึงไม่นิยมใช้ในรูปยาผงเพราะจะเป็นอันตราย ขนาดสูงสุดที่ใช้ในรูปยาต้มต่อวันต้องไม่เกิน 3.125 กรัม⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R.China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2000.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Jin G. Herba Asari: xi xin. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. Jong TT, Lee MR, Hsiao SS, Hsai JL, Wu TS, Chiang ST, Cai SQ. Analysis of aristolochic acid in nine sources of Xixin, a traditional Chinese medicine, by liquid chromatography/atmospheric pressure chemical ionization/tandem mass spectrometry. J Pharm Biomed Anal 2003; 33(4): 831-7.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ชูซาเหริน (缩砂仁)

ชูซาเหริน (Fructus Amomi) คือ ผลสุก
แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Amomum villosum*
Lour.¹ (เร่วแดง)², *A. villosum* Lour. var. *xanthioides*
T.L. Wu et Senjen (เร่ว), *A. longiligulare* T.L. Wu
วงศ์ Zingiberaceae¹⁻⁴

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร bornyl acetate
ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลัก มีฤทธิ์ต้านอักเสบและระงับปวด
ในหนูถีบจักร โดยกลไกการออกฤทธิ์ระงับปวดไม่เกี่ยวข้องกับตัวรับ opioid เนื่องจากสาร naloxone
ไม่ทำให้ฤทธิ์ระงับปวดลดลง⁶ เมื่อให้หนู hamster กินสารสกัดที่มีสารกลุ่ม pectic polysaccharides
เป็นองค์ประกอบหลัก โดยผสมสารสกัด 0.5 และ 1.5 กรัมในอาหาร 100 กรัม พบว่าช่วยให้สภาวะ-
แวดล้อมของทางเดินอาหารดีขึ้น⁷ น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับน้ำย่อยและเพิ่มปริมาณเลือดที่ไปเลี้ยง
กระเพาะอาหารดีกว่าสารสกัดน้ำ⁸

การศึกษาทางคลินิก: ชูซาเหรินมีสรรพคุณขจัดความชื้นและช่วยให้การไหลเวียนของซีสขึ้น
ช่วยให้กระเพาะอาหารแข็งแรง ระงับอาเจียน บำรุงธาตุ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง และ
ป้องกันการแพ้ลูก^{9,10}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยร้อนพร่อง (อินพร่องและมีความร้อน)⁴

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
5. Wu X, Li X, Xiao F, Zhang Z, Xu Z, Wang H. Studies on the analgesic and anti-inflammatory effect of bornyl acetate in volatile oil from *Amomum villosum*. Zhong Yao Cai 2004, 27(6): 438-9.

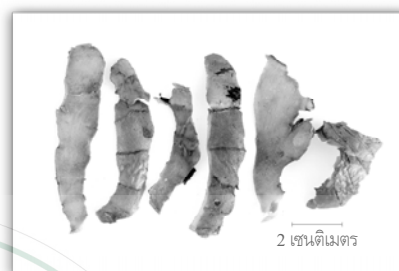
6. Wu X, Xiao F, Zhang Z, Li X, Xu Z. Research on the analgesic and mechanism of bornyl acetate in volatile oil from *Amomum villosum*. *Zhong Yao Cai* 2005; 28(6): 505-7.
7. Huang YL, Yen GC, Sheu F, Lin JY, Chau CF. Dose effects of the food spice cardamom on aspects of hamster gut physiology. *Mol Nutr Food Res* 2007; 51(5): 602-8.
8. Qiu S, Shou D, Chen L, Dai H, Liu K. Pharmacological comparison between volatile oil and water extract. *Zhongguo Zhong Yao Za Zhi* 1999; 24(5): 297-9.
9. Hou JL. *Clinical Handbook of Chinese Materia Medica*. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
10. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2547.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซิงเจียงผิ (生姜皮)

เซิงเจียงผิ [ผิวขิงแก่สด (Cortex Zingiberis Officinalis Recens)] คือ ผิวแห้งจากเหง้าของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Zingiber officinale* Rosc. วงศ์ Zingiberaceae^{1,2} เตรียมโดยนำเหง้าขิงแก่สดที่สะอาดแช่ในน้ำสะอาดข้ามคืน ใช้มีดที่สะอาดปอกเอาเฉพาะผิวชั้นนอก แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง²

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เซิงเจียงผิมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ลดบวม^{1,2}

การศึกษาทางคลินิก: เซิงเจียงผิมีสรรพคุณรักษาอาการบวมหน้า โดยทั่วไปไม่ใช่เดี่ยว เช่น ใช้เข้าตำรับยาอุผิสำน (五皮散) ซึ่งประกอบด้วย ผูลิงผิ (茯苓皮 เปลือกโป่งรากสน) เซิงเจียงผิ (生姜皮 ผิวขิงแก่สด) ตำพุผิ (大腹皮 เปลือกผลหมาก) เงินจูหวีผิ (陈橘皮) และซังไปผิ (桑白皮 เปลือกรากหม่อน)²

เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press, Inc., 2003.
2. National Chinese Herbal Medicine Committee. Corpus of National Chinese Herbal Medicine. Vol. I. 1st ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.

เซียงฝู (香附)

เซียงฝู [แห้วหมู (Rhizoma Cyperi)]

คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cyperus rotundus* L. วงศ์ Cyperaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหยมี

ฤทธิ์อย่างอ่อนคล้ายฮอร์โมนเอสโตรเจน จากการศึกษาในหนูขาวที่ตัดรังไข่ออกพบว่า เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยขนาด 0.2 มิลลิลิตร เข้าใต้ผิวหนัง 2 ครั้ง ห่างกัน 6 ชั่วโมง จะทำให้เกิดการสร้างเคราตินของเยื่อบุช่องคลอดอย่างสมบูรณ์ภายใน 48 ชั่วโมง³ สารสกัดเซียงฝู 5% มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัว และลดความตึงตัวของมดลูกสัตว์ทั้งที่ตั้งท้องและไม่ตั้งท้องที่แยกจากกายหนูตะเภา กระต่าย แมว และสุนัข³ การฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์ขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องของหนูขาว มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ ลดการบวมของอุ้งเท้าหนูที่ถูกเหนี่ยวนำให้บวมด้วย carrageenan และ formaldehyde แรงกว่าการให้ hydrocortisone 5-10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³ การฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์ 20% เข้าใต้ผิวหนังมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร³ เมื่อให้ส่วนสกัดไทรเทอร์พีนส์ทางปากหนู ขนาด 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับปวดเทียบเท่ากับการใช้ยาแอสไพริน 30 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³ สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดไข้ในหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นไข้ด้วยการฉีดยีสต์ สารสกัดเซียงฝู ขนาด 20 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้ส่วนปลายที่แยกจากกายกระต่าย ทำให้หลอดลมหนูตะเภาที่ถูกเหนี่ยวนำโดย histamine ไม่เกิดการหดเกร็ง มีฤทธิ์ทำให้สงบระบบในหนูถีบจักรและเพิ่มฤทธิ์ที่ทำให้เกิดการชาหรือหมดความรู้สึกของ phenobarbital และป้องกันการคลื่นไส้อาเจียนอันเนื่องมาจากการใช้ morphine การให้สารสกัดแอลกอฮอล์ขนาด 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าทางหลอดเลือดดำจะทำให้ความดันโลหิตค่อย ๆ ลดลงภายใน 0.5-1 ชั่วโมง สารสกัดแอลกอฮอล์ความเข้มข้นต่ำ ๆ มีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบตัวของหัวใจ และทำให้หัวใจเต้นช้าลงในหัวใจที่แยกจากกายกบและที่ไม่ได้แยกจากกาย (*in situ*) กบ กระต่าย และแมว³

สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ต้านอักเสบ โดยมีกลไกต้านอนุมูลอิสระ nitric oxide (NO) และ superoxide anion เชียงผู้มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระในหลอดทดลองได้ดีกว่าเจตมูลเพลิงขาวและขิง แต่มีฤทธิ์น้อยกว่าพริกไทยและดีปลี และมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระในหนูขาวเมื่อใช้ในรูปแบบตำรับยา⁴

การศึกษาทางคลินิก: เชียงผู้มีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของชี ขจัดชั่งในตับ ทำให้ประจำเดือนเป็นปกติ และระงับปวด³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูขาว ขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม ครั้งเดียว ไม่ก่อให้เกิดพิษเฉียบพลัน และการศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลันโดยให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูขาวขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม นาน 14 วัน ไม่พบความผิดปกติใด ๆ⁵ การศึกษาพิษเฉียบพลันของสารสกัด 50% แอลกอฮอล์ พบว่าเมื่อให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ขนาดที่ทำให้หนูถึงจากรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่ามากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม⁶ สารสกัดแอลกอฮอล์มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 1.5 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร⁷ น้ำมันหอมระเหยจากเชียงผู้มีค่า LD₅₀ มากกว่า 0.297 มิลลิลิตร/กิโลกรัม เมื่อให้โดยการฉีดเข้าช่องท้อง⁸

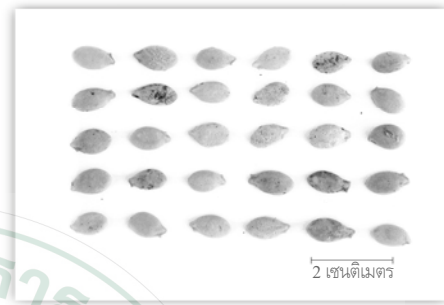
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ท้องโดยไม่มีชี้ติดัด หรืออินพร่องจนเกิดความร้อนในเลือด⁸

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. นพมาศ สุนทรเจริญนนท์, นงลักษณ์ เรืองวิเศษ. คุณภาพเครื่องยาไทย: จากงานวิจัยสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอนเซ็ปท์ เมดิคัล จำกัด, 2551.
5. Thanabhorn S, Jaijoy K, Thamaree S, Ingkaninan K, Panthong A. Acute and subacute toxicities of the ethanol extract from the rhizomes of *Cyperus rotundus* Linn. Mahidol J Pharm Sci 2005; 32(1-2): 15-22.
6. มงคล โมกขะสมิต, กมล สวัสดิ์มงคล, ประยุทธ์ สาตราวหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรไทย. ใน: ปราณี ชวลิตธำรง, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส อุตตวิชัย (คณะบรรณาธิการ). ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยาของสถาบันวิจัยสมุนไพร เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
7. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ตังกวาจื่อ (冬瓜子)

ตังกวาจื่อ [เมล็ดฟัก (Semen Benincasae Hispidae)] คือ เมล็ดฟักที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Benincasa hispida* (Thunb.) Cogn. วงศ์ Cucurbitaceae¹⁻⁵ โดยก่อนใช้ต้องนำมาบปให้แตก หรือนำไปผัดโดยใช้ระดับไฟปานกลาง ผัดจนกระทั่งตัวยามีสีเหลืองอ่อน นำออกจากเตา ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น^{4,5,6}

การศึกษาทางคลินิก: ตังกวาจื่อมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นส่วนประกอบในตำรายารักษาโรคฝีในปอด โรคหนองในโกโนเรียในบรูซ และตกขาวในสตรี เป็นต้น⁴⁻⁶

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตังกวาจื่อมีคุณสมบัติเย็น รสอมหวาน จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอและมีเสมหะเย็น และผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่มีอาการท้องเสียบ่อย ๆ³

หมายเหตุ: ในทางเวชปฏิบัติแม้ว่าจะใช้ชื่อว่า “ตังกวาจื่อ” แต่สามารถใช้ “ตังกวาเหริน (冬瓜仁 เนื้อในเมล็ดฟัก)” แทนได้ โดยแพทย์จีนถือว่าทั้งสองชนิดมีสรรพคุณเหมือนกัน ตังกวาจื่อมีฤทธิ์ขจัดความร้อน สลายเสมหะ ขับหนองภายในร่างกาย และระบายความชื้น แพทย์จีนมักใช้ตังกวาจื่อรักษาโรคที่มีอาการเสมหะร้อน ฝีในปอด ไ้มีเลือดปน ไล้ตั้งอกเสบ และตกขาว^{3,6}

เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Jiangsu New Medical College. Zhong Yao Da Ci Dian. Vol. I. Shanghai: Shanghai Science and Technology Publishing House, 1979.
5. Quan Guo Zhong Cao Yao Hui Bian Committee. Quan Guo Zhong Cao Yao Hui Bian. Vol. I. 3rd ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.
6. Lei GL, Du BS. Zhongyao Paozhi Jishu Zhinan. 1st ed. Xi-An: World Library Publishing House Xi-An Co. Ltd., 2002.

ดั่งกู่ (当归)

ดั่งกู่ (Radix Angelicae Sinensis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica sinensis* (Oliv.) Diels วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)¹

ส่วนที่ใช้ทำยาของดั่งกู่ สามารถแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

1. ส่วนหัว (ส่วนเหง้าอวบสั้นที่อยู่ตอนบนสุด) เรียก **ดั่งกู่โถว (当归头)**²
2. ส่วนตัว (ส่วนรากแก้วหลัก) เรียก **ดั่งกู่เซิน (当归身)**²
3. ส่วนหาง (ส่วนรากฝอย) เรียก **ดั่งกู่เหว่ย (当归尾)** หรือ **โกฐเซียง**²
4. ทั้งราก (ทุกส่วน) เรียก **เฉวียนดั่งกู่ (全当归)**²

ตามการแพทย์แผนจีน โดยทั่วไปส่วนหัวและตัวมีสรรพคุณบำรุงเลือด ส่วนหางมีสรรพคุณช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และทั้งรากมีสรรพคุณบำรุงเลือด ช่วยทำให้เลือดไหลเวียน^{2,3} เมื่อนำดั่งกู่มาแช่เหล้าแล้วบึง จะช่วยเพิ่มฤทธิ์การไหลเวียนของเลือดให้ดีขึ้น เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการเลือดพร่อง เลือดไหลเวียนไม่สะดวก สตรีประจำเดือนไม่ปกติ โรคปวดข้อ และไขข้ออักเสบ³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในมดลูกที่แยกออก

จากกายสัต์ว์ทดลองหลายชนิด พบว่าน้ำมันหอมระเหยที่มีจุดเดือด 180-210 องศาเซลเซียส ที่ความเข้มข้น 1:50 มีฤทธิ์คล้ายกล้ามเนื้อเรียบของมดลูก และที่ความเข้มข้น 1:25 จะหยุดการบีบตัวของมดลูกอย่างสมบูรณ์ แต่ส่วนของสารที่ไม่ระเหยที่ละลายได้ในน้ำ และส่วนของสารที่ไม่ระเหยที่ละลายได้ในแอลกอฮอล์จะกระตุ้นการบีบตัวของมดลูก โดยส่วนที่ละลายในแอลกอฮอล์จะมีฤทธิ์แรงกว่า แต่หากศึกษาในตัวสัต์ว์ทดลอง พบว่าทั้งสารส่วนที่ระเหยและไม่ระเหย เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำจะกระตุ้นการบีบตัวของมดลูก ดั่งกู่ไม่มีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนเอสโตรเจน ไม่ทำให้น้ำหนักของมดลูกเปลี่ยนแปลง แต่ส่งเสริมการเจริญของมดลูกหนูถีบจักร ฤทธิ์ต่อมดลูกของดั่งกู่ขึ้นอยู่กับสภาวะของมดลูก พบว่าเมื่อทดลองในกระต่าย หากความดันในมดลูกไม่เพิ่ม ดั่งกู่จะยับยั้งการบีบตัว ซึ่งจะทำให้มีการไหลเวียนของเลือดและสารอาหารมาที่มดลูกมากขึ้น แต่เมื่อความดันในมดลูกเพิ่มขึ้น ดั่งกู่จะกระตุ้นการบีบตัว และ

จากการศึกษาในกระต่าย ตังกุยส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนหาง แสดงฤทธิ์ต่อมดลูกไม่แตกต่างกัน⁴ สารสกัดน้ำและสาร ferulic acid มีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด และละลายลิ่มเลือดทั้งในหลอดทดลองและสัตว์ทดลอง สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของภูมิคุ้มกันและบำรุงเลือด โดยชักนำให้มีการสร้างเม็ดเลือดในไขกระดูก และกระตุ้นการทำงานของเม็ดเลือดขาว^{5,7} จากการศึกษาในสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่าสารสกัดน้ำและน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ลดทั้งความแรงและความเร็วของการเต้นของหัวใจ^{4,6} เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจและหลอดเลือดที่ส่วนปลายของร่างกาย ลดการใช้ออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจ^{5,6} และป้องกันภาวะกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด⁷ สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสาร ferulic acid มีฤทธิ์ต้านภาวะหัวใจเสียจังหวะ^{5,6} บรรเทาอาการหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว⁷ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักร โดยขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 65.9 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ในขณะที่ยาแอสไพรินมีค่า ED₅₀ เท่ากับ 114.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม⁶

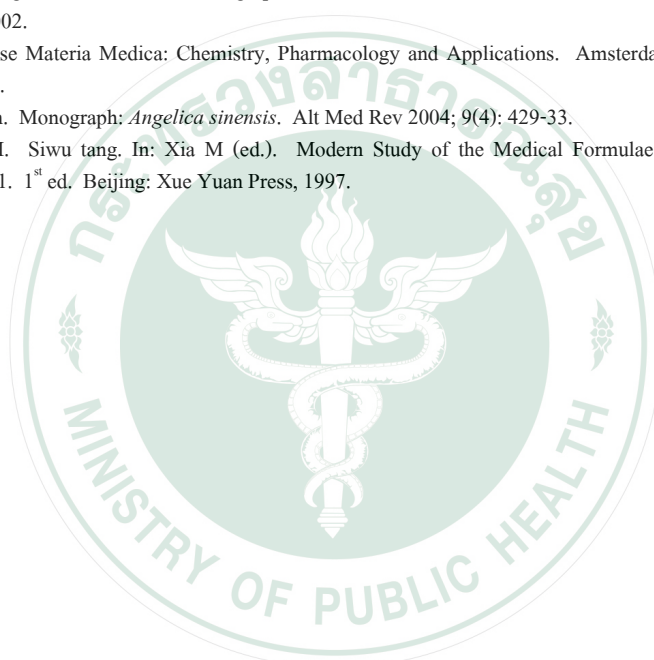
การศึกษาทางคลินิก: เนื่องจากตั้งกุยมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบของมดลูก ฤทธิ์ต้านอักเสบ และระงับปวด จึงใช้สำหรับโรคสตรี เช่น ปวดประจำเดือน และประจำเดือนผิดปกติ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก และสามารถลดความหนืดของเลือด⁴ เมื่อให้ตั้งกุยในรูปแบบสารสกัดเหลว (1:10) ปริมาตร 5 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร นาน 1 สัปดาห์ก่อนมีประจำเดือน พบว่าสามารถลดอาการปวดประจำเดือน และช่วยขับประจำเดือน⁷ แต่มีรายงานว่าการใช้ตั้งกุยในขนาด 4.5 กรัม/วัน นาน 24 สัปดาห์ ไม่มีประสิทธิภาพในการลดอาการของสตรีวัยหมดประจำเดือน⁷ การฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำผู้ป่วยจำนวน 40 ราย ในขนาด 240 มิลลิลิตร/คน/วัน ติดต่อกันนาน 30 วัน ไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ⁷

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 100.6 กรัม/กิโลกรัม⁸ เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยเข้าหลอดเลือดดำสัตว์ทดลองหลายชนิด 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม จะเกิดการหายใจ ทำให้ความดันโลหิตลดลงอย่างรวดเร็ว^{4,7} สารสกัดอีเทอร์ในขนาด 0.06 และ 0.02 มิลลิลิตร/กิโลกรัม จะทำให้สุนัขและแมวมีอาการชัก หายใจหอบ หายใจ หัวใจหยุดเต้น และตาย³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่อาจพบ ได้แก่ ปวดศีรษะในคนที่ไวต่อยา ห้ามใช้ในเด็ก ผู้ป่วยท้องเสีย ผู้ป่วยที่มีการตกเลือด มีประจำเดือนมากผิดปกติ ไม่ควรใช้ในสตรีมีครรภ์ และสตรีให้นมบุตร และห้ามใช้ตั้งกุยร่วมกับยาต้านการแข็งตัวของเลือด เพราะมีอันตรกิริยาแบบเสริมฤทธิ์

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
5. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 2. Geneva: World Health Organization, 2002.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. Thorne Research. Monograph: *Angelica sinensis*. Alt Med Rev 2004; 9(4): 429-33.
8. Ru K, Jiang JM. Siwu tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ต้นเซิน (丹参)

ต้นเซิน (Radix et Rhizoma Salviae Miltiorrhizae) คือ รากและเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Salvia miltiorrhiza* Bge. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาฉีดและยาต้มมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดหัวใจ^{2,3} ลดอาการหัวใจขาดเลือด ช่วยให้คลื่นไฟฟ้าหัวใจที่ผิดปกติกลับดีขึ้น และกระตุ้นการคืนสภาพของเนื้อเยื่อกล้ามเนื้อหัวใจที่ถูกทำลาย ยาฉีดและยาต้มมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตสูงและกระต่าย ในขณะที่สาร tanshinone IIA sodium sulfonate จากต้นเซิน ทำให้ความดันเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ยาต้มทำให้เลือดแข็งตัวช้าลงในหลอดทดลอง สารสกัดเอทานอล และสาร tanshinone IIA sodium sulfonate มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดของกระต่ายและของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจที่ถูกเหนี่ยวนำด้วย ADP² ต้นเซินยังมีฤทธิ์ช่วยให้หนูถีบจักร หนูขาว และสุนัข นอนหลับ ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์หลายชนิด ต้านอักเสบ และปกป้องตับ²⁻⁴

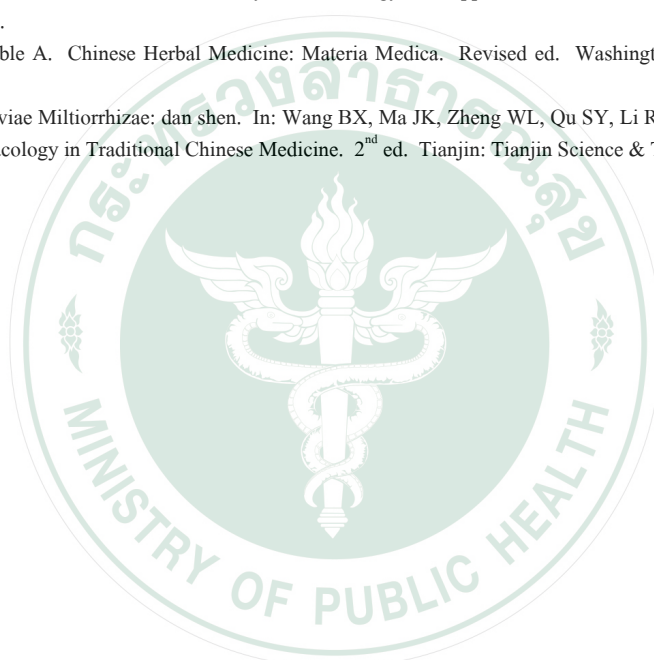
การศึกษาทางคลินิก: ต้นเซินมีประสิทธิผลในผู้ป่วยปวดแสบหัวใจ โดยเฉพาะผู้ป่วยที่ไม่มีประวัติกล้ามเนื้อหัวใจตายเนื่องจากขาดเลือด สาร tanshinone IIA sodium sulfonate ก็ให้ผลคล้ายกัน เมื่อให้ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจที่มีสาเหตุจากหลอดเลือดแดงในสมองแข็งตัว จำนวน 65 ราย ใช้ยาฉีดต้นเซินโดยฉีดเข้าหลอดเลือดดำหรือเข้ากล้ามเนื้อ พบว่าหายเป็นปกติ 9 ราย มีอาการดีขึ้น 48 ราย และไม่ได้ผล 8 ราย นอกจากนี้ ต้นเซินยังใช้ได้ผลดีในผู้ป่วยที่มีลิ้มเลือดกระจายในหลอดเลือด และผู้ป่วยหลอดเลือดอักเสบและมีลิ้มเลือด²⁻⁴

การศึกษาความปลอดภัย: การฉีดยาต้มขนาด 43 กรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักรไม่ทำให้หนูตายภายใน 48 ชั่วโมง แต่เมื่อเพิ่มขนาดเป็น 64 กรัม/กิโลกรัม มีหนูตาย 2 ตัว จาก 10 ตัว ขนาดของสารสกัดเอทานอลและยาฉีดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องมีค่าเท่ากับ 80.5 และ 36.7 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดยาต้มขนาด 2.4 กรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องกระต่ายเป็นเวลา 14 วัน ไม่พบความผิดปกติของเลือด ตับ และการทำงานของไต²⁻⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตันเซินทำให้ผู้ป่วยเพียงบางรายมีอาการปากแห้ง เวียนศีรษะ อิดโรย มือชาและมีความรู้สึกบวม แ่น่น้ำออก หายใจสั้น หงุดหงิด ปวดบริเวณหัวใจ หัวใจเต้นเร็ว คลื่นไส้อาเจียน และไม่สบายในทางเดินอาหาร แต่อาการต่างๆ เหล่านี้จะหายไปเองโดยไม่ต้องหยุดใช้ยา^{2,4}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Li R. Radix Salviae Miltiorrhizae: dan shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ต้นโด้วฉื่อ (淡豆豉)

ต้นโด้วฉื่อ (Semen Sojae Praeparatum)

คือ เมล็ดที่ผ่านการหมักของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glycine max* (L.) Merr. (ถั่วเหลือง) วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)¹⁻³ เตรียมโดยนำ ซังเยี่ย (桑叶 ใบหม่อน) และซิงเฮา (青蒿 โกลจุฟ้าลำพา) มาต้มน้ำให้เดือดสักครู่ กรอง ได้เป็นน้ำกระสายยา นำ ถั่วเหลืองที่สะอาดใส่ในภาชนะที่เหมาะสม เติมน้ำกระสายยา ที่เตรียมได้ปริมาณพอเหมาะ แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน จนกระทั่งน้ำกระสายยาแทรกซึมเข้าไปในเนื้อ ถั่วเหลือง นำไปใส่ในภาชนะหนึ่งที่มีฝาปิดมิดชิด หนึ่งจนกระทั่งตัวяд้านในใส่น้ำออกจากเตา ตั้งทิ้งไว้ ให้เย็นในภาชนะหนึ่ง จากนั้นนำกากของซังเยี่ยและซิงเฮาที่ได้จากการต้มมาวางไว้บนถั่วเหลือง หมักที่ อุณหภูมิ 25-28 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ 80% จนกระทั่งผิวด้านบนมีสีเหลือง ทั้งกาก ซังเยี่ยและซิงเฮา นำถั่วเหลืองที่หมักได้มาเติมน้ำในปริมาณที่พอเหมาะ คลุกให้เข้ากัน ซ้อนเอาถั่วเหลือง ขึ้นจากน้ำ ใส่ในภาชนะหนึ่ง รักษาอุณหภูมิให้อยู่ระหว่าง 50-60 องศาเซลเซียส หมักไว้นาน 15-20 วัน จนกระทั่งการหมักสมบูรณ์ มีกลิ่นหอม นำออกจากภาชนะ แล้วนำไปทำให้แห้ง โดยทั่วไปใช้ถั่วเหลือง 100 กิโลกรัม ต่อซังเยี่ยและซิงเฮาอย่างละ 7-10 กิโลกรัม⁴⁻⁷

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ต้นโด้วฉื่อมีฤทธิ์ขับเหงื่อเล็กน้อย²

การศึกษาทางคลินิก: ต้นโด้วฉื่อมีสรรพคุณระบายความร้อน บรรเทาหวัดจากลมภายนอก และลดอาการหวัด⁴⁻⁷

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีให้นมบุตร เนื่องจากจะทำให้ให้น้ำนมแห้ง²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เติม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.

4. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
5. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
6. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
7. Mei XH. Shiyong Zhongyao Paozhi Zhinan. 1st ed. Hubei: Hubei Science & Technology Publishing House, 2005.

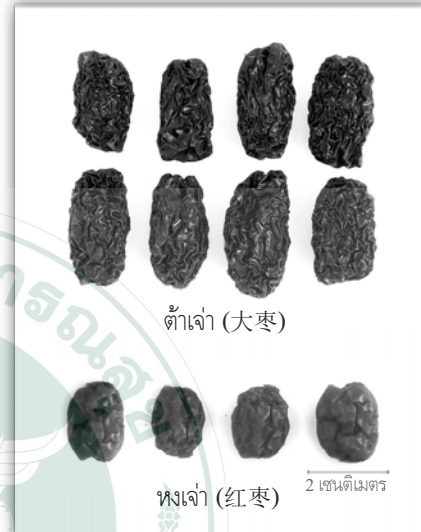
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ต้าเจ๋า (大枣)

ต้าเจ๋า หรือ หงเจ๋า (红枣) [พุทราจีน (Fructus Jujubae)] คือ ผลแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ziziphus jujuba* Mill วงศ์ Rhamnaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ต้าเจ๋ามีวิตามินซีสูง ผลดิบมีวิตามินซีอิสระ 0.6-0.8% แต่ปริมาณจะลดลงเมื่อผลสุก² สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับกระต่าย ระวังไอบีและขับเสมหะในหนูถีบจักร³ เมื่อให้สารสกัด 95% เอทานอลทางปากหนูถีบจักร ในขนาด 3.0 กรัม/กิโลกรัม จำนวน 3 ครั้ง ภายใน 24 ชั่วโมง พบว่าทำให้หูดวงซึม เมื่อให้สารสกัดบิวทานอล เมทานอล และส่วนสกัดแอลกอฮอล์จากสารสกัดเมทานอล ขนาด 1.0 กรัม/กิโลกรัม

โดยฉีดเข้าช่องท้องหรือให้เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์กล่อมประสาท สารที่มีฤทธิ์ทำให้ง่วงนอนอ่อน ๆ ได้แก่ สารกลุ่ม flavone C-glycosides (swertisin, spinosin และ acylspinosins) โดยสาร swertisin มีฤทธิ์แรงที่สุด นอกจากนี้ พบว่าส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์จากต้าเจ๋ามีฤทธิ์กระตุ้นภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณบรรเทาอาการเลือดคั่ง โดยทั่วไปต้าเจ๋ามักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนประกอบในตำรายาต่าง ๆ⁵

การศึกษาความปลอดภัย: สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 50 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร และสารสกัด 95% เอทานอลขนาดเทียบเท่าผงยา 1.0 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักร 3 ครั้ง ภายใน 24 ชั่วโมง พบว่าไม่มีพิษเฉียบพลัน ขนาดของสารสกัดน้ำที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 14.3 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดน้ำขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ทางน้ำดื่ม นาน 3 เดือน พบว่าทำให้น้ำหนักตัวหนูถีบจักรลดลง มีหนูบางตัวขนร่วงเป็นหย่อม ๆ หรือมีภาวะชืด หรืออวัยวะเพศแข็งตัว แต่เมื่อให้สารสกัด 95% เอทานอล

ขนาดประมาณ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 3 เดือน ทางน้ำดื่ม ไม่พบว่ามียาพิษเรื้อรัง และไม่พบพิษต่อการสร้างตัวสุจิ นอกจากนี้ พบว่าสารสกัด 75% เอทานอล ไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ในหลอดทดลอง⁴

หมายเหตุ: ต้าเจามี 2 ชนิด คือ ชนิดสีดำ (黑大枣 เฮย์ต้าเจ๋า) และชนิดสีแดง (หงเจ๋า 红枣) ได้จากพืชชนิดเดียวกัน แต่มีกระบวนการผลิตและแหล่งที่ผลิตต่างกัน⁶ ทั้งสองชนิดใช้ประโยชน์เหมือนกัน แต่มีคุณสมบัติต่างกันเล็กน้อย คือ เฮย์ต้าเจ๋อจะบำรุงเลือดมากกว่าเล็กน้อย ในขณะที่หงเจ๋อจะบำรุงซี่มากกว่าเล็กน้อย⁷

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
3. Zhou ZC. Fructus Jujubae; da zao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ต้าฟูผิ (大腹皮)

ต้าฟูผิ [เปลือกผลหมาก (Pericarpium Arecae)] คือ เปลือกผลที่ยังไม่สุกและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Areca catechu* L. วงศ์ *Areaceae* (Palmae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ต้าฟูผิมีฤทธิ์ทำให้ลำไส้เล็กหดตัวซึ่งอาจทำให้ท้องเสียได้ ลดอัตราการเต้นของหัวใจ ลดความดันโลหิต เพิ่มการคัดหลั่งของน้ำลายและขับเหงื่อ และทำให้พยาธิตัวแบนเป็นอัมพาต สารออกฤทธิ์คือ arecoline (arceine)²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ต้าฟูผิในผู้ที่ป่วยเนื่องจากชีพร่ง³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
3. Gongwang L. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.

ตำหวง (大黄)

ตำหวง หรือ เซิงตำหวง (生大黄)

[โกฐน้ำเต้า (Radix et Rhizoma Rhei)] คือ ราก และเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rheum palmatum* L., *R. tanguticum* Maxim. ex Balf., *R. officinale* Baill. วงศ์ Polygonaceae¹

ตำหวง (เมียนกว๋อเว่ย, ชวีเมียนเซวีย, เป้ย) [大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)] (โกฐน้ำเต้า-ปิ้ง) เตรียมโดยนำตำหวงมาห่อหุ้มด้วยแป้งหมี่ อย่าง ฝอยอ่อน ๆ เอาแป้งหมี่ออก แล้วปิ้งให้แห้ง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำหวงเป็นยา-ระบายอ่อน ๆ สารออกฤทธิ์คือสารกลุ่มแอนทราควิโนน ทั้งในรูปกลัยโคไซด์ (rheinoides, sennosides)

และรูปอิสระ (rhein, emodin, physcion, chrysophanol) กลไกการออกฤทธิ์ คือ กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ และเพิ่มการซึมผ่านของหลอดเลือดเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้มีปริมาณน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น²⁻⁶ ฤทธิ์ระบายจะเริ่มหลังจากรับประทานยา 6-8 ชั่วโมง² สาร sennoside A มีฤทธิ์แรงที่สุด ขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED₅₀) เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรคือ 13.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม⁷ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากตำหวงมีสารกลุ่มแทนนินในปริมาณสูง การใช้ขนาดต่ำ ๆ (0.05-0.3 กรัม) อาจทำให้ท้องผูก² ตำหวงมีฤทธิ์ฝาดสมาน ใช้ได้กับการตกเลือดทั้งภายในและภายนอก ใช้รักษาและป้องกันการตกเลือด และการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร^{5,7} นอกจากนี้ ตำหวงมีฤทธิ์ขับน้ำดี^{2,7} ลดความดันโลหิต² ลดระยะเวลาที่ต้องใช้เพื่อให้เกล็ดเลือดจับเป็นลิ่ม ลดสภาพให้ซึมผ่านได้ของหลอดเลือดฝอย กระตุ้นไขกระดูกให้สร้างเกล็ดเลือด² และมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด^{2,5}

การศึกษาทางคลินิก: ตำหวงมีสรรพคุณรักษาอาการท้องผูก ขนาดใช้ที่เหมาะสมที่สุดคือ ขนาดต่ำที่สุดที่ทำให้อุจจาระเหลว เช่น 0.5-1.5 กรัม วันละ 1 ครั้ง ก่อนนอน⁶ เมื่อใช้ตำหวงในผู้ป่วยที่มีอาการตกเลือดเฉียบพลันในทางเดินอาหารส่วนบนจำนวน 1,000 ราย พบว่าร้อยละ 97 ตอบสนองดี

ต่อการรักษา โดยเลือดจะหยุดภายในประมาณ 2 วัน⁷ สามารถใช้ตำหวงเป็นยาภายนอกรักษาโรคผิวหนังที่เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย ผิวหนังอักเสบจากการสัมผัส ผื่นแดง งูสวัด² และรักษาแผลไฟไหม้²

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสาร emodin, physcion และ chrysophanol ที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหารคือ 0.56, 1.15 และ 10 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ² สารสกัดน้ำของตำหวงไม่เป็นสารก่อกลายพันธุ์⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตำหวงมีความเป็นพิษต่ำ แต่การใช้เกินขนาดจะทำให้มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน เวียนศีรษะ ปวดเกร็ง ปวดท้อง ถ่ายเหลว สูญเสียน้ำและเกลือแร่โดยเฉพาะโพแทสเซียม^{2,6,7} การใช้ตำหวงนาน ๆ จะทำให้ตับอักเสบ มีภาวะโพแทสเซียมในเลือดต่ำ น้ำหนักตัวลด ปัสสาวะมีเลือด อุจจาระมีไขมันมาก เลือดมีแอลบูมินน้อย ควรระวังการใช้ตำหวงร่วมกับยา cardiac glycosides, quinidine เพราะจะทำให้ยาเหล่านี้มีความแรงในการออกฤทธิ์เพิ่มขึ้น และการใช้ตำหวงร่วมกับยาที่ทำให้ระดับโพแทสเซียมในเลือดลดลง เช่น thiazide, adrenocorticosteroids และกันเห็บ จะเพิ่มความเสี่ยงของภาวะโพแทสเซียมในเลือดต่ำ⁶ ในกรณีที่ใช้ตำหวงแล้วมีเลือดออกทางทวารหนักหรือเมื่อใช้ในขนาดสูงแล้วลำไส้ยังไม่มีการเคลื่อนไหว อาจบ่งบอกถึงภาวะรุนแรงที่เกิดอันตรายขึ้นได้ นอกจากนี้ การใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจทำให้ลำไส้เกิดความเคยชิน ห้ามใช้ตำหวงในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเกร็งหรือปวดเฉียบพลันในช่องท้อง ลำไส้อุดตัน ลำไส้อักเสบ ไตอักเสบ หรือมีอาการปวดท้องคลื่นไส้อาเจียนโดยไม่ทราบสาเหตุ^{6,8,9} ห้ามใช้ตำหวงในสตรีให้นมบุตร⁷ เนื่องจากสารแอนทราควิโนนสามารถขับออกทางน้ำนมและทำให้ทารกท้องเสีย และห้ามใช้ตำหวงในเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี และสตรีมีครรภ์⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
3. Leng-Peschlow E. Dual effect of orally administered sennosides on large intestine transit and fluid absorption in the rat. J Pharm Pharmacol 1986; 38: 606-10.
4. De Witte P. Metabolism and pharmacokinetics of anthranoids. Pharmacology 1993; 47 (Suppl. 1): 86-97.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 1992.
6. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
7. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
8. Reynolds JEF (ed.). Martindale: The Extra Pharmacopoeia. 30th ed. London: Pharmaceutical Press, 1993.
9. Blumenthal M, Busse WR, Goldberg A, Gruenwald J, Hall T, Riggins CW (eds.). The Complete German Commission E Monographs: Therapeutic Guide to Herbal Medicine. Austin (TX): American Botanical Council, 1988.

ด้หลง (地龙)

ด้หลง [ไส้เดือนดิน (Pheretima)] คือ ลำตัวที่ทำให้แห้งของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pheretima aspergillum* E. Perrier, *P. vulgaris* Chen, *P. guillelmi* Michaelsen, *P. pectinifera* Michaelsen วงศ์ Megascolecidae เตรียมโดยนำเฉพาะลำตัวไส้เดือนมาผ่าท้อง เอาอวัยวะภายในและดินออก ล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นท่อน แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง หรือทำให้แห้งโดยใช้อุณหภูมิต่ำ¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์แก่หนูขาวและกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์ลดความตึงและการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ และทำให้สงบ สารสกัดแอลกอฮอล์ ขนาด 0.1 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต และเมื่อให้ทางปากหนูขาวปกติ ในขนาดสูง 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต² สาร lubrofebrine จากด้หลง มีฤทธิ์ลดไข้ นอกจากนี้ พบว่าด้หลงมีฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ และต้านการชัก^{2,3}

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่เป็นไข้จากสาเหตุต่าง ๆ รับประทานผงยาขนาด 12 กรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ได้ดี แต่ไม่มีผลต่ออุณหภูมิร่างกายของคนปกติ ยาเตรียมด้หลงมีสรรพคุณบรรเทาอาการหลอดลมอักเสบเรื้อรัง หอบ ไอเรื้อรัง และคางทูม²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าเมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำ ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 38.5 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาว ขนาด 0.1 กรัม/กิโลกรัม/วัน ติดต่อกันนาน 45 วัน ไม่พบอาการพิษใด ๆ และเมื่อให้ขนาดเทียบเท่าผงยา 25 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 14 วัน พบว่าไม่ทำให้สัตว์ทดลองตาย²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีไข้และกระเพาะอาหารอ่อนแอ ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่ไม่มีอาการร้อนมากเกินไป ไม่ควรใช้ในสตรีมีครรภ์ เพราะมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Jin JD. Lumbricus: di long. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตั๋หวง (地黄)

ตั๋หวง หรือ **กันตั๋หวง (干地黄)** หรือ **เซ็งตั๋หวง (生地黄)** หรือ **ซี่เซ็งตั๋ (细生地)** หรือ **ต้าเซ็งตั๋ (大生地)** [**โกรีซี่แมว (Radix Rehmanniae)**] คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rehmannia glutinosa* Libosch. วงศ์ Scrophulariaceae¹

สุตั๋ (熟地) หรือ **สุตั๋หวง (熟地黄)** หรือ **สุตั๋หวง (จิวเจิง) [熟地黄 (酒蒸)]** [**โกรีซี่แมว-นึ่งเหล้า (Radix Rehmanniae Praeparata)**] เตรียมโดยการนึ่งตั๋หวงในเหล้าเหลือง (ใช้เหล้าเหลือง 30-50 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) นึ่งจนกระทั่งเหล้าเหลืองซึมเข้าเนื้อตัวยา ตัวยาวเปลี่ยนเป็นสีดำ เป็นมัน นำตัวยามาตากแดดให้แห้งพอประมาณ หั่นเป็นแผ่นหนา ๆ แล้วทำให้แห้งสนิท¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตั๋หวงมีฤทธิ์ยับยั้งการลดลงของ corticosteroid ในเลือดที่เกิดจากการใช้ยา dexamethasone และป้องกันเนื้อต่อมหมวกไตฝ่อ^{2,4} มีผลต่อการนำฮอร์โมน corticosteroid เข้าเซลล์ตับ และชะลอกระบวนการสลาย cortisol โดยเซลล์ตับ⁴ ผลของตั๋หวงต่อระบบหลอดเลือดและหัวใจจะขึ้นอยู่กับขนาดยาที่ใช้ เช่น สารสกัดความเข้มข้น 0.1-0.5% ไม่มีผลต่อการทำงานของหัวใจที่แยกจากกายกบ แต่ความเข้มข้น 1% จะมีฤทธิ์ยับยั้ง สารสกัดความเข้มข้น 1-3% จะทำให้หลอดเลือดบีบตัว แต่ความเข้มข้น 5% จะขยายหลอดเลือด เป็นต้น สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น³ สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์จากตั๋หวงมีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างเม็ดเลือด³ ส่วนฤทธิ์ขับปัสสาวะและฤทธิ์ต้านอักเสบมีผลการศึกษาที่ขัดแย้งกัน^{3,4} ตั๋หวงมีทั้งสารที่มีฤทธิ์ต้านและกระตุ้นการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน สารที่มีฤทธิ์กดระบบภูมิคุ้มกัน คือ acetoside ในขณะที่สาร rehmannans SA และ SB มีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน³ ตั๋หวงมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด สารออกฤทธิ์ ได้แก่ catapol, rehmannioside D และ *Rehmannia glutinosa* oligosaccharide (ROS)⁵ นอกจากนี้ ตั๋หวงยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อรา ปกป้องตับ³ และทำให้สงบ³ เป็นต้น

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มสามารถบรรเทาอาการของผู้ป่วยข้ออักเสบรูมาทอยด์ ผู้ป่วยที่มีอาการหอบหืด ผื่นลมพิษ ผื่นแดง และผิวหนังอักเสบ³ เมื่อให้ผู้ป่วยความดันโลหิตสูงรับประทานยาต้มขนาด 30-50 กรัม/วัน นาน 2 สัปดาห์ พบว่าสามารถลดความดันโลหิต ลดคอเลสเตอรอล และไตรกลีเซอไรด์ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในสมอง และทำให้คลื่นไฟฟ้าหัวใจดีขึ้น⁶

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อศึกษาโดยให้เข้าในกระเพาะอาหารหนูถีบจักร พบว่ายาต้มและสารสกัดแอลกอฮอล์ ขนาดเทียบเท่าผงยา 60 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 3 วัน หรือขนาดเทียบเท่าผงยา 18 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 45 วัน⁴ และสารสกัด 90% เมทานอล ขนาด 600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 4 วัน ไม่ก่อให้เกิดพิษ ขนาดของสารสกัด 70% เมทานอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่ามากกว่า 2 กรัม/กิโลกรัม สารสกัดน้ำขนาด 4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม (เทียบเท่า 10-40 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าเป็นสารก่อกลายพันธุ์ สารสกัด 70% เมทานอลขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เป็นสารก่อวิรูปในหนูขาว แต่เมื่อฉีดสารสกัดด้วยน้ำร้อนเข้าใต้ผิวหนัง จะยับยั้งการฝังตัวของตัวอ่อนหนูถีบจักร⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่พบในผู้ป่วยบางราย ได้แก่ ท้องเสีย ปวดท้อง มีอาการรู้สึกทึบหนึบ อ่อนเพลีย และใจสั่น อาการเหล่านี้จะหายไปเมื่อใช้ระยะหนึ่ง และพบว่าผู้ป่วยบางรายมีอาการบวมเล็กน้อยหลังใช้ติดหวง³ ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีลมและกระเพาะอาหารพอง มีความชื้น มีเสมหะ หรือมีไข้ติดขัด⁷ ควรระวังการใช้ติดหวงในสตรีมีครรภ์ และไม่แนะนำให้ใช้ในเด็กและสตรีให้นมบุตร เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลความปลอดภัย⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hou JY. Radix Rehmanniae; di huang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
5. Zhang RX, Li MX, Jia ZP. *Rehmannia glutinosa*: Review of botany, chemistry and pharmacology. J Ethnopharmacol 2008; 117(2): 119-214.
6. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ตุ๋หัว (独活)

ตุ๋หัว (Radix Angelicae Pubescentis)

คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica pubescens* Maxim. f., *A. biserrata* Shan et Yuan วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอล

สาร columbianetin acetate, columbianetin, columbianetin-*D*-glucopyranoside และ osthol มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดในหนูขาวและหนูถีบจักร สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ช่วยให้การเต้นของหัวใจหนูขาวและหนูถีบจักรเป็นปกติ สาร osthol มีฤทธิ์ระงับปวดและต้านอักเสบในหนูถีบจักร²

การศึกษาทางคลินิก: ตุ๋หัวมีสรรพคุณบรรเทาอาการข้ออักเสบ ปวดเมื่อยและชาจากการกระทบลมเย็นและความชื้นภายนอก โดยทั่วไปมักไม่ใช้เดี่ยว แต่จะใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาต้านอักเสบและเสริมระบบภูมิคุ้มกัน²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาว พบว่าเมื่อฉีดสาร xanthotoxin และ bergapten เข้ากล้ามเนื้อ ขนาดที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 160 และ 945 มิลลิกรัม/กิโลกรัมตามลำดับ²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอินและ/หรือเลือดพร่อง ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่เกิดลมดับภายใน ในกรณีที่ใช้เกินขนาดจะทำให้มีอาการไวต่อแสง³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Liu JL. Radix Angelicae Pubescentis: du hu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เต็งซิน (灯心)

เต็งซิน (Medulla Junci) คือ ใ้กลกลางลำต้นที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Juncus effusus* L. วงศ์ Juncaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เต็งซินมีฤทธิ์ขับปัสสาวะและห้ามเลือด สารสกัดน้ำความเข้มข้นน้อยกว่า 500 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งชนิด JIC-26 ในหลอดทดลองได้ร้อยละ 70^{2,3}

การศึกษาทางคลินิก: เต็งซินใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการเลือดกำเดาไหล ริดสีดวงทวารมีเลือดออก เลือดออกในระบบทางเดินหายใจและระบบทางเดินอาหาร^{2,3} และไตอักเสบเรื้อรัง^{3,4}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการพร่องและเย็นที่ส่วนกลางของร่างกาย หรือในกรณีที่มีปัสสาวะขัด⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3, 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Wang SX, Li DH. Medulla Junci: deng xin cao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เถาเหริน (桃仁)

เถาเหริน [เมล็ดท้อ (Semen Persicae)] คือ เมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Prunus persica* (L.) Batsch, *P. davidiana* (Carr.) Franch. วงศ์ Rosaceae¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดลิ่มเลือดในหลอดทดลอง เพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่หูกระต่าย เมื่อฉีดยาต้มเข้าเส้นเลือดดำสุนัขที่ได้รับยาชา พบว่าทำให้เส้นเลือดขยายตัว เพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่โคนขาและลดความดันโลหิต สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านการแข็งตัวของเลือด สารสกัดมีฤทธิ์ต้านอาการแพ้ และต้านเชื้อวัณโรคในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดมีสรรพคุณรักษาโรคตับแข็งที่เกิดจากพยาธิใบไม้ และตับแข็งที่เกิดจากตับอักเสบ⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดทางปากหนูขาว ขนาดเทียบเท่าเถาเหริน 4 กรัม ทุกวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ พบว่าไม่มีความผิดปกติของระดับน้ำตาลและแอลบูมินในเลือด และการทำงานของตับและอวัยวะหลักต่าง ๆ²

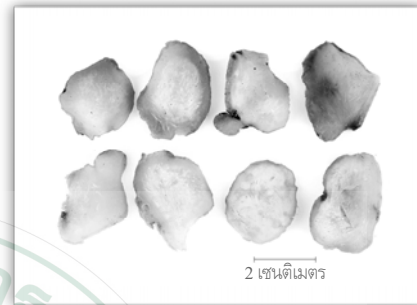
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์¹

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
 Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

- 1 The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
- 2 Bensky Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
- 3 ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
- 4 Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

เทียนหนันซิง (จื้อ) [天南星 (制)]

เทียนหนันซิง (จื้อ) (Rhizoma Arisaematis Praeparata) คือ เหง้าที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Arisaema erubescens* (Wall.) Schott¹ (บุกตีนสูง)², *A. heterophyllum* Bl., *A. amurense* Maxim. วงศ์ Araceae¹⁻⁴ ในบางพื้นที่จะใช้เหง้าแห้งของ *Pinellia pedatisecta* Schott วงศ์ Araceae หรือ *Arisaema japonicum* Bl. วงศ์ Araceae³ เตรียม

โดยนำตัวยาสีสะอาดมาแช่ในน้ำสะอาดในภาชนะที่เหมาะสม เปลี่ยนน้ำทุกวัน วันละ 2-3 ครั้ง หากผิวบนของน้ำมีฟองสีขาวเกิดขึ้น ให้เปลี่ยนน้ำแล้วเติมน้ำส้มลงไป (ใช้น้ำส้ม 2 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) แช่ไว้ 1 วัน แล้วเปลี่ยนน้ำอีก แช่จนกระทั่งเมื่อนำตัวยามาหั่นและชิมดูจะไม่รู้สึกชาที่ลิ้น นำตัวยาออกจากน้ำ จากนั้นเตรียมสารส้ม ซึ่งแก่สดที่หั่นเป็นแว่น ๆ ใส่ในภาชนะที่เหมาะสม (ใช้น้ำส้มและขิงแก่สดชนิดละ 12.5 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) เติมน้ำปริมาตรพอเหมาะ ต้มให้เดือด แล้วนำตัวยาที่เตรียมได้ข้างต้นใส่ลงไปต้มพร้อมกัน ต้มจนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา นำออกจากเตา แยกเอาขิงออก เอาเฉพาะตัวยาฝั้ในที่ต้มให้ตัวยาแห้งประมาณ 40-60% นำมาหั่นเป็นแผ่นบาง ๆ แล้วทำให้แห้งสนิท^{1,5}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาเตรียมเทียนหนันซิงเมื่อฉีดเข้าช่องท้องกระต่ายมีฤทธิ์ด้านการชักที่กระตุ้นด้วยกระแสไฟฟ้า^{3,4} นอกจากนี้ ยังมีฤทธิ์ลดความถี่ในการชัก และลดอัตราการตายของหนูถีบจักรที่ได้รับสาร strychnine เกินขนาด^{3,4} สารสกัดน้ำจาก *A. japonicum* มีฤทธิ์ด้านการชักที่เกิดจากสาร cardiazol หรือ caffeine³ เทียนหนันซิงมีฤทธิ์ทำให้สงบระบบในกระต่ายและหนูขาว^{3,4} ยาเตรียมเทียนหนันซิงเมื่อฉีดเข้ากล้ามเนื้อหนูถีบจักรในวันเดียวกันกับการฉีดเชื้อบาดทะยัก จะช่วยชะลอการดำเนินของโรค การให้ยาต้มทางปากกระต่ายทำให้สารคัดหลั่งในทางเดินอากาศเพิ่มขึ้น⁴ และยาต้มจาก *A. japonicum* มีฤทธิ์ขับเสมหะในกระต่ายที่สลับเมื่อให้ยาทางปากในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม¹ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งหลายชนิดในหลอดทดลอง^{3,4} และมีฤทธิ์ต้านเนื้องอกชนิด sarcoma S₁₈₀ และมะเร็งปากมดลูก U₁₄ ในหนูถีบจักร³ สารกลุ่ม cerebroside มีฤทธิ์ปกป้องตับ⁶ สารสกัด 50%

เมทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ monoamine oxidase B ของสมองหนูขาวในหลอดทดลอง ความเข้มข้นที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (IC_{50}) มีค่าเท่ากับ 0.44 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในโรคที่เกี่ยวข้องกับการถูกทำลายของเซลล์ประสาท⁷

การศึกษาทางคลินิก: จากการศึกษาในผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกระยะที่ 2 และ 3 จำนวน 105 ราย โดยให้เหียนหนิงซึ่งร่วมกับการฉายแสง โดยให้ยาทั้งเฉพาะที่และรับประทานวันละ 1 ครั้ง หรือ 2 วัน/ครั้ง ระยะเวลาที่ใช้ในการรักษา 3-4 สัปดาห์ พบว่าผู้ป่วย 20 ราย มีอาการดีขึ้นอย่างรวดเร็วก่อนครบกำหนดการรักษา ผู้ป่วย 46 ราย มีอาการดีขึ้นมาก และพบว่าการรักษาได้ผลดีในผู้ป่วยที่แผลมีลักษณะเป็นปุ่ม (nodular) หรือรอยโรคแผลเปื่อย (ulcerative lesion) โดยไม่พบความปกติของตับ ไต หรือระบบเลือด^{4,8} การศึกษาในผู้ป่วยต่อมน้ำลายหน้าหูอักเสบ (parotiditis) จำนวน 6 ราย โดยนำเหง้าสดแช่ในไวน์นาน 5 วัน ใช้เป็นยาเฉพาะที่ พบว่าได้ผลดีทุกราย อาการไข้และอาการอื่น ๆ ลดลงภายในวันแรกที่รับประทาน และทุกรายหายดีในเวลา 5 วัน⁶

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของยาเตรียมที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 13.5 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดสารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่ากับผงยา 5 กรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักร จะทำให้เกิดอาการพิษ^{3,4,9}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยอินพรวง์ เสมหะแห้ง ปอดร้อนและแห้ง และห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์^{1,9}

หมายเหตุ: เหียนหนิงซึ่งดิบมีพิษ เนื่องจากมีผลึกสารแคลเซียมออกซาเลตเป็นองค์ประกอบ ต้องผ่านการเผ้าจี้ตามวิธีการข้างต้นก่อนใช้ หากรับประทานดิบจะทำให้ระคายเคืองช่องปาก^{8,9} ในรายที่รุนแรงอาจเกิดการตายของเนื้อเยื่อเฉพาะส่วน มีอาการระคายเคือง คอแห้ง ลิ้นและริมฝีปากชา มีน้ำลายมาก และมีปัญหาการใช้เสียง^{4,9}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.

6. Jung JH, Lee CO, Kim YC, Kang SS. New bioactive cerebrosides from *Arisaema amurense*. J Nat Prod 1996; 59(3): 319-22.
7. Lin RD, Hou WC, Yen KY, Lee MH. Inhibition of monoamine oxidase B (MAO-B) by Chinese herbal medicines. Phytomedicine 2003; 10(8): 650-6.
8. Liu XD. Rhizoma Arisaematis: tian nan xing. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Wu H, Zhong LY. Study on irritation of calcium oxalate crystal in Araceae plants. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2008; 33(4): 380-4.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ป๊อเหอ (薄荷)

ป๊อเหอ (Herba Menthae) คือ ส่วนเหนือดินที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mentha haplocalyx* Briq. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ป๊อเหอทางปากในปริมาณเล็กน้อย จะกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง ทำให้หลอดเลือดฝอยที่ผิวหนังขยาย ทำให้มีเหงื่อออกและลดไข้ น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเสมหะในกระต่าย³ สารออกฤทธิ์คือ menthol ซึ่งสามารถลดเสมหะที่เป็นฟองและทำให้เสมหะเจือจางโดยกระตุ้นให้มีการหลั่งเมือกในทางเดินหายใจมากขึ้น ไอระเหยของสาร menthol ขนาด 81 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อทดลองในกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการหลั่งเมือกในระบบทางเดินหายใจ และลดความถี่ของไอของเมือก แต่ขนาด 243 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะลดการหลั่งเมือก น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อลำไส้ โดยสารออกฤทธิ์คือ menthol และ menthone สารทั้งสองนี้ยังมีฤทธิ์อย่างแรงในการขับน้ำดี และเมื่อใช้ภายนอกจะทำให้เกิดการระคายผิวหนัง ทำให้รู้สึกเย็น ตามด้วยรู้สึกแสบ ๆ เนื่องจากมีฤทธิ์กระตุ้นปลายประสาท และเพิ่มการไหลเวียนของเลือดในบริเวณนั้น จึงทำให้น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ต้านอักเสบและระงับปวดเฉพาะที่^{2,3} นอกจากนี้ สารสกัดน้ำและน้ำมันหอมระเหยยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัสและแบคทีเรีย^{2,3}

การศึกษาทางคลินิก: ป๊อเหอมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการไข้หวัด คออักเสบ และโรคผิวหนัง^{2,3} สาร menthol ใช้เป็นยาภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดประสาท และคัน² มีรายงานว่าเมื่อผู้ป่วยรับประทานน้ำมันหอมระเหยเกินขนาด คือ 20 มิลลิลิตร หลังการใช้ยา 15 นาที จะมีอาการวิงเวียนศีรษะ ตาพร่า คลื่นไส้ อาเจียน หมดสติ และความดันโลหิตลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งหลังจากให้น้ำเกลือและยากระตุ้นประสาทส่วนกลาง ผู้ป่วยจะหายเป็นปกติได้ในวันรุ่งขึ้น²

การศึกษาความปลอดภัย: ความเป็นพิษเฉียบพลันของสาร menthol พบว่าเมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักรและหนูขาว ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 5-6 และ 1

กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูขาว LD_{50} มีค่าเท่ากับ 0.8-1 กรัม/กิโลกรัม² และเมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องแมว LD_{50} มีค่ามากกว่า 0.9 กรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ป้อเหอจะลดชีพและอินในร่างกาย จึงควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่อินพร่อง หรือมีไข้ร้อนจากอินพร่อง กลุ่มอาการเบาหวาน มีเหงื่อออกมากเนื่องจากชีพพร่อง มีหยางดับมากเกินไป และผู้ป่วยที่เพิ่งหายจากโรคเรื้อรังหรืออาการพร่อง⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Du XM. Herba Menthae: bo he. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ป๋ันเซี่ย (半夏)

ป๋ันเซี่ย หรือ **ป๋ันเซี่ย (จี้)** [半夏(制)] หรือ **ป๋ันเซี่ย (ลี่)** [半夏(洗)] (*Rhizoma Pinelliae*) คือ ลำต้นใต้ดินที่เอาเปลือกนอกและรากฝอยออก ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจี้) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pinellia ternata* (Thunb.) Breit. วงศ์ Araceae¹

ป๋ันเซี่ยชวี (半夏曲) คือ ป๋ันเซี่ยที่ผ่านการเผ้าจี้แล้วและแปรรูปเป็นก้อน

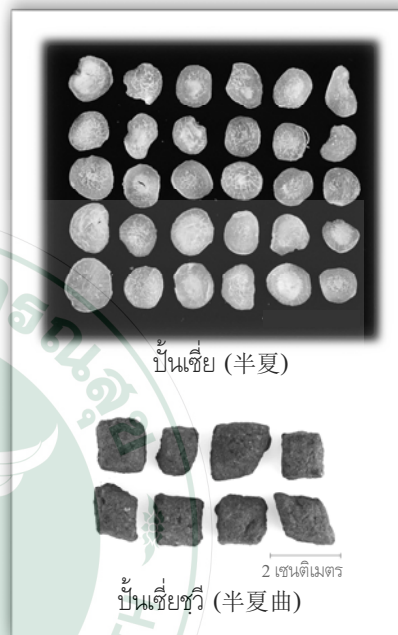
ป๋ันเซี่ยเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องนำมาฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจี้) ก่อนใช้ ดังนี้

1. หากเน้นสรรพคุณบรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ เผ้าจี้โดยแช่ป๋ันเซี่ยในสารละลายสารส้มความเข้มข้น 8% จนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยาล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง^{2,3}

2. หากเน้นสรรพคุณบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน เผ้าจี้โดยนำป๋ันเซี่ยไปแช่น้ำจนกระทั่งน้ำซึมเข้าเนื้อในตัวยาล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นหนา ๆ ต้มสารส้มและสมุนไพรลงไปในน้ำขิงแล้วต้มจนกระทั่งสามารถมองเห็นเนื้อในตัวยาล้างน้ำตัวยาล้างออกมา ต้มทิ้งไว้ให้แห้งหมาด ๆ หั่นเป็นแว่นบาง ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง³

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ป๋ันเซี่ยมีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะในแมวและสุนัข ต้านอาเจียนในนกพิราบ กระต่าย และสุนัข⁴ สารที่มีฤทธิ์ต้านอาเจียน ได้แก่ polysaccharide PT-F2-I⁵ และ 6KDP ซึ่งเป็น glycoprotein ที่มีน้ำหนักโมเลกุล 6 kDa⁶ จากการศึกษาในหนูถีบจักรพบว่า ขิงสามารถลดฤทธิ์การกระตุ้นภายในช่องท้องที่เป็นอาการพิษที่เกิดจากป๋ันเซี่ยได้⁷ ซึ่งสอดคล้องกับการแพทย์แผนจีนที่ใช้ขิงลดความเป็นพิษของป๋ันเซี่ย⁵

การศึกษาทางคลินิก: บั๊นเซียมีสรรพคุณบรรเทาอาการอาเจียน ท้องเสีย⁴ ใช้ในตำรับรักษาอาการไอ หายใจลำบาก มีเสมหะ บรรเทาอาการอาเจียน⁸

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าความเป็นพิษของบั๊นเซียมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกระบวนการเผ่าจื้อและการเตรียมสารสกัด เมื่อให้บั๊นเซียที่ไม่ได้ผ่านการเผ่าจื้อทางปาก พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 42.7 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อให้ผงยาดังกล่าวในขนาด 2.25, 4.5 และ 9 กรัม/กิโลกรัม วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกันนาน 21 วัน พบว่าหนูถีบจักรตายทั้งหมด เมื่อฉีดสารสกัดบั๊นเซียเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 131.4 กรัม/กิโลกรัม ในขณะที่สารสกัดจากบั๊นเซียที่ผ่านการเผ่าจื้อแล้วไม่ทำให้เกิดพิษเฉียบพลันใด ๆ และการให้สารสกัดดังกล่าวทางปากในขนาด 9 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 21 วัน ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของน้ำหนักตัว และไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตาย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ถ้ารับประทานบั๊นเซียที่ไม่ได้เผ่าจื้อ จะระคายเคืองปากและระบบทางเดินอาหารอย่างมาก ทำให้ปวดบวม พุดไม่ออก อาเจียน น้ำลายไหล⁸ สารที่ทำให้ระคายเคืองและทำให้มีพิษคือ แคลเซียมออกซาเลต⁹ การแช่บั๊นเซียในสารละลายสารส้มความเข้มข้น 8% ซึ่งเป็นวิธีเผ่าจื้อตามเภสัชตำรับจีน หรือการแช่ในสารละลายโซเดียมคาร์บอเนตความเข้มข้น 10% จะทำให้ผลึกรูปเข็มของแคลเซียมออกซาเลตเปลี่ยนแปลงรูปร่าง และมีปริมาณลดลงจากประมาณ 1% เป็นน้อยกว่า 0.5% จึงไม่มีผลระคายเคืองต่อตากระต่าย¹⁰ วิธีแก้พิษจากบั๊นเซียคือ รับประทานน้ำส้มสายชูเจือจาง น้ำชาเข้มข้น หรือไข่ขาว หรือให้น้ำส้มสายชูผสมน้ำขิงเล็กน้อย ให้ออกซิเจนหรือเปิดหลอดลมในกรณีที่เกิดหายใจลำบาก⁸

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. วิชัย โชควิวัฒน์, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
4. Dou CG. Rhizoma Pinelliae: ban xia. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Kurata K, Tai T, Yang Y, Kinoshita K, Koyama K, Takahashi K, Watanabe K, Nunoura Y. Quantitative analysis of anti-emetic principle in the tubers of *Pinellia ternata* by enzyme immunoassay. Planta Med 1998; 64(7): 645-8.

7. Wu H, Shu W, Qiu L, Ye D. The experiment research of ginger detoxification to Rhizoma Pinelliae. Zhong Yao Cai 1998; 21(3): 137-40.
8. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
9. Zhong LY, Wu H, Zhang KW, Wang QR. Study on irritation of calcium oxalate crystal in raw *Pinellia ternata*. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2006; 31(20): 1706-10.
10. Wu H, Zhong LY, Li W, Ye DJ. Study on processing mechanism of *Pinellia ternate*. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2007; 32(14): 1402-6.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เปี่ยนชวี (篇蓄)

เปี่ยนชวี (Herba Polygoni Avicularis) คือ ส่วนเหนือดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Polygonum aviculare* L. วงศ์ Polygonaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เปี่ยนชวีขนาด 20 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ขับปัสสาวะในหนูขาว² แก้วของตัวยานี้ ก็มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ จึงคาดว่าสารออกฤทธิ์คือ โพลีแซคเคอไมด์³ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอล เข้าหลอดเลือดดำ พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในแมว กระต่าย และสุนัข² สารสกัดเฮกเซนและสารสกัดบิวทานอลมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดเออร์ตาที่แยกจาก ภายหลังหนูขาว โดยมีกลไกการออกฤทธิ์ผ่าน endothelium-dependent nitric oxide⁴ สารสกัดน้ำและ สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์เร่งให้เลือดจับเป็นลิ่ม เพิ่มความตึงของมดลูก² จึงช่วยหยุดเลือดหลังคลอด³ เปี่ยนชวีมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย *Sonne bacillus* และเชื้อรา *Trichophyton mentagrophytes*² สารสกัด เอทานอลมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน⁵ และสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบ⁶

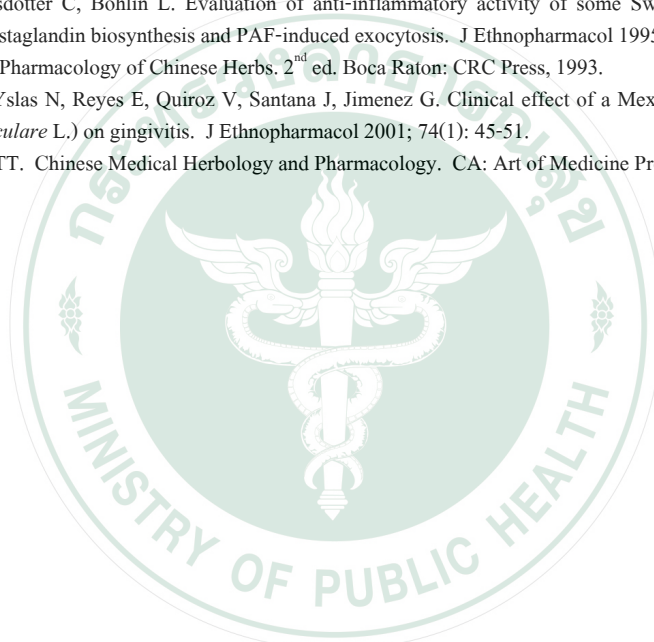
การศึกษาทางคลินิก: ใช้รักษาอาการท่อปัสสาวะอักเสบ นิ้ว ปัสสาวะมีน้ำเหลืองไขมันปน (chyluria) ใช้ได้ผลกับโรคบิดและต่อมน้ำลายหน้าหูอักเสบ ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิไส้เดือน⁷ เมื่อศึกษาใน ชายอายุ 18-25 ปี จำนวน 60 ราย โดยไม่ให้แปรงฟัน แต่ให้บ้วนปากด้วยน้ำยาที่เตรียมจากสารสกัด ของตัวยานี้ความเข้มข้น 1 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร วันละ 2 ครั้ง นาน 2 สัปดาห์ พบว่าสามารถลดการเกิด เหงือกอักเสบได้⁸

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดต่ำสุดที่ทำให้แมวและกระต่ายตาย (MLD) ของสารสกัดน้ำ 10-200% หรือยาต้ม 1:40 เมื่อให้ทางปาก และสารสกัดน้ำ 1:50 เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 20 และ 2 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หากใช้มากเกินไป จะทำให้จิง (精) และชี่ลดลง⁹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed.. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed., Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Yin MH, Kang DG, Choi DH, Kwon TO, Lee HS. Screening of vasorelaxant activity of some medicinal plants used in oriental medicines. J Ethnopharmacol 2005; 99(1): 113-7.
5. Hsu CY. Antioxidant activity of extract from *Polygonum aviculare* L. Biol Res 2006; 39(2): 281-8.
6. Tunon H, Olavsdotter C, Bohlin L. Evaluation of anti-inflammatory activity of some Swedish medicinal plants. Inhibition of prostaglandin biosynthesis and PAF-induced exocytosis. J Ethnopharmacol 1995; 48(2): 61-76.
7. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
8. Gonzalez BM, Yslas N, Reyes E, Quiroz V, Santana J, Jimenez G. Clinical effect of a Mexican sanguinaria extract (*Polygonum aviculare* L.) on gingivitis. J Ethnopharmacol 2001; 74(1): 45-51.
9. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไ้ก่วอ (白果)

ไ้ก่วอ [แปะก้วย (Semen Ginkgo)] คือ เนื้อในเมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ginkgo biloba* L. วงศ์ Ginkgoaceae¹ เตรียมโดยนำเนื้อในเมล็ดสุกมาหนึ่งหรือต้มเป็นเวลาสั้น ๆ จากนั้นทำให้แห้ง โดยอบที่อุณหภูมิต่ำ ๆ¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อนำเมล็ดสกัดเอทานอลเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ขับเสมหะ แต่เมื่อให้ทางปาก จะมีฤทธิ์ระงับไอไม่ชัดเจน สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์คล้ายกับเนื้อเรียบของหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา น้ำคั้นไ้ก่วอเนื้อในเมล็ดไ้ก่วอ สาร ginkgol และ ginkgolic acid มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อวัณโรคในหลอดทดลอง นอกจากนี้ยังพบว่าไ้ก่วอมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย และเชื้อรา สาร bilobol ขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่มีผลต่อหัวใจบ แต่มีผลลดความดันโลหิตระยะสั้น ๆ ในกระต่าย¹

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อนำไ้ก่วอมาแช่น้ำมันพืชในโถเคลือบที่ปิดสนิท นาน 80-100 วัน แล้วให้ผู้ป่วยวัณโรคปอดรับประทานก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน วันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 เมล็ด รับประทานประมาณ 60 เมล็ด พบว่าผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น¹ การใช้สาร ginkgol และ ginkgolic acid ให้ผลในการรักษาวัณโรคไม่ชัดเจน และมีพิษค่อนข้างสูง¹ เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไตดื่มน้ำที่ต้มจากไ้ก่วอ 15 กรัม และโอยเจีย (藕节 ข้อเห้งบัว) 9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยทั่วไปจะรู้สึกดีขึ้นเมื่อรับประทาน 1-2 วัน¹

การศึกษาความปลอดภัย: หากรับประทานไ้ก่วอเกินขนาดอาจทำให้เกิดเป็นพิษ ปริมาณที่อาจทำให้เกิดพิษในเด็กและผู้ใหญ่ คือ 7-150 เมล็ด และ 40-300 เมล็ด ตามลำดับ อาการพิษมักเกิดหลังรับประทาน 1-12 ชั่วโมง อาการที่พบ เช่น อาเจียน โคม่า เชื่องซึม หวาดกลัว สับสน ชัก มีไข้ หายใจลำบาก ตัวเขียวคล้ำ ภูมิคุ้มกันต่ำหรือขยาย มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อแสงสว่างช้ากว่าปกติ ปวดท้อง ท้องเสีย เม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้น บางกรณีทำให้เป็นอัมพาตอ่อนเปลี้ย หรืออัมพาตส่วนปลายของด้านล่างของร่างกายร่วมกับอาการปวด^{2,3} สามารถแก้ไขได้โดยการรับประทานน้ำต้มกันเฉ่า (甘草 ชะเอมเทศ)

60 กรัม หรือน้ำต้มไปกว้อเซียว (白果壳 เปลือกหุ้มไปกว้อ) 30 กรัม หรือแซ่เซอเซียง (麝香 ชะมดเข็ด)
1 กรัม ในน้ำต้มเดือดอุ่น ๆ²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการเย็นและชื้น³ ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ไอบีเสมหะชื้น ในกรณีที่ได้รับประทานไปกว้อเกินขนาด หรือรับประทานไปกว้อที่ไม่ผ่านการเผ้าจี้ จะทำให้เกิดพิษ²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
3. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
4. Du P, Zhu S, Lü P. Antibacterial activity of 20 kinds of Chinese medicinal materials for *Helicobacter pylori* in vitro. Zhong Yao Cai 2001; 24(3): 188-9.
5. Wu CF, Song LY. Semen Ginkgo: bai guo. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไผ่จื่อ (白芷)

ไผ่จื่อ [โกรส (Radix Angelicae Dahuricae)]

คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica dahurica* (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f., *A. dahurica* (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f. var. *formosana* (Boiss.) Shan et Yuan วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากกระต่ายในขนาด 15 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักรเมื่อให้ทางปากในขนาด 4 กรัม/กิโลกรัม² เมื่อศึกษาในหลอดทดลอง พบว่าสารสกัดเอทิลเอซีเทต และสาร byakangelicol จากไผ่จื่อมีฤทธิ์ต้านอักเสบ^{3,4} สาร byakangelicol, byakangelicin, oxypeucedanin และ imperatorin มีฤทธิ์ปกป้องตับจากสาร tacrine⁵ สาร phellopterin สามารถจับกับตัวรับชนิด benzodiazepine ในระบบประสาทส่วนกลาง⁶ สาร isoimperatorin, imperatorin, และ oxypeucedanin มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ acetylcholinesterase จึงอาจมีฤทธิ์ป้องกันสมองเสื่อม⁷

การศึกษาทางคลินิก: ไผ่จื่อมีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดกระเพาะอาหาร ปวดเนื่องจากเป็นนิ่วในท่อน้ำดีและถุงน้ำดี และรักษาโพรงจมูกอักเสบ เมื่อให้ผู้ป่วยโรคปวดศีรษะ จำนวน 73 ราย รับประทานยาต้มเตรียมจากไผ่จื่อ 37 กรัม พบว่าได้ผลดี ในทางคลินิกมักใช้ไผ่จื่อเป็นส่วนประกอบของตำรับยารักษาอาการปวดชนิดต่าง ๆ⁸

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทิลเอซีเทตทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่าผงยา 43 และ 54 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ² เมื่อให้สารสกัด 50% แอลกอฮอล์โดยการป้อนหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่ามีค่า LD₅₀ มากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม⁹ เมื่อให้สาร angelicotoxin ในปริมาณน้อย จะมีฤทธิ์กระตุ้นศูนย์การหายใจและประสาทส่วนกลาง ทำให้อัตราการหายใจเร็วขึ้น ความดันโลหิตสูงขึ้น และทำให้อาเจียน หากใช้ในปริมาณมาก จะทำให้ชักและเป็นอัมพาต²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไปจี้มีรสเผ็ดและฤทธิ์อุ่น อาจทำลายอิน จึงไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่อินพร่องหรือมีความร้อนในเลือด ไพหยางต่ำลอยขึ้น มีไข้ การใช้มากเกินไปจะทำให้คลื่นไส้ อาเจียน แขนขาชา และเกิดอาการชัก¹⁰

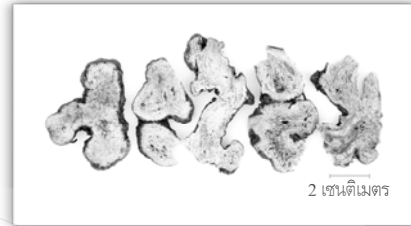
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhao GB. Radix Angelicae Dahuricae: bai zhi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Lin CH, Chang CW, Wang CC, Chang MS, Yang LL. Byakangelicol, isolated from *Angelica dahurica*, inhibits both the activity and induction of cyclooxygenase-2 in human pulmonary epithelial cells. J Pharm Pharmacol 2002; 54(9): 1271-8.
4. Kang OH, Lee GH, Choi HJ, Park PS, Chae HS, Jeong SI, Kim YC, Sohn DH, Park H, Lee JH, Kwon DY. Ethyl acetate extract from *Angelica Dahuricae Radix* inhibits lipopolysaccharide-induced production of nitric oxide, prostaglandin E2 and tumor necrosis factor-alpha via mitogen-activated protein kinases and nuclear factor-kappa B in macrophages. Pharmacol Res 2007; 55(4): 263-70.
5. Oh H, Lee HS, Kim T, Chai KY, Chung HT, Kwon TO, Jun JY, Jeong OS, Kim YC, Yun YG. Furocoumarins from *Angelica dahurica* with hepatoprotective activity on tacrine-induced cytotoxicity in Hep G2 cells. Planta Med 2002; 68(5): 463-4.
6. Bergendorff O, Dekermendjian K, Nielsen M, Shan R, Witt R, Ai J, Sterner O. Furanocoumarins with affinity to brain benzodiazepine receptors *in vitro*. Phytochemistry 1997; 44(6): 1121-4.
7. Kim DK, Lim JP, Yang JH, Eom DO, Eun JS, Leem KH. Acetylcholinesterase inhibitors from the roots of *Angelica dahurica*. Arch Pharm Res 2002; 25(6): 856-9.
8. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
9. มงคล โมกขะสมิต, กมล สวัสดิ์มงคล, ประยุทธ์ สาตราวาหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรไทย. ใน: ปราณี ชวลิตธารัง, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส อุตตวิชัย (คณะบรรณาธิการ). ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยาของสถาบันวิจัยสมุนไพร เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ไ้จู (白朮)

ไ้จู (Rhizoma Atractylodis Macrocephalae)

คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Atractylodes macrocephala* Koidz. วงศ์ Asteraceae (Compositae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ไ้จูมีฤทธิ์ปกป้องตับ

และเพิ่มการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 6 กรัม/กิโลกรัม มีผลเพิ่มน้ำหนักตัวและต้านความเหนียวล้า^{2,3} สารที่ออกฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน คือ glycoproteins ที่มีน้ำหนักโมเลกุล 30 kDa โดยกระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดขาว และสารภูมิคุ้มกันของเซลล์ม้ามของหนูถีบจักร⁴ ไ้จูมีฤทธิ์ลดการขาดซึ่งของม้ามทั้งในคนและสัตว์ทดลอง โดยป้องกันการฝ่อของม้าม ต่อมไทมัส และกล้ามเนื้ออ่อน และป้องกันการลดลงอย่างมากของน้ำหนักตัว นอกจากนี้ ไ้จูยังมีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารออกฤทธิ์คือ atractylenolide I, atractylenolide III⁶ และ 14-acetoxy-12-senecioid-oxytetradeca-2E,8E,10E-trien-4,6-diyn-1-ol⁷ ส่วนฤทธิ์ขับปัสสาวะมีผลการทดลองที่ขัดแย้งกัน³

การศึกษาทางคลินิก: ไ้จูมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ รักษาอาการตับแข็ง และโรคท้องมาน (มีน้ำขังในช่องท้อง)²

เมื่อให้อาสาสมัครสุขภาพดีรับประทานสารสกัดน้ำ 5% ในขนาด 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง พบว่าหลังจากการให้ยา 4 วัน ระยะเวลาการแข็งตัวของเกล็ดเลือดเพิ่มขึ้น แต่สามารถกลับเป็นปกติภายหลังหยุดยา 10 วัน³

การศึกษาความปลอดภัย: มีรายงานการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาวโดยการฉีดสารสกัดน้ำ

เข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 13.3 กรัม/กิโลกรัม⁸ ส่วนการศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลันโดยป้อนผงยาทางปากหนูขาว ขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 14 วัน ทำให้ระดับของเม็ดเลือดขาวลดลงเล็กน้อย เมื่อให้นาน 2 เดือน พบว่าสัตว์ทดลองบางตัวมีความผิดปกติของไต แต่ไม่พบความผิดปกติของเนื้อเยื่อสมอง หัวใจ และตับ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้เป็นยาเดี่ยวในผู้ป่วยที่อ่อนพร่อง ร้อนพร่อง และ

ของเหลวในร่างกาย (จินเย่ 津液) พร่อง โดยควรใช้ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ ที่เหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้อาการพร่องรุนแรงมากขึ้น ห้ามใช้ในกรณีที่มีไข้ติดขัด ซึ่งสังเกตได้จากความรู้สึกถึงและอึดอัด⁹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhou ZC. Rhizoma Atractylodis Macrocephalae: bai zhu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Lee JC, Lee KY, Son YO, Choi KC, Kim J, Kim SH, Chung GH, Jang YS. Stimulating effects on mouse splenocytes of glycoproteins from the herbal medicine *Atractylodes macrocephala* Koidz. Phytomedicine 2007; 14(6): 390-5.
5. Shi HZ, Wang BZ, Gao JY, Qian JK, Fan QC. Counteracting effect of Chinese herbs on "insufficiency of spleen qi" induced by simulated weightlessness. Space Med Med Eng (Beijing) 1999; 12(3): 197-9. .
6. Li CQ, He LC, Jin JQ. Atractylenolide I and atractylenolide III inhibit lipopolysaccharide-induced TNF-alpha and NO production in macrophages. Phytother Res 2007; 21(4): 347-53.
7. Li CQ, He LC, Dong HY, Jin JQ. Screening for the anti-inflammatory activity of fractions and compounds from *Atractylodes macrocephala* Koidz. J Ethnopharmacol 2007; 114(2): 212-7.
8. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
9. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ไ้เจี้ยจื่อ (白芥子)

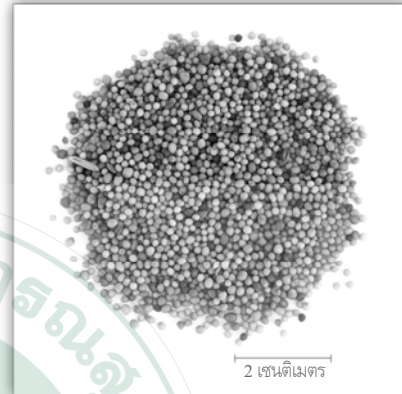
ไ้เจี้ยจื่อ (เมล็ดพืชมัสตาร์ด Semen Sinapis)

คือ เมล็ดที่ทำให้แห้งของพืชมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sinapis alba* L., *Brassica juncea* (L.) Czern. et Coss. วงศ์ Brassicaceae (Cruciferae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: โปรตีนจากเมล็ดมีฤทธิ์ต้านเชื้อรา² สาร sinalbin เมื่อถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) มีฤทธิ์ขับเสมหะ³

การศึกษาทางคลินิก: ไ้เจี้ยจื่อมีสรรพคุณบรรเทาอาการหลอดลมอักเสบและหอบหืด วัณโรคปอด อาการชาที่ใบหน้า เจ็บหน้าอก การเต้นของหัวใจผิดปกติ และปวดเอวในสตรี³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอเนื่องจากปอดพร่องและอินพร่อง ห้ามใช้เป็นยาทาภายนอกในผู้ที่ผิวหนังมีความไวเกิน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Neumann GM, Condron R, Polya GM. Purification and mass spectrometry-based sequencing of yellow mustard (*Sinapis alba* L.) 6 kDa proteins. Identification as antifungal proteins. Int J Pept Protein Res 1996; 47(6): 437-46.
3. Liu XD. Semen Sinapis: bai jie zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ไผ่เจียงเฉ่า (败酱草)

ไผ่เจียงเฉ่า (Herba Patriniae) คือ ทั้งต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Patrinia scabiosaeifolia* Fisch., *P. villosa* Juss. วงศ์ Valerianaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยจาก *P. scabiosaeifolia* ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ทำให้สงบ เสริมฤทธิ์ทำให้นอนหลับของ pentobarbital sodium สารออกฤทธิ์คือ patrinene และ isopatrinene² เมื่อให้ *P. scabiosaeifolia* ทางปากหนูขาวในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สามารถป้องกันการอักเสบของตับอ่อน³

P. villosa มีฤทธิ์ต้านการเกิดลิพิดเปอร์ออกซิเดชัน (lipid peroxidation)⁴ และต้านอักเสบ สารสกัดเมทานอลจากราก *P. villosa* ขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดอาการคันในหนูถีบจักร โดยไม่มีผลต่อการเคลื่อนไหว (locomotor)⁶ นอกจากนี้ พบว่าสารสกัดจากไผ่เจียงเฉ่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการต้านจุลชีพหลายชนิด และเสริมการสร้างเซลล์ตับและป้องกันการเสื่อมของเซลล์ตับ²

การศึกษาทางคลินิก: จากการศึกษาในผู้ป่วยประสาทเบลี (neurasthenia) ที่นอนไม่หลับ และผู้ป่วยโรคจิตรุนแรงในระยะพักฟื้นที่ยังมีอาการประสาทเบลี เมื่อได้รับประทานทิงเจอร์ 20% ที่เตรียมจาก *P. scabiosaeifolia* ครั้งละ 10 มิลลิลิตร หรือให้สารสกัดที่เตรียมในรูปแบบยาเม็ดขนาดเทียบเท่าผงยา 1 กรัม ครั้งละ 2-4 เม็ด วันละ 2-3 ครั้ง พบว่าช่วยให้นอนหลับได้ดีขึ้นร้อยละ 92 และ 80 ตามลำดับ *P. scabiosaeifolia* ยังใช้ได้ผลดีกับอาการอื่น ๆ เช่น เวียนศีรษะ รู้สึกหนักศีรษะ ใจสั่น กลัวแสง กลัวเสียง อารมณ์แปรปรวน เบื่ออาหาร การใช้ตัวยานี้ไม่ทำให้เกิดอาการเวียนศีรษะและง่วงซึมในตอนเช้า แต่จะออกฤทธิ์ช้า โดยออกฤทธิ์หลังจากใช้แล้ว 3-6 วัน ของเหลวที่ได้จากการกลั่น (distillate) ของ *P. villosa* (ความเข้มข้น 1 มิลลิลิตรเทียบเท่าผงยา 2 กรัม) เมื่อฉีดเข้ากล้ามเนื้อขนาด 2-4 มิลลิลิตร/วัน ติดต่อกัน 2-15 วัน ให้ผลการรักษาที่ดีในผู้ป่วยจำนวน 134 ราย ที่มีอาการต่อมทอนซิลอักเสบเป็นหนองเฉียบพลัน ปอดบวม ไซติ่งอักเสบเฉียบพลัน และติดเชื้อบิดไม่มีตัว นอกจากนี้ เมื่อศึกษาในผู้ป่วยวัณโรค พบว่าการฉีดของเหลวที่ได้จากการกลั่นเข้ากล้ามเนื้อ หรือการ

รับประทานยาน้ำเชื่อมที่เตรียมจาก *P. villosa* ให้ผลการรักษาดีเทียบเท่ากับการใช้ยา isoniazid และ streptomycin²

การศึกษาความปลอดภัย: สารสกัดจาก *P. scabiosaefolia* ขนาดเทียบเท่าผงยา 24 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักร ไม่พบอาการผิดปกติ เมื่อให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูถีบจักร ขนาดเทียบเท่าผงยา 30 กรัม/กิโลกรัม พบว่าการหายใจอ่อน ๆ และทำให้ท้องเสีย เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูถีบจักรในขนาด 400, 700 และ 1,500 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน ไม่พบความผิดปกติภายใน 1 สัปดาห์²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ยาที่เตรียมจาก *P. scabiosaefolia* มีผลข้างเคียงน้อยอาการที่อาจพบได้คือ ไม่สบายท้อง ปากแห้งและมีน้ำลายน้อย มีรายงานว่ายาฉีดที่เตรียมจาก *P. villosa* ทำให้เม็ดเลือดขาวลดลงในผู้ป่วยบางราย แต่เมื่อหยุดยาจะกลับเป็นปกติภายใน 1 สัปดาห์² ห้ามใช้ใบเลี้ยงฉ่ำในผู้ป่วยที่มีลมและกระเพาะอาหารพอง หากรับประทานมากเกินไปจะทำให้คลื่นไส้และเวียนศีรษะ⁷

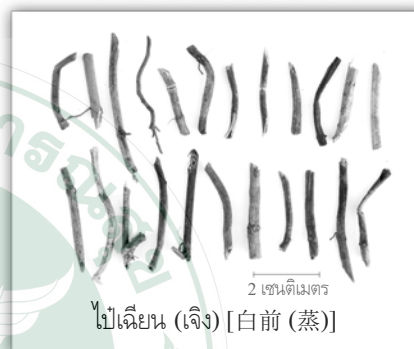
เอกสารอ้างอิง

1. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Seo SW, Park CS, Hong SH, Kwon KB, Moon HC, Song BK, Kim KY, Park YM, Song HJ, Kim HM, Park SJ. Inhibitory effect of *Patrinia scabiosaefolia* on acute pancreatitis. World J Gastroenterol 2006; 12(7): 1110-4.
4. Jiang H, Huang X, Yang Y, Zhang Q. Studies on the antilipid peroxidation of nine sorts of Chinese herbal medicines with the function of protecting liver. Zhong Yao Cai 1997; 20(12): 624-6.
5. Li N, Zhao B, Yu YF, Dong XP. Studies on anti-inflammation chemical constituents of *Patrinia villosa*. Zhong Yao Cai 2008; 31(1): 51-3.
6. Tohda C, Kakihara Y, Komatsu K, Kuraishi Y. Inhibitory effects of methanol extracts of herbal medicines on substance P-induced itch-scratch response. Biol Pharm Bull 2000; 23(5): 599-601.
7. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ไผ่เจียน (白前)

ไผ่เจียน (Rhizoma et Radix Cynanchi Stauntonii) คือ เหง้าและรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cynanchum stauntoni* (Decne.) Schltr. ex Levl., *C. glaucescens* (Decne.) Hand.-Mazz. วงศ์ Asclepiadaceae^{1,2}

ไผ่เจียน (เจิง) [白前 (蒸)] ในสมัยโบราณเตรียมโดยนำตัวยามาแชในน้ำต้มชะเอมเทศเพื่อช่วยปรับฤทธิ์ของตัวยาให้สุ่มและลดพิษของตัวยา จากนั้นนำไปใส่ในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด นึ่งจนกระทั่งน้ำชะเอมเทศซึมเข้าเนื้อในตัวยา แล้วนำไปผัดจนกระทั่งตัวยาแห้ง แต่ปัจจุบันใช้วิธีผัดธรรมดาหรือผัดกับน้ำผึ้งแทน เนื่องจากสรรพคุณหลักของไผ่เจียน คือ ระบายอาการไอและขับเสมหะ ดังนั้นในการเผ้าจึงนิยมใช้วิธีผัดด้วยน้ำผึ้งแทน เตรียมโดยนำน้ำผึ้งบริสุทธิ์มาเจือจางด้วยน้ำต้มในปริมาณที่เหมาะสม ใส่ไผ่เจียนที่หั่นเป็นชิ้น ๆ อัตราส่วนของตัวยาต่อน้ำผึ้ง เท่ากับ 4:1 แล้วคลุกให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่เพื่อให้น้ำผึ้งซึมเข้าไปในตัวยา จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ผัดจนกระทั่งมีสีเหลืองเข้มและไม่เหนียวติดมือ นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำจาก *C. glaucescens* และสารสกัดเอทานอลจาก *C. stauntoni* มีฤทธิ์ระงับอาการไอและขับเสมหะในหนูถีบจักรเมื่อให้ทางปาก และสารสกัดน้ำจากไผ่เจียนทั้ง 2 ชนิด มีฤทธิ์ต้านการอักเสบและระงับอาการหอบในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ และขนาดสูงสุดของสารสกัดที่ไม่ทำให้เกิดพิษ คือ 120 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดน้ำโดยฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า *C. stauntoni* มีพิษน้อยกว่าชนิด *C. glaucescens*⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไผ่เจียนมีรสเผ็ดและฤทธิ์อุ่น จึงควรระวังในผู้ป่วยที่ไอแห้งเนื่องจากอินปอดพร่อง ควรระวังในผู้ป่วยที่มีแผลในกระเพาะอาหาร เพราะไผ่เจียนมีฤทธิ์ระคายเคืองต่อระบบทางเดินอาหาร^{2,5}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไผ่จู (百部)

ไผ่จู หรือไผ่จู (เจิง) [百部 (蒸)] (Radix Stemonae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Stemona sessilifolia* (Miq.) Miq., *S. japonica* (Bl.) Miq., *S. tuberosa* Lour. (หนอนตายหยาก)² วงศ์ Stemonaceae^{1,3} เตรียมโดยเก็บรากมาทำความสะอาด แล้วนำมาต้มในน้ำสักครู่ หรือหนึ่ง จนกระทั่งแก่นสีขาวตรงกลางของรอยตัดหลุดไป หลังจากนั้น นำมาทำให้แห้ง¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: แอลคาลอยด์จากไผ่จูมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อปอดหนูตะเภาที่ถูกกระตุ้นให้บีบเกร็งด้วยสาร histamine สารสกัดน้ำจากรากของ *S. sessilifolia* ขนาด 1-50 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อหลอดลมหนูตะเภาโดยออกฤทธิ์ผ่านตัวรับ muscarinic แต่ไม่มีผลต่อตัวรับ histamine H₁ สารสกัดแอลกอฮอล์ความเข้มข้น 1:100-1:1,600 มีฤทธิ์ยับยั้งและเพิ่มความเข้มข้น 1:80 มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อวัณโรค (*Mycobacterium tuberculosis* var. *hominis* H₃₇RV) ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียและเชื้อราหลายชนิด และมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อไข้หวัดใหญ่ (Asian influenza virus type A) ในหนูถีบจักร⁴ เมื่อให้สาร stemoninoamide หรือ stemoninine ทางปากหรือฉีดเข้าทางช่องท้องหนูตะเภา จะมีฤทธิ์อย่างแรงในการต้านอาการไอที่เหนียวเหนียวด้วย citric acid⁵

การศึกษาทางคลินิก: พงยาผสมกับน้ำผึ้งในสัดส่วน 4:3 มีประสิทธิภาพในการป้องกันหลอดลมอักเสบเรื้อรังที่เกิดจากโรคหัด เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการหลอดลมอักเสบเรื้อรัง จำนวน 928 ราย รับประทานไผ่จูในรูปแบบน้ำเชื่อมความเข้มข้นร้อยละ 50 หรือยาเม็ดสารสกัด พบว่าได้ผล 139 ราย อาการดีขึ้น 390 ราย ดีขึ้นในช่วงสั้น 11 ราย และไม่เปลี่ยนแปลง 388 ราย เมื่อใช้ยาฉีดไผ่จูร่วมกับยา isoniazid ในผู้ป่วยวัณโรค 105 ราย พบว่ามีผลเบี่ยงลดลง 48 ราย ไม่มีการเปลี่ยนแปลง 16 ราย และเป็นมากขึ้น 2 ราย ผู้ป่วยที่ตรวจพบเชื้อในตอนแรก 15 ราย ตรวจไม่พบเชื้อภายหลังได้รับยา 12 ราย ประสิทธิภาพในการรักษาจะคล้ายกับการให้ยา streptomycin ร่วมกับ isoniazid เมื่อให้ผู้ป่วยที่ติดเชื้อ *Trichomonas* ในช่องคลอด จำนวน 100 ราย ใช้สาลีก้อนชุบยาต้มไผ่จู

ความเข้มข้นร้อยละ 50 สอดเข้าในช่องคลอดตอนก่อนนอนและนำออกในตอนเช้า พบว่าให้ผลในการรักษาภายใน 4, 8 และ 12 วัน ในผู้ป่วย 66, 30 และ 4 ราย ตามลำดับ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีมีมดพร่องหรืออุจจาระเหลว³ อาการไม่พึงประสงค์ในผู้ป่วยที่รับประทานไปป์ ได้แก่ อาการแสบหน้าอก จมูก ปากและคอแห้ง มีอาการวิงเวียน อึดอัดในช่องอก หายใจสั้น และเบื่ออาหาร โดยพบอุบัติการณ์เหล่านี้ร้อยละ 20-30⁴

เอกสารอ้างอิง

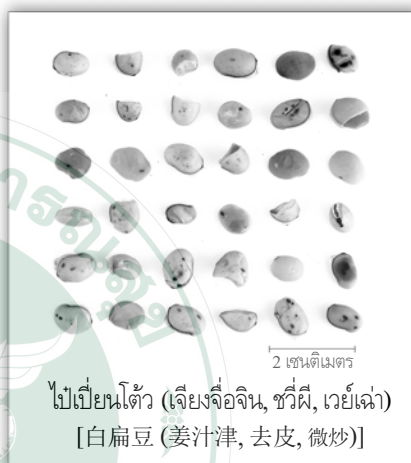
1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Lin LG, Li KM, Tang CP, Ke CQ, Rudd JA, Lin G, Ye Y. Antitussive stemonine alkaloids from the roots of *Stemona tuberosa*. J Nat Prod 2008; 71 (6): 1107-10.

ไปเปียนไต่ว (白扁豆)

ไปเปียนไต่ว (Semen Lablab Album) คือ เมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dolichos lablab* L. (ถั่วแปบ) วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)¹⁻³

ไปเปียนไต่ว (เจียงจื่อจิน, ชวีฝี่, เวย์เล่า)

[白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)] เตรียมโดยนำไปเปียนไต่วใส่ลงในน้ำต้มขิงที่เดือด (ขิงสด 10 กิโลกรัม หรือ ขิงแห้ง 3 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) จนกระทั่งเปลือกเมล็ดพองตัวและมีผิวเรียบจนสามารถแยกออกมาได้ ลอกเอาเปลือกเมล็ดชั้นนอกออก จากนั้นนำไปผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเหลืองอ่อนหรือสีน้ำตาล นำออกมาจากเตา ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น ตัวยาที่เตรียมโดยวิธีนี้จะเพิ่มฤทธิ์บำรุงม้าม ช่วยระงับอาการท้องเสียที่เกิดจากม้ามพร่อง^{4,5}

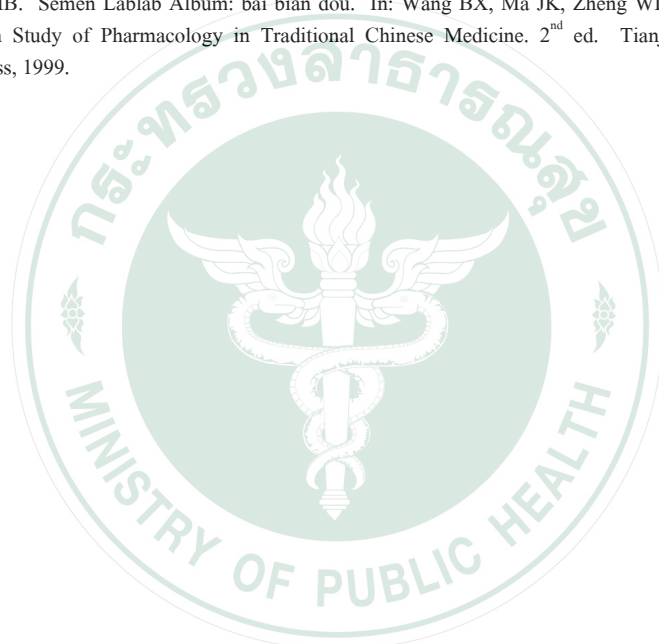
การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มความเข้มข้น 1:1 (ตัวยา 1 กรัม เตรียมได้ยาต้ม 1 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อ *Bacillus dysenteriae* แก่พิษในกรณีอาเจียนเนื่องจากอาหารเป็นพิษ ต้านกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบในหนูขาว ยับยั้งการแข็งตัวของเม็ดเลือดแดง สาร phytohemagglutinin B ในไปเปียนไต่วละลายได้ในน้ำ มีฤทธิ์ยับยั้งโปรตีนที่ทำให้เลือดเกาะตัว และช่วยชะลอการแข็งตัวของเลือด⁶

การศึกษาความปลอดภัย: สาร phytohemagglutinin A ซึ่งเป็นสารที่ไม่ละลายน้ำ เป็นสารที่มีพิษและทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ แต่ถูกทำลายได้ด้วยความร้อน ดังนั้นจึงไม่ควรรับประทานไปเปียนไต่วสด การศึกษาความปลอดภัยโดยผสมไปเปียนไต่วในอาหารและให้หนูขาวกิน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของหนูขาว และทำให้เนื้อเยื่อบริเวณตับตาย หากนำมาเตรียมโดยใช้ความร้อน จะทำให้ความเป็นพิษลดลงมาก^{2,4,6}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ไปเปียนไต่วสด ต้องนำมาผ่านกระบวนการให้ความร้อนก่อนใช้⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
4. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
5. Lei GL, Du BS. Zhongyao Paozhi Jishu Zhinan. 1st ed. Xi-An: World Library Publishing House Xi-An Co. Ltd., 2002.
6. Zhou ZC, Shi HB. Semen Lablab Album: bai bian dou. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเวย์ (白薇)

ไปเวย์ (Radix et Rhizoma Cynanchi Atrati)

คือ รากและเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cynanchum atratum* Bge., *C. versicolour* Bge. วงศ์ Asclepiadaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ไปเวย์มีสารกลุ่มคาร์ดิแอกกลัยโคไซด์ซึ่งมีฤทธิ์บำรุงหัวใจ ช่วยให้กล้ามเนื้อหัวใจแข็งแรง สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขับเสมหะ แต่ไม่มีฤทธิ์ระงับและบรรเทาอาการหอบ³ สาร cynanchol จากรากไปเวย์มีฤทธิ์ลดไข้และขับปัสสาวะ⁴ นอกจากนี้ ไปเวย์ยังมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Diplococcus pneumoniae* ในหลอดทดลอง²

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปไปเวย์มักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้ในตำรับยารักษาอาการไข้เนื่องจากปัจจัยภายนอก มีไข้ต่ำ ๆ เหงื่อลักออก หรือการเต้นของหัวใจไม่มีแรง เป็นต้น³

การศึกษาค่าความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 120 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักร ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ แต่ถ้าฉีดสารสกัดเอทานอลเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 7.5 กรัม/กิโลกรัม³ ไปเวย์มีสรรพคุณบำรุงหัวใจ ถ้าใช้มากเกินไป (30-45 กรัม) จะทำให้เกิดอาการพิษ เช่น ใจสั่น คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียน ปวดศีรษะ ท้องเสียและน้ำลายมาก³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่มีอาการพร่องหรือเย็นของม้ามและกระเพาะอาหาร ซึ่งสังเกตได้จากอาการถ่ายเหลวหรือกินอาหารได้ลดลง ควรระวังในผู้ป่วยที่หยางซี้และเลือดพร่อง²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

ไปเหอ (百合)

ไปเหอ (Bulbus Lili) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lilium lancifolium* Thunb., *L. brownii* F.E. Brown var. *viridilum* Baker, *L. pumilum* DC. วงศ์ Liliaceae¹

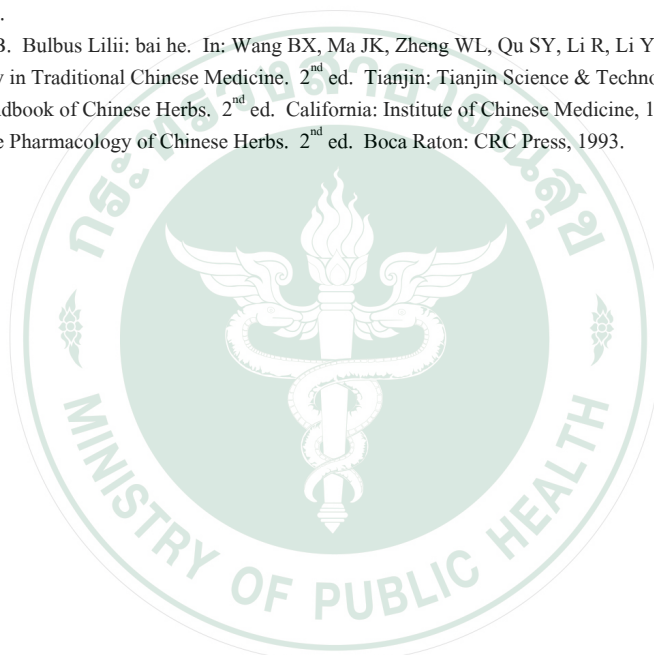
การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ขนาด 20 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งอาการไอและขับเสมหะ และเพิ่มระยะเวลาในการหลับของหนูถีบจักรที่เหนียวนำด้วยยา pentobarbital sodium ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งอาการไอที่เหนียวนำด้วยไอแอมโมเนีย² มีฤทธิ์ต้านอาการไอและหอบในค้างคอกที่เหนียวนำด้วยสาร histamine³ นอกจากนี้ เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่าช่วยเพิ่มระยะเวลาในการว่ายน้ำของหนูได้ และเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง นาน 10 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งอาการแพ้ที่เหนียวนำด้วยสาร dinitrochlorobenzene (DNCB)^{2,3}

การศึกษาทางคลินิก: ไม่นิยมใช้ไปเหอเดี่ยว ๆ ในทางคลินิกมักใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่น เช่น เมื่อใช้ร่วมกับชวนตงฮวา (款冬花) จะมีสรรพคุณรักษาอาการไอที่เสมหะมีเลือดปน เมื่อใช้ตำรายาไปเหอกู้จิ้นทัง (百合固金汤) รักษาผู้ป่วยที่มีอาการไออย่างรุนแรง เจ็บคอ เสียงแหบ จำนวน 31 ราย พบว่าได้ผล 17 ราย ดีขึ้น 6 ราย เมื่อใช้ตำรายาไปเหอจิวเว่ยฟางรักษาผู้ป่วยที่มีอาการนอนไม่หลับ จำนวน 94 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 18 ราย ได้ผลดี 42 ราย ดีขึ้น 27 ราย เมื่อใช้ตำรายาเหลี่ยนเฟย์จื่อ-เซวียเกา (敛肺止血膏) ซึ่งมีไปเหอเป็นส่วนประกอบสำคัญ รักษาผู้ป่วยที่มีอาการหลอดลมขยายมากกว่าปกติ จำนวน 9 ราย หลังจากรักษานาน 1 ปีครึ่ง พบว่าอาการไอและปริมาณเสมหะปนเลือดลดลงอย่างชัดเจน น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น ตำรายาไปเหอเมื่อเตรียมเป็นยาต้มสามารถบรรเทาอาการปวดท้องและรักษาโรคกระเพาะอาหารอักเสบเฉียบพลันและเรื้อรังในผู้ป่วย จำนวน 82 ราย ได้ผล 96% การใช้ยาเตรียมไปเหอ ในรูปแบบพองน้ำสำหรับใช้ภายนอก รักษาผู้ป่วยเลือดกำเดาไหล จำนวน 100 ราย พบว่าได้ผลดีมาก³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากตัวยานี้มีคุณสมบัติเย็นและชื้น จึงไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอและเสมหะที่เกิดจากการกระทบลม-ความเย็นภายนอก หรือท้องเสียเนื่องจากม้ามพร่อง^{4,5}

เอกสารอ้างอิง

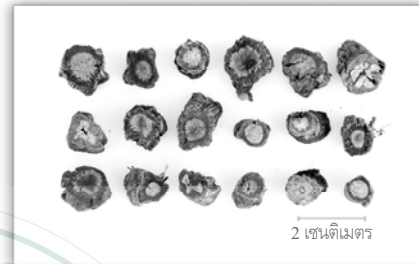
1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Zhang Y, Lin ZB. Bulbus Lilii: bai he. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Huang, KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฝางเฟิง (防风)

ฝางเฟิง (*Radix Saposhnikovia*) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Saposhnikovia divaricata* (Turcz.) Schischk. วงศ์ *Apiaceae* (*Umbelliferae*)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดไข้ ระวังปวด และลดอาการบวมอักเสบ^{2,3} สารที่ออกฤทธิ์ระงับปวด ได้แก่ น้ำมันหอมระเหย⁴ สารกลุ่ม chromones, coumarins, polyacetylenes และ 1-acylglycerols เมื่อทดลองในหนูถีบจักรพบว่า สารที่มีฤทธิ์แก้ปวดแรงที่สุดคือ สารกลุ่ม chromones ได้แก่ สาร divaricatol, ledebouriellol และ hamaudol⁵ นอกจากนี้ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด⁴ มีฤทธิ์ต้านเชื้อ³ สาร cimifugin, hamaudol และ 5-O-methylvisamminol มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต⁴ และสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน⁶

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปฝางเฟิงมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการปวดศีรษะ ไข้หวัด อาการปวดเมื่อยตามมือเท้าเนื่องจากลมชื้น โรคระบบทางเดินหายใจ และโรคระบบทางเดินอาหาร⁷ และใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาผื่นแดง คันตามผิวหนัง⁴

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการให้สารสกัดน้ำทางปากและฉีดเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 213.80 และ 37.18 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ อีกการทดลองพบว่าค่า LD_{50} ของสารสกัดน้ำโดยการฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 112.80 กรัม/กิโลกรัม ขนาดของสารสกัดแอลกอฮอล์ (เตรียมโดยวิธีหมัก) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องและใต้ผิวหนังหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 11.80 และ 59.64 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และ LD_{50} ของสารสกัดแอลกอฮอล์ (เตรียมโดยใช้ความร้อน) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 26.83 กรัม/กิโลกรัม²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ฝางเฟิงทำให้ชื้น อื่น และของเหลวในร่างกาย (จิ้นเยีย 津液) ลดลง จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนที่เกิดจากอินพร่อง กล้ามเนื้อเป็นตะคริวและหดเกร็งเนื่องจาก

เลือดพร่อง หรือโรคที่ไม่ได้เกิดจากลม ความเย็นหรือความชื้น ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะ หรือเวียนเนื่องจากหยางดับหรือลมดับมากขึ้น⁷

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Du XM. Radix Saposhnikoviae: fang feng. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Okuyama E, Hasegawa T, Matsushita T, Fujimoto H, Ishibashi M, Yamazaki M. Analgesic components of saposhnikovia root (*Saposhnikovia divaricata*). Chem Pharm Bull 2001; 49(2): 154-60.
6. Zhang ZQ, Tian YJ, Zhang J. Studies on the antioxidative activity of polysaccharides from Radix Saposhnikoviae. Zhong Yao Cai 2008; 31(2): 268-72.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ฝูหลิง (茯苓)

ฝูหลิง หรือ **ไฝฝูหลิง (白茯苓)** [โฝงรากสน (Poria)] คือ เห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Poria cocos* (Schw.) Wolf วงศ์ Polyporaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์สงบประสาทในหนูถีบจักร คลายกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้กระต่าย² เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักรในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีผลยับยั้งอาการผิวหนังอักเสบเมื่อให้สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 250, 500 และ 1,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 7 วัน พบว่ามีฤทธิ์เสริมกล้ามเนื้อหัวใจ การฉีดยาเตรียมเข้าใต้ผิวหนังหนูขาวในขนาดเทียบเท่ากับยา 1.4 กรัม/กิโลกรัม วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกันนาน 8 วัน มีฤทธิ์ปกป้องตับได้ ฤทธิ์ขับปัสสาวะของฝูหลิงจะแตกต่างกันขึ้นกับรูปแบบการทดลอง เช่น การฉีดสารสกัด 25% เอทานอลขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม/วัน เข้าช่องท้องกระต่าย นาน 5 วัน และการให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะ แต่เมื่อให้สารสกัดน้ำหรือสารสกัดเอทานอลทางปากกระต่าย พบว่าไม่มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ⁴

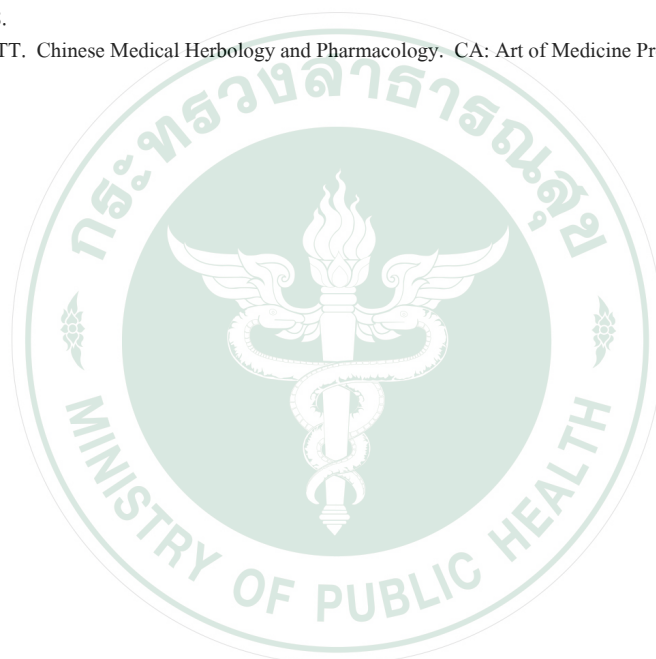
การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณบรรเทาอาการหาวผวาและจิตใจไม่สงบชนิดเรื้อรัง และมีฤทธิ์ระบายความชื้นและน้ำ³ เมื่อให้สารสกัดน้ำขนาด 15 กรัม ในอาสาสมัครสุขภาพดีพบว่า 4 ใน 5 ราย มีปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นเล็กน้อย¹

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดด้วยน้ำอุ่นที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเทียบเท่ากับผงยามากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม และมากกว่า 2 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังในผู้ป่วยที่อินพร่อง และ/หรือ ฝั่นเปี่ยก (spermatorrhea)⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Hu RJ, Wang SX. Poria: fu ling. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฝูหลิงผิ (茯苓皮)

ฝูหลิงผิ [เปลือกโป่งรากสน (Cortex Scleroth Poriae)] คือ ผิวชั้นนอกที่ทำให้แห้งของเห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Poria cocos* (Schw.) Wolf วงศ์ Polyporaceae^{1,2}

การศึกษาทางคลินิก: ฝูหลิงผิมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นตัวยาหลักในตำรายาขับปัสสาวะและรักษาอาการบวมน้ำ เช่น ตำรายาอยู่ฝีสาน (五皮散) เป็นต้น¹

หมายเหตุ: ฝูหลิงผิมีฤทธิ์ขับปัสสาวะแรงกว่าฝูหลิง (茯苓 โป่งรากสน) โดยมีข้อดีคือ ไม่ทำลายซีแพนย์จิ้นมักใช้ฝูหลิงผิเพื่อขับน้ำและระบายความชื้น มากกว่าใช้เพื่อเสริมบำรุงม้ามให้ทำหน้าที่ลำเลียงน้ำได้ดีขึ้น ตำราการแพทย์แผนจีนจัดฝูหลิงผิเป็นตัวยาที่มีความปลอดภัย^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Jiangsu New Medical College. Zhong Yao Da Ci Dian, Vol. II. Shanghai: Shanghai Science and Technology Publishing House, 1979.
2. Li YW, Huang YH, Huang YZ. A Practical Chinese-Latin-English Library of Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guang Zhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1997.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

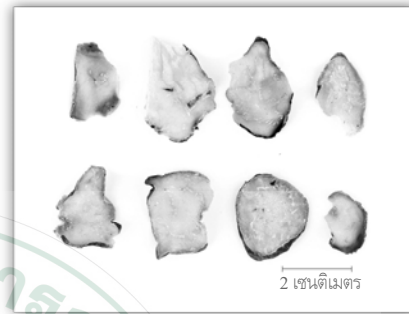
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฟูจื่อ (เผ้าชวีผี) [附子 (炮去皮)]

ฟูจื่อ (เผ้าชวีผี) หรือ สุกฟูจื่อ (熟附子)

[รากแขนงของโหราเดื่อยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (Radix Aconiti Lateralis Praeparata)] คือ รากแขนงแห้งที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื่อ) ของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aconitum carmichaeli* Debx. วงศ์ Ranunculaceae¹

เตรียมโดยคั่วทรายในกระทะด้วยไฟแรงจนกระทั่งทรายร้อนจัด จากนั้นนำฟูจื่อที่หั่นเป็นแว่น ๆ ใส่ลงในกระทะ คั่วกับทรายจนกระทั่งมีสีเหลืองอ่อน นำออกจากเตา ร่อนเอาทรายออก แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น² การเผ้าจื่อจะทำให้ปริมาณรวมของแอลคาลอยด์ที่เป็นองค์ประกอบทางเคมีลดลง³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ฟูจื่อมีผลต่อการทำงานของหัวใจที่แยกจากกายสัตรว์ทดลองหลายชนิด⁴ สาร aconitine จากฟูจื่อมีผลโดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจ⁴ เมื่อทดสอบกับหัวใจที่แยกจากกายกบและหัวใจที่ไม่ได้แยกจากกายกบ (*in situ*) สารนี้จะออกฤทธิ์บำรุงหัวใจในระยะสั้น ๆ ตามด้วยการกดการทำงาน ทำให้หัวใจเต้นอ่อน ต่อมาจะเต้นไม่เป็นจังหวะ และหยุดเต้นในที่สุด³ การให้แคลเซียมสามารถต้านการเกิดหัวใจเสียจังหวะที่เกิดจากสาร aconitine ในหนูขาวและหนูตะเภา⁵ การต้มนาน ๆ หรือการเผ้าจื่อจะทำให้สาร aconitine มีปริมาณลดลง แต่สารอื่นที่มีฤทธิ์บำรุงหัวใจคือ higenamine จะไม่ถูกทำลาย^{3,4} สาร higenamine ออกฤทธิ์กระตุ้นตัวรับชนิดบีต้า ทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น เพิ่มความดันโลหิต และเพิ่มการไหลเวียนในหลอดเลือดหัวใจ⁵ ยาต้มและสารแอลคาลอยด์รวมของฟูจื่อ (เผ้า) มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดโดยเฉพาะที่ขา จึงทำให้ความดันโลหิตลดลง^{3,4} และสอดคล้องกับศาสตร์การแพทย์แผนจีนที่ใช้รักษาอาการแขนขาเย็น⁴ นอกจากนี้ ฟูจื่อ (เผ้า) มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว⁸ ระบุปวดในหนูถีบจักร⁶ สารออกฤทธิ์คือ aconitine และอนุพันธ์ ซึ่งจะออกฤทธิ์ผ่านระบบประสาทส่วนกลาง³⁻⁵ ฟูจื่อ (เผ้า) ยังมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาอื่น ๆ เช่น เสริมภูมิคุ้มกันต้านทานในหนูขาว⁶ กระตุ้นปลายประสาทรับความรู้สึก ทำให้รู้สึกคัน แสบร้อน ต่อมาทำให้ชา³ เป็นต้น

การศึกษาทางคลินิก: ฟูจื่อ (เผ้า) มีสรรพคุณรักษาโรคหัวใจ⁶ ยาฉีดของฟูจื่อที่ปราศจากสาร aconitine ใช้รักษาโรคหัวใจล้มเหลวที่เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ⁴

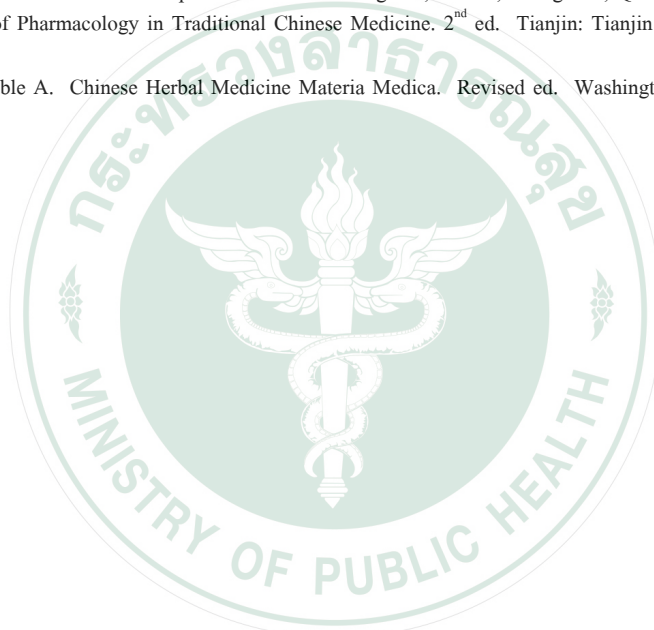
การศึกษาความปลอดภัย: ฟุจื่อเป็นตัวยามีพิษมาก ความเป็นพิษจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแหล่งปลูก อายุเก็บเกี่ยว และวิธีเผ้าจื้อตัวยา ฟุจื่อจากแหล่งต่าง ๆ มีความเป็นพิษแตกต่างกันได้ถึง 8 เท่า⁷ การต้มยานาน ๆ จะทำให้ความเป็นพิษลดลง เนื่องจากสาร aconitine จะถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) ได้สาร aconine ซึ่งมีความเป็นพิษลดลง 2,000-4,000 เท่า³ การเผ้าจื้อสามารถลดพิษของฟุจื่อได้มากถึงร้อยละ 81⁷ ทำให้ปริมาณแอลคาลอยด์รวมลดลงจากร้อยละ 0.82-1.56 เหลือร้อยละ 0.12-0.29 และขนาดของตัวยาเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปาก จืดเข้าช่องท้อง และจืดเข้าหลอดเลือดดำ จะเพิ่มจาก 5.49, 0.71 และ 0.49 กรัม/กิโลกรัม เป็น 161, 11.5 และ 2.8 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴ ในการศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลัน เมื่อให้สารสกัดของฟุจื่อที่ไม่ได้ผ่านการเผ้าจื้อขนาด 1.1 กรัม/กิโลกรัม/วัน หนูขาวจะตายภายใน 3-6 วัน⁴ และเมื่อให้สารสกัดขนาด 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน จะทำให้หนูถีบจักรมีเม็ดเลือดขาวและโปรตีนรวมในเลือดลดลง⁴ แต่ฟุจื่อ (เผ้า) ขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม/วัน ไม่ทำให้หนูถีบจักรมีความผิดปกติทางพยาธิวิทยา⁴

การศึกษาความเป็นพิษขององค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญของฟุจื่อ พบว่า LD₅₀ ของสาร aconitine เมื่อให้ทางปาก จืดเข้าช่องท้อง จืดเข้าใต้ผิวหนัง และจืดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 1.80, 0.31, 0.27-0.31 และ 0.12 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴ ส่วน LD₅₀ ของสาร higenamine เมื่อจืดเข้าช่องท้องและให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และ 3.35 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ³ และ LD₅₀ ของสารแอลคาลอยด์รวม เมื่อจืดเข้าช่องท้องและให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 98 ไมโครกรัม/กิโลกรัม และ 0.14 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: โดยทั่วไปขนาดของฟุจื่อที่ทำให้เป็นพิษจะสูงกว่าขนาดรับประทานมาก⁷ อาการพิษจะเกิดเมื่อรับประทานฟุจื่อขนาด 15-60 กรัม หรือสาร aconitine ขนาด 0.2 มิลลิกรัม³ ความเป็นพิษของฟุจื่อคือ พิษต่อระบบประสาทและหัวใจ ทำให้สับสนในปาก น้ำลายไหล คลื่นไส้ อาเจียน แขนขาชาหรือชาทั้งตัว เวียนศีรษะ ตาพร่า ภูมิคุ้มกันต่ำ ชีต กลั้วหนาว หงุดหงิด เพื่อความดันสูง ใจสั่น หัวใจเสียจังหวะ หัวใจเต้นช้า กล้ามเนื้อหัวใจถูกทำลาย ช็อค โคม่า อาจตายได้ทันที⁴ วิธีแก้พิษคือ ล้างท้องด้วย 1-2% tannic acid ทำให้อาเจียน ให้ถ่านกัมมันต์ (activated charcoal) ให้ น้ำเกลือ และรักษาตามอาการ เช่น ให้ยากระตุ้น ทำร่างกายให้อบอุ่น ให้ออกซิเจน ถ้าหัวใจเต้นช้าเต้นอ่อน ให้ฉีด atropine เข้าใต้ผิวหนัง³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
6. Qu SY. Radix Aconiti Lateralis Preparata: fu zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ม่อเหย้า (没药)

ม่อเหย้า [มดยอบ (Myrrha)] คือ ชันที่มีกาวและน้ำมันผสม (oleo-gum-resin) ได้จากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Commiphora myrrha* Engl. วงศ์ Burseraceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ทางปากหนูขาวขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ได้² สารสกัดน้ำมันมัตถิยัมยังเชื้อราก่อโรคผิวหนัง เช่น *Trichophyton violaceum* ในหลอดทดลองได้ผลดี นอกจากนี้ ม่อเหย้ายังมีฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งสารที่มากเกินไปของหลอดลมและมดลูก^{3,4}

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขมันในเลือดสูงจำนวน 31 ราย รับประทานแคปซูลสารสกัดเข้มข้นขนาด 100 มิลลิกรัม ครั้งละ 2-3 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง นาน 2 เดือน พบว่าผู้ป่วยร้อยละ 65.7 มีระดับคอเลสเตอรอลลดลง^{1,2} และร้อยละ 47.8 มีระดับไตรกลีเซอไรด์ลดลง² ยาเตรียมจากหฐูเซียงและม่อเหย้าในสัดส่วนเท่ากัน ใช้ทาบรรเทาอาการปวดอักเสบบริเวณหลังช่วงล่างและขา วันละ 1-2 ครั้ง นาน 3-5 วัน ได้ผลดี¹

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่กระเพาะอาหารไวต่อการกระตุ้น เพราะม่อเหย้ามีรสขม ทำให้เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียน¹

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

1. Chen JK., Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc.2004.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medico Pharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.

มันจิงจื่อ (蔓荆子)

มันจิงจื่อ (Fructus Viticis) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Vitex trifolia* L. var. *simplicifolia* Cham. (คนทีสอทะเล) และ *V. trifolia* L. (คนทีสอ) วงศ์ Verbenaceae¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดยาต้มเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์แก้ปวด สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาว สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขับเสมหะในหนูถีบจักร ยาต้มหรือสารสกัดปิโตเลียมอีเทอร์มีฤทธิ์ทำให้กล้ามเนื้อเรียบของทางเดินหายใจคลายตัว⁴ สาร casticin (vitexicarpin) ซึ่งเป็นสารกลุ่มฟลาโวนอยด์จากมันจิงจื่อ มีฤทธิ์ต้านอักเสบเฉียบพลันในหนูถีบจักรที่เหนียวแน่นด้วยโซลินหรือหนูขาวที่เหนียวแน่นด้วยไข่ขาว⁵ และสารนี้มีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งในหลอดทดลอง⁶

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะหรือตามัวเนื่องจากอินหรือเลือดพร่อง และผู้ป่วยที่มีอาการชักระเพาะอาหารพร่อง³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
4. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
5. Lin S, Zhang H, Han T, Wu JZ, Rahman K, Qin LP. *In vivo* effect of casticin on acute inflammation. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2007; 5(5): 573-6.
6. You KM, Son KH, Chang HW, Kang SS, Kim HP. Vitexicarpin, a flavonoid from the fruits of *Vitex rotundifolia* inhibits mouse lymphocyte proliferation and growth of cell lines *in vitro*. Planta Med 1998; 64 (6): 546-50.

มู่เซียง (木香)

มู่เซียง [โกฐกระดูก (Radix Aucklandiae)]

คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aucklandia lappa* Decne. (ชื่อพ้อง *Saussurea lappa* Clarke) วงศ์ Asteraceae (Compositae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารกลุ่มแอลคาลอยด์

และสาร dihydrocostunolide จากมู่เซียงมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมและลำไส้เล็ก²⁻⁴ สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Helicobacter pylori* ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดแผลในกระเพาะอาหาร⁵ สารสกัดน้ำ-เอทานอลมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ทำให้เกิดการกำจัดของเสียในทางเดินอาหาร⁶ สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านอักเสบ^{7,8} สารออกฤทธิ์คือ cynaropicrin^{7,9} และ dehydrocostus lactone¹⁰ สาร dehydrocostus lactone¹¹, costunolide, saussureamines A และ B¹² มีฤทธิ์ต้านการเกิดออกซิเดชัน สารสกัดมู่เซียงมีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งกระเพาะอาหารในหลอดทดลอง^{13,14} สารออกฤทธิ์ ได้แก่ สารกลุ่ม C17-polyene alcohols (shikokiols)¹⁵ สาร lappadilactone, dehydrocostus lactone^{16,17}, cynaropicrin¹⁸ และ costunolide¹⁹

การศึกษาทางคลินิก: มู่เซียงมีสรรพคุณรักษาแผลพุพอง บรรเทาอาการถุงน้ำดีอักเสบ อาการปวดกล้ามเนื้อหน้าอก ปวดท้องเนื่องจากท้องเสีย ขับเสมหะ และระงับอาการหอบหืด²⁰

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดโคโรนารวมและสาร dehydrocostus lactone เข้าช่องท้องหนูขาว พบว่าขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 300 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ขนาดสูงสุดของสารแอลคาลอยด์รวมที่หนูขาวและหนูถีบจักรทนได้เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 90 และ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูขาว เพศเมียและเพศผู้โดยผสมกับอาหาร วันละ 1.77 และ 2.17 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ติดต่อกัน 90 วัน พบว่าไม่มีผลต่อการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะภายใน²⁰

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่อินพร่อง ของเหลวในร่างกาย (จิ้นเยี่ย 津液) ลดลง หรือมีความร้อนมากเกินไป²¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xianqing C, Sengming L, Xian L, Ming O, Yanwen L, Xinchun L, Hesheng L, Ningsheng W. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine, 1988.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Li Y, Xu C, Zhang Q, Liu JY, Tan RX. *In vitro* anti-*Helicobacter pylori* action of 30 Chinese herbal medicines used to treat ulcer diseases. J Ethnopharmacol 2005; 98(3): 329-33.
6. Gilani AH, Shah AJ, Yaeesh S. Presence of cholinergic and calcium antagonist constituents in *Saussurea lappa* explains its use in constipation and spasm. Phytother Res 2007; 21(6): 541-4.
7. Cho JY, Park J, Yoo ES, Baik KU, Jung JH, Lee J, Park MH. Inhibitory effect of sesquiterpene lactones from *Saussurea lappa* on tumor necrosis factor-alpha production in murine macrophage-like cells. Planta Med 1998; 64(7): 594-7.
8. Sarwar A, Enbergs H. Effects of *Saussurea lappa* roots extract in ethanol on leukocyte phagocytic activity, lymphocyte proliferation and interferon gamma (IFN-gamma). Pak J Pharm Sci 2007; 20(3): 175-9.
9. Cho JY, Baik KU, Jung JH, Park MH. *In vitro* anti-inflammatory effects of cynaropicrin, a sesquiterpene lactone, from *Saussurea lappa*. Eur J Pharmacol 2000; 398(3): 399-407.
10. Lee HJ, Kim NY, Jang MK, Son HJ, Kim KM, Sohn DH, Lee SH, Ryu JH. A sesquiterpene, dehydrocostus lactone, inhibits the expression of inducible nitric oxide synthase and TNF-alpha in LPS-activated macrophages. Planta Med 1999; 65(2): 104-8.
11. Gokhale AB, Damre AS, Kulkarni KR, Saraf MN. Preliminary evaluation of anti-inflammatory and anti-arthritis activity of *S. lappa*, *A. speciosa* and *A. aspera*. Phytomedicine 2002; 9(5): 433-7.
12. Matsuda H, Toguchida I, Ninomiya K, Kageura T, Morikawa T, Yoshikawa M. Effects of sesquiterpenes and amino acid-sesquiterpene conjugates from the roots of *Saussurea lappa* on inducible nitric oxide synthase and heat shock protein in lipopolysaccharide-activated macrophages. Bioorg Med Chem 2003; 11(5): 709-15.
13. Ko SG, Koh SH, Jun CY, Nam CG, Bae HS. Induction of apoptosis by *Saussurea lappa* and *Pharbitis nil* on AGS gastric cancer cells. Biol Pharm Bull 2004; 27(10): 1604-10.
14. Ko SG, Kim HP, Jin DH, Bae HS, Kim SH, Park CH, Lee JW. *Saussurea lappa* induces G2-growth arrest and apoptosis in AGS gastric cancer cells. Cancer Lett 2005; 220(1): 11-9.
15. Jung JH, Kim Y, Lee CO, Kang SS, Park JH, Im KS. Cytotoxic constituents of *Saussurea lappa*. Arch Pharm Res 1998; 21(2): 153-6.
16. Sun CM, Syu WJ, Don MJ, Lu JJ, Lee GH. Cytotoxic sesquiterpene lactones from the root of *Saussurea lappa*. J Nat Prod 2003; 66(9): 1175-80.
17. Oh GS, Pae HO, Chung HT, Kwon JW, Lee JH, Kwon TO, Kwon SY, Chon BH, Yun YG. Dehydrocostus lactone enhances tumor necrosis factor-alpha-induced apoptosis of human leukemia HL-60 cells. Immunopharmacol Immunotoxicol 2004; 26(2): 163-75.
18. Cho JY, Kim AR, Jung JH, Chun T, Rhee MH, Yoo ES. Cytotoxic and pro-apoptotic activities of cynaropicrin, a sesquiterpene lactone, on the viability of leukocyte cancer cell lines. Eur J Pharmacol 2004; 492(2-3): 85-94.
19. Lee MG, Lee KT, Chi SG, Park JH. Costunolide induces apoptosis by ROS-mediated mitochondrial permeability transition and cytochrome C release. Biol Pharm Bull 2001; 24(3): 303-6.
20. Qu SY. Radix Aucklandiae: mu xiang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
21. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

มู่ทง (木通)

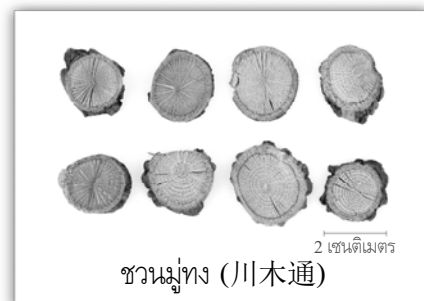
มู่ทง (Caulis Akebiae) คือ แก่แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Akebia quinata* (Thunb.) Dence., *A. trifoliata* (Thunb.) Koidz. var. *australis* (Diels) Rehd วงศ์ Lardizabalaceae¹⁻⁵

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การกินหรือฉีดยาเตรียมจากมู่ทง พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะดีมากในกระต่าย และมีฤทธิ์ขับปัสสาวะปานกลางเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดสุนัขที่ทำให้สลบ² สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของมดลูกหนูถีบจักรทั้งที่ตั้งท้องและไม่ได้ตั้งท้อง แต่มีฤทธิ์กระตุ้นลำไส้เล็กหนูถีบจักร² มู่ทงสามารถลดพิษของฟูจิอ โดยพบว่าปริมาณแอลคาลอยด์ของฟูจิอจะลดลงอย่างชัดเจนเมื่อใช้ตำรายาที่มีมู่ทงร่วมด้วย⁴

การศึกษาทางคลินิก: มู่ทงมีฤทธิ์ขับปัสสาวะในอาสาสมัคร² มีสรรพคุณเป็นยาขับปัสสาวะรักษาน้ำในท่อไต³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้มู่ทงในสตรีมีครรภ์ และในผู้ป่วยที่ความร้อนขึ้นภายในพร่อง ควรใช้ด้วยความระมัดระวังอย่างมากในผู้ป่วยที่มีอาการอินพร่อง และต้องระวังไม่ให้เกินขนาดเนื่องจากมีรายงานว่าเมื่อใช้ขนาด 60 กรัม จะทำให้เกิดไตวายเฉียบพลัน¹

หมายเหตุ: ตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ปี ค.ศ. 1963 ระบุให้มู่ทงเป็นตัวยาคที่ได้จากพืช 3 วงศ์ คือ 1) **มู่ทง** (木通 *Caulis Akebiae*) ได้จาก *Akebia quinata* (Thunb.) Dence., *A. trifoliata* (Thunb.) Koidz. var. *australis* (Diels) Rehd วงศ์ Lardizabalaceae 2) **ชวนมู่ทง** (川木通 *Caulis Clematidis Armandii*) ได้จาก *Clematis armandii* Franch., *C. montana* Buch.-Ham. วงศ์ Ranunculaceae 3) **กวนมู่ทง** (关木通 *Aristolochiae Manshuriensis Caulis*) ได้จาก *Aristolochia manshuriensis* Kom. วงศ์ Aristolochiaceae แต่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 จะมีปรากฏเพียง 2 ชนิด คือ ชวนมู่ทงและกวนมู่ทง ส่วนมู่ทงจากวงศ์ Lardizabalaceae เพิ่งกลับมาปรากฏในเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ปี ค.ศ.2000 (Supplement ปี ค.ศ.2002) ปัจจุบันกวนมู่ทงถูกนำออกจากเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (ปี ค.ศ. 2005) เหลือเพียงมู่ทง

และชวนมู่ทงเท่านั้น^{1,2} เนื่องจากกวนมู่ทงมีฤทธิ์ขับปัสสาวะไม่ชัดเจน ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียอ่อนมาก และพบว่ามีสาร aristolochic acid และ aristololactam ซึ่งมีความเป็นพิษสูง เมื่อใช้เกินขนาดเป็นระยะเวลานาน จะทำให้เกิดโรคไต (tubulointerstitial nephropathy)^{5,6} อย่างไรก็ตาม ในเชิงพาณิชย์มีการใช้มู่ทงจากวงศ์ Lardizabalaceae น้อยมาก⁷ โดยจะใช้มู่ทงจากวงศ์ Ranunculaceae เป็นทั้งแหล่งของชวนมู่ทงและมู่ทง

จากการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรของสารสกัดน้ำจากชวนมู่ทง โดยฉีดเข้าทางช่องท้อง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 26 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาววันละ 12.98 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 20 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ⁸ การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรของสารสกัดน้ำจากกวนมู่ทง เมื่อฉีดเข้าทางช่องท้อง พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 19.42 กรัม/กิโลกรัม ขนาดของสาร aristolochic acid จากกวนมู่ทง ที่ทำให้หนูถีบจักรตายเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำคือ 60 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดสารดังกล่าวขนาด 0.5 และ 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าทางหลอดเลือดดำ และขนาด 0.5, 1.0 และ 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้อง ทุกวัน ติดต่อกันนาน 15 วัน พบว่าหนูถีบจักรมีอาการอ่อนเพลีย ไม่มีแรง และในกลุ่มที่ได้รับสารนี้ในขนาด 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม หนูถีบจักรจะตายหลังจากได้รับยา 3-9 วัน⁹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Ding G, Tang Y. Primary observation on antidotal effect of the Chinese drug mutong against fuzi. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 1992; 17(5): 310-2.
5. Ma HM, Zhang BL. Comparison among families of Mutong. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2002; 27(6): 412-8.
6. Li X, Yang L, Yu Y. An analysis of the clinical and pathological characteristics of mu-tong (a Chinese herb) induced tubulointerstitial nephropathy. Zhonghua Nei Ke Za Zhi 2001; 40(10): 681-7.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
8. Kuang P, Wang SX. Caulis Clematidis Armandii: chuan mu tong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Kuang P, Wang SX. Caulis Aristolochiae Manshuriensis: guan mu tong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ไม่ตง (麦冬)

ไม่ตง (Radix Ophiopogonis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ophiopogon japonicus* (Thunb.) Ker-Gawl. วงศ์ Liliaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาฉีดที่เตรียมจากไม่ตงเข้าช่องท้องหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 0.6-1 กรัม/กิโลกรัม พบว่าทำให้การเต้นของหัวใจที่เร็วเกินไปกลับเป็นปกติ แต่จะไม่ได้ผลในกรณีที่มีอาการรุนแรงมาก² ส่วนสกัดซาโปนินมีฤทธิ์ต่อต้านการเกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ³ สารสกัดน้ำเพิ่มความทนทานต่อภาวะขาดออกซิเจนในหนูขาว² และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย² เมื่อฉีดสารสกัดขนาดเทียบเท่าผงยา 12.5 กรัม/กิโลกรัม และส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร จะทำให้น้ำหนักม้ามเพิ่มขึ้น เพิ่มการกลืนกินของเซลล์ (phagocytosis) โดยเซลล์กลืนกิน (macrophage) และต้านการลดลงของเม็ดเลือดขาวที่เกิดจากการใช้ยา cyclophosphamide³ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบและต้านการเกิดลิ่มเลือด สารออกฤทธิ์คือ ruscogenin และ ophiopogonin D^{4,5} และผงยามีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด²

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคหลอดเลือดหัวใจ บรรเทาอาการเจ็บหน้าอก^{2,6} และอาการหอบได้ผลดี นอกจากนี้ ยังมีสรรพคุณรักษาอาการอักเสบเรื้อรังของต่อมน้ำตา ต่อมน้ำลาย และต่อมอื่นๆ ที่ขับสารน้ำ ซึ่งมีอาการแห้งและปวดมาก โดยอาการเหล่านี้เกิดจากภูมิคุ้มกันต่ำโดยไม่ทราบสาเหตุ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์รักษาอาการปากคอแห้งในผู้สูงอายุได้ผลดี โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการไข้ในระยะเริ่มต้น² ไม่ตงใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการไอเรื้อรัง วัณโรค หลอดลมอักเสบ และคอหอยอักเสบเรื้อรัง ที่มีอาการคอแห้งและไอแห้ง⁶

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 20.61 กรัม/กิโลกรัม² เมื่อให้ยาฉีดที่เตรียมจากไม่ตงทางหลอดเลือดดำ ขนาดเทียบเท่าผงยา 2 กรัม ซึ่งคิดเป็น 100-1,250 เท่าของขนาดที่ใช้รักษา พบว่าไม่ทำให้เกิดอาการพิษ³

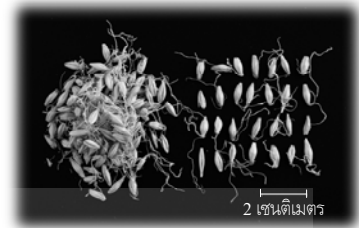
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีถ่ายเหลวเนื่องจากม้ามพร่อง ผู้ป่วยที่มีเสมหะขึ้นสะสมอยู่ในปอดหรือกระเพาะอาหาร ผู้ป่วยที่ไอเนื่องจากลมเย็นในระยะแรก^{7,8}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Tao C, Lin ZB. Radix Ophiopogonis: mai dong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Kou J, Sun Y, Lin Y, Cheng, Z, Zheng W, Yu B, Xu Q. Anti-inflammatory activities of aqueous extract from Radix Ophiopogon Japonicus and its two constituents. Biol Pharm Bull 2005; 28(7): 1234-8.
5. Kou J, Tian Y, Tang Y, Yan J, Yu B. Antithrombotic activities of aqueous extract from Radix Ophiopogon Japonicus and its two constituents. Biol Pharm Bull 2006; 29(6): 1267-70.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
8. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

ไม่หย่า (麦芽)

ไม่หย่า หรือ ไม่หย่าซูวี (麦芽曲) [ข้าวบาร์เลย์งอก (Fructus Hordei Germinatus)] คือ ข้าวงอกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hordeum vulgare* L. (ข้าวบาร์เลย์) วงศ์ Poaceae (Gramineae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ไม่หย่าซูวีมีเอนไซม์ช่วยย่อย

อาหารหลายชนิด จึงช่วยย่อยสารกลุ่มคาร์โบไฮเดรตและโปรตีน แต่เนื่องจากเอนไซม์ไม่ทนความร้อน เมื่อนำไปต้มหรือผัดจึงมีฤทธิ์อ่อนลง การต้มจะทำให้ฤทธิ์ของตัวยาลดลงถึงหนึ่งในสาม และลดลงถึงหนึ่งในหกเมื่อตัวยาเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ยาต้มมีฤทธิ์อ่อน ๆ ในการกระตุ้นการหลั่ง gastric acid และ pepsin เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปาก และยานี้ลดความเข้มข้น 5% แก่กระต่าย พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด สาร hordenine ในไม่หย่ามีฤทธิ์คล้ายกับ epinephrine คือมีฤทธิ์กระตุ้นหัวใจ ทำให้หลอดเลือดหดตัว ขยายหลอดลม และยับยั้งการเคลื่อนไหวของลำไส้เล็ก อย่างไรก็ตาม สารนี้ไม่ละลายน้ำ และพบสารนี้ น้อยมากในไม่หย่า²

การศึกษาทางคลินิก: ไม่หย่ามีสรรพคุณบำรุงม้ามและควบคุมการทำงานของกระเพาะอาหาร ใช้ในผู้ป่วยที่เบื่ออาหารเนื่องจากม้ามทำงานลดลง อาหารไม่ย่อย ท้องอืดแน่นบริเวณลิ้นปี่² เด็กทารกที่สำรอกน้ำนม นอกจากนี้ ยังมีสรรพคุณช่วยให้น้ำนมไหล ลดอาการคัดเต้านมเนื่องจากน้ำนมไม่ไหล หรือน้ำนมคั่ง³ และลดน้ำตาลในเลือด² ถ้าใช้ดิบมีสรรพคุณช่วยขับลม ถ้าคั่วจะมีสรรพคุณช่วยย่อยอาหารและขับน้ำนม ถ้าคั่วจนเป็นสีน้ำตาล จะช่วยบรรเทาอาการอาหารไม่ย่อย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตัวยานี้ไม่มีผลข้างเคียงและมีความเป็นพิษต่ำ²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.

ยวี่จู้ (玉竹)

ยวี่จู้ หรือ **เซิงเว่ยหญฺู** (生葳蕤) (*Rhizoma Polygonati Odorati*) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce วงศ์ Liliaceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยวี่จู้มีผลต่อการทำงานของหัวใจแตกต่างกันขึ้นกับชนิดของสัตว์ทดลอง ขนาดที่ใช้ และวิธีการศึกษา³ ยาฉีดของยวี่จู้มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดที่ขาหลังของคางคก และหลอดเลือดที่หัวใจแยกจากกายกระต่าย² เมื่อให้ยาต้ม 100% (ผงยา 1 กรัม เตรียมเป็นยาต้ม 1 มิลลิลิตร) เข้ากระเพาะอาหาร กระต่ายที่ไขมันในเลือดสูง ครั้งละ 5 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง นาน 30 วัน พบว่าระดับของไตรกลีเซอไรด์ และคอเลสเตอรอลในเลือดลดลง³ ยาต้ม 20% (ผงยา 1 กรัม เตรียมเป็นยาต้ม 5 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้เล็กที่แยกจากกายหนูถีบจักรในช่วงแรก ต่อมาจะยับยั้ง และมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการกระตุ้นการบีบตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูถีบจักร³ สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันของหนูถีบจักร² สารสกัดที่เตรียมโดยวิธีการหมักมีฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือดของกระต่ายและหนูขาว² สารออกฤทธิ์คือ steroidal glycosides (SG-100) ออกฤทธิ์เพิ่มความไวต่ออินซูลิน โดยไม่มีผลต่อการหลั่งอินซูลิน⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อใช้ยวี่จู้ร่วมกับต้นเซิน (丹参) ในผู้ป่วยไขมันในเลือดสูง 50 ราย พบว่าผู้ป่วยร้อยละ 68 มีระดับไขมันกลับเป็นปกติ ร้อยละ 16 มีระดับไขมันลดลง และสามารถลดอาการต่าง ๆ เช่น ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ ใจสั่น ทำให้ผู้ป่วยบางรายมีความอยากอาหารมากขึ้นและนอนหลับได้ดีขึ้น³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาฉีดที่เตรียมจากยวี่จู้เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 112.5 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ยาต้มเข้ากระเพาะอาหารกระต่าย ในขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติใด ๆ ภายใน 1 สัปดาห์³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการม้ามพอง มีความชื้นสะสม
เสมหะหรือชืดืดขัด⁵ ผู้ป่วยที่มีอาการถ่ายเหลวจากความเย็น⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. Choi SB, Park S. A steroidal glycoside from *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce. improves insulin resistance but does not alter insulin secretion in 90% pancreatectomized rats. Biosci Biotechnol Biochem 2002; 66(10): 2036-43.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
6. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

โร้วก๊วย (肉桂)

โร้วก๊วย [อบเชยจีน (Cortex Cinnamomi)]

คือ เปลือกต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cinnamomum cassia* Presl วงศ์ Lauraceae^{1,2} เตรียมโดยนำเปลือกต้นแห้งมาขูดผิวส่วนนอกที่ขรุขระออก แล้วหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ หรือทุบให้แตกก่อนใช้^{1,4}

โร้วก๊วย (เอียนเฟิน) [肉桂 (研粉)] เตรียม

โดยนำโร้วก๊วยมาบดเป็นผง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำขนาด

เทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดไข้ บรรเทาอาการปวดในหนูถีบจักร สาร cinnamic acid จากโร้วก๊วย มีฤทธิ์ระงับปวดในหนูทดลอง และลดไข้ในกระต่าย เมื่อให้ผงยาทางปากกระต่ายขนาด 1.2 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 6 วัน พบว่ามีฤทธิ์ช่วยให้อาการขาดออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจดีขึ้น ยาต้มสามารถเพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่ไปเลี้ยงหัวใจหนูตะเภา นอกจากนี้ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง³ เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูขาวขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม หรือสารสกัดอีเทอร์ (น้ำมันหอมระเหย) ขนาด 0.8 มิลลิลิตร/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 5 วัน พบว่าสามารถป้องกันการแข็งตัวของเลือด⁵

การศึกษาทางคลินิก:

เมื่อให้ผู้ป่วยโรคบิดชนิดเฉียบพลัน จำนวน 110 ราย รับประทานยาแคปซูลโร้วก๊วย 1.2-1.5 กรัม ติดต่อกัน 2 ครั้ง ห่างกัน 1 ชั่วโมง หลังจากนั้นรับประทานอีก 1.2-1.5 กรัม ติดต่อกัน 3 ครั้ง ห่างกัน 2 ชั่วโมง พบว่าสามารถรักษาโรคบิดชนิดเฉียบพลันได้อย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม⁶

การศึกษาความปลอดภัย:

การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำและให้ทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา

โร้วก๊วย (肉桂)

โร้วก๊วย (เอียนเฟิน) [肉桂 (研粉)]

2 เซนติเมตร

18.48 และ 120 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สาร cinnamic acid เมื่อให้ทางปาก จี๊ดเข้าหลอดเลือดดำ และจี๊ดเข้าช่องท้อง มีค่า LD_{50} เท่ากับ 225, 132 และ 610 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้สารสกัด 70% แอลกอฮอล์ทางปากหนูขาวในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่พบความเป็นพิษต่อตัวอ่อน⁶ และมีค่า LD_{50} มากกว่า 2 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ยาเตรียมจากสารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 15 กรัม/กิโลกรัม⁷ เมื่อให้ยาเตรียมดังกล่าวทางปากกระต่ายในขนาด 0.8 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบความเป็นพิษ⁸ เมื่อฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 1 กรัม/กิโลกรัม⁹

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ไ้ว์กั๋นในผู้ป่วยที่มีแนวโน้มเลือดออกง่าย ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่เป็นไข้โดยไม่ทราบสาเหตุ สตรีมีครรภ์ หรือผู้ป่วยที่มีแผลในกระเพาะอาหาร รวมทั้งผู้ป่วยที่แพ้ไ้ว์กั๋น⁴ ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีนไม่ให้ใช้ไ้ว์กั๋นร่วมกับชือสือจือ (赤石脂) เพราะจะทำให้ไ้ว์กั๋นมีฤทธิ์ลดลง¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ชยนต์ พิชัยสุนทร, แม้นมาส ชวลิต, วิเชียร จีรวงศ์. คำอธิบายตำราพระโอสถพระนารายณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2548.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาล องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
4. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Volume 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
5. Qu SY. Cortex Cinnamomi: rou gui. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Yamasaki K, Hokoyama H, Nunoura Y, Umezawa C, Yoneda K. Studies on effect of crude drugs on enzyme activities. I. Influence of cinnamon bark upon protein digestive action by pancreatin. Shoyakugaku Zasshi 1982; 36: 11-6.
7. Aburada M, Takeda S, Ito E, Nakamura M, Hosoya E. Protective effects of juzentaihoto, dried decoction of 10 Chinese herbs mixture, upon the adverse effects of mitomycin C in mice. J Pharmacobio Dyn 1983; 6(12): 1000-4.
8. Akhtar MS. Hypoglycaemic activities of some indigenous medicinal plants traditionally used as antidiabetic drugs. J Pak Med Ass 1992; 42(11): 271-7.
9. Woo WS, Lee EB, Han BH. Biological evaluation of Korean medicinal plants. III. Arch Pharm Res 1979; 2: 127-31.

โร้วไต้หวัน (肉豆蔻)

โร้วไต้หวัน [ลูกจันทน์ (Semen Myristicae)]

คือ เนื้อในเมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Myristica fragrans* Houtt. (จันทน์เทศ) วงศ์ Myristicaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, *Diplococcus pneumoniae* และ *Bacillus subtilis*² น้ำมันโร้วไต้หวันสามารถยับยั้งการจับตัวของเกล็ดเลือด มีฤทธิ์ทำให้ชาหรือสลบในหนูถีบจักร กระต่าย แมว และสุนัข³

การศึกษาทางคลินิก: โร้วไต้หวันมีสรรพคุณแก้ท้องเสียชนิดเรื้อรัง แก้ปวดท้อง อาหารไม่ย่อย อาเจียน มีรายงานว่าเมื่อรับประทานผงโร้วไต้หวันขนาด 7.5 กรัม อาจทำให้เกิดอาการวิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ปากแห้ง นอนไม่หลับ หากรับประทานในขนาดสูงมากอาจทำให้ตายได้³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดเอทานอลทางปากแมว พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้แมวตายมีค่าเท่ากับ 0.5-1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม และเมื่อให้ผงยาทางปากแมวในขนาด 1.8 กรัม/กิโลกรัม อาจทำให้เกิดอาการประสาทหลอน และตายได้ภายใน 24 ชั่วโมง³

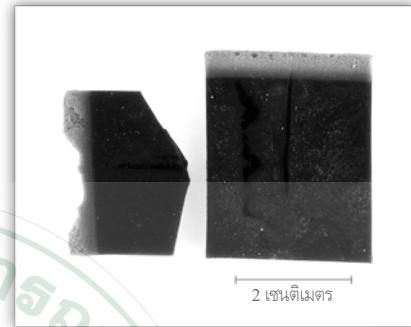
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ร่างกายมีความร้อนมาก เช่น ท้องเสีย หรือ เป็นบิดจากความร้อน²

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
3. Tao C, Lin ZB. Semen Myristicae: rou dou kou. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ลู่เจี๋ยเจี๋ยว (鹿角胶)

ลู่เจี๋ยเจี๋ยว [กาวเขากวาง (Colla Cornus Cervi)] คือ สารสกัดน้ำชนิดเข้มข้นที่เตรียมจากเขาของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cervus elaphus* L. (Red deer), *C. nippon* Temminck (Sika deer) วงศ์ Cervidae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ลู่เจี๋ยเจี๋ยวมีฤทธิ์บำรุงเลือดและห้ามเลือด² สารกลุ่มฟอสโฟไลพิดจากเขากวางทั้งสองชนิด มีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างกระดูกอ่อนของกระต่าย³ ลู่เจี๋ยเจี๋ยวที่เตรียมจากเขากวางชนิด Red deer มีฤทธิ์ป้องกันและรักษาแผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้ฉีดยา⁴ สาร lysophosphatidyl choline จากเขากวางชนิด Red deer มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต⁵ สารกลุ่ม monoacylglycerides จากเขากวางชนิด Sika deer มีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างเซลล์เม็ดเลือดแดง⁶ สารสกัดเอทานอลจากเขากวางชนิด Sika deer มีฤทธิ์กระตุ้นการกลืนกิน (phagocytic activity) ของเม็ดเลือดขาว macrophage⁷

การศึกษาทางคลินิก: ลู่เจี๋ยเจี๋ยวมีสรรพคุณอ่อนกว่าเขากวาง (ลู่หรง 鹿茸) และมีราคาถูกกว่าสามารถใช้แทนเขากวางได้ โดยทั่วไปมักใช้กับผู้ป่วยที่มีหยางพร่อง ร่างกายอ่อนแอ ขาดสารจำเป็นและเลือด ลู่เจี๋ยเจี๋ยวมีสรรพคุณรักษาอาการหย่อนสมรรถภาพทางเพศ เสียเลือดจากการแท้ง ร่างกายผอมแห้ง อ่อนเพลีย อุจจาระมีเลือดปน ปัสสาวะมีเลือดปน หากใช้ร่วมกับกู่ยี่ปั้น (龟板 กระดองเต่า) สามารถบำรุงทั้งอินและหยาง^{1,2,8,9}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: มักละลายลู่เจี๋ยเจี๋ยวในเหล้าเหลียงก่อนใช้ ห้ามใช้ลู่เจี๋ยเจี๋ยวในผู้ป่วยที่มีหยางแกร่งเนื่องจากอินพร่อง^{2,10}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press Inc., 2003.

3. Zhou QL, Liu YQ, Wang Y, Guo YJ, Wang BX. A comparison of chemical composition and bioactivity of polypeptides from velvet antlers of *Cervus nippon* Temminck and *Cervus elaphus* Linnaeus. *Zhongguo Zhong Yao Za Zhi* 2001; 26(10): 699-702.
4. Kim HS, Lim HK, Park WK. Antinarcotic effects of the velvet antler water extract on morphine in mice. *J Ethnopharmacol* 1999; 66(1): 41-9.
5. Tsujibo H, Miyake Y, Maruyama K, Inamori Y. Hypotensive compounds isolated from alcohol extract of the unossified horn of *Cervus elaphus* L. var. *xanthopygus* Milne-Edwards (Rokujo). I. Isolation of lysophosphatidyl choline as a hypotensive principle and structure-activity study of related compounds. *Chem Pharm Bull* 1987; 35(2): 654-9.
6. Yang HO, Kim SH, Cho SH, Kim MG, Seo JY, Park JS, Jhon GJ, Han SY. Purification and structural determination of hematopoietic stem cell-stimulating monoacyldiglycerides from *Cervus nippon* (deer antler). *Chem Pharm Bull* 2004; 52(7): 874-8.
7. Suh JS, Eun JS, So JN, Seo JT, Jhon GJ. Phagocytic activity of ethyl alcohol fraction of deer antler in murine peritoneal macrophage. *Biol Pharm Bull* 1999; 22(9): 932-5.
8. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
9. Zhou QL, Wang BX. Cornu Cervi Pantotrichum: lu rong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). *Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine*. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
10. Zhang EQ. The Chinese Materia Medica. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2000.

ลื่อเกา (石膏)

ลื่อเกา [เกลี้อจีด (Gypsum Fibrosum)]¹ คือ ผลึกเกลี้อที่ประกอบด้วยแคลเซียมซัลเฟตที่มีน้ำผลึก 2 โมเลกุล (calcium sulfate dihydrate) เป็นองค์ประกอบหลักร้อยละ 95 และสารอื่นเล็กน้อย เช่น ferrous sulfate, magnesium sulfate, silicon dioxide และแร่ธาตุส่วนน้อย² ลื่อเกาเป็นเกลี้อที่ตกผลึกก่อนเกลี้อชนิดอื่น ๆ ในการทำนาเกลี้อ มักพบปนอยู่กับเกลี้อแกง ภาษาแร่เรียกทับศัพท์ว่า ยิปซัม³

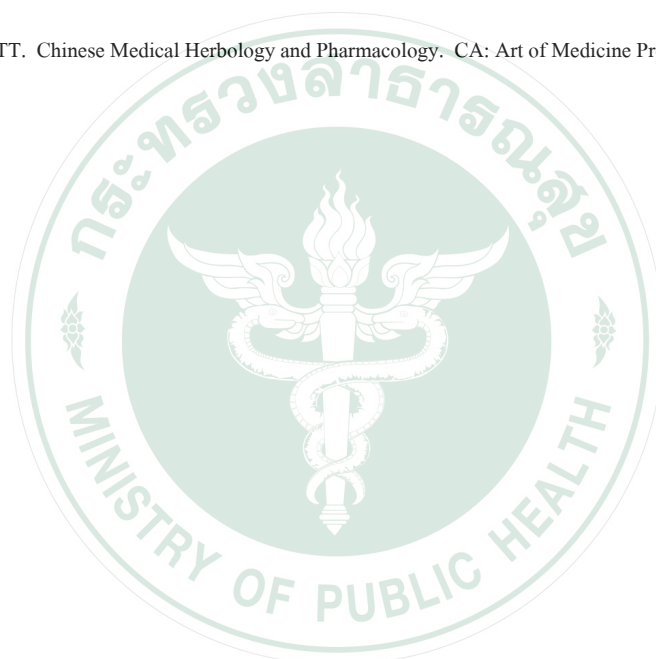
การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารละลายน้ำของลื่อเกาทางปากกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 2.5-3 กรัม/กิโลกรัม พบว่าลดไข้ได้ดี⁴ ลื่อเกาออกฤทธิ์ลดไข้ได้เร็ว ระยะเวลาการออกฤทธิ์สั้น ไม่มีผลต่ออุณหภูมิร่างกายของสัตว์ทดลองปกติที่ไม่ไข้⁵ แต่มีการศึกษาพบว่าสารบริสุทธิ์ของแคลเซียมซัลเฟตไม่มีฤทธิ์ลดไข้⁶ และบางการศึกษาพบว่าลื่อเกาไม่มีฤทธิ์ลดไข้ แต่ลดความกระหายน้ำได้⁷ เมื่อให้ลื่อเการ่วมกับจือหมู่ในกระต่ายที่เป็นไข้ พบว่ามีการเสริมฤทธิ์การลดไข้ซึ่งกันและกัน⁸ ลื่อเกามีฤทธิ์เสริมระบบภูมิคุ้มกันของปอด⁹ เพิ่มการทำงานของเซลล์กลืนกิน (phagocytosis) ทำให้ระยะเวลาการแข็งตัวของลิ่มเลือดสั้นลง ขับน้ำดีอ่อน ๆ เพิ่มปริมาตรปัสสาวะ ทำให้การบีบตัวของลำไส้เล็กช้าลง กระตุ้นมดลูกหนูขาว และช่วยรักษาความบกพร่องของกระดุก เป็นต้น¹⁰

การศึกษาทางคลินิก: ตามการแพทย์แผนจีนนิยมใช้ลื่อเการักษาอาการไข้ ใช้ได้ผลกับอาการไข้สูงที่เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ สามารถใช้ลดการเกร็งของกล้ามเนื้อ รักษาโรคข้อและกระดูก และเพิ่มความยืดหยุ่นของข้อ โดยคาดว่าเป็นผลจากซัลเฟตและแมกนีเซียม¹¹ และสามารถใช้นเฉพาะที่ในรูปแบบผงละเอียดหรือขี้ผึ้ง เพื่อรักษาแผลไฟไหม้¹²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ชีพจรอ่อน อินพร่อง หยางม้ามพร่อง เย็นเนื่องจากม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง หรือมีไข้เนื่องจากอินพร่อง ลื่อเกามีฤทธิ์เย็นจัดจึงไม่ควรใช้ติดต่อกันนาน ๆ ควรหยุดใช้เมื่ออาการดีขึ้น¹³

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงศ์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม 4: เครื่องยาธาตุวัตถุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2546.
4. Hou JY. Gypsum Fibrosum: shi gao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เลวียนเซิน (玄参)

เลวียนเซิน (Radix Scrophulariae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Scrophularia ningpoensis* Hemsl. วงศ์ Scrophulariaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสัตว์ทดลองหลายชนิด การให้ยาต้มขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง สามารถลดความดันโลหิตของสุนัขที่มีความดันโลหิตสูงเนื่องจากความผิดปกติของไต เมื่อให้สารสกัดความเข้มข้น 5-10% เข้าหลอดเลือดขาตาคก พบว่ามีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดซึ่งแปรผันโดยตรงกับฤทธิ์ลดความดันโลหิต เมื่อฉีดสารสกัดเข้าใต้ผิวหนังกระต่าย ขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าทำให้ระดับกลูโคสในเลือดลดลงเล็กน้อย สารสกัดมีฤทธิ์ต้านเชื้อราก่อโรคผิวหนังในหลอดทดลอง² สารสกัดเอทิลเอซีเทตมีฤทธิ์ต้านซึมเศร้าในหนูถีบจักร³ สาร angoroside C และ acetoside จากเลวียนเซินมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน⁴ สาร acteoside มีฤทธิ์ลดกรดยูริกในหนูถีบจักรที่เหนียวน้ำให้มีกรดยูริกในเลือดสูง แต่ไม่มีผลในหนูปกติ⁵

การศึกษาทางคลินิก: ปกติจะใช้เลวียนเซินร่วมกับตัวยาอื่นในตำรับยารักษาอาการเจ็บคอที่เกิดจากร้อนพร่อง ไข้ที่มีสาเหตุจากการขาดอิน โยเป็นเลือด คอติบ หงุดหงิด นอนไม่หลับ กระหายน้ำ ลิ้นสีแดงเข้ม²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีความชื้นในกระเพาะอาหารและม้าม หรือท้องเสียเนื่องจากม้ามพร่อง⁶ และตามศาสตร์การแพทย์จีน ห้ามใช้ร่วมกับหลี่หลู่ (黎芦) เนื่องจากจะทำให้สรรพคุณถูกบล้าง¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
3. Xu C, Luo L, Tan RX. Antidepressant effect of three traditional Chinese medicines in the learned helplessness model. J Ethnopharmacol 2004; 91(2-3): 345-9.
4. Li YM, Han ZH, Jiang SH, Jiang Y, Yao SD, Zhu DY. Fast repairing of oxidized OH radical adducts of dAMP and dGMP by phenylpropanoid glycosides from *Scrophularia ningpoensis* Hemsl. Acta Pharmacol Sin 2000; 21(12): 1125-8.

เส้าเหยา (芍药)

เส้าเหยา หรือ **ไปเส้า (白芍) (Radix Paeoniae Alba)** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall. วงศ์ Ranunculaceae¹

ไปเส้า (เฉ่า) [白芍 (炒)] เตรียมโดยนำเส้าเหยาใส่ในภาชนะที่เหมาะสม ผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเหลือง นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น²⁻⁴

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบ และยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ เช่น กล้ามเนื้อกระเพาะอาหาร ลำไส้เล็กส่วนปลาย และมดลูกของสัตว์ทดลองหลายชนิด^{5,6} สารออกฤทธิ์คือ paeoniflorin^{6,7} เมื่อใช้ไปเส้าร่วมกับกันเฉ่าจะเพิ่มฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ⁷ จากการทดลองในกล้ามเนื้อที่แยกจากกายบและหนูถีบจักร พบว่าสาร glycyrrhizin ซึ่งเป็นสารออกฤทธิ์ของกันเฉ่า สามารถเสริมฤทธิ์ของสาร paeoniflorin ในการยับยั้งการทำงานของแผ่นเชื่อมประสาทสั่งการและกล้ามเนื้อ (neuromuscular junction)⁸ นอกจากนี้ พบว่าส่วนสกัดกลัยโคไซด์ซึ่งมีสาร paeoniflorin เป็นองค์ประกอบ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 5-40 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สามารถระงับปวด⁹ และลดอุณหภูมิของร่างกาย⁹ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน⁹ และปกป้องตับ สารสกัดด้วยน้ำร้อน สารสกัดเอทานอล และสาร paeoniflorin มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดทั้งในหลอดทดลองและในสัตว์ทดลอง⁶ สาร paeoniflorin มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดหัวใจ และลดความดันโลหิตของหนูตะเภา¹⁰ สาร paeoniflorin และส่วนสกัดกลัยโคไซด์มีฤทธิ์ทำให้สงบระบบ⁶

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ส่วนสกัดกลัยโคไซด์ในผู้ป่วยระบบภูมิคุ้มกันบกพร่องที่เกิดจากโรคเรื้อรัง เช่น โรคปอดอักเสบ โรคหัวใจ โรครูมาติซึม จำนวน 65 ราย ติดต่อกันทุกวันนาน 1 เดือน

พบว่าสามารถปรับสมดุลของระบบภูมิคุ้มกันได้ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวในผู้ป่วยโรคตับอักเสบชนิดบี จำนวน 85 ราย พบว่าได้ผลในการรักษาเช่นกัน⁹

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันพบว่า ขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 81 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดส่วนสกัดกลุ่มกลัยโคไซด์รวมเข้าช่องท้อง หนูถีบจักรและหนูขาว พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 125 และ 301 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสาร paeoniflorin เข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับผงยา 3.53 และ 9.53 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ในการศึกษาพิษเรื้อรังโดยให้ผงยาทางปากสุนัขวันละ 3 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 6 เดือน ไม่พบอาการข้างเคียงหรืออาการผิดปกติใด ๆ⁹

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: แม้ว่าสารสกัดน้ำร้อน และสารสกัดเมทานอล จะไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ในหลอดทดลอง⁹ แต่ก็ไม่แนะนำให้ใช้ในสตรีมีครรภ์และทารก เนื่องจากไม่มีข้อมูลความปลอดภัย⁶

หมายเหตุ: ไปเสามีใช้ร่วมกับกันเฒ่าเพื่อรักษาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ^{5,7} อาการข้างเคียงที่อาจพบจากการใช้ไปเสาคือ รู้สึกไม่สบายในกระเพาะอาหาร⁷ ไปเสอาจเสริมฤทธิ์ของยาป้องกันเลือดเป็นลิ่ม⁷ และเนื่องจากสารออกฤทธิ์ในไปเสาพบอยู่ในรูปของกลัยโคไซด์ ซึ่งจะมีฤทธิ์ดีขึ้นเมื่อถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) โดยเชื้อจุลินทรีย์ในทางเดินอาหาร จึงไม่ควรใช้ไปเสาร่วมกับยาปฏิชีวนะ⁷

เช่าเสาและไปเสาได้มาจากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall. เหมือนกัน แต่วิธีการเตรียมยาต่างกัน คือ เช่าเสา เมื่อเก็บรากของพืชแล้ว ให้เอาเหง้าและรากฝอยออกก่อนนำไปตากแห้ง ส่วนไปเสา จะตัดหัวท้ายของราก เด็ดรากฝอยทิ้งและปอกเปลือกก่อนต้ม หรือต้มก่อนปอกเปลือกแล้วนำไปตากแห้ง³ ไปเสามีสรรพคุณบำรุงเลือดและอิน และช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ส่วนเช่าเสามีสรรพคุณทำให้เลือดเย็นลงและรักษาเลือดคั่ง จะใช้ร่วมกันเพื่อบรรเทาอาการปวดและร้อนรุ่มภายในร่วมกับภาวะที่ขัดตึงถูกเก็บกัก หรือปวดและบวมเนื่องจากบาดเจ็บ¹⁰

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.

5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
7. Thorne Research. Monograph: Peony (*Paeonia* spp.). Alt Med Rev 2001; 6(5): 495-8.
8. Kimura M, Kimura I, Takahashi K, Muroi M, Yoshizaki M, Kanaoka M, Kitagawa I. Blocking effects of blended paeoniflorin or its related compounds with glycyrrhizin on neuromuscular junctions in frog and mouse. Jpn J Pharmacol 1984; 36(3): 275-82.
9. Wang SX. Radix Paeonia Alba: bai shao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
10. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

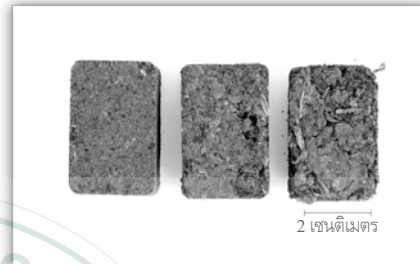

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เส้นซูวี (神曲)

เส้นซูวี (Massa Fermentata Medicinalis)

คือ ยาเตรียมที่ได้จากการนำตัวยาหลายชนิด ได้แก่ น้ำคั้นสดจากลำเหลิ้วเฉา (辣蓼草 *Herba Polygoni Salicifoli*) ซิงเฮา (青蒿 โกรฐจุฬาลำพา *Herba Artemisiae Annuae*) ซิงเหริน (杏仁 *Semen Armeniacae Amarum*) และตัวยาอื่น ๆ มาผสมกับแป้งหมี่หรือเปลือกข้าวสาลี หมักไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จนเกิดฟองสีเหลือง นำมาอัดเป็นแท่ง และตากแห้ง ก็จะได้เส้นซูวี¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เส้นซูวีประกอบด้วยวิตามินบี สาร ergosterol โปรตีน และเอ็นไซม์หลายชนิดที่ช่วยย่อยคาร์โบไฮเดรต²

การศึกษาทางคลินิก: เส้นซูวีมีสรรพคุณปรับการทำงานของกระเพาะอาหารให้เป็นปกติ ช่วยให้การย่อยและการดูดซึมอาหารไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดีขึ้น¹ เมื่อให้ทารกที่มีอาการอาหารไม่ย่อย จำนวน 129 ราย รับประทานยาตามความเข้มข้นร้อยละ 50 โดยแบ่งรับประทานเป็น 2 ครั้ง สำหรับเด็กอายุมากกว่า 1 ปี รับประทานวันละ 5-10 มิลลิลิตร เด็กอายุ 2-3 ปี รับประทานวันละ 10-20 มิลลิลิตร เด็กอายุมากกว่า 3 ปี ให้รับประทานให้เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่าได้ผลร้อยละ 91.5²

ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์²

เอกสารอ้างอิง

1. Jiang XL, Shen Q. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). *Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine*. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
2. Chen JK, Chen TT. *Chinese Medical Herbology and Pharmacology*. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

หมาหวง (麻黄)

หมาหวง [Herba Ephedrae] คือ ลำต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ephedra sinica* Stapf, *E. intermedia* Schrenk et C.A. Mey., *E. equisetina* Bge. วงศ์ Ephedraceae¹

หมาหวง (ซูวี่เจี๋ย) [麻黄(去节)] คือ หมาหวงที่เอาข้อออกแล้ว¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำและสาร *l*-ephedrine ทางปากหนูขาวขนาด 70-300 และ 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่ามีฤทธิ์ขับเหงื่อบริเวณอุ้งเท้า เมื่อฉีดสาร *l*-ephedrine เข้าหลอดเลือดดำแมวในขนาด 70 มิลลิกรัม/ตัว พบว่าปริมาณเหงื่อที่อุ้งเท้าแมวเพิ่มขึ้น สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม ทำให้ต่อมเหงื่อสามารถขับเหงื่อได้เพิ่มขึ้น และเมื่อให้หมาหวงร่วมกับกัญจือ พบว่าเพิ่มฤทธิ์ขับเหงื่อให้แรงขึ้นได้^{2,3} น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเหงื่อเช่นกัน สารสกัดน้ำจากหมาหวงที่ผัดน้ำผึ้งความเข้มข้นร้อยละ 20 เมื่อให้ทางปากหนูขาวในขนาด 2.8 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ได้² เมื่อให้สารสกัดน้ำจากหมาหวงผัดน้ำผึ้งความเข้มข้นร้อยละ 10 โดยฉีดเข้าช่องท้องหนูตะเภาในขนาด 11.6 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับอาการหอบหืด สารสกัดน้ำ แอลคาลอยด์รวม และสาร *l*-ephedrine ขนาด 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ขยายหลอดลมในสุนัข และเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูตะเภา พบว่าขนาดของสารสกัดที่มีผลระงับอาการไอได้ร้อยละ 50 (ED₅₀) มีค่าเท่ากับ 175 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สาร *l*-ephedrine ความเข้มข้นร้อยละ 20 มีฤทธิ์แรงในการระงับไอในสุนัขและแมว ขนาดของสารสกัดน้ำที่มีผลระงับอาการไอได้ร้อยละ 50 (ED₅₀) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 175 และ 107 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ นอกจากนี้ สาร *l*- α -terpineol ที่เป็นองค์ประกอบทางเคมีของน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์แรงในการบรรเทาอาการหอบ ระงับไอ และขับเสมหะในหนูถีบจักร² เมื่อฉีดสาร *l*-ephedrine เข้าหลอดเลือดดำ ในขนาด 0.05-0.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะในกระต่ายดีกว่าสุนัขประมาณ 2-5 เท่า แต่เมื่อให้ในขนาดมากกว่า 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม

พบว่าปริมาณปัสสาวะจะลดลง ยาเตรียม PEX ซึ่งเตรียมจากส่วนผสมของสาร *l*-ephedrine, *d*-pseudoephedrine และ ephedroxane เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดอาการเท้าบวมได้ผลดี² สารสกัดน้ำ แอลคาลอยด์รวม และสาร *l*-ephedrine เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรและหนูขาวในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารสกัดน้ำและแอลคาลอยด์รวม ขนาด 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ทางลำไส้เล็กส่วนต้นของสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต ทำให้อัตราการเต้นของหัวใจและน้ำตาลในเลือดเพิ่มขึ้นภายในเวลา 10-12 นาที สาร *l*-ephedrine ทำให้การเต้นของหัวใจและความดันโลหิตของคนปกติเพิ่มขึ้นเช่นกัน เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 4-6 กรัม/กิโลกรัม พบว่าทำให้หนูถีบจักรมีการเคลื่อนไหวมากผิดปกติ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาวในขนาด 180 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ทำให้คลื่นสมองเกิดการตื่นตัว² สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, α -hemolytic *Streptococcus*, β -hemolytic *Streptococcus*, *Bacillus anthracis*, *B. dysenteriae*, *Corynebacterium diphtheriae*, *Pseudomonas aeruginosa* และ *Salmonella typhi* น้ำมันหอมระเหยหอมหวมมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Escherichia coli*, *Candida albicans* และเชื้อใช้หวัดใหญ่หลายชนิด^{2,3}

การศึกษาทางคลินิก: หมาหวงมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้เป็นตัวยาลหลักในตำรายารักษาอาการไข้หวัดจากการกระทบลมเย็น หลอดลมอักเสบ หอบ ปอดอักเสบ และไอเรื้อรัง เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีอาการหอบจำนวน 20 ราย รับประทานสารสกัดน้ำ พบว่าสามารถบรรเทาอาการหอบได้ผลดี เมื่อให้สาร *l*-ephedrine ขนาด 25 มิลลิกรัม ทางปาก ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง และฉีดเข้าช่องท้อง พบว่าสามารถป้องกันและบรรเทาอาการหอบในผู้ป่วยได้² เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กซึ่งเป็นหวัดจากการกระทบลมเย็น-ภายนอก และมีไข้สูงกว่า 38 องศาเซลเซียส จำนวน 167 ราย รับประทานยาหมาหวงทั้ง (麻黄汤) เฉลี่ยคนละ 2 ห่อ โดยรับประทานวันละ 1 ห่อ พบว่ารักษาได้ผลร้อยละ 90 และเมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีไข้สูง 38 องศาเซลเซียส จำนวน 13 ราย รับประทานยาหมาหวงทั้งคนละ 6 ห่อ พบว่าทุกรายหายเป็นปกติ จากการศึกษาในผู้ป่วยไข้หวัดใหญ่จำนวน 120 ราย โดยผู้ป่วยที่ไม่มีอาการปอดอักเสบให้รับประทานยาหมาหวงทั้งอย่างเดียว ส่วนผู้ป่วยที่มีอาการปอดอักเสบร่วมด้วยให้รับประทานยาหมาหวงทั้งร่วมกับยาอื่น พบว่าผู้ป่วยจำนวน 102 ราย หายเป็นปกติเมื่อรับประทานยาเพียง 1-2 ห่อ ผู้ป่วยอีก 18 ราย หายเป็นปกติเมื่อรับประทานยวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 5-7 วัน เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการ

ไอเรื้อรังจำนวน 190 และ 288 ราย รับประทานยาหมาซึ่งเหอจี (麻杏合剂) และหมาซึ่งลือกันทั้ง (麻杏石甘汤) พบว่าได้ผลร้อยละ 76.3 และ 85.5 ตามลำดับ²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน โดยการฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 650 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และขนาด LD_{50} ของน้ำมันหอมระเหยหมาหวงเมื่อให้ทางปากและให้โดยฉีดเข้าทางช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเท่ากับ 2.79 และ 1.35 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ^{2,3} และขนาดต่ำสุดที่ทำให้สุนัขตาย (MLD) ของสาร *l*-ephedrine, *dl*-ephedrine และ pseudoephedrine เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 70, 100 และ 130 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หมาหวงมีสรรพคุณขับเหงื่อและทำให้ปวดโล่ง การใช้อย่างไม่เหมาะสมจะทำให้ลายซีด อื่นและของเหลวในร่างกาย ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ มีเหงื่อออกมากในตอนกลางวันเนื่องจากไข้พริ้ว มีเหงื่อออกตอนกลางคืนเนื่องจากอินพริ้ว หอบหรือหายใจลำบากเนื่องจากไตพริ้ว (หายใจออกยาวและหายใจเข้าสั้น) หรือบวมเนื่องจากม้ามพริ้ว ไม่แนะนำให้ใช้หมาหวงในการรักษาโรคหอบเรื้อรัง เพราะหมาหวงจะทำให้ลายซีดและทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนมากขึ้น ควรใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่นเพื่อให้การออกฤทธิ์นุ่มนวลขึ้น ควรใช้หมาหวงอย่างระวังในผู้ป่วยที่มีอาการชัก โรคลมชัก เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ภาวะไตเรื้อรัง และต่อมลูกหมากโต และควรใช้อย่างระมัดระวังในสตรีมีครรภ์ เพราะมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก³ ไม่ควรใช้หมาหวงในขนาดสูงหรือใช้ติดต่อกันนานเกินไป เพราะจะทำให้เหงื่อออกมากและทำให้ร่างกายอ่อนเพลีย เมื่อนำหมาหวงมาต้มน้ำผึ้งจะทำให้ฤทธิ์ขับเหงื่ออ่อนลง แต่ฤทธิ์บรรเทาอาการหอบจะแรงขึ้น การใช้หมาหวงอาจทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้น ร่างกายไม่ได้พักผ่อน หรือมีอาการคลื่นไส้ได้^{5,6}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ma JK. Herba Ephedrae: ma huang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
4. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1999.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
6. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.

หมางเซียว (芒硝)

หมางเซียว [ดีเกลีโอ (Natrii Sulfas)] คือ เกลือซัลเฟตของโซเดียมที่มีน้ำผลึกอยู่ 10 โมเลกุล มีสูตรเคมีคือ $\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$ (sodium sulphate decahydrate) มีชื่อสามัญว่า Glauber's salt¹ หรือ Mirabilite^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หมางเซียวไม่ดูดซึมในทางเดินอาหาร จึงทำให้เกิดแรงดันออสโมซิส เพิ่มปริมาณน้ำในลำไส้ และกระตุ้นให้ลำไส้บีบตัว ทำให้ถ่ายหลังจากให้ยา 4-6 ชั่วโมง³

การศึกษาทางคลินิก: หมางเซียวมีสรรพคุณเป็นยาถ่าย ขับปัสสาวะ รักษาอาการถุงน้ำดีอักเสบ นิ่วในถุงน้ำดี และใช้เฉพาะที่เพื่อขับน้ำเหลือง²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ สตรีหลังคลอดบุตร และในระหว่างที่มีประจำเดือน³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yang YF, Xu SK. Mirabilite: mang xiao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised edition. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หมู่ตันผี (牡丹皮)

หมู่ตันผี หรือ **ตันผี (丹皮)** [เปลือกรากโม่ตัน (Cortex Moutan)] คือ เปลือกกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia suffruticosa* Andr. วงศ์ Ranunculaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มและสาร paeonol จากหมู่ตันผีมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด^{2,3} สารสกัดน้ำ สารสกัด 70% เมทานอล สาร paeonol และสารอื่นในส่วนสกัดกลัยโคไซด์ มีฤทธิ์ต้านอักเสบในสัตว์ทดลองหลายชนิด²⁻⁴ กลไกการออกฤทธิ์ คือ ยับยั้งการสังเคราะห์โพรสตาแกลนดินส์^{3,5} สาร paeonol มีฤทธิ์ระงับปวดและลดไข้ในหนูถีบจักร^{2,4} และขับปัสสาวะในหนูขาว⁴ สารสกัดน้ำและสาร paeonol มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสุนัขและหนูขาว^{2,4} สารสกัดเมทานอล ส่วนสกัดกลัยโคไซด์และสาร paeonol มีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด³ นอกจากนี้ สาร paeonol ยังช่วยให้การไหลเวียนของเลือดในสุนัขดีขึ้น⁴ ทำให้หนูถีบจักรสงบ²⁻⁴ ต้านการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูถีบจักร และลดการหลั่งน้ำย่อยในหนูขาว²

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มของหมู่ตันผีมีสรรพคุณรักษาโรคความดันโลหิตสูง และโพรงจมูกอักเสบจากสาเหตุภูมิแพ้^{2,4} ยาเตรียมจากสาร paeonol มีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนัง เช่น ผดผื่นแดง⁴

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสาร paeonol ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหาร ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 3430, 781 และ 196 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่อาจพบคือ คลื่นไส้ และเวียนศีรษะ ซึ่งจะหายได้เองโดยไม่ต้องหยุดยา²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
3. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

4. Hou JY. Cortex Moutan: mudan pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หฺรูเซียง (乳香)

หฺรูเซียง (Resina Olibanum) คือ ชันที่มีกาว และน้ำมันผสม (oleo-gum-resin) ที่ได้จากเปลือกต้นของ พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Boswellia carteri* Birdw. วงศ์ Burseraceae^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหยจาก หฺรูเซียงมีชื่อเรียกว่า Frankincense oil มีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็ง- กระเพาะปัสสาวะ³ สารกลุ่ม triterpene acids เช่น alpha- และ beta-boswellic acid acetate มีฤทธิ์เป็นพิษต่อเซลล์มะเร็งหลายชนิด^{4,5} น้ำมันหอมระเหยซึ่งมีสารหลัก คือ isoincense และ isoincense acetate มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา⁶ สาร boswellic acids มีฤทธิ์ต้านอักเสบ ในหนูทดลอง⁷ หฺรูเซียงมีฤทธิ์ระงับปวด ขยายหลอดเลือดส่วนปลาย กระตุ้นการทำงานของเม็ดเลือดขาว macrophages ในหนูถีบจักร²

การศึกษาทางคลินิก: หฺรูเซียงมีสรรพคุณช่วยให้การไหลเวียนของชีและเลือดดีขึ้น ระงับปวด บรรเทาอาการเจ็บหน้าอกและช่องท้อง ปวดศีรษะ ภาวะขาดประจำเดือน ผิวหนังติดเชื้อและบาดเจ็บ โดยทั่วไปมักใช้ร่วมกับมอเหยา (没药 มดยอบ)^{1,2,8}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ และควรระวังการใช้ในผู้ป่วยมีม้าม-พร่อง¹

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press, Inc., 2003.
2. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing; China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
3. Frank MB, Yang Q, Osban J, Azzarello JT, Saban MR, Saban R, Ashley RA, Welter JC, Fung KM, Lin HK. Frankincense oil derived from *Boswellia carteri* induces tumor cell specific cytotoxicity. BMC Complement Altern Med 2009; 9(1): 6.
4. Akihisa T, Tabata K, Banno N, Tokuda H, Nishimura R, Nakamura Y, Kimura Y, Yasukawa K, Suzuki T. Cancer chemopreventive effects and cytotoxic activities of the triterpene acids from the resin of *Boswellia carteri*. Biol Pharm Bull 2006; 29(9): 1976-9.

5. Zhao W, Entschladen F, Liu H, Niggemann B, Fang Q, Zaenker KS, Han R. Boswellic acid acetate induces differentiation and apoptosis in highly metastatic melanoma and fibrosarcoma cells. *Cancer Detect Prev* 2003; 27(1): 67-75.
6. Camarda L, Dayton T, Di Stefano V, Pitonzo R, Schillaci D. Chemical composition and antimicrobial activity of some oleogum resin essential oils from *Boswellia* spp. (Burseraceae). *Ann Chim* 2007; 97(9): 837-44.
7. Banno N, Akihisa T, Yasukawa K, Tokuda H, Tabata K, Nakamura Y, Nishimura R, Kimura Y, Suzuki T. Anti-inflammatory activities of the triterpene acids from the resin of *Boswellia carteri*. *J Ethnopharmacol* 2006; 107(2): 249-53.
8. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หลี่ผี (梨皮)

หลี่ผี (Pericarpium Pyri) คือ เปลือกผลที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pyrus bretschneideri* Rehd., *P. pyrifolia* (Burm.f.) Nakai (สาละ) และ *P. ussuriensis* Maxim. วงศ์ Rosaceae¹⁻³

หมายเหตุ: หลี่ผีเป็นตัวยาที่มีความปลอดภัย แพทย์จีนมักใช้หลี่ผีเป็นยาระบายความร้อนและถอนพิษไข้ บรรเทาอาการไอและอาเจียนมีเลือดปน¹

เอกสารอ้างอิง

1. Jiangsu New Medical College. Zhong Yao Da Ci Dian. Vol. II. Shanghai: Shanghai Science and Technology Publishing House, 1979.
2. Li YW, Huang YH, Huang YZ. A Practical Chinese–Latin–English Library of Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guang Zhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1997.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.

หลูเกิน (芦根)

หลูเกิน หรือ **เหว่ยเกิน (苇根)** หรือ **เหว่ยจิง (苇茎) (Rhizoma Phragmitis)** คือ รากสดหรือแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phragmites communis* Trin. (หญ้าแขม) วงศ์ Poaceae (Gramineae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หลูเกินมีฤทธิ์ช่วยให้สงบ ระบายปวด และลดไข้ในหนูขาวและหนูถีบจักร และลดระดับน้ำตาลในเลือดเมื่อใช้ในขนาดสูง^{2,3} ยาเตรียมหลูเกินมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการยับยั้งกล้ามเนื้อลำไส้ ทำให้การบีบตัวช้าลง และมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการช่วยให้นอนหลับในกระต่ายและหนูขาว⁴ สารพอลิแซ็กคาไรด์ที่แยกได้จากสารสกัดน้ำมีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร³ สาร *L-asparagine* จากหลูเกินมีฤทธิ์ยับยั้งอาการไอ หอบหืด และหลอดลมอักเสบ² สาร coixol มีฤทธิ์ลดการนำเข้าสู่ของออกซิเจนไปที่กระบังลม และลดเมทาบอลิซึมแบบปราศจากอากาศในหนูทดลอง²

การทดลองทางคลินิก: หลูเกินมีสรรพคุณขับปัสสาวะ โดยใช้กับอาการติดเชื้อเฉียบพลันในทางเดินปัสสาวะ สลายก้อนนิ่ว แก้พิษจากการแพ้ปลาหรือปู²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการม้ามพร่อง และกระเพาะอาหารเย็นและพร่อง^{1,4}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. 2nd ed. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.

หวงจิ้น (黄芩)

หวงจิ้น (Radix Scutellariae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Scutellaria baicalensis* Georgi วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หวงจิ้นมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด²⁻⁴ สารออกฤทธิ์คือ baicalin และ wogonin^{3,5} สาร baicalein ในความเข้มข้นสูงมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้ออะมีบา³ หวงจิ้นมีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารออกฤทธิ์คือ สารกลุ่มฟเลโวนอยด์ ได้แก่ สาร wogonin, baicalein และ baicalin⁴ มีฤทธิ์ยับยั้งสภาพให้ซึมผ่านได้ของหลอดเลือด^{3,5,6} มีฤทธิ์ลดไข้โดยผ่านกลไกการขยายหลอดเลือดที่ผิวหนัง สารออกฤทธิ์คือ baicalin^{2,3,5} นอกจากนี้ หวงจิ้นยังมีฤทธิ์ทำให้สงบในหนูถีบจักร สุนัข และกระต่าย สารที่ออกฤทธิ์ทำให้สงบคือ สารกลุ่มฟเลโวนอยด์ ซึ่งสามารถจับกับตัวรับ benzodiazepine⁴ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับ⁴ สารออกฤทธิ์คือ สารกลุ่มฟเลโวนอยด์ โดยมีกลไกการออกฤทธิ์คือ ยับยั้งปฏิกิริยาไลโปเปอร์ออกซิเดชัน (lipid peroxidation) ที่ตับ^{4,5} สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสาร baicalin มีฤทธิ์ขับน้ำดี^{3,5} ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของลำไส้เล็กที่แยกจากกายกระต่าย และคลายกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา สารออกฤทธิ์คือ wogonin, baicalin และ baicalein^{3,5,6} สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล สาร baicalin, baicalein และ wogonin มีฤทธิ์ขับปัสสาวะในสัตว์ทดลองหลายชนิด^{3,5} สารสกัดเหลว (fluid extract) ยาต้ม และสาร baicalin มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสุนัข³ สาร baicalin, wogonin, oroxylin A, skullcapflavone II และ chrysin ความเข้มข้น 0.1 มิลลิโมล มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดในหลอดทดลอง และสาร baicalein, baicalin, wogonin, และ skullcapflavone II มีฤทธิ์ลดการสะสมไตรกลีเซอไรด์ที่ตับ เพิ่ม HDL-cholesterol ในเลือดของสัตว์ทดลองที่เลี้ยงด้วยอาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง^{5,6}

การศึกษาทางคลินิก: ขอบ่งใช้ตามเภสัชตำรับของจีน หวงจิ้นใช้รักษาอาการไข้ คลื่นไส้ อาเจียน บิดเฉียบพลัน ดีซ่าน ไอ ฝีฝีกบ⁴ สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจส่วนบน ทำให้อุณหภูมิร่างกายกลับเป็นปกติภายใน 3 วัน²⁻⁴ เมื่อให้ยาต้มในผู้ป่วยที่ติดเชื้อบิดไม่มีตัว

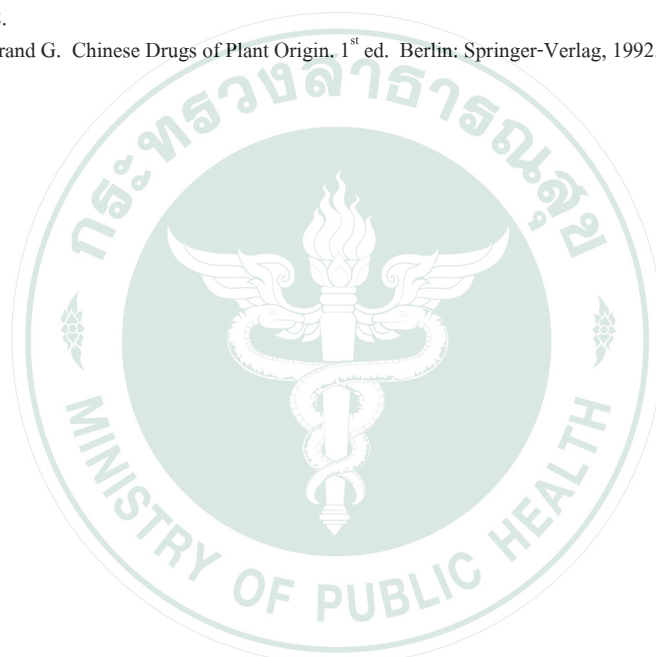
จำนวน 111 คน พบว่าได้ผลดีร้อยละ 95.5 นอกจากนี้ สามารถใช้สาร baicalin รักษาตับอักเสบ และ ท่อน้ำดีอักเสบ³

การศึกษาความปลอดภัย: หวงฉินในขนาดสูงจะกดระบบประสาทส่วนกลางของสัตว์ทดลอง เช่น เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย ขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้สงบ แต่เมื่อเพิ่มขนาดเป็น 2 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้นอนหลับในระยะแรก หลังจากนั้นสัตว์ทดลองจะตายภายใน 8-12 ชั่วโมง²⁻⁵ เมื่อฉีดสาร baicalin 15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าหลอดเลือดดำกระต่าย จะทำให้มีอาการ กระสับกระส่าย หายใจสั้น ต่อมาจะมีอาการสงบ นอนหลับ และตายภายใน 48 ชั่วโมง³ แต่เมื่อให้ยาต้ม เข้ากระเพาะอาหารกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม หรือให้สารสกัดเอทานอลเข้า หลอดเลือดดำกระต่ายขนาดเทียบเท่าผงยา 2.0 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้สัตว์ทดลองมีอาการสงบ และไม่ มีอาการพิษใด ๆ และเมื่อให้สารสกัดน้ำเข้ากระเพาะอาหารสุนัข ขนาดเทียบเท่าผงยา 12 และ 15 กรัม/ กิโลกรัม เฉพาะกลุ่มที่ได้รับยาขนาด 15 กรัม/กิโลกรัม มีอาการอาเจียน แต่ไม่มีอาการพิษอื่น ๆ^{3,4} ขนาดของสารสกัดเอทานอล สาร baicalin และ wogonin เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังที่ทำให้หนูถีบจักรตาย ร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 6.0, 6.0 และ 4.0 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สาร baicalin เมื่อให้ทาง ปากหนูถีบจักร มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 3.08 กรัม/กิโลกรัม^{2,4} สารสกัด 70% เมทานอลเมื่อฉีดเข้าช่องท้อง หนูถีบจักร มีค่า LD₅₀ เทียบเท่ากับผงยามากกว่า 2.0 กรัม/กิโลกรัม⁴ จากข้อมูลต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่า หวงฉินมีความเป็นพิษต่ำเมื่อให้ทางปาก แต่จะเป็นพิษสูงเมื่อให้เข้าหลอดเลือดดำ³ การศึกษาพิษกึ่ง-เฉียบพลัน เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากสุนัขขนาดเทียบเท่าผงยา 4 และ 5 กรัม/กิโลกรัม วันละ 3 ครั้ง นาน 8 สัปดาห์ ไม่พบความผิดปกติของเลือดและจุลพยาธิวิทยา ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับสารสกัดขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม จะสูญเสียการบีบตัวของลำไส้ แต่จะกลับเป็นปกติเมื่อหยุดยา³ สารสกัดน้ำของหวงฉิน ไม่เป็นสารก่อกลายพันธุ์ในหลอดทดลอง⁴ แต่สาร wogonin และ norwogonin เป็นสารก่อกลายพันธุ์⁶ แต่เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 4.0 มิลลิกรัม/กิโลกรัม (เทียบเท่า 10-40 เท่าของ ขนาดรักษา) พบว่าเป็นสารก่อกลายพันธุ์⁴ เมื่อทดลองในหนูขาว สารสกัด 70% เอทานอล ขนาด 540 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ไม่ทำให้เกิดทารกวิรูป แต่สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 24.98 กรัม/ กิโลกรัม ทำให้เกิดทารกวิรูป⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงจากการใช้หวงฉินทางคลินิกมีน้อยมาก อาการที่อาจพบเช่น ไม่สบายในระบบทางเดินอาหาร และท้องเสีย^{3,4} ห้ามใช้หวงฉินในสตรีมีครรภ์ สตรี-ให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปี⁴

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hou JY. Radix Scutellariae: huang qin. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หวงป้อ (黄柏)

หวงป้อ (Cortex Phellodendri) คือ เปลือกต้น
แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phellodendron*
amurense Rupr., *P. chinense* Schneid. วงศ์ Rutaceae¹

หวงป้อ (เผา) [黄柏 (炒)] เตรียมโดยนำหวงป้อ
ใส่ในภาชนะที่เหมาะสม เติมน้ำเกลือเจือจางปริมาณ
พอเหมาะ (เกลือ 2 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม)
แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากันจนกระทั่งน้ำเกลือแทรกซึมเข้าไป
ในเนื้อตัวยา จากนั้นนำไปผัดโดยใช้ไฟระดับปานกลาง ผัด
จนกระทั่งตัวยาแห้ง นำออกจากเตา ตากให้แห้งในร่ม²⁻⁵

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หวงป้อมีฤทธิ์ต้าน
จุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Diplococcus*
pneumoniae, *D. meningitidis*, *Staphylococcus aureus*,
Corynebacterium diphtheriae, *Bacillus diphtheriae*, *B. dysenteriae*, *B. anthracis*, β -
hemolytic *Streptococcus*, *Vibrio cholerae*, *Escherichia coli*, dermatophytes และ leptospira^{6,7}
เป็นต้น เมื่อฉีดสารสกัดหวงป้อส่วนที่ละลายน้ำ (ขจัดเอาสาร berberine ออกไปแล้ว) เข้าใต้ผิวหนัง
หนูขาวในขนาด 20 และ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารได้
ร้อยละ 21.9 และ 63.3 ตามลำดับ เมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาวก็ได้ผลเหมือนกัน เมื่อฉีด
ยาต้มเข้าช่องท้องแมวในขนาดเทียบเท่าผงยา 12 กรัม/กิโลกรัม พบว่าความดันโลหิตลดลงอย่างรวดเร็ว
ภายในเวลา 10 นาที และภายในเวลา 90 นาที ความดันโลหิตจะลดลงร้อยละ 60 เมื่อเทียบกับก่อน
ได้รับยา นอกจากนี้ อัตราการเต้นของหัวใจและการหายใจจะค่อย ๆ ช้าลง สาร phellodendrine มี
ฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสุนัข แมว และกระต่าย เมื่อให้โดยวิธีฉีดเข้าหลอดเลือดดำ และหวงป้อที่ไม่ผ่าน
การเผ้าจี้จะมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตแรงกว่าหวงป้อที่เผ้าจี้แล้ว สาร jatrorrhizine มีฤทธิ์ช่วยให้การ
ทำงานของหัวใจหนูขาวและกระต่ายเป็นปกติ⁶

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้สารสกัดเข้มข้น (ตัวยา 30 กรัม เติร์ยมเป็นยาต้มและเคี้ยวให้ได้ สารสกัดเข้มข้นได้ 20 มิลลิลิตร) แก่ผู้ป่วยโรคหุเป็นหนองและอักเสบเฉียบพลัน จำนวน 100 ราย โดยการหยอดหูครั้งละ 2-3 หยด วันละ 3 ครั้ง พบว่าได้ผลการรักษาดี โดยทั่วไปหึ่งบ่อไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่ จะใช้ในตำรับยารักษาโรคผิวหนังชนิดต่าง ๆ เช่น ตำรับยาจินหวงสาน (金黃散) รักษาแผลฝีหนอง ตำรับยาถูเสี้ยนทัง (股癬湯) รักษาโรคกลากเกลื้อน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังใช้ในตำรับยาที่มีสรรพคุณ ระบายไฟและรักษาอิน เช่น ตำรับยาต้าป๋ออินหวาน (大補陰丸)⁶

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดน้ำ และสาร phellodendrine ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 2.7 และ 0.69 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁶

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หึ่งบ่อมีรสขมและฤทธิ์เย็น จึงไม่เหมาะที่จะใช้ระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีอาการมือและเท้าเย็นเนื่องจากม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง ห้ามใช้ใน ผู้ป่วยที่หยางของม้ามและหยางของไตพร่อง⁷

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
5. Mei XH. Shiyong Zhongyao Paozhi Zhinan. 1st ed. Hubei: Hubei Science & Technology Publishing House, 2005.
6. Hou JY. Cortex Phellodendri: huang bai. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science and Technology Press, 1999.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

หวงเหลียน (黄连)

หวงเหลียน (Rhizoma Coptidis) คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Coptis chinensis* Franch., *C. deltoidea* C.Y. Cheng et Hsiao, *C. teeta* Wall. วงศ์ Ranunculaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หวงเหลียนมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด^{2,3} สารออกฤทธิ์คือ berberine^{3,4} สาร berberine ยังมีฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งสารคัดหลั่งในทางเดินอาหารและต้านเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของอาการท้องเสีย^{2,5} มีฤทธิ์ต้านอักเสบ^{2,4} ลดไข้³ กระตุ้นการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบในระบบทางเดินอาหาร³ ชับน้ำดีและเพิ่มปริมาณบิลิรูบินในน้ำดี^{3,4} เสริมระบบภูมิคุ้มกัน³ ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด² ทำให้สัตว์ทดลองสงบ⁶ รักษาแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว² และลดระดับน้ำตาลในเลือด² สาร berberine แสดงผลต่อระบบการทำงานของหัวใจแตกต่างกันตามขนาดที่ใช้ ที่ขนาดต่ำจะกระตุ้นการทำงานของหัวใจสัตว์ทดลอง แต่ขนาดสูงจะแสดงผลยับยั้ง^{3,4} นอกจากนี้ ยังมีผลต้านการเกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ และลดความดันโลหิต^{3,4,6}

การศึกษาทางคลินิก: ผงยาและสาร berberine สามารถใช้รักษาโรคติดเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด เช่น โรคติดเชื้อในทางเดินอาหาร (บิดไม่มีตัว ลำไส้เล็กอักเสบ อหิวาตกโรค ไทฟอยด์) โรคติดเชื้อในทางเดินหายใจ (คออักเสบ ไอกรน วัณโรค หลอดลมอักเสบ ปอดบวม ฝีในปอด) โรคติดเชื้อที่ตา หู คอ จมูก ช่องคลอด และแผลติดเชื้อภายนอก⁷ ยาเตรียมหวงเหลียนที่รักษาบิดไม่มีตัวมีข้อดีคือ ออกฤทธิ์เร็ว ช่วงเวลาการรักษาสั้น อาการข้างเคียงน้อย ใช้ได้ผลดีเทียบเท่ากับ chloramphenicol และ sulfathiazole-sulfaguanidine³

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 866 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สาร berberine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 392 และ 24.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁶ และเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูขาว จะมีค่า LD₅₀ เท่ากับ 205 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³ สาร berberine ขนาด 15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร จะมีผลกดระบบประสาทส่วนกลาง แต่ในขนาดต่ำกว่า

2 มิลลิกรัม/กิโลกรัม หรือการให้ทางปากขนาด 300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะไม่พบผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง³ และเมื่อให้ทางปากขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้สงบ อาเจียนเป็นครั้งคราว แต่อาการจะหายไปเมื่อผ่านไป 1 วัน แต่เมื่อเพิ่มขนาดเป็น 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้อาเจียนและตายภายใน 8-10 วัน⁴ ขนาดต่ำสุดของสาร berberine ที่ทำให้หนูขาว หนูถีบจักร หนูตะเภา และกระต่ายตาย (MLD) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง คือ 27.5-250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม³ ในการศึกษาพิษกึ่งเรื้อรัง โดยให้สาร berberine แก่หนูขาว 500 มิลลิกรัม/วัน นาน 6 สัปดาห์ ไม่พบว่าทำให้มีความผิดปกติทางจุลพยาธิวิทยา⁴

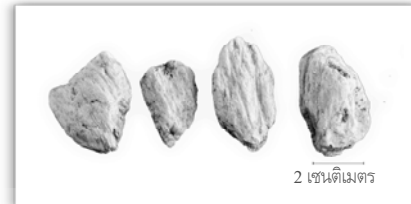
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตามการแพทย์แผนจีน การใช้หวงเหลียนเกินขนาด จะทำให้คลื่นไส้ อาเจียน หายใจสั้น และชัก แต่การใช้หวงเหลียนในขนาด 12 กรัม/วัน จะไม่มีอาการข้างเคียง อาการข้างเคียงที่อาจพบได้บ้างคือ ท้องเสียชั่วคราว ท้องอืด มีเสียงท้องร้อง บัสสาวะมาก เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน และไม่สบายบริเวณลิ้นปี่³ ควรหลีกเลี่ยงการใช้หวงเหลียนในทารกแรกเกิดที่มีอาการดีซ่าน และสตรีมีครรภ์ เนื่องจากสาร berberine จะยับยั้งการขับออกของโปรตีนในเลือด ทำให้อยู่ในรูปปฏิกิริยาอิสระ ซึ่งเป็นอันตรายต่อสมองของทารก⁶

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hou JY. Rhizoma Coptidis: huang lian. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

หว่าลือ (滑石)

หว่าลือ [หินลีน (Talcum)] คือ ผงแร่ซิลิเกต ซึ่งมีองค์ประกอบหลักทางเคมีคือ hydrated magnesium silicate $[\text{Mg}_3(\text{Si}_4\text{O}_{10})(\text{OH})_2]^1$

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หว่าลือมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ปกป้องผิวหนังและเยื่อช่องปาก หลอดลม กระเพาะอาหาร ลำไส้ และช่องปัสสาวะ ซึ่งภายในเยื่อเหล่านี้จะมีหลอดเลือดและประสาทที่ไวต่อความรู้สึก และสามารถขับน้ำเมือกออกมาได้ ยับยั้งการดูดซึมของสารพิษในระบบทางเดินอาหาร²

การศึกษาทางคลินิก: หว่าลือมีสรรพคุณรักษาอาการติดเชื้อของระบบทางเดินปัสสาวะ นิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ซึ่งมีอาการปัสสาวะขัดและปวดแสบปวดร้อน ปัสสาวะน้อย บรรเทาอาการภาวะร้อนจากการกระหายน้ำ รักษาอาการท้องร่วงเนื่องจากความร้อนขึ้น ใช้ภายนอกสำหรับรักษาโรคผิวหนังอักเสบชนิดที่มีผื่นแดง แผลเปื่อย และผดผื่นคัน^{1,2}

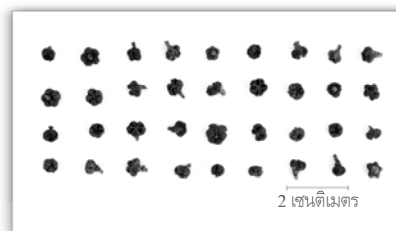
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ซึ่มามพร่อง ผื่นเปียก (spermatorrhea) ปัสสาวะมาก และ/หรือ มีไข้ของเหลวในร่างกาย (จินเยี่ย 津液) ลดลง ใช้อย่างระวังในสตรีมีครรภ์^{3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
4. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

หวูจฺยฺหวี่ (吴茱萸)

หวูจฺยฺหวี่ (Fructus Evodiae) คือ ผลไม้รสขมที่
ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Evodia rutaecarpa*
(Juss.) Benth. หรือ *E. rutaecarpa* (Juss.) Benth. var.
officinalis (Dode) Huang, *E. rutaecarpa* (Juss.) Benth.
var. *bodinieri* (Dode) Huang วงศ์ Rutaceae¹ หวูจฺยฺหวี่

เป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยา ก่อนใช้ โดยนำหวูจฺยฺหวี่ใส่ลงในน้ำต้มชะเอมเทศในขณะ
ร้อน (ตัวยา 100 กิโลกรัม ใช้ชะเอมเทศ 6.5 กิโลกรัม) แช่จนกระทั่งนิ่มและแตกออก หรือต้มให้เดือด
จนกระทั่งสามารถมองเห็นเนื้อใน ต้มต่อจนน้ำแห้ง จากนั้นนำไปผัดโดยใช้ระดับไฟปานกลางจนกระทั่ง
แห้งหมาด ๆ นำออกจากเตา แล้วนำไปทำให้แห้ง²

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำความเข้มข้น 0.4 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์กระตุ้น
การบีบตัวของลำไส้กระต่าย แต่ที่ความเข้มข้น 1.2 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ลดการบีบตัวของลำไส้
กระต่าย เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์
ต้านอาการท้องเสีย นอกจากนี้ ยาต้มเมื่อให้ทางปากในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามี
ฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารและต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว ขนาดเทียบเท่าผงยา
20 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร และขนาดเทียบเท่าผงยา 5 และ 10 กรัม/กิโลกรัม มี
ฤทธิ์ปกป้องตับในหนูขาว³

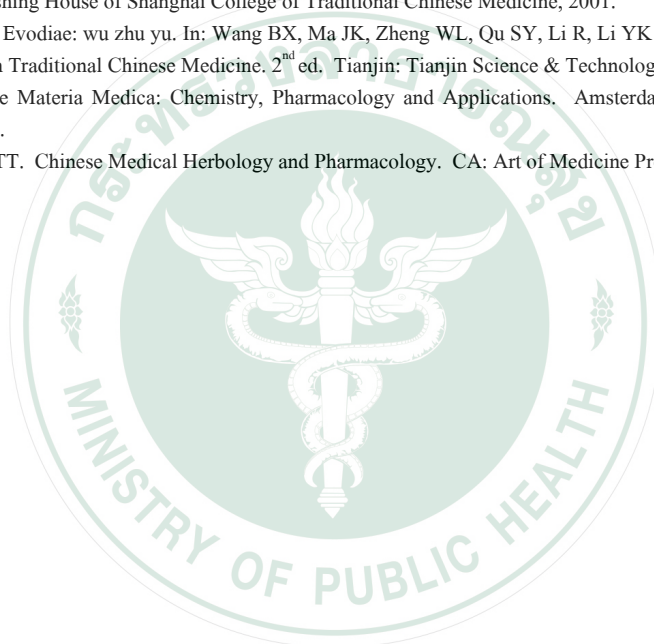
การศึกษาทางคลินิก: หวูจฺยฺหวี่มีสรรพคุณบรรเทาอาการอาเจียน อาหารไม่ย่อย รักษาอาการ
ท้องเสียในเด็กที่มีสาเหตุจากหยางของม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง³ เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์แก่ผู้ป่วย
ความดันโลหิตสูง จำนวน 188 ราย วันละ 8 กรัม นาน 1 เดือน พบว่าได้ผลดี 49 ราย (ร้อยละ 26)
ได้ผลปานกลาง 55 ราย (ร้อยละ 29.7) และได้ผลเล็กน้อย 40 ราย (ร้อยละ 21.2)⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากขนาด 168 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่มี
หนูถีบจักรตัวใดตาย แต่เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักรขนาดเทียบเท่าผงยา
6.72 และ 22.4 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่าหนูถีบจักรเริ่มมีการตายเกิดขึ้น³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนจากอินพร่อง ไม่ควรใช้ระยะยาว หรือใช้ในขนาดสูง การใช้หญวยุ่หวีเกินขนาดจะทำให้ปวดท้องรุนแรง ท้องเสีย การมองเห็นไม่ชัด ผม่ว่ง แขนงหน้าอก ปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ และผื่นขึ้น⁵

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Qu SY. Fructus Evodiae: wu zhu yu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เหรินเซน (人參)

เหรินเซน [โสมคน (Radix et Rhizoma Ginseng)] คือ รากและลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Panax ginseng* C.A. Mey. วงศ์ Araliaceae¹

เหรินเซน (ขุวิหลู) [人參 (去芦)] คือ เหรินเซนที่เอาส่วนหัว (ส่วนเหง้าที่อยู่ตอนบนสุด) ออกและทำให้แห้ง¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เหรินเซนมีฤทธิ์เพิ่มความต้านทานต่อความเครียดทั้งในระหว่างหรือก่อนที่สัตว์ทดลองจะสัมผัสกับความเครียด^{2,3} เมื่อให้เหรินเซนทางปากหรือฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ต้านความล้า เพิ่มสมรรถนะของร่างกายและจิตใจ³ สารออกฤทธิ์คือ ginsenosides^{2,3} สารสกัดเหรินเซน สาร ginsenosides Rb₁ และ Rg₂ ช่วยเพิ่มการเรียนรู้ของหนูถีบจักรและหนูขาว โดยเพิ่มการสังเคราะห์และการหลั่ง acetylcholine และลดระดับของ serotonin ในสมอง³ สาร ginsenosides มีฤทธิ์กระตุ้น hypothalamus-pituitary ให้หลั่งฮอร์โมน adrenocorticotropin (ACTH) มากขึ้น ส่งผลให้ต่อมหมวกไตหลั่งฮอร์โมน corticosterone เพิ่มขึ้น³⁻⁵ สาร ginsenosides Rb₁ และ Rg₂ ยังสามารถแสดงฤทธิ์เหมือน glucocorticosteroid² นอกจากนี้ สาร ginsenosides ยังมีฤทธิ์กระตุ้นการหลั่ง gonadotropins จาก hypothalamus-pituitary เมื่อทดลองในกระต่าย พบว่าทำให้เพิ่มจำนวนและการเคลื่อนไหวของตัวอสุจิ ทำให้หนูถีบจักรเพศเมียเข้าสู่ระยะเจริญพันธุ์เร็วขึ้น มีมดลูกและรังไข่ใหญ่ขึ้น และระดับของฮอร์โมน luteotropin ในเลือดสูงขึ้น⁵ ทั้งสาร ginsenosides และส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์ของเหรินเซน มีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน³⁻⁵ เหรินเซนมีฤทธิ์กระตุ้นระบบหัวใจและหลอดเลือดในระยะแรก ต่อมาจะยับยั้ง การแสดงฤทธิ์จะขึ้นกับขนาดที่ใช้ เมื่อ

ใช้ขนาดต่ำจะมีฤทธิ์กระตุ้นระบบหัวใจและหลอดเลือด แต่ขนาดสูงจะยับยั้ง สาร ginsenosides มีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิตต่ำลง ๆ และตามด้วยการลดความดันโลหิต และเมื่อให้สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์ในสุนัข กระต่าย และแมว พบว่าความแรงของการบีบตัวของหัวใจเพิ่มขึ้น แต่หัวใจเต้นช้าลง โดยจะออกฤทธิ์โดยตรงที่กล้ามเนื้อหัวใจ นอกจากนี้ ยังมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดในสมองและหลอดเลือดหัวใจ³ เทรินจีนมีฤทธิ์ลดภาวะหัวใจเสียจังหวะและกล้ามเนื้อหัวใจตาย และมีฤทธิ์ลดภาวะหัวใจห้องล่างเต้นแผ่วระรัวเมื่อทดลองในกระต่ายและแมว ในสัตว์ทดลองที่ระบบหัวใจและหลอดเลือดล้มเหลวจากการที่มีเลือดออก เทรินจีนจะช่วยเพิ่มความแรงและความเร็วในการเต้นของหัวใจ และลดความรุนแรงของการช็อคในหนูตะเภาที่มีแผลไฟไหม้ หรือเกิดแอนาฟิแล็กซิส (anaphylaxis)⁶ ช่วยเพิ่มการสร้างอินซูลินในสัตว์ทดลองที่มีน้ำตาลในเลือดสูง แต่ไม่มีผลต่อสัตว์ปกติ⁴ สารสำคัญได้แก่ ginsenoside Rb₂, panaxans และพอลิแซ็กคาไรด์^{3,7} สาร panaxans ยังมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดเมื่อนำฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร แต่จะไม่มีฤทธิ์เมื่อให้ทางปาก สาร panaxan A ไม่มีผลต่อระดับของอินซูลินในเลือดและความไวต่ออินซูลิน ในขณะที่สาร panaxan B จะเพิ่มระดับอินซูลินในเลือด ช่วยกระตุ้นการหลั่งอินซูลินจากตับอ่อน และเพิ่มความไวต่ออินซูลิน เมื่อนำฉีดสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์เข้าหลอดเลือดดำหรือเข้าใต้ผิวหนังหนูขาวและหนูถีบจักร พบว่าสามารถลดปริมาณของกลัยโคเจนที่สะสมที่ตับได้³ เมื่อนำฉีดสาร ginsenoside Rb₂ เข้าช่องท้องหนูขาวที่เลี้ยงด้วยอาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง พบว่าสามารถลดระดับของคอเลสเตอรอลและไตรกลีเซอไรด์ และเพิ่มระดับของ HDL ในเลือด⁴ เทรินจีนมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน² สารออกฤทธิ์คือ ginsenosides และสารกลุ่มฟีนอลิก⁸ การให้ผงยาเทรินจีนทางปากหนูขาวอายุ 18 เดือน ขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 3 เดือน พบว่าจะลดการเสื่อมของกล้ามเนื้อหัวใจที่เกิดจากอายุที่มากขึ้นได้⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการเครียดและอ่อนเพลีย รับประทานยาเตรียมทิงเจอร์เทรินจีนความเข้มข้น 3% วันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 5 มิลลิลิตร ติดต่อกัน 5-7 วัน พบว่าอาการปวดศีรษะ นอนไม่หลับ เมื่ออาหาร ดิขึ้นอย่างชัดเจน⁹ อาสาสมัครสุขภาพดีที่รับประทานสารสกัดเทรินจีนขนาด 100 มิลลิกรัม วันละ 2 ครั้ง นาน 12 สัปดาห์ พบว่าทำให้ความสนใจ การประมวลผล การบูรณาการของการรับรู้และการสั่งการ และประสิทธิภาพการได้ยินดีขึ้น³ เมื่อให้ผู้ป่วยภาวะเม็ดเลือดขาวน้อยเกินไป จำนวน 229 ราย ใช้น้ำที่เตรียมจากเทรินจีนในรูปแบบยาฉีดเข้าหลอดเลือดดำหรือยาเม็ด ติดต่อกัน 30 วัน พบว่าผู้ป่วย 120 ราย มีเม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้นจนเป็นปกติ สามารถใช้เทรินจีนรักษาอาการช็อคที่เกิดจากระบบหลอดเลือดและหัวใจล้มเหลว หัวใจวาย เสียเลือดมาก โดยจะทำให้หัวใจเต้น

ช้าลง และลดความต้องการใช้ออกซิเจน⁷ นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เหรินเซินเพื่อลดระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานทั้งชนิดที่พึ่งพาและไม่พึ่งพาอินซูลิน³ หากใช้ร่วมกับอินซูลินจะช่วยลดขนาดการใช้อินซูลิน และทำให้อินซูลिनออกฤทธิ์ได้นานขึ้น⁵ สรุปได้ว่าเหรินเซินมีสรรพคุณช่วยเพิ่มสมรรถนะของร่างกาย และส่งเสริมการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน และอาจเป็นประโยชน์ต่อสมรรถนะของการสังเคราะห์ทางจิตใจ และความจำ แต่ไม่มีการทดลองที่ยืนยันถึงสรรพคุณการชะลอความแก่ และฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือด ซึ่งต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม⁹

การศึกษาความปลอดภัย: มีรายงานการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าขนาดของผงยาและสารสกัดน้ำเมื่อให้ทางปากที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 5 และ 1.65 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁸ เมื่อฉีดสาร ginsenosides เข้าหลอดเลือดดำ ฉีดเข้าช่องท้อง ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง และให้ทางปาก พบว่ามีค่า LD₅₀ เท่ากับ 270, 342, 505, 905 และ 5,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴ เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักร ขนาด 100, 250 หรือ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 1 เดือน ไม่พบว่ามีพิษถึงเฉียบพลัน⁶ เมื่อทดลองในหลอดทดลอง เหรินเซินไม่เป็นทั้งสารก่อมะเร็งและสารก่อกลายพันธุ์ ไม่มีผลต่อระบบการสืบพันธุ์ และไม่เป็นสารก่อวิรูป³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตามข้อแนะนำขององค์การอนามัยโลก การใช้เหรินเซินในขนาดที่เหมาะสม คือ 0.5-2 กรัมต่อวัน ในรูปแบบยาต้ม จะไม่ก่อให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์³ และจากการทบทวนอย่างเป็นระบบสรุปว่าเหรินเซินไม่ทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์¹⁰ การใช้เหรินเซินเกินขนาด เช่น วันละ 15 กรัม จะทำให้เกิดกลุ่มอาการที่เรียกว่า ginseng abuse syndrome (GAS) คือ มีอาการความดันโลหิตสูง นอนไม่หลับ มีอาการทางระบบประสาทส่วนกลาง เช่น ตื่นกลัว หงุดหงิด สับสน ซึมเศร้า มีผื่นขึ้น การทำงานของระบบทางเดินอาหารถูกรบกวน ทำให้ท้องอืด ท้องเสีย^{2,3,10} และหากใช้เกินขนาดมาก ๆ จะทำให้แน่นหน้าอก คลื่นไส้ อาเจียน ระบบการหายใจถูกกด ปวดศีรษะ หลอดเลือดในสมองอักเสบ^{6,10} ห้ามใช้เหรินเซินในผู้ป่วยหอบหืดเฉียบพลัน ประจำเดือนมาไม่ปกติ เลือดกำเดาไหล ไม่ควรใช้ในระหว่างติดเชื้อเฉียบพลัน และควรหลีกเลี่ยงในผู้ป่วยความดันโลหิตสูง^{6,7,10} (ตามศาสตร์การแพทย์จีน ไม่ควรใช้กับความดันโลหิตสูงที่เกิดจากหยางของตับสูง) และไม่ควรร่วมใช้กับสมุนไพร^{3,10,11} ไม่ควรใช้เหรินเซินร่วมกับสารที่มีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง เช่น คาเฟอีน¹⁰ เหรินเซินมีอันตรกิริยากับยารักษาอาการซึมเศร้า phenelzine และลดประสิทธิภาพของยากันเลือดเป็นลิ่ม warfarin¹⁰ ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้เหรินเซินร่วมกับ หลี่หลู่ (藜芦) และอู่หลิงจื่อ (五灵脂) เพราะจะทำให้สรรพคุณถูกข่มและถูกหักล้าง¹² นอกจากนี้ ฤทธิ์ของเหรินเซินจะถูกหักล้างได้ด้วยหัวผักกาดขาว

จึงสามารถใช้หัวผักกาดเพื่อแก้อาการไม่พึงประสงค์ของเหรินเซิน⁶ ซึ่งมีการพิสูจน์ในหนูถีบจักรพบว่าหัวผักกาดขาวสามารถลดฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาต่าง ๆ ของเหรินเซินได้ ยกเว้นฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ¹³

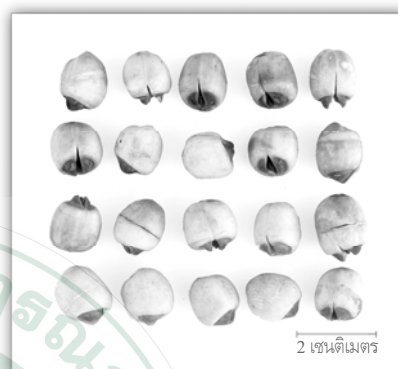
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Kitts DD, Hu C. Efficacy and safety of ginseng. Public Health Nutrition 2000; 3(4A): 473-85.
3. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
7. Blumenthal M, Goldberg A, Brinckman J. Herbal Medicine. Expanded Commission E Monographs. MA: Integrative Medicine Communications, 2000.
8. Zhou QM, Wang Y, Wang BX. Radix Ginseng: ren sheng. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Vogler BK, Pittler MH, Ernst, E. The efficacy of ginseng. A systematic review of randomized clinical trials. Eur J Clin Pharmacol 1999; 55: 567-75.
10. Mills S, Bone K. The Essential Guide to Herbal Safety. Churchill Livingstone: Elsevier, 2005.
11. Seely D, Dugoua JJ, Perri D, Mills E, Koren G. Safety and efficacy of *Panax ginseng* during pregnancy and lactation. Can J Clin Pharmacol 2008; 15(1): e87-e94.
12. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิศ สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
13. Pan S, Cheng D, Yang R, Zhou X, Shao Y, Qian Y. Effect of raw radish on pharmacological action of ginseng. Zhong Yao Cai 2000; 23(6): 336-9.

เหลียนจื่อ (莲子)

เหลียนจื่อ หรือ เหลียนจื่อโร่ว (莲子肉)

[เมล็ดบัว (Semen Nelumbinis)] คือ เมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Nelumbo nucifera* Gaertn. (บัวหลวง) วงศ์ Nelumbonaceae (Nymphaeaceae)^{1,2} เตรียมโดยนำเนื้อในเมล็ดมาแช่น้ำจนกระทั่งอ่อนนุ่ม แยกต้นอ่อน (ติ่ง) ออก แล้วตากเนื้อในเมล็ดให้แห้ง¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสาร neferine

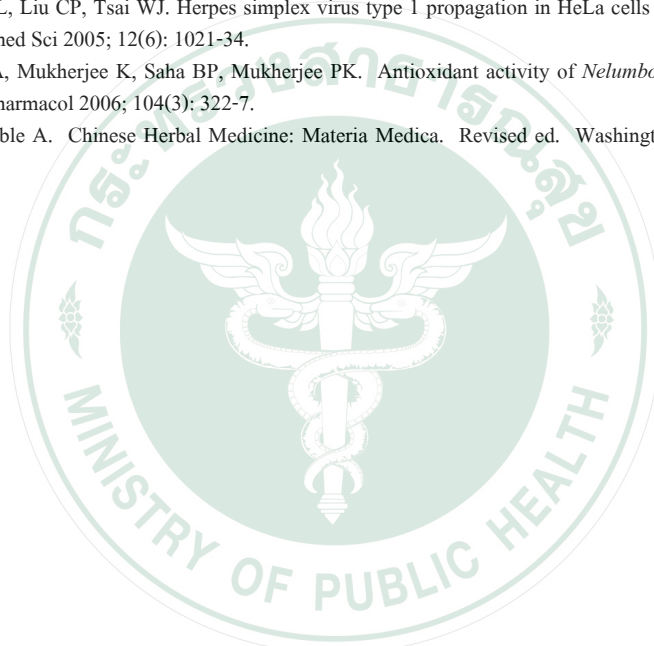
จากเหลียนจื่อเข้าหลอดเลือดดำ ขนาด 6 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตทั้งในหนูขาวปกติและหนูขาวที่ความดันโลหิตสูง โดยมีกลไกการออกฤทธิ์คือ ขยายหลอดเลือดส่วนปลาย² สาร liensinine, neferine และ isoleinsinine ขนาด 3-5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ต้านการเกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะในหนูขาวและหนูตะเภาที่เหนียวน้ำด้วยสาร ouabain หรือ aconitine นอกจากนี้ สาร neferine ยังมีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด³ เหลียนจื่อมีฤทธิ์ต้านหัวใจขาดเลือดเฉพาะที่ในหนูขาว โดยออกฤทธิ์ต่อต้านแคลเซียม (calcium antagonism)⁴ เมื่อฉีดสารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์เข้าช่องท้องหนูถีบจักรเพศเมีย วันเว้นวัน นาน 15 วัน พบว่ามีฤทธิ์คุมกำเนิด โดยออกฤทธิ์ต้านเอสโตรเจนและโปรเจสเตอโรน⁵ สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันและปกป้องตับ⁶ และสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านเชื้อเริมชนิด HSV-1⁶

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์-น้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาด 1,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่พบความเป็นพิษใด ๆ⁷ ขนาดของสาร liensinine, neferine และแอลคาลอยด์รวมที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) คือ 34.9, 26.0 และ 20.0 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ โดยอาการพิษที่เกิดขึ้น ได้แก่ กล้ามเนื้ออ่อนแรง หายใจลำบาก มีอาการเขียวคล้ำ และตายเนื่องจากระบบการหายใจล้มเหลว²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้เหลียนจื่อในกรณีที่มีอาการท้องอืด หรือท้องผูก⁸

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English Edition. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Yu J, Hu WS. Effects of neferine on platelet aggregation in rabbits. Yao Xue Xue Bao 1997; 32(1): 1-4.
4. Kim JH, Kang M, Cho C, Chung HS, Kang CW, Parvez S, Bae, H. Effects of Nelumbinis Semen on contractile dysfunction in ischemic and reperfused rat heart. Arch Pharm Res 2006; 29(9): 777-85.
5. Sohn DH, Kim YC, Oh SH, Park EJ, Li X, Lee BH. Hepatoprotective and free radical scavenging effects of *Nelumbo nucifera*. Phytomedicine 2003; 10(2-3): 165-9.
6. Kuo YC, Lin YL, Liu CP, Tsai WJ. Herpes simplex virus type 1 propagation in HeLa cells interrupted by *Nelumbo nucifera*. J Biomed Sci 2005; 12(6): 1021-34.
7. Rai S, Wahile A, Mukherjee K, Saha BP, Mukherjee PK. Antioxidant activity of *Nelumbo nucifera* (sacred lotus) seeds. J Ethnopharmacol 2006; 104(3): 322-7.
8. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เหอจื่อ (诃子)

เหอจื่อ (Fructus Chebulae) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Terminalia chebula* Retz. (สมอไทย), *T. chebula* Retz. var. *tomentella* (Kurz) C. B. Clarke. วงศ์ Combretaceae¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดจากเหอจื่อมีฤทธิ์บำรุงหัวใจและเพิ่มแรงบีบตัวของหัวใจ⁴ สารสกัดน้ำจากสมอไทยมีฤทธิ์ปกป้องตับหนูขาวจากรังสีแกมมา⁵ และ tert-butyl hydroperoxide⁶ ส่วนสารสกัดแอลกอฮอล์จากสมอไทยมีฤทธิ์ปกป้องตับจากผลข้างเคียงของยาต้านวัณโรค rifampicin, isoniazid และ pyrazinamide คาดว่าฤทธิ์ดังกล่าวเกิดจากคุณสมบัติต้านออกซิเดชัน⁷ สารสกัด 70% แอซีโตน มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันแรงกว่าสาร alpha-tocopherol⁸ เมื่อนำสารสกัดเหอจื่อที่สกัดแยกแทนนินออกแล้วมาใช้รักษาอาการท้องเสีย พบว่ามีฤทธิ์เป็นยาระบายในระยะแรก หลังจากนั้นก็มีฤทธิ์สมาน สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดการบีบเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบคล้ายกับสาร papaverine³ สารสกัดจากเหอจื่อมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ HIV-1 reverse transcriptase โดยความเข้มข้นที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (IC₅₀) มีค่าเท่ากับ 50 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร เหอจื่อสามารถเสริมฤทธิ์ยา acyclovir ในการต้านเชื้อไวรัสเริม (Herpes simplex) ทั้งในหลอดทดลองและสัตว์ทดลอง ยาต้มความเข้มข้น 100 % (ผงยา 1 กรัมเตรียมได้ยาต้ม 1 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Bacillus dysenteriae*, *B. diphtheriae*, *B. proteus*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli* และ *Streptococcus hemolyticus*⁴ สาร ethanedioic acid และ ellagic acid จากสมอไทย มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Clostridium perfringens* และ *E. coli*⁹

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยบิดไม่มีตัว (bacillary dysentery) จำนวน 25 ราย รับประทานยาเม็ดเคลือบชนิดแตกตัวในลำไส้ที่เตรียมจากเหอจื่อ ก่อนอาหาร 2 ชั่วโมง วันละ 3-4 ครั้ง ร่วมกับการสวนทวารหนักด้วยสารละลายเหอจื่อความเข้มข้นร้อยละ 20 ครั้งละ 10-40 มิลลิลิตร วันละ 2 ครั้ง พบว่าได้ผล 23 ราย ภายใน 3 วัน¹⁰

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนชื้น ทั้งจากสาเหตุภายในและภายนอก เหอจื่ออาจทำให้ระบบการย่อยอาหารทำงานลดลง จึงควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีลำไส้แปรปรวน³

ไม่ควรใช้เหอจื่อในสตรีมีครรภ์ ผู้ที่เสียน้ำ มีอาการผอมแห้ง และผู้ที่มีอาการอ่อนเพลียเนื่องจากมีเพศสัมพันธ์มากเกินไป¹¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
4. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
5. Naik GH, Priyadarsini KI, Naik DB, Gangabagirathi R, Mohan H. Studies on the aqueous extract of *Terminalia chebula* as a potent antioxidant and a probable radioprotector. *Phytomedicine* 2004; 11(6): 530-8.
6. Lee HS, Won NH, Kim KH, Lee H, Jun W, Lee KW. Antioxidant effects of aqueous extract of *Terminalia chebula* *in vivo* and *in vitro*. *Biol Pharm Bull* 2005; 28(9):1639-44.
7. Tasduq SA, Singh K, Satti NK, Gupta DK, Suri KA, Johri RK. *Terminalia chebula* (fruit) prevents liver toxicity caused by sub-chronic administration of rifampicin, isoniazid and pyrazinamide in combination. *Hum Exp Toxicol* 2006; 25: 111-8.
8. Saleem A, Ahotupa M, Pihlaja K. Total phenolics concentration and antioxidant potential of extracts of medicinal plants of Pakistan. *Z Naturforsch C* 2001; 56(11-12): 973-8.
9. Kim HG, Cho JH, Jeong EY, Lim JH, Lee SH, Lee HS. Growth-inhibiting activity of active component isolated from *Terminalia chebula* fruits against intestinal bacteria. *J Food Prot* 2006; 69(9): 2205-9.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
11. Chattopadhyay RR, Bhattacharyya SK. Plant Review *Terminalia chebula*: An update. *Pharmacognosy Reviews* 2007; 1(1): 151-6.

ไ้เซิน (海参)

ไ้เซิน (Stichopus Japonicus) คือ ลำตัว
แห้งที่เอาไส้ออกแล้วของสัตว์ทะเลที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า
Stichopus japonicus Selenka วงศ์ Stichopae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร *Stichopus japonicus* acid mucopolysaccharide (SJAMP) จาก
ไ้เซินมีฤทธิ์เหมือนสาร heparin² การศึกษาในหลอดทดลองพบว่าสาร SJAMP มีผลต่อการแข็งตัวของเกล็ดเลือดแตกต่างกันขึ้นกับความเข้มข้น เช่น ที่ความเข้มข้น 6.5 หรือ 10 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ป้องกันเลือดแข็งตัวหรือเป็นลิ่มได้ดีเทียบเท่าสาร heparin ที่ความเข้มข้น 0.2 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร แต่อีกการศึกษาหนึ่งโดยใช้เลือดคนและเลือดกระต่าย พบว่าที่ความเข้มข้น 0.31 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์เหนียวทำให้เกิดการจับตัวของเกล็ดเลือด^{2,3} นอกจากนี้ พบว่าสาร depolymerized holothurian glycosaminoglycan (DHG) มีฤทธิ์ต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด⁴ สาร SJAMP มีฤทธิ์ต้านเนื้องอกในสัตว์ทดลอง ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันแบบอาศัยเซลล์ ช่วยให้หนูขาวมีอัตราการรอดชีวิตจากการฉายรังสีสูงขึ้น² สาร holothurin เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 0.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันเว้นวัน พบว่าสามารถยืดอายุของหนูถีบจักรที่เป็นเนื้องอกได้⁵ การศึกษาในหลอดทดลองพบว่า สาร holotoxin ที่ความเข้มข้น 2.78-16.7 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา *Trichophyton asteroide*, *Candida albicans*, *C. tropicalis*, *C. utilis* และ *C. krusei*⁶

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคโลหิตจางเรื้อรัง จำนวน 10 คน รับประทานยาต้นที่เตรียมจากไ้เซิน 50 กรัม ต้าเจ้า (大棗 พุทราจีน) 10 ผล และกระดุกหมู 200 กรัม ยา 1 คอรัส (10 ห่อ) ให้รับประทานวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 10 วัน เว้น 2 วัน แล้วเริ่มรับประทานยาคอร์สต่อไป พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติ 6 ราย ดีขึ้นชัดเจน 2 ราย และดีขึ้น 2 ราย โดยทั่วไปผู้ป่วยจะมีสารฮีโมโกลบิน (haemoglobin) เพิ่มขึ้นหลังจากใช้ยา 1 ชุด ปริมาณเม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวค่อย ๆ เพิ่มขึ้นหลังจากใช้ยา 2 ชุด และปริมาณเกล็ดเลือดเพิ่มขึ้นหลังจากใช้ยา 3 ชุด ผงไ้เซินขนาด 12 กรัม ละลายในเหล้าเหลียงสามารถรักษาโรคลมบ้าหมูได้ สาร holothurin สามารถรักษาผู้ป่วยโรคเชื้อราจำนวน 87 ราย ได้ผลร้อยละ 88.5²

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสาร SJAMP เข้าช่องท้องและหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 340 และ 335 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสาร SJAMP เข้าช่องท้องหนูขาว ขนาด 75 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 14 วัน พบว่าช่องท้องของหนูขาวมีเลือดออกมาก ปริมาณเม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้น แต่เมื่อหยุดยาจะกลับคืนสู่สภาวะปกติ เมื่อฉีดสาร SJAMP เข้ากล้ามเนื้อสุนัข ขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 5-6 วัน พบว่าสุนัขกินอาหารได้น้อยลง ค่า SGPT และ NPN ในเลือดสูงขึ้น แต่เมื่อหยุดยาจะกลับคืนสู่สภาวะปกติ อย่างไรก็ตาม ขนาดที่ใช้ในการรักษาจะค่อนข้างปลอดภัย และไม่เป็นพิษต่อตับและไต และเมื่อฉีดสาร holothurin เข้าหลอดเลือดดำและเข้าใต้ผิวหนังหนูขาว พบว่าขนาดที่ทำให้หนูขาวตายหมดมีค่าเท่ากับ 7.5 และ 70 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ได้รับยา digoxin ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตร ผู้ป่วยที่มีอาการท้องเสียเนื่องจากม้ามพอง อาการข้างเคียงที่อาจพบ คือ แน่นหน้าอก เจ็บหน้าอก ผิวหนังมีอาการบวม มีผื่นขึ้นหรือคัน⁶

หมายเหตุ: ในประเทศไทยมักเรียกให้เหินว่าปลิงทะเลด้วย แต่ปลิงทะเลที่พบในทะเลไทยและนำมาใช้เป็นอาหารหรือยามีหลายชนิด ได้แก่ *Holothuria scabra*, *H. leucospitota*, *Stichopus variegatus*⁷

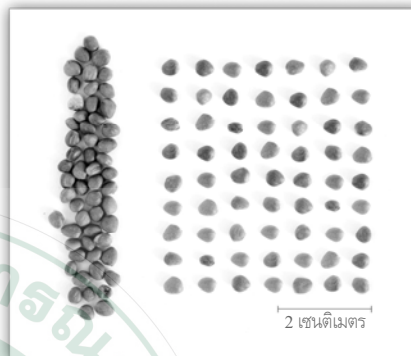
เอกสารอ้างอิง

- 1 Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993 :356.
- 2 Wang SX, Li DH. Holothuria: hai shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
- 3 Li JZ, Lian EC. Aggregation of human platelets by acidic mucopolysaccharide extracted from *Stichopus japonicus* Selenka Thromb Haemost 1988; 59(3): 435-9.
- 4 Minamiguchi K, Kitazato KT, Nagase H, Sasaki E, Ohwada K, Kitazato K. Depolymerized holothurian glycosaminoglycan (DHG), a novel alternative anticoagulant for hemodialysis, is safe and effective in a dog renal failure model. Kidney Int 2003; 63: 1548-55.
- 5 Lu Y, Wang BL. The research progress of antitumorous effectiveness of *Stichopus japonicus* acid mucopolysaccharide in north of China. Am J Med Sci 2009; 337(3): 195-8.
- 6 Sea Cucumber PDR Health Herbal & Supplements. [Online]. April 4, 2009 [cited December, 2009]; Available from: URL:http://www.shawneemission.org/index.php?option=com_transadam&Itemid=342&page=Thomson%20Alternative%20Medicine-48-10355.htm
- 7 อาทิตันท์ ประสมพงศ์. ปลิงทะเลของไทย. [Online]. 15 กันยายน 2546 [cited December, 2009]; Available from: URL: http://www.nicaonline.com/articles9/site/view_article.asp?idarticle=161

ไพล่ฝูจื่อ (莱菔子)

ไพล่ฝูจื่อ [เมล็ดหัวผักกาดขาว (Semen Raphani)] คือ เมล็ดแก่แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Raphanus sativus* L. วงศ์ Brassicaceae (Cruciferae)^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli*, *Trichophyton concentricum* สารสำคัญคือ raphanin ความเข้มข้นต่ำสุดของสารนี้ที่ออกฤทธิ์ยับยั้งการเจริญ (MIC) ของเชื้อ *Staphylococcus* sp., *Shigella dysenteriae*, *Salmonella typhi* และ *E. coli* มีค่าเท่ากับ 40, 125, 125 และ 200 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร ตามลำดับ ความเข้มข้นที่มากกว่า 250 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อราบางชนิด และไวรัส โดยเฉพาะ DNA virus เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย แมว และสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต โดยออกฤทธิ์ช้าแต่ฤทธิ์จะอยู่นาน และทำให้หายใจถี่และเร็ว เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการอักเสบที่เหนียวน้ำด้วยน้ำมันสลัด และมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการต้านการคัดหลั่ง (anti-exudative)³

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยความดันโลหิตสูง จำนวน 70 ราย รับประทานยาเม็ดขนาดเทียบเท่าผงยา 5 กรัม/เม็ด จำนวน 4-6 เม็ด วันละ 2 ครั้ง พบว่าได้ผลดี 31 ราย และดีขึ้น 29 ราย ฤทธิ์ลดความดันโลหิตที่เหมาะสมจะเกิดขึ้นภายใน 2-5 สัปดาห์ และสามารถลดอาการต่าง ๆ เช่น วิงเวียน ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ ใจสั่น ชาตามปลายมือปลายเท้า และอึดโรย³ ช่วยลดอาการปวดแน่นท้องเรอ ที่เกิดจากอาหารตกค้าง ช่วยลดอาการไอและหอบเรื่อ⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 127.4 กรัม/กิโลกรัม ส่วนใหญ่จะชักและตายภายใน 1 ชั่วโมง เมื่อให้ทางปากหนูขาวขนาด 100, 200 และ 400 กรัม/กิโลกรัม เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ไม่พบการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างเม็ดเลือดแดง การทำงานของตับและไต³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีภาวะซีฟร่ง⁴ ตามศาสตร์การแพทย์จีน ไม่ควรใช้ไหลผู้ป่วยร่วมกับเหรินเซิน (人參 โสมคน) เนื่องจากจะทำให้ฤทธิ์ของเหรินเซินถูกลบล้าง⁵

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
5. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิศ สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไผ่ฮวา (槐花)

ไผ่ฮวา (Flos Sophorae) คือ ดอกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sophora japonica* L. วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)^{1,2}

ไผ่ฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)] เตรียมโดยนำไผ่ฮวามาผัด จนกระทั่งมีสีเหลืองเข้ม¹

ไผ่ฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร rutin และ quercetin จากไผ่ฮวามีฤทธิ์เพิ่มแรงต้านในหลอดเลือดฝอย ลดความเปราะและความสามารถในการซึมผ่านเข้าออกหลอดเลือดฝอย มีฤทธิ์ยับยั้งอาการบวมของอวัยวะที่เหนียวแน่นด้วยสาร histamine, 5-HT, formaldehyde และไข่ขาว ลดแรงตึงและการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้และหลอดลม เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าลำไส้กระต่าย พบว่าจะกระตุ้นการหลั่งสารคัดหลั่งในลำไส้ ทำให้มีฤทธิ์ระคายเคืองอ่อน ๆ³ สาร quercetin สามารถลดอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้ และทำให้กระเพาะอาหารของหนูขาวเคลื่อนไหวช้าลง² เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำหนูขาว พบว่าลดความดันโลหิตได้⁴

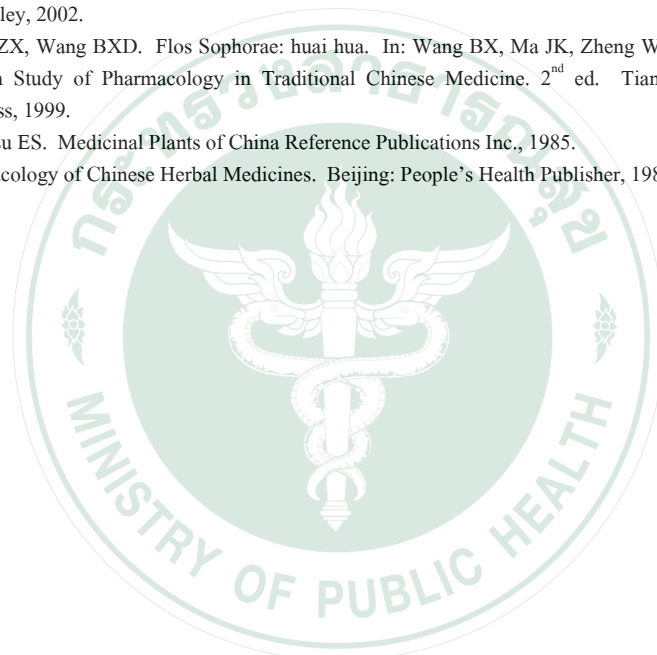
การศึกษาทางคลินิก: ไผ่ฮวามีสรรพคุณต้านเชื้อแบคทีเรีย ห้ามเลือด รักษาโรคผิวหนัง ลดความดันโลหิตและคอเลสเตอรอล เสริมความแข็งแรงของเส้นเลือดฝอย ลดอาการบีบเกร็งของกล้ามเนื้อ ลดการอักเสบ⁵ สามารถใช้ยาต้มไผ่ฮวา 30-50 กรัมในน้ำ 1,500 มิลลิลิตร ล้างบริเวณผิวหนังที่พุพอง วันละ 2-3 ครั้ง และใช้กากทาเฉพาะที่²

การศึกษาความปลอดภัย: สาร rutin มีพิษต่ำ เมื่อให้หนูขาวกินอาหารที่มีส่วนประกอบของ rutin ร้อยละ 10 เป็นเวลา 1 ปี ไม่พบความผิดปกติใด ๆ⁶

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในสตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตร⁷ ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีลมและกระเพาะอาหารเย็นจากภาวะพร่อง² ไผ่ฮวาอาจทำให้ท้องเสียเล็กน้อย มีรายงานการแพ้แบบ anaphylactoid reaction ในเด็กที่เคี้ยวไผ่ฮวา^{2,8} สาร cytosine ในไผ่ฮวามีฤทธิ์คล้ายกับ nicotine ซึ่งจะทำให้เกิดพิษเมื่อได้รับไผ่ฮวามากเกินขนาด⁷

เอกสารอ้างอิง

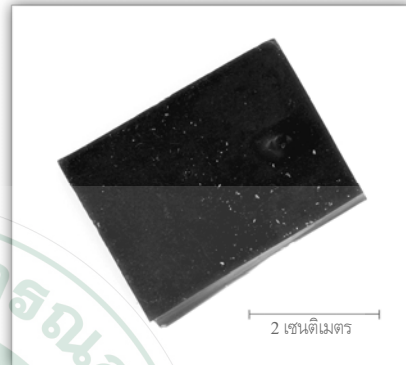
1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Jin PS, Hahm TS. Effects of Flos Sophora aponica Linne on the Regional cerebral blood flow and blood pressure in rats. The FASEB J 2007; 21:846.4.
5. Bown D. The Royal Horticultural Society (RHS): Encyclopedia of Herbs and Their Uses. Revised ed. London: Dorling Kindersley, 2002.
6. Ren GY, Xia BZX, Wang BXD. Flos Sophorae: huai hua. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Duke JA, Ayensu ES. Medicinal Plants of China Reference Publications Inc., 1985.
8. Wu BJ. Pharmacology of Chinese Herbal Medicines. Beijing: People's Health Publisher, 1983.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อาเจียว (阿胶)

อาเจียว [กาวหนังลา (Colla Corii Asini)] คือ กาวที่ได้จากหนังของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Equus asinus* L. วงศ์ Equidae เตรียมโดยนำหนังของลามาดม น้ำ แล้วทำให้เข้มข้น องค์ประกอบหลักของอาเจียวคือ คอลลาเจน^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: อาเจียวยมีผลต่อระบบ การสร้างเลือด จากการศึกษานิสุนัขที่มีฮีโมโกลบินและ จำนวนเซลล์เม็ดเลือดแดงต่ำลดลงจากเกณฑ์ปกติ พบว่า อาเจียวมียฤทธิ์บำรุงเลือดดีกว่าการให้ตำรับยาที่มีธาตุเหล็ก² เมื่อให้อาเจียวในสุนัขที่ตกเลือดจนเป็นโรค โลหิตจาง พบว่าทำให้จำนวนเม็ดเลือดแดงและฮีโมโกลบินเพิ่มขึ้นในอัตราที่เร็วกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมี นัยสำคัญ³ เมื่อฉีดสารละลายอาเจียว 5-6% ขนาด 8 มิลลิตร/กิโลกรัม ในแมวที่มีอาการช็อคเนื่อง จากการเสียเลือด พบว่าสามารถปรับความดันโลหิตให้กลับเป็นปกติ โดยฤทธิ์คงอยู่ได้ค่อนข้างนาน² จากการศึกษานิสุนัขที่ได้รับอาหารโปรตีนต่ำจนทำให้กล้ามเนื้อฝ่อ มีอาการเดินลำบาก หรือเป็นอัมพาต และไม่สามารถยืนได้ มีพัฒนาการผิดปกติ ไม่มีแรง และอาจตายในที่สุด เมื่อให้สัตว์ที่เริ่มมีอาการ ผิดปกติเหล่านี้กินอาหารผสมอาเจียว นาน 6-10 สัปดาห์ อาการต่าง ๆ จะค่อย ๆ หายไป และสัตว์ร้อยละ 40 หายขาด มีการสร้างเซลล์กล้ามเนื้อและเริ่มมีเส้นใยกล้ามเนื้อเกิดขึ้น เมื่อบ่อนอาเจียวร่วมกับอาหาร ที่มีโปรตีนต่ำให้หนูตะเภา พบว่าป้องกันการเกิดอาการกล้ามเนื้อฝ่อได้² นอกจากนี้ อาเจียวยังมีผลต่อ เมทาบอลิซึมของแคลเซียม เมื่อเติมอาเจียว 30 กรัมลงในอาหารที่เลี้ยงสุนัขทุกวัน พบว่าการดูดซึม แคลเซียมจะเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม²

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการเสียเลือดจากการแท้ง 59 ราย ใช้น้ำเตรียมที่มี อาเจียวผสมอยู่ พบว่าได้ผลดี แต่มีผู้ป่วย 1 รายที่ยังมีเลือดออกมากผิดปกติ²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีไข้และกระเพาะอาหารพร่อง มีอาการถ่าย เหลว ท้องเสีย หรือเบื่ออาหาร ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีเสมหะหรือความชื้นสะสม

หมายเหตุ: ชินอาเจียว (กาวหนังหมู 新阿胶) คือ กาวที่เตรียมจากหนังหมู อาเจียวและชินอาเจียวมีปริมาณธาตุไนโตรเจนร้อยละ 14.19 และ 13.2 ตามลำดับ และมีกรดอะมิโนที่เป็นองค์ประกอบเหมือนกัน การศึกษาทางคลินิกโดยใช้ชินอาเจียวรักษาผู้ป่วยโรคโลหิตจาง 106 ราย พบว่าได้ผลดีถึงร้อยละ 90.6^{2,4} ดังนั้น จึงสามารถใช้ชินอาเจียวแทนอาเจียวได้

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1 Singapore: World Scientific, 1986.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised edition, Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อ้ายเยี่ย (艾叶)

อ้ายเยี่ย (Folium Artemisiae Argyi) คือ ใบแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Artemisia argyi* Levl. et Vant. วงศ์ Asteraceae (Compositae)¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: อ้ายเยี่ยสดและชนิดที่เผาเป็นถ่านมีประสิทธิภาพในการห้ามเลือด โดยชนิดที่เผาเป็นถ่านจะมีฤทธิ์ดีกว่า² ยาต้มมีฤทธิ์ต้านจุลชีพในหลอดทดลอง เช่น *Bacillus anthracis*, *B. subtilis*, α -hemolytic *Streptococcus*, β -hemolytic *Streptococcus*, *Streptococcus pneumoniae*, *Diplococcus pneumoniae*, *Staphylococcus aureus*, *S. albus*, *Corynebacterium diphtheriae*, *Shigella sonnei*, *Salmonella typhi* และ *S. paratyphi*²⁻⁴ เป็นต้น เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยความเข้มข้น 0.5 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร แก่หนูตะเภาทางปาก ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ ฉีดเข้าช่องท้อง และโดยวิธีพ่นยา พบว่ามีฤทธิ์บรรเทาอาการหอบหืดโดยมีความแรงเทียบเท่ายา isoproterenol ความเข้มข้น 0.125 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร และการให้ยาโดยวิธีพ่นจะออกฤทธิ์เร็วที่สุด ฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วนการให้ยาทางปากจะออกฤทธิ์ค่อนข้างช้า แต่ฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 2 ชั่วโมง หรือมากกว่า²⁻⁴ เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหรือฉีดเข้าช่องท้องแมว สุนัข และหนูตะเภา ในขนาด 0.25-0.5 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับไอ โดยยาจะออกฤทธิ์สูงสุดภายใน 1-2 ชั่วโมง และฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 4-5 ชั่วโมง น้ำมันหอมระเหยเมื่อให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังหรือฉีดเข้าช่องท้อง มีฤทธิ์ขับเสมหะในกระต่าย และหนูถีบจักร และมีฤทธิ์สงบระงับในกระต่าย⁴ เมื่อให้ยาเตรียมอ้ายเยี่ยความเข้มข้น 2% (ยาเตรียม 1 มิลลิลิตร ประกอบด้วยน้ำมันหอมระเหย 75 ไมโครลิตร) โดยฉีดเข้าลำไส้ส่วนต้นหนูขาว ในขนาด 0.8 และ 0.3 มิลลิลิตร/100 กรัม พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการขับน้ำดีได้ร้อยละ 91.5 และ 89 ตามลำดับ⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง จำนวน 544 ราย รับประทานยาเตรียมจากน้ำมันหอมระเหย โดยได้รับยาติดต่อกัน 2 คอร์ส คอร์ส ละ 10 วัน พบว่ารักษาได้ผลร้อยละ 86.4-86.7 และจะได้ผลดีขึ้นหากผู้ป่วยได้รับยานานขึ้น สาร terpinen-4-ol สามารถรักษาโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังและมีอาการหอบหืดด้วยได้ผลร้อยละ 95.7 โดยยาจะออกฤทธิ์ภายในเวลา 3 นาที และฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 3 ชั่วโมง เมื่อให้ยาเตรียมอ้ายเยี่ย (ยาเตรียม 1 มิลลิลิตร

เทียบเท่าผงยา 75 กรัม) แก่ผู้ป่วยโรคตับอักเสบเรื้อรัง จำนวน 123 ราย โดยฉีดเข้ากล้ามเนื้อในขนาด 4 มิลลิลิตร วันละครั้ง ติดต่อกัน 1-2 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 92⁴ เมื่อให้ผู้ป่วยโรคบิดเฉียบพลัน จำนวน 21 ราย รับประทานยาต้มความเข้มข้น 20% ครั้งละ 40 มิลลิลิตร วันละ 4 ครั้ง พบว่าผู้ป่วยทุกรายหาย เป็นปกติภายใน 5-6 วัน เมื่อให้ผู้ป่วยวัณโรคปอด จำนวน 37 ราย รับประทานยาต้มความเข้มข้น 10% ครั้งละ 30 มิลลิลิตร ก่อนอาหาร 30 นาที วันละ 3 ครั้ง พบว่าภายหลังรับประทานยา 30-45 วัน ผู้ป่วย 31 ราย (ร้อยละ 83.78) มีอาการหายใจขัดและไอหอบลดลง เสมหะน้อยลงอย่างชัดเจน และอาการปวดแสบ ดีขึ้น⁴ มีรายงานว่าร้อยละ 30 ของจำนวนผู้ป่วยที่รับประทานสารสกัดน้ำ จะมีอาการปากแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน กระเพาะอาหารปั่นป่วน ท้องเสียและวิงเวียน อาการเหล่านี้จะลดลงเมื่อใช้น้ำมันหอมระเหยแทน อาจพบอาการปากแห้งเล็กน้อยและกระเพาะอาหารปั่นป่วนในผู้ป่วยบางราย⁵

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 2.47 และ 1.12 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD₅₀ มีค่าเท่ากับ 23 กรัม/กิโลกรัม^{2,4}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการพิษเรื้อรังที่เกิดจากการใช้อ้อยเยื่อในขนาดสูงเป็น เวลานาน ได้แก่ ปากแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย และมีอารมณ์เคลิ้มฝัน หากรับประทานอ้อยเยื่อ เกินขนาด (20-30 กรัม) จะทำให้เกิดพิษเฉียบพลันภายใน 30 นาที อาการที่พบ คือ ปากแห้ง คอแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน ตามด้วยอาการอ่อนเพลีย วิงเวียน อาการสั่นกระตุก มีอาการเกร็งและชัก อาการเหล่านี้ จะหายเมื่อหยุดยา การใช้อ้อยเยื่อเกินขนาดซ้ำ ๆ หลายครั้ง จะทำให้ตับโต มีอาการดีซ่าน และอาจถึง ตายได้⁶ ควรระวังการใช้อ้อยเยื่อในผู้ป่วยอินฟลูเอนซ่าหรือมีความร้อนในเลือด เมื่อสัมผัสน้ำมันหอมระเหย จากอ้อยเยื่อทางผิวหนัง อาจทำให้เกิดอาการระคายเคือง เมื่อรับเข้าทางเดินอาหารจะกระตุ้นให้อยากอาหาร และเพิ่มการเผาผลาญอาหาร² อ้อยเยื่อในขนาดสูงมากจะทำให้ตกเลือดและทำให้แท้ง การนำอ้อยเยื่อมา ผัดแห้งและเผาเป็นถ่านจะลดความเป็นพิษได้⁷

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Zhou HQ, Xie BZ. Folium Artemisiae Argyi: ai ye. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

อิงซูเค่อ (罂粟壳)

อิงซูเค่อ [เปลือกผลฝิ่น (Pericarpium Papaveris)] คือ เปลือกผลแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Papaver somniferum* L. วงศ์ Papaveraceae¹⁻³

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: อิงซูเค่อประกอบด้วยด้วยสารกลุ่มแอลคาลอยด์มากกว่า 20 ชนิด โดยมีสาร morphine ซึ่งเป็นสารสำคัญหลักที่มีฤทธิ์แรงที่สุดในการระงับปวด^{2,4} สาร morphine และ codeine มีฤทธิ์ระงับอาการไอ แต่มีผลข้างเคียงคือ ทำให้ดื้อยา ท้องผูก และกดการหายใจ อิงซูเค่อเป็นยานอนหลับที่ไม่ดี เนื่องจากทำให้หลับไม่สนิทและตื่นง่าย²

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาที่ประกอบด้วย อิงซูเค่อ 10 กรัม จินอั้นฮวา (金银花 ดอกสายน้ำผึ้ง) 30 กรัม และชันเหย้า (山药) 30 กรัม ต้มรับประทานวันละ 2 ครั้ง ใช้ได้ผลในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง²

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของอิงซูเค่อที่ทำให้หนูถีบจักร กระต่าย แมว และสุนัขตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปาก มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 1.8-2.2 กรัม/กิโลกรัม² ค่า LD₅₀ ของสาร morphine เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังและเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเท่ากับ 531 และ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ส่วนค่า LD₅₀ ของสาร codeine เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และค่า LD₅₀ ของสาร papaverine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 2,500 และ 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ^{2,5}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้อิงซูเค่อเป็นยาเดี่ยวในการรักษาอาการไอ และท้องเสีย และไม่ควรรีใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานเพื่อหลีกเลี่ยงการเสพติด²

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc.2004.

3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือฐานข้อมูลพืชพิษ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2545.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อี้ถั่ง (饴糖)

อี้ถั่ง หรือ **เจียวอี้** (胶饴) (Maltose, Saccharum Granorum) คือ น้ำตาลที่เตรียมจากข้าวงอกของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hordeum vulgare* L. (ข้าวบาร์เลย์) วงศ์ Poaceae (Gramineae) เตรียมโดยนำผงข้าวบาร์เลย์ออกมาหมักรวมกับผงของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* L. (ข้าวเจ้า หรือข้าวเหนียว) หรือ *Triticum aestivum* L. (ข้าวสาลี) วงศ์ Poaceae (Gramineae)¹ ต้มเคี่ยวจนจนได้ของเหลวข้น เรียกว่า อี้ถั่ง¹

การศึกษาทางคลินิก: อี้ถั่งมีสรรพคุณบรรเทาอาการเจ็บปวดและเย็น โดยบำรุงซี่ม้ามและกระเพาะอาหาร บำรุงปอด บรรเทาอาการไอและหอบที่มีสาเหตุจากปอดพร่อง ระงับอาการไอแห้งที่ไม่มีเสมหะ บรรเทาอาการเจ็บคอ กระหายน้ำ ท้องผูก ปวดเกร็งและเย็นบริเวณช่องท้อง^{1,2}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากอี้ถั่งทำให้เกิดความร้อนขึ้นสะสมภายในร่างกาย อาจทำให้เกิดความรู้สึกแน่นบริเวณใต้ลิ้นปี่และช่องท้อง จึงไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนและความชื้นสะสมภายในร่างกาย อาเจียนเนื่องจากการคั่งบริเวณจิงเจียว ไอบและหอบที่เกิดจากความร้อนและเสมหะ และเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการ³

หมายเหตุ: อี้ถั่งมี 2 ชนิด คือ เจียวอี้ (胶饴) และไปอี้ถั่ง (白饴糖) เจียวอี้จะอ่อนนุ่ม แต่ไปอี้ถั่งจะมีลักษณะแข็ง ชนิดที่ใช้เป็นยาคือ เจียวอี้เท่านั้น¹

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

1. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
2. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Liu GW. Clinical Essentials of Contemporary Series Chinese Medicine: Chinese Herbal Medicine. 1st ed. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.

อ้อเหริน (薏苡仁)

อ้อเหริน [ลูกเดือย (Semen Coicis)] คือ เนื้อในเมล็ดของผลสุกที่ทำให้แห้งของพืชมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Coix lacryma-jobi* L. var. *mayuen* (Roman.) Stapf วงศ์ Poaceae (Gramineae)^{1,2}

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัดโพรพานอลเข้าสู่ช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 10.3 มิลลิกรัม/ตัว ติดต่อกัน 7 วัน พบว่ามีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็ง^{3,4} สารกลุ่ม lactams (coixspirolactam A, B, C; coixlactam และ methyl dioxindole-3-acetate) มีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็ง สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของมดลูกหนูขาว สารสกัดน้ำมันมีฤทธิ์ป้องกันกระดุกพุน⁵ และลดน้ำหนัก⁷ อ้อเหรินมีฤทธิ์ลดน้ำตาลและไขมันในเลือดหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นเบาหวานด้วย streptozotocin และเลี้ยงด้วยอาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง⁸ เมื่อฉีดน้ำมันอ้อเหรินเข้าใต้ผิวหนังกระต่ายในขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม หรือฉีดสาร coixol เข้าสู่ช่องท้องกระต่ายในขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์ (coixan A, B, C) มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดเมื่อฉีดเข้าสู่ช่องท้องหนูถีบจักร สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน⁹ สาร coixenolide มีฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ ระวังปวด และลดไข้

การศึกษาทางคลินิก: อ้อเหรินมีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนังที่เป็นตุ่มเนื้ออ่อน ๆ (molluscum) โรคหูด โรคมะเร็งในระบบทางเดินอาหาร บรรเทาอาการปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ เป็นตะคริว คลายเส้นเอ็น บรรเทาอาการปวดอักเสบ ลำไส้อักเสบ³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดน้ำมันอ้อเหรินเข้าสู่ช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 90 มิลลิกรัม/ตัว ไม่ทำให้หนูตัวใดตายภายใน 24 ชั่วโมง แต่เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนัง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับผงยา 5-10 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย พบว่ามีค่า LD₅₀ เท่ากับผงยา 1-1.5 กรัม/กิโลกรัม สาร coixol เมื่อฉีดเข้าสู่ช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดได้ชั่วคราว และไม่ทำให้หนูตัวใดตาย และเมื่อให้ทางปาก

วันละ 20, 100, 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 30 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ และไม่มี
สัตว์ทดลองตัวใดตาย³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระมัดระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์¹⁰ เนื่องจากพบว่าสารสกัดน้ำ
มีฤทธิ์เป็นพิษต่อตัวอ่อน และทำให้มดลูกของหนูขาวบีบตัว¹¹

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Han XZ, Li DH. Semen Coicis: yi yi ren. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Yu F, Gao J, Zeng Y, Liu CX. Inhibition of Coix seed extract on fatty acid synthase, a novel target for anticancer activity. J Ethnopharmacol 2008; 119(2): 252-8.
5. Hsia SM, Kuo YH, Chiang W, Wang PS. Effects of adlay hull extracts on uterine contraction and Ca²⁺ mobilization in the rat. Am J Physiol Endocrinol Metab 2008; 295(3): E719-26.
6. Yang RS, Chiang W, Lu YH, Liu SH. Evaluation of osteoporosis prevention by adlay using a tissue culture model. Asia Pac J Clin Nutr 2008; 17 Suppl 1: 143-6.
7. Kim SO, Yun SJ, Lee EH. The water extract of adlay seed (*Coix lachrymajobi* var. *mayuen*) exhibits anti-obesity effects through neuroendocrine modulation. Am J Chin Med 2007; 35(2): 297-308.
8. Yeh PH, Chiang W, Chiang MT. Effects of dehulled adlay on plasma glucose and lipid concentrations in streptozotocin-induced diabetic rats fed a diet enriched in cholesterol. Int J Vitam Nutr Res 2006; 76(5): 299-305.
9. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
10. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
11. Tzeng HP, Chiang W, Ueng TH, Liu SH. The abortifacient effects from the seeds of *Coix lachryma-jobi* L. var. *mayuen* Stapf. J Toxicol Environ Health A 2005; 68(17-18): 1557-65.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

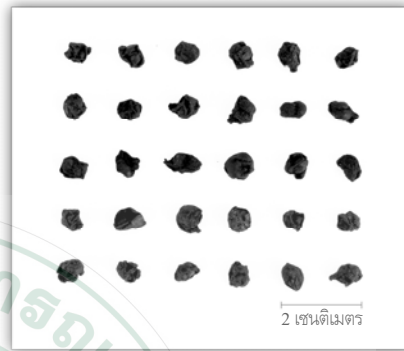
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อู๋เว่ยจื่อ (五味子)

อู๋เว่ยจื่อ (Fructus Schisandrae Chinensis)

คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Schisandra chinensis* (Turcz.) Baill. วงศ์ Magnoliaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของระบบทางเดินหายใจ ช่วยให้หายใจได้ลึกและเร็วขึ้น² กลไกการออกฤทธิ์เกิดที่ศูนย์หายใจโดยตรง³ สารออกฤทธิ์คือ schisandrin³ สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจ⁴ สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดของสัตว์ทดลอง ทำให้ความดันโลหิตลดลง แต่ในทางคลินิกพบว่ามีความแรงในการออกฤทธิ์ต่ำหรือไม่มีฤทธิ์เลย และจะเพิ่มความดันโลหิตในกรณีระบบไหลเวียนเลือดล้มเหลว จึงคาดว่าอู๋เว่ยจื่อมีฤทธิ์ควบคุมความดันโลหิตให้เป็นปกติ³ อู๋เว่ยจื่อมีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง ส่งเสริมรีเฟล็กซ์-ไซลันหลัง^{3,5} ทำให้คลื่นสมองของกระต่ายที่ล้ากลับเป็นปกติ³ อู๋เว่ยจื่อมีฤทธิ์ปกป้องตับ สารออกฤทธิ์คือสารกลุ่มลิกแนน^{2,3,7} เมื่อผสมผงยาในอาหารหนูถีบจักรความเข้มข้น 5% จะทำให้การทำงานของเอ็นไซม์ไซโทโครม พี-450 เพิ่มขึ้น 3 เท่า⁷ การศึกษาทั้งในหลอดทดลองและในสัตว์ทดลองพบว่า อู๋เว่ยจื่อมีผลต่อกล้ามเนื้อดลูกเหมือนฮอร์โมน oxytocin ชักนำให้มดลูกมีการบีบตัวอย่างเป็นจังหวะ³ เมื่อฉีดยาทางเจอรอู๋เว่ยจื่อเข้าใต้ผิวหนังกระต่ายที่ตั้งท้อง ขนาด 0.1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม จะเพิ่มความแรงในการบีบตัวและความตึงของกล้ามเนื้อดลูก⁷

การศึกษาทางคลินิก: พงยาช่วยให้การตอบสนองของร่างกายคนปกติอ่อนไหวขึ้น สภาพการทำงานของผู้ใจดีขึ้น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน^{3,5-7} เมื่อให้นักกีฬาสุขภาพดีรับประทานอู๋เว่ยจื่อวันละ 1.5-6 กรัม พบว่าสามารถลดความล้า ทำให้มีการฟื้นกลับหลังการออกกำลังกายเร็วขึ้น⁷ พงยาช่วยให้นักปกติและผู้ป่วยโรคตาสามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น⁵ เมื่อให้ผงยาแก้อาสาสมัครสุขภาพดี พบว่าสามารถเพิ่มความสามารถในการมองเห็นภายใต้สภาวะแสงสว่างน้อย เพิ่มลานสายตา⁷ เพิ่มความสามารถของการได้ยิน และความสามารถในการแยกแยะของตัวรับที่ผิวหนัง³ นอกจากนี้ อู๋เว่ยจื่อยังมีฤทธิ์ปรับสมดุลของร่างกาย เพิ่มความทนทานของร่างกายต่อสิ่งกระตุ้น³ คาดว่ากลไกการออกฤทธิ์

เกี่ยวข้องกับฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนจากต่อมหมวกไต³ เมื่อใช้ทิ้งเจอร์ความเข้มข้น 40-100% ขนาด 2.5 มิลลิกรัม วันละ 2-3 ครั้ง นาน 2 สัปดาห์ - 1 เดือน พบว่าสามารถช่วยลดอาการนอนไม่หลับ ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ สายตาพร่า ใจสั่น และผื่นเปื่อย³ เมื่อให้ผู้ป่วยโรคตับอักเสบจากสาเหตุต่าง ๆ รับประทาน ยาผงหรือยาเตรียมจากอู๋เว่ยจื่อ พบว่าทำให้อาการของผู้ป่วยส่วนใหญ่ดีขึ้น^{3,5,6}

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดเอทานอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 5.1 กรัม/กิโลกรัม⁶ เมื่อให้ผงยาเข้ากระเพาะอาหารขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตาย³ ขนาดของผงยาที่ทำให้เกิดพิษเมื่อให้ทางปากหนูขาวคือ 10-15 กรัม/กิโลกรัม โดยทำให้มีอาการกระสับกระส่าย นอนไม่หลับ และหายใจขัด³ เมื่อให้หนูถีบจักรกินผงยาขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 30 วัน ไม่ทำให้มีความผิดปกติของปริมาณฮีโมโกลบินและกายสัณฐานของอวัยวะหลัก⁶ แต่เมื่อให้ผงยาเข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักรขนาด 300 และ 600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 10 วัน จะมีอาการพิษเล็กน้อยคือ ทำให้การทำงานของร่างกายลดลง ชนลุก ไร้อารมณ์ (apathy) และน้ำหนักตัวเพิ่ม⁷ เมื่อให้หนูถีบจักรกินน้ำมันหอมระเหยจากอู๋เว่ยจื่อ ขนาด 0.28 กรัม/กิโลกรัม จะมีอาการซึมเศร้า หายใจลำบาก กล้ามเนื้อเสียสหการ (ataxia) และตายภายใน 1-3 เดือน³ หากใช้ขนาด 10-15 กรัม/กิโลกรัม จะมีอาการหายใจลำบาก การเคลื่อนไหวลดลง และตายภายใน 1-2 วัน³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีแผลในกระเพาะอาหาร มีการออกกำลังกาย อย่างหนัก อาการชักในโรคลมบ้าหมู ความดันในกะโหลกศีรษะสูง คลั่ง ความดันโลหิตสูงและสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่เป็นไข้หวัดระยะเริ่มแรก มีไข้ ร้อนแรง ไอรยะแรก^{2,3,6,7} อู๋เว่ยจื่อมีฤทธิ์กดประสาท จึงไม่ควรใช้ร่วมกับสารที่มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง⁷ และเนื่องจากตัวยานี้มีผลต่อเอ็นไซม์ไซโตโครม พี-450 จึงอาจเกิดอันตรกิริยากับยาหลายชนิด เช่น warfarin, cyclosporin, estrogen และ progesterone เป็นต้น⁷ อาการข้างเคียงจากการใช้อู๋เว่ยจื่อที่พบในผู้ป่วยบางราย ได้แก่ แสบร้อนกลางอก แสบในกระเพาะอาหาร ปวดกระเพาะอาหาร อาหารไม่ย่อย และไม่อยากอาหาร^{3,6} การใช้ยาเกินขนาด จะทำให้กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ และหายใจลำบาก⁷

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Liu LD, Zhou ZC, Liu GT. Fructus Schisandrae: wu wei zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

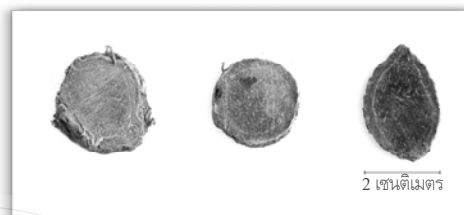
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised edition. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เออร์จู (莪术)

เออร์จู (Rhizoma Curcumae) คือเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Curcuma phaeocaulis* Valetton, *C. kwangsiensis* S.G. Lee et C.F. Liang, *C. wenyujin* Y.H. Chen et C. Ling วงศ์ Zingiberaceae¹

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหย และสาร curcumol และ curdione จากเออร์จูมีฤทธิ์ต้านเนื้องอกชนิด leukemia₆₁₅, S₃₇ และ U₁₄ ส่วนสาร β -elemene ได้ผลดีกับ leukemia₆₁₅ เออร์จูมีฤทธิ์ทะลวงการคั่งของเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี รวมทั้งมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, β -hemolytic *Streptococcus*, *Escherichia coli*, *Salmonella typhi* และ *Vibrio cholerae*^{2,3}

การศึกษาทางคลินิก: ยาเตรียมจากเออร์จูสามารถรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งปากมดลูกในระยะแรกได้ผลร้อยละ 77 ยาเตรียมจากน้ำมันหอมระเหยใช้รักษาผู้ป่วยมะเร็งรังไข่ มะเร็งปอด และมะเร็งตับได้ผลน่าพอใจ ในทางคลินิกมักใช้เออร์จูร่วมกับซานเหลิง (三棱) เป็นยาช่วยย่อยอาหารและบำรุงม้าม นอกจากนี้ ยังใช้เออร์จูเป็นยาลดความดันโลหิตที่มีไขมันในเลือดสูงร่วมด้วย²

การศึกษาค่าความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดเออร์จูที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้ากล้ามเนื้อคือ 147.0 และ 55 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ^{2,3} ขนาดสูงสุดของสารสกัดที่หนูถีบจักรทนได้คือ 48 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และไม่พบการสะสมของสารสกัดในร่างกายเมื่อให้สารดังกล่าวติดต่อกัน 6 วัน²

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ระหว่างตั้งครรภ์หรือมีประจำเดือนมามาก หรือผู้ป่วยที่มีอาการพร่อง³

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Li R. Rhizoma Curcumae: e zhu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc.2004.

ໂໂພູໂ (厚朴)

ໂໂພູໂ (Cortex Magnoliae Officinalis)

คืໂ ເປຼືອກດັນຫຼືເປຼືອກກາກແຫ່ງຂໂງພືຊໂທີ່ມີຊື່ໂ
ວິທຍາສາດຊື່ວ່າ *Magnolia officinalis* Rehd. et Wils.,
M. officinalis Rehd. et Wils. var. *biloba* Rehd. et
Wils. ວງຄ໌ Magnoliaceae¹

ໂໂພູໂ (ຈື່) [厚朴 (炙)] ເຕຼືຍມໂດຍນຳໂໂພູໂ
ທີ່ຊຸດເອາຝົວຫຍາບອອກແລ້ວຫັນເປັນຝໂຍ ເຕີມນຳເຈິງເຈິງ
ແລ້ວຄຸກເຄຼ້າໃຫ້ເຂັກກັນ ຫມັກໄວ້ສັກຊຸ່ວຽນກະທັ່ງນຳເຈິງເຈິງ
ຊື່ມເຂົ້າໃນຕົວຍາ ຈາກນັ້ນນຳໄປຜັດໃນກາຊາະທີ່ເໝາະສມໂດຍ
ໃຊ້ໄຟຮະດັບປານກລາງ ຜັດຈນກະທັ່ງແຫ່ງ ນຳອອກຈາກເຕາ
ແລ້ວຕັ້ງທັ່ງໄວ້ໃຫ້ເຢັນ (ໃຊ້ເຈິງເຈິງ 10 ກິໂລກຽມ ຕໂວຕົວຍາ
100 ກິໂລກຽມ)²

ການຊືກສາທາງພາລັຊວິທຍາ: ສາຽສຳຄັນຂໂງໂໂພູໂ ໄດ້ແກ່ magnocurarine, magnolol, isomagnolol
ແລະ honokiol ມີຖຸທັຊຄລາຍກລຳເນື້ອລາຍ^{3,4} ສາຽ magnolol, isomagnolol ແລະ honokiol ມີຖຸທັຊກິດ
ຮບບປຽສາທສ່ວນກລາງ^{3,5,6} ສາຽສັກດເມທານອລ ສາຽ magnolol ແລະ honokiol ມີຖຸທັຊຕ້ານອາເຈິງ⁴
ສາຽສັກດ 50% ເອທານອລ ແລະສາຽ magnolol ມີຖຸທັຊປ້ອກັນແລະຮັກສາແຟລໃນກະເພາະອາຫາຽກູໜາວ^{3,5}
ແລະຕ້ານເຊື້ອ *Helicobacter pylori* ທີ່ເປັນສາເຫຼືອື່ນຂໂງໂຣດແຟລໃນກະເພາະອາຫາຽ⁷ ໂໂພູໂມີຖຸທັຊ
ໄມ້ແນ່ນອນຕໂວກກືບຕົວຂໂງກລຳເນື້ອລຳໄສ້ແລະຫລອດລມ ໂດຍຊື່ນກັບຊາຍາດຍາແລະສັຕຽທດລໂງ^{3,5} ສາຽ
magnolol ແລະ honokiol ມີຖຸທັຊຕ້ານກາວະຫົວໃຈເສິງຈັງຫະແລະຊາດເລືອດເຈເພາະທີ່^{8,9} ສາຽສັກດນຳມີຖຸທັຊ
ຕ້ານເຊື້ອແບກທີ່ເຮືຍຫລາຍຊນິດໄດ້ຊື້^{3,5}

ການຊືກສາທາງຄລິນິກ: ໂໂພູໂມີສຽຽພຸດຸນບຽຽເທອາກາຽຈຸເສິຍດ ຫ້ໂງອືດແນ່ນ ອາຫາຽຕກຄ້າງໃນ
ລຳໄສ້ ຝງຍາ ຍາຕັມ ແລະຍາຈືດ ໃຊ້ຮັກສາລຳໄສ້ເລິກອັກເສບ ປິດທັ່ງຊນິດມີຕົວແລະໄມ້ມີຕົວ⁴ ແລະຍາຊື້ຝັງໃຊ້
ຮັກສາຝີ³

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปาก ขนาดเทียบเท่าพวงยา 60 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 3 วัน ขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 6.12 กรัม/กิโลกรัม อีกการทดลองพบว่า LD_{50} ของสารสกัดน้ำเมื่อฉีดเข้าช่องท้องและใต้ผิวหนังหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 6.38 และ 2.52 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ³ ขนาดต่ำสุดของยาต้มที่ทำให้แมวตายเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ (MLD) มีค่าเท่ากับ 4.25 กรัม/กิโลกรัม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังในสตรีมีครรภ์ หรือในกรณีแพ้ยา¹⁰

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Zhou QM, Wang BX. Cortex Magnoliae Officinalis: hou pu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
7. Bae EA, Han MJ, Kim NJ, Kim DH. Anti-helicobacter pylori activity of herbal medicines. Biol Pharm Bull 1998; 21(9): 990-2.
8. Tsai SK, Huang SS, Hong CY. Myocardial protective effect of honokiol: an active component in *Magnolia officinalis*. Planta Med 1996; 62(6): 503-6.
9. Hong CY, Huang SS, Tsai SK. Magnolol reduces infarct size and suppresses ventricular arrhythmia in rats subjected to coronary ligation. Clin Exp Pharmacol Physiol 1996; 23(8): 660-4.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อภิธานศัพท์

กระจายหวัดเย็น (发散风寒 ฟาสั้นเฟิงหาน): Dispersing anemofrigid syndrome

การใช้ยารสเผ็ดอุ่นเพื่อขับเหงื่อและกระจายลมเย็นในผู้ป่วยใช้หวัดที่ถูกลมเย็นกระทบ ซึ่งมีอาการกั้วหนาว มีไข้ตัวร้อน ไม่มีเหงื่อ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย ลิ้นมีฝ้าขาวบาง ชีพจรลอย ซึ่งเป็นอาการใช้ระยะแรก

กวยจิง (归经): Attributive channel

กวยจิง หมายถึง วิธีของยาไปยังอวัยวะเป้าหมายโดยผ่านทางเส้นลมปราณ เช่น เจี้ยเกิง (桔梗) และช้วนตงฮวา (款冬花) เป็นยารักษาโรคในระบบทางเดินหายใจ มีสรรพคุณบรรเทาอาการไอและหอบ โดยเข้าสู่เส้นลมปราณปอด เขากุย (羚羊角 หลังหยางเจี๋ยว) และเทียนหมา (天麻) มีสรรพคุณรักษาอาการลั่น ชักกระตุกที่แขนและขา ซึ่งมีสาเหตุจากขี้ตับผิดปกติ จึงออกฤทธิ์โดยเข้าสู่เส้นลมปราณตับ นอกจากนี้ ยาหนึ่งชนิดอาจมีฤทธิ์เข้าสู่อวัยวะได้มากกว่าหนึ่งอวัยวะ เช่น ชิงเหริน (杏仁) มีฤทธิ์เข้าสู่ปอด บรรเทาอาการไอและหอบ และมีฤทธิ์เข้าสู่ลำไส้ใหญ่เพื่อหล่อลื่นลำไส้ให้ระบายได้อีกด้วย เจ้อเซี่ย (泽泻) มีฤทธิ์เข้าสู่ไต ม้าม และกระเพาะปัสสาวะ เป็นต้น

ของเหลวในร่างกาย (津液 จินเยี่ย): Body fluid and its metabolism

ของเหลวในร่างกาย คือ ของเหลวทั้งหมดที่มีอยู่ในร่างกายตามธรรมชาติ มีความสำคัญต่อการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ของเหลวในร่างกายแบ่งเป็น 2 ชนิดใหญ่ ๆ คือ **1) จิน (津 body fluid)** เป็นของเหลวใสไหลไปมา เป็นหยาง ทำหน้าที่แทรกซึมหล่อเลี้ยงผิวหนัง กล้ามเนื้อ ช่องเปิดต่าง ๆ **2) เยี่ย (液 liquid)** เป็นของเหลวเหนียวข้น เป็นอิน ทำหน้าที่หล่อลื่นข้อต่อ ไชกระดูก สมอง อวัยวะภายใน จินและเยี่ยสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นซึ่งกันและกันได้ ถ้าจिनลดลงจะทำให้เยี่ยลดลง ถ้าเยี่ยลดลงก็จะทำให้จินลดลงได้ สมดุลของของเหลวในร่างกายเกิดจากการทำงานร่วมกันของม้าม ปอด และไต ความผิดปกติของอวัยวะเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อการสร้าง การไหลเวียน และการขับถ่ายของเหลว อาจทำให้สร้างของเหลวได้ไม่เพียงพอ การไหลเวียนติดขัด มีน้ำคั่ง

ขับพิษ (解毒 เจียตุ): Detoxication

ขับพิษ หมายถึง การขับพิษออกจากร่างกายโดยทำให้อาเจียน หรือขับออกทางเสมหะ ปัสสาวะ อุจจาระ โดยรับประทานยาเพื่อลดหรือบรรเทาพิษของโรคบางชนิดที่เกิดขึ้นหรือแทรกซ้อนขึ้นมา ไม่ว่า

จากสาเหตุภายนอกหรือภายในร่างกาย นอกจากนี้ยังมีการใช้ยาภายนอก เช่น ใช้วิธีพอก ทา แช่ หรือ ปิดกอลีเยะเพื่อดูดพิษหนองจากแผลหรือฝี เป็นต้น

ความชื้น (湿 ชื่อ): Damp

ความชื้น มีลักษณะสำคัญคือ ชุ่ม ชื่น เหนียว หนืด และหนัก ชุ่มแพร่ออกไปผ่านยาก ดังนั้น โรคชื้นมักเป็นโรคเรื้อรัง หายยาก ความชื้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) **ความชื้นภายนอก** (外湿 ไ่วชื้อ) พบมากในฤดูร้อน เป็นการแสดงถึงความชื้นจากภายนอกแทรกแซงร่างกายคนเรา เช่น ตกฝน การอยู่อาศัยในที่ชื้นแฉะหรือแช่น้ำเป็นประจำ แล้วก่อให้เกิดโรคชื้น 2) **ความชื้นภายใน** (内湿 เนย์ชื้อ) เป็นการชี้ถึงสภาพการป่วยและการลำเลียงที่บกพร่องของม้ามและกระเพาะอาหาร ทำให้เกิดความชื้นภายในขึ้น ม้ามเป็นอวัยวะที่ชอบแห้งไม่ชอบชื้น สภาพชื้นจึงมีผลต่อหน้าที่ของม้าม ทำให้สมรรถภาพการทำงานของม้ามลดลง และขัดขวางการลำเลียงของของเหลว ดังนั้นความชื้นภายในจึงเกิดจากม้ามเป็นสำคัญ นอกจากนี้ โรคชื้นยังอาจเกิดจากสุขนิสัยในการกินอาหารที่ไม่ถูกต้อง โรคชื้นภายในจึงมักพบอาการที่เกี่ยวข้องกับม้ามและกระเพาะอาหาร เช่น เบื่ออาหาร คลื่นไส้ ท้องเสีย เป็นต้น

ความเย็น (寒 หาน): Cold

ความเย็น เป็นสาเหตุหนึ่งของโรคได้ และสามารถนำมาอธิบายถึงสาเหตุและอาการ ลักษณะอาการที่เกิดจาก “ความเย็น” ได้แก่ มีอาการเย็น หนาว หด หนืด แข็งตัว จับเป็นก้อน หรือไม่กระปรี้กระเปร่า ไม่มีชีวิตชีวา ความเย็นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) **ความเย็นภายนอก** (外寒 ไ่วหาน) เป็นสาเหตุจากอุณหภูมิสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงและลดลงทำให้เกิดเจ็บป่วย ความเย็นมักร่วมกับลมและความชื้นทำให้เกิดโรค 2) **ความเย็นภายใน** (内寒 เนย์หาน) ในสภาวะที่อวัยวะภายในเกิดโรค มักรู้สึกหนาวเย็น มือเท้าเย็น หน้าขาวซีด ลิ้นจะมีฝ้าขาวและชุ่ม ชีพจรจม เบา-เล็ก

ความร้อนหลบอยู่ในระบบเลือด (热伏血分 เร่อฝูเซวียเฟิน): Heat-evil gathering in xuefen syndrome

ความร้อนหลบอยู่ในระบบเลือด หมายถึง อาการเจ็บป่วยจากความร้อนเข้าสู่ร่างกาย โดยมีการดำเนินโรคตามขั้นตอนและระยะเวลาพร้อมอาการต่าง ๆ จนถึงระยะเวลาหนึ่ง ความร้อนจะหลบเข้าสู่ระบบเลือด ผู้ป่วยมักจะมีไข้สูงตอนกลางคืน สะลิมสะลือ กระวนกระวาย อาจจะชักหรือกระตุกได้

ความร้อนอบอ้าว (暑 ลู่): Summer heat

ความร้อนอบอ้าวเป็นลักษณะของลมฟ้าอากาศในฤดูร้อนจนถึงก่อนฤดูหนาว ความร้อนอบอ้าวเป็นสาเหตุของโรคภายนอกเท่านั้น ไม่มีความร้อนอบอ้าวที่ก่อตัวจากร่างกายในร่างกาย โรคความ-

ร้อนอบอ้าวมักเกิดในฤดูร้อนที่มีอากาศร้อนจัด หรืออยู่กลางแจ้งนานเกินไป หรือทำงานอยู่ในที่มีอากาศร้อนอบอ้าว ทำให้ร่างกายเสียเหงื่อ เสียน้ำมาก เกิดอาการเป็นลมวิงเวียนหน้ามืด ซีด หงุดหงิด

ความแห้ง (燥 เจ้า): Dryness

ความแห้ง หมายถึง อากาศแห้งแล้ง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งของธรรมชาติ และยังอธิบายถึงพยาธิสภาพของโรคด้วย ความแห้งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) ความแห้ง-ภายนอก (外燥 ไ่วเจ้า) มักพบในต้นฤดูใบไม้ร่วง มีคุณสมบัติ คือ แห้งแล้ง ชุ่มชื้นน้อย ซึ่งจะกระทบกระเทือนต่อปอดและทำให้เสียน้ำมาก ในทางการรักษาอาศัยสังเกตจากต้นเหตุและอาการของโรค แบ่งเป็น “แห้งอุ่น (温燥 เวินเจ้า)” หมายถึง เมื่ออากาศแห้ง-ร้อน ทำให้ผู้ป่วยมีอาการร้อน และ “แห้งเย็น (凉燥 เหลียงเจ้า)” หมายถึง เมื่ออากาศแห้ง-เย็น ทำให้ผู้ป่วยมีอาการเย็น

2) ความแห้ง-ภายใน (内燥 เนย์เจ้า) ส่วนมากมีสาเหตุมาจากโรคร้อนแบบเรื้อรัง ทำให้อินพร่อง

ชี (气): Qi, Vital energy

ชี (พลัง) มีความหมาย 2 อย่าง คือ **1) เจิ้งชี (正气)** พลังภายในร่างกาย หมายถึง ความสามารถของร่างกายในการปรับสมดุลต่าง ๆ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูซ่อมแซมร่างกายในภาวะปกติ **2) เสี่ยชี (邪气)** พลังภายนอกในร่างกาย หมายถึง อิทธิพลและปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดโรค ได้แก่ ลม ไฟ ความร้อน ความเย็น ความชื้น ความแห้ง และอื่น ๆ

จงชี (中气): Middle-warmer energy

จงชีสร้างมาจากอาหาร เมื่อกระเพาะอาหารย่อยอาหารแล้ว ม้ามดูดซึมสารอาหาร กลั่นกรองจนบริสุทธิ์เกิดเป็นพลังหล่อเลี้ยงส่วนกลางของร่างกาย

จิงชี (精气): Jingqi

จิงชี หมายถึง สารจำเป็นที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่วร่างกาย

ชีจมลงข้างล่าง (气陷 ชีเจี้ยน): Qi-depletion

ชีของม้ามไหลเวียนลอยขึ้นบน ส่งสารอาหารไปสร้างชี และเป็นแรงควบคุมเหนี่ยวรั้งช่วยให้อวัยวะภายในมีตำแหน่งยึดเกาะมั่นคง ถ้าม้ามพร่องทำให้ชีพร่องจมลงข้างล่าง อวัยวะภายในจะหย่อนลงข้างล่าง มีอาการแน่นท้องในท้องและเอว ปัสสาวะบ่อย อุจจาระบ่อย หายใจขัด พุดเสียงเบา ชีพร่องอ่อนเบา

ชีติดขัด (气滞 ชีจื้อ): Stagnation of qi

ชีติดขัดไม่ไหลเวียน (พลังสะดุด) หมายถึง อาการของโรคที่เกิดขึ้นเนื่องจากการไหลเวียนของพลังติดขัดทั้ง ๆ ที่พลังยังมีอยู่ตามปกติ จึงเป็นอาการที่สมรรถภาพถูกจำกัดไว้ จัดเป็นภาวะแกร่ง

ชี่พร่อง (气虚 ชี่ชวี): Asthenia of qi, Pulmonary asthenia

ชี่พร่อง (พลังพร่อง) หมายถึง สภาวะที่สมรรถภาพของร่างกายลดลง มีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง ไม่อาจทนต่อความหนาวเย็น ชี่พร่องไม่มีแรง เนื่องจากตำแหน่งที่เป็นโรคต่างกัน อาการพลังพร่องจึงแสดงออกได้หลายแบบ อาการพลังพร่องที่พบบ่อย ได้แก่ พลังม้าม-กระเพาะอาหารพร่อง พลังปอดพร่อง และพลังไตพร่อง

ชี่ย้อนกลับ (气逆 ชี่หนี): Adverse rising of qi

ชี่ย้อนกลับหรือชี่สวนทาง เป็นปรากฏการณ์ที่สมรรถภาพของอวัยวะผิดปกติ ทำให้ชี่ไม่สามารถไหลเวียนตามวงจรปกติ จึงมีอาการย้อนหรือไหลย้อนเกิดขึ้น ชี่ของปอดและกระเพาะอาหารปกติจะไหลเวียนลงช่วงล่างทำให้ร่างกายรู้สึกสบาย หากชี่ไหลเวียนย้อนกลับจะเกิดการเจ็บป่วย เช่น ชี่ปอดไหลย้อนกลับ เกิดเพราะเสมหะเป็นเหตุ ทำให้ไอหรือหอบ ถ้าชี่กระเพาะอาหารไหลย้อนกลับ อาการที่พบบ่อย ได้แก่ ท้องอืด ท้องแน่น เบื่ออาหาร

ชี่ไหลเวียนผิดปกติ (气机失调 ชี่จี้ชือเถียว): Disturbance of qi activity

ชี่มีทิศทางการไหลเวียนขึ้นลงเข้าออกแน่นอน ช่วยให้อิน-หยาง เลือด ชี่ของอวัยวะภายใน และระบบเส้นลมปราณมีการไหลเวียนและทำงานเป็นปกติ ความผิดปกติในการไหลเวียนของชี่ซึ่งก่อให้เกิดความผิดปกติของอวัยวะภายใน เส้นลมปราณ เลือด ชี่ และสมดุลอิน-หยางทั่วร่างกาย

เว่ยชี่ (卫气): Wei qi

เว่ยชี่ หมายถึง พลังที่เดินอยู่นอกเส้นชี่พวงหรือนอกหลอดเลือด ทำหน้าที่บำรุงเลี้ยงร่างกายให้อบอุ่น ป้องกันไม่ให้ผิวหนังถูกอิทธิพลและปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดโรคจุลชีพ

เหวียนชี่ (元气): Renal qi

เหวียนชี่ เป็นพลังที่สำคัญที่สุดในร่างกาย เปลี่ยนแปลงมาจากสารจำเป็นและชี่ที่เก็บสะสมในไตเป็นหลัก เป็นพลังดั้งเดิมตั้งแต่วัยอยู่ในครรภ์ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบิดามารดา ความแข็งแรงหรืออ่อนแอของเหวียนชี่ ยังได้รับอิทธิพลจากอาหาร การฝึกฝน การใช้แรงงาน สภาพจิตใจ การเจ็บป่วย

อิงชี่ (营气): Essential substance circulating in vessels

อิงชี่ หมายถึง พลังที่เดินตามชี่พวงหรือเดินในหลอดเลือด ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่วร่างกาย

ชี่อี่ (四气): Four natures of Chinese medicine

ชี่อี่ หมายถึง คุณสมบัติของยา 4 อย่าง ได้แก่ เย็น (寒 หาน) ร้อน (热 เร่อ) อุณหภูมิ (温 เวิน) และสุขุม (平 ผิง)

ยากลุ่มฤทธิ์เย็นและสุขุมมีสรรพคุณรักษาโรคกลุ่มอาการร้อน เช่น หวงเหลียน (黄连) มีฤทธิ์เย็นมาก ใช้รักษาโรคบิด ท้องเสียที่มีความร้อนสูง (มีพิษ) อินเฉิน (茵陈) มีฤทธิ์เย็นเล็กน้อย ใช้รักษาโรคดีซ่านที่มีไข้ต่ำ ๆ

ยากลุ่มฤทธิ์ร้อนและฤทธิ์อุ่นมีสรรพคุณรักษาอาการเย็น เช่น ฟู่จื่อ (附子) มีฤทธิ์ร้อนมาก ใช้รักษาอาการเหงื่อออกมากผิดปกติเนื่องจากหยางซี้พร่องจัด มือเท้าเย็นชืด เจากั่ว (草果) มีฤทธิ์อุ่น สามารถรักษาอาการเจ็บหน้าอกและปวดท้องในผู้ป่วยใช้จับสั่น

ตัวอย่างข้างต้นคือ ฤทธิ์หรือคุณสมบัติของยาที่มีฤทธิ์คล้ายกัน แต่ระดับความแรงของยาจะแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมียาฤทธิ์สุขุม ซึ่งมีสรรพคุณเป็นกลาง เช่น ซะเอมเทศ (甘草 กั้นเฉ่า) ข้าวเจ้า (粳米 จิงหมี่) เป็นต้น

ดับลมในตับ (熄肝风内动 ชีกันเฟิงเน่ย์ต้ง): Stop the liver-wind

ดับลมในตับ หมายถึง การใช้ยากลุ่มดับลมและสงบลมดับ เพื่อรักษาผู้ป่วยในช่วงที่โรคกำลังดำเนินอยู่หรือมีการเปลี่ยนแปลงออกมาในลักษณะมีอาการวิงเวียน มึนศีรษะ เคลื่อนไหวหรือสั่นผิดปกติ หรือชักกระตุก อาการเหล่านี้มักเกิดจากลมภายในซึ่งจะต่างจากลมภายนอกมาโจมตี เมื่อเกิดลมที่ตับ ลมหรือซี่ของตับเคลื่อนไหวกระทบภายใน เนื่องจากตับทำหน้าที่ควบคุมระบบเลือด เส้นเอ็น และเปิดทวารที่ตา ส่วนลมปรมาณตับโคจรขึ้นสู่ศีรษะ สมอ อาการต่าง ๆ ดังกล่าวจึงมักเกิดจากลมตับกำเริบ ซึ่งมีทั้งสภาพแกร่งและพร่อง คือ ร้อนแกร่งจัดจะเกิดลม อินพร่องก็เกิดลมภายในได้เช่นกัน

ทะลวงการคั่ง (破瘀血 พั่วยวีเซวี่): Remove blood stasis

ทะลวงการคั่ง หมายถึง วิธีการรักษาภาวะเลือดคั่ง ลิ่มเลือด หรือเลือดเสียที่คั่ง หรือตกค้างอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายโดยการใช้ยา มักใช้ตัวยามีฤทธิ์แรงหรือค่อนข้างแรง เช่น เมล็ดท้อ (桃仁 เทาเหริน) ดอกคำฝอย (红花 หงฮวา) โกฐน้ำเต้า (大黄 ต้าหวง) จึงจะได้สรรพคุณแรงพอที่จะสลายหรือละลายเลือดที่คั่งค้าง เปรียบเสมือนได้ทะลุทะลวงการคั่ง ระบบเลือดจึงไหลเวียนพร้อมที่จะปรับวิธีการรักษาตามเป้าหมายต่อไป

ฝีในปอด (肺癰 เฟ่ย์ยง): Pulmonary abscess

ฝีในปอด หมายถึง ปอดที่มีอาการอักเสบจากการติดเชื้อ มักเกิดจากเสมหะตกค้างในปอดจากโรคไอเรื้อรังเป็นเวลานานจนกลายเป็นแผล ฝี และในที่สุดเป็นหนอง สาเหตุแรกเริ่มเกิดจากลมร้อนหรือไข้หวัดมากระทบปอดเป็นเวลานาน หรือจากการดื่มสุราและอาหารรสจัด รสเผ็ด หรือของทอด น้ำมัน ของอบ ปิ้งย่าง เป็นความร้อนแห้งกระทบทำลายปอดซึ่งชอบความชุ่มชื้น ขั้นตอนการดำเนิน

โรคจึงมักเกิดจากใช้หวัดทั้งลมร้อนและลมเย็น มีไข้ ตัวร้อน หรือหนาว ๆ ร้อน ๆ มีเหงื่อออก ไอ เจ็บแน่นหน้าอก ระยะแรกจะพบชีพจรลอยเต้นเร็ว ระยะที่สองเป็นระยะกัลดหนอง จะไอถี่ขึ้น แน่นหน้าอกมากขึ้น กลั้วหนาวกลั้วลม หรือกลั้วหนาวเป็นระยะ ๆ ชีพจรลื่นเต้นถี่ขึ้น ระยะที่สามเวลาไอจะมีเลือด หรือเลือดปนหนองออกมา มีกลิ่นเหม็น ระยะที่สี่ร้อนและชีพจรร่ง ร่างกายอ่อนแอ และอาจเกิดโรคแทรกซ้อนได้ง่าย

ไฟ (火 火): Fire

ไฟมีระดับความรุนแรงมากกว่าร้อน เมื่อร้อนถึงที่สุดจะเป็นไฟ ซึ่งนอกจากจะมีสาเหตุจากอิทธิพลภายนอกมากระทบต่อร่างกายทำให้เกิดร้อนและเปลี่ยนเป็นไฟได้แล้ว ยังอาจจะมีสาเหตุจากอวัยวะภายในเกิดโรค หรือจิตใจอารมณ์ถูกกระตุ้นจนทำงานมากเกินไป ซึ่งเรียกว่า ไฟภายใน เช่น ไฟตับ (肝火 กานหั่ว) และไฟหัวใจ (心火 ซินหั่ว) เป็นต้น

ยาขับเสมหะ (祛痰药 ขุ้ถันเหี้ย): Phlegm-eliminating drug

ยาขับเสมหะ หมายถึง ยาที่ใช้รักษาโรคต่าง ๆ อันเกิดจากเสมหะ มีสรรพคุณขับเสมหะและน้ำเสียที่ตกค้างให้หมดไป เนื่องจากเสมหะมีหลายชนิด เช่น เสมหะชื้น เสมหะร้อน เสมหะแห้ง เสมหะเย็น และเสมหะปนลม ดังนั้น จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

ยาช่วยย่อยสลาย (消导药 เชี่ยวตัวเหี้ย): Resolving drug

ยาช่วยย่อยสลาย หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณช่วยให้ระบบย่อยอาหารดีขึ้น ขับอาหารตกค้าง บรรเทาอาการท้องอืด หรืออาการจุกเสียดแน่นท้อง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาช่วยย่อยอาหารและขับอาหารตกค้าง และยาช่วยย่อยอาหารและบรรเทาอาการท้องอืด

ยาถ่าย (泻下药 เชี่ยวเหี้ย): Purgative drug

ยาถ่าย หมายถึง ยาที่ใช้รักษาอาการกลุ่มอาการแกร่งภายในร่างกาย มีสรรพคุณระบายท้อง กำจัดของเสียที่ตกค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้ ระบายความร้อนที่สูงเกินไป และขับน้ำ เนื่องจากกลุ่มอาการแกร่งภายในร่างกายที่เป็นสาเหตุให้ท้องผูกนั้น อาจเกิดจากความร้อน ความเย็น ความแห้ง และน้ำ ดังนั้น จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

ยาบรรเทาอาการลม (治风药 จื่อเฟิงเหี้ย): Drug for calming wind

ยาบรรเทาอาการลม หมายถึง ยาที่มีรสเผ็ด มีฤทธิ์กระจายลม หรือเสริมอิน ลดหยางภายในร่างกาย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาปัดเป่าลมภายนอก และยาสงบลมภายใน

ยาบำรุง (补益药 ปู้อี้เหย้า): Tonic drug

ยาบำรุง หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณช่วยเพิ่มสารจำเป็น เพิ่มภูมิต้านทาน และช่วยให้ร่างกายแข็งแรง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ยาบำรุงชี ยาบำรุงเลือด ยาบำรุงอิน และยาบำรุงหยาง

ยาปรับการไหลเวียนของชีภายในร่างกาย (理气药 หลี่ชีเหย้า): Drug for regulating the flow of qi

ยาปรับการไหลเวียนของชีภายในร่างกาย หมายถึง ยาที่ช่วยให้การไหลเวียนของชีภายในร่างกายดีขึ้น หรือปรับชีให้ลงสู่เบื้องล่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาที่ช่วยให้การไหลเวียนของชีภายในร่างกายดีขึ้น และยาปรับให้ชีลงสู่เบื้องล่าง

ยาปรับให้สมดุล (和解药 เหอเจียเหย้า): Mediating drug

ยาปรับให้สมดุล หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณรักษาอาการของโรคเส้าหยาง ช่วยให้การทำงานของตับ ม้าม กระเพาะอาหารและลำไส้ดีขึ้น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ยาปรับเส้าหยางให้สมดุล ยาปรับตับและม้ามให้สมดุล และยาปรับกระเพาะอาหารและม้ามให้สมดุล

ยารักษาแผลฝีหนอง (痈疡药 ยงหยางเหย้า): Drug for treating carbuncle

ยารักษาแผล ฝี หนอง หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณขับพิษร้อน ขับหนอง หรือสลายตุ่มก้อนด้วยความอุ่น ใช้รักษาโรคแผล ฝี หนอง ตุ่มก้อนต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยารักษาแผล ฝี หนองภายในร่างกาย และยารักษาแผล ฝี หนองภายนอกในร่างกาย

ยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด (理血药 หลี่เซวียเหย้า): Drug for treating blood disorders

ยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณรักษาอาการผิดปกติของระบบเลือด ช่วยปรับสมดุลของชีและเลือด โดยทั่วไปใช้บำรุงเลือด ห้ามเลือด สลายเลือดคั่ง และช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาช่วยให้เลือดไหลเวียนและสลายเลือดคั่ง และยาห้ามเลือด

ยารักษาอาการภายนอก (解表药 เจียเปี่ยวเหย้า): Drug for relieving exterior syndrome

ยารักษาอาการภายนอก หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการของโรคอันมีสาเหตุจากภายนอก เช่น สภาพอากาศทั้ง 6 ได้แก่ ลม ความเย็น ความร้อนอบอ้าว ความชื้น ความแห้ง และไฟ ยาจะออกฤทธิ์กำจัดของเสียที่อยู่ตามผิวหนังออกโดยการขับเหงื่อ และกระตุ้นอาการของโรคให้ให้ออกได้ง่ายขึ้น โดยทั่วไปยาประเภทนี้จะมรสเผ็ด ต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับโรคตามสาเหตุของโรค

ยารักษาอาการแห้งขาดความชุ่มชื้น (治燥药 จื่อเจ้าเหยา): Drug for treating dryness syndrome

ยารักษาอาการแห้งขาดความชุ่มชื้น หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณเสริมสร้างน้ำหล่อเลี้ยง ช่วยให้อวัยวะมีความชุ่มชื้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยารักษาอาการแห้งภายนอกที่ออกฤทธิ์กระจายเบาบาง ช่วยการไหลเวียนของชีพจร และยารักษาอาการแห้งภายในด้วยการเพิ่มความชุ่มชื้น เสริมอิน

ยาระบายความร้อน (清热药 ชิงเร่อเหยา): Heat-clearing drug

ยาระบายความร้อน หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการร้อนภายในร่างกาย มีสรรพคุณระบายความร้อน ช่วยให้เกิดเย็น และแก้พิษ แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ตามตำแหน่งของโรค ได้แก่ ยาระบายความร้อนในระดับที่ ยาระบายความร้อนในระดับอวัยวะและเลือด ยาระบายความร้อนในระดับที่และระดับเลือด ยาระบายความร้อนบรรเทาพิษไข้ ยาระบายความร้อนที่อวัยวะภายใน ยาลดไข้จากอินพร่อง และยาลดไข้จากอาการเป็นลมเพราะแพ้แดดและเสริมชี

ยาสมาน (固涩药 กุ๋เซ่อเหยา): Astringent drug

ยาสมาน หมายถึง ยาที่ใช้รักษาโรคที่ซู่ของเลือด สารพื้นฐานในไต (精) และอสุจิเคลื่อนหล่นออกง่าย โดยมีฤทธิ์ยับยั้งหรือเหนี่ยวรั้งการเคลื่อนหล่นออกของสารภายในร่างกาย ทำให้สูญเสียซู่ของเลือด ซึ่งมีสาเหตุจากพยาธิสภาพของร่างกายที่แตกต่างกัน เช่น เหงื่อออกง่าย ท้องเสียเรื้อรัง หลั่งอสุจิขณะหลับ เป็นต้น แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ยาเสริมภูมิคุ้มกันของผิวหนังภายนอกและระงับเหงื่อ ยาสมานลำไส้และกระเพาะระบบขับถ่าย ยาเหนี่ยวรั้งการหลั่งอสุจิและปัสสาวะ และยาป้องกันการตกขาวและประจำเดือนมามาก

ยาสลายความชื้น (祛湿药 ชูชีอื่อเหยา): Dampness-eliminating drug

ยาสลายความชื้น หมายถึง ยาที่ใช้รักษาโรคหรือกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากความชื้น มีสรรพคุณขจัดความชื้นด้วยการขับน้ำเพื่อสลายความชื้น ระบายน้ำที่มีลักษณะขุ่นเป็นตะกอน เพื่อให้เกิดสภาพคล่อง แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ ยาสลายความชื้นและปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร ยาระบายความร้อนและสลายความชื้น ยาขับปัสสาวะและระบายความชื้น ยาให้ความอบอุ่นและสลายความชื้น และยาขจัดลมชื้นและแก้ปวด

ยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย (温里药 เวินหลี่เหยา): Drug for warming the interior

ยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการเย็นภายในร่างกาย มีฤทธิ์ทำให้ร่างกายอบอุ่น สลายความเย็น แก้ปวด เสริมการทำงานของม้ามและกระเพาะอาหาร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ยาขจัดความเย็นและอุ่นลงเจียว ยาพ่นคั่นหยางชี และยาสลายความเย็นและอุ่นเส้นลมปราณ

ระบบเส้นลมปราณ (经络 จิงลั่ว): Meridians and collaterals

ระบบเส้นลมปราณจำแนกเป็น 1) **เส้นลมปราณหลัก** (经 จิง) คือ เส้นลมปราณใหญ่ มีเส้นทางแน่นอน ส่วนมากปรากฏอยู่ในส่วนที่ลึก เช่น ฝังอยู่ในกล้ามเนื้อ จัดเป็นอิน 2) **เส้นลมปราณย่อย** (络 ลั่ว) คือ แขนงย่อยของเส้นลมปราณหลัก ส่วนมากพบอยู่ตามที่ตื้นขึ้นมา จัดเป็นหยาง เส้นลมปราณย่อยจะเชื่อมโยงเส้นลมปราณหลักกับอวัยวะภายใน เนื้อเยื่อ และส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย กลายเป็นระบบเส้นลมปราณ เส้นลมปราณทำหน้าที่ควบคุมการไหลเวียนและสมดุลของพลัง รวมทั้งควบคุมการไหลเวียนของเลือด บำรุงรักษากระดูก หล่อลื่นเอ็น และไขข้อต่าง ๆ ทั่วร่างกายให้สามารถเคลื่อนไหวได้คล่องและเป็นปกติ

โรคกลุ่มอาการแกร่ง (实证 สื่อเจิ้ง): Sthenic syndrome

โรคกลุ่มอาการแกร่ง คือ โรคที่มีลักษณะอาการเจ็บไข้รุนแรง หรือเชื้อโรคโจมตีร่างกายเกิดการต่อต้านกัน ทำให้ระบบเลือด ระบบซั้งติดขัด ระบบทางเดินหายใจผิดปกติ ระบบทางเดินอาหารมีของเสีย หรือมีเสมหะติดค้าง มีอาการไข้สูง ตัวร้อนจัด คอแห้งอยากดื่มน้ำ กระวนกระวาย เจ็บท้องถ่วงและหนาวด้วยความร้อนจะเจ็บมากขึ้น ท้องผูก ปัสสาวะขัดหรือมีช่วงสั้น ๆ ขาดตอนหรือมีสีเข้ม ลักษณะสีของลิ้นไม่สดใส ฝ่ามือฝ่าเท้าร้อน หายใจแรง ชีพจรแกร่ง เต็มเร็ว เป็นต้น

โรคกลุ่มอาการพร่อง (虚证 ขวี่เจิ้ง): Deficient syndrome

โรคกลุ่มอาการพร่อง คือ โรคที่เกิดจากพลังเจิ้งชี่หรือเหวียนชี่ในร่างกายไม่เพียงพอ ทำให้กลไกการทำงานของร่างกายและอวัยวะบกพร่อง นำไปสู่ร่างกายอ่อนแอ มักจะพบว่าผู้ป่วยมีหน้าซีดขาว อ่อนเพลีย ไม่มีแรง เหนื่อยง่าย ใจสั่น หายใจสั้นหรือช้าผิดปกติ เหงื่อออกง่าย หรือเหงื่อลักออก ลิ้นซีดนุ่ม ไม่มีฝ้าหรือฝ้าน้อย ชีพจรพร่องอ่อนไม่มีแรง

โรคกลุ่มอาการปัสสาวะขัด (淋证 หลินเจิ้ง): Stranguria syndrome

โรคกลุ่มอาการปัสสาวะขัดแบ่งออกได้ ดังนี้

เกาหลิน (膏淋): Stranguria marked by chyluria

เกาหลิน หมายถึง กลุ่มอาการปัสสาวะขัดจากความร้อนชื้นและซั้งติดขัด มีปัสสาวะขุ่น สีขาวเหมือนน้ำข้าวข้าวหรือนมเจื่อน้ำมัน

เลาหลิน (劳淋): Over-strained stranguria

เลาหลิน หมายถึง กลุ่มอาการปัสสาวะขัดเรื้อรังมานานเนื่องจากม้ามและไตพร่องเรื้อรัง มีอาการจากชี่ของม้ามพร่อง หยางของไตพร่อง และอินของไตพร่อง

โรคภายนอกมักพบในระยะแรกของโรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ไข้หวัดที่เกิดจากการ
กระทบลมร้อนหรือลมเย็นในระยะแรกของโรค

โรคมายในมักพบในระยะกลางและระยะท้ายของโรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เพราะในระยะกลางและระยะท้ายของโรคประเภทนี้มักพบว่า อาการของโรคมายนอกได้แปรเปลี่ยนและแพร่กระจายเข้าไปถึงอวัยวะภายใน ทำให้เกิดเป็นโรคมายในได้ โรคมายในไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว อาจเกิดจากพลังและเลือดของอวัยวะภายในเสียสมดุล หรือความต้านทานของโรคลดลง ทำให้เกิดเป็นโรคมายในได้

โรคเอ็น คือ โรคที่เกิดจากสภาพอินมาเกินไป ร่างกายบางส่วนอ่อนแอลงกว่าปกติ ทำให้เกิดอาการเอ็น เช่น มือเท้าเอ็น ตัวเอ็น หนาวสั่น ไม่กระหายน้ำ ลิ้นขาวซีด

โรคร้อน คือ โรคที่เกิดจากสภาพภายนอกเกินไป ร่างกายเกิดการตอบสนองอย่างแรงต่อโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้เกิดอาการร้อน เช่น มีไข้ ปากแห้ง คอแห้ง กระจายน้ำ ท้องผูก ปัสสาวะขุ่นและมีสีเข้ม
ลิ้นแดง ชีพจรเต้นเร็วและแรง

โรคระบาดเป็นโรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อโรค โรคระบาดมีลักษณะเฉพาะดังนี้ 1) โรคที่เกิดอย่างรวดเร็ว อาการรุนแรงและคล้ายคลึงกัน มีอาการเหมือนกลุ่มอาการที่เกิดจากไฟแตรุนแรงกว่า เช่น ใช้สูงกระวนกระวาย คอแห้ง ลิ้นแดง มีผื่นเหลือง มักมีกลุ่มอาการความชื้นร่วมด้วย เป็นต้น 2) โรคที่ติดต่อดีง่าย ระบาดแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว อาจพบชุกชุมเป็นแห่ง ๆ หรือระบาดอย่างกว้างขวาง มีทั้งโรคระบาดชนิดไม่ร้ายแรงและชนิดร้ายแรงทำให้ถึงตาย เช่น ไข้ลามทุ่ง คางทูม ไทฟอยด์ อหิวาตกโรค เป็นต้น

การแพทย์จีนใช้ “ลม” มาอธิบายสาเหตุและอาการของโรคที่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างเร็ว

ลมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ **1) ลมภายนอก (外风 ไ่วเฟิง)** เป็นสาเหตุภายนอกที่เหนี่ยวนำให้เกิดโรค

เช่น หัวัด 2) **ลมภายใน** (内风 เนย์เฟิง) เป็นการชี้ให้เห็นว่าอวัยวะภายในเป็นโรค ทำให้เกิดกลุ่มอาการเจ็บป่วย เช่น อาการเวียนศีรษะ ลมชัก อาการเหล่านี้เกิดและพัฒนาอย่างเฉียบพลัน และมีลักษณะเด่นแสดงให้เห็นในสภาพเคลื่อนไหว

เลือด (血 เซวี่): Blood

เลือด เป็นวัตถุดิบพื้นฐานของพลังอย่างหนึ่ง สารจำเป็นอาศัยปอดกับหัวใจ และการทำงานของจิงเจียว ทำให้เกิดชีตี่ที่เดินตามชีพจร และเกิดเป็นเลือดแดง เลือดไหลเวียนอยู่ในหลอดเลือด ซึ่งกระจายและหล่อเลี้ยงอวัยวะทั่วร่างกาย หากการไหลเวียนของเลือดผิดปกติ หรือไม่อาจไหลเวียนไปตามหลอดเลือดจะทำให้เกิดโรคได้ หัวใจกำหนดเลือด ตับเก็บเลือด ม้ามควบคุมเลือด อวัยวะทั้ง 3 สัมพันธ์กับหน้าที่และพยาธิสภาพของเลือด

การเพิ่มการไหลเวียนของเลือด (活血 หัวเซวี่): Promoting blood circulation

การเพิ่มการไหลเวียนของเลือด เป็นการระบายเลือดคั่ง คลายกล้ามเนื้อเรียบของเส้นเลือดและอวัยวะต่าง ๆ รักษาความผิดปกติของระดู การอักเสบเรื้อรัง โรคเส้นเลือดหัวใจ เป็นต้น

เลือดคั่ง (血瘀 เซวี่ยวี่): Blood stasis including stagnated blood and extravasated blood

เลือดคั่ง หรือเลือดจับเป็นก้อน หมายถึง การที่เลือดเกิดการจับตัวกันเข้าเป็นลิ่มเป็นก้อน หรือมีการค้างอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย อาจมีอาการหลายแบบ เช่น เจ็บปวด และมีผลกระทบกระเทือนต่อการทำงานของอวัยวะ มีเลือดออก เป็นต้น

เลือดพร่อง (血虚 เซวี่ซวี่): Blood deficiency

เลือดพร่อง หมายถึง การมีปริมาณเลือดไม่เพียงพอ หรือการไหลเวียนของเลือดผิดปกติ ทำให้สมรรถภาพของอวัยวะลดลงหรือเสียสมดุล เลือดพร่องอาจมีอาการเลือดจางหรือไม่ก็ได้ อาการทั่วไปของเลือดพร่อง เช่น หน้าขาวซีดหรือเหลือง เวียนศีรษะ ชูบผอม ไม่มีแรง เป็นต้น

เสริมอินสร้างสารน้ำ (滋阴壮水 จื่ออินจ้วงซวี่): Nourish yin to promote water

การขาดสารน้ำหรือสารจำเป็นที่หล่อเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย ทำให้เกิดภาวะอินพร่อง มักทำให้มีอาการร้อนในบ่อย คอแห้ง วิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย ปวดเมื่อยเอว ขาเมื่อยล้าไม่มีกำลัง อาจมีไข้ต่ำ ๆ ตอนบ่ายหรือตอนกลางคืน การรักษาโดยใช้ยาเสริมบำรุงอินที่ไตหรือเสริมส่วนอื่น เพื่อเพิ่มสารน้ำ

อวัยวะภายใน (脏腑 จิ้งฝู): Internal organs

อวัยวะภายในประกอบด้วย **1) อวัยวะภายในทั้งห้า** ได้แก่ หัวใจ (心 ชิน) ปอด (肺 เฟย์) ม้าม (脾 ผี) ตับ (肝 กาน) และไต (肾 เซิน) **2) อวัยวะกลวงทั้งหก** ได้แก่ กระเพาะอาหาร (胃 เว่ย) ถุงน้ำดี (胆 ต่าน) ลำไส้ใหญ่ (大肠 ต้าฉาง) ลำไส้เล็ก (小肠 เลี่ยวฉาง) กระเพาะปัสสาวะ (膀胱 ผางกวาง) และ ซานเจียว (三焦)

กระเพาะปัสสาวะ (膀胱 ผางกวาง): Bladder

กระเพาะปัสสาวะ มีหน้าที่รับและขับถ่ายปัสสาวะ ซึ่งการขับถ่ายปัสสาวะต้องอาศัยไต ถ้ากระเพาะปัสสาวะถูกกระทบกระเทือน จะเกิดอาการปัสสาวะคั่ง กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ถ่ายปัสสาวะมาก ปัสสาวะเป็นเลือด และควบคุมการถ่ายปัสสาวะไม่ดี

กระเพาะอาหาร (胃 เว่ย): Stomach

กระเพาะอาหาร ทำหน้าที่รับและย่อยอาหารต่าง ๆ จนได้สารจำเป็น มีความสัมพันธ์กับม้ามซึ่งทำหน้าที่ลำเลียงสารจำเป็นและของเหลวไปยังปอด เพื่อส่งไปหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย สมรรถภาพของกระเพาะอาหารและม้ามจะมีผลโดยตรงต่อสุขภาพ

ซานเจียว (三焦): Triple warmer

ซานเจียวเป็นหนึ่งในอวัยวะกลวงทั้งหก และเป็นการชี้ตำแหน่งของอวัยวะภายในของร่างกายทั้งหมด แบ่งเป็น 3 ตำแหน่ง คือ **1) ซ่างเจียว (上焦)** หมายถึง ส่วนบนของร่างกาย ตั้งแต่ลิ้นปี่ขึ้นไป ได้แก่ ปอด หัวใจ **2) จงเจียว (中焦)** หมายถึง ส่วนกลางของร่างกาย ตั้งแต่สะดือขึ้นไปจนถึงลิ้นปี่ ได้แก่ กระเพาะอาหาร ตับ ถุงน้ำดี และม้าม **3) เซี่ยเจียว (下焦)** หมายถึง ส่วนล่างของร่างกาย ตั้งแต่สะดือลงมาจนถึงทวาร ได้แก่ ไต อวัยวะเพศ ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก กระเพาะอาหาร และมดลูก

ซานเจียวทั้งสามตำแหน่งที่กล่าวมานี้ อวัยวะภายในมีกลไกการเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน โดยมีสารน้ำกับพลังชีหมุนเวียนอยู่ ทำให้น้ำไหลเวียนและถ่ายเทเป็นปกติ

ตับ (肝 กาน): Liver

ตับมีหน้าที่ 3 ประการ คือ **1) สะสมเลือด** ตับเก็บสะสมและปรับปริมาณของเลือดให้คงที่ เมื่อร่างกายเคลื่อนไหว เลือดจากตับจะไหลไปยังเส้นลมปราณต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของร่างกาย เมื่อร่างกายหยุดพักผ่อนเลือดจะไหลกลับมาสะสมในตับ **2) กำหนดการระบายอย่างทั่วถึงตลอดภายในร่างกาย** ตับมีความสามารถในการระบายและปรับสมดุลให้ทั่วร่างกาย **3) สัมพันธ์กับถุงน้ำดี** ถุงน้ำดีมีหน้าที่เก็บสะสมน้ำดี และช่วยเหลือพลังตับ

ไต (腎 เซ็น): Kidney

ไต มีหน้าที่ 4 ประการ คือ 1) **เก็บสารจำเป็นของชีวิต** ซึ่งได้แก่ สารจำเป็นในการก่อกำเนิดชีวิต (ไข่ และอสุจิ ที่เป็นพื้นฐานของการก่อให้เกิดการตั้งครรภ์) และสารจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการเผาผลาญในร่างกาย และจะไหลเวียนหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย 2) **กำหนดน้ำ** ไตมีความสัมพันธ์กับน้ำในร่างกาย เกี่ยวข้องกับการสร้างน้ำปัสสาวะ และกระเพาะปัสสาวะจะทำหน้าที่ขับถ่ายปัสสาวะได้ต้องอาศัยไต ไตทำให้ม้ามสามารถลำเลียงของเหลวในร่างกายได้เป็นปกติ 3) **สัมพันธ์กับการหายใจของปอด** พลังปอดจะเคลื่อนลงเบื้องล่างสู่ไต โดยไตเป็นตัวรับพลัง ทำให้การหายใจเป็นปกติ ขณะเดียวกันไตก็ต้องได้รับพลังจากปอดจึงสามารถบำรุงรักษาพลังของไตได้ 4) **หน้าที่ของไตหยางและไตอิน** ไตหยางทำหน้าที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์และปรับสมดุลของน้ำในร่างกาย ไตอินทำหน้าที่เกี่ยวกับปริมาณเลือดและของเหลวในร่างกาย ไตหยางและไตอินต้องมีความสมดุลกันจึงจะทำให้ไตและอวัยวะต่าง ๆ ทำงานได้เป็นปกติ

ถุงน้ำดี (胆 ตาน): Gallbladder

ถุงน้ำดี มีหน้าที่ เก็บน้ำดี และทำหน้าที่ร่วมกับตับในการหลั่งน้ำดีออกมาเพื่อช่วยการย่อย

ปอด (肺 เฟย์): Lung

ปอด กำหนดพลังในส่วนที่เกี่ยวกับลมหายใจและสารจำเป็น ซึ่งเป็นพื้นฐานการทำงานของอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย มีหน้าที่ 4 ประการ คือ 1) **หายใจ** ปอดมีความสัมพันธ์กับจมูก พลังปอดมีทิศทางเดินลงสู่เบื้องล่าง มีไตเป็นตัวรับการเคลื่อนไหวของพลังนี้ ทำให้การหายใจเป็นปกติและของเหลวภายในร่างกายถ่ายเทสะดวก 2) **ลำเลียงของเหลวภายในร่างกาย** เมื่อของเหลวเข้าสู่ร่างกาย ม้ามเป็นตัวลำเลียงของเหลวนี้ไปที่ปอดก่อน และปอดจะช่วยกระจายของเหลวไปทั่วร่างกาย 3) **สัมพันธ์กับผิวหนังและขน** ปอดสัมพันธ์กับการเปิดปิดของรูขุมขน การหลั่งเหงื่อ และการต่อต้านอิทธิพลและปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดโรค 4) **สัมพันธ์กับลำไส้ใหญ่** พลังปอดที่เคลื่อนลงสู่เบื้องล่างทำหน้าที่ช่วยลำไส้ใหญ่ขับถ่ายของเสียและดูดซึมของเหลว

ม้าม (脾 ผี): Spleen

ม้าม เป็นส่วนสำคัญของพลังหยางในร่างกาย มีคุณสมบัติชอบแห้ง ไม่ชอบชื้น มีหน้าที่ 4 ประการ คือ 1) **กำหนดการลำเลียงน้ำและสารจำเป็น** อาหารเมื่อถูกย่อยที่กระเพาะอาหารแล้ว ม้ามจะลำเลียงสารจำเป็นไปสู่ปอด เพื่อส่งไปทั่วร่างกาย และทำหน้าที่ปรับสมดุลการใช้และการขับถ่ายของเหลวภายในร่างกาย 2) **ควบคุมการไหลเวียนของเลือด** ให้เป็นปกติ 3) **กำหนดพลังจิง** ซึ่งเป็นพลังของกระเพาะอาหารและม้าม แต่พลังม้ามจะเป็นพลังหลัก 4) **สัมพันธ์กับกระเพาะอาหาร** ม้ามทำหน้าที่

ร่วมกับกระเพาะอาหาร โดยกระเพาะอาหารทำหน้าที่รับและย่อยอาหารจนได้สารจำเป็น ส่วนม้ามทำหน้าที่ลำเลียงสารจำเป็นนี้ไปใช้ทั่วร่างกาย

ลำไส้เล็ก (小肠 เสี่ยวฉาง): Small intestine

ลำไส้เล็ก มีหน้าที่รับอาหารบางส่วนที่ผ่านการย่อยจากกระเพาะอาหารมาแยกส่วนที่ใส ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย แล้วส่งไปยังม้ามซึ่งจะทำหน้าที่ลำเลียงไปยังส่วนต่างๆ ของร่างกาย ส่วนที่ข้นและไม่เป็นประโยชน์จะถูกส่งไปยังลำไส้ใหญ่หรือกระเพาะปัสสาวะ เพื่อขับออกจากร่างกายในสภาพอุจจาระหรือปัสสาวะ

ลำไส้ใหญ่ (大肠 ต้าฉาง): Large intestine

ลำไส้ใหญ่ มีหน้าที่รับสิ่งที่ผ่านการย่อยจากลำไส้เล็ก ดูดซึมสิ่งที่มีความชื้นและน้ำที่เหลืออยู่ ทำให้กลายเป็นอุจจาระ แล้วถ่ายออกจากร่างกาย

หัวใจ (心 ซิน): Heart

หัวใจ เป็นอวัยวะหลักของอวัยวะภายในทั้งหมด มีหน้าที่หลัก 3 ประการ คือ 1) กำหนดชีพจร ควบคุมการไหลเวียนของเลือดทั่วร่างกาย 2) กำหนดความคิด สัมพันธ์กับสติปัญญา การรับรู้ และความรู้สึกนึกคิด 3) กำหนดความสัมพันธ์กับลำไส้เล็ก โดยมีเส้นลมปราณเชื่อมโยงถึงกันระหว่างหัวใจและลำไส้เล็ก

อู่เว่ย (五味): Five kinds of flavors

อู่เว่ย คือ รสยา 5 รส ได้แก่ รสเผ็ด (辛 ซิน) รสหวาน (甘 กัน) รสเปรี้ยว (酸 ซวน) รสขม (苦 กู) และรสเค็ม (咸 เสียน)

รสเผ็ดมีฤทธิ์ร้อน สามารถขับกระจาย กระตุ้นออก เช่น จิงเจี๋ย (荆芥) มีฤทธิ์ขับกระจายใช้ลมเย็น ลูกเร่ว (砂仁 ซาเหริน) มีฤทธิ์ขับเคลื่อนให้ขี้ไหลเวียน

รสหวานมีฤทธิ์เสริมบำรุง และปรับประสานถ่วงดุล ลดความแรงของยา เช่น หวงฉี (黄芪) มีสรรพคุณบำรุงชี ดังกุย (当归) บำรุงเลือด ซะเอมเทศ (甘草 กันฉ่า) ปรับประสานลดความแรงของตัวยาอื่น ๆ

รสเปรี้ยวมีฤทธิ์สมาน เหนียวรั้ง เก็บกัก เช่น ชันจูยหวิ (山茱萸) มีสรรพคุณระงับเหงื่อจากอาการพร่อง จินอิงจื่อ (金樱子) ใช้รักษาอาการฝันเปียก

รสขมมีฤทธิ์ขับถ่าย ระบาย และทำให้แห้ง เช่น หวงเหลียน (黄连) มีสรรพคุณระบายความร้อน (ไฟ) โถงน้ำเต้า (大黄 ต้าหวง) เป็นยาถ่าย โถงเขมา (苍术 ซังจู่) มีสรรพคุณขับความชื้น

รสเค็มมีฤทธิ์ระบาย ทำให้หื่น และยุบสลาย เช่น สาหร่ายทะเล (海藻 ใต้เจ้า) และ หมูลี่ (牡蛎) ใช้รักษาโรคไทรอยด์ ต่อมไทรอยด์โต ดีเกลือ (芒硝 หมางเขียว) มีสรรพคุณขับถ่ายอุจจาระที่แข็งและแห้ง

นอกจากนี้ยังมียารสจืด (淡 ตัน) ซึ่งมีฤทธิ์ระบายความชื้นและขับปัสสาวะ เช่น ทงเฉ่า (通草) และโป่งรากสน (茯苓 ผู่หลิง)

การออกฤทธิ์ของยาสมุนไพรจีนมีสี่ทิศทางคือ ขึ้น (升 เซิง) ลง (降 เจียง) ลอย (浮 ฟู่) จม (沉 เฉิน) เพื่อให้การออกฤทธิ์ของตัวยาด่าง ๆ ได้ผลมากยิ่งขึ้นและตรงกับอาการของโรคที่ตำแหน่งของร่างกายแตกต่างกัน จำเป็นต้องศึกษาทิศทางของการออกฤทธิ์ของตัวยา เพื่อให้ได้ประสิทธิผลตรงตามเป้าหมายของการรักษา เช่น **ขึ้นและลอย** ตัวยาจะออกฤทธิ์วิ่งขึ้นช่วงบนของร่างกายและกระจายออกสู่ภายนอก มีฤทธิ์ขับเหงื่อ ขับความเย็นและความร้อนออกสู่ภายนอก ร่างกาย ยากลุ่มนี้มักมีรสเผ็ดและรสหวานซึ่งมีสภาพเป็นหยาง เช่น มหาหวง (麻黄) กิ่งอบเชยจีน (桂枝 กุ้ยจื่อ) หวงฉี (黄芪) **ลงและจม** ตัวยาจะออกฤทธิ์อยู่ภายในร่างกายและวิ่งลงช่วงล่างของร่างกาย มีฤทธิ์สงบหยาง กดและระงับการไหลย้อน เก๊บกัก ระบายความร้อน ขับความชื้น ระบายหรือถ่ายลงล่าง ตัวยากลุ่มนี้มักมีรสขมเปรี้ยว ซึ่งมีสภาพเป็นอิน เช่น โกล้าน้ำเต้า (大黄 ต้าหวง) ดีเกลือ (芒硝 หมางเขียว) หวงป้อ (黄柏)

นอกจากนี้การเผ้าจี้มีผลต่อทิศทางการออกฤทธิ์ของยา เช่น ถ้านำตัวยามาผัดกับเหล้าซึ่งมีรสเผ็ดร้อน จะทำให้การออกฤทธิ์ของยาขึ้นสู่ช่วงบนของร่างกาย หากนำไปผัดกับเกลือซึ่งมีรสเค็ม ตัวยาจะออกฤทธิ์วิ่งลงสู่ช่วงล่างของร่างกาย หากนำไปผัดกับน้ำขิงต้ม ตัวยาจะออกฤทธิ์ขับกระจาย เป็นต้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. โกวิท คัมภีรภาพ. ทฤษฎีพื้นฐานการแพทย์แผนจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นิวไวกิจ จำกัด, 2544.
2. วิฑิต วัฒนวิบูล, สุรเกียรติ อาษานาฎภาพ (กองบรรณาธิการ). ทฤษฎีแพทย์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2540.
3. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
4. วิชัย โชควิวัฒน์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง, อภิญา เวชพศ และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
5. Meng H, Shang XM, Zhang XH. English-Chinese and Chinese-English Course-based Medical Dictionary. 1st ed. Xi An: Shijie Tushu Publishing House, 1998.
6. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
7. Zhang E. Basic Theory of Traditional Chinese Medicine I: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. Vol. I. 9th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

รายชื่อตำรายาจีน

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
八正散	Bazheng San	ปาเจิ้งส่าน	โป๊ยเจี้ยซั่ว
九味羌活汤	Jiuwei Qianghuo Tang	จิ่วเว่ยเฉียงหัวทัง	กิวมีเกียงอัวะทึง
大补阴丸	Da Buyin Wan	ต้าบูอินหวาน	ตัวโป้วอิมอี
三子养亲汤	Sanzi Yangqin Tang	ซานจื่อหยิ่งชินทัง	ซำจื่อเอี้ยงซิงทึง
小承气汤	Xiao Chengqi Tang	เสี่ยวเฉิงชี่ทัง	เซี่ยวเส่งคี่ทึง
小活络丹	Xiao Huo Luo Dan	เสี่ยวหัวลั่วตัน	เซี่ยวอัวะลกตัง
小建中汤	Xiao Jianzhong Tang	เสี่ยวเจี้ยนจงทัง	เซี่ยวเกียงตงทึง
五皮散	Wupi San	อู่ผีส่าน	โหวงพัยลั่ว
止嗽散	Zhisou san	จื่อโซ้วส่าน	จี้เซ้าลั่ว
半夏泻心汤	Banxia Xiexin Tang	ป๋ันเซี่ยเซี่ยซินทัง	ปัวแห่เซี่ยซิมทึง
加減葳蕤汤	Jiajian Weirui Tang	เจี้ยนเจี้ยนเว่ยหฺยทัง	เกี่ยมเกี่ยมอูยซุ้ยทึง
四妙勇安汤	Simiao Yongan Tang	ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง	ซี้เหมียวย่งอ้งทึง
百合固金汤	Baihe Gujin Tang	ไปเหอกูจิ้นทัง	เป๊ะสะกุกิมทึง
当归四逆汤	Danggui Sini Tang	ตังกวยซื่อหนี่ทัง	ตังกวยซี้เห็งกทึง
阳和汤	Yanghe Tang	หยางเหอทัง	เอี้ยงหัวทึง
竹叶石膏汤	Zhuye Shigao Tang	จู่เยี่ยสือเกาทัง	เต็กเฮียะเจียะกอทึง
羌活胜湿汤	Qianghuo Shengshi Tang	เฉียงหัวเซ่งชือทัง	เกียงอัวะเซ่งซิบทึง
苇茎汤	Weijing Tang	เหว่ยจิงทัง	อู๋ยแกทึง
定喘汤	Dingchuan Tang	ตึงฉวนทัง	เตี้ยชวงทึง
苓甘五味姜辛汤	Ling Gan Wuwei Jiang Xin Tang	หลิงกันอู่เว่ยเจียงซินทัง	เหล่งก่าโงบี่เกียงซิงทึง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
苓桂术甘汤	Ling Gui Zhu Gan Tang	หลิงก้วยจู้กัณฑ์	เหล่งก้วยตุกก้าทัง
参苓白术散	Shen Ling Baizhu San	เซินหลิงไป๋จู้ล่า่น	เซี่ยมเหล็งเปะตุกทัง
宫外孕方	Gongwaiyun Fang	กงไวย่วินฟาง	เก้งหว้งอึ้งฮึง
养阴清肺汤	Yangyin Qingfei Tang	หย่างอินชิงเฟย์ทัง	เอี้ยงอิมเซ็งฮุ่ยทัง
枳实导滞丸	Zhishi Daozhi Wan	จื่อสื่อเต้าจื่อหวาน	จี้ซิกเต้าทื่อ
枳实消痞丸	Zhishi Xiaopi Wan	จื่อสื่อเซียวผีหวาน	จี้ซิกเซียวผีฮื่อ
柴葛解肌汤	Chai Ge Jieji Tang	ไฉเก้อเจี๋ยจีทัง	ฉ่ากั๋วเกียกทัง
胶艾汤	Jiao Ai Tang	เจียวอ้ายทัง	กาเฮียทัง
桑杏汤	Sang Xing Tang	ซังซิงทัง	ซังเซ่งทัง
调胃承气汤	Tiaowei Chengqi Tang	เถียวเว่ยเฉิงชี่ทัง	เถียวอ่วยเซ่งคี่ทัง
真人养脏汤	Zhenren Yang Zang Tang	เจินเหรินหยั่งจั้งทัง	จิงยั้งเอี้ยงจั้งทัง
真武汤	Zhen Wu Tang	เจินอู่ทัง	จิงบูทัง
麻黄杏仁石膏	Mahuang Xingren	หมาหวงซิงเหรินสื่อเกา	หม่วฮึงเซ่งเอี้ยงเจียะกอ
甘草汤	Shigao Gancan Tang	กัณฑ์ฉ่าทัง	ก้าเซาทัง
猪苓汤	Zhuling Tang	จูหลิงทัง	ตื่อเหล่งทัง
温经汤	Wenjing Tang	เวินจิงทัง	อู้งเก็งทัง
新加黄龙汤	Xinjia Huanglong Tang	ซินเจียหวงหลงทัง	ซิงเกียฮึงเหล่งทัง
越鞠丸	Yueju Wan	เยว่จู้หวาน	อวกเก็กฮื่อ
槐花散	Huaihua San	ไหวฮาล่า่น	ห่วยฮวยซั่ว
橘皮竹茹汤	Jupi Zhuru Tang	จู่หวิฝี่จู้รุทัง	กีกพั่วเต็กหญู่ทัง
薏苡附子败酱散	Yiyi Fuzi Baijiang San	อี้อี้ฝู่จื่อไป๋เจียงล่า่น	อี้ฮื่อฝู่จื่อไป๋เจียซั่ว

รายชื่อตัวยา

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
人参	Renshen	เหรินเฉิน	หยิ่งเซียม	โสมคน
人参(去芦)	Renshen (Qulu)	เหรินเฉิน (ชวี่หลู)	หยิ่งเซียม (ค้อโล้ว)	โสมคนที่เอาส่วนหัวออก
川贝母	Chuanbeimu	ชวานเป่ย์หมู่	ชวงป้วยบ้อ	
川乌(制)	Chuanwu (zhi)	ชวานอู (จื่อ)	ชวงโอะ (จื่อ)	รากแก้วของโหระเดียด ไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์
大生地	Dashengdi	ต้าเซิงตี้	ตั้วเซตตี้	โกฐชี่แมว
干地黄	Gandihuang	กั้นตี้หวง	กั้งตี้ฮั่ง	โกฐชี่แมว
川芎	Chuanxiong	ชวานซฺยง	ชวงกง	โกฐหัวบัว
大枣	Dazao	ต้าเจ่า	ตั้วจ้อ	พุทราจีน
山药	Shanyao	ซันเหย้า	ซัวเอี้ยะ	
山栀子	Shanzhizi	ซันจื่อจื่อ	ซัวกี้จื่อ	ลูกพุด
山栀子仁	Shanzhiziren	ซันจื่อจื่อเหริน	ซัวกี้จื่อฮั่ง	เนื้อในเมล็ดลูกพุด
干姜	Ganjiang	กั้นเจียง	กั้งเกีย	ขิงแก่แห้ง
大黄	Dahuang	ต้าหวง	ตั้วฮั่ง	โกฐน้ำเต้า
大黄(面裹煨, 去面切,焙)	Dahuang (mianguowei, qumianqie, bei)	ต้าหวง (เมี่ยนกว๋อเว่ย ชวี่ เมี่ยนเซวี่ เป่ย์)	ตั้วฮั่ง (หมีก้อฮุย ค้อ หมี่เจียก ปวย)	โกฐน้ำเต้าปิ้ง
三棱	Sanleng	ซานเหลิง	ซำเหล็ง	
大腹皮	Dafupi	ต้าฟุผี	ตั้วปักฟ้วย	เปลือกผลหมาก
五味子	Wuweizi	อู่เว่ยจื่อ	โหวงปี้จี้	
天南星(制)	Tiannanxing	เทียนหนันซิง (จื่อ)	เทียนหน่าแซ (จื่อ)	
木香	Muxiang	มู่เซียง	ปักเฮีย	โกฐกระดุก
木通	Mutong	มู่ทง	ปักทง	

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
贝母	Beimu	เปย์หมู่	ป้วยบ้อ	
贝母 (去心)	Beimu (quxin)	เปย์หมู่ (ทวี่ซิน)	ป้วยบ้อ (คื่อซิม)	
车前子	Cheqianzi	เชอเจียนจื่อ	เซี่ยเจีจี้	
丹皮	Danpi	ตันผี้	ตันพัย	เปลือกรากโบทัน
丹参	Danshen	ตันเชิน	ตันเซียม	
玉竹	Yuzhu	ยวี่จู่	เง็กเต็ก	
甘草	Gancao	กั้นเฉ่า	ก่าเช่า	ชะเอมเทศ
甘草 (炙)	Gancao (zhi)	กั้นเฉ่า (จื่อ)	ก่าเช่า (จี้)	ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง
甘草 (炒)	Gancao (chao)	กั้นเฉ่า (เฉ่า)	ก่าเช่า (ซ่า)	ชะเอมเทศผัด
艾叶	Aiye	อ้ายเยี่ย	เฮียเฮียะ	
石膏	Shigao	ลือเกา	เจียะกอ	เกล็ดจืด
北沙参	Beishashen	เปย์ซาเชิน	ปักซาเซียม	
生大黄	Shengdahuang	เซิงต้าหวง	แซตั่วอึ้ง	โกฐน้ำเต้า
生地黄	Shengdihuang	เซิงตี้หวง	แซตี้ฮั้ง	โกฐชี่แมว
生姜	Shengjiang	เซิงเจียง	แซเกีย	ชิงแก่สด
生姜皮	Shengjiangpi	เซิงเจียงผี้	แซเกียพัย	ผิวชิงแก่สด
生薏苡	Shengweirui	เซิงเวย์หฺยุย	แซอูยฮุ้ย	
生葱白	Shengcongbai	เซิงซงไป๋	แซซังแป๊ะ	หอมจีนสด
白术	Baizhu	ไป๋จู่	แปะตุ๊ก	
白芍	Baishao	ไป๋โส	แปะเจียก	
白芍 (炒)	Baishao (chao)	ไป๋โส (เฉ่า)	แปะเจียก (ซ่า)	
白芷	Baizhi	ไป๋จื่อ	แปะจี้	โกฐสอ

รายชื่อตัวยา (ต่อ)

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
白芥子	Baijiezi	ไ้ไปเจี้ยจื่อ	เป๊ะไ้ไ้จี้	เมล็ดพรวณผักกาด
白果	Baiguo	ไ้ไปกั่วอ	เป๊ะกั่วย	เป๊ะกั่วย
白茯苓	Baifuling	ไ้ไปฝูหลิง	เป๊ะหกลหลิง	โป่งรากสน
白前(蒸)	Baiqian (zheng)	ไ้ไปเจียน (เจิง)	เป๊ะไ้จี้ (เจิง)	
白扁豆 (姜汁 津, 去皮, 微炒)	Baibiandou (jiangzhijin, qupi, weichao)	ไ้ไปเปียนไต้ว (เจียงจื่อจิน ชวีฝี่ เวย์เฉ่า)	เป๊ะเปียงเต่า (เกียจ๊ับจิง ค้อฟ้วย หมู่ซ่า)	
白薇	Baiwei	ไ้ไปเวย์	เป๊ะมู่ย	
冬瓜子	Dongguazi	ตงกวาจื่อ	ตังกวยจี้	เมล็ดผัก
玄参	Xuanshen	เลวียนเซิน	เหียงเซียม	
半夏	Banxie	ป้านเซี่ย	ปั่วแห่	
半夏(制)	Banxie (zhi)	ป้านเซี่ย (จื่อ)	ปั่วแห่ (จื่อ)	
半夏(洗)	Banxie (xi)	ป้านเซี่ย (ลี่)	ปั่วแห่ (ลี่)	
半夏曲	Banxiequ	ป้านเซี่ยชวี	ปั่วแห่ชัก	
地龙	Dilong	ตี้หลง	ตี้เล้ง	ไส้เดือนดิน
地黄	Dihuang	ตี้หวาง	ตี้ฮิง	โกฐชู้แมว
芍药	Shaoyao	เส้าเหยา	เจียกเอี้ยะ	
芒硝	Mangxiao	หมางเซียว	หมั่งเซียว	ดีเกลือ
百合	Baihe	ไ้ไปเหอ	เป๊ะเฮะ	
百部(蒸)	Baibu (zheng)	ไ้ไปปู้ (เจิง)	เป๊ะโป้ว (เจิง)	
当归	Danggui	ดังกุย	ดังกุย	
当归头	Dangguitou	ดังกุยโถว	ดังกุยเท้า	
当归身	Dangguishen	ดังกุยเซิน	ดังกุยชิง	
当归尾	Dangguiwei	ดังกุยเหว้ย	ดังกุยบ้วย	โกฐเซียง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
肉豆蔻	Roudoukou	โร้วโต้วโข่ว	เห่กเก้เต้าโข่ว	ลูกจันทน์
肉桂	Rougui	โร้วก๊วย	เห่กเก้ก๊วย	อบเชยจีน
肉桂 (研粉)	Rougui (yanfen)	โร้วก๊วย (เอี้ยนเฟิ่น)	เห่กเก้ก๊วย (ไท่ฮงฮั้ง)	อบเชยจีนบดเป็นผง
竹叶	Zhuye	จู้เยี่ย	เต็กเกียะ	หญ้าขี้เฒ่า หรือ ใบไผ่ขม
竹茹	Zhuru	จู้รุ	เต็กยู่	เปลือกชั้นกลางของ ลำต้นไผ่ดำ
全当归	Quandangui	เฉวียนตังกุย	ฉว่งตังกุย	
灯芯	Dengxin	เต็งซิน	เต็งซิม	
防风	Fangfeng	ฝางเฟิง	ห้วงฮง	
红枣	Hongzao	หงเจ้า	ฮั่งจ้อ	พุทราจีน
麦冬	Maidong	ไม่ตง	เบะตง	
麦芽	Maiya	ไม่หย่า	เบะแ้ง	ข้าวบาร์เลย์งอก
麦芽曲	Maiyaqu	ไม่หย่าชวี่	เบะแ้งซัก	ข้าวบาร์เลย์งอก
赤芍	Chishao	เช้อเส้า	เซี่ยเซี่ยก	
芎藭	Weijing	เหว่ยจิง	อู่ยกั๊	
芎根	Weigen	เหว่ยเกิน	อู่ยกั้ง	
苏子	Suzi	ซูจื่อ	โซวจี้	ผลงาขี้ม่อน
苍术	Cangzhu	ซังจู่	ซังตุ๊ก	โกฐเขมา
芦根	Lugen	หลูเกิน	โล่วกิง	
杏仁	Xingren	ซิงเหริน	หั่งยั้ง	
杏仁 (去皮尖)	Xingren (qupijian)	ซิงเหริน (ชวี่ฝี่เจี้ยน)	หั่งยั้ง (ค้อฝว่ยเจี้ยน)	

รายชื่อตัวยา (ต่อ)

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
吴茱萸	Wuzhuyu	หวู่จูหยวี่	โหว่งจู๋ยู	
牡丹皮	Mudanpi	หมู่ตันผิ	โบวตั่วผวย	เปลือกรากโบตัน
龟甲 (酥炒)	Guijia (suchao)	กฺุยเจี๋ย (ซูเฉ่า)	กฺูกะ (โซวซ่า)	กระดองเต่าคั่ว
龟板 (酥炒)	Guiban (suchao)	กฺุยป๋าน (ซูเฉ่า)	กฺู่ปั้ง (โซวซ่า)	กระดองเต่าคั่ว
羌活	Qianghuo	เซียงหั่ว	เกียงฮั่วะ	
沙参	Shashen	ซาเซิน	ซาเซียม	
没药	Moyao	ม่อเหย้า	หมุกเอี้ยะ	มดยอบ
诃子	Hezi	เหอจื่อ	คอจี้	
阿胶	E-jiao	อาเจียว	อากา	กาวหนังลา
附子 (炮去皮)	Fuzi (paoqupi)	ฟู่จื่อ (เผ่าซวี่ผิ)	หู่จื่อ (เผ่าค้อผวย)	รากเขนงของโหราเดี่ยไถ่ ที่ผ่านการฆ่าพิษ
陈皮	Chenpi	เฉินผิ	ถั่งผวย	
陈橘皮	Chenjupi	เฉินจฺหวี่ผิ	ถั่งกิกผวย	
败酱草	Baijiangcao	ไปเจียงเฉ่า	ไปเจี้ยเซ่า	
知母	Zhimu	จื่อหมู่	ตีบ้อ	
知母 (酒浸炒)	Zhimu (jiujinchao)	จื่อหมู่ (จิวจิ้นเฉ่า)	ตีบ้อ (จิวจิมซ่า)	
侧柏叶	Cebaiye	เซ่อไปเยี้ย	เจ็กเป๊ะเฮียะ	
金银花	Jinyinhua	จินอินฮวา	กิมหิงฮวย	ดอกสายน้ำผึ้ง
乳香	Ruxiang	หลู่เซียง	อื้อเฮีย	
饴糖	Yitang	อีถั่ง	อีถั่ง	
泽泻	Zexie	เจ้อเซี่ย	เจ็กเสี่ย	
细生地	Xishengdi	ซี้เซ็งตี้	โซ้ยแซตี้	โกฐขี้แมว
细辛	Xixin	ซี้ซิน	โซ้ยซิง	

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
荆芥	Jingjie	จิงเจี๋ย	เก็งไ่	
荆芥穗	Jingjiesui	จิงเจี๋ยซุ่ย	เก็งไ่ส่วย	
草乌 (制)	Caowu (zhi)	เห่าอู๋ (จื่อ)	เห่าโหว (จื่อ)	
茯苓	Fuling	ฝูหลิง	หุกเหล้ง	โป่งรากสน
茯苓皮	Fulingpi	ฝูหลิงผิ	หุกเหล้งผวย	เปลือกโป่งรากสน
栀子	Zhizi	จื่อจื่อ	กี้จื่อ	ลูกพุด
枳壳	Zhiqiao	จื่อเซอ	จี้ซำก	
枳壳 (麸炒)	Zhiqiao (fuchao)	จื่อเซอ (ฟูเห่า)	จี้ซำก (ฮูซำ)	
枳实	Zhishi	จื่อสือ	จี้ซิก	
厚朴	Houpo	โฮ่วผอ	เก่าผก	
厚朴 (炙)	Houpo (zhi)	โฮ่วผอ (จื่อ)	เก่าผก (จื่อ)	
香附	Xiangfu	เซียงฝู	เฮียงหู	เหั่วหมู
独活	Duhuo	ตูหัว	ตักอัวะ	
姜汁	Jiangzhi	เจียงจื่อ	เกียจับ	น้ำคั้นขิงแก่สด
姜炭	Jiangtan	เจียงถ่าน	เกียถั่ว	ขิงแก่เผาเป็นถ่าน
神曲	Shenqu	เสินชวี่	ลิ่งซำก	
篇蓄	Bianqie	เปี่ยนชวี่	เปียงเถียก	
熟地黄 (酒蒸)	Shudihuang (jiuzheng)	สุ่ตีหวง (จิ่วเจิง)	เล็กตื่ออิง (จิ่วเจิง)	โกฐชื้แมงนึ่งเหล้า
莲子	Lianzi	เหลียนจื่อ	โหน่ยจี้	เมล็ดบัว
莲子肉	Lianzirou	เหลียนจื่อโร่ว	โหน่ยจี้เน็ก	เมล็ดบัว
莪术	Erzhu	เอ๋อร์จู่	ห่งตูก	
莱菔子	Laifuzi	ไห่ลู่จื่อ	ไห่ลู่หุกจี้	เมล็ดหัวผักกาดขาว

รายชื่อตัวยา (ต่อ)

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
桂枝	Guizhi	ก้วยจื่อ	ก้วยกี	กิ่งอบเชยจีน
桔梗	Jiegeng	เจี้ยเกิง	กิกเก้	
桔梗 (炒令深黄色)	Jiegeng (chao) shenhuangshe)	เจี้ยเกิง (เผาลัง เซินหวางเซ่อ)	กิกเก้ (ฉาเหล่ง ชิมอึ้งเล้ก)	
桔梗 (炒)	Jiegeng (chao)	เจี้ยเกิง (เผ่า)	กิกเก้ (ซ่า)	
桃仁	Taoren	เถาเหริน	ถ้อยยั้ง	เมล็ดท้อ
柴胡	Chaihu	ไฉหู	ฉ่าโอ้ว	
胶饴	Jiaoyi	เจียวอี้	กาอี้	
浙贝母	Zhebeimu	เจ้อเป่ย์หมู่	เจี้ยกป้วยบ้อ	
海参	Haishen	ไห่เซิน	ไฮเซียม	
桑叶	Sangye	ซังเยี่ย	ซังเฮียะ	ใบหม่อน
桑白皮	Sangbaipi	ซังไป่ผิ	ซังเปะฟ้วย	เปลือกรากหม่อน
黄芩	Huangqin	หวางฉิน	ฮั้งฉิม	
黄连	Huanglian	หวางเหลียน	ฮั้งเลียง	
黄柏	Huangbo	หวางป้อ	ฮั้งเปะ	
黄柏 (炒)	Huangbo (chao)	หวางป้อ (เผ่า)	ฮั้งเปะ (ซ่า)	
银花	Yinhua	อินฮวา	หั้งฮวย	ดอกสายน้ำผึ้ง
梨皮	Lipi	หลี่ผิ	ไหล่ฟ้วย	เปลือกผลสาลี่
猪苓	Zhuling	จูหลิง	ตือเหล็ง	
麻黄	Mahuang	หมาหวง	หม่วฮั้ง	
麻黄 (去节)	Mahuang (qujie)	หมาหวง (ซวีจู่เหวีย)	หม่วฮั้ง (ค้อจัก)	
鹿角胶	Lujiaojiao	ลู่เจียวเจียว	เต็กกักกา	กาวเขากวาง
淡竹叶	Danzhuye	ตันจู่เยี่ย	ต้าเต็กเฮียะ	หญ้าขี้เฒ่า, ใบไผ่ขม

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
淡豆豉	Dandouchi	ตันโต้วฉื่อ	ตาเต่าลี่	
款冬花	Kuandonghua	ขว่นตงฮวา	ควงตงฮวย	
葛根	Gegen	เก๋อเก็น	ก๊วกกิง	
葱白	Congbai	ชงไป๋	ซังแป๊ะ	หอมจีน
紫苏子	Zisuzi	จื่อซูจื่อ	จื่อไซวี้จี้	ผลงาขี้ม่อน
紫菀 (蒸)	Ziwan (zheng)	จื่อหวั่น (เจิง)	จื่ออ้วง (เจิง)	
滑石	Huashi	หฺวาสื่อ	กุกเจี้ยะ	หินลื่น
槐花	Huaihua	ไหฺวฮวา	หฺว่ยฮวย	
槐花 (炒)	Huaihua (chao)	ไหฺวฮวา (เฉ่า)	หฺว่ยฮวย (ซ่า)	
粳米	Jingmi	จิงหมี่	แกบี้	ข้าวเจ้า
蔓荆子	Manjingzi	มันจิงจื่อ	หมั่งเก็งจี้	
罂粟壳	Yingsuqiao	อิงซูเค่อ	เอ็งเซ็กซก	เปลือกฝิ่น
缩砂仁	Susharen	ซูซ่าเหริน	ซกซาอึ้ง	
熟地	Shudi	ลูตี้	เล็กตี้	โกฐขี้แมลงวันเหล้า
熟地黄	Shudihuang	ลูตี้หวง	เล็กตี้ฮวง	โกฐขี้แมลงวันเหล้า
熟附子	Shufuzi	ลูฟู่จื่อ	เล็กฟู่จื่อ	รากเขนของโอร่าเต๋ยไ่ ที่ผ่านกรรมวิธี
薏苡仁	Yiyiren	อี้ยี้เหริน	อี้ยี้ยั้ง	ลูกเดือย
薄荷	Bohe	ป้อเหอ	เปาะห่อ	
橘皮	Jupi	จฺหวีผี้	กิ๊กพัย	
橘红	Juhong	จฺหวีหง	กิ๊กฮั่ง	
藁本	Gaoben	เก้าเปิ่น	ก้อบั้ง	
瞿麦	Qumai	ฉฺวีไม่	ก๊อเบะ	

ดัชนีตัวยา

- กกช้าง, 26
 กระดองเต่าคั่ว, 203, 244
 กระวานไทย, 20
 กวนซังจู, 12
 กวนเซิงหมา, 12
 กวนฝางเฟิง, 12
 กวนมู่ทง, 12, 16, 382, 383
 กวนหลงตาน, 12
 กวนหวงป้อ, 12
 กวาโหลว, 19
 กว่างจินเฉียนเฉ่า, 10
 กว่างจีเซิง, 10
 กว่างจื่อลือ, 10
 กว่างเซิงหมา, 10
 กว่างตี่ตัง, 10
 กว่างไต้วเกิน, 10
 กว่างปาจี, 10
 กว่างปู้กู่จื่อ, 10
 กว่างฝางจี, 10
 กว่างมู่เซียง, 10
 กว่างฮั่วเซียง, 10
 กัญชาเทศ, 17
 กันเจียเกิง, 275
 กันเจียง, 36, 37, 86, 89, 90, 157, 159, 235
 กันเฉ่า, 12, 15, 27, 41, 44, 45, 50, 54, 69, 71, 77,
 79, 80, 91, 94, 95, 97, 100, 106, 110, 111,
 122, 125, 141, 157, 159, 216, 218, 238, 239,
 240, 277, 283, 334, 397, 398
 กันเฉ่า (จื่อ), 30, 31, 32, 33, 34, 35, 46, 48, 56, 59,
 60, 61, 64, 65, 81, 84, 86, 89, 90, 161, 165, 175,
 178, 179, 184, 186, 188, 192, 210, 214, 238
 กันเฉ่า (เฉ่า), 148, 151, 152, 194, 199, 238
 กันเซิงเจียง, 210, 213, 214
 กันตี่หวง, 122, 125, 337
 กาฝากไม้ไฟไทร, 10
 การบูร, 21, 28,
 กาวเซากวาง, 223, 392
 กาวหนังลา, 27, 110, 125, 173, 435
 กาวหนังหมู, 436
 กิงอบเซยจัน, 79, 82, 109, 186, 242
 กุ้ยจื่อ, 34, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 106, 109, 111,
 184, 186, 242, 401
 กุ้ยเจีย (ซูเฉ่า), 244
 กุ้ยโจวจินซือเถา, 11
 กุ้ยโจวปาเจียวเหลียน, 11
 กุ้ยป๋น (ซูเฉ่า), 201, 203, 244
 กุ้ยชู่ปู้, 21
 แก็กฮวย, 11, 17, 27
 เกอเกิน, 20, 50, 53, 54, 246
 เกอเจีย, 18, 20
 เกลือจิด, 18, 48, 53, 64, 394
 เก้าเปิน, 12, 175, 178, 179, 248, 249
 โกลูกระดุก, 10, 11, 13, 192, 380
 โกลูซี่แมว, 11, 27, 44, 75, 125, 140, 144, 337
 โกลูซี่แมวหนึ่งเหล้า, 140, 203, 223, 337
 โกลูเซมา, 12, 13, 27, 44, 104, 249, 294

- โกลฐเชียง, 323
 โกลฐน้ำเต้า, 12, 13, 20, 21, 27, 68, 71, 75, 208, 333
 โกลฐน้ำเต้าปิ้ง, 164, 333
 โกลฐสอ, 10, 11, 16, 21, 22, 44, 53, 354
 โกลฐหัวบัว, 7, 10, 16, 21, 22, 44, 104, 109, 125, 178, 248, 285
 โกวจ, 21
 โกวฉี, 12, 17, 19, 28
 ขมื่นชัน, 22
 ข้วนตงฮวา, 91, 94, 95, 250, 251, 368
 ข้าวเจ้า, 64, 255, 441
 ข้าวบาร์เลย์งอก, 210, 214, 386
 ข้าวเหนียว, 441
 ชิง, 10
 ชิงแก่เผาเป็นถ่าน, 223, 235
 ชิงแก่สด, 54, 79, 100, 110, 182, 235, 319, 342
 ชิงแก่แห้ง, 89, 159, 213, 235
 เขากวาง, 27, 392
 คนทีสอ, 379
 คนทีสอทะเล, 379
 คำฝอย, 17, 22, 23
 จหวีผี, 35, 97, 98, 100, 252
 จหวีหิง, 252
 จหวีฮวา, 11, 17, 27
 จหวีหึงหมิงจื่อ, 17
 จิงเจีย, 23, 148, 151, 152, 253
 จิงเจียซุ่ย, 118, 120, 253
 จิงหมี่, 33, 61, 64, 65, 255
 จินอันฮวา, 17, 27, 216, 218, 256, 439
 จีเลวี่เถิง, 20
 จื่อเซอ (พูเล้า), 118, 120, 121, 258
 จื่อเซอ, 10, 17, 258
 จื่อจื่อ, 31, 102, 104, 308, 309
 จื่อซุ, 23
 จื่อซุจื่อ, 260
 จื่อสือ, 10, 17, 34, 35, 66, 68, 205, 208, 209, 210, 213, 214, 261
 จื่อหมู่, 33, 262, 394
 จื่อหมู่ (จิวจิ้นเล้า), 201, 203, 262
 จื่อห้วน (เจิง), 148, 149, 152, 264
 จื่อฮวาตีตึง, 10
 จูซา, 6
 จูเย่, 61, 64, 65, 266
 จูหู่, 34, 35, 97, 98, 100, 268
 จูหลิง, 171, 173, 269
 เจ้อจู่, 11
 เจ้อเซี่ย, 21, 171, 173, 205, 208, 209, 271
 เจ้อตุ๋หัว, 11
 เจ้อเป่ย์หมู่, 132, 135, 273
 เจ้อเลวี่เยนเซิน, 11
 เจินจูหมู่, 21, 26
 เจินจูหมู่เฟิน, 26
 เจียเกิง, 20, 50, 53, 54, 56, 59, 60, 137, 141, 194, 198, 199, 274, 275
 เจียเกิง (เล้า), 148, 151, 152
 เจียเกิง (เล้าลิ่งเซินหวงเซ่อ), 148, 151, 152, 274
 เจียงจื่อ, 72, 76, 235, 236
 เจียงเซียง, 16
 เจียงถ่าน, 220, 223, 224, 235, 236
 เจียงหวง, 22
 เจียวอี่, 441
 จูวี่ไม, 161, 164, 165, 276
 จินซุยง, 7
 เฉวียนตังกุย, 323

เฉากั่ว, 20	ชวนเลียนจื่อ, 10
เฉาอู (จื่อ), 127, 130, 131, 277, 278	ชวนเลียนผิ, 10
เฉินจุหวีผิ, 167, 169, 280, 319	ชวนหนิวซี, 10
เฉินซา, 6	ชวนหมาหวง, 10
เฉินผิ, 10, 32, 148, 151, 152, 252, 280, 281, 310	ชวนหลงต่าน, 10
เฉียนหู, 11, 16	ชวนหวงป้อ, 10
เฉวียนจุเหวีย, 18, 21, 22	ชวนเหลียน, 10
ไฉหู, 12, 13, 18, 50, 53, 54, 282, 283	ชวนอู, 10
ซงไป๋, 248, 284	ชวนอู (จื่อ), 127, 130, 131, 277, 290, 291, 292
ชวนก๊วยผิ, 10	ชวนอูเว่ยจื่อ, 10
ชวนจุหวีหวง, 10	ชวนฮวาเจียว, 10
ชวนจื่อเซอ, 10	ชะมด, 6, 28
ชวนจื่อสือ, 10	ชะเอมเทศ, 12, 15, 27, 44, 54, 71, 76, 79, 94, 100, 110, 125, 141, 146, 159, 218, 223, 238, 277, 352, 361, 361, 419
ชวนเจียง, 10	ชะเอมเทศผัด, 151, 199
ชวนเฉินผิ, 10	ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง, 48, 59, 64, 84, 89, 165, 178, 186, 192, 214, 238
ชวนเซ่อเส้า, 10	ซังจู่, 12, 13, 27, 33, 41, 44, 45, 102, 104, 249, 294
ชวนซุยง, 7, 16, 21, 22, 30, 31, 32, 35, 37, 41, 44, 45, 102, 104, 106, 109, 111, 122, 124, 125, 175, 178, 179, 248, 285, 286	ชาดจอแล, 6
ชวนซัวต้วน, 10	ซิงผิ, 17
ชวนซินเหลียน, 17	ซิงเฮา, 3
ชวนเซ่อเซียง, 6	ซุนหมา, 16
ชวนเซ็งหมา, 10	เซอเฉียนจื่อ, 17, 20, 27, 161, 164, 165, 296
ชวนตั้งเซิน, 10	เซอไป๋เอีย, 118, 120, 297
ชวนตันผิ, 10	เซ่อเส้า, 10, 27, 36, 37, 112, 115, 116, 299, 300, 398
ชวนตุ๋หัว, 10	เซียงหัว, 12, 22, 41, 42, 45, 50, 53, 54, 175, 178, 179, 301
ชวนเปี้ยหมู่, 10, 16, 21, 288	เซียนหนิวจื่อ, 17
ชวนไป๋จื่อ, 10	ซงเซียง, 18
ชวนผอ, 10	ซังเซิน, 17
ชวนมู่เซียง, 10	ซังตั้งเทรินเซิน, 6
ชวนมู่ทง, 10, 16, 81, 161, 382, 383	
ชวนไม่ตง, 10	

- ชังไปผี, 91, 94, 95, 167, 169, 303, 319
 ชังเพียวเขียว, 18, 21
 ชังเยี่ย, 17, 27, 132, 133, 135, 305, 306, 328
 ชันจา, 12, 17, 23, 27
 ชันจือจือ, 132, 135, 308,
 ชันจือจือเหริน, 161, 165, 308
 ชันหย้า, 19, 21, 194, 198, 199, 310, 439
 ชาเขิน, 11, 12, 13, 132, 135, 311
 ชานซี, 22
 ชานเหลียง, 112, 115, 116, 312, 447
 ชิงเหริน, 20, 33, 91, 94, 95, 132, 133, 135, 313,
 314, 400
 ชิงเหริน (ซัวผีเจียน), 34, 46, 48, 313
 ชินอาเจียว, 436
 ชิกันเฉ่า, 12
 ชีโก่วฉี, 12
 ชีจิ้งมู่กัว, 12
 ชีฉี, 12
 ชีเซียง, 12
 ชีซิน, 12, 13, 41, 44, 45, 81, 84, 157, 159, 248,
 315, 316
 ชีเซิงตี้, 72, 75, 74, 337
 ชีเซิงหมา, 12
 ชีต้ง, 12
 ชีต้งกุก, 12
 ชีโต้วเกิน, 12
 ชีหงฮวา, 12
 ชีหยางเซิน, 12
 ชีหลิว, 12
 ชีอินเจิน, 12
 ชีอู๋เว่ยจื่อ, 12
 ชูจื่อ, 17, 27, 91, 94, 95, 153, 155, 260
 ชูซาเหริน, 194, 198, 199, 317
 ชูมู่, 16
 ชูเหอเซียง, 28
 เซ้อเซียง, 6, 28
 เซ็งกันเฉ่า, 72, 76, 137, 141, 143, 146, 147, 220,
 223, 224, 238
 เซ็งเจียง, 35, 50, 54, 77, 79, 80, 97, 100, 106, 110,
 111, 169, 180, 182, 235, 236
 เซ็งเจียงผี, 167, 169, 319
 เซ็งซ่งไป, 56, 59, 60, 284
 เซ็งต้าหวง, 72, 75, 76, 333
 เซ็งตี้, 27
 เซ็งตี้หวง, 41, 44, 45, 137, 140, 141, 337
 เซ็งเว่ยหฺรย, 56, 59, 60, 387
 เซียงฝู, 21, 102, 104, 320, 321
 เซียงหยวน, 20
 เซียงหฺร, 23
 ดอกกุหลาบ, 23
 ดอกลำโพง, 12, 13, 17
 ดอกสายน้ำผึ้ง, 17, 27, 218, 256, 439
 ดีเกลือ, 27, 71, 75, 404
 ตงกัวจื่อ, 225, 227, 322
 ตงฉงเซี่ยเฉ่า, 5, 6
 ตงเป่ย์เหรินเซิน, 7
 ตงหมา, 16
 ดันฟิมเสิน, 27
 ตักแตน, 18
 ตังกุก, 11, 12, 16, 21, 22, 30, 32, 72, 76, 81, 82,
 84, 106, 109, 111, 122, 125, 137, 140, 141,
 188, 192, 216, 218, 323, 324
 ตังกุก (จิวจิ้นเฉ่า), 31, 32, 35, 36, 37
 ตังกุกเซิน, 323

- ตังกุยโถว, 323
 ตังกุยเหว้ย, 36, 37, 323
 ตังเซิน, 10, 12, 21, 25
 ตันจูเอี้ย, 266
 ตันเซิน, 11, 13, 15, 112, 115, 116, 326, 327, 387
 ตันโต่วฉื่อ, 56, 59, 60, 132, 133, 135, 328
 ตันผี, 10, 16, 20, 106, 110, 111, 143, 146, 147, 405
 ต้าเจ้า, 10, 28, 35, 50, 54, 77, 79, 80, 81, 84, 86, 89, 90, 97, 100, 197, 330, 331, 429
 ต้าชิงเอียน, 27
 ต้าเซิงตี้, 143, 144, 147, 337
 ต้าฟูฝี่, 167, 169, 319, 332
 ต้าเสี่ยวเอิง, 16, 20
 ต้าหวง, 12, 13, 20, 21, 27, 65, 68, 69, 71, 205, 208, 209, 333, 334
 ต้าหวง (เมียนกั่วอเวีย, ซัวเมียนเซวีย, เปีย), 161, 164, 165, 333
 ตี้กู่ฝี่, 16
 ตี้หลง, 36, 37, 127, 130, 131, 335
 ตี้หวง, 11, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 337, 338
 ตินยั้งตอย, 10, 11, 12, 13
 ตึกแก, 18, 20
 ตู้จิง, 11, 18
 ตูหัว, 10, 11, 22, 175, 178, 179, 339
 เติงซิน, 161, 165, 340,
 เกาเหริน, 20, 32, 36, 37, 112, 115, 116, 225, 227, 341
 กุ้อจื่อ, 17, 20, 27
 เทียนตง, 11, 21, 27
 เทียนหนันซิง (จื่อ), 127, 130, 131, 342
 เทียนหมา, 5, 6, 11, 16, 21, 27
 น้ำคั้นชิงแก๊ส, 235
 น้ำเซิงเจียง, 448
 น้ำที่กลั่นได้จากมหาหิงคุ์, 28
 น้ำผึ้ง, 17, 27, 28
 เนื้อในเมล็ดลูกพุท, 165, 308
 บัวดำ, 21
 โบงซี้ม่อน, 23
 โบบัว, 16
 โบปี้แป้, 17
 โบไฟ้ม, 64, 266
 โบมะขามแขก, 27
 โบหม่อน, 17, 27, 133, 305, 328
 ปรอท, 28
 ปลิงทะเล, 430
 ป้อเหอ, 16, 18, 23, 28, 56, 59, 60, 143, 146, 147, 345, 346
 ป้อเหอเหน่า, 28
 ปั้นเซี่ย, 16, 32, 32, 35, 35, 91, 94, 95, 106, 110, 111, 278, 292, 347, 348
 ปั้นเซี่ย (จื่อ), 61, 64, 65, 347
 ปั้นเซี่ย (ลี), 86, 89, 90, 347
 ปั้นเซี่ยซวี, 210, 213, 347
 ปิงเพียน, 21, 28
 ปิงหลาง, 21
 ปี้เติงเฉีย, 23
 ปู๋กุจื่อ, 10, 11
 เป้ยเก้าเปิน, 12
 เป้ยจิ้งโหลว, 12
 เป้ยฉางซัน, 12
 เป้ยไฉหุ, 12
 เป้ยซังจู้, 12
 เป้ยซันจา, 12

- เป๋ยซาเซิน, 12, 311
 เป๋ยซี่เซิน, 12
 เป๋ยเซิงหมา, 12
 เป๋ยต้าหวง, 12
 เป๋ยไต้เวเกิน, 12
 เป๋ยถึงลี่จื่อ, 12
 เป๋ยไปโถเวิง, 12
 เป๋ยเสวียนเซิน, 12
 เป๋ยหมู่, 10, 11, 16, 21, 22, 27, 137, 140, 141, 278, 288, 292
 เป๋ยหมู่ (ชวี่เซิน), 143, 146, 147, 288
 เป๋ยหยางจินฮวา, 12
 เป๋ยอู่เจียผิ, 12
 เป๋ยอู่เว่ยจื่อ, 12
 เป๋ลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ, 98, 268
 เป๋ลือกโปรงากสน, 169, 319, 374
 เป๋ลือกผลทับทิม, 12
 เป๋ลือกผลผื่น, 439
 เป๋ลือกผลเลียน, 10
 เป๋ลือกผลหมาก, 169, 319, 322
 เป๋ลือกรากโบทัน, 110, 146, 405
 เป๋ลือกรากหม่อน, 94, 169, 303, 319
 เป๋ลือกหอยไข่มุกน้ำจืด, 21
 เป๋ียนชวี่, 161, 164, 165, 350
 เปะก้วย, 20, 94, 352
 โปรงากสน, 11, 21, 159, 173, 182, 186, 197, 208, 214, 372, 374
 ไป่กว๋อ, 20, 91, 94, 95, 352, 353
 ไป่กว๋อเซียว, 353
 ไป่จื่อ, 10, 11, 16, 21, 22, 41, 44, 45, 50, 53, 54, 77, 354, 355
 ไป่จู้, 11, 21, 30, 31, 32, 34, 35, 180, 182, 184, 186, 188, 191, 192, 194, 197, 199, 205, 208, 209, 210, 214, 356
 ไป่เจี้ยจื่อ, 17, 27, 153, 155, 156, 220, 223, 224, 358
 ไป่เจียงเฉ่า, 229, 231, 359, 360
 ไป่เจียน, 361
 ไป่เจียน (เจิง), 148, 151, 152, 361
 ไป่ไต้โซ่ว, 20
 ไป่ปู้, 11, 363
 ไป่ปู้ (เจิง), 148, 151, 152, 363
 ไป่เปียนไต้, 365
 ไป่เปียนไต้ (เจียงจื่อจิน, ชวี่ผิ, เว่ยเฉ่า), 194, 198, 199, 365
 ไป่ฝูหลิง, 194, 197, 199, 210, 214, 372
 ไป่เว่ย, 56, 59, 60, 367
 ไป่เส่า, 11, 20, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 188, 192, 299, 300, 397, 398
 ไป่เส่า (เฉ่า), 137, 140, 141, 143, 146, 147, 397
 ไป่เทอ, 137, 140, 141, 368
 ไป่อู่ถั่ง, 441
 ผงไข่มุก, 26
 ผลงาขี้ม่อน, 17, 27, 94, 155, 260
 ผลเลียน, 10
 ผลหม่อน, 17
 ผิวซิงแก่สด, 169, 319
 ผีผาเยี่ย, 17, 20
 ผีเลื้อน้ำ, 10
 ผู่หวง, 26, 36, 37
 ผอโส่ว, 20
 ผาง, 10, 11, 12, 16

- ผางเฟิง, 11, 12, 41, 42, 45, 175, 178, 179, 370
 ผู่หลิง, 11, 21, 30, 31, 32, 35, 157, 159, 171, 173,
 180, 182, 184, 186, 205, 208, 209, 372
 ผู่หลิงผี้, 167, 169, 319, 374
 พันงุน้อย, 10, 11, 20, 27
 พิมเสน, 10, 18, 27, 28
 พิมเสนต้น, 10, 18
 พุทราจีน, 10, 28, 54, 59, 79, 84, 89, 100, 197, 330, 429
 พ้าทะลายโจร, 17
 ฟานเซี่ยเยี่ย, 27
 ฟู่จื่อ, 6, 22, 27
 ฟู่จื่อ (เผ่าซวี่ผี้), 180, 182, 375
 มดยอบ, 115, 130, 378, 407
 ม่อเหย้า, 36, 37, 112, 115, 116, 127, 130, 131, 378,
 407
 มะเขือเทศ, 23
 มะเหลียมหิน, 11
 มั่นจิงจื่อ, 175, 178, 179, 379
 มู่กาว, 12, 20, 23
 มู่เซียง, 10, 11, 13, 16, 188, 192, 380
 มู่ทง, 10, 12, 16, 81, 84, 161, 164, 165, 382, 383
 เมล็ดท้อ, 20, 115, 227, 341
 เมล็ดบัว, 198, 425
 เมล็ดผักกาดน้ำ, 17, 20
 เมล็ดฝอยทอง, 20
 เมล็ดพรรณผักกาด, 155, 223, 358
 เมล็ดผัก, 227, 322
 เมล็ดหัวผักกาดขาว, 155, 431
 เมงป๋อง, 18, 21, 22
 ไม่แดง, 10, 11, 22, 61, 64, 65, 72, 75, 76, 106, 110,
 111, 137, 140, 141, 143, 144, 147, 384
 ไม่หย้า, 386
 ไม่หย้าชวี, 210, 214, 386
 ยวี่จู่, 11, 19, 387
 ยวี่หลี่เหริน, 20
 ยิปซัม, 394
 เย่เจียวเถิง, 16
 รากแก้วของโหระเดี่ยไก่, 10
 เร่ว, 317
 เร่วดง, 317
 โร่วก๊วย, 34, 35, 36, 37, 188, 191, 192, 389, 390
 โร่วก๊วย (เอียนเผิ่น), 220, 223, 224, 389
 โร่วจงหรง, 22
 โร่วไต้วไฮว, 188, 191, 192, 391
 ลู่เจียวเจียว, 220, 223, 224, 392
 ลู่หรง, 27, 392
 ลูกจันทน์, 191, 391
 ลูกเดี่ย, 198, 227, 231, 442
 ลูกพุด, 104, 135, 308
 สัมเกลี้ยง, 261
 สัมซ่า, 10, 120, 258, 261
 สัมซ่าผัดจำข้าวสาลี, 120, 258
 สัมมีอ, 20
 สมอไทย, 427
 สาลี, 409
 สือเกา, 18, 33, 46, 48, 50, 53, 54, 61, 64, 65, 394
 สือหลิวผี้, 12
 สู้ตี้, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 220, 223, 224, 337
 สู้ตี้หวง, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 137, 140, 141, 337
 สู้ตี้หวง (จิวเจิง), 31, 32, 35, 37, 201, 203, 337
 สู้ฟู่จื่อ, 229, 231, 375
 เส้าเหย้า, 50, 54, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 106, 109,
 111, 122, 125, 180, 182, 397
 เลินชวี, 102, 104, 205, 208, 400

- เสวียนเซิน, 11, 12, 21, 72, 75, 76, 137, 140, 141,
 143, 146, 147, 216, 218, 396
 เสวียนหูซัว, 16
 โสมน, 6, 7, 19, 25, 27, 64, 76, 89, 100, 110, 191,
 197, 214, 421, 432
 โสมอเมริกัน, 12
 ไล่เดือนดิน, 130, 335
 หงเจ้า, 56, 59, 60, 330, 331
 หงจี, 12
 หงฮวา, 12, 17, 22, 23, 32, 36, 37
 หง้าชุยไม้ไผ่, 64, 266
 หง้าแซม, 27, 227, 410
 หง้าฝร้อน, 12
 หั่นจิ้งโหลว, 10, 11, 13
 หั่นไคหู, 13
 หั่นซังจู, 13
 หั่นชวนเจ้า, 13
 หั่นซาเซิน, 11, 13
 หั่นซีเซิน, 13
 หั่นตันเซิน, 11, 13
 หั่นต้าหวง, 13
 หั่นป๋นหลันเกิน, 13
 หั่นมู่เซียง, 13
 หั่นยวักุย, 13
 หั่นหยางจินฮวา, 13
 หั่นหวงจิง, 13
 หั่นอู่เจียฝี่, 13
 หั่นอู่เว่ยจื่อ, 13
 หวนหนอนร้อนหญ้า, 5
 หวนซี, 10, 11, 20, 27
 หวนปั๊างจื่อ, 17
 หมาหวง, 10, 15, 16, 19, 91, 94, 95, 220, 223, 224,
 313, 401, 402, 403
 หมาหวง (ซัวเจีย), 34, 46, 48, 401
 หมากง, 21
 หมางเซียว, 27, 69, 71, 72, 75, 76, 404
 หมิงตั้งเซิน, 21
 หมู่ตันฝี่, 16, 405
 หยางจินฮวา, 12, 13, 17
 หรูเซียง, 36, 37, 112, 115, 116, 127, 130, 131, 378,
 407
 หลี่ฝี่, 132, 135, 409
 หลี่หลู, 423
 หลูเกิน, 410
 หวงจิง, 11, 13, 19, 27
 หวงฉิน, 22, 27, 31, 41, 44, 45, 50, 53, 54, 86, 89,
 90, 91, 94, 95, 205, 208, 209, 411, 412
 หวงจี, 27, 34, 35, 36, 37
 หวงป้อ, 10, 12, 16, 31, 210, 213, 214, 414, 415
 หวงป้อ (เล่า), 201, 203, 414
 หวงเหลียน, 10, 11, 16, 30, 31, 86, 89, 90, 205,
 208, 209, 416, 417
 หวาลือ, 18, 161, 164, 165, 171, 173, 418
 หวินกุย, 11
 หวินเลี่ยนหู, 11
 หวินผอ, 11
 หวินฝางเฟิง, 11
 หวินมู่เซียง, 11
 หวินหนันจิ้งโหลว, 11
 หวินหนันซาเซิน, 11
 หวินหนันตันเซิน, 11
 หวินหนันไป๊, 11

หวินหนันหัวฝูฝู, 11	ไห่เฉิน, 72, 75, 76, 429, 430
หวินหลิง, 11	ไห่เฟิงเถิง, 16
หวินเหลียน, 11	ไห่หนันจิงโหลว, 10
หวูจฺยวี้, 106, 109, 111, 419, 420	ไห่หลูจื่อ, 153, 155, 156, 431
หอมจิ้น, 59, 248, 284	ไห่กู่จื่อ, 11
หังจฺหวีฮวา, 11	ไห่กฺหวีฮวา, 11
หังไป่จื่อ, 11	ไห่กฺซานเหย้า, 11
หังไป่เส้า, 11	ไห่กฺตั่วหวง, 11
หังไม่ตง, 11	ไห่กฺหวินวี้, 11
หัวฝักกาดขาว, 423, 424	ไห่กฺอันเลี้ยวฝางเฟิง, 11
หินลิ้น, 18, 164, 173, 418	ไห่กฺหมี่, 17, 20
หู่ฟ่อ, 18	ไห่กฺฮวา, 17, 433
เหมยกฺยฮวา, 23	ไห่กฺฮวา (เฉ่า), 118, 120, 433
เหรินเฉิน, 6, 7, 19, 25, 27, 30, 31, 32, 33, 35, 61, 64, 72, 76, 86, 89, 90, 97, 100, 106, 110, 111, 188, 191, 192, 210, 214, 421, 422, 423, 424	ออบเซยจิ้น, 10, 13, 16, 191, 389
เหรินเฉิน (ซฺวีหลู), 194, 197, 199, 421, 432	อันลี่เซียง, 18
เหลียนจื่อ, 425	อาเจียว, 27, 106, 110, 111, 122, 125, 171, 173, 435, 436
เหลียนจื่อโร่ว, 194, 198, 199, 425	อ้ายเยี่ย, 122, 125, 437, 438
เหลียนเฉียวซิน, 20	อำพัน, 18
เหลียนชฺชิน, 12	อิงชฺเค่อ, 188, 191, 192, 439
เหลียนเซิน, 7	อินเฉินเฮา, 18
เหลียนอู่ว่ายจื่อ, 12	อินฮวา, 17, 27, 256
เหลี่ยวเก็น, 410	อินฮวาเถิง, 16
เหลี่ยวจิง, 27, 225, 227, 410	อู่กิ้ง, 77, 79, 80, 441
เหลอจื่อ, 188, 191, 192, 427, 428	อู่หมี่เฉ่า, 17
เหลอเยี่ย, 16	อู่อีเหริน, 194, 198, 199, 225, 227, 229, 231, 442
เหลอโส่วอู, 20	อูเซาเสอ, 21
เหลอหนันซาเซิน, 11	อูเว่ยจื่อ, 10, 12, 13, 17, 19, 28, 157, 159, 444, 445
แหว่หมู, 21, 104, 320	อูหลิงจื่อ, 423
โหราเตอโยโก้, 10, 22, 27, 130, 231, 290, 375	อูเหมย, 21, 35
โหราเตอโยโก้ที่เผ้าจื่อด้วยน้ำเกลือ, 27	เอ๋อจฺจู่, 112, 115, 116, 447
	เออเว่ย, 28

- เอียนหงหรง, 27
เอียนฟูจื่อ, 27
ฮวาเจียว, 10, 23
ฮ่อมดง, 12, 27
ฮัวเซียง, 10, 18, 27
โส้วผอ, 10, 11, 16, 21, 27, 66, 68, 448
โส้วผอ (จื่อ), 210, 213, 214, 448
- Aconitum carmichaeli* Debx., 290, 375
Aconitum kusnezoffii Reichb., 277
Adenophora tracheloides Maxim., 275
Akebia quinata (Thunb.) Dence., 382
Akebia trifoliata (Thunb.) Koidz. var. *australis* (Diels) Rehd, 382
Alisma orientalis (Sam.) Juzep., 271
Alismataceae, 271
Alliaceae, 284
Allium fistulosum L., 284
Amomum longiligulare T.L.Wu, 317
Amomum villosum Lour. var. *xanthioides* T.L. Wu et Senjen, 317
Amomum villosum Lour., 317
Anemarrhena asphodeloides Bge., 262
Angelica dahurica (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f. var. *formosana* (Boiss.) Shan et Yuan, 354
Angelica dahurica (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f., 354
Angelica pubescens Maxim. f. *biserrata* Shan et Yuan, 339
Angelica sinensis (Oliv.) Diels, 323
Apiaceae, 248, 282, 285, 301, 311, 323, 339, 354, 370
Araceae, 342, 344, 347
- Araliaceae, 421
Areca catechu L., 332
Arecaceae, 332
Arisaema amurense Maxim., 342
Arisaema erubescens (Wall.) Schott, 342
Arisaema heterophyllum Bl., 342
Arisaema japonicum Bl., 342
Aristolochia manshuriensis Kom., 382
Aristolochiaceae, 315, 382
Aristolochiae Manshuriensis Caulis, 382
Artemisia argyi Levl. et Vant., 437
Asarum heterotropoides Fr. Schmidt var. *mandshuricum* (Maxim.) Kitag., 315
Asarum sieboldii Miq. var. *seoulense* Nakai, 315
Asarum sieboldii Miq., 315
Asclepiadaceae, 361, 367
Aster tataricus L.f., 264
Asteraceae, 250, 264, 294, 356, 380, 437
Atractylodes chinensis (DC.) Koidz., 294
Atractylodes lancea (Thunb.) DC., 294
Atractylodes macrocephala Koidz., 356
Aucklandia lappa Decne., 380
Bambusa tulldoides Munro, 268
Benincasa hispida (Thunb.) Cogn., 322
Boswellia carteri Birdw., 407
Brassica juncea (L.) Czern. et Coss., 358
Brassicaceae, 358, 431
Bulbus *Allii Fistulosi*, 56, 284
Bulbus *Fritillariae Cirrhosae*, 288
Bulbus *Fritillariae Thunbergii*, 132, 273
Bulbus *Fritillariae*, 137, 143
Bulbus *Lilii*, 137, 368
Bupleurum chinense DC., 282
Bupleurum falcatum L., 282

- Bupleurum longiradiatum*, 283
Bupleurum scorzonrifolium Willd., 282
 Burseraceae, 378, 407
 Cacumen Biotae, 118
 Cacumen Platycladi, 297
 Calcium sulphate dihydrate, 394
 Campanulaceae, 274, 275
 Caprifoliaceae, 256
 Carapax et Plastrum Testudinis, 244
 Caryophyllaceae, 276
 Caulis Akebiae, 81, 161, 382
 Caulis Bambusae in Taenia, 268
 Caulis Bambusae in Taenis, 97
 Caulis Clematidis Armandii, 382
 Cervidae, 392
Cervus elaphus L., 392
Cervus nippon Temminck, 392
Chinemys reevesii (Gray), 244
Cinnamomum cassia Presl, 389
Citrus aurantium L., 258, 261
Citrus reticulata Blanco, 252, 280
Citrus sinensis Osbeck, 261
Clematis armandii Franch., 382
Clematis montana Buch.-Ham., 382
Coix lacryma-jobi L. var. *mayuen* Stapf, 442
 Colla Corii Asini, 106, 122, 171, 435
 Colla Cornus Cervi, 220, 392
 Combretaceae, 427
Commiphora myrrha Engl., 378
 Compositae, 250, 264, 294, 356, 380, 437
Coptis chinensis Franch., 416
Coptis deltoidea C.Y. Cheng et Hsiao, 416
Coptis teeta Wall., 416
Cordyceps kawkesii Gray, 5
Cordyceps liagshanensis (Zang) Liu et Hu, 5
Cordyceps sinensis (Berk.) Sacc., 5
 Cortex Cinnamomi, 188, 220, 389
 Cortex Magnoliae Officinalis, 66, 210, 448
 Cortex Mori Radicis, 91, 167, 303
 Cortex Moutan Radicis, 106, 143
 Cortex Moutan, 405
 Cortex Phellodendri, 201, 210, 414
 Cortex Poria, 167
 Cortex Scleroth Poriae, 374
 Cortex Zingiberis Officinalis Recens, 319
 Cortex Zingiberis, 167
 Cruciferae, 358, 431
 Cucurbitaceae, 322
 Cupressaceae, 297
Curcuma kwangsiensis S.G. Lee et C.F. Liang, 447
Curcuma phaeocaulis Valetton, 447
Curcuma wenyujin Y.H. Chen et C.Ling, 447
Cynanchum glaucescens (Decne.) Hand.-Mazz., 361
Cynanchum atratum Bge., 367
Cynanchum stautoni (Decne.) Schltr. ex Levl., 361
Cynanchum versicolour Bge., 367
 Cyperaceae, 320
Cyperus rotundus L., 320
Daphne genkwa, 240
Dianthus chinensis L., 276
Dianthus superbus L., 276
Dioscorea opposita Thunb., 310
 Dioscoreaceae, 310
Dolichos lablab L., 365
 Emydidae, 244
Ephedra equisetina Bge., 401
Ephedra intermedia Schrenk et C.A. Mey., 401
Ephedra sinica Stapf, 401

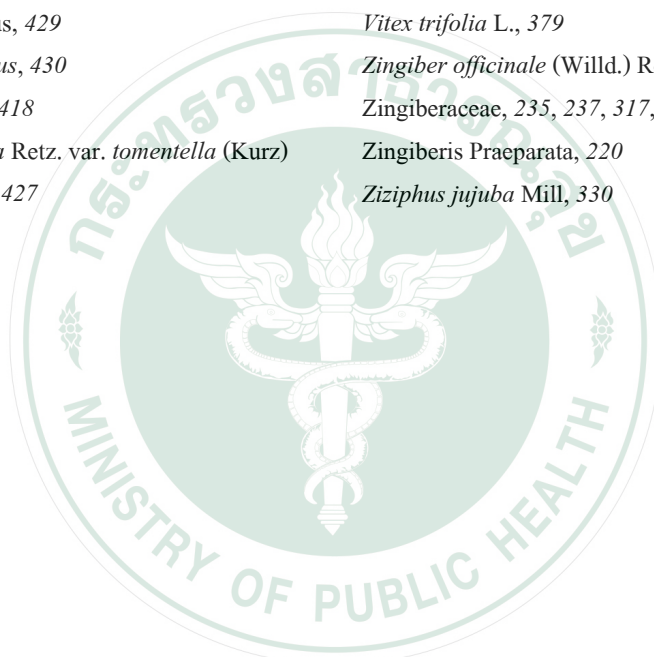
- Ephedraceae, 401
 Equidae, 435
Equus asinus L., 435
Euphorbia kansui, 240
Euphorbia pekinensis, 240
Evodia rutaecarpa (Juss.) Benth. var. *bodinieri* (Dode) Huang, 419
Evodia rutaecarpa (Juss.) Benth. var. *officinalis* (Dode) Huang, 419
Evodia rutaecarpa (Juss.) Benth., 419
 Exocarpium Citri Rubrum, 97, 252
 Fabaceae, 238, 246, 328, 365, 433
 Flos Farfarae, 91, 250
 Flos Lonicerae Japonicae, 256
 Flos Lonicerae, 216
 Flos Sophorae, 118, 433
 Folium Artemisiae Argyi, 122, 437
 Folium Mori, 132, 305
Fritillaria cirrhosa D. Don, 288
Fritillaria delavayi Franch., 288
Fritillaria przewalskii Maxim., 288
Fritillaria thunbergii Miq., 273
Fritillaria unibracteata Hsiao et K.C. Hsia, 288
 Fructus Amomi, 194, 317
 Fructus Aurantii Immaturus, 66, 205, 210, 261
 Fructus Aurantii, 118, 258
 Fructus Chebulae, 188, 427
 Fructus Evodiae, 106, 419
 Fructus Gardeniae, 102, 132, 161, 308
 Fructus Hordei Germinatus, 210, 386
 Fructus Perillae, 91, 153, 260
 Fructus Schisandrae Chinensis, 444
 Fructus Schisandrae, 157
 Fructus Viticis, 175, 379
 Fructus Ziziphi Jujubae, 50, 56, 77, 81, 86, 97
Gardenia jasminoides Ellis, 308
 Ginger juice, 72
Ginkgo biloba L., 352
 Ginkgoaceae, 352
 Glauber's salt, 404
Glehnia littoralis Fr. Schmidt ex Miq., 311
Glycine max (L.) Merr., 328
Glycyrrhiza glabra L., 238
Glycyrrhiza inflata Bat., 238
Glycyrrhiza uralensis Fischer., 238
 Gramineae, 255, 266, 268, 386, 410, 441, 444
 Gypsum Fibrosum, 46, 50, 61, 394
 Herba Artemisiae Annuae, 400
 Herba Asari, 41, 81, 157
 Herba Dianthi, 161, 276
 Herba Ephedrae, 46, 91, 220, 401
 Herba Lophatheri, 61, 266
 Herba Menthae, 56, 143, 345
 Herba Patriniae, 229, 359
 Herba Polygoni Avicularis, 161, 350
 Herba Polygoni Salicifoli, 400
 Herba Schizonepetae, 148, 253
Holothuria leucospitota, 430
Holothuria scabra, 430
Hordeum vulgare L., 386, 441
 Hydrated magnesium silicate, 418
Juncus effusus L., 340
 Juncaceae, 340
 Labiatae, 253, 260, 326, 345, 411
 Lamiaceae, 253, 260, 326, 345, 411
 Lardizabalaceae, 382, 383
 Lauraceae, 242, 389
 Leguminosae-Papilionoideae, 238, 246, 328, 365, 433

- Ligusticum chuanxiong* Hort., 285
Ligusticum jeholense Nakai et Kitag., 248
Ligusticum sinense Oliv., 248
 Liliaceae, 262, 273, 284, 288, 368, 384, 387
Lilium brownii F.E. Brown var. *viridulum* Baker, 368
Lilium lancifolium Thunb., 368
Lilium pumilum DC., 368
Lonicera japonica Thunb., 256
Lophatherum gracile Brongn., 266
 Lumbricus, 127
Magnolia officinalis Rehd. et Wils. var. *biloba* Rehd. et Wils., 448
Magnolia officinalis Rehd. et Wils., 448
 Magnoliaceae, 444, 448
 Maltose, 441
Massa Fermentata Medicinalis, 102, 205, 400
Medulla Junci, 161, 340
 Megascolecidae, 335
Mentha haplocalyx Briq., 345
 Mirabilite, 404
 Moraceae, 303, 305
Morus alba L., 303, 305
Myristica fragrans Houtt., 391
 Myristicaceae, 391
 Myrrha, 112, 127, 378
 Natrii Sulfas, 404
 Natrii Sulphas, 69, 72
Nelumbo nucifera Gaertn., 425
 Nelumbonaceae, 425
 Nonglutinous Rice, 255
Notopterygium forbesii Boiss., 301
Notopterygium incisum Ting ex H.T. Chang., 301
 Nymphaeaceae, 425
Ophiopogon japonicus (Thunb.) Ker-Gawl., 384
Oryza sativa L., 255, 441
Paeonia lactiflora Pall., 299, 397, 398
Paeonia suffruticosa Andr., 405
Paeonia veitchii Lynch, 299
 Palmae, 332
Panax ginseng C.A. Mey, 421
Papaver somniferum L., 439
 Papaveraceae, 439
Patrinia scabiosaefolia Fisch, 359
Patrinia villosa Juss., 359
 Pear peel, 132
 Pericarpium Arecae, 167, 332
 Pericarpium Citri Reticulatae, 148, 167, 280
 Pericarpium Papaveris, 188, 439
 Pericarpium Pyri, 409
Perilla frutescens (L.) Britt., 260
Phellodendron amurense Rupr., 414
Phellodendron chinense Schneid, 414
Pheretima aspergillum E. Perrier, 335
Pheretima guillelmi Michaelsen, 335
Pheretima pectinifera Michaelsen, 335
Pheretima vulgaris Chen, 335
Phragmites communis Trin., 335
Phyllostachys nigra (Lodd.) Munro var. *henonis* (Mitf.) Stapf ex Rendle., 266, 268
Pinellia pedatisecta Schott, 342
Pinellia ternata (Thunb.) Breit., 347
 Plantaginaceae, 296
Plantago asiatica L., 296
Plantago depressa Willd., 296
 Plastrum Testudinis, 201
Platycladus orientalis (L.) Franco, 297
Platycodon grandiflorum (Jacq.) A. DC., 274

- Poaceae, 255, 266, 268, 386, 410, 441, 442
- Polygonaceae, 333, 350
- Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce, 387
- Polygonum aviculare* L., 350
- Polyporaceae, 269, 372, 374
- Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr, 269
- Polyporus Umbellatus*, 171
- Polyporus*, 269
- Poria cocos* (Schw.) Wolf, 372, 374
- Poria*, 157, 167, 171, 180, 184, 194, 205, 210, 372
- Prunus armeniaca* L. var. *ansu* Maxim., 313
- Prunus armeniaca* L., 313
- Prunus davidiana* (Carr.) Franch., 341
- Prunus mandshurica* (Maxim.) Koehne, 313
- Prunus persica* (L.) Batsch, 341
- Prunus sibirica* L., 313
- Pueraria lobata* (Willd.) Ohwi, 246
- Pyrus bretschneideri* Rehd., 409
- Pyrus pyrifolia* (Burm.f.) Nakai, 409
- Pyrus ussuriensis* Maxim., 409
- Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata, 127, 277
- Radix Aconiti Lateralis Praeparata, 375
- Radix Aconiti Praeparata, 127, 180, 229, 290
- Radix Angelicae Dahuricae, 41, 50, 354
- Radix Angelicae Pubescentis, 175, 339
- Radix Angelicae Sinensis, 72, 81, 106, 122, 137, 188, 216, 323
- Radix Asteris Tatarici Praeparata, 264
- Radix Asteris, 148
- Radix Aucklandiae, 188, 380
- Radix Bupleuri, 50, 282
- Radix Cynanchi Atrati, 56
- Radix et Rhizoma Asari, 315
- Radix et Rhizoma Cynanchi Atrati, 367
- Radix et Rhizoma Ginseng, 421
- Radix et Rhizoma Rhei, 66, 69, 72, 161, 205, 333
- Radix et Rhizoma Salviae Miltiorrhizae, 326
- Radix Ginseng, 61, 72, 86, 97, 106, 188, 194, 210
- Radix Glehniae, 132, 311
- Radix Glycyrrhizae Praeparata, 46, 56, 61, 81, 86, 148, 161, 175, 184, 188, 210, 238
- Radix Glycyrrhizae, 41, 69, 72, 77, 91, 97, 106, 122, 137, 143, 157, 194, 216, 220, 238
- Radix Ledebouriellae, 41, 175
- Radix Ophiopogonis, 61, 72, 106, 137, 143, 384
- Radix Paeoniae Alba, 137, 143, 188, 397
- Radix Paeoniae Rubrae, 112, 299
- Radix Paeoniae, 50, 77, 81, 106, 112, 122, 180
- Radix Platycodonis, 50, 56, 137, 148, 194, 274
- Radix Puerariae Lobatae, 246
- Radix Puerariae, 50
- Radix Rehmanniae Praeparata, 137, 220, 337
- Radix Rehmanniae, 41, 72, 122, 137, 143, 337
- Radix Salviae Miltiorrhizae, 112
- Radix Saposhnikoviae, 370
- Radix Scrophulariae, 72, 137, 143, 216, 396
- Radix Scutellariae, 41, 50, 86, 91, 205, 411
- Radix Stemonae, 148, 363
- Ramulus Cinnamomi, 77, 81, 106, 242
- Ranunculaceae, 277, 290, 299, 375, 382, 383, 397, 405, 416
- Raphanus sativus* L., 431
- Red deer, 392
- Rehmannia glutinosa* Libosch., 337
- Resina Olibani, 112, 127
- Resina Olibanum, 407
- Rhamnaceae, 330
- Rheum officinale* Baill., 333

- Rheum palmatum* L., 333
Rheum tanguticum Maxim. ex Balf., 333
Rhizoma Alismatis, 171, 205, 271
Rhizoma Anemarrhenae, 201, 262
Rhizoma Arisaematis Praeparata, 342
Rhizoma Arisaematis, 127
Rhizoma Atractylodis Macrocephalae, 180, 184, 188, 194, 205, 210, 356
Rhizoma Atractylodis, 41, 102, 294
Rhizoma Chuanxiong, 285
Rhizoma Coptidis, 86, 205, 416
Rhizoma Curcumae, 447
Rhizoma Cynanchi Vincetoxici, 148
Rhizoma Cyperi, 102, 320
Rhizoma Dioscoreae, 194, 310
Rhizoma et Radix Cynanchi Stauntonii, 361
Rhizoma et Radix Ligustici, 175, 248
Rhizoma et Radix Notopterygii, 301
Rhizoma Ligustici Chuanxiong, 41, 102, 106, 122, 175
Rhizoma Phragmitis, 225, 410
Rhizoma Pinelliae Praeparata, 61
Rhizoma Pinelliae, 86, 91, 106, 210, 347
Rhizoma Polygonati Odorati, 56, 387
Rhizoma Rehmanniae Praeparata, 201
Rhizoma seu Radix Notopterygii, 41, 50, 175
Rhizoma Sparganii, 112, 312
Rhizoma Zedoariae, 112
Rhizoma Zingiberis Praeparatum, 235
Rhizoma Zingiberis Recens, 77, 97, 106, 180, 235
Rhizoma Zingiberis, 50, 86, 157, 210, 235
Rosaceae, 313, 341, 409
Rubiaceae, 308
Rutaceae, 252, 258, 261, 280, 414, 419
Saccharum Granorum, 77, 441
Salvia miltiorrhiza Bge., 326
Saposhnikovia divaricata (Turcz.) Schischk., 370
Sargassum fusiforme, 240
Saussurea lappa Clarke, 380
Schisandra chinensis (Turcz.) Baill., 444
Schizonepeta tenuifolia Briq., 253
Scrophularia ningpoensis Hemsl., 396
Scrophulariaceae, 337, 396
Scutellaria baicalensis Georgi, 411
Sea Cucumber, 72
Semen Armeniacae Amarum, 46, 91, 313, 400
Semen Benincasae Hispidae, 322
Semen Benincasae, 225
Semen Coicis, 194, 225, 229, 442
Semen Dolichoris Album, 194
Semen Ginkgo, 91, 352
Semen Lablab Album, 365
Semen Myristicae, 188, 391
Semen Nelumbinis, 194, 425
Semen Oryzae Nonglutinosae, 61
Semen Persicae, 112, 225, 341
Semen Plantaginis, 161, 296
Semen Pruni Armeniacae, 132
Semen Raphani, 153, 431
Semen Sinapis Albae, 153, 220
Semen Sinapis, 358
Semen Sojae Praeparatum, 56, 132, 328
Sika deer, 392
Sinapis alba L., 358
Sinocalamus beecheyanus (Munro) McClure var. *pubescens* P.F. Li, 268
Sodium sulphate decahydrate, 404
Sparganiaceae, 312

- Sparganium stoloniferum* Buch.-Ham, 312
Spica Schizonepetae, 118
Stemona japonica (Bl.) Miq., 363
Stemona sessilifolia (Miq.) Miq., 363
Stemona tuberosa Lour., 363
Stemonaceae, 363
Stichopae, 429
Stichopus japonicus Selenka, 429
Stichopus Japonicus, 429
Stichopus variegatus, 430
Talcum, 161, 171, 418
Terminalia chebula Retz. var. *tomentella* (Kurz)
C. B. Clarke., 427
Terminalia chebula Retz., 427
Triticum aestivum L., 441
Tussilago farfara L., 250
Umbelliferae, 248, 282, 285, 301, 311, 323, 339,
354, 370
Valerianaceae, 359
Verbenaceae, 379
Vitex trifolia L. var. *simplicifolia* Cham., 379
Vitex trifolia L., 379
Zingiber officinale (Willd.) Rosc., 235
Zingiberaceae, 235, 237, 317, 319, 447
Zingiberis Praeparata, 220
Ziziphus jujuba Mill, 330

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ดัชนีทั่วไป

- กกระบบประสาทส่วนกลาง, 412, 416, 445
 กกระบบภูมิคุ้มกัน, 337
 กศุณย์หทัย, 313
 กรดอะมิโน, 436
 กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก, 250, 276, 285, 323, 324, 387, 403
 กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้เล็ก, 308, 387
 กระตุ้นการสร้างกระดูกอ่อน, 392
 กระตุ้นการสร้างเม็ดเลือด, 126, 337, 356
 กระตุ้นการหดตัวของมดลูก, 258
 กระตุ้นปลายประสาท, 345, 375
 กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน, 294, 337, 356, 387, 410
 กระตุ้นหัวใจ, 280, 386
 กระเพาะปัสสาวะอักเสบ, 68, 162, 174, 197, 180, 270, 308, 312, 439
 กล่อมประสาท, 330
 กลัยโคไซด์, 246, 333, 397, 398, 405
 กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด, 187, 285, 315, 324
 กวนเหยา, 4, 12
 กว่างเหยา, 4, 10
 ก่อกลายพันธุ์, 236, 240, 251, 283, 331, 334, 338, 398, 412, 423
 การเก็บเกี่ยวเต้าตั๋เหยาไฉ, 16, 18
 การแข็งตัวของเลือด, 242, 324, 341, 365, 389
 การคัดแยกกระตักคุณภาพของสมุนไพร, 23
 การจำแนกเต้าตั๋เหยาไฉ, 9, 11, 13
 การแช่น้ำเกลือ, 22
 การตากแดด, 22
 การตากในที่ร่ม, 23
 การทำความสะอาด, 20, 22
 การทำให้แห้ง, 20, 21, 22, 23
 การทำให้ออกเหงื่อหรือทำให้น้ำระเหยออกบางส่วน, 21
 การนึ่ง, 21, 22
 การบรรจุหีบห่อเต้าตั๋เหยาไฉ, 25, 27
 การประกันคุณภาพของสมุนไพร, 25
 การแปรรูปเต้าตั๋เหยาไฉ, 15, 17, 19, 21
 การมองเห็น, 278, 420, 444
 การรบกวน, 21
 การหัน, 20
 การอบ, 23
 กุ้ยเหยา, 4, 11
 ขยายหลอดเลือด, 85, 280, 290, 326, 337, 350, 375, 396, 397, 407, 411, 422, 425, 444
 ข้ออักเสบ, 41, 81, 128, 131, 174, 176, 278, 290, 291, 323, 338, 339
 ขั้วน้ำดี, 280, 282, 308, 333, 345, 394, 411, 416, 437
 ขั้วน้ำเหลือง, 404
 ขั้วประจำเดือน, 324
 ขั้วปัสสาวะ, 84, 131, 161, 164, 165, 170, 171, 173, 198, 208, 209, 227, 231, 240, 264, 266, 271, 284, 296, 303, 319, 337, 340, 350, 356, 367, 372, 374, 382, 383, 401, 404, 405, 410, 411
 ขั้วปัส, 44, 48, 53, 54, 59, 64, 68, 71, 75, 76, 79, 84, 89, 94, 100, 110, 120, 125, 140, 141, 146, 147, 159, 165, 178, 186, 192, 208, 214, 218, 223, 231, 239
 ขั้วลม, 44, 45, 104, 109, 125, 159, 169, 178, 386
 ขั้วเสมหะ, 40, 44, 49, 53, 54, 59, 65, 71, 76, 79, 91, 94, 95, 100, 110, 120, 127, 130, 131, 141, 146, 147, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 159, 186, 198, 218, 223, 227, 239, 250, 252,

- 253, 264, 274, 280, 284, 288, 296, 297, 330, 342, 345, 347, 352, 358, 361, 367, 368, 379, 380, 401, 437
- ขับเหงื่อ, 33, 41, 45, 48, 54, 56, 76, 76, 79, 79, 82, 82, 94, 95, 100, 109, 110, 120, 151, 152, 170, 182, 186, 223, 328, 332, 401, 403
- ขาดประจำเดือน, 112, 407
- เขตเกษตรกรรม, 9
- ไขมันในเลือด, 244, 256, 271, 282, 284, 305, 378, 387, 442, 447
- ไข้หวัดใหญ่, 41, 57, 62, 148, 282, 363, 402
- คลายกล้ามเนื้อลาย, 448
- คลายกล้ามเนื้อหลอดลม, 363
- ความดันโลหิตสูง, 236, 240, 246, 250, 280, 286, 338, 354, 396, 403, 405, 419, 423, 425, 431, 445
- คอลลาเจน, 435
- กางมุ้ง, 335
- คาเฟอีน, 256, 424
- คาร์ดิแอกไกลโคไซด์, 367
- งูสวัด, 239, 334
- เจ็บเขี้ยว, 4, 11
- ช็อค, 81, 85, 116, 250, 252, 370, 376, 422, 435
- ชาโปนิ, 274, 282, 283, 384
- ชาร์, 256
- ซีเหี้ยว, 4, 12
- ตกขาว, 198, 310, 322
- ต่อมไทมัส, 240, 356
- ต่อมน้ำลายหน้าหูอีกเสบ, 343, 350
- ต่อมลูกหมากโต, 403
- ตะคริว, 370, 442
- ตับแข็ง, 174, 240, 310, 341, 356
- ตับอีกเสบ, 68, 80, 102, 105, 239, 270, 282, 296, 308, 310, 312, 334, 341, 398, 412, 438, 445
- ตานขโมย, 294
- ต้านจุลชีพ, 49, 95, 121, 136, 311, 333, 359, 370, 389, 391, 402, 411, 416, 437, 447
- ต้านซึมเศร้า, 396
- ต้านพิษ, 239
- ต้านภาวะหัวใจเสียจังหวะ, 324, 448
- ต้านอนุมูลอิสระ, 246, 252, 256, 264, 266, 321
- ต้านออกซิเดชัน, 266, 305, 350, 370, 396, 427
- ต้านอักเสบ, 45, 45, 90, 90, 152, 156, 204, 209, 236, 238, 248, 253, 256, 274, 280, 282, 290, 294, 296, 297, 299, 308, 317, 321, 324, 326, 337, 339, 345, 350, 354, 356, 359, 375, 378, 379, 380, 384, 397, 402, 405, 407, 411, 416, 419
- ตาบอดกลางคืน, 294
- เต้าเหี้ยวใจ, 3
- เต้าเหี้ยวใจ, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 15, 16, 18, 19, 23, 25
- ไต่วายเหี้ยวปล้น, 382
- ไต่อักเสบ, 166, 180, 183, 187, 197, 244, 340
- ถุงน้ำดีอักเสบ, 102, 105, 231, 380
- ท้องผูก, 55, 66, 69, 72, 75, 80, 140, 146, 206, 218, 260, 261, 296, 333, 425, 439, 441
- ท้องมาน, 283, 356
- ท้องร่วง, 109, 255, 418
- ท้องเสีย, 86, 164, 188, 191, 193, 197, 198, 199, 206, 209, 213, 236, 244, 260, 278, 291, 294, 305, 310, 322, 324, 332, 334, 338, 348, 352, 360, 365, 367, 369, 380, 391, 396, 412, 416, 417, 419, 420, 423, 427, 430, 433, 435, 438, 439
- ทารกวิรูป, 237, 240, 412
- แท้ง, 123, 125, 256, 317, 392, 435, 438,
- แท่นหิน, 297, 297, 333, 333, 427, 427
- ไทฟอยด์, 416
- ไทรอยด์, 180, 203, 403
- ไทรกลีเซอไรด์, 271, 282, 305, 338, 378, 387, 411, 422

- ไทรเทอร์พีนส์, 320
- ธาตุวัตุ, 3, 18, 26, 27
- น้ำมันหอมระเหย, 179, 236, 242, 248, 249, 252, 265, 280, 282, 284, 295, 301, 315, 317, 320, 321, 323, 324, 345, 359, 360, 370, 380, 389, 401, 402, 403, 407, 437, 438, 445, 447
- นิ้ว, 84, 102, 162, 164, 166, 171, 173, 174, 252, 280, 350, 354, 382, 404, 410, 418
- เนื้องอก, 101, 109, 142, 173, 244, 269, 312, 342, 429, 447
- บวม, 53, 59, 76, 115, 125, 130, 135, 140, 141, 146, 147, 151, 173, 178, 179, 192, 199, 216, 218, 229, 235, 236, 239, 240, 276, 277, 282, 290, 300, 308, 315, 320, 327, 338, 348, 359, 370, 398, 402, 403, , 416, 430, 433
- บวมหน้า, 116, 167, 169, 170, 174, 180, 198, 227, 231, 270, 303, 319, 374
- บิด, 66, 66, 79, 79, 90, 90, 125, 125, 191, 192, 206, 213, 213, 255, 350, 359, 389, 391, 411, 411, 416, 416, 427, 427, 438, 448
- บีบมดลูก, 276
- เบาหวาน, 193, 203, 266, 294, 305, 310, 346, 403, 423, 442
- ปกป้องตับ, 239, 269, 282, 308, 326, 330, 337, 342, 354, 356, 372, 397, 411, 411, 419, 419, 425, , 444, 425, 427, 427
- ประจำเดือนมามาก, 126, 312, 423, 447
- ประสาทหลอน, 391
- ปวดเค้นหัวใจ, 286, 326
- ปวดท้อง, 55, 59, 77, 79, 80, 112, , 116, 123, 125, 141, 180, 182, 191, 192, 240, 249, 253, 284, 291, 317, 334, 338, 352, 368, 380, 391, 420
- ปวดประจำเดือน, 85, 102, 111, 227, 286, 324
- ปวดศีรษะ, 41, 42, 44, 45, 50, 53, 57, 59, 85, 132, 176, 178, 179, 184, 246, 248, 249, 253, 286, 301, 313, 315, 324, 345, 354, 367, 370, 371, 379, 387, 407, 420, 422, 423, 431, 445
- ป้องกันกระดูกพรุน, 442
- ปวดบวม, 282, 359, 416
- ปวดพร่อง, 358, 361, 441
- ปวดอักเสบ, 49, 62, 65, 142, 187, 198, 225, 227, 228, 231, 303, 397, 402, 442
- บัสสาวะขัด, 162, 171, 173, 174, 340, 418
- เปื่อยเหี่ยว, 4, 12
- แผลในกระเพาะอาหาร, 80, 81, 239, 256, 258, 280, 282, 291, 294, 299, 333, 361, 380, 390, 405, 414, 416, 419, 445, 448
- แผลไฟไหม้, 297, 334, 394, 422
- ฝีฝีกบ, 411
- พยาธิ, 80, 164, 272, 284, 286, 332, 341, 350, 376, 412, 417
- พอลิแซ็กคาไรด์, 269, 270, 282, 294, 330, 337, 370, 372, 384, 410, 421, 422, 442
- พอลิเพปไทด์, 392
- พอลิเอซีไทริน, 294
- พิษต่อตัวอ่อน, 390, 443
- พืชวัตุ, 3, 16, 19
- เพิ่มการหลั่งเมือก, 345
- เพิ่มการไหลเวียนของเลือด, 104, 127, 131, 179, 261, 285, 299, 301, 308, 315, 324, 338, 341
- เพิ่มความดันโลหิต, 250, 258, 261, 288, 290, 422, 444
- โพรงจมูกอักเสบ, 274, 354
- ฟางจี๋เยียนทง, 29, 30
- ฟิโนลิก, 285
- เฟลโวน, 238, 239, 246, 297, 305, 312, 379, 411, 422

- เฟลโวนอยด์, 239, 246, 297, 305, 312, 379, 411, 422
 เฟลโวนอล, 297
 ภาชนะที่ใช้ในการบรรจุหีบห่อเหี้ยไฉ, 26
 มอร์ฟิน, 277
 มะเร็ง, 85, 251, 255, 264, 266, 270, 291, 315, 340, 342, 343, 379, 380, 407, 423, 442, 447
 มาลาเรีย, 3, 282, 297
 เมารถเมาเรือ, 236
 ไมเกรน, 105, 248
 ยานอนหลับ, 439
 ยาปฏิชีวนะ, 282
 ยาภายนอก, 334, 345
 ยาระบาย, 61, 208, 209, 427
 ยาระบายความร้อน, 30, 33, 39, 61, 63, 65, 262, 409
 ยาห้ามเลือด, 297
 ริดสีดวงทวาร, 118, 120, 340, 352
 เร็ม, 239, 425, 427
 เรือนกวาง, 253
 ลดกรดยูริก, 396
 ลดการบีบตัวของลำไส้, 419
 ลดการหลังกรด, 238, 282
 ลดไข้, 44, 45, 48, 49, 53, 64, 71, 94, 95, 104, 135, 136, 152, 166, 179, 204, 227, 236, 242, 246, 248, 253, 256, 262, 266, 282, 301, 308, 311, 315, 320, 335, 345, 354, 367, 370, 378, 389, 394, 401, 405, 410, 411, 416, 442
 ลดความดันโลหิต, 170, 246, 248, 250, 277, 282, 285, 288, 296, 303, 308, 315, 326, 332, 333, 335, 338, 341, 350, 352, 370, 392, 396, 405, 414, 416, 422, 425, 431, 433, 447
 ลดคอเลสเตอรอล, 271, 338
 ลดน้ำตาลในเลือด, 65, 261, 262, 294, 310, 337, 386, 422
 ลมชัก, 130, 403
 ลมบ้าหมู, 429, 445
 ลำไส้เล็กอักเสบ, 256, 416, 448
 ลำไส้อักเสบ, 68, 180, 197, 439
 ลิกแนน, 444
 ลิ้มเลือด, 116, 221, 224, 312, 324, 326, 341, 384, 394
 โลหิตจาง, 197, 429, 435, 436
 วัณโรคปอด, 137, 142, 148, 160, 224, 244, 288, 310, 352, 358, 438
 วิถีแก้พิษ, 314, 348, 376
 ไวรัส, 152, 239, 242, 264, 270, 296, 345, 427, 431
 สงบประสาท, 100, 115, 285, 282, 299, 320, 342, 397, 437
 สตรีมีครรภ์, 90, 97, 131, 165, 167, 236, 237, 240, 242, 244, 258, 261, 266, 276, 283, 292, 312, 324, 334, 335, 338, 341, 343, 378, 382, 390, 398, 400, 403, 404, 407, 412, 417, 418, 428, 433, 443, 445, 449
 สตรีวัยหมดประจำเดือน, 324
 สตรีให้นมบุตร, 283, 324, 328, 334, 338, 412, 423, 430, 433
 สเตอรอล, 271, 282, 285, 305, 338, 378, 387, 411, 422, 433, 442
 สมอเลื่อม, 354
 สมานแผล, 115, 130, 297, 64, 80
 สมุนไพรมาตรฐาน, 3
 สลายลม, 121, 131, 262
 สัตว์วัตถุ, 3, 18
 เสริมภูมิคุ้มกัน, 147, 239, 244, 310, 397, 442
 ไล่ตึงอักเสบ, 36, 229, 231, 312, 322, 359
 ไล่เลื้อน, 258
 หนันเหี้ย, 4, 13
 หลอดลมโป่งพอง, 132, 137, 153, 289

- หลอดลมอักเสบ, 46, 49, 92, 137, 148, 153, 157,
 184, 224, 228, 242, 253, 265, 274, 294, 297,
 303, 313, 335, 358, 363, 384, 402, 410, 416,
 437
 หัวดี, 33, 41, 42, 44, 45, 50, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 62,
 95, 120, 132, 133, 148, 151, 152, 176, 178, 179,
 183, 218, 236, 242, 246, 253, 282, 284, 294,
 301, 315, 328, 345, 363, 370, 402, 445
 หัวินเหยา, 4, 11
 หอบ, 33, 46, 48, 49, 68, 91, 92, 94, 95, 133, 135,
 137, 141, 143, 151, 152, 153, 155, 156, 157,
 167, 169, 183, 187, 213, 223, 224, 242, 248,
 250, 252, 253, 260, 280, 313, 335, 338, 358,
 361, 367, 368, 380, 384, 401, 402, 403, 410,
 423, 431, 437, 438, 441
 หัด, 65, 253
 หัวใจล้มเหลว, 375, 422
 ห้ามเลือด, 44, 53, 71, 75, 89, 94, 110, 118, 120,
 121, 122, 125, 126, 141, 164, 171, 173, 208,
 223, 236, 256, 297, 340, 392, 433, 437
 หิด, 253
 ไหวเหยา, 4, 11
 อหิวาตกโรค, 416
 อันตรกิริยา, 240, 250, 324, 424, 445
 อัมพฤกษ์, 130, 278, 291
 อัมพาต, 36, 75, 130, 278, 291, 292, 326, 332, 352,
 354, 435
 อินซูลิน, 387, 422
 อีสกูอีไล, 239
 เอดส์, 239
 แอนทราควิโนน, 333, 334
 แอลคาลอยด์, 17, 273, 277, 278, , 285, 286, 288,
 292, 363, 375, 376, 380, 382, 401, 402, 425,
 425, 439
 ไอ, 44, 46, 48, 49, 53, 54, 57, 59, 60, 65, 71, 76, 79,
 92, 94, 95, 100, 110, 120, 132, 133, 135, 136,
 137, , 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 149,
 151, 152, 153, 155, 156, 157, 159, 160, 171,
 182, 183, 184, 187, 191, 198, 203, 218, 223,
 224, 225, 227, 228, 236, 239, 246, 250, 252,
 264, 265, 273, 274, 280, 281, 282, 288,
 294, 296, 297, 311, 313, 315, 322, 330, 335,
 345, 347, 348, 352, 353, 358, 361, 363, 368,
 369, , 384, 385, 396, 401, 402, 403, , 409, 410,
 411, 416, 431, 437, 438, 439, 441, 445
 ไอโซเฟลไวโนยด์, 246
 acetoside, 337, 396
 acetylcholinesterase, 354, 355
 aconine, 292, 376
 aconitine, 277, 278, 290, 291, 292, 375, 376, 425
 acyclovir, 239, 427
 acylglycerols, 370
 acylspinosins, 330
 Addison's disease, 239
 adrenocorticosteroids, 334
 aframodial, 297
 alismol, 271
 alisols, 271
 alpha linolenic acid, 260
 amygdalin, 313
 anemaran, 262
 angelicotoxin, 354
 angina pectoris, 286
 angoroside c, 396
 anti-exudative, 431
 apathy, 445
 apoptosis, 266, 381, 407
 arceine, 332

- arecoline, 332
 aristolochic acid, 315, 316, 383
 aristololactam, 383
 asparagine, 410
 ataxia, 445
 atractylenolide, 356, 357
 atractylone, 294
 atractyloside, 294
 atropine, 291, 376
 aucubin, 296
 aurantiamide acetate, 264
 baicalein, 411
 beiwutine, 277
 benzoyl-aconitine, 290
 benzoyl-hypaconitine, 290
 benzoylmesaconitine, 290
 benzoylpaeoniflorin, 299
 berberine, 414, 416, 417
 bergapten, 339
 bilobol, 352
 borborygmus, 272
 bornyl acetate, 317, 318
 boswellic acid acetate, 407
 boswellic acid, 407
 bronchiectasis, 289
 butylidenephthalide, 248, 285, 287
 butylphthalide, 248, 285
 byakangelicin, 354
 byakangelicol, 354, 355
 caffeic acid, 266
 caffeine, 342
 calcium antagonism, 425
 cardiac glycosides, 334
 cardiazol, 342
 casticin, 379
 catapol, 337
 cerebrosides, 342, 344
 chlorogenic acid, 256, 257, 266
 chromones, 370
 chrysin, 411
 chyluria, 350
 cimifugin, 370
 cinnamaldehyde, 242
 cinnamic acid, 389, 390
 codeine, 439
 coixan, 442
 coixenolide, 442
 coixlactam, 442
 coixol, 410, 442
 coixspirolactam, 442
 columbianetin, 339
 corticosteroid, 239, 334, 337, 421
 cortisol, 262, 337
 costunolide, 380, 381
 coumarins, 355, 370
 crocetin, 308
 crocin, 308
 curcumul, 447
 curdione, 447
 cyclophosphamide, 384
 cyclosporin, 445
 cynanchol, 367
 cynaropicrin, 380, 381
 cytosine, 433
 dehydrocostus lactone, 380, 381
 depolymerized holothurian glycosaminoglycan,
 429, 430
 dexamethasone, 337

- digoxin, 430
 dihydrocostunolide, 380
 divaricatol, 370
 docosahexaenoic acid, 260
 eicosanoid, 260
 eicosapentaenoic acid, 260
 elemene, 447
 ellagic acid, 427
 emodin, 264, 333, 334
 ephedrine, 15, 401, 402, 403,
 ephedroxane, 402
 epifriedelinol, 264
 epinephrine, 277, 315, 386
 ergosterol, 400
 estrogen, 445
 ethanedioic acid, 427
 eudesmol, 294, 295
 falcilindiol, 311
 ferulic acid, 285, 324
 frankincense oil, 407
 fritimine, 288, 289
 genipin, 308
 geniposide, 308
 gingerol, 235, 26, 237
 ginkgol, 352
 ginkgolic acid, 352
 ginsenoside, 421, 422, 423
 Glauber's salt, 404
 glibenclamide, 305
 glucocorticosteroid, 421
 glycyrrhetic acid, 238, 239
 glycyrrhizin, 15, 238, 239, 240, 397, 399
 hamaudol, 370
 hesperidin, 280
 higenamine, 290, 315, 375, 376
 holothurin, 429, 430
 holotoxin, 429
 honokiol, 448, 449,
 hordenine, 386
 hydrocortisone, 320
 hydrocyanic acid, 313
 hypaconitine, 277, 278, 290, 291, 292
 imperatorin, 354
 isochlorogenic acid, 256
 isoimperatorin, 354
 isoincensole, 407
 isoleinsinine, 425
 isomagnolol, 448
 isoniazid, 360, 363, 427, 428
 isopatrinen, 359
 isopimaranes, 297, 298
 isoproterenol, 437
 jatrorrhizine, 414
 kaempferitin, 282
 kaempferol, 264
 kuwanon, 303
 labdanes, 297, 298
 lappadilactone, 380
 L-asparagine, 410
 ledebouriellol, 370
 leukemia, 267, 381, 447
 liensinine, 425
 ligustilide, 248, 285, 287
 ligustrazine, 285
 limonene, 252, 280
 lubrofebrine, 335
 luteolin, 256, 266
 lysophosphatidyl choline, 392

- magnocurarine, 448
magnolol, 448, 449,
mangiferin, 262, 263
menthol, 345
menthone, 253, 345
mesaconitine, 290, 291, 292
methyl dioxindole-3-acetate, 442
methyleugenol, 315
methylhesperidin, 280
methyltyramine, 261
mirabilite, 404
monoacetyldiglycerides, 392
morphine, 320, 439
morusin, 303
mulberroside, 305, 306
neferine, 425, 426
nicotine, 433
nobiletin, 280
notopterol, 301
ophiopogonin, 384
orientin, 266, 267
oroxylin A, 411
osthol, 339
ouabain, 277, 425
oxypeucedanin, 354
paeoniflorin, 299, 397, 398, 399
paeonol, 405
panaxan, 422
papaverine, 427, 439
parotiditis, 343
patrinene, 359
pectic polysaccharides, 317
peimine, 273, 288
peiminine, 273
peiminoside, 273
phellodendrine, 414, 415
phellopterin, 354
phenelzine, 424
phthalides, 285
physcion, 333, 334
phytohemagglutinin, 365
platycodigenin, 274
polyacetylenes, 370
polyene alcohols, 380
progesterone, 445
promethazine, 277
prototimosaponin, 262, 263
pseudoephedrine, 402, 403
pseudoprototimosaponin, 262, 263
puerarin, 246, 247
pyrazinamide, 427, 428
pyrrolizidine alkaloids, 250, 251
quercetin, 264, 297, 433
quinidine, 334
raphanin, 431
rehmannans, 337
rehmannia glutinosa oligosaccharide, 337
rehmannioside d, 337
rhein, 333
rheiniosides, 333
rifampicin, 427, 428
rosmarinic acid, 260
ruscogenin, 384
rutin, 17, 20, 433
safrole, 315, 316
saikosaponins, 282
saikosides, 282
sarsasapogenin, 262

- saussureamines, 380
 schisandrin, 444
 scopoletin, 264
 senkirkine, 250, 251
 senkyunolide A, 285, 287
 sennoside, 333, 334
 serotonin, 421
 shikokiols, 380
 shinone, 264, 326
 shogaol, 235, 236
 sinalbin, 358
 sipeimine, 288
 skullcapflavone, 411
 spinosin, 330
 stemoninine, 363, 364
 stemoninoamide, 363
 steroidal glycosides, 387
 stichopus japonicus acid mucopolysaccharide, 429, 430
 streptomycin, 360, 363
 sulfathiazole-sulfaguanidine, 416
 swertisin, 330
 synephrine, 261
 tannic acid, 376
 tanshinone, 15, 326
 terpinen-4-ol, 437
 tetramethylpyrazine, 285, 286
 thiazide, 334
 timosaponin, 262, 263
 triterpene acids, 407, 408
 verticine, 288
 verticinine, 288
 vitexicarpin, 379
 warfarin, 424, 445
 wogonin, 411, 412
 xanthotoxin, 339
 zingerone, 235, 236

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
 Department of Thai and Alternative Medicine

จางจิ้งจิ้ง ผู้เขียนตำราชางฮานลุ่น

สถานที่ถ่ายภาพ: Traditional Chinese Medicine Expo 2008,

International Trade Center, ปักกิ่ง

ถ่ายภาพโดย ดร. อัญชลี จูทะพุทธิ

ตำแน่งบักภาษาจีน

目录

各论

第一节	解表剂	505
	九味羌活汤	505
	麻黄杏仁石膏甘草汤	505
	柴葛解肌汤	506
	加减葳蕤汤	507
第二节	清热剂	507
	竹叶石膏汤	507
第三节	泻下剂	508
	小承气汤	508
	调胃承气汤	508
	新加黄龙汤	509
第四节	温里剂	509
	小建中汤	509
	当归四逆汤	510
第五节	和解剂	511
	半夏泻心汤	511
第六节	理气剂	511
	定喘汤	511
	橘皮竹茹汤	512
	越鞠丸	513
第七节	理血剂	513
	温经汤	513
	宫外孕方	514
	槐花散	515
	胶艾汤	515

目录

第八节 治风剂	516
小活络丹	516
第九节 治燥剂	517
桑杏汤	517
百合固金汤	517
养阴清肺汤	518
第十节 祛痰剂	518
止嗽散	518
三子养亲汤	519
苓甘五味姜辛汤	519
第十一节 祛湿剂	520
八正散	520
五皮散	521
猪苓汤	521
羌活胜湿汤	522
真武汤	522
苓桂术甘汤	523
第十二节 固涩剂	523
真人养脏汤	523
第十三节 补益剂	524
参苓白术散	524
大补阴丸	525
第十四节 消导剂	525
枳实导滞丸	525
枳实消痞丸	526
第十五节 痢疾剂	527
四妙勇安汤	527
阳和汤	527
苇茎汤	528
薏苡附子败酱散	528

第一节：解表剂

九味羌活汤

- [来源]** 《此事难知》引张元素方
- [组成]** 羌活、防风、苍术各 6 克，细辛 2 克，川芎、白芷、生地黄、黄芩、甘草各 3 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 解表，清里，止痛。
- [主治]** 风寒湿邪在表兼有内热证，表现为恶寒发热，无汗，头痛项强，肢体痠痛，口苦而渴，苔白滑，脉浮等。
流行性感冒、腰痛、坐骨神经痛、风湿性关节炎表现为风寒湿在表兼里热者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中羌活辛苦温，能发汗解表，祛风胜湿，通痹止痛，为主药。防风、苍术发汗祛湿，可助羌活解表，为辅药。细辛、川芎、白芷散风寒、行气血、除头身痛。黄芩泄气分之热，生地泄血分之热，既治兼证之热，又制辛温之燥，均为佐药。甘草调和诸药，为使药。
现代研究证实，本方具有发汗、解热、镇静、镇痛、利尿、消炎等作用。
- [使用注意]** 阴虚气弱之人禁用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

麻黄杏仁石膏甘草汤

- [来源]** 《伤寒论》
- [组成]** 麻黄（去节）6 克，杏仁（去皮尖）9 克，甘草（炙）6 克，石膏 30 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 辛凉泄热，清肺平喘。
- [主治]** 风热喘咳证，表现为身热不解，有汗或无汗，咳逆气急，甚则鼻煽，口渴，舌苔薄白或薄黄，脉滑数等。
急性支气管炎、支气管肺炎、支气管哮喘发作期等表现为肺热咳嗽而喘者。可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中麻黄能宣肺平喘，辛散表邪，为主药。石膏辛甘大寒，其用量五倍于麻黄，既可清泄肺热，又可制约麻黄的温性，为辅药。杏仁苦温，泄肺降

逆，助麻黄、石膏清肺平喘，为佐药。炙甘草益气和中，调和诸药，以防石膏寒凉沉重而伤胃，为使药。

现代研究证实，本方具有消炎、镇咳、祛痰、缓解呼吸困难、抗病毒等作用。

【使用注意】 本方只适用于肺热实喘，若属风寒实喘以及虚证之喘者，皆不宜使用。

【参考文献】 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

柴葛解肌汤

【来源】 《伤寒六书》

【组成】 柴胡、葛根、黄芩各 9 克，甘草、芍药、羌活、白芷、桔梗各 3 克，石膏 9 克，生姜三片，大枣二枚。

【用法】 水煎服。

【功用】 解肌，清热。

【主治】 外感风寒，郁而化热，表现为恶寒渐轻，身热增盛，头痛肢楚，目痛鼻干，眼眶痛，心烦不眠，舌苔薄黄，脉浮微洪等。

感冒、流行性感、支气管炎、牙痛等证属外感风寒、郁而化热者，可用本方加减治疗。

【方解】 方中葛根、柴胡解肌清热共为主要。羌活、白芷能助柴、葛解肌并除诸痛，为辅药。黄芩、石膏清郁热，桔梗宣肺气以助疏泄外邪，芍药和营泄热，为佐药。生姜、大枣调和营卫，并能和中；甘草兼能调和诸药，而使药。

现代研究证实，本方具有发汗、解热、抗菌、抗病毒、消炎、镇痛、镇静等作用。

【使用注意】 1. 风寒在表，尚未化热者忌用。
2. 若病入阳明之府，症见便秘、腹痛者忌用。

【参考文献】 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

加減葳蕤汤

- [来源]** 《重订通俗伤寒论》
- [组成]** 生葳蕤 9 克，生葱白 6 克，桔梗 5 克，白薇 3 克，淡豆豉 9 克，薄荷 5 克，甘草（炙）2 克，红枣 2 枚。
- [用法]** 水煎，分温再服。
- [功用]** 滋阴清热，发汗解表。
- [主治]** 素体阴虚，复感外邪，表现为头痛身热，微恶风寒，咳嗽咽干，痰稠难出，无汗或汗出不多，口渴心烦，舌赤脉数等。
- 感冒、流行性感冒、支气管炎等表现为阴虚外感证者，以及产后、出血后又患外感者，可用本方加減治疗。
- [方解]** 方中葳蕤甘平柔润，滋阴益液以资汗源，润肺止咳，清利咽喉，为主药。葱白、淡豆豉、薄荷、桔梗解表宣肺，止咳利咽，均为辅药。白薇苦咸寒，凉血清热而除烦止渴；红枣甘润滋脾，共为佐药。炙甘草调和诸药，为使药。
- 现代研究证实，本方具有滋养强壮以及轻微发汗、解热、消炎、镇咳、祛痰等作用。
- [使用注意]** 本方只用于阴虚外感证，若无阴虚证候者禁用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第二节：清热剂

竹叶石膏汤

- [来源]** 《伤寒论》
- [组成]** 竹叶 15 克，石膏 30 克，制半夏 9 克，麦冬 15 克，人参 5 克，甘草（炙）3 克，粳米 15 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 清热生津，益气和胃。
- [主治]** 伤寒、温病、暑病之后，余热未清，气津两伤，症见身热多汗，虚羸少气，烦闷欲呕，口干喜饮，或虚烦不寐，舌红少苔，脉虚数等。
- 流行性感冒、流行性乙型脑炎、流行性脑脊髓膜炎、肺炎、败血症等后期出现气阴两虚者，可用本方加減治疗。

- 【方解】** 方中竹叶、石膏清热除烦，为主药。人参益气，麦冬养阴生津，共为辅药。半夏降逆止呕为佐药。甘草、粳米养胃和中为使药。
- 现代研究证实，本方既具有滋补强壮、促进消化吸收的作用，又有消炎、镇静、解热、镇咳、祛痰、止呕之功。
- 【使用注意】** 热病正盛邪实、大热未衰、气阴未伤者忌用。
- 【参考文献】** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第三节：泻下剂

小承气汤

- 【来源】** 《伤寒论》
- 【组成】** 大黄 12 克，厚朴 6 克，枳实 9 克。
- 【用法】** 水煎服，大黄后下。
- 【功用】** 轻下热结。
- 【主治】** 阳明腑实轻证，表现为谵语，潮热，大便秘结，胸腹痞满，舌苔老黄，脉滑而疾，或痢疾初起，腹中胀痛，或脘腹胀满，里急后重等。
- 【参考文献】** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

调胃承气汤

- 【来源】** 《伤寒论》
- 【组成】** 大黄 12 克，甘草 6 克，芒硝 12 克。
- 【用法】** 水煎服，芒硝冲服。
- 【功用】** 缓下热结。
- 【主治】** 阳明病胃肠燥热，表现为大便不通，口渴心烦，蒸蒸发热，或腹中胀满，或谵语，舌苔黄，脉滑数；以及肠胃热盛而致发斑吐衄、口齿咽喉肿痛等；腹满痞塞较轻者用之。
- 【参考文献】** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

新加黄龙汤

- [来源]** 《温病条辨》
- [组成]** 细生地 15 克，生甘草 6 克，人参 4.5 克，生大黄 9 克，芒硝 9 克，玄参 15 克，麦冬 15 克，当归 4.5 克，海参 2 条，姜汁 6 匙。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 滋阴益气，泻下热解。
- [主治]** 热结正虚证，表现为大便秘结，腹中胀满而硬，神疲少气，口干咽燥，唇裂舌焦，苔焦黄或焦黑燥裂。
- 麻痹性、单纯性、闭塞性肠梗阻，习惯性便秘，传染性或非传染性发热疾病的极期，表现为热结里实、正气不足而阴血大亏者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中大黄、芒硝泻热通便，软坚润燥。玄参、生地、麦冬、海参滋阴增液。人参、甘草、当归补气益血，既扶正气，又补阴血，使药力得以发挥，而大便可通，邪热可退。姜汁可健脾胃，降胃气，并防止格拒呕逆。
- 现代研究证实，本方具有消炎、抗菌、改善肠循环、促进蠕动、增强机能、泻下、镇静、解热等作用。
- [使用注意]** 人参另煎，兑入他药中同服。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第四节：温里剂

小建中汤

- [来源]** 《伤寒论》
- [组成]** 芍药 18 克，桂枝 9 克，甘草 6 克，生姜 10 克，大枣 4 枚，饴糖 30 克。
- [用法]** 水煎取汁，兑入饴糖，温服。
- [功用]** 温中补虚，缓急止痛。
- [主治]** 虚寒腹痛证，表现为腹中时痛，喜温喜按，按之则痛减，或虚劳心中悸动，虚烦不宁，面色无华，苔白，脉细弦弱，或阳虚发热等。
- 张恩勤以本方加白芷 30 克，甘草增至 15 克，治疗胃及十二指肠溃疡著效。

[方解] 方中饴糖甘温入脾，益脾气而养脾阴，既能温中补虚，又能和里缓急，药量独重，为主药。芍药与桂枝为辅药，芍药酸微寒，益阴血而缓急止痛，桂枝辛温以助阳气，二药合用，一温一寒，一助阳，一助阴，起调营卫、和阴阳作用。生姜益卫阳，大枣补营阴、益脾胃，甘草调中益气，共为佐使药。从全方用药分析，该方是桂枝汤倍芍药加饴糖而成，由原方解肌和营之剂，而变为温中补虚、缓急止痛之方。

现代研究证实，本方具有解痉、镇痛、促进血液循环、加强消化吸收、促进溃疡愈合、滋养强壮等作用。

[使用注意]

1. 阴虚火旺者忌用。
2. 呕吐者不可用，因甜能助呕。
3. 吐蛔者不可用，因蛔得甘味则逆上。
4. 中满者不可用，因甘能补气填实故也。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

当归四逆汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 当归 9 克，桂枝 9 克，芍药 9 克，细辛 6 克，甘草（炙）6 克，木通 6 克，大枣 8 枚。

[用法] 水煎服。

[功用] 温经散寒，养血通脉。

[主治] 血虚寒厥证，表现为四肢厥冷，口不渴，肢体酸痛，或腹中挛急，舌淡苔白，脉沉细，甚则细而欲绝等。

雷诺氏病、血栓性静脉炎、冻疮、慢性风湿性关节炎、痛经、神经痛、腰痛、胃及十二指肠溃疡等证属血虚寒凝者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中当归辛苦甘温，补血和血，为主药。芍药养血和营，桂枝温通血脉，以加强当归温养血脉之功，共为辅药。细辛鼓动阳气，外温经脉，内温脏腑，与主辅药合用，通达表里上下内外，散寒邪，温四末，除痹痛；木通能通血脉，利关节，其寒性能防止桂枝、细辛温燥耗伤阴血，共为佐药。大枣、炙甘草补益脾胃，调诸药为使药。

现代研究证实，本方具有改善末梢循环、扩张血管、镇痛、解痉、促进消化吸收、养血补虚等作用。

- [使用注意]** 1. 本方只宜于血虚寒凝所致的厥逆证，若属热厥证禁用。
2. 冻疮后期，寒郁化热，而热较明显者忌用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第五节：和解剂

半夏泻心汤

- [来源]** 《伤寒论》
- [组成]** 半夏（洗）9克，干姜6克，黄芩6克，黄连3克，人参6克，甘草（炙）6克，大枣4枚。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 和胃降逆，开结除痞。
- [主治]** 胃呆气滞，表现为纳呆，心下痞满不痛，干呕或呕吐，肠鸣下利，舌苔黄而腻，脉弦数等。
急性胃肠炎、慢性胃炎、胃及十二指肠溃疡、消化不良、胃肠神经官能症、妊娠呕吐等表现为胃呆气滞者可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中半夏、干姜辛开消痞，为主要。黄芩、黄连苦降热结，为辅药。四药相配，辛开苦降以治胃呆气滞之痞。人参、甘草、大枣益气补中。七味相配，共治痞、满、吐、利诸证。
现代研究证实，本方具有消炎、镇静、制吐、止泻、健胃、调整胃肠道机能等作用。
- [使用注意]** 本方药物性多燥烈。胃阴虚恶心、干呕者禁用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第六节：理气剂

定喘汤

- [来源]** 《摄生众妙方》
- [组成]** 麻黄9克，白果9克，苏子6克，杏仁9克，半夏9克，款冬花9克，桑白皮9克，黄芩6克，甘草3克。
- [用法]** 水煎服。

- [功用]** 宣肺平喘，清热化痰。
- [主治]** 痰热阻肺，风寒外束，表现为咳嗽气喘，痰多黄稠，或伴有恶寒发热，苔黄腻，脉滑数。
- 慢性支气管炎、支气管哮喘有上述证候者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中麻黄宣肺散邪以平喘，白果敛肺祛痰而定喘，二者一散一收，既可加强平喘之功，又防麻黄耗散肺气。苏子、杏仁、半夏、款冬花降气平喘，祛痰止咳。桑白皮、黄芩清泻肺热，止咳平喘。甘草调和诸药。诸药合用，使肺气得宣，痰热得清，风寒得解而诸症自除。
- 现代研究证实，本方具有解除支气管平滑肌痉挛、祛痰、镇咳等作用，并可发汗解热。
- [使用注意]** 1. 新感风寒，无汗而喘，内无痰热者忌用。
2. 哮喘日久，气虚脉弱者禁用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

橘皮竹茹汤

- [来源]** 《金匱要略》
- [组成]** 橘皮 9 克，竹茹 9 克，生姜 9 克，人参 3 克，甘草 6 克，大枣 5 枚。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 降逆止呕，益气清热。
- [主治]** 胃虚气逆偏热证，表现为呃逆或呕吐，不思饮食，舌嫩红，脉虚数。
- 妊娠呕吐、幽门不完全性梗阻、胃炎呕吐、神经性呕吐和腹部手术后呃逆不止表现为胃虚气逆偏者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中橘皮理气健胃，和中止呕；竹茹清胃热，止呃逆。两药合用，既能降逆止呕，又能清泻胃热，共为主药。生姜助主药和胃止呕，与竹茹配用，清中有温，以防过寒伤中，为辅药。人参、甘草、大枣益气、补脾、和胃，并调和诸药，为佐使之品。
- 现代研究证实，本方具有消炎、镇咳、祛痰、缓解呼吸困难、抗病毒等作用。
- [使用注意]** 本方对，呃逆属于实热，或虚寒者，不宜用本方治疗。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

越鞠丸（又名芎朮丸）

- [来源]** 《丹溪心法》
- [组成]** 香附、川芎、苍术、梔子、神曲各等分。
- [用法]** 上药研末，水泛为小丸，每服 6~9 克。亦可按原方比例酌情增减用量，水煎服。
- [功用]** 行气解郁。
- [主治]** 六郁证，表现为胸膈痞闷，脘腹胀痛，嘈杂吞酸，饮食不化，暖气呕恶，苔白腻，脉弦。
- 胃肠神经官能症、胃及十二指肠溃疡、慢性胃炎、传染性肝炎、胆囊炎、胆石症、肋间神经痛、痛经等表现为六郁证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中香附行气开郁以治气郁，为主药。川芎行气活血以治血郁；苍术燥湿健脾以治湿郁；梔子清热泻火一治火邪；神曲消食和胃以治食郁，均为辅药。由于痰郁多由脾湿引起，且与气、火、食郁有关，诸郁得解，痰郁亦可消除。
- 现代研究证实，本方具有镇静、镇痛、促进消化及缓解子宫平滑肌痉挛等作用。
- [使用注意]** 本方所治诸郁均属实证，虚症郁滞不宜单独使用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第七节：理血剂

温经汤

- [来源]** 《金匱要略》
- [组成]** 吴茱萸 9 克，桂枝 6 克，当归 9 克，川芎 6 克，芍药 9 克，阿胶 6 克，麦冬 9 克，丹皮 6 克，人参 6 克，甘草 6 克。半夏 9 克，生姜 6 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 温经散寒，养血祛瘀。
- [主治]** 冲任虚寒、瘀血阻滞所致的月经不调，或前或后，或逾期不止，或一月再行，或傍晚发热，手心烦热，唇干口燥，或小腹冷痛，久不受孕。
- 功能性子宫出血、慢性盆腔炎、子宫肌瘤等表现为上述症状者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中吴茱萸、桂枝温经散寒，通利血脉，为主药。当归、川芎、芍药活血祛瘀，养血调经，以畅血行；阿胶、麦冬、丹皮养血益阴调肝，使瘀血祛、新血生，瘀祛而不伤正，共为辅药。人参、甘草补中健脾以资气血生化之源，以助归、胶益阴养血；半夏通降胃气而散结，有助于祛瘀调经；生姜温胃以助运化，共为佐药。甘草又可调和诸药，为使药。

现代研究证实，本方具有调节子宫机能、解痉、镇痛、镇静、消炎等作用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

宫外孕方

[来源] 《山西医学院》

[组成] I号方：丹参15克，赤芍9克，桃仁9克，乳香9克，没药9克。

II号方：I号方加三棱6克，莪术6克。

[用法] 水煎服。

[功用] 活血祛瘀，消癥止痛。

[主治] 宫外孕妊娠破裂，表现为闭经后突然发生小腹疼痛，阴道下血，色暗或夹杂有粘膜样物，下腹部有强烈压痛。

[方解] 方中丹参、赤芍苦微寒，入血分活血祛瘀，凉血止痛；桃仁苦甘性平，破瘀行血，善治产后瘀阻之腹痛；乳香、没药气香走窜而善行，能活血散瘀，利气通络，血行气利则疼痛自止，为散瘀止痛之专药。三棱、莪术破血行气，消积止痛。但三棱苦平不香，长于破血中之气而通经，而莪术苦辛温香，偏于破气中之血而消积，两药合用，具有攻坚消积之功。

研究证实，本方具有扩张血管、增加血流量、吸收滞留的血液或血肿、增加血管通透性、提高吞噬细胞的吞噬能力、促进纤维蛋白溶解系统的活性等作用。

[使用注意] 对宫外孕妊娠破裂所致的大量出血或休克者，必须采用急救措施和手术，忌用本方。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

槐花散

- [来源]** 《本事方》
- [组成]** 槐花（炒）12 克，侧柏叶 12 克，荆芥穗 6 克，枳壳（麸炒）6 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 清肠止血，疏风下气。
- [主治]** 肠风下血，表现为便前或便后出血，或粪中带血，血色鲜红，或脏毒便血，血色紫暗，以及痔疮出血等。
- 痔核、结肠炎、直肠息肉等证属肠风下血者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中槐花清热解毒，凉血止血，善清大肠之湿热，凉大肠而止便血，为主药。侧柏叶苦涩微寒，入血分以清血热，燥湿、凉血而收敛，助槐花以止血；荆芥穗疏风止血，举清气，又能入血分以搜血分之风，共为辅药。枳壳宽肠下气，为佐使药。
- 现代研究证实，本方具有止血，消炎和抗菌作用。
- [使用注意]** 药性寒凉，不宜久服。便血无湿热者忌用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

胶艾汤

- [来源]** 《金匱要略》
- [组成]** 阿胶 6 克，艾叶 9 克，当归 9 克，芍药 12 克，干地黄 12 克，川芎 12 克，甘草 6 克。
- [用法]** 水煎去滓，或加酒适量，入阿胶烱化，温服。
- [功用]** 补血止血，调经安胎。
- [主治]** 女人冲任虚损所致的崩漏下血，月经过多，淋漓下止；或半产下血不绝；或妊娠胎漏下血，腹中疼痛。
- 先兆流产、习惯性流产、功能性子宫出血、产后子宫复旧不全出血不止等表现为冲任虚损者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中阿胶补血、止血，艾叶温经止血，二药又可调经安胎，治崩止漏，共为主药。当归、芍药、干地黄、川芎补血调经，并能活血，以防血止留瘀，共为辅佐药。甘草调和诸药，并且配为阿胶止血，配芍药缓急止痛，以治下血腹痛，为使药。

现代研究证实，本方止血作用显著，并有改善子宫机能、促进红细胞再生等作用。

【使用注意】 月经过多，崩漏等属血热妄行者禁用。

【参考文献】 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第八节：治风剂

小活络丹

【来源】 《太平惠民和剂局方》

【组成】 制川乌、制草乌、地龙、制天南星各 180 克，乳香、没药各 66 克。

【用法】 为丸，每丸重 3 克，每服 1 丸，每日 1~2 次，空腹用陈酒或温开水送服。

【功用】 温经活络，搜风除湿，祛痰逐瘀。

【主治】 风湿阻络证，表现为手足麻木不仁，日久不愈，或四肢筋骨疼痛，游走不定，或腿臂作痛。

关节炎、腰痛、颈-肩-腕综合征、肩关节周围炎、变形性关节炎、慢性风湿性关节炎等，表现为风湿阻络者，或脑血栓表现为痰湿阻络者，可用本方治疗。

【方解】 方中川乌、草乌为辛热之品，祛风除湿，温经止痛，为主药。天南星燥湿化痰而止痛，为辅药。乳香、没药行气活血，以化络中瘀血，使气流畅；地龙尤善通经活络，共为佐药。酒助药势，可引诸药直达病所，为使药。

现代研究证实，本方具有镇痛、解痉、镇静、消炎、祛痰、利尿、改善血液循环等作用。

【使用注意】 本方药力颇峻，以日久不愈而体质壮实者为宜。若阴虚有热及孕妇忌用。

【参考文献】 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第九节：治燥剂

桑杏汤

- [来源]** 《温病条辨》
- [组成]** 桑叶 6 克，杏仁 9 克，沙参 12 克，浙贝母 6 克，淡豆豉 6 克，山栀子 6 克，梨皮 6 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 轻宣燥热，润肺止咳。
- [主治]** 外感温燥证，表现为头痛身热，口渴，干咳无痰，或痰少而粘，舌红，苔薄白而燥，脉浮数。
感冒、咽炎、支气管炎、支气管扩张等表现为外感温燥证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中桑叶、豆豉宣肺散邪；杏仁宣肺利气；沙参、贝母、梨皮润肺止咳；栀子清泄胸膈之热。
现代研究证实，本方具有解热、祛痰、镇咳、消炎、抗菌等作用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

百合固金汤

- [来源]** 《医方集解》引赵戴庵方。
- [组成]** 生地黄 6 克，熟地黄 9 克，麦冬 5 克，百合、白芍（炒）、当归、贝母、生甘草各 3 克，玄参、桔梗各 3 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 养阴润肺，化痰止咳。
- [主治]** 肺燥咳嗽证，表现为咽喉燥痛，咳嗽气喘，痰中带血，手足烦热，舌红少苔，脉细数。
肺结核、慢性支气管炎、支气管扩张、慢性咽炎等表现为肺燥咳嗽证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中生地黄、熟地黄滋阴补肾，凉血止血，为主药。麦冬、百合、贝母润肺养阴，且能化痰止咳，为辅药。玄参滋阴凉血清虚火；当归养血润燥；白芍养血益阴；桔梗宣利肺气而止咳化痰，为佐药。甘草调和诸药，与桔梗合用，更利咽喉，为使药。

现代研究证实，本方具有滋养强壮、抑制导化作用及消炎、镇咳、祛痰作用。

【使用注意】 本方药物多属甘寒滋润滞腻之品，若脾虚便稀、腹满胀痛、食欲不振者，慎用或忌用。

【参考文献】 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

养阴清肺汤

【来源】 《重楼玉钥》

【组成】 大生地 6 克，麦冬 5 克，生甘草 2 克，玄参 5 克，贝母（去心）3 克，丹皮 3 克，薄荷 2 克，炒白芍 3 克。

【用法】 水煎服。

【功用】 养阴清肺。

【主治】 白喉阴虚证，表现为发热，鼻干，唇燥，或咳或不咳，呼吸不利，似喘非喘，喉间起白膜如腐，不易拔去。

白喉、急性咽炎、急性扁桃体炎、或慢性支气管炎、慢性咽炎等表现为白喉阴虚证者，可用本方加减治疗。

【方解】 本方为治疗白喉的专用方。方中生地养肾阴，麦冬养肺阴，玄参清虚火而解毒，丹皮凉血而消肿，贝母润肺化痰，白芍敛阴泄热，少佐薄荷散邪利咽，甘草和药解毒。

现代研究证实，本方具有滋养强壮、消炎、镇咳、祛痰、抗白喉杆菌等作用。

【参考文献】 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

第十节：祛痰剂

止嗽散

【来源】 《医学心悟》

【组成】 桔梗（炒）、荆芥、紫菀（蒸），百部（蒸）、白前（蒸）各 1000 克，甘草（炒）375 克，陈皮 500 克。

【用法】 共为末，每服 6 克，温开水或姜汤送下。亦可水煎服，用量按原方比例酌减。

- [功用]** 止咳化痰，疏表宣肺。
- [主治]** 风邪犯肺证，表现为咳嗽咽痒，或微有恶寒发热，舌苔薄白等。
感冒、流行性感冒、支气管炎、慢性支气管炎发作、肺结核等表现为风邪犯肺证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中紫菀、百部、白前止咳化痰；桔梗、橘红（陈皮去白）宣降肺气，止咳消痰；荆芥祛风解表，甘草调和诸药，二者与桔梗配合，更能清利咽喉。
现代研究证实，本方镇咳、祛痰作用较强，也有发汗、解热效果。
- [使用注意]** 阴虚劳嗽者不宜使用；肺热或痰火咳嗽，亦宜慎用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

三子养亲汤

- [来源]** 《韩氏医通》
- [组成]** 白芥子 6 克，苏子 9 克，莱菔子 9 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 降气快膈，化痰消食。
- [主治]** 痰壅气滞证，表现为咳嗽喘逆，痰多胸痞，食少难消，舌苔白腻，脉滑等。
慢性支气管炎、支气管扩张、支气管哮喘、肺气肿、心脏性哮喘等表现为痰壅气滞证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中白芥子温肺利气，快膈消痰；苏子降气行痰，止咳平喘；莱菔子消食导滞，行气祛痰。
现代研究证实，本方具有祛痰、镇咳、改善呼吸困难、利尿促进蠕动、增强消化吸收等作用。
- [使用注意]** 服后得效，应兼顾其本。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

苓甘五味姜辛汤

- [来源]** 《金匱要略》
- [组成]** 茯苓 12 克，甘草 6 克，干姜 9 克，细辛 6 克，五味子 6 克。

- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 温肺化饮。
- [主治]** 寒饮内停证，表现为咳嗽痰多，清稀色白，胸膈不快，舌苔白滑，脉弦滑。
慢性支气管炎、支气管哮喘等表现为寒饮内停证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中干姜辛热，既温肺散寒以化饮，又温运脾阳以祛湿，为主药。细辛辛散，温肺散寒，助干姜散寒饮；茯苓甘淡，健脾渗湿，为辅药。五味子敛肺气而止咳，与细辛相配，一散一收，散不伤正，收不留邪。
现代研究证实，本方具有祛痰、镇咳、改善呼吸困难等作用。
- [使用注意]** 本方为辛温燥热之剂，肺热、肺燥、阴虚、痰火、肺癆所致之咳嗽，均非所宜。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十一节：祛湿剂

八正散

- [来源]** 《太平惠民和剂局方》
- [组成]** 车前子、瞿麦、扁蓄、滑石、山栀子仁、甘草（炙）、木通、大黄（面裹煨，去面切，焙）各 500 克。
- [用法]** 为散，每用 6~9 克，水一盏，入灯芯 3 克煎至七分，去滓温服；亦可作汤剂，水煎服，用量按原方比例酌情增减。
- [功用]** 清热泻火，利水通淋。
- [主治]** 湿热淋证，表现为小腹急结，腰腹胀痛，小便淋涩混赤，尿频尿急，甚或癃闭不通，口燥咽干，舌红苔黄，脉滑实。
急性尿道炎、膀胱炎、肾盂炎、泌尿系结石、感染等表现为湿热淋证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中木通、滑石、车前子、瞿麦、扁蓄利水通淋，清利湿热；山栀子仁清泻三焦湿热；大黄泄热降火；灯芯导热下行；甘草调和诸药，缓急。
现代研究证实，本方具有消炎、镇痛、解热等作用。
- [使用注意]** 本方苦寒通淋，若体虚者及孕妇忌用。膏淋劳淋、气淋均宜慎用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

五皮散

- [来源]** 《华氏中藏经》
- [组成]** 生姜皮、桑白皮、陈橘皮、大腹皮、茯苓皮各 9 克。
- [用法]** 水煎服
- [功用]** 利湿消肿，理气健脾。
- [主治]** 脾虚湿盛之皮水证，表现为一身悉肿，肢体沉重，心腹胀满，上气喘急，小便不利以及妊娠水肿等，苔白腻，脉沉缓。
 突发性水肿、妊娠水肿、急性肾炎初期等表现为脾虚湿盛之皮水者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中茯苓皮利水渗湿，兼以补脾助运化；生姜皮辛散水气；桑白皮肃降肺气，以通调水道；大腹皮行水气，消胀满，陈皮和胃气，化湿浊。五皮合用，共奏行水消肿之效。
 现代研究证实，本方具有利尿、调整肠道蠕动、促进消化液分泌、发汗、降压等作用。
- [使用注意]** 本方以行水消肿为主，若脾虚甚，水肿明湿，或兼有风邪者，需在本方的基础上加减相应的药物。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

猪苓汤

- [来源]** 《伤寒论》
- [组成]** 猪苓、茯苓、泽泻、阿胶、滑石各 9 克。
- [用法]** 水煎服，阿胶分两次烊化。
- [功用]** 清热利水，养阴止血。
- [主治]** 湿热伤阴证，表现为小便不利，涩痛或尿血，小腹胀满，或心烦不眠，渴欲饮水，下利，咳嗽等。
 肠胃炎、轻型泌尿系炎症、尿路结石、肾炎等表现为湿热伤阴者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中猪苓、茯苓入肾、膀胱二经，猪苓甘淡微苦，苦能下降直达少阴，甘淡能渗利水湿，茯苓健脾渗湿，共为主药。泽泻渗利小便，滑石清热通淋，阿胶滋阴润燥，除虚烦。
 现代研究证实，本方具有抗菌、消炎、利尿、滋养强壮等作用。

[使用注意] 若邪热炽盛，汗出过多，伤阴严重者，应慎用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

羌活胜湿汤

[来源] 《内外伤辨惑论》

[组成] 羌活、独活各 6 克，藁本、防风、甘草（炙）、川芎各 3 克，蔓荆子 2 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 祛风胜湿，止痛解表。

[主治] 风湿犯表证，表现头身重痛，或一身尽痛。难以转侧，微恶风寒，苔白脉浮缓。

感冒、流行性感、坐骨神经痛、慢性风湿性关节炎证属风湿在表者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中羌活能祛上部风湿，独活善祛下部风湿，二者相合，能散周身风湿，舒利关节而通痹，共为主药。防风、藁本为辅药，祛风寒，且止头痛。川芎活血，祛风止痛；蔓荆子祛风止痛，为佐药。甘草调和诸药，为使药。现代研究证实，本方具有很强的镇痛作用，并且有发汗、促进血液循环、抗病毒、利尿等作用。

[使用注意] 本方为辛温解表、祛风除湿之剂，若系外感风热及感冒汗出者，则非所宜。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

真武汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 茯苓 9 克，芍药 9 克，白术 6 克，生姜 9 克，附子（炮去皮）9 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 温阳利水。

[主治] 脾肾阳虚，水气内停证，表现为小便不利，四肢沉重疼痛，腹痛下利，或肢体浮肿，苔白不渴，脉沉。

肾病综合征、低蛋白性水肿、心脏性水肿、慢性肾炎、甲状腺机能低下、垂体机能低下、慢性胃肠炎等表现为阳虚水停证者，可用本方加减治疗。

- [方解]** 方中附子大辛大热，温肾暖土，以助阳气，为主药。茯苓甘淡渗利，健脾渗湿，以利水邪；生姜辛温，温阳祛寒散水气，为辅药。佐以白术健脾燥湿，助脾之运化。白芍缓急止腹痛，为使药。
- 现代研究证实，本方具有促进循环、改善代谢等作用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

苓桂术甘汤

- [来源]** 《伤寒论》
- [组成]** 茯苓 12 克，桂枝 9 克，白术、甘草（炙）各 6 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 健脾渗湿，温化痰饮。
- [主治]** 阳虚痰饮证，表现为胸胁胀满，心悸，眩晕，咳吐，清痰，舌苔白滑，脉弦滑。
- 植物神经失调、偏头痛、耳鸣、眩晕、低血压病、慢性胃炎、慢性支气管炎等表现为阳虚痰饮证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中以茯苓为主药，健脾渗湿，祛痰化饮。桂枝为辅药，温阳化气，兼平冲降逆；与茯苓相配，一利一温，温化渗利寒饮。白术健脾燥湿，助脾运化，为佐药。甘草益气和中，为使药。
- 现代研究证实，本方具有促进消化吸收、排泄多余水分、促进循环等作用。
- [使用注意]** 本方药性温燥，有耗伤津液之弊，对阴虚津亏者，禁用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Traditional and Alternative Medicine

第十二节：固涩剂

真人养脏汤

- [来源]** 《太平惠民和剂局方》
- [组成]** 人参 6 克，当归 9 克，白术 12 克，肉豆蔻 12 克，肉桂 3 克，炙甘草 6 克，白芍 15 克，木香 9 克，诃子 12 克，罂粟壳 20 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 温补脾阳，固肠止泻。

- [主治]** 脾肾虚寒之久泻久痢，表现为泻痢日久，大便滑脱不禁或脱肛不收，腹痛喜温、喜按，神疲食少，舌质淡苔白，脉沉迟。
慢性肠炎、肠结核、慢性痢疾、脱肛等表现为阳虚滑脱者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中罂粟壳重要涩肠止泻，肉桂温肾暖脾，共为主药。肉豆蔻温肾暖脾而涩肠；诃子涩肠止泻；人参、白术益气健脾，共为辅药。当归、白芍养血和营，木香调气导滞，并能止痛，共为辅药。当归、白芍养血和营，木香调气导滞，并能止痛，共为佐药。甘草调药和中，配白芍，又能缓急止痛，为使药。
现代研究证实，本方具有滋养强壮、调整胃肠蠕动、解痉、促进血液循环、收涩止泻等作用。
- [使用注意]** 下痢初起，积滞热毒未去者，禁用本方。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十三节：补益剂

参苓白术散

- [来源]** 《太平惠民和剂局方》
- [组成]** 莲子肉 500 克，薏苡仁 500 克，缩砂仁 500 克。桔梗（炒令深黄色）500 克，白扁豆（姜汁津，去皮，微炒）750 克，白茯苓 1000 克，人参（去芦）1000 克，甘草（炒）1000 克，白术 1000 克，山药 1000 克。
- [用法]** 水煎服。用量可按原方比例酌定。
- [功用]** 补气健脾，和胃渗湿。
- [主治]** 脾虚湿停证，表现为四肢乏力，形体虚羸，饮食不化，或吐或泻，胸脘痞闷，面色萎黄，苔白腻，脉虚缓。
消化不良、慢性胃肠炎、贫血、肾病综合征、慢性肾炎和其他慢性疾患表现为脾虚停证者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中四君子平补脾胃之气，为主，配扁豆、苡仁、山药、莲子辅助白术健脾，渗湿止泻。加砂仁辛温芳香醒脾，佐四君促进脾胃运化，止吐泻。桔梗载药上行，送于上焦以益肺。
现代研究证实，本方具有调整胃肠机能、促进消化吸收、止泻、消肿、营养等作用。
- [使用注意]** 阴虚火旺者宜慎用；气阴两虚，或阴虚兼有脾虚者，应酌情运用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

大补阴丸

- [来源]** 《丹溪心法》
- [组成]** 黄柏（炒）、知母（酒浸炒）各 120 克，熟地黄（酒蒸）、龟板（酥炙）各 180 克。
- [用法]** 上四味，碾为细末，猪脊髓适量蒸，捣如泥状，炼蜜，混合拌匀和药粉为丸，每丸约重 9 克。每日早晚各服 1 丸，淡盐水送服，或按原方比例酌减，水煎服。
- [功用]** 滋阴降火。
- [主治]** 阴虚火旺证，表现为骨蒸潮热，盗汗遗精，咳嗽咯血，吐血，心烦易怒，足膝痛热痿软，舌红少苔，尺脉数而有力。
甲状腺机能亢进、肾结核、骨结核及糖尿病表现为阴虚火旺者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中重用熟地、龟板滋阴潜阳，壮水制火。黄柏、知母苦寒泄火以保真阴。更以猪脊髓、蜂蜜甘润之品，既能滋补精髓以培其本，又能制约知、柏过于苦燥。诸药合用，共奏滋阴精而泻相火之功。
现代研究证实，本方具有解热、消炎、镇静、抑制植物神经兴奋、滋养强壮作用。
- [使用注意]** 若食后便溏者，忌用本方。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十四节：消导剂

枳实导滞丸

- [来源]** 《内外伤辨惑论》
- [组成]** 大黄 30 克，枳实、神曲各 15 克，茯苓、黄芩、黄连、白术各 9 克，泽泻 6 克。
- [用法]** 水泛为丸，每服 6~9 克，温开水送下，每日 2 次。或原方比例酌减，水煎服。
- [功用]** 消导积滞，清利湿热。
- [主治]** 湿热食滞证，表现为胸脘痞满，下痢泄泻，或大便秘结，小便短赤，舌苔黄腻，脉沉有力等。

急性消化不良、胃肠炎、细菌性腹泻等表现为食滞、脾胃湿热者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中大黄重用，荡涤实积，为主药。枳实行气散结，导滞除痞，为辅药。黄芩、黄连清热燥湿，厚肠止痢；茯苓、泽泻利水渗湿止泻；白术健脾燥湿，共为佐使药。

现代研究证实，本方具有促进胃肠蠕动、帮助消化吸收，通过泻下作用以达止泻、利尿、消炎、抗菌等作用。

[使用注意] 脾虚食滞者忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

枳实消痞丸

[来源] 《兰室秘藏》

[组成] 干生姜 3 克，炙甘草、麦芽曲、白茯苓、白术各 6 克，半夏曲、人参各 9 克，厚朴（炙）12 克，枳实、黄柏各 15 克。

[用法] 水泛小丸或糊丸，每服 6~9 克，温开水送下，日 2 次。亦可水煎服。

[功用] 消痞除满，健脾和胃。

[主治] 脾虚痞满证，表现为心下痞满，不思饮食，体弱倦怠，或胸腹痞胀，食少不化，大便不畅，苔腻，脉滑。

慢性胃炎、慢性腹泻表现为脾虚痞满证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中枳实行气消痞，为主药；厚朴行气除满，为辅药；二者合用，以加强消痞除满之效。黄柏清热燥湿而除痞，半夏曲辛温散湿和胃，又少佐干姜温中祛寒，三味相伍，辛开苦降之力尤佳。人参扶正健脾，白术、茯苓健脾祛湿，麦芽曲消食和胃，甘草调和诸药。

[使用注意] 痞满属实积者，不宜用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十五节：痈疡剂

四妙勇安汤

- 〔来源〕** 《验方新编》
- 〔组成〕** 金银花、玄参各 90 克，当归 30 克，甘草 15 克。
- 〔用法〕** 水煎服。
- 〔功用〕** 清热解毒，活血止痛。
- 〔主治〕** 脱疽证，表现为患肢黯红微肿灼热、溃烂腐臭、疼痛剧烈，或见发热口渴，舌红脉数。
- 血栓闭塞性脉管炎及其他血管闭塞病变，表现为上述症状者，可用本方加碱治疗。
- 〔方解〕** 方中重要银花，清热解毒，为主药。玄参泻火解毒，当归活血散瘀，甘草配银花以加强其清热解毒作用。
- 现代研究证实，本方具有解热、消炎、解毒及较强的抗菌作用。
- 〔使用注意〕** 对阴寒型、气血两虚型的血管闭塞性病变，皆非本方所宜。
- 〔参考文献〕** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

阳和汤

- 〔来源〕** 《外科全生集》
- 〔组成〕** 熟地 30 克，肉桂（研粉）3 克，麻黄 2 克，鹿角胶 9 克，白芥子 6 克，姜炭 2 克，生甘草 3 克。
- 〔用法〕** 水煎服。
- 〔功用〕** 温阳补血，散寒通滞。
- 〔主治〕** 阳虚寒凝阴证，表现为局部漫肿无头、皮色不变、不热，口不渴，舌淡苔白，脉沉细。
- 骨结核、腹膜结核、淋巴结核、血栓闭塞性脉管炎、慢性骨髓炎、慢性深部脓肿、腰椎间盘突出症、腰椎肥大等表现为阳虚寒凝阴证者，可用本方加减治疗。
- 〔方解〕** 方中熟地重用，温补营血。鹿角胶填补精髓，强壮筋骨，助熟地养血。炮姜、肉桂温通经脉以散寒凝。麻黄开腠理以达表。白芥子祛皮里膜外之痰。生甘草解毒。

- [使用注意]** 1. 阳证或半阳半阴证，均忌用。
2. 阴虚有热者禁用。
3. 方中麻黄应用不可过量。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

苇茎汤

- [来源]** 《千金要方》
- [组成]** 苇茎 30 克，薏苡仁 30 克，冬瓜子 24 克，桃仁 9 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 清热化痰、逐瘀排脓。
- [主治]** 肺痈痰热瘀结证，表现为咳吐腥臭黄痰脓血，胸中隐隐作痛，咳时尤甚，舌红苔黄腻，脉滑数。
肺脓疡、肺炎等出现上述症状者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中用苇茎清肺泻热，为主药。冬瓜仁、薏苡仁清化热痰，利湿排脓，为辅药。桃仁活血祛瘀以消热结。
现代研究证实，本方具有消炎、解热、排脓、祛痰等作用。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

薏苡附子败酱散

- [来源]** 《金匱要略》
- [组成]** 薏苡仁 30 克，熟附子 6 克，败酱草 15 克。
- [用法]** 水煎服。
- [功用]** 排脓消肿。
- [主治]** 肠痈内已成脓证，表现为肌肤甲错，身无热，腹皮急，右下腹胀满，按之濡软，脉数等。
慢性阑尾炎 脓已成不可下者，可用本方加减治疗。
- [方解]** 方中薏苡仁重用，利湿消肿，为主药。败酱草排脓破血，为辅药。少佐附子辛热以散寒湿，且行郁滞之气。
- [使用注意]** 急性阑尾炎，脓未成可下者，忌用本方。
- [参考文献]** 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

ตำแน่งบับภาษาอังกฤษ

Contents

	Page
Individual Recipes	
1 Prescriptions for Relieving Exterior Syndrome	531
Notopterygium Decoction of Nine Ingredients	531
Decoction of Ephedra, Apricot Kernel, Gypsum and Licorice	532
Bupleurum and Pueraria Decoction for Dispelling Pathogens from Superficial Muscles	533
Modified Decoction of Fragrant Solomonseal Rhizome	535
2 Heat-clearing Prescriptions	536
Lophatherum and Gypsum Decoction	536
3 Purgative Prescriptions	537
Minor Decoction for Purging Down Digestive <i>Qi</i>	537
Purgative Decoction for Coordinating the Function of Stomach	538
Decoction of Yellow Dragon with Supplements	538
4 Prescriptions for Warming the Interior	540
Minor Decoction for Strengthening the Middle-Warmer	540
Chinese Angelica Decoction for Restoring Yang	541
5 Mediating Prescriptions	543
Pinellia Decoction for Purging Stomach-Fire	543
6 Prescriptions for Regulating the Flow of <i>Qi</i>	544
Asthma-relieving Decoction	544
Tangerine Peel and Bamboo Shavings Decoction	545
Pill for Relieving Stagnancy	546
7 Prescriptions for Treating Blood Disorders	548
Decoction for Warming Channels	548
Prescription for Extrauterine Pregnancy	549
Sophora Powder	550
Ass-hide Glue and Argyi Leaf Decoction	551

Contents (cont.)

		Page
8	Prescriptions for Calming Wind	553
	Bolus for Activating Energy Flow in the Channels and Collaterals	553
9	Prescriptions for Treating Dryness Syndrome	554
	Decoction of Mulberry Leaf and Apricot Kernel	554
	Lily Decoction for Strengthening the Lung	555
	Decoction for Nourishing <i>Yin</i> and Clearing Lung-heat	556
10	Phlegm-eliminating Prescriptions	557
	Cough Powder	557
	Decoction of Three Kinds of Seed for the Aged	558
	Decoction of Poria, Licorice, Schisandra, Dried Ginger and Asarum	559
11	Dampness-eliminating Prescriptions	560
	Eight Health Restoring Powder	560
	Powder of Peel of Five Drugs	561
	Umbellate Pore Decoction	562
	Decoction of Notopterygium for Rheumatism	563
	Diuretic Decoction by Strengthening <i>yang</i> of the Spleen and Kidney	564
	Decoction of Poria, Bighead Atractylodes, Cinnamon and Licorice	565
12	Prescriptions for Inducing Astringency	566
	Decoction for Reinforcing the Viscera	566
13	Tonic Prescriptions	568
	Powder of Ginseng, Poria and Bighead Atractylodes	568
	Bolus for Replenishing Vital Essence	569
14	Resolving Prescriptions	570
	Pill of Immature Bitter Orange for Removing Stagnancy	570
	Pill with Immature bitter Orange for Disintegrating Masses and Relieving Stuffiness	571
15	Prescriptions for Treating Carbuncles	573
	Decoction of Four Wonderful Drugs for Quick Restoration of Health	573
	<i>Yang</i> -Activating Decoction	574
	Reed Rhizome Decoction	575
	Powder of Coix Seed, Aconite Root and Patrinia	576

1. Prescriptions for Relieving Exterior Syndrome

Notopterygium Decoction of Nine Ingredients

(九味羌活汤 Jiuwei Qianghuo Tang)

Source:

Prescription by Zhang Yuansu, quoted from the book *Medical Problems*

Ingredients:

No.1	Notopterygium root, Rhizoma seu Radix Notopterygii	6 g
No.2	Ledebouriella root, Radix Ledebouriellae	6 g
No.3	Atracylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis	6 g
No.4	Asarum herb, Herba Asari	2 g
No.5	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	3 g
No.6	Dahurian angelica root, Radix Angelicae Dahuricae	3 g
No.7	Dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	3 g
No.8	Scutellaria root, Radix Scutellariae	3 g
No.9	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral use.

Functions:

Relieving exterior syndrome, clearing interior heat and alleviating pain.

Indications:

Syndrome due to the attack of exogenous wind, cold and dampness on the body surface with interior heat, manifested by chill and fever, absence of perspiration, headache with stiff neck, aching pain of the extremities, bitter taste in the mouth with thirst, white and slippery coating of the tongue, floating pulse, etc.

The recipe can be modified to deal with influenza, lumbago, sciatica rheumatic arthritis that are ascribable to the attack of exogenous wind-cold-dampness on the body surface with interior heat.

Interpretation:

Of all the ingredients in the recipe, No.1, possessing pungent, bitter and warm properties, acts as a principal drug for inducing diaphoresis, expelling pathogenic wind and dampness, removing stagnation of blood and *qi* and arresting pain; No.2 and No.3, with the effects of inducing sweat and dispelling dampness, act as assistant drugs to reinforce the effect of No.1 in dispelling exogenous evils; Nos. 4, 5 and 6 are used together to dispel pathogenic cold and wind, promoting the flow of *qi* and blood and treating headache and pantalgia. As No.8 exerts the effect of purging heat from the *qi* system and No.7 produces the effect of purging heat from the blood system, both of them are used as adjuvant drugs not

only for the treatment of interior heat but also for the control of dryness due to pungent and warm properties of the drugs. No.9 is used as a mediator for tempering the effect of other drugs in the recipe, playing the role of a guiding drug.

Modern researches have confirmed that the recipe has the efficacies in inducing diaphoresis, reducing fever, tranquilizing the mind, alleviating pain, promoting diuresis, and relieving inflammation.

Cautions:

Patients with weakness of the vital energy and deficiency of *yin* are prohibited from taking the recipe.

Decoction of Ephedra, Apricot Kernel, Gypsum and Licorice
(麻黄杏仁石膏甘草汤 Mahuang Xingren Shigao Gancao Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Ephedra, Herba Ephedrae (with joints removed)	6 g
No.2	Bitter apricot Kernel, Semen Armeniacae Amarum (with its skin and tip removed)	9 g
No.3	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.4	Gypsum, Gypsum Fibrosum	30 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water together and then taken orally.

Functions:

Expelling pathogenic heat with pungent and cool drugs, clearing away lung-heat to relieve asthma.

Indications:

Cough and dyspnea due to wind-heat manifested by persistent feverish body without sweat, cough with dyspnea or even accompanied by nares flaring, thirst, thin white or thin yellow coating of the tongue, slippery and rapid pulse, etc.

The recipe can be modified for the treatment of acute bronchitis, bronchial pneumonia, bronchial asthma in the stage of attack and other diseases associated with cough and dyspnea caused by lung-heat.

Interpretation:

In the recipe, Ingredient No.1 acts as a principal drug, exerting the effect of facilitating the flow of the lung-*qi* to relieve asthma, and its pungent flavor is good at dispelling exogenous factors. No.4, with

its dosage five times that of No.1, plays the role of assistant drug with the effect of both clearing and purging lung-heat and restricting the warm property of No.1. No.2, a drug with a bitter taste and warm property, is used as an adjuvant drug to reinforce No.1 and No.4 in facilitating the flow of the lung-*qi* to relive asthma. No.3 is used as a guiding drug for replenishing *qi* and regulating the middle-warmer, and coordinating the effect of various drug in case the cold and heavy property of No.4 impairs the stomach.

Clinically and experimentally, it is ascertained that this recipe has the efficacies of subduing inflammation, removing phlegm, relieving cough and dyspnea, and resisting viruses.

Cautions:

This recipe is only advisable for cases with dyspnea of excess type due to lung-heat; and it is not suitable for those associated with dyspnea of excess type due to wind-cold as well as those with dyspnea of deficient type.

Bupleurum and Pueraria Decoction for Dispelling Pathogens from Superficial Muscles

(柴葛解肌汤 Chai Ge Jieji Tang)

Source:

Six Books on Febrile Disease

Ingredients:

No.1	Bupleurum root, Radix Bupleuri	9 g
No.2	Pueraria root, Radix Puerariae	9 g
No.3	Scutellaria root, Radix Scutellariae	9 g
No.4	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g
No.5	Peony root, Radix Paeoniae	3 g
No.6	Notopterygium root, Rhizoma seu Radix Notopterygii	3 g
No.7	Dahurian angelica root, Radix Angelicae Dahuricae	3 g
No.8	Platycodon root, Radix Platycodonis	3 g
No.9	Gypsum, Gypsum Fibrosum	9 g
No.10	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis	3 slices
No.11	Chinese dates, Fructus Ziziphi Jujubae	2 pieces

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Expelling pathogenic factors from the muscles and skin and reducing fever.

Indications:

Affection due to exogenous pathogenic wind-cold with heat in the interior resulting from stagnated pathogens, manifested as slight aversion to cold, high fever, headache, soreness and pain in the extremities, eye pain, dry nose, orbit pain, restlessness, insomnia, thin and yellowish coating of the tongue, and superficial and slightly full pulse.

Besides, other cases ascribed to the above syndrome such as the common cold, influenza, bronchitis and toothache can be dealt with the modified recipe.

Interpretation:

In the recipe, No.1 and No.2 both possess the effect of expelling pathogenic factors from the muscles and skin and reducing fever and therefore share the role of the principal drug. No.6 and No.7, both acting as assistant drugs, are able to reinforce the action of the principal drug in expelling pathogenic factors from the muscles and skin and able to relieve pain. No.3 and No.9 with the effect of clearing away stagnated heat exerts the role of an adjuvant drug along with No.8 used for reliving disturbances of the lung-qi to benefit in scattering and purging exopathogens and No.5 used for regulating *ying* and purging heat. No.10 and No.11 are capable of regulating *ying* and *wei* as well as regulating the stomach; No.4 is capable of coordinating the actions of various drugs in the recipe, acting as a guiding drug.

Modern researches have proved that this recipe possesses the efficacies in inducing sweat, allaying fever, resisting bacteria and viruses, subduing inflammation, alleviating pain, tranquilizing the mind and so on.

Cautions:

1. The recipe is contraindicated in patients with symptoms of exterior wind-cold but without interior heat.
2. The recipe should not be administered for cases associated with *yangming fu*-organ disease marked by abdominal pain and constipation.

Modified Decoction of Fragrant Solomonseal Rhizome (加減葳蕤汤 Jiajian Weirui Tang)

Source:

Revised Popular Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Fragrant solomonseal rhizome, Rhizoma Polygonati Odorati	9 g
No.2	Chinese green onion, Bulbus Allii Fistulosi	6 g
No.3	Platycodon root, Radix Platycodonis	5 g
No.4	Swallowwort root, Radix Cynanchi Atrati	3 g
No.5	Prepared soybean, Semen Sojae Praeparatum	9 g
No.6	Peppermint, Herba Menthae	5 g
No.7	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	2 g
No.8	Chinese dates, Fructus Ziziphi Jujubae	2 pieces

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water and the decoction is to be taken warm and in separate portions.

Functions:

Nourishing *yin* and clearing away heat, inducing sweat to relieve exterior syndrome.

Indications:

Original *yin*-deficiency with re-affection due to exopathogen, manifested by headache, fever, light aversion to wind-cold, dry throat with cough, sputum too viscous to be coughed out, absence of sweat or little sweat, thirst and restlessness, reddened tongue and rapid pulse.

Moreover, the recipe can be modified to deal with the common cold, influenza, bronchitis and others that indicate exopathic diseases due to *yin* deficiency with re-affection by exopathogens after giving birth or bleeding.

Interpretation:

Acting as a principal drug in the recipe, Ingredient No.1 sweet in flavor and mildly moist in property, provides the effect of nourishing *yin*, promoting the production of body fluid in order to enrich the source of perspiration, moistening the lung to relieve cough, and eliminating pathogenic heat from the throat so as to allay pain. No.2, No.3, No.5 and No.6 together play the role of assistant drugs for relieving the exterior syndrome and facilitating the flow of lung-*qi* to relieve cough and sore throat. Ingredient No.4 and No.8 are used in combination as adjuvant drugs; the former, having a bitter and salty taste and cold property, is used to quench thirst and get rid of irritability by cooling the blood and removing heat, and the latter, with a sweet flavor, exerts the effect of moistening and nourishing the spleen. No.7 is administered as a guiding drug for coordinating the effect of various drugs in the recipe.

Modern studies have confirmed that this recipe is qualified as tonics for consolidating the constitution and a curative one for inducing sweat, bringing down fever, subduing inflammation, relieving cough, expelling phlegm, etc.

Cautions:

This recipe is only advisable for exogenous diseases with *yin* deficiency; it is contraindicated in cases without *yin* deficiency.

2. Heat-clearing Prescriptions

Lophatherum and Gypsum Decoction

(竹叶石膏汤 Zhuye Shigao Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Lophatherum, Herba Lophatheri	15 g
No.2	Gypsum, Gypsum Fibrosum	30 g
No.3	Prepared pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae Praeparata	9 g
No.4	Ophiopogon root, Radix Ophiopogonis	15 g
No.5	Ginseng, Radix Ginseng	5 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	3 g
No.7	Polished round-grained nonglutinous rice, Semen Oryzae Nonglutinosae	15 g

Directions:

All the ingredients should be decocted in water for oral dose.

Functions:

Clearing away heat and promoting the production of body fluid, replenishing *qi* and regulating the stomach.

Indications:

Lingering heat with impairment of both the *qi* and body fluid in the later stage of exogenous febrile disease, epidemic febrile disease and summer-heat disease, marked by feverish body, hyperhydrosis, general debility and short breath, irritability, inclination to vomit, dry mouth and fondness of drink, or insomnia due to restlessness, reddened tongue with little coating, and rapid pulse.

The recipe can also be modified to deal with cases with deficiency of both *qi* and *yin* occurring in the later stage of influenza, epidemic encephalitis B, epidemic cerebrospinal meningitis, pneumonia and septicemia.

Interpretation:

In the recipe, Ingredients No.1 and No.2, with the effects of clearing away heat and relieving restlessness, are used as principal drugs. No.4 and No.5, being effective for nourishing *yin* and promoting the production of body fluid, serve as assistant drugs. No.3 is an adjuvant drug for lowering the adverse flow of *qi* to relieve vomiting. No.6 and No.7 are guiding drugs with the functions nourishing the stomach and regulating the middle-warmer.

Clinically and experimentally, it is ascertained that the recipe is contributive not only to nourishing and strengthening the constitution to promote digestion and absorption, but also to subduing inflammation, tranquilizing the mind, bringing down fever, arresting cough, dispelling phlegm and preventing vomiting.

Cautions:

It is not advisable for cases with febrile disease when the vital energy is dominating with pathogens prevailing or excessive heat existing in the body, or neither *qi* nor *yin* being impaired.

3. Purgative Prescriptions

Minor Decoction for Purging Down Digestive *Qi*

(小承气汤 Xiao Chengqi Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei	12 g
No.2	Magnolia bark, Cortex Magnoliae Officinalis	6 g
No.3	Immature bitter orange, Fructus Aurantii Immaturus	9 g

Directions:

All the drugs except No.1 which is to be added later should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Relieving heat accumulation by mild effect.

Indications:

Mild cases of excess syndrome of *yang-ming-fu* organ, manifested as delirium, tidal fever, constipation, distension and fullness in the chest and abdomen, yellow shriveled tongue coating, smooth and swift pulse as well as the onset of dysentery with distending abdominal pain or epigastric fullness, tenesmus and so on.

Purgative Decoction for Coordinating the Function of Stomach (调胃承气汤 Tiaowei Chengqi Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei	12 g
No.2	Liquorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.3	Mirabilite, Natrii Sulphas	12 g

Directions:

The above drugs are decocted in water with the exception of No.3 which is infused in the decoction just before the oral dose.

Functions:

Purging pathogenic heat accumulate in the gastrointestinal tract by laxative action.

Indications:

Yangming disease marked by gastrointestinal dryness and heat, manifested by obstruction of defecation, thirst and vexation, fever like streaming, abdominal distension and fullness, delirium, yellow tongue coating, slippery and rapid pulse as well as eruption, hematemesis, epistaxis, painful swelling of mouth, teeth and throat caused by domination of heat in the intestine and stomach. It can also be indicated for the cases with mild abdominal fullness.

Decoction of Yellow Dragon with Supplements (新加黄龙汤 Xinjia Huanglong Tang)

Source:

Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Slim dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	15 g
No.2	Liquorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.3	Ginseng, Radix Ginseng	4.5 g
No.4	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei	9 g
No.5	Mirabilite, Natrii Sulphas	9 g
No.6	Scrophularia root, Radix Scrophulariae	15 g
No.7	Ophiopogon root, Radix Ophiopogonis	15 g
No.8	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	4.5 g
No.9	Sea cucumber	2 pieces
No.10	Ginger juice	6 spoonfuls

Directions:

The above drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Nourishing *yin*, replenishing the vital *qi* and purging the accumulation of pathogenic heat.

Indications:

Syndrome of the accumulation of heat accompanied by weakened body resistance with such symptoms as constipation, abdominal fullness and distension, mental fatigue, shortness of breath, dryness of the mouth and throat, parched or chapped lips with fissures on the tongue, dry scorched yellow or black tongue fur.

Equally, this recipe can be modified to treat paralytic, simple and obliterative intestinal obstruction, habitual constipation, epidemic or non-epidemic febrile diseases in their climax marked by interior excess and accumulation of heat, and effective for those with deficiency of the vital *qi* and massive loss of *yin* and blood.

Interpretation:

In the recipe, No.4 and No.5 purge the bowels to remove heat, soften hardness and moisten dryness. No.1, No.6, No.7 and No.9 nourish *yin* to increase the body fluid. No.2, No.3 and No.8 not only replenish the vital *qi* but also tonify *yin* and blood so as to bring the effects of the drug into full play. As a result, the bowels are purged and pathogenic heat is expelled. Ginger juice can be used to nourish the stomach and spleen to send down the stomach-*qi* and prevent retch and vomiting.

Modern researches have confirmed that this recipe has the efficacies of relieving inflammation, resisting bacteria, improving intestinal blood circulation and intestinal peristalsis, increasing the activity of gastrointestinal tract, loosing the bowels, tranquilizing the mind and bringing down fever.

Cautions:

Ginseng should be decocted alone, and then poured into the decoction of other ingredients before intake.

4. Prescriptions for Warming the Interior

Minor Decoction for Strengthening the Middle-Warmer

(小建中汤 Xiao Jianzhong Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Peony root, Radix Paeoniae	18 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	9 g
No.3	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.4	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	10 g
No.5	Chinese dates, Fructus Ziziphi Jujubae	4 pieces
No.6	Malt extract, Saccharum Granorum	30 g

Directions:

The decoction is prepared by decocting all the drugs but the last one, filtering out the residue, and adding No.6 into the already-decocted solution. It should be taken warm.

Functions:

Warming the middle-warmer, tonifying deficiency and relieving spasm and pain.

Indications:

Abdominal pain due to cold of deficiency type, marked by abdominal pain which can be relieved by warming and pressing; or consumptive diseases manifested by palpitation, restlessness, pale complexion, whitish coating of the tongue, thready, taut and weak pulse; or fever due to *yang*-deficiency.

To treat gastroduodenal ulcer, administration of the above recipe by adding 30 g of dahurian angelica root and increasing of the dosage of No.3 to 15 g, created by Dr. Zhang Enqin, can yield remarkable result.

Interpretation:

The last ingredient in the recipe, which is dominant in dosage, is referred to as a principal drug because its sweet taste and warm nature facilitates its effect on the spleen, and it is able to replenish the spleen-*qi* and nourish the spleen-*yin*, having the functions not only in warming the middle-warmer and restoring *qi* but also in regulating the internal organs and relieving spasm. Both No.1 and No.2 play the part of an assistant drug; the former, sour in flavour and slightly cold in nature, has the function of replenishing *yin*-blood to relieve spasm and pain, and the latter, pungent in flavor and warm in nature, is effective for supporting *yang*-*qi*. The combined administration of the above two drugs; one warm in nature and beneficial to *yang* and the other cold and beneficial to *yin*-helps to regulate *ying* and *wei*, *yin* and *yang*. The rest are used together as adjuvant and guiding drugs. No.4 is used to replenish *wei*-*yang*.

No.5 is used to tonify *ying-yin* and strengthen the spleen and stomach, and No.3 to regulate the middle-warmer and replenish *qi*. Upon analysis, the recipe is the modification of Cinnamon Twig Decoction with the dosage of peony root doubled and with the addition of malt extract. In other words, this recipe for warming the middle-warmer, tonifying *qi* and relieving spasm and pain originates from a recipe for expelling pathogenic factors from muscles and skin and regulating *ying*.

Studies in recent years have confirmed that this recipe possesses the efficacies in relieving spasm, alleviating pain, promoting blood circulation, strengthening digestion and absorption, promoting the healing of ulcers, nourishing the body, consolidating the constitution, etc.

Cautions:

1. Contraindicated in cases with hyperactivity of pathogenic fire due to *yin*-deficiency.
2. Not administered to those suffering from vomiting since the sweet flavor of the drugs may induce vomiting.
3. Contraindicated in patients who vomit ascaris, because ascaris tends to reverse upwards when meeting the sweet flavor of food or drugs.

Chinese Angelica Decoction for Restoring Yang
(当归四逆汤 Dangui Sini Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	9 g
No.3	Peony root, Radix Paeoniae	9 g
No.4	Asarum herb, Herba Asari	6 g
No.5	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.6	Fiveleaf akebia stem, Caulis Akebiae	6 g
No.7	Chinese-dates, Fructus Ziziphi Jujubae	8 pieces

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming the channels to dispel cold, nourishing the blood and promoting blood circulation.

Indications:

Cold limbs due to cold stagnation with insufficiency of blood, marked by cold limbs, thirstlessness, soreness of extremities, or abdominal colic, pale tongue with whitish fur, deep and thready pulse, which is even too thready to be felt.

The recipe can be modified to deal with cases such as Raynaud's disease, thrombotic phlebitis, chilblain, chronic rheumatic arthritis, dysmenorrheal, neuralgia, lumbago and gastroduodenal ulcer which pertain to cold stagnation with insufficiency of blood.

Interpretation:

The first drug in the recipe, possessing the pungent, bitter and sweet flavor and warm property, acts as a principal and has the functions of enriching and regulating the blood. Used in combination as assistant drugs, No.3 is contributive to nourishing the blood and regulating *ying* and No.2 to warming and promoting blood circulation, both enhancing the effect of the principal drug to warm and nourish the channels. Ingredient No.4 is able to arouse *yang-qi*, warm the channels exteriorly and warm the viscera interiorly and therefore is administered together with the principal and assistant drugs to eliminate cold pathogens, warm extremities, and relieve arthralgia by removing obstruction in the exterior and interior, superior and inferior of the human body. No.6 has the abilities of promoting blood circulation and relieving joint trouble, and its cold property can prevent injuring *yin*-blood due to the dry property of No.2 and No.4 playing the role of an adjuvant drug along with No.4. Ingredients No.5 and No.7, as guiding drugs, are used for tonifying and replenishing the spleen and stomach, and tempering the effect of other drugs in the recipe.

Modern researches have ascertained that this recipe possesses the efficacies in improving peripheral circulation, dilating blood vessels, alleviating pain, relieving spasm, promoting digestion and absorption, tonifying the blood and restoring *qi*.

Cautions:

1. The recipe is only indicated for the cold limbs syndrome caused by insufficiency of blood and stagnation of cold. Those related to cold limbs due to excess of heat are prohibited from taking it.

2. The recipe is contraindicated in patients suffering from late-stage chilblain marked by transformation of stagnated cold into heat which is distinct.

5. Mediating Prescriptions

Pinellia Decoction for Purging Stomach-Fire

(半夏泻心汤 Banxia Xiexin Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae (washed)	9 g
No.2	Dried ginger, Rhizoma Zingiberis	6 g
No.3	Scutellaria root, Radix Scutellariae	6 g
No.4	Chinese goldthread root, Rhizoma Coptidis	3 g
No.5	Ginseng root, Radix Ginseng	6 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.7	Chinese-dates, Fructus Ziziphi Jujubae	4 pieces

Directions:

All the drugs listed above are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Regulating the stomach and purging the adverse flow of *qi*, and relieving stagnation and flatulence.

Indications:

Disorder of the stomach due to stagnation of *qi* marked by loss of appetite, epigastric fullness sensation without pain, retching or vomiting, excited intestinal gurgling sound and diarrhea, yellow and greasy fur of the tongue and taut and rapid pulse.

Acute gastroenteritis, chronic gastritis, gastroduodenal ulcer, indigestion, gastrointestinal neurosis, vomiting of pregnancy and others marked by the symptoms of disorder of the stomach due to stagnation of *qi* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.2, with a pungent flavor and dispersing effect, can relieve flatulence as principal drugs. No.3 and No.4, bitter in taste, can purge accumulation of pathogenic heat. The joint use of the four drugs, with the pungent drugs for dispersion and the bitter drugs for purgation, can treat flatulence due to stomach disorder caused by stagnation of *qi*. No.5, No.6 and No.7 supplement *qi* and strengthen the middle-warmer. The combination of the seven drugs in the recipe can cure flatulence, fullness, vomiting and diarrhea.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of relieving inflammation, tranquilizing the mind, arresting vomiting and diarrhea, strengthening the stomach and regulating the function of the intestinal tract.

Cautions:

Since most drugs in the recipe are dry and drastic in nature, so the recipe is contraindicated in patients with nausea and retching due to deficiency of the stomach-*yin*.

6. Prescriptions for Regulating the Flow of *Qi*

Asthma-relieving Decoction (定喘汤 Dingchuan Tang)

Source:

Effective Prescriptions for Health Conservation

Ingredients:

No.1	Ephedra, Herba Ephedrae	9 g
No.2	Ginkgo nut, Semen Ginkgo	9 g
No.3	Perilla fruit, Fructus Perillae	6 g
No.4	Bitter apricot kernel, Semen Armeniacae Amarum	9 g
No.5	Pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae	9 g
No.6	Coltsfoot flower, Flos Farfarae	9 g
No.7	Mulberry bark, Cortex Mori Radicis	6 g
No.8	Baikal Skullcap root, Radix Scutellariae	6 g
No.9	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g

Directions:

All the drugs list above are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Facilitating the flow of the lung-*qi* and removing heat-phlegm to relieve asthma.

Indications:

Accumulation of phlegm and heat in the lung with the attack of wind cold on the body surface marked by cough, dyspnea, profuse yellowish and viscid sputa, or accompanied by aversion to cold, fever, yellowish, greasy fur of the tongue, slippery rapid pulse.

Chronic bronchitis, bronchial asthma marked by the above mentioned symptoms can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 facilitates the flow of the lung-*qi* and disperses pathogenic factors to relieve asthma, while No.2 astringes the lung and removes phlegm to relieve asthma. The two ingredients, one with astringing effect, and the other with the effect of dispersion, are combined to reinforce the asthma-relieving effect as well as to prevent No.1 from consuming the lung-*qi*. No.3, No.4, No.5, and No.6 lower the adverse flow of *qi* and remove phlegm to relieve asthma and cough. No.7 and No.8 clear away lung-heat to relieve cough and asthma. No.9 coordinates the effect of all the other ingredients in the recipe. These drugs are combined to get the lung-*qi* facilitated, phlegm-heat cleared away, wind-cold pathogens expelled so that all the symptoms will disappear.

Modern researches have proved that the recipe can achieve the effects of relieving spasm of bronchial smooth muscle, expelling phlegm, arresting cough, inducing sweat and allaying fever.

Cautions:

1. The recipe is contraindicated in patients with recent attack of wind-cold on the body surface without interior phlegm heat marked by absence of sweating but asthma.
2. It is also contraindicated in patients with persistent asthma due to deficiency of lung-*qi* marked by feeble pulse.

Tangerine Peel and Bamboo Shavings Decoction (橘皮竹茹汤 *Jupi Zhuru Tang*)

Source:

Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Tangerine peel, Pericarpium Citri Reticulatae	9 g
No.2	Bamboo shavings, Caulis Bambosae in Taenis	9 g
No.3	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	9 g
No.4	Ginseng, Radix Ginseng	3 g
No.5	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.6	Chinese-dates, Fructus Ziziphi Jujubae	5 pieces

Directions:

All the drugs prescribed above are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Lowering the adverse flow of *qi* to relieve vomiting, invigorating *qi* and clearing away heat.

Indications:

Reversed flow of *qi* due to weak stomach with heat marked by hiccup, vomiting, anorexia, reddish tongue, feeble and rapid pulse.

Vomiting of pregnancy, incomplete pylorochesis, gastritic vomiting, neurogenic vomiting, ceaseless hiccup after abdominal operation and others marked by the symptoms of reserved flow of *qi* due to weak stomach with heat can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 regulates the flow of *qi* strengthens and normalizes the functions of the stomach and spleen to relieve vomiting. No.2 clears away stomach-heat to relieve hiccup. The combined use of the two drugs can clear away stomach-heat as well as lower the adverse flow of *qi* to relieve vomiting. They are both used as principal drugs. No.3 is used to assist the principal drugs in regulating the stomach to arrest vomiting, and combined with No.2, achieves the effects of both clearing and warming so as to prevent the impairment of middle-warmer due to excessive administration of the drugs cold in nature, so they are considered as assistant drugs. No.4, No.5 and No.6, as adjuvant and guiding drugs, invigorate *qi*, supplement the spleen, regulate the stomach and coordinate the effects of all the other ingredients in the recipe.

Modern studies have proved that the recipe can produce the effects of tranquilizing the mind, relieving inflammation, preventing vomiting and relieving phrenospasm, etc.

Cautions:

Hiccup due to heat of excess type or cold of insufficiency type should not be treated with the recipe.

Pill for Relieving Stagnancy

(越鞠丸 Yueju Wan)

Source:

Danxi's Experiential Therapy

Ingredients:

No.1	Nutgrass flatsedge rhizome, Rhizoma Cyperi	90 g
No.2	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	90 g
No.3	Atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis	90 g
No.4	Capejasmine fruit, Fructus Gardeniae	90 g
No.5	Medicated leaven, Massa Fermentata Medicinalis	90 g

Directions:

Grind the above mentioned ingredients into fine powder first, and then make pills with water. Take 6 to 9 grams each time. It can also be decocted in water for oral administration with the dosage modified proportionally according to the original recipe.

Functions:

Promoting the circulation of *qi* to relieve the stagnation.

Indications:

Syndrome of six kinds of stagnations marked by oppressed sensation and feeling of stuffiness in the chest, epigastric distension and pain, gastric discomfort with acid regurgitation, indigestion, eructation, vomiting and nausea, white and greasy fur of the tongue, taut pulse.

Gastrointestinal neurosis, gastroduodenal ulcer, chronic gastritis, infectious hepatitis, cholecystitis, cholelithiasis, intercostal neuralgia, dysmenorrhea and others marked by symptoms of six kinds of stagnations can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 in the recipe is used as a principal drug to deal with stagnancy of *qi* by promoting the circulation of *qi*. No.2 promotes the circulation of *qi* and blood to treat stagnancy of blood. No.3 can treat stagnancy of dampness by reinforcing the spleen. No.4 can treat stagnancy of fire by clearing away pathogenic heat and purging pathogenic fire. No.5 can treat stagnancy of food by promoting digestion and normalizing the function of the stomach. All the above mentioned drugs are used as assistant drugs. As the stagnancy of phlegm is mainly caused by spleen-dampness and associated with stagnancy of *qi*, fire and food, and it can be cleared away when the other various stagnancies are removed.

Modern studies have proved that this recipe has the effects of tranquilizing the mind, alleviating pain, promoting digestion, and relieving spasm of uterine smooth muscle.

Cautions:

This recipe is indicated only for the stagnancies belonging to excess syndromes. Stagnancies associated with deficiency type should not be treated only with this recipe.

7. Prescriptions for Treating Blood Disorders

Decoction for Warming Channels

(温经汤 Wenjing Tang)

Source:

Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Evodia fruit, Fructus Evodiae	9 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	6 g
No.3	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.4	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	6 g
No.5	Peony root, Radix Paeoniae	9 g
No.6	Donkey-hide gelatin, Colla Corii Asini	6 g
No.7	Lilyturf root, Radix Ophiopogonis	9 g
No.8	Moutan bark, Cortex Moutan Radicis	6 g
No.9	Ginseng, Radix Ginseng	6 g
No.10	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.11	Pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae	9 g
No.12	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	6 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming the channels and expelling cold, nourishing the blood and dispelling blood stasis.

Indications:

Irregular menstruation due to the deficiency-cold in the *chong* and *ren* channels, and accumulation of stagnant blood, marked by preceded or delayed menstrual cycle, or overdue or persistent menstrual duration, or occurrence of menstruation twice or more in one month, or nightfall fever, feverish sensation in the palms, parched lips and dry mouth, pain and cold in the lower abdomen, failure to conceive for a long time.

Dysfunctional uterine bleeding, chronic pelvic inflammation and hysteromyoma marked by the above mentioned symptoms can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.2 warm the channels and dispel cold to promote blood circulation as principal drugs. No.3, No.4 and No.5 activate the blood, eliminate blood stasis and nourish the blood to regulate menstruation and keep it normal. No.6, No.7 and No.8 nourish the blood and *yin*, regulate the liver to get

the stagnant blood dispelled and fresh blood reproduced, remove the blood stasis without impairing the vital *qi*. All the drugs mentioned above are assistant drugs. No.9 and No.10 tonify the middle-warmer and strengthen the spleen to enrich the source of *qi* and blood, assisting No.3 and No.6 to tonify *yin* and nourish the blood; No.11 regulates and sends down the abnormally ascending stomach-*qi* to disperse accumulation of *qi*, helpful in removing blood stasis and regulating menstruation; No.12 warms the stomach to promote the production of blood and *qi*. The above drugs act together as adjuvant drugs. In addition, No.10, as a guiding drug, can coordinate the actions of the drugs in the recipe.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of regulating the functions of uterus, relieving spasm and arresting pain, tranquilizing the mind and relieving inflammation.

Prescription for Extrauterine Pregnancy (宫外孕方 Gongwaiyun Fang)

Source:

Shanxi Medical College

Ingredients:

Recipe I

No.1	Red sage root, Radix Salviae Miltiorrhizae	15 g
No.2	Red peony root, Radix Paeoniae Rubra	9 g
No.3	Peach kernel, Semen Persicae	9 g
No.4	Olibanum, Resina Olibani	9 g
No.5	Myrrh, Myrrha	9 g

Recipe II Adding the following drugs to Recipe I.

No.6	Burreed tuber, Rhizoma Sparganii	6 g
No.7	Zedoary, Rhizoma Zedoariae	6 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Promoting blood circulation to remove blood stasis and abdominal mass and relieving pain.

Indications:

Rupture of extra-uterine pregnancy marked by sudden attack of pain in the lower abdomen after amenorrhea, colporrhagia, blood dark in color or mixed up with mucous-like substance and severe tenderness in the lower abdomen.

Interpretation:

No.1 and No.2, bitter in taste and slight cold in nature, go into the blood system to promote blood circulation, remove blood stasis, cool the blood and relieve pain. No.3, bitter but slightly sweet in taste and neutral in nature, removes blood stasis to promote blood circulation, effective in the treatment of abdominal pain due to postpartum blood stasis. No.4 and No.5 activate the flow of blood and *qi* and expel blood stasis by means of aromatics, acting as specific drugs for removing blood stasis and relieving pain. No.6 and No.7 remove blood stasis and relieving pain. No.6 and No.7 remove blood stasis and promote the flow of *qi* to resolve mass and relieve pain. But No.6, bitter in taste and neutral in nature without fragrant smell, tends to remove the *qi*-stagnation in the blood to promote menstrual flow, while No.7, bitter in taste, pungent in flavor, warm in nature and fragrant in smell, tends to remove the blood stasis in *qi* to dispel stagnation. The combined use of the two drugs can produce the effects of resolving hard mass and expelling accumulation.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of dilating blood vessels, increasing the volume of blood flow, absorbing retained blood or hematoma, increasing capillary permeability, raising phagocytic power of the phagocyte, promoting the activity of fibrinolytic system and so on.

Cautions:

The recipe is contraindicated in patients with hematorrhea or shock due to rupture of extra-uterine pregnancy. In this case emergency treatment must be taken and operation must be performed promptly.

Sophora Powder(槐花散 **Huaihua San**)**Source:**

Effective Prescriptions for Universal Relief

Ingredients:

No.1	Sophora flower, Flos Sophorae (parched)	12 g
No.2	Biota tops, Cacumen Biotae	12 g
No.3	Schizonepeta spike, Spica Schizonepetae	6 g
No.4	Fruit of citron or trifoliate orange, Fructus Aurantii (parched with bran)	6 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Clearing the bowels to stop bleeding, dispelling pathogenic wind to keep the adverse *qi* flowing downward.

Indications:

Hematochezia due to pathogenic wind accumulated in the large intestine marked by bleeding before or after passing stools, or fresh blood in the stools, or dull purplish bloody stools caused by toxic heat in the stomach and large intestine as well as hemorrhoidal bleeding.

Patients with hemorrhoid, colitis and proctopolypus marked by hematochezia caused by pathogenic wind accumulated in the intestine can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1, as a principal drug, clears away heat and toxins, cools the blood and removes damp heat from the large intestine to stop hematochezia. No.2 removes heat from the blood, eliminates dampness from the large intestine and assists No.1 in stopping bleeding; No.3 dispels pathogenic wind and stops bleeding. The two drugs mentioned above are assistant drugs. No.4 as an adjuvant and guiding drug soothes the large intestine to keep the adverse *qi* flowing downward.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of stopping bleeding, relieving inflammation and resisting bacteria.

Cautions:

Drugs in the recipe with cold or cool nature can not be taken for a long time. Patients passing blood stools without damp-heat are forbidden to use the recipe.

Ass-hide Glue and Argyi Leaf Decoction (胶艾汤 Jiao Ai Tang)

Source:

Synopsis of Prescription of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Donkey-hide gelatin, Colla Corii Asini	6 g
No.2	Chinese mugwort leaf, Folium Artemisiae Argyi	9 g
No.3	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.4	Peony root, Radix Paeoniae	12 g
No.5	Rehmannia root, Radix Rehmanniae	12 g
No.6	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	12 g
No.7	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g

Directions:

Decoct the drugs except No.1 in water. Remove the residue to get the decoction or add in an appropriate amount of wine, then put No.1 in the decoction. Get it melted and take it warm.

Functions:

Nourishing the blood and stopping bleeding, regulating menstruation and preventing abortion.

Indications:

Metrorrhagia and metrostaxis due to deficiency and impairment of the *chong* and *ren* channels marked by menorrhagia without stopping, or ceaseless bleeding due to miscarriage; vaginal bleeding occurring during pregnancy with abdominal pain.

Patients with threatened abortion, habitual abortion, dysfunctional uterine bleeding, ceaseless bleeding due to subinvolution of uterus marked by syndrome of deficiency and impairment of the *chong* and *ren* channels can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 nourishes the blood and stop bleeding while No.2 warms the channels and stops bleeding. The two drugs mentioned above, as principal drugs, can also regulate menstruation to prevent miscarriage and cure metrorrhagia and stop metrostaxis. No.3, No.4, No.5, and No.6, as assistant drugs, enrich the blood, regulate menstruation, promote blood circulation to prevent forming blood stasis after bleeding has been stopped. No.7 as a guiding drug, coordinates the action of the other drugs. Moreover, combined with No.1, it stops bleeding and combined with No.4, it relieves spasm and pain.

Modern researches have proved that the recipe has remarkable effects of stopping bleeding, improving the function of uterine and promoting the regeneration of red blood cells.

Cautions:

Patients with menorrhagia, metrorrhagia and metrostaxis marked by the syndrome of the blood-heat type are forbidden to use the recipe.

8. Prescriptions for Calming Wind

Bolus for Activating Energy Flow in the Channels and Collaterals

(小活络丹 Xiao Huo Luo Dan)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Prepared Sichuan aconite root, Radix Aconiti Praeparata	180 g
No.2	Prepared wild aconite root, Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata	180 g
No.3	Earth worm, Lumbricus	180 g
No.4	Prepared arisaema root, Rhizoma Arisaematis	180 g
No.5	Olibanum, Resina Olibani	66 g
No.6	Myrrh, Myrrha	66 g

Directions:

Make the above drugs into boluses, each weighing 3 grams. Take one bolus each time, one or two times a day. Take it on an empty stomach and with old wine or warm boiled water.

Functions:

Warming the channels and activating the collaterals, dispelling pathogenic wind-dampness and removing phlegm and blood stasis.

Indications:

Stagnation of wind-dampness in the channels and collaterals marked by prolonged numbness of hands and feet without recovery, or pain of limbs, muscles and bones without fixed spots, or pain of arms or legs.

Arthritis, lumbago, neck-shoulder-wrist syndrome, peri-arthritis of shoulder, arthrosis deformans, chronic rheumatic arthritis and others marked by stagnation of wind-dampness in the channels and collaterals, or cerebral thrombosis and disturbance of cerebral circulation marked by apoplexy due to phlegm-dampness in the channels and collaterals.

Interpretation:

No.1 and No.2 with a pungent and hot nature dispel wind-dampness, warm the channels and collaterals to relieve pain as principal drugs. No.4, as an assistant drug, dries dampness and resolves phlegm to alleviate pain. No.5 and No.6 promote the flow of *qi* and blood circulation to remove blood stasis from the channels and collaterals. No.3 is especially predominant in clearing and activating the channels and collaterals. The three drugs act as adjuvant drugs. Old liquor can reinforce the effects of the drugs and guides other drugs in the recipe to the affected region as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of relieving pain and spasm, tranquilizing the mind, relieving inflammation, removing phlegm, inducing diuresis, promoting blood circulation, etc.

9. Prescriptions for Treating Dryness Syndrome

Decoction of Mulberry Leaf and Apricot Kernel

(桑杏汤 Sang Xing Tang)

Source:

Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Mulberry leaf, Folium Mori	6 g
No.2	Apricot kernel, Semen Pruni Armeniacae	9 g
No.3	Ladybell root, Radix Adenophorae	12 g
No.4	Fritillary bulb, Bulbus Fritillariae Thunbergii	6 g
No.5	Prepared soybean, Semen Sojae Praeparatum	6 g
No.6	Capejasmine fruit, Fructus Gardeniae	6 g
No.7	Pear peel	6 g

Directions:

The drugs described above should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Expelling pathogenic dryness-heat and moistening the lung to arrest cough.

Indications:

Warm-dryness syndrome cause by exopathogen marked by headache, fever, thirst, dry cough or with a small amount of mucilaginous sputum, red tongue with thin, white and dry fur, and floating and rapid pulse.

The common cold, pharyngitis, bronchitis, bronchiectasis and other diseases marked by symptoms of warm-dryness syndrome caused by exopathogen can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.5 in the recipe ventilate the lung to dispel pathogenic factors. No.2 ventilates the lung and promotes the flow of *qi*. No.3, No.4 and No.7 moisten the lung to arrest cough. No.6 clears away pathogenic heat in the chest.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of allaying fever, eliminating phlegm, arresting cough, subduing inflammation and bacteria.

Lily Decoction for Strengthening the Lung (百合固金汤 Baihe Gujin Tang)

Source:

Created by Dr. Zhao Jian but recorded in Collection of Prescription with Notes

Ingredients:

No.1	Dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	6 g
No.2	Prepared rehmannia root, Radix Rehmanniae Praeparata	9 g
No.3	Lilyturf root, Radix Ophiopogonis	5 g
No.4	Lily bulb, Bulbus Lili	3 g
No.5	White peony root, Radix Paeoniae Alba (parched)	3 g
No.6	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	3 g
No.7	Bulb of fritillary, Bulbus Fritillariae	3 g
No.8	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g
No.9	Figwort root, Radix Scrophulariae	3 g
No.10	Root of Balloon flower, Radix Platycodonis	3 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Nourishing *yin* to moisten the lung and resolving phlegm to arrest cough.

Indications:

Syndrome of cough due to dryness of the lung marked by sore throat, dryness of the pharynx, cough, dyspnea, blood sputum, dysphoria with feverish sensation in the palms and soles, reddish tongue with little fur and thready and rapid pulse.

Pulmonary tuberculosis, chronic bronchitis, bronchiectasis, chronic pharyngitis and other diseases marked by the syndrome of cough due to dryness of the lung can be treated by the modified recipe.

Interpretation: Interpretation of Thai Traditional and Alternative Medicine

No.1 and No.2, as principal drugs in the recipe, nourish *yin* to supplement the kidney and remove heat from the blood to arrest bleeding. No.3, No.4 and No.7 moisten the lung and replenish *yin*, resolve phlegm and arrest cough, acting as assistant drugs. As adjuvant drugs, No.9 nourishes *yin* and clears away heat from the blood to dispel fire of deficiency type; No.6 enriches the blood and moistens dryness, No.5 enriches the blood to strengthen *yin*; and No.10 promotes the circulation of the lung-*qi* to arrest cough and resolve phlegm. No.8, as a guiding drug, coordinates the effects of all the other ingredients in the recipe and the combined use of it with No.10 can relieve sore throat.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of strengthening the constitution, inhibiting dissimulation, subduing inflammation, relieving cough and eliminating phlegm.

Cautions:

Most of the drugs in the recipe are of sweet taste and cold and greasy nature with moistening effect, so it should be applied with great care or should not be applied at all to patients with loose stools, abdominal distention and pain, poor appetite due to hypofunction of the spleen.

Decoction for Nourishing *Yin* and Clearing Lung-heat
(养阴清肺汤 Yangyin Qingfei Tang)

Source:

Jade Key to the Secluded Chamber

Ingredients:

No.1	Dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	6 g
No.2	Lilyturf root, Radix Ophiopogonis	5 g
No.3	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	2 g
No.4	Scrophularia root, Radix Scrophulariae	5 g
No.5	Bulb of fritillary, Bulbus Fritillariae (core removed)	3 g
No.6	Moutan bark, Cortex Moutan Radicis	3 g
No.7	Peppermint, Herba Menthae	2 g
No.8	White peony root, Radix Paeoniae Alba (parched)	3 g

Directions:

All the drugs are to be decocted in water for oral use.

Functions:

Nourishing *yin* and clearing away lung-heat.

Indications:

Diphtheria due to deficiency *yin* marked by fever, dryness of the nasal cavity and lips, cough or absence of cough, difficult breath, and false membrane in the throat which is not easy to remove.

Diphtheria acute pharyngitis, acute tonsillitis, chronic bronchitis, chronic pharyngitis and others marked by the syndrome of *yin* deficiency can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

The recipe is specially indicated for the treatment of diphtheria. No.1 in the recipe nourishes the kidney-*yin*. No.2 nourishes the lung-*yin*. No.4 clears away fire of deficiency type and removes toxins. No.6 clears away heat from the blood to subdue swelling. No.5 nourishes the lung to resolve phlegm. No.8

astringes *yin* fluid and purges away heat and No.7, small in dosage, disperses pathogenic factors to relieve sore-throat. No.3 coordinates the effects of other drugs in the recipe and removes toxins.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of strengthening the constitution by means of tonics, relieving inflammation and cough, eliminating phlegm and resisting bacillus diphtheriae.

10. Phlegm-eliminating Prescriptions

Cough Powder

(止嗽散 Zhisou san)

Source:

Medicine Comprehended

Ingredients:

No.1	Balloonflower root, Radix Platycodonis (parched)	1000 g
No.2	Schizonepeta, Herba Schizonepetae	1000 g
No.3	Tatarian aster root, Radix Asteris (steamed)	1000 g
No.4	Stemona tuber, Radix Stemonaе (steamed)	1000 g
No.5	Swallowwort rhizome, Rhizoma Cynanchi Vincetoxici	1000 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata (parched)	375 g
No.7	Tangerine peel, Pericarpium Citri Reticulatae	500 g

Directions:

Grind the above drugs into fine powder. Take 6 grams each time with warm boiled water or with ginger juice. The drugs can also be decocted in water for oral use, with the dosage reduced proportionally according to the original recipe.

Functions:

Arresting cough and resolving phlegm, and inducing diaphoresis and ventilating the lung.

Indications:

Attack of pathogenic wind on the lung marked by cough, itching throat, slight chills and fever, white and thin tongue fur, etc.

The common cold, influenza, bronchitis, attack of chronic bronchitis, pulmonary tuberculosis and others marked by the symptoms of attack of pathogenic wind on the lung can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.3, No.4 and No.5 arrest cough and resolve phlegm. No.1 and No.7 facilitate and check the flow of lung-*qi* to arrest cough and resolve phlegm. No.2 expels wind and induces diaphoresis while No.6 coordinates the effects of the other drugs, and the combined use of the two drugs with No.1 can relieve sore throat more effectively.

Modern researches have proved that the recipe has relatively curative effects of relieving cough and eliminating phlegm, not to mention its effects of inducing diaphoresis and clearing away heat.

Cautions:

Phthysical cough due to *yin* deficiency should not be treated with this recipe. Cough due to lung-heat and phlegm-fire must be treated with this recipe very carefully.

Decoction of Three Kinds of Seed for the Aged**(三子养亲汤 Sanzi Yangqin Tang)****Source:**

Han's Book on Medicine

Ingredients:

No.1	White mustard seed, Semen Sinapis Albae	6 g
No.2	Perilla fruit, Fructus Perillae	9 g
No.3	Radish seed, Semen Raphani	9 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Sending down the abnormally ascending *qi* to relieve the discomfort in the chest, and resolving phlegm and promoting digestion.

Indications:

Stagnation of phlegm and *qi* marked by cough, dyspnea, abundant expectoration and feeling of stuffiness in the chest, poor appetite and dyspepsia, whitish greasy tongue fur and slippery pulse.

Chronic bronchitis, bronchiectasis, bronchial asthma, pulmonary emphysema, cardiac asthma and other diseases marked by the syndrome of stagnation of phlegm and *qi* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 in the recipe warms the lung and promotes the flow of *qi*, relieves chest discomfort and resolves phlegm. No.2 lowers the adverse flow of *qi* and removes phlegm to arrest cough and relieve

asthma. No.3 promotes digestion to remove food stagnancy, and promotes the circulation of *qi* to eliminate phlegm.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of eliminating phlegm, relieving cough and dyspnea, inducing diuresis, promoting gastrointestinal peristalsis and digestive and absorptive functions.

Cautions:

When effective result is obtained after administration, the cause of the disease should be taken into consideration in the treatment.

Decoction of Poria, Licorice, Schisandra, Dried Ginger and Asarum

(苓甘五味姜辛汤 Ling Gan Wuwei Jiang Xin Tang)

Source:

Synopsis of Prescription of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Tuckahoe, Poria	12 g
No.2	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.3	Dried ginger, Rhizoma Zingiberis	9 g
No.4	Wild ginger (whole plant), Herba Asari	6 g
No.5	Fruit of Chinese mangnolia vine, Fructus Schisandrae	6 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming the lung to reduce phlegm fluid retention.

Indications:

The phlegm-fluid retention syndrome of cold type marked by cough with copious whitish thin sputum, discomfort in the chest, whitish and moist fur and taut and slippery pulse.

Chronic bronchitis, bronchial asthma and other diseases marked by the above syndrome can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.3, with a pungent flavor and a hot nature, can not only warm the lung and expel cold to remove phlegm-fluid retention but also warm and activate the spleen *yang* to eliminate dampness, used as a principal drug. As assistant drugs, No.4 with a pungent flavor and a dispersing effect, warms the lung to expel cold, assists No.3 in resolving the cold retention of phlegm-fluid, and No.1, which is sweet and insipid, strengthens the spleen to excrete diuresis. No.5 astringes the lung-*qi* to arrest cough and when

used in combination with No.4 can yield both the expelling and astringing effects, expelling without damaging the body resistance while astringing without retaining the pathogenic factors.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of eliminating phlegm, relieving cough and allaying dyspnea.

Cautions:

The recipe belongs to pungent, warm, dry and heat prescription, it is contraindicated in patients with cough due to lung-heat, lung-dryness, deficiency of *yin*, phlegm-fire and pulmonary tuberculosis.

11. Dampness-eliminating Prescriptions

Eight Health Restoring Powder

(八正散 Bazheng San)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Plantain seed, Semen Plantaginis	500 g
No.2	Chinese pink herb, Herba Dianthi	500 g
No.3	Prostrate knotweed, Herba Polygoni Avicularis	500 g
No.4	Talc, Talcum	500 g
No.5	Capejasmine fruit, Fructus Gardeniae	500 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	500 g
No.7	Five leaf akebia stem, Caulis Akebiae	500 g
No.8	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei (coated with flour paste and then roasted, sliced after removal of the coat and then baked)	500 g
No.9	Rush pith, Medulla Junci	3 g

Directions:

Grind the drugs into powder, and then decoct 6 to 9 grams of the powder and No.9 with water until 70% of the water remains for oral use; or all the above drugs are directly decocted in water for oral use; with the dosage modified in proportion to the original recipe.

Functions:

Clearing away heat and purging fire, inducing diuresis for treating stranguria.

Indications:

Stranguria due to dampness and heat marked by subjective sensation of spasmodic distension and fullness of the lower abdomen, distending pain in the loins and abdomen, dribbling urination,

difficulty in micturition, cloudy and dark urine, frequent and urgent micturition or retention of urine, dryness of mouth and throat, red tongue with yellow fur, and slippery forceful pulse.

Acute urethritis, cystitis, pyelitis, stone or infection in urinary system marked by stranguria due to dampness and heat can be treated with the modified recipe.

Interpretation:

No.7, No.4, No.1, No.2 and No.3 induce diuresis for treating stranguria and clear away dampness and heat. No.5 purges dampness and heat from the tri-warmer. No.8 clears away heat and purges fire. No.9 promotes heat downward by inducing diuresis. No.6 coordinates the effects of the other drugs in the recipe and relieves spasm.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of relieving inflammation and pain and allaying fever.

Cautions:

Bitter in taste and cold in nature, the recipe is indicated for stranguria. It is contraindicated in the debilitated and in pregnancy. In treating stranguria complicated by chyluria, stranguria induced by overstrain and stranguria caused by disorder of *qi*, great care should be taken.

Powder of Peel of Five Drugs (五皮散 Wupi San)

Source:

Huatuo's Treatise on Viscera

Ingredients:

No.1	Ginger peel, Cortex Zingiberis	9 g
No.2	Mulberry bark, Cortex Mori Radicis	9 g
No.3	Tangerine peel, Pericarpium Citri Reticulatae	9 g
No.4	Shell of areca nut, Pericarpium Arecae	9 g
No.5	Poria peel, Cortex Poria	9 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Removing dampness to alleviate edema, regulating the flow of *qi* to strengthen the spleen.

Indications:

Severe edema due to hypofunction of the spleen with excessive dampness, marked by general dropsy, heavy sensation of the limbs or the whole body, distention and fullness in the chest and abdomen,

dyspnea, oliguria and edema during pregnancy, white and greasy fur of the tongue and deep and slow pulse.

Edema of abrupt onset, edema during pregnancy, and the initial stage of acute nephritis manifested as syndrome of excessive dampness due to hypofunction of the spleen can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.5 in the recipe induces diuresis and excretes dampness, and strengthens the spleen to promote its transporting and transforming water and nutrients at the same time. No.1, pungent in flavor, disperses fluid-retention. No.2 clears away and purges the lung-*qi* to dredge water passage. No.4 promotes the flow of *qi* and water to relieve distention and fullness in the abdomen. No.3 regulates the stomach-*qi* and resolves turbid dampness. The combined use of the five drugs produces the effect of inducing diuresis to alleviate edema.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of inducing diuresis, regulating intestinal peristalsis, promoting excretion of digestive juice, inducing perspiration and lowering high blood pressure.

Cautions:

The recipe tends to induce diuresis to alleviate edema, patients with obvious edema due to excessive deficiency of the spleen or accompanied by wind pathogen should be treated by modifying the original recipe.

Umbellate Pore Decoction

(猪苓汤 Zhuling Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Umbellate pore fungus, Polyporus Umbellatus	9 g
No.2	Tuckahoe, Poria	9 g
No.3	Oriental water plantain rhizome, Rhizoma Alismatis	9 g
No.4	Donkey-hide gelatin, Colla Corri Asini	9 g
No.5	Talc, Talcum	9 g

Directions:

All the drugs except No.4 should be decocted in water for oral administration. No.4 should be taken after being melted by the finished decoction in two separate doses.

Functions:

Clearing away heat, inducing diuresis and nourishing *yin* to arrest bleeding.

Indications:

Retention of fluid in the body with impairment of *yin* due to pathogenic heat marked by difficulty and pain in micturition or blood urine, distention and fullness sensation in the lower abdomen, or insomnia with restlessness, thirst, diarrhea, cough, etc.

Gastroenteritis, mild urinary infection, lithangiuria and nephritis marked by the above syndrome can be treated with the modified recipe.

Interpretation:

As principal drugs in the recipe, No.1 and No.2 tend to act on the channels of the kidney and urinary bladder. No.1 is sweet, insipid, slightly bitter in taste, with the bitter component able to descend directly to the *shaoyin* channels, and the sweet and insipid able to remove dampness and induce diuresis; No.2 strengthens the spleen to excrete dampness. No.3, as diuretics, induces diuresis. No.5 clears away heat to treat stranguria. No.4 nourishes *yin* and moistens dryness to relieve restlessness of deficiency type.

Modern researches have proved that the recipe has antibacterial, anti-inflammatory, diuretic and strengthening and tonifying effects.

Cautions:

If the patients have high fever, hyperhidrosis due to excessive pathogenic heat causing severe impairment of *yin*, the recipe should be used very carefully.

Decoction of Notopterygium for Rheumatism (羌活胜湿汤 Qianghuo Shengshi Tang)

Source:

Differentiation on Endogenous and Exogenous Diseases

Ingredients:

No.1	Notopterygium root, Rhizoma seu Radix Notopterygii	6 g
No.2	Pubescent angelica root, Radix Angelicae Pubescentis	6 g
No.3	Ligusticum root, Rhizoma et Radix Ligustici	3 g
No.4	Ledebouriella root, Radix Ledebouriellae	3 g
No.5	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	3 g
No.6	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	3 g
No.7	Chastetree fruit, Fructus Viticis	2 g

Directions:

All the above drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Expelling wind-dampness, arresting pain and relieving the exterior syndrome.

Indications:

Attack of wind-damp on the body surface marked by heavy sensation and pain of the head and body or general aching and difficulty in turning round or sideward, slight aversion to wind and cold, white fur of the tongue and floating and slow pulse.

The common cold, influenza, sciatica and chronic rheumatic arthritis ascribed to the syndrome of attack of wind damp on the body surface can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

Both as principal drugs, No.1 can dispel wind-dampness from the upper part of the human body and No.2 tends to dispel wind-dampness from the lower part. The combined use of the two can expel wind-dampness from the whole body and the joints to treat arthralgia. No.4 and No.3 as assistant drugs, can dispel wind-cold to relieve headache. No.6 promotes blood circulation and expels wind to arrest pain and No.7 dispels wind to arrest pain, both acting as adjuvant drugs. No.5, as a guiding drug, coordinates the effects of the other drugs in the recipe.

Modern researches have proved that the recipe has great effect of relieving pain and is effective in inducing diaphoresis, promotion blood circulation, resisting viruses and inducing diuresis.

Cautions:

Since the recipe is one for relieving the exterior syndrome by dispelling wind and dampness with drugs pungent in flavor and warm in nature, it is contraindicated in patients with wind-heat syndrome due to invasion of exopathogen or those suffering from the common cold with perspiration.

Diuretic Decoction by Strengthening *yang* of the Spleen and Kidney**(真武汤 Zhen Wu Tang)****Source:**

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Tuckahoe, Poria	9 g
No.2	White peony root, Radix Paeoniae Alba	9 g
No.3	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	6 g
No.4	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	9 g
No.5	Prepared aconite root, Radix Aconiti Praeparata (roasted and peel-removed)	9 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming *yang* to induce diuresis.

Indications:

Retention of fluid in the body due to the *yang*-deficiency of the spleen and kidney marked by oliguria, heavy sensation and pain of the limbs, abdominal pain and diarrhea or edema, white tongue fur, absence of thirst and deep pulse.

Nephrotic syndrome, alimentary edema, cardiac edema, chronic nephritis, hypothyroidism, hypopituitarism, chronic gastroenteritis and other conditions marked by the syndrome of retention of fluid in the body due to deficiency-*yang* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.5, extremely pungent and hot in nature, warms the kidney and the spleen to invigorate *yang* as a principal drug. No.1 and No.4 are used as assistant drugs. The former, sweet and insipid in taste and diuretic in property, can strengthen the spleen in eliminating dampness and alleviating fluid retention and the latter, pungent and warm in nature, can warm *yang*, dispel cold and remove fluid retention. No.3, as an adjuvant drug, can strengthen the spleen and eliminate dampness to assist the spleen in transportation and transformation. No.2 can relieve spasm to arrest abdominal pain, action as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of promoting circulation and metabolism.

Decoction of Poria, Bighead Atractylodes, Cinnamon and Licorice

(苓桂术甘汤 Ling Gui Zhu Gan Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Tuckahoe, Poria	12 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	9 g
No.3	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	6 g
No.4	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g

Directions:

All the drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Strengthening the spleen and excreting dampness, warming and resolving the retention of phlegm and fluid

Indications:

Syndrome of retention of phlegm and fluid due to deficiency-*yang* marked by distention and fullness in the chest and hypochondrium, palpitation, dizziness, cough with clear thin phlegm, white moist and glossy tongue fur, and taut and slippery pulse.

Disturbance of vegetative nerve, migraine, tinnitus, dizziness, hypotension, chronic gastritis, chronic bronchitis and other disorders marked by the syndrome of retention of phlegm and fluid due to deficiency of *yang* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 in the recipe is taken as a principal drug for strengthening the spleen, excreting dampness, dispelling phlegm and resolving retention of fluid. No.2, as an assistant drug, warms *yang* to promote the function of *qi*, and meanwhile, lowers the adverse flow of *qi*. The combination of the two drugs, one being diuretic and the other being of warm nature, can warm, resolve and excrete cold phlegm and excessive fluid. No.3, as an adjuvant drug, strengthens the spleen to eliminate dampness and assists the spleen in transportation and transformation. No.4 invigorates *qi* and regulates the stomach as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effect of promoting digestion and absorption, discharging excessive water from the body and promoting blood circulation.

Cautions:

The drugs in the recipe are warm and dry in nature and may lead to both the loss and impairment of body fluids. Therefore, the recipe is contraindicated in patients with deficiency-*yin* and insufficiency of the body fluid.

12. Prescriptions for Inducing Astringency

Decoction for Reinforcing the Viscera

(真人养脏汤 Zhenren Yang Zang Tang)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Ginseng, Radix Ginseng	6 g
No.2	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.3	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	12 g
No.4	Nutmeg, Semen Myristicae	12 g
No.5	Bark of Chinese cassia tree, Cortex Cinnamomi	3 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.7	White peony root, Radix Paeoniae Alba	15 g
No.8	Aucklandia root, Radix Aucklandia	9 g
No.9	Myrobalan (fruit), Fructus Chebulae	12 g
No.10	Poppy capsule, Pericarpium Papaveris	20 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming and tonifying the spleen-*yang* to arrest diarrhea.

Indications:

Chronic diarrhea or chronic dysentery due to deficiency and coldness of the spleen and kidney manifested as prolonged diarrhea or dysentery, incontinence of the feces due to lingering diarrhea or prolapse of anus which fails to be elevated again, abdominal pain that may be relived by warmth and pressure, listlessness, poor appetite, pale tongue with whitish fur, and deep and slow pulse.

Chronic enteritis, intestinal tuberculosis, chronic dysentery, prolapse of rectum and other diseases marked by lingering diarrhea due to deficiency of *yang* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.10 used in large dosage, relives diarrhea with astringency, and No.5 warms the kidney and spleen, both acting as principal drugs. As assistant drugs, No.4 warms the kidney and spleen to act on the intestine with its astringency; No.9 arrests diarrhea with its astringency; No.1 and No.3 invigorate *qi* and strengthen the spleen. No.2 and No.7 enrich the blood and regulate *ying*, and No.8 regulates *qi* to remove stagnancy and arrest pain, acting as adjuvant drugs together. No.6 coordinates the effects of the other drugs in the recipe and regulates the stomach, combined with No.7, it can relieve spasm to arrest pain as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of strengthening the human body, regulating the gastrointestinal peristalsis, relieving spasm, promoting blood circulation and relieving diarrhea.

Cautions:

The recipe is contraindicated in patients with primary symptoms of dysentery still with accumulation of toxic heat.

13. Tonic Prescriptions

Powder of Ginseng, Poria and Bighead Atractylodes

(参苓白术散 Shen Ling Baizhu San)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Lotus seed, Semen Nelumbinis	500 g
No.2	Job's tears seed, Semen Coicis	500 g
No.3	Amomum fruit, Fructus Amomi	500 g
No.4	Platycodon root, Radix Platycodonis (stir-baked to deep yellowish)	500 g
No.5	White hyaciath bean, Semen Dolichoris Album (macerated in ginger juice, bark removed and stir-baked to just dry)	750 g
No.6	Poria, Poria	1000 g
No.7	Ginseng, Radix Ginseng (stem removed)	1000 g
No.8	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	1000 g
No.9	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	1000 g
No.10	Chinese yam, Rhizoma Dioscoreae	1000 g

Directions:

All the above drugs may be decocted in water for oral administration. The dosage can be decided in proportion to the original recipe.

Functions:

Nourishing *qi* and strengthening the spleen, regulating the stomach and eliminating dampness.

Indications:

Stagnation of dampness due to deficiency of the spleen marked by lassitude of extremities, general debility, dyspepsia, vomiting or diarrhea, epigastric distension and fullness, sallow complexion whitish and greasy coating on the tongue, and feeble and moderate pulse.

In addition, the recipe can be modified to deal with such cases as indigestion, chronic gastroenteritis, anemia, nephritic syndrome, chronic nephritis and other chronic disorders that are ascribable to stagnation of dampness due to deficiency of the spleen.

Interpretation:

In the recipe, Nos. 6, 7, 8 and 9 with mild effect for tonifying *qi* of the spleen and stomach play together the leading role. Nos. 5, 2, 10 and 1 are administered to assist No.9 in strengthening the spleen, eliminating dampness to arrest diarrhea. No.3, acrid in flavor and warm in property, is used to enliven the spleen by means of aroma to assist the principal drugs in promoting the function of the spleen and

stomach, and to arrest vomiting and diarrhea. No.4 carries the other drugs in the recipe ascendingly to reach the upper-warmer for replenishment of the lung.

Modern studies have ascertained that the recipe has the efficacies in regulating gastrointestinal functions, promoting digestion and absorption, arresting diarrhea, relieving swelling, nourishing the organs and so on.

Cautions:

The recipe should be carefully administered to patients with hyperactivity of fire due to *yin* deficiency; and should be used with discretion by patients associated with deficiency of both *qi* and *yin*, or deficiency of *yin* complicated with deficiency of the spleen.

Bolus for Replenishing Vital Essence (大补阴丸 Da Buyin Wan)

Source:

Danxi's Experiential Therapy

Ingredients:

No.1	Phellodendron bark, Cortex Phellodendri (parched)	120 g
No.2	Wind-weed rhizome, Rhizoma Anemarrhenae (macerated in rice wine and then parched)	120 g
No.3	Prepared rhizome of rehmannia, Rhizoma Rehmanniae Praeparata (steamed in rice wine)	180 g
No.4	Tortoise plastron, Plastrum Testudinis (fried with honey to crisp)	180 g

Directions:

Grind the four ingredients into fine powder, make boluses out of the mixture of the powder and the paste of steamed spinal cord of pig and mix with honey. Weighing 9 grams, one bolus is taken each time with slightly salty water in the early morning and before bed time. Or the drugs can be decocted, each dosage being correspondingly reduced in proportion to the original recipe.

Functions:

Nourishing *yin* and purging pathogenic fire.

Indications:

Syndrome of hyperactivity of fire due to *yin* deficiency manifested as hectic fever, night sweat, spermatorrhea, productive bloody cough, heamatemesi, irritability with inclination to anger, feverish and sore knees and feet with flaccidity, red tongue with little coating, and rapid and forceful *chi* pulse.

Equally, the above syndrome seen in cases of hyperthyroidism, renal tuberculosis, bone tuberculosis and diabetes can respond well to the treatment with the modified recipe.

Interpretation:

Dominant in dosage, the last two ingredients of the recipe are administered to nourish *yin* and suppress hyperactive *yang*, and invigorate water to control fire. The first two drugs with a bitter flavor and cold property are used to purge pathogenic fire to protect genuine *yin*. As excipients, the spinal cords of pig and honey both possess a sweet moist property and not only provide the effect of tonifying the essence to reinforce its resistance to pathogenic factors, but are able to restrict the over dryness and bitterness of the first two drugs. The combination of all the drugs in the recipe gains the result of nourishing *yin* and purging the ministerial fire.

Clinically and experimental, it is ascertained that the above recipe possesses the efficacies of allaying fever, relieving inflammation, tranquilizing the mind, restraining the excitement of vegetative nerve, and nourishing the body to build up the constitution.

Cautions:

The recipe is not advisable for patients with watery stool after meal.

14. Resolving Prescriptions

Pill of Immature Bitter Orange for Removing Stagnancy

(枳实导滞丸 Zhishi Daozhi Wan)

Source:

Treatise on Differentiation of Internal and External Injuries

Ingredients:

No.1	Rhubarb root, Radix et Rhizoma Rhei	30 g
No.2	Immature bitter orange, Fructus Aurantii Immaturus	15 g
No.3	Medicated leaven, Massa Fermentata Medicinalis	15 g
No.4	Poria, Poria	9 g
No.5	Scutellaria root, Radix Scutellariae	9 g
No.6	Coptis root, Rhizoma Coptidis	9 g
No.7	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	9 g
No.8	Oriental water plantain rhizome, Rhizoma Allismatis	6 g

Directions:

The drugs are ground into particles and then made into pills by refining powder with water, to be taken 6-9 g each time with warm boiled water, twice a day. The drugs may also be decocted in water for oral administration. The dosage is reduced in proportion as the original recipe.

Functions:

Promoting digestion to remove stagnated food and eliminating dampness-heat.

Indications:

Syndrome due to stagnated food and dampness-heat manifested as epigastric distress and fullness, dysentery and diarrhea, or constipation, scanty and deep-coloured urine, yellow and greasy coating of the tongue and slow and vigorous pulse.

Moreover, other diseases such as acute indigestion, gastroenteritis, bacterial diarrhea and others that indicate stagnancy of food and dampness-heat in the spleen and stomach may be treated with the modified recipe.

Interpretation:

In the recipe, No.1 dominates in dosage and acts as the principal drug used to clean up the stagnancy of food. No.2 as an assistant drug, promotes the flow of *qi* and scatters food accumulation. The rest all share the role of adjuvant and guiding drugs, of which, No.5 and No.6 both contribute their effort in removing heat-dampness, and arresting dysentery; No.4 and No.8 devote in combination their effects in inducing diuresis, excreting dampness and arresting diarrhea, and No.7 plays its part in strengthening the spleen and removing dampness.

As modern researches have confirmed, this recipe possesses the efficacies in promoting peristalsis of stomach and intestines, assisting in digestion and absorption, and functions in arresting diarrhea, inducing diuresis, relieving inflammation, resisting bacteria and others by purgation.

Cautions:

Inadvisable for patients with stagnated food due to deficiency of the spleen.

Pill with Immature bitter Orange for Disintegrating Masses and Relieving Stuffiness (枳实消痞丸 Zhishi Xiaopi Wan)

Source:

Secret Record of the Chamber of Orchids

Ingredients:

No.1	Dried ginger, Rhizoma Zingiberis	3 g
No.2	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.3	Medicated leaven of germinated barley, Fructus Hordei Germinatus	6 g
No.4	Poria, Poria	6 g
No.5	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	6 g
No.6	Medicated leaven of pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae	9 g
No.7	Ginseng, Radix Ginseng	9 g
No.8	Prepared magnolia bark, Cortex Magnoliae Offcinalis	12 g
No.9	Immature bitter orange, Fructus Aurantii Immaturus	15 g
No.10	Phellodendron bark, Cortex Phellodendri	15 g

Directions:

Make water-pills by refining the powdered drugs with water or make paste pills with starchy paste out of the powdered drugs. The pills are to be taken 6-9 grams each time with warm boiled water, twice a day. Alternatively, the drugs may be decocted in water for oral administration.

Functions:

Disintegrating masses and relieving distention and fullness, strengthening the spleen and regulating the stomach.

Indications:

Masses or distention and fullness due to deficiency of the spleen marked by epigastric masses, distention and fullness, loss of appetite, general debility, or distention and fullness in the chest and hypochondrium accompanied by poor appetite, indigestion, difficult bowel movement, greasy coating of the tongue and slippery pulse.

The modified recipe is advisable for the above syndrome occurring in cases of chronic gastritis and chronic diarrhea.

Interpretation:

In the recipe, Ingredient No.9 is referred to as a principal drug, giving the effects of promoting the flow of *qi* and disintegrating masses. Acting as an assistant drug, No.8 has the same effect as No.9 and is therefore used to reinforce the effect of the principal drug. The combination of the above two drugs results in strengthening the effect of relieving distention and fullness. The last drug has the effects of clearing up heat and removing dampness to disintegrate masses. No.6, pungent and warm in property, has the effects of removing dampness and regulating the stomach. And No.1 is capable of warming the stomach and spleen to dispel cold. The joining use of No.1, No.6 and No.10 brings about best effect of dispersion with pungent property and purgation with bitter property. No.7 is able to strengthen the body resistance and reinforce the spleen, No.4 and No.5 both able to strengthen the spleen and remove dampness, No.3 able to promote the digestion and regulate the stomach, and No.2 is used as the temper of all the drugs in the recipe.

Cautions:

It is not fit for patients with mass of excess type.

15. Prescriptions for Treating Carbuncles

Decoction of Four Wonderful Drugs for Quick Restoration of Health

(四妙勇安汤 Simiao Yongan Tang)

Source:

New Compilation of Proved Recipes

Ingredients:

No.1	Honeysuckle flower, Flos Lonicerae	90 g
No.2	Scrophularia root, Radix Scrophulariae	90 g
No.3	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	30 g
No.4	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	15 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Removing heat and toxins and activating blood flow to alleviate pain.

Indications:

Gangrene of the extremities marked by such symptoms at the affected extremities as deep redness, slight swelling with burning sensation, ulceration with foul smell, severe pain, or accompanied by thirst, fever, reddened tongue and rapid pulse.

Also, the modified is advisable for thromboangiitis obliterans as well as other diseases due to vascular occlusion pertaining to the above syndrome.

Interpretation:

Being principal, No.1 is dosed the most for removing pathogenic heat and toxins, No.2 plays the supporting part in purging pathogenic fire and toxins. No.3 is used to activate blood flow and remove blood stasis. The last drug, No.4, helps the principal drug in removing pathogenic heat and toxic materials.

Modern researches have proved that this recipe may function as antipyretics, anti-inflammatory agents, antitoxins and obvious antibiotics.

Cautions:

The recipe is not advisable for patient with vascular occlusion of *yin*-cold or of deficient *qi* blood types.

Yang-Activating Decoction

(阳和汤 Yanghe Tang)

Source:

Life-saving Manual of Diagnosis and Treatment of External Diseases

Ingredients:

No.1	Prepared rehmannia root, Radix Rehmanniae Praeparata	30 g
No.2	Bark of Chinese cassia tree, Cortex Cinnamomi (ground into fine powder)	3 g
No.3	Ephedra, Herba Ephedrae	2 g
No.4	Antler glue, Colla Cornus Cervi	9 g
No.5	White mustard seed, Semen Sinapis Albae	6 g
No.6	Baked ginger, Zingiberis Praeparata	2 g
No.7	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming *yang* and enriching the blood, and removing pathogenic cold and obstruction.

Indications:

Yin syndrome due to insufficiency of *yang* which brings about accumulation of cold, manifested as swelling of the affected region without purulent core, absence of fever and thirst, pale tongue with whitish coating and deep and weak pulse.

Moreover, the modified recipe can treat many other diseases marked by the above syndrome such as bone tuberculosis, peritoneal tuberculosis, lymphoid tuberculosis, thromboangiitis obliterans, chronic osteomyelitis, chronic deep rooted abscess, prolapse of lumbar intervertebral disc, and proliferating arthritis of lumbar vertebrae.

Interpretation:

In the recipe, the first ingredient is the largest in dosage and used to warm and tonify *ying* and blood. No.4 is used to replenish the essence, strengthen the muscles and bones and assist the first ingredient in enriching the blood. No.2 and No.6 are used to dispel cold accumulation by way of warming and invigorating the channels. No.3 dispels pathogens out through the body surface. No.5 is used to eliminate pathogenic phlegm between interior-exterior. The last drug is for removing toxic materials.

Cautions:

1. The patients marked by *yang* syndrome or syndrome of half *yang* and half *yin* type are prohibited to take the recipe.
2. The recipe is contraindicated in cases of *yin*-deficiency with fever.
3. The ingredient No.3 in the recipe should not be overdosed.

Reed Rhizome Decoction (苇茎汤 Weijing Tang)

Source:

Prescriptions Worth A Thousand Gold for Emergencies

Ingredients:

No.1	Common reed rhizome, Rhizoma Phragmitis	30 g
No.2	Coix seed, Semen Coicis	30 g
No.3	Waxgourd seed, Semen Benincasae	24 g
No.4	Peach kernel, Semen Persicae	9 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Clearing away pathogenic heat and resolving phlegm, removing obstruction and promoting pus discharge.

Indications:

Pulmonary abscess caused by accumulation of phlegm, and heat in the lung with symptoms of yellow, blood-stained expectoration with stinking smell as that of rotten fish, vague pain in the chest which aggravates when coughing, red tongue with yellow greasy coating, and slippery and rapid pulse.

The above symptoms seen in pulmonary abscess and pneumonia may also be treated with the modified recipe.

Interpretation:

Of all the ingredients, No.1 acts as a principal drug for removing heat from the lung; No.2 and No.3 function in combination as assistant drugs for resolving heat and phlegm, promoting diuresis and pus discharge; and the last one has the effects of activating blood flow and removing blood stasis to eliminate heat accumulation.

Modern studies have proved that this recipe works successfully as anti-inflammatory agent, antipyretic, pus-discharging drug and phlegm-resolvent.

Powder of Coix Seed, Aconite Root and Patrinia
(薏苡附子败酱散 Yiyi Fuzi Baijiang San)

Source:

Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Coix Seed, Semen Coicis	30 g
No.2	Prepared aconite root, Radix Aconiti Praeparata	6 g
No.3	Patrinia, Herba Patriniae	15 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Promoting pus discharge and relieving swelling.

Indications:

Periappendicular abscess with pus formed marked by squamous and dry skin, absence of fever, guarding and distention in the right lower abdomen that feels soft when pressing, and rapid pulse.

Besides, chronic appendicitis in which pus has already formed and purgation is not suitable for it may be treated with the modified recipe.

Interpretation:

As a principal drug, the first ingredient in the recipe is dominant in dosage and has the effects of removing dampness and relieving swelling. The last ingredient, as an assistant drug, is used for promoting pus discharge and removing blood stasis. Being the least in dosage, the second ingredient with a pungent flavor and hot property plays an adjuvant part for dispelling cold-dampness and promoting the *qi* –flow to eliminate depression and obstruction.

Cautions:

The recipe should not be administered for patients with acute appendicitis without formation of pus which may be treated by purgation.